Kázmér Zsigmond

Excellencián innen és túl





MINERVA KIADÓ

Felelős kiadó: Dési Péter

Kázmér Zsigmond:
Excellencián innen és túl

Borítóterv: Hadady-Mód Renáta

A címlapfotón a szerző a megbízólevelét adja át
K. Hameneinek, az Iráni Iszlám Köztársaság elnökének



Tipográfia és műszaki szerkesztés: RAGteam Studio

A könyv megjelenését
Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatta



Készült a Borsodi Nyomdában
Felelős vezető: Ducsai György
ügyvezető igazgató

ISBN: 963 86237 2 1

Bevezetés a diplomácia rejtelmeibe

„Meg akarom érteni az igazságot, még akkor is,
ha ez veszélyezteti az ideológiámat."

Graham Greene

Gyerekkoromban soha nem gondoltam arra, hogy valaha is diplomata legyek. Mint minden gyereknek, nekem is voltak elképzeléseim, álmaim és vágyaim, hogy mi minden szeretnék lenni. Ezek közül kiemelkedett és legtartósabban két téma maradt: állatorvos, ami az idő múlásával egyre inkább háttérbe szorult és maradt – egyre határozottabban – az orvosi hivatás. Talán annak a kornak a szellemével függött össze, hogy az orvosi hivatáson belül a nőgyógyász- és gyerekorvos fogalma ragadt meg bennem a legjobban. (Az egyik gimnáziumi osztálytársammal – aki közel is lakott hozzánk -, kioltottuk nem kis számú béka és egér életét, amikor „boncolást gyakoroltunk". Az osztálytársam valóban orvos lett.)

Elképzelésem az sem változtatta meg gimnáziumi tanulmányaim során, hogy a lakhelyünk közelében hetenként egyszer megjelent villamoson működő kölcsönkönyvtárból bőven vettem ki olyan témájú könyveket, amelyeknek az elolvasása emlékezetesnek és későbbi életemben hasznosnak bizonyult. Megemlítem Pearl Buck kínai témájú könyveit, de különösen az „Édes anyaföld", vagy Lin Yu Tang „Egy múló pillanat", avagy Cronin „Árvíz Indiában" című regényét, nem is beszélve Agnes Smedley írásairól. Sok-sok év múltán, Ázsia valamelyik országában döbbentem rá, hogy nocsak, erről már olvastam, mégpedig ebben és ebben a könyvben. Az csak szerencse volt, hogy ezek a könyvek akkor még nem voltak indexen Magyarországon.

Ha nem is voltam eminens tanuló, azért az utolsók közé sem tartoztam. Szóval, ez attól függött, hogy mi, mikor, hogyan kötötte le az érdeklődésemet. Otthon többször elhangzott a kérdés, hogyan hozod ezeket a jó jegyeket, illetve bizonyítványt, amikor alig látlak tanulni, mondta apám. (Annyit elárulok, hogy sok-sok évvel később, amikor már a saját gyerekeim kezdtek felcseperedni, egyszer megleptem őket, amikor az egyik kihúzott szekrényfiók előtt kuporogtak, az iskolai bizonyítványaimat nézegették, láthatóan azzal a céllal, hogy „na, most elkapjuk az öreget". Amikor köhécseltem, hogy értésükre adjam érkezésem, legnagyobb lányom az egyik jeles bizonyítványt lobogtatva azt kérdezte: „Apu! Hogy tehetted ezt velünk?")

Közeledett az érettségi időszaka. Nem volt kétségem, hogy az érettségi vizsgákon majd megfelelek, s az orvosira fogok jelentkezni. Miután egyszerű családi hátterem volt, (ami a korabeli életrajzokban úgy került megfogalmazásra, hogy munkáscsaládból származom), és tanulmányi eredményeim sem voltak rosszak, túl nagy kétségeim nem voltak kilátásaimról. Tagja voltam a DISZ-nek, s úgy gondoltam, ez is segíthet a felvételben.

Egyik nap hivatott a gimnázium igazgatója. Hivatkozott az érettségi vizsgákra, valamint hangsúlyozta, hogy dönteni kell a továbbtanulásról. Meghallgatott, majd előadta azt az ötletet, hogy fogadjak el külföldi ösztöndíjat és így folytassam tanulmányaimat.

Azaz, az érettségi után menjek az Oleg Kosevoj nevű budapesti iskolába egyéves orosz nyelvű előkészítőre, majd egy szovjet egyetemre. Arra nem tudott választ adni, hogy milyen szakra jelentkezhetnék. Ragaszkodtam az orvosi egyetemhez. Mindemellett megállapodtunk, hogy a családommal is megbeszélem.

A család apám volt, mert anyám 1945. évi halálát követően ketten éltünk. Hát azt nem állítanám, hogy apám kitörő lelkesedéssel fogadta az ötletet, hogy külföldön folytassak egyetemi tanulmányokat. Érvelése nagyon egyszerű és logikus volt: anyám halála után nem nősült meg újra, hogy ne hozzon mostohát a házhoz, hanem velem lehessen. Ha külföldre megyek továbbtanulni, évekre elszakadunk egymástól, ritkán fogjuk egymást látni. Szóval ő jobban örülne, ha itthon tanulnék.

A gimnázium igazgatója tudomásul vette a döntésünket. Hangsúlyozom, hogy apám állásfoglalásában és az annak megfelelően adott válaszomban nem volt semmiféle politikai motiváció vagy olyan megfontolás, ami az 1989-90. évi magyarországi rendszerváltozás után divatba jött szovjetellenes „ellenállásra" utalhatna.

A gimnázium igazgatója később ismét hivatott. Előadta, hogy megkeresték, javasoljon érettségiző, jó tanulókat, akik a Külügyi Akadémiára mennének továbbtanulni, hogy esetleg diplomaták legyenek. (Ekkor hallottam, először, hogy ez a háború előtti Keleti Akadémia folytatása, jogutóda.) Ezt az elképzelést ismét meg kellett Apámmal beszélni. Ez már neki is tetszett: a fia itthon tanul, esetleg diplomata lesz, külföldre is utazik majd, főleg ha jól megtanul egy nyelvet. (A szép magyar versek és a nyelvek meglehetősen izgatták apám képzeletét: képes volt rengeteg időt arra áldozni, hogy meghallgassa, esetleg kikérdezze a magyar verseket, illetve a latin memoritereket, de szívesen odafigyelt az angol szavakra is. Se a latin memoritert, se az angol szavakat nem értette, miután mindennapi foglalkozását tekintve géphurkoló szakmunkás volt, azaz nagyon szép pulóvereket, kardigánokat tudott kötni, nem is beszélve a mutatós harisnyákról, zoknikról, amik akkor divatban voltak!)

Megkezdődtek az érettségi vizsgák, éppen a magyar írásbelit fejeztük be, amikor megkaptam a hivatalos értesítést, hogy felvettek a Külügyi Akadémiára. Az osztályból az előttem lévő padban ülő osztálytársamat és jó barátomat vették még fel. Így kerültünk be az 1951-ben indult kétéves tanfolyamra, miután bizonyos felvételi vizsgát is tettünk. A felvételi szóbeli vizsgái közül emlékezetes maradt számomra, hogy Czeizler tanárnő menynyire értékelte az angol tudást, amit Kiss Emil tanár úrnak köszönhettem, aki igyekezett belénk sulykolni az angol nyelvtant és mellesleg gazdag szókincsre is szert tettünk.

1951-53 között a hazai belpolitikai helyzet meglehetősen feszültté vált: a szabotázs akcióknak minősített sorozatos gyári tűzesetek, a hosszú áramkimaradások, a hiánycikkek végeláthatatlan sora, a megélhetési nehézségek mind-mind erre utaltak. Ezeket láttuk és éreztük, de hatásukat elnyomta a tanulás. Az első évben havi 500.- Ft. ösztöndíjból éltünk meg, majd ezt havi 600.- Ft-ra emelték, amiből viszont nekünk is kellett kölcsönöket jegyezni. Tehát, bennünket nem kényeztettek el.

A Külügyi Akadémián reggel héttől este hatig próbálták a hallgatók fejébe juttatni mindazt, amit fontosnak, hasznosnak gondoltak ahhoz, hogy jól, vagy legalább valamennyire képzett diplomaták lehessenek. /Szombaton volt, amikor csak este ötig voltunk bent/. Rendkívül heterogén volt az összetétel is: akkor érettségizett hallgatók és sok szakérettségizett munkás-fiatalok /bányász, villamoskalauz/ nagyon vegyes előképzettséggel. Volt néhány diáktárs, akik a munkapad mellől jöttek.

A hangulat viszonylag feszült volt. Az elvárásokban benne foglaltatott a szakanyag minél magasabb szintű elsajátítása és a feleléseken, a szemináriumokon, valamint a vizsgákon minél jobb visszaadása. Nagyon szigorú fegyelmet tartottak. (Ebben az időszakban a Külügyi Akadémián a jó tanulmányi eredményt úgy is értékelték, hogy az csapás az imperializmusra.) Sztálin halálakor az egyik kollégát nem engedték haza apja betegsége ellenére sem, pedig állapota nagyon súlyos volt.

A földrajz, a magyar- és a világtörténelem nem keltettek nagyobb meglepetést a frissen érettségizett hallgatóknál. Annál nehezebb volt sok szakérettségizett hallgatónak, de különösen a munkapad mellől érkezőknek. Ugyanez vonatkozott a nyelvtanulásra – számos kollégának elsősorban nem is az idegen nyelv nyelvtana volt nehéz, hanem a magyaré. /Jó vicc volt akkortájt, hogy a nyelvtanár igyekezett nem kis erőfeszítésekkel magyarul megértetni a főnévi igenév fogalmát: olyan cselevést kifejező szó, amely „ni"-re végződik. Nos, elvtárs, mondjon, legyen szíves erre példát: zokni, hangzott a válasz!/

Voltak olyan tantárgyak, amelyek teljesen újszerűek voltak és érdekesek is, de valójában nem olyan izgalmasak: a politikai-gazdaságtan, a marxizmus-leninizmus olyan tantárgyak voltak, amelyeknek a súlyát érzékeltük, de egy ideig nem láttuk be teljesen, hogy ezek miért olyan fontosak a diplomaták képzésében. Az életben később kiderült, hogy teljesen mindegy, milyen társadalmi rendszert képviselő diplomatáról van szó, az ideológiai képzés igen fontos. A vatikáni diplomaták például olyannyira ismerték a marxizmust-leninizmust, hogy a magyarországi járási és megyei párttitkárok többségét megszégyeníthették volna tudásukkal. Természetesen ismerték a többi ideológiai irányzatot is.

Volt olyan gyakorlati tantárgyunk, aminek a lényegét a kezdetben nem értettünk: egyegy bekezdés felolvasása a Szabad Népből, majd kísérlet arra, hogy azokat minél pontosabban visszaidézzük. Hát bizony volt ezen a téren is nagy különbség a hallgatók között: nyilvánvaló, hogy a magyar irodalom legszebb versein nevelkedett és akkor érettségizett gimnazisták viszonylag könnyebben megjegyezték a felolvasott szövegeket. Ezek a gyakorlatok azt célozták, hogy képesek legyünk a diplomáciai megbeszélésekről minél pontosabban beszámolni emlékezetből. Ez dicséretes elképzelés és törekvés volt, csak időközben túlhaladta a kor: egy időben főleg a nyugati diplomaták kettesben jártak a megbeszélésekre, amelyekről a fiatalabb beosztott a helyszínen írásos, vagy gyorsírásos jegyzeteket készített. Ez különösen jellemző volt az amerikai nagykövetekre. A magnetofon feltalálását, illetve miniatürizálását követően pedig az vált gyakorlattá, hogy a megbeszélés elején a felek kölcsönösen kitették a készülékeiket a tárgyalóasztalra és az elhangzottakat felvették.

Az Akadémia tematikájában több kulturális, valamint a társadalmi érintkezés szabályait, szokásait ismertető, vagy bemutató oktatási téma is volt, esetleg gyakorlattal egybekötve, például társasági tánc. Kedvezményesen juthattunk színház- és hangversenyjegyekhez. Életemben nem voltam annyit színházban, mint akkor, és ezek olyan csodálatos előadásokat jelentettek, mint Az ember tragédiája, Ármány és szerelem vagy Cyrano, Hamlet, az akkor legjobb magyar színészek előadásában /Básti, Major, Szabó, Ferrári Violetta, és a többiek./

A Külügyi Akadémia tanári kara meglehetősen vegyes képet mutatott: voltak saját oktatói és vendégtanárok is. A tanárok egy része jól képzett, magas színvonalon mozgó, több nyelvet beszélő személy volt. Beállítottság tekintetében már elég vegyes volt a kép: a dogmatikus vonalastól a liberálisabb gondolkodású és a sziporkázó egyéniségekig. Dr. Sík Endre igazgató, a későbbi külügyminiszter, akinek számos könyve is megjelent, nemcsak megnyerő stílusával tűnt ki, hanem tudásával is. Utóbbit az sem kérdőjelezhette meg, hogy ideológiai elkötelezettsége egy percig nem volt kétséges.

Az igazgatóhelyettes inkább dogmatikus, vonalas, mintsem sziporkázó volt, és ezen műveltsége sem segített. Volt olyan előadónk is (marxizmus-leninizmusból), aki kissé borgőzös állapotban elmondta, hogy eredeti foglalkozását tekintve asztalos, de kiemel-

ték és így lett egyetemi tanár, szaktantárgyánál fogva pedig „hivatásos forradalmár". Valahogy úgy tűnt, az Akadémia vagy a külügyminisztérium vezetése nem túlságosan értékelte ezt az álláspontját és a vizsgák után többé már nem láttuk.

A nyelvtanárok vendégelőadók voltak: Pillitz Nándor és dr. Báti László angol tanáraim, továbbá dr. Rásonyi László török tanárom, valamint dr. Germanusz Gyula professzor arab tanár, aki a török vizsgabizottság mindenkori elnöke volt. Micsoda nagy tudású és széles látókörű, valamint sziporkázó egyéniségek! Czeizler tanárnő, aki az angol felvételit intézte, később engem is tanított rövid ideig, de számos diákjának vizsgáztatásában a vizsgabizottság elnökeként magam is részt vettem.

A tantárgyak között volt jó néhány, amelyek az akkor érettségizett hallgatóknak nem jelentettek különösebb gondot (földrajz, világtörténelem, a fő nyelv), de a szakérettségivel bekerültek, egy része vért izzadt, hogy pótolja elmaradásait. Ugyanakkor az érettségizettek sem tudták, hogy nem elég a sablonos tudás például földrajzból, mert a vizsgáztató a diplomáciai történelem egyik afrikai témájú tétele kapcsán majd így teszi fel a kérdést: fiam, úgy látom, az anyag tételes részét jól ismered, de megmondanád, mely országok határolják Etiópiát? „Fiam, ebben a jó jegyeket tartalmazó indexben miként nézne ki a kettes. Inkább gyere vissza pótvizsgára!"

Néha úgy hangzott el a kérdés, hogy „Fiam, látom, te igyekeztél jól elsajátítani a tételes anyagot, ami dicséretes. Hát azt megmondanád-e, hogy ki volt Ciano olasz külügyminiszter magyar rokona? Bizony ezek után is az volt a válasz, hogy „Milyen szép ez az index, hát hogy nézne ki abban a kettes! Nem írok be semmit, gyere vissza inkább pótvizsgázni!"

A politikai gazdaságtan előadója sem volt mindennapi szerzet: hétfő reggelente hétkor vele kezdődtek a kétórás foglalkozások. Nyolckor félbeszakította a mondatot, majd a szünet vége után ugyanott folytatta. De ugyanezt tette egy-egy hét kihagyása után is! Még véletlenül sem tévedett, illetve tévesztette el, bármennyire figyeltük is. Amerikából tért haza 1945 után és ez meglátszott a magatartásán is, még akkor is, ha „beállt a sorba".

Az 1951-53 közötti két éves képzést nyelvi szemináriumokra bontva építették fel: orosz, francia és angol-német szemináriumok voltak. Jómagam az utóbbiba kerültem. Szemináriumunk vezetőjét jól kifogtuk: nemcsak dogmatikus, hanem eléggé gyengén képzett, szűk látókörű és főleg végtelenül savanyú alak volt. Az a mondás járta róla, hogy a pincébe járt nevetni, nehogy mosolyogni lássák. Volt vele elég bajunk. Nekem is. A diplomata iskolában, az angol szemináriumban bizony folytattam egy korábban elkezdett balga dolgot: - pipáztam. Nos, megkaptam a magamét: a Kázmér elvtárs kozmopolita, hiszen pipázik. Erre azzal a kérdéssel mertem válaszolni, hogy akkor Sztálin elvtárs is kozmopolita, hiszen ő is pipázik? Kitört a gyalázat: „már Sztálin elvtárshoz meri hasonlítani magát, micsoda dolog!?"

Szerettünk persze szórakozni is. Az egyik kolléga például szombat esténként üzemi bálokba járogatott. Az egyik télen kisebb baj történt: ellopták a télikabátját. Rendőrségi ügy! A szeminárium említett vezetője természetesen prezentálta ezt a hallgatóknak, mégpedig a kabátlopás tipikus eseteként: „X elvtárs" meggondolatlanul olyan nem kívánatos helyekre jár táncolni, ahol kabátot lopnak és így ő ebbe belekeveredett. A kolléga persze szót kért és mondta, hogy az ő kabátját lopták el, azaz ő a károsult, másrészt pedig, ez a Magyar-Szovjet Baráti Társaság kerületi központjában történt. Nos, a szeminárium vezetője erre azonnal lezárta a témát.

Az Akadémián pártélet is zajlott, de ezt a legtöbb érettségizett kívülről figyelte, nem lévén tagja az MDP-nek. (Ez nem jelentette azt, hogy az akkor szokásos mozgalmi munkában, például az ú.n. házi agitációban nem vettünk volna részt.) Az Akadémia addigi párttitkára, kiváló eredménnyel végzett hallgató, bekerült a Külügyminisztériumba, a német referaturára. Az egyik taggyűlésen elmondta, hogy ő nem azért tud olyan jól oroszul, mert „csak" szorgalmasan tanult. Hunyadi páncélos volt és orosz hadifogságba esett, s így a Szovjetunióban „gyakorolhatta" az orosz nyelvet. Elég nagy botrány lett, hiszen megdőlt a mindenható káderezés mítosza, azaz mi mindent tudunk rólatok, ezért nem érdemes semmit elhallgatnotok. Azt ma is érdekesnek találom, hogy engem nem érintett hátrányosan sem az a tény, hogy anyai nagyapám rendőr volt és főtörzsőrmesterként ment nyugdíjba, illetve, hogy anyám legidősebb bátyja profi birkózóként az Egyesült Államokban élt, s fia 1956-ben ment ki utána, hogy apját megkeresse. Igaz, ezt sohasem titkoltam!

Két év nagyon kemény munka után végeztünk. Bevallom, kissé lihegtünk. Közben elvégeztettek velünk egy tartalékos tiszti tanfolyamot is. A hallgatók viszonylag kis része eleve visszatért eredeti munkahelyére, ahonnan azért küldték és végeztették el velük az Akadémiát, mert nemzetközi ismeretekre volt szükségük: MTI, több napilap, más minisztériumok, idegenforgalmi hivatal, stb. A végzettek másik kis hányada kiesett, lemorzsolódott, mert nem volt képes megfelelni a követelményeknek. S több hallgató bekerült a Külügyminisztérium állományába.

A Külügyi Akadémia két éves tanfolyama után először három évre emelték a tanulmányi időt, majd egy évvel még megtoldották. Majd rájöttek, hogy ennyi embert a Külügyminisztérium nem tud foglalkoztatni. Ekkor az Akadémiát megszüntették, s a végzett hallgatók egy részét a külügy átvette adminisztratív munkatársnak („tökös Micinek", azaz férfi gépírónak), illetve visszaküldte eredeti munkahelyére. Ez nagy gondot jelentett sok ember életében, mert az eredeti munkahelyükön már pótolták őket. Ha vissza is vették őket, „bukott" emberek voltak. Későbbi családomban is volt olyan személy, aki sajnos így járt. Akkor ezekről még nem tudtam és egy dolognak örültem igazán, mégpedig annak, hogy 1953. szeptember 1-től én is a Külügyminisztérium munkatársa lettem. Az akkori külügyminiszter ünnepélyesen fogadás keretében üdvözölte a fiatalokat. Nos, mint később a gyakorlatban is kiderült nem állt feladata magaslatán. 1956. után egy ideig moszkvai nagykövet volt, de túlságosan sokat tárgyalt Rákosival, akinek a balga nézeteit jelentette haza („azért nincs konszolidáció, mert ő nem lehet itthon"), s végül a tollfosztó vállalat igazgatójának nevezték ki.

A Külügyi Akadémia megítélése abban az időben meglehetősen vegyes volt. Politikailag sokan elítélték, mert ideológiai oktatást nyújtott. Volt olyan kolléga, akinek az ismerősei úgy kommentálták az Akadémiára történt jelentkezését és felvételét, hogy az ember nem vesz fel tavasszal télikabátot. Apámnak volt olyan ismerőse, gyári munkatársa, aki fröcskölt a kommunista-ellenességtől, de amikor meghallotta, hogy a Külügyi Akadémiára kerültem, bíztatott, tanulj csak fiam, mert ha már megbuktak ezek a piszkos kommunisták, akkor is szükség lesz jól képzett diplomatákra. A Külügyminisztériumban sem volt egyértelmű a fogadtatás: egy ideig nem akarták felsőszintű oktatási intézményként elismerni a saját akadémiát, azaz a kapott diplomát, mert így azzal kísérelhették meg sarokba szorítani a végzetteket, hogy nem rendelkeznek felsőfokú végzettséggel. Ez a hozzáállás munkajogi megfontolások következtében megbukott, de személyesen különösebben nem is érdekelt, miután 1954-ben már beiratkoztam a közgazdaságtudományi egyetemre. Nyilvánvaló, hogy a különféle megítélésekben és megnyilatkozásokban számos megfontolás húzódott meg, köztük az irigység, mert ő nem került be oda. Volt olyan hallgató kollegina, mint Gyarmati Olga olimpiai bajnok távolugró, aki – igaz csak rövid ideig – szintén járt az Akadémiára.

A Külügyminisztériumban (1953-56)

Az 1953-ban megindult hazai erjedési folyamat következményeként sok új ember került oda. Úgy tudom, hogy nem a minisztérium vette fel, hanem a pártközpont helyezte egy részüket be oda. A Rákosi-féle vezetés igyekezett a munkásmozgalmi vonalat erősíteni és számos régi munkáskádert helyezett el. Több személy külszolgálati felkészítésében már nekem is jutottak bizonyos részfeladatok. Az egyik tanácsos például kanadai emigrációból tért haza. Mint elmondta, részt vett a spanyol polgárháborúban a köztársaságiak oldalán. A háború után fogságba került, internálták, de a kanadai kormány kikérte, befogadta és ezt követően – elég kalandos körülmények után – ott élt. Bányász lett, mert ezt tudta gyorsan kitanulni és ilyen munkát kapott. 1945 után a Kanadai Kommunista Párt javasolta neki, hogy térjen haza, hiszen Magyarországon és Európában megváltoztak a körülmények és neki is, de hazájának is jobb és hasznosabb, ha ott dolgozik. Megfogadta a tanácsot és családjával együtt 1948-49 körül hazatért. Bányászként tudott elhelyezkedni, hiszen ehhez értett. Addig nem is volt baj, amíg el nem kezdődött a személyi kultusz időszaka és ő nem állt elő azzal a javaslattal, hogy másként, hatékonyabban kellene kitermelni a szenet úgy, ahogy azt ő Kanadában tette! Hát bizony ő attól kezdve az imperializmus szekértolója lett és csak úgy tudta menteni a bőrét, hogy Komlóra ment álnéven dolgozni. Ott - állítólag Vass Zoltán intézkedései nyomán – nem kérdezték, hogy kicsoda, honnan jött, amíg fogta a csákányt. Úgy nyilatkozott, hogy annyi börtöntöltelékkel és zagyva emberrel azóta sem találkozott. Nos, a Nagy Imre-féle 1953. évi változások nyomán tudott Komlóról eljönni és saját nevén ismét Pesten élni, dolgozni. Angolul folyékonyan beszélt, ezért a Külügyminisztériumba helyezték őt, hogy diplomata legyen. Az volt a terv, hogy először Indiába küldik, ahol a delhi követségen tanácsosi rangban betanul, és onnan áthelyezik Burmába, ahol ideiglenes ügyvivő lesz. (Abban az időben a delhi magyar külképviselet vezetője párhuzamos akkreditálással működött Burmában, azaz ott nem volt állandóan jelen, s ezért az id. ügyvivő vezette a követséget Rangunban.) A tanácsos felkészítésében már nekem is voltak konkrét feladataim, bár még elképzelni sem mertem, hogy valaha együtt is leszünk Új-Delhiben. A konkrét feladat az volt, hogy Indiát, Burmát bemutassam és ismertessem a külképviselet tevékenységének fő célját, irányát.

A Nagy Imre-féle vonal is igyekezett a maga embereit bejuttatni a külügyminisztériumba. Egy középiskolai tanár felkészítésében én is aktívan részt vettem. Tanácsosi rangban helyezték ki a delhi követségre valamikor 1955-ben. (Amikor futárként Delhiben jártam, ő már ott volt.) A szovjet gyarmatosítás, kizsákmányolás és elnyomás elleni harc hangos és nyílt szószólója volt már 1956 júniusában. Elsősorban ezért nem maradhatott a követségen, de a KÜM-ben sem. A tanácsos már az 1956. évi tragédia előtt csomagolt. Meglehetősen sokat ivott és költekezett. Amikor haza kellett utaznia, jelentős adósságot hagyott maga után, amit az indiai kereskedők természetesen igyekeztek a követségen behajtani. Mese nem volt, ezeket ki kellett fizetni és tudomásom szerint itthon megfizették vele, s bírósági ügy csak azért nem keletkezett, mert "56" miatt a KÜM vezetése mással volt elfoglalva. Sokszor eszembe jutott Rásonyi László professzor török tanárom, valamint Germanusz Gyula professzor intelme: fiam, mint diplomatának, külföldön lényegesen nagyobb lesz a fizetésed az itthoninál. Vigyázz, nehogy úgy járj, mint néhány horthysta diplomata esetében Törökországban láttuk! Egyikük sem vádolható baloldalisággal, vagy kommunista szimpatizálással, amiért ilyen tanácsokat adtak. Igaz, azzal sem, hogy ismerték volna néhány magyar szocialista diplomata italfogyasztását. (Volt olyan magyar diplomata tanítványuk, aki Törökországban itta el az eszét.)

Ebben az időszakban vettem először részt nemzetközi tárgyaláson. (Találkoztam már addig is számos külföldivel, diplomatával. Ebben az időszakban látogatott indonéz hivatalos küldöttség Budapestre a két ország közötti első kereskedelmi egyezmény aláírására. A minisztérium hivatalos képviseletében először vettem részt ilyen megbeszélés sorozaton, mint ennek az országnak is a referense. Később, több év múltán derült ki, hogy egy-egy ilyen tárgyalássorozat milyen előnyöket rejthet magában, amikor az ember ismét találkozhat azokkal a személyekkel az ő országukban, akikkel saját hazájában igyekezett diplomatikus és udvarias, sőt esetleg még kedves is lenni. Bár bevallom utólag, hogy akkor erre nem gondoltam, inkább élveztem azokat a gasztronómiai előnyöket, amelyekhez a tárgyalások kapcsán hozzájutottam: a csabai kolbász, a szalámi, a libamáj, stb. abban az időszakban nem volt olyan könnyen elérhető, sőt megfizethető sem, mint manapság. Arra sem gondoltam, hogy Indonézia muzulmán ország és lehetnek kötöttségek az ételek és italok tekintetében. Indonéz vendégeink, akiket az akkori Külkereskedelmi Minisztérium látott el, szemmel láthatóan élvezték a magyaros vendéglátást, az ételeket-italokat, olyan helyeken is, mint a budafoki borpincék. Más kérdés, hogy másnap reggel miként néztek ki egy-egy kiruccanásos vendéglátás után.

Őszintétlenség lenne nem megemlíteni, mennyire megilletődtem, amikor életemben először kezembe vehettem egy rejtjeles táviratot, hogy az abban foglalt ügyben eljárjak. Szóval, egy kérdés amit az iskolában tanítanak, más kérdés megismerkedni mindazzal, ami nélkülözhetetlen az érdemi munkához. Az egyszerűbb rész ebből az adminisztráció, azaz mi a nyílt és mi a rejtjeles távirat, mit jelent a hivatali titok és az államtitok. Miként kell ezeket kezelni, miért fontos, hogy egy diplomata az állam- és a rejtjeltitkot hatékonyan megvédje és ezt miként tegye. Mindezt egy olyan időszakban, amikor a hazai belpolitikában a személyi kultusz, a nemzetközi politikában a hidegháború volt a meghatározó. Ezért is volt például olyan tendencia, amely megkísérelte a diplomáciai munkát teljesen személytelenné tenni: azt nem lehetett felíratni a titkárnővel egy-egy külképviseletnek szóló ú.n. rendeletre, magyarul utasításra, hogy ki volt annak a szerzője, hanem helyette egy-egy titokzatos számot kellett íratni. Ne tudja meg az ellenség, hogy ki írta a külképviseletnek szóló utasítást, ha az illetéktelen kezekbe kerülne. A külképviseletek politikai témájú jelentéseire is válaszolni kellett, értékelni azokat, és mint ahogy az ellenségnek nem volt szabad tudni, hogy mi a külképviselet véleménye az adott ország kül- vagy belpolitikájáról, azt sem volt szabad megtudnia, hogy a külképviselet jelentését ki értékelte úgy, ahogy az olvasható volt.

Azt nem volt nehéz észre vennem, hogy figyelnek: milyen is ez az új fiú? Értelmes-e a hozzáállása, akar-e céltudatosan, koncepciózusan dolgozni, avagy csak jelen van a munkahelyen, fecseg, dumál, s hagyja, hogy a munkához mások jobban hozzáférjenek. Ha valaki azt hiszi, hogy az nem így van az iparilag fejlett országokban, vagyis a demokráciákban, az nagyon téved. Persze, a módszerekben lehetnek és vannak eltérések. A biztonsági ellenőrzés tekintetében mondjuk elég primitív módszer bedobni az amerikai követség angol nyelvű bulletinjét egy külvárosi ház udvarába, ahol az egész környéken rajtam kívül senki nem tanul és tud angolul. Nyilván várták, hogy jelentem-e az amerikai követség bulletinjének a feltűnését.

Az osztály vezetője megbízott, hogy menjek ki a pályaudvarra, mert a tel-avivi ideiglenes ügyvivő jön haza szabadságra és diplomáciai postát is hoz. A KÜM gépkocsijával vigyem őt a pályaudvarról lakására, majd a futárpostát vigyem be a minisztériumba, az ügyeletnek adjam le, s ezzel helyezzem biztonságba. Ki is mentem a pályaudvarra, a késő este Bécsből érkezett gyorsvonat elé. Az ügyvivő nem érkezett meg, amit másnap reggel az osztály vezetőjének jelentettem. Néhány hónappal korábban még azt tanítot-

ták nekünk, hogy a diplomáciai futárpostára úgy kell vigyáznunk, mint a szemünk fényére, mert az imperialista ügynökök mindent megtesznek azért, hogy azt megszerezzék. A régi és az én szememben gyakorlott ügyvivő pedig nem érkezik meg a jelzett időben. Micsoda lazaság!

Nos, néhány nappal később a hivatalban cseng a telefon és bejelentkezik nálam az id. ügyvivő, aki pesterzsébeti lakásáról hívott, hogy tudassa: időközben megérkezett és menjek ki a lakására a futárpostáért. Kaptam egy szép Buick gépkocsit és irány Pesterzsébet. (Mondanom sem kell, hogy a kocsi nagy feltűnést keltett.) Az öt pecséttel ellátott, azaz szigorúan titkos futárpostát az ügyvivő kivette az ágy alól, a kezembe nyomta és az ügy le volt zárva – részéről. Azt hiszem, a főnökség részéről nem, mert az illető hamar eltűnt a színről. Nekem, mint kezdőnek nem kötöttek semmit az orromra, hiszen kezdő voltam, az ügyvivő pedig régi munkásmozgalmi káder. Tehát nem lehetett az öregeket lejáratni, de a lelkemre kötötték, hogy a futárpostára nem úgy kell vigyázni, mint az ügyvivő tette.

Az ügy visszhangjához tartozott, hogy később hazajött szabadságra a követség egyetlen diplomata munkatársa is. Ő elmondott néhány intimebb részletet is az ügyvivővel kialakult „szoros" munkakapcsolatról: a követség várta, hogy jönnek Budapestről a diplomáciai futárok, amire úgy illik felkészülni, hogy megírják mindazokat a politikai és egyéb jelentéseket, amelyeket haza kell küldeni. Ezek témáját a minisztérium igényei alapján a helyi misszióvezető határozza meg, de a munkatársak természetesen kezdeményezhetnek. A munkatárs figyelemmel követte az izraeli-arab kapcsolatok, a háborús helyzet és veszély rezgéseit és elkészítette jelentésének a vázlatát. Gondolta, megbeszéli a témát a főnökkel, mert ha a főbb szempontokat egyeztették, lényegesen könnyebb a jelentést véglegesíteni. (Az ilyen jelentéseket ugyanis mindig a főnök írja alá, azaz az ő nevében készül és így a felelősséget is ő vállalja annak tartalmáért.) Kereste a főnököt, aki „magas szintű" politikai munkát végzett: a reprezentációs raktárban számolgatta a konzerveket, italos üvegeket. (Akkor még szokás volt magyaros ételeket, italokat kiadós mennyiségben kiküldeni a külképviseleteknek, mert ezzel a nemzeti jelleget vélték kidomborítani, másrészt takarékosabb megoldásnak tűnt. Mint mindennek, ennek is volt jó és rossz oldala: a nemzeti jelleg hangsúlyozása fontos, de a trópuson vagy mediterrán klímán nem egészen egészséges néhány magyar étel, gyorsan megromlik és élvezhetetlenné válik.) A fiatal munkatárs politikai fejtegetéseire, hogy lesz-e fegyveres összetűzés, annak milyen hatása lehet az izraeli belső helyzetre, egyes arab országok helyzetére, stb. az ügyvivő borostás állkapcsát simogatva komolyan megkérdezte: „Apropó! Nincs nálad véletlenül egy lecsós marha? (Az id. ügyvivő unokahúgával egy gimnáziumba jártunk, és amikor megtudta, hogy felvettek a Külügyi Akadémiára, elmondta, hogy a nagybácsija a Külügyben dolgozik, és nem irigyel, hogy oda fogok kerülni. Így utólag jobban megértettem e megjegyzését.)

A politika mindig jelen volt és megkövetelték az osztályharcos szemléletet. Ez nem azt jelentette, hogy a bejövő, azaz a követségek által készített jelentések nem adtak komoly képet a fogadó országokról. A jelentések eleget tettek annak a követelménynek, ami a diplomáciai képviseletek alapvető feladata, tájékoztatni központjukat, s azon keresztül kormányukat a fogadó ország helyzetének különböző aspektusairól: mit csinál a kormány, a következő választásokon megmarad-e, avagy bukik, milyen a gazdasági helyzet, ennek a kilátásai, stb. egészen addig, hogy mit javasol a külképviselet annak érdekében, hogy a fogadó ország és Magyarország kapcsolatai javuljanak, az együttműködés bővüljön. Illetve, ha az adott időszakban az volt a cél, akkor mit kell tenni an-

nak érdekében, hogy a kapcsolatok stagnáljanak. A munkának ehhez a részéhez, ami az érdemi rész, nagyon sokat kellett olvasni az adott, vagyis a referált országról, térségről, annak vezetőiről, mind könyvekből, mind az ottani napi sajtóból. A napilapokkal és a könyvekkel a dokumentációs osztály, ezen belül a könyvtár viszonylag bőségesen ellátta a munkatársakat, akik váltakozó mértékben merítettek ebből a forrásból. Pedig a nemzetközi életet mennyire jól átfogó és ismertető kiadványok, könyvek léteznek!

Sok volt a dogmatikus, sematikus maszlag. Bármennyire is jó és helytálló volt egy-egy értékelés, a jelentéseket, politikai értékelő témájú feljegyzéseket mindig úgy kellett befejezni, hogy a tőkés kizsákmányolás és imperialista elnyomás ellen a szóban forgó ország harcos munkásosztálya eredményesen fel fog kelni és lerázza majd magáról a kizsákmányolás igáját, illetve szocialista országból úgy kellett fogalmazni, hogy további dicső és jelentős győzelmeket ér majd a kommunizmus építésében és a világbéke megvédésében. Amikor megváltozott a kor szelleme, s az Egyesült Államok nemcsak elítélendő politikai tényező volt, hanem konkrét gyakorlati érdemei voltak, különösen a világpolitikában, a jelentések akkor is gyakran úgy fejeződtek be, hogy „Amerikában verik a négereket".

A szakmához hozzátartozott azt is megtanulni, hogy a referens közvetett módon irányítja egy-egy külképviselet munkáját. Azért közvetett módon, mert ugyan ő fogalmazza meg az utasításokat, de azon többen dolgoztak, amíg jóváhagyásra és kiküldésre kerül. Ez különösen érvényes volt a rejtjeles táviratokra, aminek a jóváhagyatása, illetve kiküldése konszenzust igényelt, azaz valamennyi miniszterhelyettesnek, az államtitkárnak és a miniszternek is alá kellett írnia. Aki azt hiszi, hogy ez kimondottan szocialista jellegű követelmény, annak ajánlom, hogy nézze meg az angol külügyminisztérium egyik-másik titkos aktáját, hogy hányan írtak állásfoglalást, amíg az ügy vagy eljárás jóváhagyást nyert.

Az irányítás kétélű üggyé válhat. Átszervezések nyomán az osztály, ahová kerültem, új vezetőt kapott, mert a kinevezett osztályvezető súlyos beteg lett, addigi helyettesét és egyben indiai előadót nevezték ki utódjának. Kellett egy új indiai referens, s ez én lettem. Ez annyiban túl szerény, hogy akkor nemcsak India, hanem egész Dél-Kelet-Ázsia ehhez a referatúrához tartozott. Akkor mindössze Új-Delhiben és Rangoonban működött magyar követség. Ezért is neveztük indiai referatúrának. Nos, a magyar gazdaságnak akkor is voltak gondjai és a takarékosság nemcsak azt jelentette, hogy jóformán minden évben csökkentették a reprezentációs keretet és a dologi kiadások fedezetét, s azt is fel kellett mérni és jelenteni: egy-egy országban például miként helyettesítik a fát más, olcsóbb építő- és tüzelőanyaggal, és e tapasztalatokat – a drága fa importjára kényszerülő – Magyarország miként hasznosíthatja. Szóval, a központi szempontok alapján megfogalmaztam az irományt, az ú.n. „rendeletet", s az kiküldték Delhibe a követségnek. A válasz nem akart megérkezni, csak nem jött. Addig nem is volt ebből bajom, amíg nem kerültem ki Delhibe a követségre, ahol elém tették saját irományom, hogy „Nagyokos, hát akkor most Te írjál erre választ, azaz nézzél szét és készitsd el a jelentést". Mert a hazai szempontok külföldön kissé másként festenek, legalább is a helyi sajátosságok több értelemben befolyásolhatják az igényeket. Azaz célszerű gondosan fogalmazni, a fogadó országban fennálló viszonyokkal, lehetőségekkel összhangban. Kiderült ugyanis, hogy Indiában, mint Ázsia számos más országában rendkívül gyorsan nő a bambusz és így soha nem volt gond faanyagot szerezni.

1955 egyébként is emlékezetes év volt számomra, először utaztam külföldre és először repültem. Diplomáciai futárként Indiába mentem: Budapest-Bécs-Róma vonattal,

egy nap Bécsben, három nap Rómában, majd Róma-Kairó-Bombay-Delhi repülővel. Felejthetetlen volt az első három nap Rómában: nyolc évig latint, hat évig pedig művészettörténetet tanultunk a gimnáziumban és Tas Károly, valamint Galla Endre kiváló munkát végeztek e tekintetben. Igen jó partnert fogtam ki útitársamban, akiről nem volt kétséges, hogy a Belügyminisztérium embere volt. Mindvégig rendesen kitartott, amikor a különféle római látnivalókat jártuk végig: a Vatikánban a Pieta, a Colosseum, a Forum Romanum, a vízvezeték, a fal, a Mózes szobor, stb. mind felejthetetlen élmény volt. Nagyon rendes volt a követségről is az egyik kolléga, aki kalauzolt bennünket, de neki is voltak ötletei, hogy mit nézzünk meg. Nagy élmény volt az Air India gépén repülni - akkor a Kairó-Bombay közötti út teljes 12 órát vett igénybe, természetesen leszállás nélkül.

Az út során valószínűleg nem vizsgáztam rosszul, mert nem telt el egy év és „kihelyeztek" (azaz kiküldtek) Indiába, az új-delhi magyar nagykövetségre, eredetileg gazdasági kérdésekkel foglalkozó attasénak. A teljességhez tartozik, hogy amikor közölték velem, hogy Indiába küldenek, akkor azzal voltam rémesen elfoglalva, hogy készültem a felsőfokú vizsgára török nyelvből.

Időközben megnősültem és mire Indiába indultunk, feleségem már csaknem a hatodik hónapban járt első gyermekünkkel.

Indiában (1956-1959)

1956. májusában, attaséi beosztásban kerültem a delhi magyar követségre. Először úgy volt, hogy a gazdasági attasé munkakörét látom el, de az élet közbeszólt és a hivatal vezetője a sajtó-és kulturális attasé munkakörét bízta rám. A külszolgálat gyakorlatában a szakattasék munkakörébe a külképviselet vezetője nem szólhat bele, s ilyen a katonai, a munkaügyi, a mezőgazdasági szakattasé, akik nem a KÜM állományának, hanem saját minisztériumuk kiküldött és fizetett munkatársai. Azaz nem külügyesek. Viszont a külügyesek munkakörét a helyi vezető megváltoztathatja, meghatározhatja. Más kérdés, hogy ezt a minisztériumnak megindokolja és jóváhagyatja.

India a maga történelmi, kulturális gazdagságával, műemlékeivel, mint az agrai Tadzs Mahal, a delhi Vörös Erőd, a Qutab Minar, amelyek a magyar közvélemény előtt is ismertek, egy életre szóló emléket jelentenek. Az indiaiak nyílt, barátságos és érdeklődő magatartása megható. Egyáltalán nem jelentett gondot megérteni, hogy az Indiába eljutott magyarok miért érezték úgy hazatérésük után, hogy szívük egy része ott marad. (A szeretet nagy részét magammal hoztam, Indiában született két kislányom személyében.)

Mielőtt Indiába utaztam, természetesen készültem az országból. Arra viszont nem számítottam, hogy az indiaiak szeretik a magyarokat. Volt erre néhány magyarázatom, mint néhány kiemelkedő magyar származású, Indiában élt vagy élő kulturális személyiség, köztük Amrita Shergil, avagy Brünner Erzsébet, stb.

Több indiai ismerősöm viszont azzal a kérdéssel ostromolt, hogy az 1945. utáni magyarországi politikai helyzetben miként érvényesülnek „Mr Dík" nézetei. Kénytelen voltam rákérdezni, hogy ki az a Dík úr, aki iránt érdeklődnek. Miután lebetűzték a nevet, azt is elmagyarázták, hogy a passzív rezisztencia elvének magyar megfogalmazójára gondolnak, akitől Indiában sokat tanultak. Maga Mahatma Gandhi is merített a gondolataiból, nézeteiből, amikor kidolgozta, illetve megindította Indiának az angol gyarmatbirodalom elleni függetlenségi harcához a polgári engedetlenségi mozgalmat. A „szatyagraha" fogalmát így kapcsolták Deák Ferenc személyéhez és nevéhez.

Sok indiai ismerősöm igyekezett hasonlóságot felfedezni a magyar nyelv és valamelyik indiai nyelv között. Sokan úgy vélték, hogy a kézimunka motívumok nagyon hasonlítanak. Többen a magyarországi cigányságot vélték Indiából származni és J. Nehru miniszterelnök ajánlólevelével utaztak Budapestre a cigányok eredetét, nyelvét, kultúráját tanulmányozni.

Amikor megérkeztünk a delhi magyar követségre, ott is várt néhány meglepetés. Jövendő lakásunk „kolhozlakás volt", ami egy tisztességes méretű hálószobából és a mellékhelyiségekből állt, de a nappali, a konyha más családokkal volt közös. A hálószoba bútora a beépített szekrény, az ablakba beépített léghűtő és két priccs volt - függöny helyett hindi nyelvű újságok ragasztva az ablakra, ágynemű vagy ehhez hasonló semmi. Az ügyvivő kért kölcsön kollégáktól ágyneműt az első éjszakára, amíg vásárolni tudunk a következő nap. (Azért nem vittünk magunkkal itthonról, mert előzetesen azt üzenték, hogy felesleges magunkkal vinni és légi utazáshoz járó viszonylag kevés súlyt a nem könnyű ágyneművel terhelni.) A helyzet azért is furcsa volt, mert a lakást előtte láttam és tudtam, hogy felszerelt volt, másrészt tudtam, hogy a külképviseletek rendelkeznek hivatali ágyneművel, amiket a vendégszobában használnak. Ez főleg a nejemnek volt döbbenetes, akit előtte kioktattak, hogy mint diplomata feleségnek miként kell majd a jövőben élnie, mozognia – még a járdáról is milyen vigyázva kell lelépnie –, hiszen az ő személyén keresztül is az országot ítélik meg. Ez így igaz is a mindennapi élet-

ben, csak ennek megfelelően kell a körülményeket is biztosítani. Delhiben közölték vele, hogy ott az elvtársnők nem lakkozzák a körmüket, és nem festik ki a szájukat, azaz nem használnak rúzst. Feleségem soha nem szerette a feltűnő kozmetikumokat, de amiket addig használt, azokat továbbra is igénybe vette. Így több feleség megköszönte, hogy „kiállt az igaza mellett". Mondanom sem kell, hogy ezek a balga nézetek nagyon gyorsan leszerepeltek. (Miután első kislányunk megszületett, azt is felvetették, hogy az anyasági segélyről mondjon le, mert ott ez a szokás. A válasz az volt, hogy ahonnan mi jöttünk, ott meg szokás felvenni. Így ez a kérdés is megoldódott hosszú távra, más feleségek későbbi szüléseihez is.)

A nagykövetség munkatársait, a kollégákat itthonról ismertem, ezért úgy gondoltam, nagy meglepetés nem érhet. Mekkorát tévedtem, hiszen lakva ismerni meg az embert, tartja a magyar közmondás. Az apró-cseprő dolgokat nem is említem: a közös konyha üzemeltetése kapcsán kérdésessé vált lányom megszületése után, hogy milyen mértékben fogyasztok majd többet, esetleg mások rovására, mint addig. Természetesen nem tetszett, amikor részben ezért is megszüntetni kértem a közös konyhát. (A fő ok nem az anyatejen élő csecsemő fogyasztása volt, hanem nem láttunk célszerűnek a 45-48 °C fokban csak sült disznókolbászt reggelizni, vacsorázni, stb.)

Mint gazdasági attasénak az volt a fő feladatom, hogy tanulmányozzam az indiai gazdasági helyzet alakulását, különösen azokat a jelenségeket, amelyek a szocialista társadalom alapjainak a megteremtését elősegíthetik, illetve amelyek a magyar-indiai kereskedelmi forgalom növelését és a gazdasági együttműködés szélesítését eredményezhetik. Felvettem a kapcsolatot Kallós Ödön kereskedelmi tanácsossal. Gondolom, sokan nem tudják, hogy annak idején, még a második világháború előtt, Magyarországon nagy népszerűségnek örvendett a Smol cipőpaszta, ami valójában Smol és Kallós gyártmány volt. Azaz a Kallós cipőpaszta gyáros fia volt a kereskedelmi tanácsos Indiában. Ez számomra annyiban jelentett bizonyos gondot, hogy Kallós Ödön előtt le kellett „vizsgáznom": ő mindenkinek megmondta, hogy volt francia nevelőnője, német fraulein-ja, angol nanny-je, azaz neki nincsenek se nyelvi, se viselkedés-illembeli gondjai. Tehát tudni kellett jól angolul, jól használni a kést és villát, valamint ismerni kellett azt a személyt, akihez hivatalos látogatásra mentünk, tudva azt is, hogy mi a hobbyja, amiről könnyedebb témában esetleg cseveghetünk vele. Szerencsére számos helyre elkísérhettem Kallós Ödönt, akivel néhány évtized múltán, mint a Magyar Kereskedelmi Kamara elnökével működtem együtt.

Akkoriban India és Magyarország között a diplomáciai kapcsolatok követi szinten állottak fenn, azaz Delhiben a magyar külképviselet vezetője követi rangban volt. India 1948. évi függetlenné válását követően a magyar követség Új-Delhiben 1950-ben létesült, először ideiglenes ügyvivő vezetésével. Az első magyar követ 1953-ban foglalta el állomáshelyét, de 1956 elején már visszahívták, és az USA-ba helyezték át. 1955-ben, Delhiben találkoztam vele, de 1956-ban már nem találtam ott.

A delhi magyar követség kollektívája lázban égett, hogy megtudja: ki lesz az új főnök? Ki lesz az új követ? Kérdezgettek, de tényleg nem tudtam a választ. Akkor az ilyen kérdéseket még rejtélyesebben kezelték a minisztériumban, s nem kötötték az elképzeléseket az előadó orrára. Valójában a holtszezonra érkeztünk ki Delhibe - május végén, amikor a nagykövetek, missziővezetők a nagy meleg miatt igyekeznek minél messzebbre kerülni Delhitől és a munka üteme is lelassul. A külügyben gyakorlat volt, hogy a holtszezon végére célszerű biztosítani, hogy a követség új vezetője elfoglalja állomáshelyét. Ez pedig nem mindig megy gyorsan, hiszen előbb meg kell kérni, illetve kapni

a fogadó ország kormányától az „agreement"-et, azaz a fogadási készséget. Ennek átfutása a diplomáciai szabályok és gyakorlat szerint akár három hónapig is eltarthat. Igaz, a három hónap meglehetősen barátságtalan várakoztatás, mert minél jobb két ország kapcsolata, annál gyorsabban megadják a fogadási készséget, de azért ez eltart 2-3 hétig. A külügyminisztériumok mellett a kormányok és az államfők is érintettek oda-vissza: a külügyminisztérium a kijelölt nagykövet életrajzának ismertetése mellett írásban javaslatot tesz a kormánynak, amely ugyanígy javaslatot tesz az államfőnek, aki ezt tanulmányozza és dönt. Az államfő döntését írásban visszaküldik a kormánynak, amely továbbadja a külügynek. Az pedig jegyzékben értesíti a szóban forgó külképviseletet, az jelenti saját külügyének, amely tájékoztatja kormányát, az pedig államfőjét és mindezzel elkészítik egyben a szükséges okmányokat, amelyek szükségesek a megbízólevél átadásához.

1956. nyár vége felé megjött Budapestről az utasítás, illetve tájékoztatás, hogy megtörtént az agrement-kérés az új magyar követ részére: Ő pedig nem más, mint Tamás Aladár író. No, mindenki elkezdte bújni az irodalmi lexikont, hogy ki az a Tamás Aladár, de sokat nem sikerült kihámozni a könyvekből:

Tamás Aladár író kinevezése Indiába magyar követnek egyértelműen politikai döntés volt. Néha nem hivatásos, azaz karrier diplomatát neveznek ki, hanem politikai céllal bíznak meg valakit ezzel a feladattal. Tamás Aladár indiai kinevezéséig az írószövetség főtitkára volt, de a Rákosi-féle vonalvezetéssel nem egyezett. Indiai megbízatása a munkásmozgalmi vonalat volt hivatva erősíteni a magyar diplomáciában, hiszen ő is régi munkásmozgalmi káder volt: a 30-as évek közepétől illegális kommunista párttag volt, ő volt egy ideig a híres „100 %" című folyóirat főszerkesztője. A II. világháború során több nyugat-európai országban volt emigráns, Franciaországban letartóztatták és egy cellában ült vagy együtt volt bezárva Arthur Koestlerrel, a „Sötétség délben" című könyv szerzőjével. Állítólag barátság is szövődött közöttük a zárkában. Utána Mexikóba emigrált, majd onnan tért haza, mert „finoman" őt is hazaküldték. Egyik beszélgetésünk során elmondta, hogy az ÁVH megkereste őt és megkísérelte rávenni, hogy tegyen elmarasztaló vallomást a Rajk-perben. Ezt ő állítólag megtagadta és ezt követően a Rákosi-féle vezetéssel már nem jól alakultak a dolgai. Azért rakták őt az Írószövetségbe, hogy féken tartsa a renitens, revizionista és a párt vonalától eltérő írókat. Eleve nyilvánvaló volt, hogy ez a feladat meghaladja az erejét és kudarcot vall. Miután ez bebizonyosodott, azzal szabadultak meg tőle, hogy Indiába küldték követnek, amivel jó távolra került a magyarországi politikától, és az irodalmi élettől. Hiába volt művelt, öt nyelven író-beszélő ember, mély dogmatizmusa és gyanakvása ezt mind semlegesítette. Felelős diplomáciai posztra történt kinevezésekor ezt persze senki nem vette figyelembe. Őt így és ezért küldték „elefantagolni", hiszen csak a Csárdáskirálynőben küldik a herceget Madridba nagykövetnek, hogy ne legyen útban, amikor a főherceg udvarol a feleségének.

A nagykövetségnek egy tanácsos mellett egy követségi I. titkár volt másik vezető diplomata munkatársa. Őt is ismertem a Külügyminisztériumból, hiszen annak az osztálynak volt a vezetője, ahová az Akadémia elvégzése után kerültem. Ismeretségünk nem volt mély, mert ő állandóan beteg volt és kórházban kezelték. Valamiféle fejfájás gyötörte és kínozta, amiről meglehetősen misztikusan esett csak szó, összekapcsolva azt illegális munkásmozgalmi tevékenységével. Ezt soha senkitől nem tudtam később sem meg, legfeljebb olyan halvány célzások voltak, hogy részt vett a Gömbös-szobor felrobbantásában. Az indiai meleget nem bírta, törölgette a homlokát, gyakran fájt a feje. Egy év elteltével hazahívták.

Jó megjelenésű, politikailag művelt, kulturált ember benyomását keltette. Mindemellett meglehetősen balos volt, legfőbb gyengéit azonban két másik tényező alkotta: a szakmai- és a nyelvtudás teljes hiánya. Tanult ő angolul itthon is, meg Indiában is, de valahogy ez sehogy sem jött neki össze.

Hozzám hasonló fiatal diplomata egy volt, őt váltottam, azaz tőle kellett átvennem a munkát. A kolóniát sokrétű viták sorozata kötötte le: ezek mind a hazai helyzettel álltak összefüggésben: mi volt jó, mi volt rossz, mit hogyan kellett volna másként tenni, mi lesz a revizionizmus ára, milyen a jó magyar-szovjet kapcsolat, stb. Ezeknek a vitáknak a lényege a legtöbb esetben a szokott hazai okoskodás színvonalán mozgott.

Beköszöntött az a nap, amikor Tamás Aladár magyar követ átadhatta megbízólevelét Rajendra Prasad indiai köztársaság elnöknek. Ez 1956. október 25-én vagy 26-án volt, amikor Budapesten már jelentős eseménysorozat indult meg és zajlott, amelyek a kolónia tagjait erőteljesen foglalkoztatták, csak éppen azt nem tudtuk pontosan, hogy mi kezdődött, illetve történik otthon.

Az 1956-os események megdöbbentették a követség munkatársait. Az események menete tükrözte a hazai bizonytalanságot, a káoszt. A követség itthonról érdemi hivatalos tájékoztatást nem kapott, leginkább a Szabad Népből értesültünk az egymásnak sokszor homlokegyenest ellentmondó hazai értékelésekről. Akkor még nem voltak műholdas rádió- és televízióadások. Egyszerű halandó a maga kis konyhai rádiójával még nem igen tudta Budapestet fogni, hallgatni. Egy-egy Philips vagy Grundig speciális rádió volt csak erre jó, de igen gyenge eredménnyel. A követség rövidhullámú rádió adóvevője sem mindig szólt.

Tamás Aladár, a hivatal vezetője magára hagyta nyáját, nem törődött a munkatársakkal. A tanácsos kétségbe volt esve, de nem tudott mit mondani. Szerintem félt. Az I. titkár, de különösen a felesége volt az, aki az első perctől fogva állította, hogy ellenforradalom kezdődött és zajlik le. A kereskedelmi tanácsos sem tudott állást foglalni az események menetét illetően, de ő leginkább hallgatott és annyit tett, hogy a nagyobb indiai napilapokban megjelentetett egy-egy magyar gazdasági hirdetést, annak demonstrálására, hogy Magyarország a sok és ellentmondásos hír ellenére él és létezik. A követség nem diplomata munkatársai szintén megosztottak voltak: forradalom, ami azért tört ki, hogy a szocialista építésben elkövetett hibákat, a magyar-szovjet kapcsolatokban kialakult egyenetlenségeket helyre hozza, vagy forradalom, ami a semlegességhez kell, hogy vezessen. A zavar nagy volt és Budapestről legfeljebb magyar sajtószemlék érkeztek: mit írt a Szabad Nép, mit csinált a minisztériumban a forradalmi bizottság, stb. Ezek mind megbízhatatlan közléseknek bizonyultak.

A diplomataértekezletek - amelyeken a kereskedelmi tanácsos csak ritkán vett részt – számomra igen tanulságosak voltak: a három veterán leginkább összeveszett, hogy ki tett többet a múltban. (Arról nem igen esett szó, hogy most mit kell, vagy kellene tenni.) A nagykövetség tanácsosa azzal érvelt, hogy ő Spanyolországban fegyverrel harcolt a demokráciáért és a szocializmusért, nem kényelmes nyugati emigrációban élt. Az I. titkár a hazai illegális mozgalomban kifejtett tevékenységére utalt, de ennek jellege, köre ekkor sem derült ki. Tamás Aladár azzal válaszolt, hogy a magyarországi legális és illegális tevékenységét követően Mexikóban tollal harcolt a demokráciáért és a szocializmusért. Miután így „kiharcolták" magukat, nekem estek: én mit csináltam és tettem – miért nem osztogattam illegális röplapokat, miért nem harcoltam Spanyolországban, miért nem voltam emigrációban, stb. Elég nehezen fogták fel, hogy 1933-ban születtem és 1956 végén, '57 elején is csak 24. évemet tapostam.

Feleségemnek is kijutott hasonló finomságokból, hogy miért éppen 1938-ban született. Neki persze volt más bűne is: állandóan „divatozott" (kettő darab kismama-ruhájában, amiket terhes fiatalasszonyként egyáltalán fel tudott venni - igaz felváltva – és egy-egy színes sállal a nyakában csinosítva magát, de lakkozva a körmeit és rúzsozva az ajkát.)

A diplomataértekezleteken elhangzott vádaskodások, amelyeket négyszemközti beszélgetéseken is a fejemhez vágtak, egy idő után már kezdtek bosszantani. Az egyik értekezleten a szokásos „súlyos" elvi vita közepette azt láttam, hogy mindhárom veterán úgy ült ott, hogy nyitva volt a sliccük. (Esküszöm, máig sem tudom, hogy ez miért és miként történt így?!) Amikor ismét elkezdtek szapulni, kissé kifakadtam, hogy mást sem tesznek, mint egymást becsmérelik múltjukra hivatkozva, arról nem beszélve, hogy most mit kellene tenni, de valójában valamennyien teljesen egyformák, mert mindannyiuknak „tökig" nyitva a slicce és csak abban értenek egyet, hogy a legfiatalabbat piszkálják. Hát volt döbbenet és elég nehezen nyelték le a kifakadást, ami miatt a tanácsos - akivel egy házban laktunk – részben magyarázkodott, másrészt arra figyelmeztetett, hogy legyek óvatosabb, mert ezért még törleszthetnek.

1956. tragikus eseményei a magyar követség kollektíváját nemcsak megrázták, hanem teljesen szétzilálták. Nagyítóval néztük az itthon felbukkanó neveket, többüket becsületes, derék embernek ismertük, akik ha kiálltak az események mellett, akkor azok nem mehettek rossz irányba. Zavaróbb volt a sok ismeretlen név, különösen a börtönből szabadultaké – miért voltak börtönben, valóban követtek-e el bűnöket, avagy ők is Rajk-perhez hasonló ügyekben voltak csak vétkesek. Mindszenthy 1956. november 3-i, számunkra november 4-i hajnali - rádión alig-alig fogható - beszéde, az abban foglalt fenyegetések korántsem voltak megnyugtatóak.

Fizikai biztonságunk nem volt veszélyben. A helyi angol nyelvű napilapok ugyan részletesen beszámoltak, elsősorban a budapesti eseményekről, különösen november 4-e után, abban a beállításban, amit a nyugati hírügynökségi jelentések tükröztek: népi felkelés, forradalom a kommunista uralom ellen, amit a szovjet tankok vertek szét. (Budapest helyett mindig Bukarest volt a tudósítás forrása.) Ezek túlságosan nagy tömegekre nem hatottak, hiszen Indiában magas volt az írástudatlanság. Így lényegesen nagyobb tömegekhez jutottak el a rádióhírek. Nos, amikor Tamás követ az indiai külügyminisztériumban eljárt, hogy kérje, erősítsék meg a követség védelmét, ezt nemcsak megígérték, s másnaptól kettővel több koldus ült a kapuban.

1957. decemberében jöttek a tragédia után először diplomáciai futárok Budapestről. Ez emlékezetes esemény volt: végre ismerősöktől hallhatunk, hogy mi is történt valójában. Kissé zavaros magyarázatok voltak. Például: a tömegmegmozdulások egyik fő célja a magyar-szovjet viszonyban bekövetkezett torzulások korrigálása volt. Az események során a magyar lakosság és a szovjet katonaság között alapjában véve nem volt ellenséges a viszony, különösen kezdetben. A fegyveres harcok kiéleződésével és elmérgesedésével a helyzet természetesen változott – mondták. A futárok utazásának fő célja az volt, hogy ellenőrizzék a követség helyzetét, felmérjék az egyes személyeknek az eseményekkel kapcsolatban tanusított magatartását és megindítsák az MSZMP helyi szervezését. Ekkor kértem én is felvételemet az MSZMP-be.

Az egyik futár, aki nem sokkal később az egyik szomszédos országban lett nagykövet, elmondta, hogy ő sem tudta valójában, mi indult meg október 23-án. Az események nyomán Maléter Pált – volt második világháborús partizántársát – kereste telefonon, hogy megkérdezze a honvédelmi minisztertől, hová menjen segíteni a rend helyreállításában és a vérengzések megelőzésében, megállításában. Maléter Pált nem érte el

telefonon. Apró Antal volt az első személy, akivel kapcsolatot tudott teremteni. Így hozzá és az általa vezetett csoporthoz ment és csatlakozott. Egyértelműen fogalmazott: a telefonbeszélgetésen múlott, hogy „forradalmár" avagy „ellenforradalmár" lett. Mivel Apróhoz ment, nem ellenforradalmár lett és nem ítélték halálra, mint Maléter Pált. Nagy Imréről eléggé lesújtó volt a véleménye, habozása és ingadozása miatt a kijárási tilalom, a fegyverszünet betartatása okán: a miniszterelnök felelős az ország rendjéért, az erőszakos cselekedetek felszámolásáért, a polgárháború elkerüléséért. Nagy Imre politikai céljairól viszont elismerő véleménye volt.

Bizonyos ijesztő személyes tapasztalatban is volt részem. Mint a legfiatalabb diplomata munkatársnak el kellett látnom a futárfogadás- és indítás feladatát. A delhi magyar követség amolyan kisebb ázsiai központként is működött: a ranguni id. ügyvivő ide jött át a részére érkezett futárpostáért, illetve hozta a Budapestnek készített diplomáciai anyagait. A futárok Delhiből rendszeresen tovább utaztak Indonéziába, majd Dzsakartából ide tértek vissza és álltak néhány napig. A futárfogadás- és indítás azt is jelentette, hogy a repülőtéren várni kellett a futárokat, majd továbbutazásukhoz kivinni őket és feltenni a megfelelő repülőgépre. A futárok között alig volt egy-két személy, aki bármilyen idegen nyelven beszélni tudott volna.) Delhibe akkor leginkább éjjelente érkeztek a repülőgépek, illetve indultak tovább, azaz nem kevés éjszakai órát töltöttem ott. A futárszolgálat komolyságáról nemcsak sokat tanultunk, hanem a gyakorlatban is láttam, hogy a biztonsági előírásokat mennyire komolyan veszik nyugati kollégáink is, akik közül számossal együtt töltöttünk el éjszakákat a delhi repülőtéren.

Egyszer a futárok sokat késtek. Ott várakoztam a repülőtéren, s gondolom kinézetem nem túlságosan tért el az indiai átlagtól: sötét haj, alapjában kreol bőr, vékony termet, vékony vászonnadrág saruval és bush-shirt-tel (a nadrágon kívül viselt, több zsebbel ellátott ing). Így amikor leszállt egy angol külön gép, és özönlöttek a váróba a különböző korú utasok, azok nem tudták, hogy én ki vagyok. A gép Angliából szállította Ausztráliába a magyar menekülteket, köztük nagyon sok fiatalt. Egy részük annyira fiatal volt, hogy még sírt is, milyen messzire került otthonról, a szülei nem tudják, hová lett, mikor láthatja ismét anyukát és apukát, egyáltalán hová is mennek. Néhány idősebb férfi megkísérelte vigasztalni őket. „Most elbuktunk, de majd újra szervezzük sorainkat és visszamegyünk, akkor majd biztosan kiverjük a kommunistákat és felszabadítjuk az országot." Abban egyetértettek, hogy még csak Indiába érkeztek és onnan milyen messze van Ausztrália. (Mennyire igazuk volt!) Egy jó óra múltán ismét beszállították őket a repülő gépbe és tovább utaztak. Én pedig tovább vártam.

Végül is a futárok gépe nem érkezett meg. Hajnali három körül az információ már nem tudott mit mondani, hogy Dzsakartából érkezik-e gép Szingapúron át. Ezért hazaindultam, de útközben beugrottam Tamás követhez, hogy a hivatal vezetőjét értesítsem: a futárok nem érkeztek meg, nincs semmi hírem róluk. Kétségtelen, nem öröm, ha valakit hajnali 3-4 óra között felébresztenek, hogy tájékoztassák: a futárok felszívódtak, eltűntek, de nekem sem volt nagy vigadalom mindezt végigcsinálni, s látni, hogy közlésemre a követség vezetője annyit válaszolt, tudomásul vette és becsapta az orrom előtt az ajtót. (Mi történt? Géphiba miatt a futárok leragadtak Szingapúrban. Erről telefonon tájékoztatták a dzsakartai nagykövetséget, amely ezt jelentette haza és a Külügyminisztérium tudta, hogy a futárok biztonságban vannak - azaz nem rabolták el őket, nem zuhantak le. Viszont éjszaka lévén, a delhi követséget rádión nem tudták tájékoztatni, már nem volt periódus. Ugyanakkor, mint később nekem személyesen elmondták, nem is akarták tájékoztatni, hogy én, mint a megbízott futárfogadó ezt észreveszem-e és másnap reggel azonnal jelentem-e. Ez nem kis zsiványság volt, de nem az egyedüli, amire a Nagy Imre-ügy egyik vonzata kapcsán még kitérek.)

Mindmáig nem világos India és akkori kormánya magatartásának hazai megítélése a magyarországi eseményekkel kapcsolatban. A Dzsavaharlal Nehru vezette kormány sem volt teljesen egységes annak megítélésében, hogy mi és miért történt 1956-ban Magyarországon. Nyilvánvaló, hogy Nehru miniszterelnök, aki maga is hirdetett bizonyos „szocialisztikus" nézeteket, nem teljesen azonosult a tőle sokkal jobbra álló néhány minisztere álláspontjával.

Akkoriban Indiában már teljesen elfogadott volt a tervgazdálkodás – az ország általános fejlesztése, az iparosítás, lehetőleg gyorsított ütemben, hogy a mezőgazdaság termelésének növeléséhez a széleskörű feltételeket mielőbb megteremtsék. (Végül is csak az 50-es évek második felében járunk, India még nem egészen 10 éve lett független, azaz szabadult meg az angol gyarmati béklyótól és még erőteljesek az éhínségek emlékei! Még élénkek bennem ma is azok az emlékek, hogy mielőtt kikerültem Indiába dolgozni, itthon találkoztam olyan indiai személlyel, aki a magyaros vendéglátás elől azzal tért ki, hogy nem tágíthatja ki a gyomrát, mert ha hazaért, otthon nem lesz miből hasonlóan megtölteni. Illetve, Indiában magam is tapasztaltam, hogy sokan nem féltek börtönbüntetést vállalni, mert akkor legalább biztosított a napi kétszeri vagy háromszori étkezés, még ha börtönkonyhai is.) A fejlesztés a „vegyes gazdaság" keretében történt, azaz az alapvetően fontos állami szektor megteremtése az alapiparban, de semmiképpen nem zavarva a szabadpiaci gazdálkodás feltételeit és körülményeit a magánszektorban. Azaz, a nehéziparban például megteremteni a védelmi ipar alapjait, de nem zavarni a Tata vagy Birla konszern tevékenységét. A Tata cég akkortájt állapodott meg a Mercedesszel és ezt követően létesült a teherautó- és autóbusz összeszerelő gyár Indiában. Az indiai tervgazdálkodás határozottan igyekezett megismerni és hasznosítani a szovjet és egyéb országok tervgazdálkodásának a tapasztalatait. Tarlokh Singh, az Indiai Tervbizottság alelnöke is hasonló céllal látogatott el Magyarországra.

Nehru miniszterelnök „fábiánusi szocializmushoz" kapcsolódó nézetei egyértelműen fellelhetők voltak az akkori indiai belpolitikában. Nehru inspirációt kapott a Szovjetuniótól és a II. világháború után létrejött népi demokráciáktól. Mindemellett tisztában volt azzal is, hogy a Szovjetunióban és a népi demokráciákban alkalmaztak olyan eszközöket is, amelyek távol álltak a demokráciától. Ő maga is hivatkozott arra, hogy a szovjet börtönökben milyen kedvezőtlen állapotokat látott.

A kínai folyamatok Indiára nagy hatást gyakoroltak. Határozottan emlékszem olyan indiai megnyilatkozásokra, amelyek igen nagyra tartották a szívélyes és jó kapcsolatokat, a hatékony gazdasági együttműködést a Szovjetunióval. Hangsúlyozták, hogy a Szovjetunió Indiának mennyire őszinte barátja, milyen széleskörű segítséget nyújt az élet minden területén az ország fejlesztéséhez, függetlensége és szuverenitása megőrzéséhez. Mindemellett Indiának fontosabb, hogy megváltozott féltestvére, Kína helyzete a forradalom győzelmével, a társadalmi fejlődés folyamatának a megkezdésével, mert valójában e két országot lényegesen több szál köti össze, mint Indiát és a Szovjetuniót. A nagy, azaz több ezer éves történelmi múlt, továbbá a közös kulturális tényezők, mint Hanuman, a majom-király, stb. mind alkotó összekötő kapcsot képeznek a két nép és ország között, amelyek ha összefognak, a világpolitika meghatározó tényezőjévé válhatnak. Hogy ez mennyire így volt, jól tükrözték az amerikai politika Indiával és Kínával kapcsolatos törekvései.

Az indiai vezetésnek és főleg Nehru-nak ezek a nézetei a nemzetközi színtérre is kivetítődtek. Nehru és környezetének több tagja Angliában nevelkedett, ott szerezték meg fel-

sőfokú képzettségüket. Nagyon is élesen látták, hogy az iparilag fejlett országok miben és mennyire járnak a Szovjetunió és a népi demokratikus országok előtt, a gazdaság, a műszaki fejlettség, az életszínvonal, az oktatás és számos más területen. Azzal is tisztában voltak, hogy mely területeken mutatkoztak meg elsősorban a nagyon szűk keresztmetszet jelenségei, mint a munkanélküliség, a létbizonytalanság, a nélkülözés Indiában nagyon is jól ismert és tömegesen megnyilvánuló jellemzői. Mindemellett még eléggé frissek voltak azok a sebek, amelyek Indiát arra emlékeztették, hogy az iparilag fejlett országok gazdagságuk zömét más országok gyarmati kizsákmányolásával szerezték. (Elég csak arra gondolni, hogy a Tadzs Mahal márványfalából hová tűntek a féldrágakő intarziák, aminek csak a nyomai láthatók ma is, illetve, hogy miként végződött a szipáj lázadás. Pandit Pant, a Nehru-kormány belügyminiszterének feje állandóan rángatódzott, mert a függetlenségi harcok során – állítólag – angol és indiai katonák szétverték a nyakában az idegeket.) India ilyen jellegű szenvedései erőteljesen érződtek a tömeghangulaton, s inkább ezek, s nem az ország kettészakadását előidéző politikai machinációk, illetve a nyugat-német ipar indiai Sztálingrádjaként emlegetett acélmű-kombinát kudarcával illették ezt.

1956-ra ugyanakkor már kettészakadt a világ: a tőkés tábor, a NATO-val, a szocialista tábor, a Varsói Szerződéssel és félő volt, hogy a kettő egymás torkának ugrik vagy legalábbis erre készül, óriási összegeket költve a fegyverkezésre. Mindez olyan légkört teremtett, ami kedvezőtlenül hatott a gyarmati sorból közelmúltban felszabadult országok jövőbeni fejlődésének a lehetőségeire, nem beszélve arról, hogy a fegyverkezés mekkora összegeket vont el az esetleges segélyezési alapoktól. És 1956-ban zajlott le a szuezi válság, ami nem kis mértékben alátámasztotta az indiai nézeteket, hiszen volt gyarmattartó országok csaptak le újonnan függetlenné vált korábbi gyarmatukra és félő volt, hogy esetleg a két rendszer is összecsap.

Indiában a magyarországi eseményeket is az akkori két világ és rendszer harcának és összecsapásként értékelték. (Igen szép és plasztikus ebben a tekintetben Nehru miniszterelnöknek az indiai parlament alsóházában 1956. november 19-én elmondott felszólalása, ami magán viseli annak jegyeit is, hogy mennyire nehéz volt feldolgozni és megemészteni mindezeket az eseményeket, azok belső összefüggéseit. Végül is India az egyik vezető hatalom volt Ázsiában, meglehetősen távol Európától, de még a Szuezi csatornától is. Számomra külön emlékezetes, hogy Nehru milyen komoly tudást árult el Magyarországról, ahol személyesen mindössze egyszer járt, 1928-ban.)

Nyilvánvaló, hogy a szovjet és a kínai diplomácia abba az irányban igyekezett az indiai állásfoglalást befolyásolni, hogy ami Magyarországon történt, az elsősorban a külső, imperialista beavatkozás következménye volt. Ugyanebbe az irányba igyekezett hatni a magyar diplomácia is, bár az MSZMP ismert 4 pontos határozata 1956. okairól végül is nem kis meglepetést keltett Indiában. Azt kellett bemutatni a delhi magyar követségnek is, hogy ami Magyarországon lezajlott – a belső hibák mellett – külső erők, s elsősorban az amerikai imperializmus machinációjának volt a következménye. Ezt számos kiállítással, filmbemutatóval, a helyi újságokban megjelentetett cikkekkel lehetett, s korántsem eredménytelenül végezni. (Egy ideig a követségnek a „Dollár-papa" volt az egyetlen jobb játékfilmje angol felirattal, illetve a „Gyöngyvirágtól lombhullásig" című dokumentumfilm. Ezeket rongyosra vetítettük.) Egyértelmű, hogy a nyugati országok diplomáciája az ellenkezőjét állította, amit az ENSZ akkor tevékenysége is jól mutatott. A magyarországi tragédia végkifejletét, azaz 1956. november 4.-i szovjet katonai beavatkozást, majd Nagy Imre és társai kivégzését az indiai kormány és Nehru is élesen elítélte és bizonyos ideig eltartott, amíg ez az álláspont mérséklődött.

Az indiai társadalomnak és kormánynak sok olyan kiemelkedő képviselője is volt, akik kizárólag a nyugati álláspont szerint ítélték meg a magyarországi tragédiát. Az események menetét arra igyekeztek felhasználni, hogy bizonyítást szerezzenek ahhoz a nézetükhöz, miszerint a szocializmus életképtelen és a magyarországi népi demokratikus rendszer kizárólag a megszálló szovjet csapatok szuronyaira támaszkodik. Ezt a követség jelentette haza. (Ám, miután végleg hazatértem és megkérdezték, mit javasolnék, azt mondtam, hogy azt mutassuk be: a magyarországi helyzet stabilitása nem szovjet szuronyokra támaszkodik – akkor nem fenéken billentettek, hanem elfogadták ezt a nézetet.)

Az említett indiai nézetnek Budapesten is volt képviselője, Rahman, ideiglenes ügyvivő személyében. Jelentéseiben érdekes módon foglalt állást, de végső mondanivalójának lényege az volt, hogy a forradalom a rendszer megdöntését tűzte ki célul. Egyik budapesti törekvése az volt, hogy a magyar külügyi vezetőket összehozza itt dolgozó amerikai diplomatákkal. Az indiai nagykövetség épületében rendezett vacsoráira rendszeresen meghívta az egyik magyar külügyminiszterhelyettest, aki a delhi magyar követséget ideiglenes ügyvivőként létesítette. Így neki volt közvetlen személyes kapcsolata Indiával és a meghívás indokolt volt, hiszen külügyminiszterhelyettesként India is hozzá tartozott. Feltűnő volt, hogy Rahman mindig az amerikai ügyvivőt igyekezett melléültetni. Rahman id. ügyvivővel 1959. második felében ismerkedtem meg, miután Indiából végleg hazatértem és a KÜM-ben ismét indiai előadó lettem. Rahman abban az évben szintén elhagyta Magyarországot, feletteseim nem kis örömére. Utódja Massand id. ügyvivő lett, akit feltehetően azzal az utasítással helyeztek Budapestre, hogy reális, mélyrehatóbb elemzéseket, értékeléseket küldjön a magyarországi helyzetről, mint amilyenek Rahmantól származtak. Az indiai politikai vezetés nyilván nemcsak Tamás Aladár magyar követ indiai működéséről alkotott határozott véleményt, amikor az akkori magyar vezetésnek egyértelműen úgy fogalmazott, hogy „utódja remélhetőleg megfelelően kvalifikált személy lesz", hanem Rahman ügyvivőről is. Csak egy apróbb epizód: az 1956. október 23-i eseményekről írott első jelentésében szemrehányást tesz a külügyminisztériumának, hogy a történtekről azért sem tud bővebben beszámolni, mert nem kapta meg a kért gépkocsit. (Félreértés ne essék: lehet kifogásolni, hogy nem kapta meg időre az autót, de ezt abban a jelentésben, amelyben egy forradalom kezdeti eseményeiről számol be, nem veszi jó néven egyetlen külügyi vezetés sem. Az ilyen túlzások a jelentés készítőjének a hitelét rontják.) Massand ügyvivő személyisége, simulékonyabb modora és stílusa lényegesen kedvezőbb lehetett az indiai politikai célok megvalósításához. Tegyük hozzá: volt ehhez egy rendkívül jó képességű indiai nagykövet K.P.S. Menon személyében, aki moszkvai állomáshelyéről időnként át-átjött Budapestre, még 1956. előtt is. Massand ügyvivővel számos vidéki kirándulást is lebonyolítottunk – ipari üzemek, termelőszövetkezetek, stb. tevékenységét megnézni, főleg azt bizonyítandó, hogy 1956-ban ellenforradalom volt, de az óta a helyzet már megnyugodott, a magyar kérdés tárgyalása az ENSZ-ben nem időszerű.

Hasonló célból hívta meg dr. Sík Endre akkori magyar külügyminiszter az indiai ENSZ misszió vezetőjét New York-ból. A nagykövet leánya társaságában érkezett Bécsből gépkocsival. A Gellért szállodában vártam őket, mint kísérő-tolmács. Első kérése az volt, találjunk időt arra, hogy Budapestről kocsival menjünk a keleti határ felé, mert Bécsből jövet nem látott szovjet katonákat, viszont feltűnt neki, hogy elég sok volt az újonnan épült ház. Megnézné, hogy a szovjet határ felé eső országrészben is így van-e. A sok hivatalos megbeszélés között sor került a kiruccanásra, amellett, hogy voltunk dunai hajókázáson és mulatóban is. A nagykövet célja az volt, hogy minél több nyilvá-

nos helyre jusson el és minél többet beszélhessen egyszerű emberekkel. A nagykövetet olyan kérdések is foglalkoztatták, hogy az utcán posztoló rendőr vajon párttag-e. Amikor javasoltam, hogy kérdezzük meg magát a rendőrt és én ezt a beszélgetését is híven, pontosan tolmácsolom, a nagykövet elállt a gondolattól. Számos hasonló kérdése volt.

Az indiai kormánynak természetesen erőteljes fenntartásai voltak az 1956. évi magyarországi eseményekkel, továbbá a Szovjetunió, Kína, Jugoszlávia, Románia eljárásával kapcsolatban. (1956. november 4-i szovjet katonai beavatkozás, Nagy Imre és társainak elhurcolása a jugoszláv nagykövetségről Romániába, kivégzésük.) Ezekről az akkori indiai diplomáciai jelentések, valamint a sajtó részletesen beszámoltak, majd 1990-91-ben, a rendszerváltozás után számos magyar politikus is foglalkozott ezekkel. Arról azonban hallgattak, hogy az indiai vezetés a diplomáciai csatornákon át szerzett értesülések és értékelések mellett erőteljesen törekedett más utakat is felhasználni és pontosítani a befutott értesüléseket.

Rokoni kapcsolatai révén kapott meghívást Indiába Baktay Ervin, ismert és jó nevű magyar indológus, akit a magyar politikai vezetés egyáltalán nem tekinthetett barátjának. Igen magas beosztású és Nehru közvetlen környezetéhez tartozó rokonai révén nézetei, állásfoglalása az 1956. évi eseményekről egyenesen az indiai miniszterelnökhöz jutottak el. Ez nem feltételezés, hanem tény, hiszen ő maga írta meg 1956. november 23-án Új-Delhiben kelt levelében Rahman id. ügyvivőnek Budapestre. Levelében kitér arra is, hogy Nehru miniszterelnöknek november 22.-i egyórás beszélgetés során számolt be a magyarországi helyzetről és kitért arra is, milyen csalódást okozott a magyar népnek, hogy India az ENSZ-ben az első ülésen tartózkodott a magyar kérdéssel kapcsolatos szavazás során. Nehru ezt azzal indokolta, hogy félő volt az adott nemzetközi helyzetben újabb nagy háború veszélye és Indiának ezért kellett tartózkodnia. (Mint kulturális ügyekkel is foglalkozó munkatárs, Baktay Ervin utazásának szervezésében, indiai tartózkodásának bonyolításában kevésbé vettem részt. Említett levelében Baktay Ervin leírja, hogy az indiai külügyminisztérium két vezető munkatársát is kimerítően tájékoztatta, míg a magyar követnek csak általánosságokról beszélt.)

Ugyanígy meghívást kapott Indiába dr. Ravasz ügyvéd, a budapesti indiai követség jogtanácsosa, aki szintén nem tartozott a magyarországi rendszer barátai közé. Ő elkerülte a delhi magyar követséget, nyilván az indiai hivatalos körökkel állt kapcsolatban. Budapestről felhívták a figyelmet dr. Ravasz indiai látogatására és utasították a követséget, hogy kísérje figyelemmel a látogatást, azaz lehetőleg tudja meg, hogy mit csinál ott.

Meghívták továbbá dr. Germanusz Gyula professzort, aki nemcsak tanított Rabindranath Tagore meghívására a santiniketani egyetemen, de mindvégig szoros kapcsolatban maradt az indiai kulturális élet számos kiemelkedő képviselőjével. (Róla közismert volt, hogy politikailag mindvégig független maradt, számos kérdésben eltért a nézete a hivatalos állásponttól.) Miután tanítványa voltam, Delhiben elmondta, hogy kikkel tárgyalt, Nehru miniszterelnöknél miként zajlott le a látogatása, a megbeszélése, amelynek leglényegesebb részét az képezte, hogy mi történt 1956. októberében és azt követően miként alakult a magyarországi helyzet. (Gondolom, mindent azért nekem sem mondott el.)

Az indiai külügyminisztériumnak az 1956-os magyarországi forradalomról - 1991-ben, Göncz Árpád hivatalos indiai látogatása alkalmából – kiadott, nem nyilvános kötete nem említi dr. Ravasz és Germanusz professzor látogatásait és hogy az azok során elhangzott megbeszélésekre is támaszkodott az indiai politika az 1956-os magyarországi eseményekkel kapcsolatos állásfoglalása kialakításakor. A kötet tartalmazza Nehru miniszterelnök több beszédét és felszólalását, az indiai Nemzeti Kongresszus Párt vonatkozó 1956. november 11.-i határozatát, továbbá Krishna Menon, India ENSZ missziója vezetőjének számos felszólalását. Ezek lényegében az általam leírtakat erősítik meg.

Az indiai kormány és közvélemény ellentmondásos hozzáállását jól tükrözték az alábbi események is: 1958-ban vagy '59-ben Bombayban utcát terveztek elnevezni Nagy Imréről. Erről az indiai sajtó beszámolt, s ennek alapján a követség a szokott napi sajtószemléjében jelentette haza. (A sajtószemle az a műfaj, amely a fogadó ország sajtójának híreit dolgozza fel egy-két oldalon, mindig azzal kezdve, hogy aznap mit közölnek Magyarországról. Abban a szerencsében volt részem, hogy Delhiben én készíthettem a sajtószemlét, mint oly sokszor később is.) Nos, arra a hírre, hogy mit írt az indiai sajtó, nem volt semmiféle reakció, viszont rejtjelben kapott a követség egy nagy-nagy letolást, hogy a KÜM-nek miért a Szabad Európa rádió magyar adásából kell megtudnia, hogy Bombayban utcát kívánnak elnevezni Nagy Imréről. Ha a hír igaz, akkor a követ tegye szóvá az indiai külügyben és kérje hivatalosan, hogy álljanak el a tervtől. Tamás Aladár követ az utasításnak megfelelően eljárt és várakozásunkkal ellentétben indiai részről azonnal, s nagyon könnyen lemondtak az elgondolásról. A könnyű indiai ellenállást azzal magyarázom, hogy sok millió indiai nem tudta valójában, hogy mi játszódott le Magyarországon, mik voltak ennek a térség- és világpolitikai összefüggései: a napilapokat a rendkívül magas írástudatlanság és a nagy szegénység miatt a tömegek nem olvashatták. A közvéleményre nem igen lehetett azzal hatni, hogy Nagy Imréről utcát neveznek el Bombayban. Ha pedig az indiai kormánynak fontos lett volna, hogy azt az utcát Nagy Imréről elnevezzék Bombayban, akkor nem létezik, hogy azt meg tudta volna bárki is akadályozni, bármilyen magyar vagy egyéb diplomáciai erőfeszítéssel.

A magyar diplomáciai nem kis indiai sikere volt 1956. vérzivataros napjaiban, majd 1957. kemény politikai csatározásai időszakában, hogy sikerült elnyerni egy versenypályázatot a Kashmirban tervezett vízierőmű felépítésére. Számos alkalommal kellett eljárni különféle indiai kormányhatóságoknál a követség vezetőjének itthoni utasítására ez ügyben, amíg a tendert Magyarország elnyerte, leküzdve az indiai kormánynak az 1956. évi magyarországi tragédiával kapcsolatos politikai fenntartásai. Tamás követ eljárt Nehrunál a hazai utasítás értelmében, de nem volt hajlandó magával vinni e megbeszélésre a kereskedelmi tanácsost. Ez – állítom – hiúsági kérdés volt és úgy tért ki a tanácsos felvetése elől, hogy őt Nehru külügyminiszteri minőségében fogadja és nála a kereskedelmi tanácsosnak nincs helye. (Minő balgaság és hozzá nem értés!) Gondolom, belátják, hogy ezek után a kereskedelmi tanácsos nem lehetett Tamás Aladár nagy híve. Nos, Tamás Aladár ugyanúgy magának vindikálta az erőműre kiírt tender elnyerésének a tényét, mint a ker. tanácsos, vagy mint a bombayi kirendeltség vezetője, aki a magyar vállalat indiai képviselőjének közreműködésével és társaságában felkereste Shrinagarban, Kashmir állam fővárosában az akkori tartományi miniszterelnököt és igyekeztek meggyőzni, a magyar ajánlat előnyeiről. Az erőmű a magyar ajánlat elfogadása után felépült, egy osztrák vállalat közreműködésével.

1958-60 között a magyar kormány számára nagyon fontos volt, hogy az adott nemzetközi helyzetben és légkörben a nyugati elszigetelési törekvéseket valamilyen módon ellensúlyozza, semlegesíteni tudja. Ennek eszköze volt diplomáciai kapcsolatok létesítése számos országgal, magyar külképviselet nyitása több helyen, s ide tartozott a nemzetközi életben már akkor is jelentős befolyással és súllyal rendelkező Indiával a követi szintű diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése. Indiát a nyugati világ akkoriban a világ második legnagyobb demokráciájának nevezte, azaz igen nagyra becsülte. Így érthető volt, hogy Magyarország nemzetközi tekintélyének növekedését jelentette a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése Indiával.

Az indiai kormány kitért ez elől. Ebben szerepet játszott az indiai belpolitikai élet megosztottsága, azaz, hogy jelentős volt az a réteg, amely elítélte az 1956. évi magyarországi események drasztikus elfojtását, különösen a szovjet katonai beavatkozást, az ezt követő pereket, megtorlásokat, s különösen Nagy Imre és társai kivégzését. Az adott nemzetközi helyzetben Indiának nem volt külpolitikai érdeke, hogy tovább mélyítse ellentéteit, nézeteltéréseit a Nyugattal, amellyel a szuezi események éles elítélése miatt már szembe került, de amelytől jelentős gazdasági segítséget remélt. Szóval egyre-másra kitért a magyar megkeresések és kezdeményezések elől.

A feladat tehát az volt, hogy diplomáciai eszközökkel érjük el Indiánál, hogy nyilvánítsa készségét a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emeléséhez. A megoldást könnyítette, hogy ekkor (1959. február 15-én) Magyarország nagyköveti szinten diplomáciai kapcsolatokat létesített Ceylonnal, a mai Sri Lankával, India déli szomszédjával. A hazai döntés az volt, hogy a korábbi évek gyakorlatával összhangban új-delhi diplomáciai képviseletünk vezetője nyer akkreditálást Ceylonban is, hiszen ő már eddig is több szomszéd országban kapott megbízatást. A döntés kapóra jött, tájékoztattuk az indiai kormányt a tervezett diplomáciai lépésről: az új-delhi magyar követ kap akkreditálást Ceylonban nagykövetként. Nos, ez a bejelentés nem maradt hatástalan, az indiai kormány azonnal beleegyezett, hogy a diplomáciai kapcsolatokat nagyköveti szintre emeljük. A szubkontinensnyi ország vezetése nem tudta elviselni, hogy fővárosában a kis Magyarországnak „csak" követe legyen, míg a szomszédos kis Ceylonban ugyanez a személy nagykövetként működjön, s valahányszor visszatér Colomboból, Új-Delhiben visszaminősüljön követté. Hát így sikerült 1959. december 1.-én a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése Indiával.

A magyar diplomáciai képviselet követségből nagykövetség lett és új vezetője már nagyköveti rangban utazott állomáshelyére, hogy Tamás Aladár után átvegye annak a vezetését.

A Magyarországon akkreditált indiai nagykövet akkor K.P.S. Menon volt, aki egyben Moszkvában volt nagykövet. Ő addig is át-átutazott Budapestre, de most újabb látogatása azt a célt szolgálta, hogy átadja megbízólevelét, mint első nagykövet. (Magas szinten kvalifikált rutinos és igen művelt, széles látókörű diplomatát ismerhettem meg és tisztelhettem személyében. Korábban India első nagykövete volt Kínában a KNK megalakulását követően, s az akkor viszonyok közepette szamárháton utazott több héten keresztül Új-Delhiből Pekingbe. Az külön megragadott, hogy bár ő nagykövet volt és hozzám képest idős bácsi, mégis mindig nagyon kedvesen, kimondottan barátságosan és soha nem lekezelően beszélt velem és hozzám hasonló más kezdő diplomatákkal.)

A magyar-indiai diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emelése után utazott ki a delhi magyar nagykövetség új vezetőjeként dr. Réczei László, akinek ezt megelőzően fel kellett készülnie, s ebben mint indiai előadó közreműködtem. Ennek egyik fontos része volt az új nagykövet működését elősegítő irányelvek elkészítése. A tervezetet első fokon a főosztály vezetője hagyta jóvá. Leírtam azt is, hogy B.K. Nehru magyar származású felesége révén kedveli a magyarokat, és mint a Nehru miniszterelnök családjához tartozó, felelős beosztású személy jelentős befolyással bír, sok jó személyi kapcsolata van. Ezért érdemes törődni vele és feleségével, azaz célszerű kiépíteni és ápolni bensőséges személyi kapcsolatokat vele. (Bevált az előző missióvezető által javasolt húzás, hogy küldjünk egy eredeti Gerbeaud dobozba csomagolt csokoládé vagy bonbonkészletet a feleségnek, mivel nagyon szép emlékek fűzték őket a Vörösmarty téri cukrászdához.) A tervezet ugyanígy kitért a többi, csekély számú, Indiában, s főleg Új-Delhiben élő többi magyarra, például Venkatarahman igazságügyi államtitkár magyar feleségére, Fábri Károly művészettörténészre, aki cikkeket írogatott az egyik delhi napilapnak, vagy Brünner Erzsébet festőművészre. Nos, miattuk is „kihúztam a gyufát": Mit gondolok? Ezekkel a „hazaárulókkal" akarom a nagykövetet foglalkoztatni, stb. A főosztályvezető füstölgött, nyomta a vonalas szöveget. Az illetékes miniszterhelyettes pedig kijavította a tervezetet, mégpedig úgy, hogy a nagykövet foglalkozzék a magyarokkal, de különösen ezekkel a befolyásos személyekkel.

Tamás Aladár követ személyesen foglalkozott Nagy Imre és társai ügyének indiai visszhangjával. Két részfeladat viszont nekem jutott. Rám hárult a feladat, hogy az Indiai Kommunista Párt egyik legmagasabb beosztású vezetőjét megkeressem és Tamás Aladár követ vacsorájára meghívjam. A feladat az volt, hogy Tamás Aladár érdeklődje meg tőle az IKP véleményét, álláspontját Nagy Imre és társai kivégzéséről. Azt viszont nekem kellett elintézni, személyesen (és nem telefonon) megbeszélni, hogy elfogadja-e a meghívást és mikor legyen a vacsora. Megvolt a nap, elvittem a meghívót is, elméletileg minden rendben. Eljött a vacsora napja: ez bizonyos csütörtök volt (de inkább lett volna péntek 13!). A vendég a megbeszélt időpontra nem jelent meg a vacsorán. Tamás Aladár telefonált a lakásomra, hogy mi történt, mert már 20.30 és vendég még nincs, kihűl a leves. Válaszomban megerősítettem, aznap is ellenőriztem, hogy a vendég nem felejtette el a vacsorameghívást és jelezte, meg fog jelenni a vacsorán. 21.00-kor sem jelent meg, de 22.00-kor sem. Utána Tamásék már nem várták. Másnap reggel volt letolás, mert csak én ronthattam, ügyetlenkedhettem el ezt a fontos meghívást. (Meg kell hagyni, Tamásné különösen gondosan ügyelt arra, hogy egy-egy vacsora, fogadás rendben bonyolódjék le, legyen elég enni, innivaló, jég, stb.)

A vendég nemcsak elmulasztotta, hogy megjelenjen, de egyszerűen nyoma veszett: képtelen voltam elérni. Tamás Aladár békétlenkedett, hogy miért nem keresem meg őt a lakásán. Kénytelen voltam felvilágosítani, hogy a szóban forgó személyről azt a tájékoztatást kaptam, hogy bár Indiát a világ második legnagyobb demokráciájának tekintik, a kommunista párt vezetői, köztük a szóban forgó személy is biztonságosabbnak tekinti, hogy ne legyen nyilvános a lakcíme és minden éjszaka másutt alszik. Tehát, ezek után nem láttam értelmét, hogy a lakcíme után érdeklődjek.

Elmúlt egy hét, kezdtek megnyugodni a kedélyek, amíg el nem jött a következő hét péntek reggele, amikor Tamás Aladár kocsija begördült a követség udvarára, s még alig szállt ki abból, máris hívatott: Nem fogja elhinni – mondta –, de tegnap este 20.00 órakor megjelent a lakásomon Ajoy Gosh elvtárs, az IKP főtitkára, hogy részt vegyen azon a vacsorán, amit egy héttel ezelőtt, csütörtökre terveztünk a másik vezető elvtárssal, mondta. Majd így folytatta: amikor meglepetésemben közöltem vele, hogy most egyáltalán nem készültünk vacsorával, akkor Ghos azt válaszolta, ő tudja ezt, mint ahogy azt is, hogy a vacsora-meghívás célja valójában nem az lehetett, hogy megetessék a vendéget, hanem beszélni kívántak vele. Egy héttel ezelőtt fontos dolguk akadt, most viszont talált időt arra, hogy beszélgessenek.

A vacsora során elhangzottakról Tamás Aladár követ természetesen jelentést írt. Ez elég ritka jelenség volt, mert inkább velünk, beosztott munkatársakkal szerette megíratni a jelentéseket. Ez pedig olyan jelentés volt, amit az ügy jellege miatt szigorúan titkosként és külön borítékban küldött haza, úgy, hogy a beosztott munkatársak azt nem láthatták (Már ebből a tényből is világos volt, hogy az IKP nem azonosult a Nagy Imre-ügyben folytatott politikával, elítélte a pert, s különösen a kivégzéseket. Ez viszont nem volt teljesen új, hiszen az indiai sajtó beszámolt erről. Nyilvánvaló, hogy az indi-

ai tőkés sajtó nagy örömmel tudósított, arról, hogy az Indiai Kommunista Párt vezetése elítélte a magyar kormány és a mögötte meghúzódó moszkvai politika e lépését.) Nekem viszont látnom kellett volna a jelentést, mert én kezeltem a követség bizalmas irattárát. (Ezt akkor olyan munkának tekintették, amit csak diplomata munkatárs végezhetett – diplomáciai védettsége miatt –, de amitől minden munkatárs irtózott és ezért mindenütt igyekeztek a legfiatalabbra lőcsölni. Így kaptam meg ezt a feladatot.) A diplomáciai futárok delhii tartózkodása és elutazása időszakában viszont nem tartózkodtam a fővárosban, hanem valahol vidéken voltam és nem én zártam a futár anyagát és indítottam a futárokat. (Magyarul, a hazaküldött jelentésekről nem én készítettem az összesítő zárólistát, nem én pecsételtem le öt viaszpecséttel a futárposta szigorúan titkos anyagát, nem én adtam át ezeket aláírás ellenében a vezető futárnak és nem én kísértem ki a repülőtérre és ültettem fel őket a repülőre, s vártam meg, amíg a gép felszáll. Mindezt egy beugró helyettesítő kolléga végezte.)

Amikor viszont visszatértem a fővárosba és bementem dolgozni, az volt az érzésem, hogy ellenőriznem kell a futárzárást és az ott maradt jelentések másolatait helyre kell raknom, ha ez nem történt meg. Hát nem történt meg, de nagyobb volt a baj ennél: valamennyi jelentés másolata megvolt, kivéve Tamás Aladár szigorúan titkos, külön borítékban küldött jelentését. Amikor szóltam a helyettesítő kollégának, a szokott nagyszájúságával lezárta az ügyet: a jelentés másolatát a helyére tette, keressem. Mivel nem találtam, jelentettem Tamásnak. Nem érdekelte az ügy és nem volt hajlandó táviratban jelenteni, hogy ennek otthon nézzenek utána, mert a másolat a követségen nincs meg. (Tudni kell, hogy a bizalmas jelentésekre a nemzetközi gyakorlattal összhangban a magyar diplomáciai szolgálatban is ráírják, hány példányban készült, kik kapják, így a jelentésre rá volt írva, hogy 2 példányban készült – egy Budapestnek, egy pedig a követségi irattárnak.) Semmi nem történt, kivéve, hogy néhány héttel később hazautaztam szabadságra. Első utam az irattár vezetőjéhez vezetett, akinek elmondtam, hogy a követségi irattárban nem maradt kint ennek a jelentésnek a másolata. Elmondta, hogy ő ezt tudta és arra várt, hogy jelentkezzem, s tudassam, hogy észleltem a hibát. Az történt ugyanis, hogy aki a futárpostát csomagolta a jelentés másolatát is betette a borítékba, azaz mindkét példányt hazaküldte. Azért nem szóltak ki táviratban, mert ellenőrizni kívánták, mennyire kísérem figyelemmel a bizalmas iratok útját. Finoman elküldtem az illetőt, akivel különben voltam olyan viszonyban, hogy ezt megtehettem.

Gyakran jártam az indiai parlament üléseire, hiszen nagyon izgalmas témák voltak napirenden: magyarországi helyzet, szuezi válság, indiai belső problémák, stb. Ekkor láttam, hogy a kormánypárt és az ellenzék (ami számos más pártot jelentett a Kongresszus Párt mellett) tagjai hogyan viselkednek egymással: a parlamenti vitákban szavakban ütik-vágják egymást, de együtt járnak ebédelni, s esténként gyakran vannak jelen egymás társasági összejövetelein. Ha nem értenek egyet az iparosítási program ütemével, valamelyik ágazat fejlesztési arányaival és kifejtik ezzel kapcsolatos nézeteiket, azért még nem jön értük a titkosrendőrség és nem tartóztatja le őket.

Ez akkor is így van, ha Indiában akkortájt komoly politikusnak csak az számíthatott, aki már volt börtönben. A szegény emberek pedig gyakran azért tartóztatták le magukat valamilyen okkal, mert amíg a börtönben voltak, addig volt ennivalójuk. Bevallom, ezeket a jelenségeket nem volt könnyű megemészteni, beleértve a sok koldus látványát is, köztük a leprásokat, vagy a kitekert karú-lábú gyerekeket, akiknek egy része időközben felnőtt lett. Több olyan eset volt, amikor Magyarországról érkezett hivatalos látogató megborzadt a látványtól, napokig nem tudott enni és aludni – beteg lett, a szállodából a követségre költözött és legfeljebb akkor evett nálunk vagy valamelyik magyar családnál, ha beleerőszakoltunk egy kevés ételt.

Igen izgalmas és újszerű volt érzékelni a sajtószabadság fogalmát. Az indiai napilapok nem voltak számomra ismeretlenek, hiszen mint indiai referens a KÜM-ben, Indiába kerülésem előtt is rendszeresen olvastam néhányat. Látni azonban, hogy ezek miként készülnek, már kissé érdekfeszítőbb volt. Érdekes volt látni, ahogy például egy-egy sajtókonferencián az indiai kormány tagjait kezelték. Nehru miniszterelnököt sem kímélték esetenként még durva kérdésekkel sem. Egyik alkalommal hallottam, amikor az egyik újságírót figyelmeztették, hogy a miniszterelnökkel szemben lehetne kissé tapintatosabb. Erre azt válaszolta, hogy őt a sajtószabadság és az igazság érdekli, nem pedig az, hogy a miniszterelnök esetleg megsértődik. Hát ez nem igen vágott egybe a magyar gyakorlattal.

Voltak persze vidám percek és ügyek is. Az előző fejezetben említett vidéki utam egy nagyon kicsiny településre vitt el. Ott akkor még nem volt szálloda. Egy középiskola igazgatójával tárgyaltam és az iskola egyik tantermében aludtam. Rendkívül barátságos volt feleségével együtt. Azért, hogy ne legyen semmiben hiányom, kijelölte a tornatanárt, hogy viselje gondomat. Nos, ez volt a baj: az igazgatóval, s feleségével (akik korban hozzám képest szüleim lehettek volna) nagyon jól megvoltam. De a túl lelkes tornatanár! Meghámozta nekem a narancsot, a banánt, a licsit és bármi gyümölcsöt, ami előkerült. Vallási és kasztbéli okokból kifolyólag azonban csak egy pizsamanadrágszerű gatya volt a viselete, atlétatrikóval. A trikóval nem volt bajom, de a gatyájába unos-untalan belenyúlt, vakaródzott, majd hámozta nekem a narancsot és az egyéb gyümölcsöket. Szerencsére akkor érett a sárgadinnye, aminek az a környék volt a legjobb és legismertebb termőhelye. Így megmenekültem, mondván, hogy én a dinnyét szeretem, amit saját bicskámmal magam hámoztam, szeleteltem és falatoztam. Másik nagy bajom az volt, hogy nem volt WC, a tanár pedig egy bilit hordott utánam. Milyen nehéz volt kikerülni ezt a kényes témát. Éjszakánként még megoldottam a dolgokat, mert kilógtam a tanteremből az egyik bokor mögé folyó ügyeket intézni, de hát a természet néha keményebb igényekkel is előáll. Hát bizony nagyon megkönnyebbültem, amikor a 3. nap után visszaértem saját lakásomba!

Ehhez kapcsolódó indiai vicc!

Amikor Hruscsov hivatalos látogatást tett Indiában, elvitték vidékre is – Agrába megnézni a Taj Mahal-t, stb. Az utak nagy részét gépkocsival tette meg, Nehru kíséretében. Az utak mentén többször látta, hogy az indiaiak guggolnak és úgy könnyítenek magukon. Szóvá tette Nehrunak, hogy a nagy és ősi kultúrájú, gazdag Indiában miért nem építenek nyilvános illemhelyeket. Nehru válaszolt egyszer, kétszer, magyarázkodott, hogy ez indiai hagyomány, stb. s a végén már eléggé ingerülten reagált, de a lényeg az volt, hogy szeretné ő látni, hogy miként oldották meg ezt a problémát a Szovjetunióban. Hruscsov megígérte, hogy együtt megnézik majd ezt a helyszínen. Nehru elutazott Moszkvába és több vidéki helyre, de sehol nem látott sem guggoló, sem a fák mellett álló férfiakat. Egyik este, – gyárlátogatás után – gépkocsival együtt mentek a Kremlbe, a Nehru tiszteletére rendezett fogadásra, amikor az út mellett az egyik fa mellett végre meglátott egy férfit, aki éppen folyó ügyekkel volt elfoglalva. Gyorsan megállította a gépkocsit és azt kérte Hruscsovtól, hogy azt a férfit hozzák oda és mutassák be neki. Hruscsov kiadta az ukázt a biztonsági szolgálat vezetőjének, hogy hozzák oda a szóban forgó férfiút, de a biztonsági tiszt – aki beszélt a férfivel – a fától egyedül tért vissza, valamit súgott Hruscsovnak, aki közölte Nehruval, hogy nem tudja odahozatni a férfit. Nehru kissé háborgott, hogy micsoda dolog, egy ilyen egyszerű kérést, hogy ta-

lálkozhasson egy szovjet állampolgárral, az SZKP főtitkára nem tudja számára lehetővé tenni. Füstölgött, mire Hruscsov közölte, hogy ez azért nem lehetséges, mert a férfiú nem szovjet állampolgár, hanem India moszkvai nagykövete.

Új-Delhiben vallási világkonferenciát rendeztek (1957-ben). Ezen két magyar pap is részt vett. Mint legfiatalabbnak, nekem adták ki, hogy a részvételüket az előkészítő bizottságnál intézzem. „Talpig vasba öltözve" – azaz zakó, nyakkendő – felkerestem az előkészítő bizottság elnökét, aki a jainista vallás főpapja volt. Furcsa volt számomra, amikor megláttam öltözékét, ami mindössze egy kis gyolcs ágyékkötő volt, illetve egy sebészálarc-szerűség a száján. Nem beszélt angolul és tolmácsolni a parlament alsóházának (Lok Sabha) alelnöke volt jelen. Mondanom sem kell, hogy a protokollra kényesen ügyelő Indiában korántsem volt egy kategória a követségi attasé és az alsóház alelnöke, bár az attaséi rangot nagyra becsülték. De Delhiben nem ennyire. Lement a hivatalos megbeszélés, kik érkeznek Budapestről, milyen vallásúak, mikor érkeznek, meddig maradnak, hol fognak lakni, miként közlekednek lakhelyük és a konferencia színhelye között.

Ezek után érdeklődtem a főpaptól a jainista vallás iránt. Készségesen elmagyarázta, hogy egyik fő jellegzetessége, hogy nem érintkezhet fémmel – nem ül vonatra, repülőre, gépkocsiba, hanem csak gyalog közlekedik. Olyan kis zsámolyon ült, mint egy kis sámli, s az alól vett ki egy kis fa csuprot, egy fakanalat, hogy azokkal étkezik. Vallásának másik jellegzetessége, hogy nem ölhet meg élőlényeket, s azért viseli az álarcot, hogy a láthatatlan élőlények ne juthassanak be a szervezetébe, mert megölné azokat. Megkérdeztem, hogy ha nem érintkezhet fémmel, miként borotválkozik és vágatja a haját, hiszen kopasz. Közölte, hogy évenként kétszer ujjal kitépi testének teljes szőrzetét. Ha érdekel, a legközelebbi ilyen „tisztogató-eseményre" meghív.

Nagyon furcsának tűnik, ha azt mondom, hogy udvariasan kitértem e meghívás elől. Pedig állíthatom, nagyon sok helyre elmentünk feleségemmel együtt – esküvő, vacsora, ebéd – ami nem a gazdagok fényűző rendezvénye volt, ahol nem egy magyar honfitársunk nagyon rosszul érezte magát.

Egyik délelőtt a követség hivatalsegéde és egyben portása telefonon felszólt az irodámba, s megkért, hogy menjek le a földszinti fogadóba, mert egy indiai látogató beszélni szeretne velem. Az illető csak annyit volt hajlandó neki elmondani, hogy professzor, de kizárólag nekem hajlandó előadni látogatása célját. Hát persze, lementem a fogadóba, de kissé füstölögve, hogy már megint a legkisebbet ugrasztják, azért más is tud a követségen angolul, stb. dohogtam magamban. Nos, a fogadóban valóban várt rám egy személy, aki bemutatkozott, mégpedig úgy, hogy „professzor Is Kumar". Átadta névjegyét, ledaráltuk az ú.n. „small talk"-ot (hogy van, ma milyen szép idő van, vagy milyen kutya meleg van, stb.) és utána feltettem neki a kérdést, hogy milyen professzor és milyen ügyben kereste fel a nagykövetséget. Kumar úr lakónikus rövidséggel közölte, hogy ő gépkocsik és motorkerékpárok biztosításának a professzora. Azért keresett fel, mert értesült, hogy a követség új munkatársa vagyok, és ha valaha vásárolok gépkocsit, vagy motorkerékpárt, akkor vele kössem meg arra a biztosítást. Rövidesen elváltunk, mert nem volt kocsim, motorom sem és akkor egy ideig nem is gondoltam arra, hogy bármit is vásároljak. Nyilvánvaló, hogy kópé kollégáim szúrtak ki velem, amikor rám uszították a professzort, akivel valóban kötöttek biztosítást motorkerékpárjaikra. Akkor ugyanis nem volt ildomos gépkocsit venni és használni az indiai magyar diplomáciai képviseleten, s ezért a nőtlen fiatalemberek kiváló AJS motorkerékpárokat vásároltak és használtak, hiszen lakásaikból azért csak-csak szerettek kimozdulni. A hivatali gépkocsit magáncélra tilos volt használni. Megjegyzem, Nyugat-Európában nem ez volt a helyzet: londoni nagykövetségünkön volt akadémiai osztálytársaim röviddel kiérkezésük után magánkocsit vásároltak.

Az indiaiak nagy szónokok és szeretnek beszélni. Más ezt olvasni az újságban, könyvekben, hallani Germanusz professzortól, és más átélni: sorsom úgy hozta, hogy hivatalos útra Allahabadba, Nehru szülővárosába vezérelt. Pontosan az egyetemre, ahol udvariasságból sem hagyhattam ki, hogy felkeressem a rektort. Bár lényegesen idősebb volt nálam, nagyon kedvesen fogadott, teáztunk, beszélgettünk. Kikérdezett, hogy ki fia borja vagyok? Mindezt a „small talk" keretében, s amikor ennek a végére jutottunk és úgy éreztem eljött a távozás ideje, akkor felállt, kinyitott egy ajtót, de nem azt, amelyen át a szobájába beléptem, hanem egy másikat, amely egy óriási terembe nyílott, ahol legalább 80-100 ember ült – indiai szokás szerint – a földön. A rektor tapsolt és így szólt: Kedves kollégák! Itt van ez a fiatalember, aki a delhi magyar követség kulturális- és sajtóattaséja és most beszédet kíván mondani Önöknek. Ha azt mondom, hogy én inkább elájulni vagy föld alá bújni szerettem volna, akkor semmiféle túlzásba nem esem. Viszont nem volt mit tenni, beszéltem vagy 10-15 percet Magyarországról. S válaszoltam a kérdéseikre.

Egyik reggel a követségről indultam volna haza az éjszakai ügyelet után, s a kapun át bejött szép csendben egy kétkerekű lovas kordé, tele szőnyeggel. Udvariasan ki akartam tessékelni. Álmos, éhes voltam az éjszakai ébrenlét után, szerettem volna lezuhanyozni, megreggelizni, stb. és nem a szőnyegessel bajlódni. Ő már távozott volna, amikor az egyik nem diplomata kolléga és felesége meglátták a szőnyegeket, megkértek, hogy segítsek nekik. Hát elkezdtük: az árus szórta le a szőnyegeket a kordéról, isten tudja hányadiknál tartottunk, amikor végre az egyik megtetszett. Itt megálltunk és jött a kérdés: mennyibe kerül. Most az árus döbbentett meg, mert azt mutogatta, hogy nem tud angolul. Jött a jelbeszéd. Az árat 1200 rupiának mutatta. Visszamutogattuk, hogy ez bizony nagyon magas ár, ennyiért nem kell a szőnyeg. Ő mutogatással kérdezte, mennyit adnánk érte? Kollégám elég magas árat mondott, de sikerült leintenem és én alkudtam, ami azt jelentette, hogy a kért árral szemben 120 rupiát mutattam. Nos, jött az ájulási jelenet, hogy ilyen alacsony ár hallatán csak elájulni lehet. Engedett az árból valamit, ezért én is felmentem 10 rupiával. A nagyjelenet folytatódott, további mutogatással: otthon a sok éhes gyerek, akik éhen fognak halni. Az alku viszonylag vidáman folyt, mert az időközben összesereglett kollégák vették a lapot, s látták, hogy mire megy ki a játék. Szóval, a vége az lett, hogy megállapodtunk 600 rúpiában. A szőnyeg és a pénz gazdát cseréltek. Az ügylet befejeztével az árus dhotija – nadrágszerű viselet – zsebéből kivett egy százasokkal kitömött pénztárcát, abba tette a 600 rúpiát, kivett ugyanakkor egy angol névjegyet és igen jó angolsággal kifejtette, hogy ő az egyik legnagyobb indiai szőnyeg exportőr. Ha a jövőben valaha is szőnyeget kívánunk venni, forduljunk hozzá bizalommal. Gondolom, nem kell különösebben ecsetelnem kollégáim döbbenetét!

Indiában alkudni kell. Egyik diplomata beugrott egyszer egy férfiszabóhoz. Mr. Ram teával, kávéval kínálta, elbeszélgettek először az általánosságokról, majd megnézték az új angol szöveteket. (Ezek akkortájt Magyarországon hiánycikknek számítottak.) Ezekből a kolléga kiválasztott néhányat, majd az ár megkérdezése nélkül közölte: nincs nála egy fillér, pontosabban rúpia sem, de azért több szövetből rendel öltönyt. Ram szabó erre közölte, az nem érdekli, hogy nincs nála pénz és nem ad előleget, amit úgysem kér. A megrendelést azonban nem hajlandó teljesíteni, mert az illető kolléga nem alkudott az árból, ő most így nem érzi, hogy jó üzletet csinált! És valóban, nem készítette el az öltönyöket !

Időközben sajtó- és kulturális attasé lettem. Ennek révén sok indiai újságírót ismertem meg: nevezeteseket, valamint firkászokat és zug-firkászokat. Az egyik kis hetilap is rendszeresen megjelentetett április 4-re, az akkori nemzeti ünnepre egy Magyarország különszámot. Ennek anyagát a követség adta, úgy, hogy előre megkérte a Külügyminisztérium Sajtófőosztályától a cikkeket. Nos, a lap tulajdonosa és főszerkesztője, valamint mindenese nyaggatott, hogy jó-jó, ismeri a sajtóattasét, de úgy szeretne találkozni egyszer a követség vezetőjével. Amikor ez történt, a követség személyi összetétele nagyban megváltozott. A korábban leírt beosztott munkatársak már eltávoztak, de maradt Tamás Aladár követ. Nos, vele nem lehetett volna összehozni ezt az újságírót. Viszont az új első beosztott, I. titkár lényegesen jobb alanynak bizonyult. Vele megbeszéltem a dolgot és – amikor Tamás követ nem volt Delhiben – meglátogattuk az újságírót. Nagyon lelkesen fogadott minket, előkészítette a teát, a szokásos rágcsálnivaló magokat, gyümölcsöket, ahogy ez Delhiben dukált. Eddig szándékosan nem írtam le a hetilap nevét, mert az eset úgy folytatódott, hogy a főszerkesztő nagyon lelkesen magyarázta a követség első beosztottjának és ideiglenes ügyvivőjének a lap filozófiáját, céljait, hogy a Pancsíl Herald, így meg úgy. Ahogy kiejtette azt a szót, hogy Pancsíl Herald, a szájában tartott teából, szétrágott magokból erőteles sugárban lőtt egy adagot, a főnököm szemébe. Ő rám nézett, tágra nyitott szemekkel, amikből azt olvastam ki, hogy hová a fenébe hoztál engem, ahol így szembe köpködnek a legnagyobb barátság és jóindulat jegyében. Feledhetetlen volt, mert hazafelé, amikor már ketten voltunk a kocsiban, azt a mondanivalóját már nemcsak a szeméből olvastam ki, hanem hangosan élvezhettem is. Sokszor elmondta, hogy mennyire kibabráltam vele a Pancsíl Herald főszerkesztőjénél.

Sita Sen nőgyógyász- és gyerekorvos asszonyt, valamint férjét, S. K. Sen sebészt úgy emlegették, mint Ázsia legjobb szakorvosait. S.K. Sen a spanyol polgárháborúban a köztársaságiak oldalán harcolt és ennek révén több magyart is emlegetett. Ismerte a nemzetközi tuberkolózis elleni világkonferenciára Indiába érkezett kéttagú magyar orvosi küldöttségből azt a személyt, akivel Spanyolországban együtt voltak, s aki zsidó vallása miatt a második világháború során India Kasmir tagállamában kapott menedéket, ott élt és közben ingyen gyógyított. (Indiában a tbc nagyon elterjedt betegség.) Így az ő díjmentes gyógyítói tevékenysége, beleértve még bizonyos ingyenes gyógyszert is, nagyon népszerűvé tette őt. A nemzetközi tuberkulózis elleni orvosi kongresszuson még emlegették a magyar orvos második világháború idejében kifejtett jótékonysági tevékenységét.

Kopelowitz doktor – belgyógyász – osztrák származású volt és az anschluss elől volt kénytelen elmenekülni Bécsből. Kalandos úton jutott el Indiába, ahol először internálták, majd később szabadon engedték és folytathatta orvosi tevékenységét. Végül a Nehru család gyógyításáig is eljutott, amiben feltehetően nem kis segítséget jelentett az a tényező, hogy a felesége, akit Indiában vett el, angol származású volt. A doktor nagy vadász volt, akit számos izgalmas szafarira elkísértem, amit nem kevés fogoly, fácán, kevés nyúl, de bevallom, még tiltott páva is életével fizetett meg. A doktor viszont nemcsak feleségem és az én egészségem felett őrködött éberen, hanem vigyázott Indiában – Sita Sen asszony közreműködésével – született két lányom fejlődésére is.

Barada Ukilt, Anil Roy Chaudhuryt, Ram Kumárt és számos más indiai művészt, művészeti vezetőt volt szerencsém megismerni és velük jó munka kapcsolatban állni. Hosszú lenne az indiai újságírók listája. Shankar Pillai nemcsak újságíró volt, hanem nemzetközi babakiállítások szervezője, akinek a gyűjteményét, kiállítási anyagát színes népművészeti viseletben díszelgő számos magyar baba is gazdagította.

Jankapuszta neve ismerős Indiában

Az 1956. évi magyarországi tragédia vérzivataros napait éltük át Delhiben. Szerettük volna tudni, hogy valójában mi is kezdődött otthon, mi az események menete, iránya, mik a kibontakozás lehetőségei, módozatai. Arról nem is szólva, szerettük volna tudni, hozzátartozóink hogy vannak? E napok egyikén a követség hivatalsegéde arra kért telefonon, hogy menjek le a kisebbik fogadóba, mert ott vár egy indiai látogató, aki velem szeretne beszélni. Mindenesetre lementem emeleti dolgozószobámból a földszinti fogadóba, ahol egy indiai személy üldögélt. Elmondta, hogy véletlenszerűen jött be a követségre – az utcán elment előttünk, meglátta a réztáblát, hogy magyar követség. Az újságok 1956. miatt sokat írtak Magyarországról, ezek egy részét olvasta, ezért úgy gondolta, bejön és megkérdezi, hogy mi újság van Magyarországon, ahol ő korábban járt. Úgy gondolta, legjobb lesz megkérdezni a sajtóattasét, fejtette ki.

Rákérdeztem, hogy mikor volt Magyarországon? (Kérdésem alapja az volt, hogy akkoriban indiai állampolgárok korántsem látogattak olyan nagy számban Magyarországra, mint manapság.) A vendég elmondta, hogy ő bizony meglehetősen régen, a 30-as évek végén járt Magyarországon. (Válasza kissé meglepett, mert akkoriban meglehetősen ritkák voltak az indiai látogatók, jóllehet néhány kiemelkedő személyiség, mint Rabindranath Tagore költő, Dzsavaharlal Nehru ellátogattak Magyarországra. A két ország közötti viszonylag csekély kapcsolat leginkább Anglián keresztül intéződött.) A látogató hozzátette, hogy ő nem legálisan utazott Magyarországra. Ez a közlés felkeltette érdeklődésemet, ezért ismét rákérdeztem: hogyan jutott be Magyarországra, ha nem legálisan utazott.

Vendégem elmondta, hogy Németországból csempészték be illegálisan Magyarországra, ahol Jankapusztára vitték katonai kiképzésre. (Maga az a tény, hogy annyi év után ki tudta mondani Jankapuszta nevét, már önmagában véve megkapó volt, hiszen Indiában sokan azt sem tudták, hogy Budapest Magyarország fővárosa.) Ő ugyanis Szubhasz Csandra Bosze bengáliai katonai csoportjának tisztje volt, s ezért vitték kiképzésre Jankapusztára.

Sz. Cs. Bosze és csoportja azt hirdette, hogy Hitler és a német nácik képezik azt az erőt, amellyel az indiai függetlenség harcosainak szövetkezniük kell ahhoz, hogy hazájukat meg tudják szabadítani az angol gyarmati uralomtól. A bengáliak az egyik legforradalmibb csoportnak tekintették magukat Indiában, s úgy gondolták, hogy az eredményes tevékenységhez képzett tisztekre lesz szükségük. Ezért csempészték őt Jankapusztára, ahol katonai kiképzést kapott. Ennek részleteit nem volt hajlandó ismertetni.

Történelmi tanulmányaimból ismertem Jankapuszta nevét és nem volt kétségem az iránt, hogy a vendéget ott mire képezték ki. Ez legfeljebb kisebb részletekben térhetett el az 1936. évi marseilles-i politikai gyilkosságot végrehajtott terrorista kiképzésétől.

Az indiai látogató megadta nevét és címét, amiket feljegyeztem. Másnap reggel első dolgom az volt, hogy szóban beszámoltam a követség vezetőjének a különös látogatóról, a vele folytatott beszélgetésről. Naiv lélekként arra számítottam, hogy Tamás Aladár követ, mint régi munkásmozgalmi ember és író érdeklődni fog. Közölte, hogy őt ez a téma nem érdekli! Leforrázva mentem ki szobájából és dühömben széttéptem jegyzeteimet, bennük a különös látogató nevét és címét.

Tudomásom van arról, hogy a korabeli magyar politikai és katonai vezetés mennyire igyekezett eltusolni, tagadni a jankapusztai titkos katonai kiképző központot. Viszont hogyan tudott és miért beszélt nekem erről Új-Delhiben egy bengáli nemzetisé-

gű, indiai állampolgár, helyesen ejtve ki e nem túlságosan ismert magyarországi helység nevét. Utólag visszagondolva is beigazolódott, hogy az általa elmondottak nem szolgálták provokáció alapját, hiszen soha többé nem láttam. Az esetnek nemcsak a titokzatossága érdekes, hanem jól rávilágít - korábbi állításommal összhangban – Tamás Aladárnak a munkához való hozzáállására. Érdemes lett volna az ügynek utána járni!

Jánossy magyar atomfizikus is járt Indiában, ahol olyan indiai kollégáival találkozott, akikkel Angliában dolgozott együtt. Indiai partnerei igen magas képzettségű és beosztású személyek voltak. Mint kulturális attasénak, feladatom volt szervezni a programját. Tamás Aladár ebben is remekelt, amit Jánossy professzor a magyar külügyminiszternek írott levelében tett szóvá – a magyar követ nem értette meg az ő küldetésének a jelentőségét és nem támogatta munkájában. (Rólam nem szólt, de amit Tamás Aladárról írt, hát, az nagy blama volt.)

Ismét itthon (1959-61)

1959. elején tértem haza családommal együtt Indiából. A szokásos négy évemet nem tölthettem le Indiában, aminek előjelét már 1958. évi első hazai szabadságom során érzékeltem. 1956. végén, amikor az MSZMP megalakult és ez a delhi követségen is bekövetkezett, kértem a felvételemet, amit elfogadtak. Budapesti szabadságom során viszont pártfegyelmi elé állítottak, hogy túlságosan lelkesen fogadtam és üdvözöltem az 1956-os magyarországi eseményeket. A fegyelmi bizottság összetétele szakmailag siralmas volt – az egyedüli külügyes tag abban az egyik hivatalsegédi beosztású személy volt, a másik két személyről utólag megtudtam, hogy a belügy emberei voltak. Az egyik a személyzetiről, a másik a futárosztályról. Hát a kérdéseik is ilyen jellegűek és színvonalúak voltak. Válaszoltam, de csak azt közölték, hogy a fegyelmi bizottság döntéséről majd értesíteni fognak.

Ezt 1959 elején – hivatali vonalon – meg is kaptam: hazarendeltek. Az utazást nem tudtam úgy megejteni, ahogy előírták, mert középső kislányom 1959. márciusában született Delhiben és újszülöttet csak 8 hét, azaz két hónap elteltével vettek fel repülőre. Az akkori repülőgépek nyomás-kiegyenlítő rendszere még nem működött olyan jól, mint a mai modern utasszállítóké. Akkor utaztunk először sugárhajtású TU 154-es gépen Delhi – Taskent – Moszkva – Budapest útvonalon.

Itthon a Külügyminisztériumban ugyanarra a főosztályra kerültem vissza, ahonnan Indiába küldtek. Így lettem az egyik indiai előadó, ami annyiban nem pontos, hogy valójában az indiai referensi munka egyik részét végeztem én, a másik részét egy olyan kolléga, aki korábban Vörös Akadémiát végzett és az egyik budapesti kerületben vendéglátóipari igazgató volt. Onnan került a minisztériumba, először futárnak, majd 3-4 év után az egyik politikai, avagy területi osztályra. Az indiai munkamegosztás jobban sikerült, mint főnökeink gondolták, mert azt hitték, egymást fogjuk fúrni, marni, mert az egyik idősebb, több élet-, s kevesebb diplomáciai tapasztalattal, a másik a fiatalabb, kevesebb élet- és több diplomáciai előképzettséggel és tapasztalattal – s jól ki lehet játszani őket egymással szemben. Hát ez nem jött be, főleg annak a személynek, aki a főosztály vezetője volt. (Egy-két ügyet vele kapcsolatban már említettem!) Mi ketten jól összedolgoztunk az indiai ügyekben, s nekem még volt több más országom – Pakisztán, Burma, Indonézia. Valamennyi nagyon izgalmas ország, még ma is.

Közben megkaptam hivatalosan is azt az MSZMP tájékoztatást, hogy kizártak. Ez ellen én már Delhiből is írtam, amit Tamás Aladár követ nem vett jó névén, mondván, hogy a döntést tudomásul kell vennem. Itthon is ezt mondták a kollégák, a barátok, a pártiroda munkatársai. Nekem feltűnt ez az összhang! Különösen az, hogy a minisztérium pártbizottságának titkára sokszori kérés ellenére sem volt hajlandó fogadni, hogy beszélhessek vele a döntésről. Közben megszületett az a kormányhatározat, hogy a személyzeti anyagokat kérésre az érintettnek meg kell mutatni. Ebben a tekintetben is ellenállásra találtam. Amikor közöltem, hogy nem hagyom annyiban a dolgot, akkor megmutatták a személyzeti dossziémat: abban találtam egy Tamás Aladár által írott káderjellemzést, aminek alapján egyből világos lett sok minden, kivéve a lényeget: Tamás miért írta rólam azt a sok ellenséges és rosszindulatú zagyvaságot, illetve ki súgott neki, hogy mindazt összehordja rólam. Annyira sok megalapozatlan vádaskodás, túlzás volt abban, hogy ez mentett meg – akik ismertek, tudták, hogy annak nagy része nem lehet igaz: például, hogy soha nem voltam részeges, stb. Igaz volt, hogy én olvastam fel az egyik kolóniagyűlésen a Szabad Nép cikkét, amit később ellenforradalmi uszításnak

minősítettek. Igaz, volt számos más állítás is, de a lényeget tekintve, annyira másról szólt az egész, mint a valóságról, hogy viszonylag könnyű volt cáfolni. A kérdés az volt: kinél és miként?

A Külügyminisztérium pártbizottságának titkára, akit különben jól ismertem, továbbra is elzárkózott attól, hogy beszéljen velem. A II. kerületi pártbizottság titkára szintén nem volt hajlandó személyesen fogadni és írásos beadványomra sem reagált. Többen bíráltak is, miért érvelek azzal, hogy 1956. decemberétől fizettem a tagdíjat, gyakorlatilag 3 éven át, és ennek ellenére azt akarják állítani, hogy nem voltam az MSZMP tagja.) Maradt a Nagybudapesti Pártbizottság fegyelmi bizottsága. Nos, a minisztériumban mindenki igyekezett lebeszélni arról, hogy odaforduljak. Amikor a Nagybudapesti kitűzte a fegyelmi tárgyalás időpontját, és erre behívattak, a KÜM futárosztálya akkor akart futárútra küldeni (ugyanaz a személy, aki a fegyelmi bizottság tagja volt 1958-ban!), hogy személyesen ne jelenjek meg ott. A főnökömnél – a főosztály helyettes vezetőjénél – bejelentettem, hogy nem megyek el a futárútra, mert fegyelmi tárgyalásom van. Erre finoman figyelmeztetett, hogy hivatali előmenetelemre hatása lehet annak, ha a kijelölt futárútra nem megyek el. (A főosztályvezető helyettes jó „haverja" volt a futárosztály vezetőjének, együtt voltak, ha jól emlékszem a karhatalom, később a munkaőrség tagjai, vezetői.) Nos, a fegyelmi tárgyalásra mentem el, ami nem volt könnyű ügy, így utólag sem: főleg pszichológiai hatása volt erőteljes, amit később mások igyekeztek elmagyarázni is, mint az adminisztráció, vagy akkori vezetési stílus egyik fő jellegzetességét. Magyarán, a sztálinista, vagy rákosista vezetés egyik módszere volt lelkileg megkínozni a delikvenseket.

Nos, a Nagybudapesti fegyelmi bizottság javamra döntött: helyreállította MSZMP tagságomat 1956. decemberi hatállyal. Ez bizonyos fokig megnyugtatott: mégsem vagyok olyan csirkefogó, mint amilyennek Tamás Aladár leírt. Tamást állítólag szóban kérdőre vonták a fegyelmi tárgyalások során: mi az igaz mindabból, amiket összehordott rólam. Utólag engem szóban úgy tájékoztattak, hogy azt mondta: nagyon bánja, hogy leírta azokat a dolgokat, vádakat, de sajnos már nem tudja meg nem történtté tenni. Állítólag másokat is kérdőre vontak, hogy miként dolgoznak, mennyiben megbízhatóak a jelentéseik, az ítéleteik, ha ennyire átlátszónak bizonyulnak az állításaik, s ennyire könnyen támadhatóak az érveléseik. Külön gond volt állítólag a futárútra küldési szándék, amikor tudták, hogy a pártbizottság beidézett.

Gondolom és remélem se túlzásnak, se illetlenségnek nem találják, ha azt írom le, hogy a történtek után több emberrel nem álltam szóba, s nem köszöntem nekik. Volt, aki szóvá tette az 1990-es évek közepén, hogy az említett személyek egyikének, másikának a temetésére sem mentem el. Én az óta sem bánom és továbbra sem lennék hajlandó szóba állni velük. Amit az élet igazol: aki azt állította rólam Tamás Aladárnak, hogy részeges vagyok, s ő ezt nemcsak elhitte, hanem ellenőrzés nélkül hazajelentette, azt a személyt az ital vitte sírba.

A munka megy tovább

Érdekes volt látni a diplomáciában, hogy amikor a kínai politikában előtérbe került a permanens forradalom elmélete és ennek alapján egyre ijesztőbb méretű befolyást igyekezett szerezni és gyakorolni az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országok felett, akkor a felsőszintű tárgyalások mennyiben törekedtek a kínai balos nézetek ellensúlyozására. Ezt tapasztaltam számos magyarországi látogatás, illetve magyar vezetők külföldi tárgyalásai során egyaránt. A nemzetközi helyzet későbbi alakulása következtében, az enyhülést követő szovjet-amerikai, illetve szovjet-nyugat-európai elhidegülés időszakában pedig az volt a határozott magyar politikai cél, hogy ezt az elhidegülést ne engedjük Magyarországnak az adott nyugati országgal fennálló kapcsolatrendszerébe betörni és érvényesülni. E koncepciónak két reális alapja volt:

1./ Magyarországnak fontos gazdasági – kereskedelmi érdekei fűződtek a nyugat–európai országokkal és az USA-val fennálló normális kapcsolatokhoz. Elég hivatkozni az akkori NSZK súlyára a magyar kereskedelemben, vagy az akkor már jól működő magyar – nyugat-német gazdasági, műszaki együttműködésre. Amikor a kelet-nyugati kapcsolatrendszeren belül bekövetkezett a szovjet - nyugat-német elhidegülés, azaz a kapcsolatok megromlottak, Magyarország számára egyáltalán nem volt kívánatos és megengedhető, hogy ez befolyásolja a magyar külkereskedelem legnagyobb nyugati partnerével fennálló viszonyát. Ugyanígy más országokat és példákat is említhetnék.

2./ A külügyi vezetés a szovjet-amerikai elhidegülést átmenetinek ítélte: ma veszekszenek, összeugranak (kirobbantva egy-egy kémbotrányt és hazaküldve 20-30 diplomatát és külképviseleti munkatársat), de holnap már kibékülnek, és ismét jóban lesznek. Ha Magyarország elrontja kapcsolatait az Egyesült Államokkal vagy más iparilag fejlett országgal, akkor nekünk – a világpiactól erőteljesen függő országnak – abból sokkal nagyobb kárunk lesz, mint a világpiactól nem függő Szovjetuniónak. Így nekünk sokkal bonyolultabb a helyzetünk, sokkal nehezebb a kapcsolatokat ismét kielégítő szintre helyezni, mint egy nagy országnak. Ezért a magyar külpolitika továbbra is ápolta a jó kapcsolatokat a nyugati partnerekkel, különösen az iparilag fejlett országokkal, még akkor is, ha emiatt néha bizony „rosszallást" is el kellett hallgatnia. Ausztrál vonatkozásban személyesen is tapasztaltam, hogy ez miként működött, amikor szovjet kémbotrány ellenére is fejlődtek a magyar-ausztrál kapcsolatok.

Nos, ilyen tényezők is hangsúlyt nyernek egy-egy magas szintű látogatás szervezésekor- pontosabban úgy is fogalmazhatok, hogy „patikamérlegre" kerülnek, mielőtt végső döntéshozatalra kerülhet sor. Azt is érdemes említeni, hogy a felsőszintű látogatások mindig tartalmazzák azt a politikai célt, hogy az ország nemzetközi tekintélyét, „imázsát" elmélyítsék. Ez gyakorlatilag minden ország célja, s olyan tény sem változtatja meg, hogy Hruscsov az egyik alkalommal az ENSZ-ben a Közgyűlés termében cipőjével ütötte az asztalt, hogy kifejezésre juttassa nem tetszését.

Amit a fentiekben leírtam az nemcsak a tárgyalóasztal mellett hangzik el, hanem tényleges események sorozatát jelenti: a látogatót olyan ipari vagy mezőgazdasági üzemekbe viszik el, amelyek szóba jöhetnek a gazdasági együttműködés bővítése vagy a kereskedelmi forgalom növelése szempontjából. Szukarno indonéz elnök vagy Indira Gandhi indiai miniszterelnök asszony jártak a Tungsram gyárban, s mind Indiában, mind Indonéziában épült magyar közreműködéssel ilyen jellegű gyár. Muldoon új-zélandi miniszterelnök azt követően járt a Ganz Mávagban, hogy a gyár már működésbe helyezte az elektromos vasúti kocsikat Wellingtonban.

A politika és a gazdaság összefüggése, szoros kötődése egyértelmű. Ezt nem csak azért is merem állítani, mert mindig is híve voltam a gazdasági diplomáciának, hanem mert láttam

érvényesülni ezt a nézetet a múltban és látom a jelenben is: gondoljunk csak az Európai Unióhoz történő magyar csatlakozás előkészítésére. Ez nagy horderejű politikai kérdés, aminek kapcsán az ördög számos gazdasági részlet-kérdésben bújik el, mint a mezőgazdaság vagy a munkaerő vándorlás ügye. Nos, saját tapasztalatom a gazdasági diplomáciát illetően úgy fogalmazom meg, hogy a diplomáciának azokat a politikai kapcsolatokat célszerű építenie és fejlesztenie-ápolnia, amelyek a döntéshozatal folyamatában befolyást tudnak gyakorolni gazdasági ügyekre és így elősegíthetik, hogy a gazdasági-kereskedelmi jellegű döntés Magyarország számára kedvező legyen. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a politikai-diplomáciai eszköztár segítse elő a számunkra fontos függő ügyek mielőbbi kedvező rendezését.

A magas szintű látogatások kapcsán sok mindent leírtam, amit minősíthetünk véresen komoly ügyeknek. És ez így van. De azért nem árt ám észnél is lenni! Szukarno indonéz köztársasági elnök első hivatalos magyarországi látogatása 1960-ban volt. Ez nemcsak annyiban volt első, hogy ő valóban akkor járt először hazánkban, hanem annyiban is, hogy nekünk is alig volt gyakorlati tapasztalatunk, hogyan fogadjunk egy nem szocialista országbeli államfőt. A protokolláris előírásokat ismertük, de azért más a szöveg és más a gyakorlat. Emlékszem, mennyire fontos volt a biztonság! Többször hallottam, hogy nem baj, ha tolmácsolás közben egy-két szó megcsúszik, de ha a kocsi megcsúszik, vagy egyéb baj adódik, az sokkal nagyobb galibát okozhat.

Nos, Szukarno és kísérete rendben landolt Ferihegyen a Pan American külön gépével. Személyzete amerikai volt, s bizony a hölgyek csinosak voltak egyenruhájukban is. Indonéz részről ragaszkodtak ahhoz, hogy a repülőgép személyzete is kapjon meghívást az esti Operaházi díszelőadásra. Ez elől nem lehetett kitérni és ők is megjelentek ott. A sors úgy hozta, hogy az amerikai légi utaskísérő hölgyek mögé szólt a helyem – előttem pontosan egy csinos szőke ült. (Ne gondoljanak rosszra: ő foglalt volt, mert az egyik indonéz vendég szórakoztatta, ami azt jelentette, hogy nem egy éjszakai kiruccanásunk is volt bárokba, mulatókba. Azt viszont nem tudom ecsetelni, hogy mi is milyen ellenőrzés alatt álltunk.) Nos, Opera: helyet foglalunk, előttem a szőke nő. Bejönnek a nagyfőnökök, felállunk, kezdik a himnuszokat, s az előttem álló nő sötétkék szoknyájának cippzára szétnyílik, a szánkó kezd lecsúszni. Minél jobban kinyílik a cippzár, annál jobban csúszik le a nő szoknyája, amit ő nem vesz észre, mert nézi a szép belső ornamentikát, hallgatja a szép himnuszokat. Most mit tegyek? Hagyjam lecsúszni a szoknyáját? Ez botrány lenne. Hát egy kiút van: előre nyúltam és megfogtam a nő derekát, azaz a derekára rászorítottam a lefelé csúszó szoknyát. A nő észbekapott, látta mi történt, s érzékelte, hogy nem szemtelenkedni, hanem segíteni akarok! Így nem lett botrányos jelenet, hanem nagyon megköszönte, hogy kisegítettem. Főnökeim jót derültek az eseten, kollégáim viszont elmondtak mindennek, csak nem úriembernek.

Hát ilyen esetek nincsenek pontosan kodifikálva sem a protokoll szabályokban, sem a nemzetközi jogban. Igaz, az sem, amikor az indonéz vendég kifejti: hallotta, milyen csínosak a magyar lányok, akik közül néhányat már megismert több nagy külföldi városban (Bécs, Róma, London). Találkozhatna és megismerkedhetne esetleg Budapesten is néhányukkal? Ez a kérés 1955-ben szentségtörésnek számított, mire először az volt a háttérben eldörmögött válasz, hogy „ez a szocialista Magyarország és nem kupleráj". Persze lányokat azért szereztek. 1960-ban már más volt a helyzet, Szukarno és kísérete már hivatalosan kapta a lányokat. A főváros egy ideig tele volt ezekkel a pletykákkal, pedig nem volt nagy ügy. Több vezető indonéz külügyesnek én is segítettem lányügyekben – sőt egyiküket néhány forinttal még ki is segítettem a szálloda recepciójánál, mert nem volt aprója – de ez nem befolyásolta kapcsolatunkat, amikor néhány hónappal később Indonéziában találkoztunk.

Indonéziában (1961-65)

Meglehetősen sokat foglalkoztam Indonéziával, de soha nem gondoltam volna, hogy egyszer odaküldenek. Indonézia egyre jobban előtérbe került, hiszen felvettük a diplomáciai kapcsolatokat, magyar nagykövetség működött Dzsakartában, számos indonéz delegáció, s nem utolsó sorban Szukarno elnök is ellátogatott Budapestre. Közben megvoltak a magam kis családi gondjai. Amikor Indiából hazajöttünk, nem volt meg az a lakásom, amelyben kiutazásunk előtt feleségemmel laktunk. Haza viszont már négyen érkeztünk. Az történt, hogy a József körúton tudtunk vásárolni egy hátsó udvari, fölszintes másfélszoba- konyhás lakást. (Az elkényeztetett diplomata káder!) Ez nagyon rossz volt, minden komfort nélküli. Nos, megpróbáltam szerezni egy jobb lakást! A Külügyminisztériumban „illetékes elvtárs" kirúgott, hogy Te tehetséges fiatal diplomata káder vagy, neked nem utalhatunk ki. Azt is végig kellett hallgatnom, hogy ő mint munkás káder egy mosókonyhában kellett lakjon jó ideig. Nos, ebből lakás nem lett.

Problémám ismert volt a közvetlen főnököm előtt is, akinek a személye időközben megváltozott. Újra az a kolléga került a főosztály élére, aki Indiába kerülésem előtt a főnököm volt. 1960. karácsonya előtt egy héttel hívatott. Szobájában bent találtam a személyzeti előadót is. Amikor kettőjüket láttam, kitört belőlem a kérdés: no ebből mi lesz? Főnököm azzal válaszolt, hogy nyugi, nem lesz semmi különös, valami jót szeretnének mondani. No fene! Szóval hallottuk, hogy lakásgondjaid vannak, hogy egyik leányod egészségére a lakás meglehetősen rossz hatással van. Így igaz, hangzott a válasz! Nos, kapsz egy 3 hálószobás, ebédlős lakás, garázzsal, kéttagú személyzettel. Hát itt kitört a botrány, mert ugye nekem nem volt kocsim, azaz minek a garázs, de a három hálószobás megfogalmazás sem a magyar lakások szokásos leírása személyzettel!?

Főnököm kifejtette, hogy a lakás, sajnos, kissé távol van Budapest központjától. Itt már nevettünk a helyzet és az előadásmód sajátosságán, s ezek után megnevezte, hogy a lakás Indonézia fővárosában, a dzsakartai magyar nagykövetségen van és rám vár.

Nem volt mese – kihelyeztek Indonéziába. Az új nagykövet nem fogadott el egy nálam idősebb kollégát, de engem igen. Az ajánlatot azzal fogadtam el, hogy leányom elviszem ismét a kórházba, megnézetem és az orvos válaszától függ, hogy el tudom-e fogadni a kihelyezést, mert nem tudom, hogy a gyerek egészségi állapota miként viseli el a párás indonéziai éghajlatot. A kórház professzora nem kertelt: a páradús indonéziai éghajlat nem lehet olyan rossz a gyerek egészségére, mint akkori lakásunk levegője. A két éves gyerek majd kinövi azt a betegséget, amit a nedves lakás okozott neki. Egy nappal a kislány 2. születésnapja után, 1961. március 22-én elindultunk Dzsakartába, Indonézia fővárosába.

Akkoriban indonéz nagykövetség még nem működött Budapesten, így az indonéz vízumot útközben kellett felvenni. Ennek az volt a gyakorlata, hogy az útvonalba beleeső egyik magyar külképviselet megkérte a vízumot, és amikor az megérkezett, a magyar követség jelentette ezt haza. Arra utaztunk és a vízumot beütötték az útlevelünkbe. Szerencsénkre, az útba eső külképviseletek Rómában voltak, így ismét láthattam az örök várost, mégpedig családommal együtt. Négy és féléves, illetve alig kétéves lányom kitett magáért, mert háromnapos római tartózkodásunk során nagyokat kirándultak velünk és örömmel gyönyörködtek ők is a sok-sok történelmi és művészeti látnivalóban. Valójában csak 1978-ban derült ki, hogy az 1961. évi 3-napos római városnézés micsoda nagy hatást gyakorolt rájuk!

A sok séta, gyaloglás azt is jelentette, hogy általában vendéglőkben étkeztünk. Ismertem néhány jó kis helyet, ahol családom tagjai is jól érezték magukat. Persze a gye-

rekekkel valami mindig történik. Kisebbik lányom a Vatikánban, a nagy téren kicsit előre szaladt, majd cukorral a szájában visszarohant hozzám, átölelte térdnél a két lábam és elkiáltotta magát: Apukám! Úgy szeretlek! Ez nagyon kedves jelenet volt, csak éppen nadrágom - térdnél -nem igen bírta elviselni a percek alatt megszáradt cukorfoltokat. Bizony azok ott éktelenkedtek. Kedvenc öltönyöm volt, amiből a tisztító sem tudta eltávolítani a foltokat – Rómában, Dzsakartában, majd Budapesten. (A probléma sokkal később oldódott meg, amikor a nadrágot már nem lehetett az öltöny részeként viselni: munkanadrágként használtam és jól megáztam benne. A langyos nyári esővíz minden foltot eltüntetett belőle. Már késő!)

Az utazás Dzsakartába tartogatott még egy-két érdekességet: Rómából az Air India új Boeing 707-es gépével utaztunk, Bejrút érintésével Bombayba. Bejrút-Bombay már csak 4 órás repülőút volt, míg korábban 12 óra. Bombayban viszont átszálltunk az egyik légcsavaros gépre. Nos ez a repülőgép elindult Keletre és csak ment, ment, ment. Már elhagytuk Madraszt és repültünk Szingapur felé, de csak repültünk és repültünk.

Hát, végül azért megérkeztünk Szingapúrba. Vízumunk viszont nem volt. A légitársaság előzetesen közölte, hogy a tranzitáláshoz nem is szükséges. Feleségemmel és a gyerekekkel döbbenten üldögéltünk a tranzit váróban, ami olyan lerobbant, elhanyagolt, piszkos volt, hogy leírni nem lehet. Viszont mindegyikünk mellett állt egy-egy fegyveres őr: katona, feltűzött szuronnyal a puskáján. A két kislányunk mellett is posztolt egy-egy katona. Az Air India légitársaság helyi képviselője a helyzet láttán elnézést kért és értetlenségét fejezte ki. Nejem egyből azt mondta, hogy amilyen szegénységet tükröz a repülőtér, meg a fegyveres katonák, oda csak vinni lehetne valamit. Mit féltenek? Később sokszor jártam Szingapúrban – vízum nélkül! – esetenként feleségem és lányaim társaságában és bizony sem a repülőtér, sem a fogadtatás nem emlékeztetett az 1961-ben tapasztaltakra. Mindazonáltal szerencsésen megérkeztünk Indonéziába, s a csodálatosan szép, sokszínű országban, nagyon nehéz körülmények közé került nép vendégszeretetét és barátságát élvezhettem 1961-65 között, több mint négy évig. A nagykövetségen annyit lehetett dolgozni, amennyit nem szégyellt az ember. A mindennapi megélhetés feltételeinek a megteremtése és biztosítása igen sok időt és energiát rabolt el. Nem volt kenyér, víz, áram, gáz. Amikor annak idején hazajöttünk szabadságra és levetítettem a 8 mm-es filmfelvevővel készített filmjeimet, még a családon belül sem hagyták megjegyzés nélkül, hogy „ilyen szép virágos országban hogyan lehetnek gondjaitok?" Helyi pénzünk – rupiánk – a gyors infláció miatt nagyon sok volt, de alig ért valamit. A sok papírpénz nem pótolta a mindennapi élet akkori gondjait, boszszúságait, amelyek az idő távlatában enyhültek és eltűntek, különösen, amikor később azt is láthattam, hogy Indonézia bizonyos szempontból milyen nagy és láthatóan kedvező változáson ment át.

A magyar-indonéz kapcsolatok igen aktívak voltak, ez nagyon termékeny periódus volt. A diplomáciai kapcsolatok 1959. évi felvételét követően nemcsak a magyar nagykövetség kezdte meg működését Dzsakartában, hanem Szukarno is járt Magyarországon, s akkor voltam Budapesten Szubandrio külügyminiszter, Suwito Kusumowidogdo külügyi államtitkár, valamint mások kísérő tolmácsa. Szukarno látogatását – bármenynyire is Kádár János kiutazását szorgalmazta – dr. Münnich Ferenc miniszterelnök viszonozta 1961-ben, nem sokkal azt követően, hogy a követségen elkezdtem dolgozni. Indonézia kapcsolatai az USA-val nem a legjobban alakultak és emiatt a magyar kérdés ENSZ-beli vitája ellen viszonylag keményen kiállt. A szocialista táboron kívül Indonéziában működött a legnagyobb kommunista párt, amelyet addig már többször szétvertek,

illegalitásba kényszerítettek, és kiirtottak, de tovább élt a korábbiaknál sokkal erősebben. Indonéziában ez volt a NASAKOM időszak – a nemzeti (NAS), a vallási (A = agama) és a kommunista erők (KOM) és pártjaik koalíciója, Szukarno elnök irányítása alatt.

Új követségi munkatársként felkerestem az indonéz parlament külügyi osztályának vezetőjét, azaz bemutatkozó látogatást tettem nála. A beszélgetés során felvetettem, hogy mindkét ország parlamentjének széleskörű nemzetközi kapcsolatai vannak, de soha nem kerültek közvetlen kapcsolatba egymással. Megpendítettem, hogy érdemesnek tartanám változtatni ezen, például tájékoztató anyagok, küldöttségek cseréjével, stb. Az osztályvezető reagálása kedvező volt és megállapodtunk abban, hogy mindketten jóváhagyást szerzünk feletteseinktől az elhangzott elképzelések megvalósításához, s azután folytatjuk párbeszédünket. A jóváhagyatás sokkal gyorsabban megtörtént, mintsem bármelyikünk gondolta volna. Először tett magyar parlamenti küldöttség látogatást Indonéziában. A magyar parlamenti küldöttség indonéziai látogatásának szervezésében és lebonyolításában „természetesen" részt vettem, ami nem kis élmény volt. Az indonéz parlament pedig még indonéziai szolgálati éveim alatt viszonozta e látogatást. Az indonéz küldöttséget dr. Ali Sastroadmidjojo, az indonéz Nemzeti Párt nemzetközileg ismert elnöke vezette, aki nem kis szerepet töltött be a függetlenség kivívásában.

Indonéziában a diplomáciai-külügyi munka terén meglehetősen serény voltam, főleg azon a területen volt, ami a külképviseleti munka egyik elkerülhetetlen velejárója: a jelentésírás. A külügyi munkában az egyik igen szép dolog, hogy az elkészített írásbeli anyagok – legyenek akár külföldön készült követségi jelentések, akár itthon készített politikai értékelő anyagok, amit feljegyzésnek hívtunk – igen gyorsan felfuthatnak a legmagasabb szintre.

Nos, számos olyan jelentést készítettem, amiket lehetne úttörő, azaz feltáró munkának is tekinteni. Indonéziával alig néhány évvel korábban vettük fel a – nagyköveti szintű – diplomáciai kapcsolatokat, így viszonylag ismeretlen ország volt. Mint sajtó-és kulturális kérdésekkel is foglalkozó munkatárs megkaptam az utasítást, hogy az indonéz sajtó történetét és helyzetét vizsgáljam meg és készítsek erről részletes jelentést. Hát ez nem kevés időbe tellett, mert tulajdonképpen még Indonéziában sem dolgozták fel teljesen ezt a kérdés komplexumot. Mondanom sem kell, hogy az iparilag fejlett országokban ezt a kérdést úgy kell megvizsgálni, hogy az egyik jobb könyvesboltban megvásároljuk a fogadó ország sajtóját bemutató könyvek közül lehetőleg a legjobbat, amely tartalmazza a helyi sajtó történelmét, a jelenlegi, azaz adott időszakra vonatkozó helyzetét, esetenként még azt is, hogy a sajtó terén ki kicsoda. No, de egy olyan fejlődő országban, amely alig néhány éve lett független? Hát ott bizony ásni kell, felépíteni azt, hogy mire vagyok kíváncsi, mit tervezek és szeretnék bemutatni. Ehhez pedig körbe kell járni a különféle intézményeket: külügyminisztérium sajtófőosztálya, tájékoztatási minisztérium nemzetközi kapcsolatok főosztálya, a nemzeti hírügynökség (Antara) vezetői. Végül, összeáll a kép.

Miután a nagykövetség személyi összetétele nem kevés kívánnivalót hagyott maga után, a sajtó-kultúra mellett foglalkoznom kellett a belpolitikai élet eseményeivel is. 1963 nyarát követően egyre több olyan jelenséget észleltem, amelyek arra utaltak, hogy az általam is nagyra becsült Szukarno elnök politikai rendszere mind ingatagabbá válik. Szukarno érdemei az ország függetlenségének kivívásában kétségtelenül elvitathatatlanok. Ám a hatalom birtokában, s talán kissé az akkori kínai „forradalmi" eszmék hatására is, egyre inkább elhanyagolta a gazdasági kérdéseket. Amikor szóvá tették, hogy embereknek nincs elég rizsük – a mi értelmezésünk szerint kenyerük – azt válaszolta, hogy akkor táplálják őket forradalmi versekkel és eszmékkel.

Nos, ezeket a tapasztalataimat is rendszeresen jelentettem haza. A jelentések természetesen szigorúan titkosak voltak, mert a külképviseletnek nem feladata nyíltan bírálni a fogadó ország belpolitikai helyzetét. Hát, amikor 1964-ben hazajöttem szabadságra, kaptam ám fejmosást. Alaposan lehordtak, hogy nem értem meg az indonéz elnök NASAKOM politikáját, nagyságát, filozófiai mélységét. Ezt elmondták a minisztériumban, a Pártközpontban, de rákérdezték még a Külkereskedelmi Minisztériumban is, hogy van-e értelme kereskedni Indonéziával, tud-e majd fizetni. Védekeztem, felsorakoztattam érveimet, de sokra nem mentem.

1965 augusztus végén utaztam végleg haza Indonéziából, négy és fél éves külszolgálat után. Hazahívásom körülményeiről talán majd másutt szólok, most inkább arra térek ki, hogy alig érkeztünk haza, még rendes szabadságom sem vettem ki, amikor kitört a botrány Indonéziában: a „szeptember 30 mozgalom", avagy az Untung ezredes vezette palota-forradalom. Az események forgatagában nem csak szabadságot, de még a szabad szombatokat sem vehettem ki, mert a főnökségnek szüksége volt olyan munkatársra, aki az indonéziai helyzet ismeretében megbízhatóan tud intézkedni, vagy erre javaslatot tenni. Mindezt a főosztályvezetőm közölte, aki elmondta, hogy tudomására jutott, előző évi szabadságom során megbíráltak amiatt, hogy miként értelmeztem és értékelem az indonéziai belpolitikai helyzetet. Az események, sajnos azt bizonyítják, hogy nekem lett igazam és az én értékelésem volt helytálló Azért sajnos, mert ez nagyon sok ember életébe kerülhet. Mindemellett, ha bírálták is a helyzetértékelésemért, az anyagot továbbadták és így az ország vezetését nem minden tekintetben érte meglepetésként az indonéziai tragédia bekövetkezése.

Ami Indonéziában történt, az részben belügy volt. Másrészt olyan politikai erők gyakorlatának a hatására, amivel legalább annyira nem lehetett azonosulni, mint a tömeges gyilkosságokkal. (Végül is, az események forgatagában már mindenkit irtottak, tekintet nélkül politikai-filozófiai hovatartozására, vallására, stb: a tanítót, aki megbuktatta a gyereket, a rendőrt, aki lekapcsolta a betörőt, vagy bevitte a prostituáltat, és így tovább. Még évekkel később is olvastam olyan anyagokat, hogy a gyilkosságokat végrehajtó személyek éjjelente lidércálmukban azt látták, ahogy az átvágott torkú áldozatok tetemei tömegesen úsznak le a folyón, vagy a patak vizében.) De ezek közül semmi nem indokolta a magyar társadalmi szerveknek azt a követelését, amit hivatalosan megkaptunk, hogy szakítsuk meg Indonéziával a diplomáciai kapcsolatokat.

Van az életben egy olyasfajta szemlélet, amit Magyarország többször átélt: mennyivel könnyebb lerombolni valamit, mint újraépíteni. Ez vonatkozik az államközi kapcsolatokra is. A partner ország árgus szemekkel figyeli, hogy mi történik, s miért, és különösen élénken reagál egy olyan lépésre, mint a diplomáciai kapcsolatok megszakítása – a tiltakozás jeléül. A diplomáciában nem ismeretlen, hogy a nehezményezés jegyében nem küldenek új főbiztost, nagykövetet, avagy idő előtt visszarendelik őket, s hosszabb ideig ideiglenes ügyvivő vezeti a külképviseletet. S nyilvános állami rendezvényeken nem képviseltetik magukat államok sem a hivatal vezetőjével, sem diplomata munkatárssal sem. Fordítva pedig úgy is értelmezhető, hogy a nehezményezés, tiltakozás jegyében kiutasítanak diplomata munkatársakat, s végtelenül ritkán külképviselet vezetőjét. Diplomáciai kapcsolatok demonstrativ jellegű megszakítása csak nagyon ritkán fordult elő – néha még háború esetében sem. (Lásd Irán-Iraki háborút, vagy a NATO 1999. évi Jugoszlávia ellen vívott hadviselését.) Indonéziával sikerült megtartani a normális diplomáciai kapcsolatokat, azáltal, hogy a meglehetősen demagóg és szakszerűtlen felvetést sikerült leszerelni.

A hosszú távra szóló tervezés a magyar külpolitikának nem volt olyan erőssége, Indonézia tekintetében, mint ahogy azt néhány más ország esetében tapasztaltam, így India, Ausztrália, Anglia esetében.

Ma ugyan modernebb kifejezéssel illetik e fogalmat, mert a prioritások meghatározásának kategóriájába sorolják, ám a lényeg nem változott: mind a politikai-diplomáciai-konzuli, mind a gazdasági-kereskedelmi-pénzügyi, mind pedig a kulturális-tudományos- és média tevékenységre kiterjedő elgondolásról van szó. Magyarország esetében mindig is nyilvánvaló volt, hogy európai ország vagyunk, s legfeljebb a „hangszerelés" egy időben azt emelte ki, hogy a „szocialista közösség tagja. A hidegháború időszakában, amikor a szovjet-amerikai kapcsolatok esetenként mélypontra zuhantak vissza és a magyar belpolitikában az u.n. puha diktatúra korszaka dívott, akkor a magyar-nyugat-európai kapcsolatok fenntartása volt, ami hozzájárult az európai békés politikai légkör megfelelő szinten tartásához, vagyis elősegítette azt. Tudomásom volt arról, hogy „Keletről" ezért nem egyszer ferde szemmel, vagy még annál is ferdébb szemmel tekintettek ránk, de sem a magyar-nyugat európai kapcsolatok, sem a magyar-amerikai nem kerültek befagyasztásra. (Emlékezetes maradt számomra az időszak, amikor már olyan szélsőséges szovjet nézettel is szembe kerültünk, hogy az Egyesült Államokban egyenesen nyílt fasizmus uralkodott el. E képtelenséget végül azzal oldották fel Moszkvában, hogy a nézetet egyes szovjet diplomaták személyes véleményének nyilvánították.)

Soha nem volt könnyű megtalálni a pontos egyensúlyt abban a tekintetben, hogy milyen intenzitással törekedjünk a kapcsolatokat bővíteni a „szocialista világ tartalékát" képező fejlődő országokkal, illetve az iparilag fejlett, s különösen a NATO országokkal. A magyar pártvezetésben lévő villongások és súrlódások is éreztették hatásukat: amikor Horn Gyula és köre a nyugat-európai, azaz az iparilag fejlett országokkal fennálló kapcsolatok fejlesztésére helyezte a hangsúlyt, akkor Berecz János és köre a fejlődő világ országaival való kapcsolatok erősítésének szükségességét állította előtérbe. Az egyik velem egykorú kolléga, aki diplomáciai munkáját iparilag fejlett országokban, illetve az ENSz-ben végezte, megdöbbent, amikor átkerült Ázsia térségébe, s rádöbbent arra, hogy ez mennyire jelentős lehetne, de mennyire nincs u.n. Ázsia-politikánk, szemben az iparilag fejlett országokkal, és Európával. Gondolom, elég csak annyit említeni Ázsia-és a Csendes-óceán térségéről, hogy az iparilag fejlett országok a 90-es évek közepétől hirdetik, a 21. század e térség évszázada lesz.

Jómagam mindig olyan fejlődő országban teljesítettem szolgálatot, amelyben ha volt is bármiféle szocialista orientáció – mint Indiában a Nehru-féle fábiánusi „szocialisztikus" elképzelés, vagy a Szukarno-féle „indonéz típusú szocializmus" – ez nem volt egyéb, mint törekvés valamiféle társadalmi igazságosságra, hiszen India és Indonézia egyaránt közismertek az égbekiáltó társadalmi különbségről és ellentétekről. Arról nem is beszélve, hogy a fejlődő országok jelentős része mindig is egyenesen, élesen kommunista-és szovjet-ellenes volt, mint Thaiföld, a Fülöp-szigetek. A Magyar Külügyminisztériumban pedig olyan országok is ahhoz a főosztályhoz tartoztak, amelyen munkatársként vagy vezetőjeként dolgoztam, mint Japán, Ausztrália, Uj-Zéland. Gondolom ezeket senki nem fogja azzal a váddal illetni, hogy valaha is szocialista jellegű politikát kívántak volna folytatni Ezek az országok mindig élesen nyílt kommunista- ellenes politikát folytattak. (Ennek kapcsán is kiderül, mennyire nem értettek a politikához, illetve a magyar diplomáciai szolgálathoz azok a személyek, akik egy kaptafára akarták húzni az összes fejlődő vagy u.n. harmadik világbeli, pontosabban ázsiai, csendes-óceániai országgal kapcsolatos magyar külpolitikai tevékenységet.)

Ugyanakkor ma is vallom, hogy az Európához való bensőségesebb tartozás és az atlanti kapcsolatok fejlesztése, illetve a NATO tagság, valamint a közvetlen szomszédos országokkal való jó és szoros kapcsolatok mellett sem közömbös Magyarország számára, hogy milyen viszonyban áll az ENSZ tagállamainak a döntő többségét alkotó ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokkal, amelyek a világ nyersanyag forrásainak és energia hordozóinak túlnyomó hányadával rendelkeznek.

Indonéziában meglehetősen érdekes külpolitikai vonatkozású tapasztalatokat is szereztem. Ezek részben összefüggésben álltak a nemzetközi helyzet egyes fontosabb kérdéseiben elfoglalt indonéz állásponttal, s különösen az el nem kötelezett mozgalom helyzetének az alakulásával. A híres 1955. évi Bandung-i konferenciát követően az el nem kötelezett mozgalom megkezdte bontogatni a szárnyait. Ismeretes, hogy a Nasszer-Nehru-Nhrumah nevekkel indult és fémjelzett mozgalom a 60-as évek elejére tudott kibontakozni. Ez sem volt teljesen sima ügylet, sem a mozgalom megítélését, sem tevékenységét illetően. A mozgalom megítélését semmi sem jelzi jobban, hogy az 50-es években, a Magyar Külügyminisztériumban is az volt Nehru-ról a vélemény, hogy ő az imperialisták trójai falova és nemzetközi tevékenységét is hasonló megközelítés jellemezte egy ideig. Gondolom, ezt nem szükséges minősíteni. Szukarno szerepe csak a 60-as évek elején kezdett kidomborodni. Ebben hathatósan közreműködött nem kis nacionalizmusa – hiszen a mozgalom Bandungban indult el, de oda csak hosszabb idő után tért vissza, más formában. Feltehetően ezért is folyamodott olyan érveléshez a nemzetközi színtéren, hogy megkísérelte India szerepét csökkenteni. Olyannyira, hogy még az Indiai-óceán nevét és kifogásolta, mondván, hogy azt valójában Indonéziai-óceánnak kellene nevezni. Ezt követően az indonéz külpolitika és személy szerint Szukarno igen harcos, imperialista-ellenes álláspontot kezdett el hirdetni és követni az el nem kötelezett mozgalom ülésein. Ennek első jelentős állomása az el nem kötelezett mozgalom 1962. évi Belgrád-i csúcsértekezlete volt.

Az indonéz külpolitikában mindjobban megmutatkoztak a kínai „forradalmi" külpolitika hatásai, ebből a szempontból igen emlékezetes maradt 1963. Részint az indonéz külpolitika egyre forradalmibbá válása, másrészt a Malaysia-i Államszövetség megalakulása nyomán: Indonéziában felhergelték a tömegeket, amelyek az angol és a nyugat-német nagykövetségeket, valamint az angol diplomaták házait, lakásait megtámadták. Hát ez bizony csúnya munka volt. Részben a nemzetközi jog vonatkozó kitételeinek alapos és kétségtelen felrúgása indonéz részről. Amúgy, túlságosan sok értelme nem volt, de hát ez a politika. Mi a diplomácia? Az angol nagykövet igen bölcsen járt el, mert a tüntetés, illetve a nagykövetségre való tömeges behatolása nyomán megtiltotta, hogy a „megerősített szobában" tárolt automata fegyvereket használják. Amit kellett előre megsemmisítettek – rejtjel eszközök, államtitkot képező iratokat, és hagyták, hogy a felheccelt tömegek behatoljanak abba a szobába is, ahová különben csak egy-két személynek van joga belépni. Ez intő gyakorlat volt. A diplomaták lakásait feldúlták, és részben kirabolták. Másnap hozzánk is jöttek utcai árusok és hoztak varrógépet, étkészletet. hogy vegyük meg. Ezt természetesen nem tettük.

Az el nem kötelezett mozgalom az egymással farkas- szemet néző, gyorsan fegyverkező két tábor és koalíció közé igyekezett állni. Az is ismert, hogy ebben a különböző fejlődő országokat és csoportokat különböző szándékok vezették. Hát erről is szereztem többféle tapasztalatot. Szukarno szerette meghívni az Indonéziában akkreditált nagyköveteket mind az elnöki paloták valamelyikébe, mind vidéki kirándulásokra. Ezek a rendezvények nagyon érdekesek és szórakozatóak voltak. Bár az akkori szovjet és az amerikai nagykövet nyílván nem különösebben találták annak, a következők miatt: Dzsakartában szerepelt az amerikai Holiday on Ice nevű együttes, nem kis sikerrel. (A sikert személyesen mértem le, amikor gyerekeinkkel együtt mi is megnéztük az egyik előadásukat, miután filmen korábban már láttuk műsorukat. Azt valójában nem tudtam felmérni, hogy az indonéz nézők mennyire értékelték az együttes tagjainak fantasztikusan jó korcsolyázását. Miután ők a jeget addig csak a hűtőből kikerült jégkocka formájában a pohárból ismerték, azt a nagy térséget, amin olyan ügyesen „csúszkáltak" az együttes tagjai legalább olyan áhítattal nézték, mint korábban azok az indiai vendégeink Delhiben, akik a nálunk vetített filmből ismerkedtek meg a hóval.) Az amerikai nagykövet – ahogy ez szokásos – tisztelet jegyeket küldött Szukarno elnöknek és családjának. Ugyanakkor került sor a szovjet-indonéz válogatott labdarúgó mérkőzésre Dzsakartában, amire a szovjet nagykövet is küldött tisztelet jegyeket az indonéz elnöknek és családjának.

Szukarno a nagykövetek részére rendezett egyik összejövetelen,- amelyen természetesen jelen volt a kormány csaknem egésze, kiállt középre és beszédben – többek-között megköszönte a két nagykövet figyelmességét, hogy családjával együtt meghívást kaphatott a szórakoztató eseményekre. A két nagykövet ekkor még mosolygott és örült, hogy az elnök megköszöni figyelmességüket. Csakhogy Szukarno ezekután feltette a kérdést: ha azt akarták, hogy a családjával együtt jól érezze magát, akkor miért úgy küldték a jegyeket, hogy egy héttel a rendezvény után kapja meg? A két nagykövet ekkor már nem mosolygott!

A lengyel nagykövet nem került nyilvános pellengérre, de az ő esete sem volt mindennapi. Valamit elintézett Szukarno-nál, ami nem nagyon egyezett a szocialista tábor egyeztetett külpolitikájával. A lengyel nagykövet nekünk megmondta, hogy számára ez az ügylet fontosabb volt, mint az egyeztetett szocialista külpolitikai irányvonal. A Szukarno-nál elintézett ügylet „emlékére" ajándékot küldött az indonéz köztársasági elnöknek. Mégpedig olyan ajándékot, amit Varsóból kapott: egy szép tőrt, s ahogy az ilyen szinten lenni szokott, aranyból, drágakövekkel ékesítve. Maga tette a díszdobozba, majd utoljára ellenőrizte a csomagolás műveletét és a lengyel gépkocsivezetővel – az egyik fiatal diplomata kíséretében – elküldte a Dzsakarta-i palotába. A gépkocsivezető aláírás ellenében a dobozt sértetlen csomagolásban átadta, majd visszatért a nagykövetségre. Még nem ért vissza, mire Szukarno már hívta a nagykövetet, és azonnal magához kérette, mivel a dísz-doboz felnyitáskor üres volt. A nagykövet rohant a palotába, hogy Szukarno-nál személyesen is meggyőződjék arról: a tőr nincs a dobozban. A csomagot pedig Szukarno maga bontotta fel. Szóval, én már visszatértem Budapestre, amikor az indonéz titkosszolgálat feltehetően még vizsgálgatta, hogy hová lett a drága kövekkel ékesített tőr.

Négy és féléves indonéziai diplomáciai szolgálatom során három nagykövetet „szolgáltam ki". Bár jó magyar mentalitás szerint a főnök mindig „ellenség", nekem nem a főnökeimmel volt a legtöbb bajom. Indiában a főnököm viselkedése nyomán egy dolgot megtanultam: ha valaha is főnök lennék, úgy nem szabad viselkedni, és emberekkel bánni, mint azt első követem tette. Fájdalmas volt látni, hogy egy művelt, több nyelvet beszélő, világot látott ember miként veszti eszét a hatalomtól és a hozzá nem értéstől, ahelyett, hogy érdemi kérdésekkel foglalkozott volna, munkatársai szakértelmére támaszkodva. Utasításba adta a hivatalsegédnek, aki egy igen lelkiismeretes, derék ember volt, hogy a reprezentációs raktárból csakis az ő aláírása ellenében adhat ki ételt, italt, dohányárut. Ez eddig rendben is van. Viszont a nagykövetségtől jó távol lévő követi rezidencián vacsorára készültek és kifogyott a pirospaprika. Ez még nem ügy – de

telefonál a hivatalsegédnek, hogy küldi a gépkocsivezetőt, akinek adjanak azonnal egy 10 dekás paprikát. Ez megtörténik, s másnap reggel, amikor megérkezik a követségre, a hivatalsegéd azonnal viszi a nyugtát, hogy a főnök írja alá, azaz engedélyezze, hogy a már elküldött 10 dekás paprikát kivegye a reprezentációs raktárból. A főnök azonban nem hajlandó aláírni ezt, mondván, ő utasításba adta, hogy a raktárból csak az előzetes írásbeli engedélyével lehet bármit kiadni. Ő pedig nem írta alá előzetesen az engedélyt a paprika kiadásához. A lelkiismeretes hivatalsegéd belebetegedett ebbe a badar ügybe. Később szólt csak, hogy mi a baja, s amikor mondtam neki, hogy ne vegye szívére, hanem inkább tegyen be egy 10 dekás paprika csomagot a raktárba, s ezután kérjen hivatalból ellenőrzést. Addigra a főnök aláírta a kiadási engedélyt. Megjegyzem, volt eset, amikor indiai vendéget az előzetes engedélye alapján vacsorára meghívtam, de amikor az elszámolást benyújtottam, kitért a költségek megtérítése elől, mondván, hogy nem volt olyan fontos a vendég: Anil Roy Chaudhury volt, az All India Arts and Crafts Society főtitkára, aki az évente megrendezett nemzetközi kiállításon a magyar festmények bemutatását intézte. Mivel vegetáriánus volt, s mindössze tojásos nokedliben tudtunk megegyezni, mert azt volt hajlandó enni, sörrel. A számla olyan csekély volt, hogy azt mondtam a vita nyomán, nem is tartok igényt a térítésre. A főnök ezen meglepődött és megsértődött.

A nagyköveteimről: az első dzsakartai főnököm először nagyon lelkes volt, dolgozott és dolgoztatott – hozzám akkor gyere, ha olyan problémával kerülsz szembe, amit nekem a miniszterelnökkel, vagy az elnökkel kell elintéznem, te önállóan végezd a munkádat, a szakminiszterekkel is, mondogatta. Szóval nem volt beszámolás, referálás. Egy év után szűknek érezte az indonéziai politikai valóságot a saját képzettségéhez, szellemi színvonalához képest és áthelyeztette magát Olaszországba, mert a gyereknek Indonéziában nincs étvágya! A második nagykövet sem volt tovább ott mint másfél év. Ő is önállóan dolgoztatott, de beteg lett és haza jött: az MSZMP KB. külügyi osztályának helyettes vezetője, majd területileg illetékes külügyminiszter-helyettes lett. Vele is jó volt együtt dolgozni. Harmadik nagykövetem szintén jó főnök és kolléga volt, akivel korábban már dolgoztam együtt Indiában.

Nekem – aki a nem túl magas III. titkári diplomáciai rangban voltam – a nagykövetség második beosztott munkatársával, a tanácsossal volt sok bajom. Meg kell jegyeznem, hogy a nagyköveteimnek is. A dolog úgy kezdődött, hogy 1961. közepe táján a nagykövet behívott a szobájába és közölte, kihelyeznek a nagykövetségre egy tanácsosi rangú személyt. Azt még nem tudja, hogy mit fog csinálni – figyeljék a megfogalmazást: nem azt mondta, hogy milyen munkakört fog betölteni! – csak egy biztos, hogy tanácsosi rangban elsőbeosztott lesz. (A nagykövet távolléte esetén ő fogja a missziót ideiglenes ügyvivőként vezetni.) Nagykövetem hozzátette, hogy az illető kihelyezésére a Pártközpont döntése alapján kerül sor, azaz nem külügyi státuszt fog betölteni, hanem külön helyet kreáltak részére. Ez a hely addig lesz meg, amíg az illető Dzsakartában tartózkodik. (Nagyon diplomatikusan fogalmazott, mert nem azt mondta, hogy amíg ott dolgozik, hanem ott tartózkodik. Ő már tudott valamit, amit én sajnos jól ismertem, mert 1959-től, Indiából történt hazaérkezésem után 1961-ig egy osztályon voltam vele. Tudtam, hogy kiről van szó. Valójában, persze, a helyszínen derültek ki a dolgok, mert – ahogy a magyar közmondás is tartja, úgy isten igazából – csak lakva ismerni meg az embert.

Addig úgy tudtam róla, hogy régi munkásmozgalmi ember volt, aki már sok helyet „megjárt" – általában vezető beosztásban. Mondták, hogy a vámőrség országos helyettes parancsnoki posztja után került a Külügybe, az 50-es évek közepén: nyilván erősíteni a munkásmozgalmi vonalat. Testvérbátyja szerepelt a horthysta „fekete könyvben" és neki is ezért kellett elhagynia Magyarországot a II. világháboru előtt – szóval nem disszidált, hanem kényszerítették, hogy elmenjen. Legalábbis ő így mondta. Angliába emigrált, német származású feleségével együtt. Ott egy üzemben dolgozott, szakszervezeti bizalmiként. Onnan került haza 1945 után. Azt nem tudom, hány évet élt Angliában, de azt igen, hogy az angolsága csapnivaló volt.

1956-ban, Szudánban volt a nagykövetség ideiglenes ügyvivője (a nagykövet Kairóból volt akkreditálva.) Mint a magyar nagykövetség vezetője találkozott és összevitatkozott a szovjet nagykövettel, amiatt, hogy milyen hiba volt és mennyire volt káros a szovjet csapatok 1956. november 4.-i „katonai segítségnyújtása", azaz bevonulása. A szovjet nagykövet ezt nyilván jelentette Moszkvának, ahonnan szóltak Budapestnek, gondolom egyenesen a Pártközpontnak. Nos, az illető gyorsan Budapesten találta magát. Itthon arra a főosztályra került, amelyen 1956. előtt, azaz mielőtt Indiába kerültem, majd 1959 után én is dolgoztam. (Abban az időszakban ehhez a főosztályhoz tartoztak az arab országok is. Ezeket később leválasztották onnan, és külön főosztályhoz csatolták.)

Hosszú oldalakat írhatnék, hogy az illető mennyire nem dolgozott, csak fontoskodott, nyüzsgött, főleg azért, hogy lakásába minél több bútort, szőnyeget, dísztárgyat gyűjtsön össze, vagy lakását kívülről és belülről újra festethesse. Vendéget nem hívott, ugyanis nem volt képes arra, hogy diplomáciai értelemben társasági életet éljen. Munkaértekezleten kijelentette, hogy szakmai kérdésekben nem szólalhat fel, nem nyilváníthat véleményt, mert a megbeszélésen, párton kívüliek is részt vesznek. A jelen lévő párton kívüliek, ahogy a feleségem, aki számadó-és pénztáros volt, vagy a másik kollegina, a titkárnő csak gépelhették szigorúan titkosnak kikiáltott jelentéseit, illetve pontosítók: újra írhatták, hogy az átírás nyomán az egyes mondatoknak valami értelme legyen. Miután első jelentését átadta jóváhagyásra a nagykövetnek, az átjött az én szobámba és síri hangon előadta, hogy ő ezt nem tudja elképzelni és elhinni: a több oldalban nem volt jóformán egyetlen gondolat, de még ép mondat sem. A nagykövet nem volt hajlandó aláírni az általa készített jelentéseket. Utasításba adta, hogy ezeket az anyagokat, mint feljegyzést készítsék elő hazaküldésre. Így ő csak mellékelte azokat, véleménynyilvánítás nélkül. (Gyakran előfordul, hogy a nagykövet munkatársa feljegyzését megküldi a KÜM-nek, de ahhoz mindig kell véleményt, állásfoglalást fűzni, hogy a Központ dönteni tudjon. Néha előfordul, hogy nem a munkatárs hátrányára!)

A következő két nagykövetem már ravaszabb volt: ők azt mondták, hogy a magyar-indonéz kapcsolatok felfelé ívelő szakaszában nehéz az indonéz fél javaslataira nemet mondani, illetve barátságtalan dolog azokat elutasítani. Jobb megoldásra van szükség: bízzuk erre az illetőre azokat a javaslatokat, amelyeket nem találunk a magunk számára igazán jónak, elfogadhatónak. Majd ő intézi azokat! Ebben az esetben nem lesz azok miatt semmi gond, de nem is lesz azokból semmi. Viszont az indonéz félnek nem kell azt mondanunk, hogy nem!

Döntésük „barátságtalan" volt az ausztráliai magyarokkal szemben. Ugyanis, nagyköveteik úgy látták jónak, hogy miután az illető indonéz vonatkozású diplomáciai munkára nem, illetve csak negatív értelemben alkalmas, rá kell bízni, hogy foglalkozzék az ausztráliai magyarok által a nagykövetségnek írott konzuli jellegű kéréseket tartalmazó levelekkel. Akkor még nem volt hivatalos kapcsolat Ausztrália és Magyarország között, s az ott élő magyarok konzuli ügyeivel a London-i és a Dzsakarta-i magyar

nagykövetségek foglalkoztak. Dzsakartába naponta 20-30 levél érkezett Ausztráliából – íróik különféle kérésekkel fordultak a magyar hatóságokhoz: születési anyakönyvi kivonatot, iskolai bizonyítványok, oklevelek és sok más irat másolatát kérték beszerezni. Nos, miután az illető élte az emigránsok „keserű" életét Angliában, ezért rábízták ezeknek az ügyeknek az intézését, gondolván, hogy ő átéli a nagykövetséghez fordulók kéréseinek az alaposságát, a kérelmezők lelki világát. Hogy a főnökeim mekkorát tévedtek! Nem érzett át semmit, és nem is tett semmit. Amíg az egyik férfi kolléga „besegített", azaz helyette dolgozott, addig még mentek valahogy ezek a dolgok. Ám a kollégának letelt az ideje, haza rendelték – így nem volt, aki érdemben intézte volna a levelezést, valamint a levelekben foglalt kérelmek teljesítését.

Dzsakartában egyik nap, délután megjelent 4-5 indonéz fegyveres katona a magyar nagykövetség kapujánál. Egy személyt kísértek, aki nem egyenruhában volt, hanem talpig vasban – kezén, lábán bilincsben! A csoport parancsnoka jött be elsőnek, egyedül a nagykövetség területére és engedélyt kért, hogy a többiek is bejöhessenek, mert hivatalos ügyben szeretnének az illetékes személlyel tárgyalni. Kérem, figyeljék a megfogalmazást: engedélyt kért, hogy bejöhessenek! Korántsem úgy, mint kollégáik, akik az angol, vagy a nyugat-német nagykövetségre behatoltak, és a tömegekkel szétverették azokat. Ám korántsem úgy, mint az NDK-s elvtársak, akik 1956-ban, Berlinben, a magyar nagykövetségen magyar diplomatákat tartóztattak le, mert az októberi eseményeket nem úgy értékelték, ahogy a nagykövet. A diplomáciai képviselet területen kívüliségét és sérthetetlenségét illetően az angol tapasztalat és eljárás a mérvadó: a második világháború során a London-i amerikai nagykövetség rejtjelzőjét állítólag beszervezte a náci titkosszolgálat. A rejtjelző lebukott és az amerikai nagykövet kérte, hogy az angol hatóságok tartóztassák le a szóban forgó személyt. Az angol hatóságok viszont azt kérték, repüljön át sürgősen az FBI csapata, és ők tartóztassák le, mert az angol hatóságok a kérés ellenére sem kívánnak behatolni az amerikai nagykövetség épületébe.

Nos, az indonéz katonák bejöttek és bekísérték megbilincselt foglyukat is, aki magyarul szólalt meg. Azért jöttek, mert a bekísért személy csak magyarul tudott érdemlegesen megszólalni, s az indonéz hatóságok számára nem volt más út, mint a magyar nagykövetséggel felvenni a kapcsolatot. (Megjegyzem, nem ez volt az igazán diplomatikus eljárás, mert az indonéz hatóságoknak saját külügyminisztériumuk útján lett volna célszerű felvenni a magyar nagykövetséggel a hivatalos érintkezést.) Az illető Ausztráliából szökött át Indonéziába – disszidált, hogy úgy mondjam – mert messze nem jött be, amit várt, amikor 1956-ban odament. Állítólag a rendőrök többször megverték, zaklatták. mert vissza akart Magyarországra térni, vagy mert annyi év után sem lett igazi ausztrál. Szóval, elkezdődött a herce-hurca – mivel tudja bizonyítani, hogy magyar. Be kellett szerezni Magyarországról az okmányokat, igazolásokat, hogy hazatérési kérelmét egyáltalán el lehessen indítani. Mondanom sem kell, hogy semmiféle papírja nem volt és igen kalandos úton jutott át Ausztráliából Indonéziába. Én már hazatértem Indonéziából, de a szerencsétlen flótás ügye még mindig nem nyert elintézést.

Az sem volt kellemes eset, amikor a nagykövetség tanácsosa szabadságra hazautazott és miután Dzsakartába kéthavonta jártak diplomáciai futárok, vele is küldött a nagykövet szigorúan titkos futárpostát. Szerencsére Aeroflot járattal utazott haza, ugyanis a futárpostát elhagyta, de a szovjetek megtalálták és leadták a moszkvai magyar nagykövetségnek, amely továbbította azt haza. Botrány volt, de nem akkora, hogy ezért hazahívják: mást bíróság elé állítottak volna. Őt viszont annyira nem akarták itthon látni, hogy felelősségre sem vonták. Számomra ekkor már nem volt olyan nagy lelki csa-

pás, hogy egy veterán elhagyja a diplomáciai futárpostát, hiszen az akadémiai évek messzebbre kerültek és láttam már hasonló esetet. Ám amikor a kérdés felmerült a Külügyben leszögezték, más földi halandónak azért nem fognak elnézni hasonló esetet.

Az illető öt évet töltött Indonéziában. Amikor haza tért, utána nyugdíjazták, ha jól emlékszem korkedvezménnyel. Vérig volt sértve, hogy haza kellett jönnie, hogy nyugdíjazták. Kapott egy Munka Érdemrend arany fokozat kitüntetést, „nyugállományba vonulása alkalmából, munkája elismeréséül", mint a sajtóban megjelent kommüniké fogalmazta. Ezt az egyik főosztályvezetői értekezlet megkezdése előtt olvastam, Csatorday Károly miniszterhelyettes mellett ülve. Nem vettem észre, hogy ő ült le mellém, s miután elmélyedve olvastam a kommünikét, morogtam a kommüniké balga megfogalmazása miatt, mondván, hogy Dzsakartában nem együtt voltam vele, hanem helyette dolgoztam évekig. Miért nem azt írták, hogy munkásmozgalmi múltja elismeréséül tüntették ki. Csatorday jót nevetett, hiszen ő is jól tudta, hogy kiről és miről volt szó. (Csatorday igen tehetséges magyar diplomata volt, aki elsősorban nemzetközi szervezetekkel és ügyeikkel foglalkozott. Magyar képviselő is volt a ENSZ-ben. Vitorlázó sportrepülőgépe nem sokkal az említettek után lezuhant, s meghalt. Emlékszem, hogy még a hidegháború kemény időszakában is milyen elismerő nekrológot közölt róla és tevékenységéről az International Herald Tribune c. napilap, ami mégsem vádolható azzal, hogy kommunista szimpatizáns lenne.)

A főnökeim persze az illető ügyében sem beszéltek mellé. Kázmér, vagy Zsiga, ne szájalj! A tanácsos elvtárs ott van, amíg akarják és fizetik. Mi sem akarjuk, de tenni semmit sem tudunk! Ne írj senkinek panaszos levelet, eszedbe ne jusson, hogy azért kérd a hazarendelésedet, mert kifogásolod, hogy ott van és látod, hogy mire jut. Legfeljebb magaddal fogsz kitolni, mert ki sem állhatunk melletted, bár tudjuk, hogy neked van igazad. Hát szóval így történt. Ha sokat morogtam is, meg bosszankodtam a dolgok ilyetén állás amiatt – álláspontom lényege az lett, hogy majd túlélem.

Persze, senki ne gondolja, hogy az 1990. évi rendszerváltozás után megváltoztak volna az ilyen jellegű dolgok. Az Antall-kormány idején nem a munkásmozgalmi múlt elismeréséül küldtek személyeket magas diplomáciai ranggal külszolgálatra, hanem azért, mert – állítólag – Antall József angol tanára volt valaki. Az illetőt Kanadába küldték követ tanácsosnak. Lányát titkárnőnek, vejét gépkocsivezetőnek szerette volna magával vinni, (mert eredetileg nagykövetnek ment volna), de ezt a minisztériumban nem tették lehetővé számára. Ottawa-ban személyesen is találkoztam vele és kollégái szerint ott legalább olyan magas szintű munkát végzett, mint az illető elvtárs Dzsakartában. Szatirikus újságba való volt az a távirati jelentése, amelyben ismertette, hogy – a nem létező -„nagykövet-helyettes" rangjában – vacsorát rendezett szomszédos országok hasonló diplomatáinak. A táviratból kiderült, semmi érdemlegeset nem intézett, csak locsi-fecsizett. A távirat kiváltotta a külügyi állomány jelentős részének a röhögését – már aki illetékességből hozzájutott, mert a hivatalvezetés nem dicsekedett azzal. Az nyilvánvaló, hogy vacsorát a diplomata nem azért rendez, hogy egyen, meg beszélgessen, hanem valamit elintézzen. Az semmit nem jelent, hogy kemény tél volt, de ennek ellenére a vacsora vendégek mégis eljöttek, mint ezt ő jelentette. Azt sem vette senki információ értékűnek, hogy a vacsorán élénk eszmecsere alakult ki, egyes csoportok között és közös nevezőre jutottak abban, hogy népeink és országaink kölcsönös megismerése és a másság elismerése fontosságban elvileg megelőzi a tárgyalásokat...

Jóllehet Indonéziában viszonylag alacsony diplomáciai rangban voltam III. titkárként, mégis jól tudtam magas szinten, miniszterek és államtitkárok körében mozogni.



Elsőnek említem Priono akkori kulturális- és oktatási minisztert, akivel volt néhány „jó ügyem". Eredetileg vele is Budapesten ismerkedtem meg, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének vendégeként járt Magyarországon, s mint a külügy munkatársa találkoztam vele. Az egyik jó eset Priono miniszterrel a Liszt és Bartók évfordulóval volt kapcsolatos: az évforduló megünneplése az én hatáskörömbe tartozott, miután a sajtó- és kulturális attaséi feladatkört láttam el. Felkerestem az Indonéz Rádió és a Televízió igazgatóit, akiket jól ismertem és előadtam: lesz az évforduló, a tévének és a rádiónak, van közös szimfónikus zenekara. Lehetne valami közös rendezvényt szervezni? Nyitott kapukat döngettem, mert azonnal elfogadták az elképzelést, – ami az UNESCO áldását is bírta. Indonéz részről már valószínűleg tudtak az évfordulóról, de tervük nem volt a megünneplésre. Két feltételt azonban támasztottak:

• Liszt és Bartók műveinek szimfónikus zenekarra kidolgozott partitúráit biztosítsam. (Megígértem, a minisztérium beszerezte, és rendelkezésünkre bocsátotta.)

• A magyar nagykövetség járuljon hozzá a műsorhoz. Hát, ez keményebb feltétel volt. A magam részéről a „billentyüs bútort" nagyon kedvelem, de nem ebben a műfajban. Végül ez is megoldódott: kereskedelmi tanácsosunk elözőleg a Honvéd együttesben énekelt, mégpedig bass-baritont. Különösebben nagy gondot nem jelentett rávenni, hogy lépjen fel. Sőt azt kérdezte, hogy mit énekeljen. Nos, gyerekkoromból emlékeztem, hogy a rádióban többször hallottam Koré Endre előadásában Liszt: „Ha álmom mély" és a „Lent a pince mélyén" című darabokat, s Nyíri Pálnak azt javasoltam, hogy ezeket adja elő. Ezekhez is „csak" a partitúra kellett!

Végül már csak egy díszvendég kellett, aki üdvözli a hangversenyt, a művészeket. A választás Priono miniszterre esett. Ő is elfogadta a felkérést. Már csak a próbák, terem kiválasztás, a jegyek nyomtatása, és hasonló „kis ügyek" rendezése volt hátra. Magyarul hosszú hetekbe és hónapokba nyúló, aprólékos előkészítő munkát kellett végezni. A hangversenyre belépődíj nem volt: 10 ezer ingyenjegyet adtunk ki, közösen a rádióval és a televízióval, valamint szimfónikus zenekarukkal, amelynek akkor még számos magyar tagja volt. (Ők a holland időkben, azaz jóval a második világháború előtt, mentek Indonéziába és leginkább a holland tiszti klubban játszottak. Mivel az idő eljárt felettük, meg a hazai helyzetről sem volt pontos képük, inkább ott maradtak és az egyetlen szimfónikus zenekarban játszottak.) A hangverseny napján az indonéz partnerek arról tájékoztatták a nagykövetséget, hogy a feketepiacon az ingyen jegyeket fantasztikus magas áron adják el és veszik, mert olyan nagy az érdeklődés.

Szóval, eljött a nagy nap! A dzsakartai nyári stadion volt a hangverseny színhelye, ahol időben ott voltam, hogy ellenőrizzem az utolsó simításokat is – virág-kosár, amit a magyar nagykövet az előadás után majd átad, az első két sort biztosítani a nagykövetség által külön meghívott személyek részére. Itt volt két hely középen fenntartva Priono miniszter és felesége részére, a magyar nagykövet és felesége mellett. A stadion már tele, van vagy 8-10 ezer ember bent, nemcsak a székeken, hanem a lépcsőkön is ülnek. Tömegek várnak még kint hogy esetleg be tudnak jutni. Már túl vagyunk a kezdés bejelentett időpontján, de a fővendég Priono miniszter és felesége még nincsenek jelen. Már nem tudok mit csinálni, el kell kezdeni a hangversenyt, hogy elkerüljük a botrányt.

Elkezdődött a hangverseny, szárnyalt a zene. Én annál az ajtónál álltam, ahol a fővendégnek kellett volna érkezésekor bejönni. Kintről nagy dübörgés, hangzavar, mire kiszóltam, hogy már megy a hangverseny, várjanak a szünetig. Még nagyobb dübörgés, megint csak kiszóltam, hogy várjanak az első szünetig. Aki a legjobban dörömbölt, és akit szisztematikusan kirekesztettem, nem más volt mint a fővendég: Priono miniszter

és felesége. Az első szünetnél engedtem be őket és kísértem a helyükre. Harag nem volt, mert látták, hogy velük együtt hányan ömlöttek be a terembe.

A hangversenynek frenetikus sikere volt. A zsúfolásig megtöltött teremben a közismerten nagy zenekedvelő indonéz hallgatóság élvezte a szimfónikus zenekar által előadott számokat, de különösen az ének szólókat és egyszerűen nem akarta leengedni a színpadról a magyar kereskedelmi tanácsost, akinek a bassz-bariton hangja, valamint a melodikus Liszt dalok elbűvölték a közönséget. A helyi szimfónikus zenekar sikere is kétségtelen volt, de a bassz-bariton hangnak, ami a Keleten kuriózum, különösen nagy sikere volt. Csak a nagykövetem békétlenkedett – igaz nekem nem, hanem nejemnek mondta – hogy amikor a virág-kosár átadására került sor a színpadon egy pillanatig elé álltam és ő nem látszódott jól. Hát nem könnyű az élet!

Másik nagy élményem Priono miniszterrel az volt, amikor hivatalos ügyben felkerestem irodájában. Imponálóan nagy dolgozó szobájában nem láttam senki, pedig a titkár az előszobában mondta, hogy menjek be, mert a miniszter vár. A szoba egyik sarkában egy csodálatosan szépen faragott, színes paraván állt, elkülönítve a mögötte lévő kis részt a szoba nagyobbik felétől. A miniszter a paraván mögül jött ki – ebéd után éppen a kezét öblítette le a paraván mögötti kézmosónál. Látta, milyen elmélyülten gyönyörködöm a páratlanul szép faragott munkában. Elmagyarázta, hogy az egyik Bali-szigeti faszobrász művész-barátja készítette azt, megörökítve a Ramayana eposz történetét. Priono megkérdezte, ha annyira tetszik ez a fafaragás, miért nem veszek egyet? Közöltem, hogy egyetlen dzsakartai üzletben sem láttam ehhez hasonlót, pedig azonnal megvenném. Nos, ha annyira tetszik, megkérem művész barátomat, faragjon Önnek is egyet. A Ramayana-eposzt ábrázoló fafaragás ma is éke nappalinknak: nem paravánként gyönyörködünk benne, hanem az egyik falra akasztottuk fel.

Priono miniszter közel lakott nagykövetségünkhöz, ahol egy ideig a mi lakásunk is volt. Előfordult, hogy feleségemnek – aki a nagykövetségen dolgozott – szóltak az indonéz munkatársak, hogy menjen ki, mert egy indonéz hölgy keresi: Priono miniszter felesége volt, aki „átugrott" és hozott virágokat kedvelő nejemnek egy különleges virágot, aminek a neve Kambodzsa volt.

Ruszlán Abdulgáni, az indonéz kormány tájékoztatási minisztere sziporkázó egyéniség volt. Bajlódott az egyik kézfejével, mert a függetlenségi háborúban a kézigránát a kezében robbant fel, s a roncsolás nem akart begyógyulni. Többször jártam a lakásán, mert szívesebben fogadott ott, mint hivatalában. Rendkívül értékesek voltak a helyzetértékelései. Érdekelte, hogy a dzsakartai amerikai nagykövetségre miért helyezték át Budapestről az egyik amerikai diplomatát. Az illető biceget, s Abdulgáni „Sánta Lucifernek" becézte, mert tudni vélte, hogy a CIA ezredesi rangú munkatársa. Abdulgáni elmondta, hogy próbára tette a hírek útját: „bedobott" egy látszólag érdekes, de valójában alaptalan hírt, lévén kíváncsi arra, hogy mikor, milyen formában kerül vissza hozzá. Két nap múlva már visszahallotta, de nem ismert rá.

Abdulgáni miniszter meglehetősen rossz viszonyban volt Szubandrio külügyminiszterrel. Egyik alkalommal utasítást kaptam, hogy két magyar újságíró részére szerezzek hivatalos indonéz meghívást, mert a Nyugat Irián-nal kapcsolatos fejlemények miatt szeretnének kiutazni. A magyar álláspont egyértelműen azt támogatta, hogy az utolsó indonéziai holland gyarmat is kerüljön vissza az „anyaországhoz". A Szubandrio vezette külügyminisztérium nem volt hajlandó fogadni a magyar újságírókat. Az indonéz külügy sajtófőosztályának vezetője Alex Alatas, mai indonéz külügyminiszter volt. Ő is sajnálkozott elutasító válaszuk miatt. Hát lehet így is, mondtam magamban, elmegyek

a tájékoztatási miniszterhez, hátha ő Szubandrio elleni érzelmei miatt hajlandó meghívást adni újságíróinknak. Akkor már új nagykövetem volt, aki kissé szkeptikusan fogadta az ötletem – talán kissé jobban figyelte munkámat, még akkor is, ha nála is nagy önállóságot élveztem. Beleegyezett, hogy felkeressem Abdulgánit az ügyben. A számítás bevált: a tájékoztatási miniszter azonnal meghívta a két magyar újságírót. Még azt is megszervezte, hogy katonai géppel elmehessenek Nyugat Iriánba – sőt még nekem is biztosított helyet.

Nagykövetem utólag bevallotta, hogy kiállt volna mellettem, ha szóvá teszik, hogy az elutasítás ellenére más indonéz hatóságnál ismételtem eljártam. Azt viszont nem engedélyezte, hogy az újságírókat elkísérjem Nugat-Iriánba, pedig az nem jelentett volna egy fillér kiadást sem a magyar költségvetésnek. Akkor érkezett Indonéziába egy magyar kulturális együttes és azokkal kellett foglalkoznom. Igaz, magam javasoltam a Külügyminisztériumnak és a Kulturális Kapcsolatok Intézetének, valamint az akkor működött Koncertirodának, hogy a Távol-Keletre, de főleg a Japánba, vagy esetleg Ausztráliába utazó magyar együttesek számára tegyék lehetővé, hogy Indonéziába is „átruccanjanak" néhány fellépés erejéig. Közismert, hogy Japánba és Ausztráliába magyar együttesek impresszáriós – magyarul üzleti alapon – alapon utaztak. Így Indonéziába is csak üzleti alapon jöhettek át vendégszerepelni. A Japánba utazás költségeibe belefért az indonéziai kitérő hazafelé, tehát a magyar államnak ez nem került pénzbe. A művészek pedig ezért a kitérőért is kaptak gázsit, ami nem volt összehasonlítható a japán bevételükkel. Igaz viszont, hogy Indonéziában nem volt gondjuk az étkezéssel-ellátással, mert vendégül látták őket. Nos, az első ilyen magyar művészcsoport Indonéziában a Lakatos Antal vezette cigányzenekar volt, s velük volt Kotlári Olga népdal énekesnő. A 10 napos vendégszereplés nagy sikert hozott a magyar kultúrának.

Sikerült megszerveznem a Lakatos zenekar és Kotlári Olga felléptetését a dzsakartai diplomáciai testület részére is – a szovjet nagykövetség nyári kulturális épületét kértük kölcsön és meghívtuk a nagykövetségek vezetőit és kulturális beosztottait. Az impresszárióval már eleve megállapodtunk, hogy ez a fellépés nem a szokásos jegyárakkal történik, s különbözetet a nagykövetség állta. Szóval ez is rendben volt. Lakatos Antal viszont úgy vállalta a szereplést, hogy menjek ki én is a színpadra és súgjam a fülébe, hogy a nagykövetek hol foglalnak helyet a nézőtéren. Ő ugyanis az egyes nagyköveteket országaik zenéjével üdvözölte. Azaz, a nagykövetek protokoll sorrend szerint ültettük és így következtek egymás után. Lakatos Tóni pedig ilyen sorrendben eljátszotta országuk jellegzetes dalát. Gondolom, nem kell a sikert ecsetelnem. Ezt csak fokozta, hogy az üdvözlést követően már csak a szokott virtuóz számokra maradt idő – „Pacsirta", Liszt „II. magyar rapszódia", „H-moll hóra". A két óra gyorsan elrohant, de a nagykövetek nem akartak haza menni. Jelen volt gyakorlatilag minden nagykövet, az amerikai, a japán, az ausztrál, a skandinávok, vagy ha úgy tetszik, a szocialisták, a tőkések, a fejlődők, s mindez a berlini fal, a Kennedy gyilkosság, a kubai válság, és hasonló politikai „nyalánkságok" időszakában.

A Lakatos zenekar indonéziai utazását körültekintően kellett megszervezni, azaz biztosítani kellett mindazokat a feltételeket, amelyek alapján megérkeznek, élnek, fellépnek, dolgoznak. Úgy tűnt, mindent jól előkészítettünk, hiszen ez is csapatmunka volt, még akkor is ha mint kulturális beosztott az én reszort feladatom és felelősségem volt, hogy minden rendben legyen. A repülőtéren vártam az együttest. A repülőgép szépen landol, kijön az együttes, s megtörténik a szokott procedúra: útlevélkezelés, csomagkiváltás rendben. Jön az egészségügyi ellenőrzés és kiderül, hogy senki nem ren-

delkezik a szokott és Indonéziában megkövetelt védő oltásokkal (kolera és tífusz, mert felnőttekről lévén szó, a fekete himlőt el lehet bliccelni, ez most nem úgy Indonéziában), illetve az ezt tanúsító sárga könyvvel. A repülőtéren jól ismertek, vállaltam, hogy beviszem a szállodába a csoportot, s ott már vár bennünket az orvos, aki beadja a védőoltásokat.

Az orvos különben Dzsakarta főpolgármester helyettese, jól ismert közéleti személyiség volt. Na nyilván, hogy a repülőtéri egészségügyi tisztviselő elfogadja az ő szavát, hogy a védőoltásokat ő most, azonnal benyomja a Lakatos-zenekar tagjainak. A baj azonban most kezdődik: több felnőtt férfi csaknem eléjul, hogy ő most oltást fog kapni. Lakatos Antal viszont úgy leteremtette a jajongókat, hogy azok pillanatokon belül elnémultak, elhallgattak, s ez a kis pauza elég volt a dokinak arra, hogy bedöfje a tűt, és beadja az oltást. Nos, ezen akkor túl vagyunk!

És most jön a meglepetés! A hisztizó, nagydarab felnőtt férfiak kérik a további oltást. Ezt sem a doktor, de én sem értem! Milyen oltást kérnek, amikor két perccel ezelőtt, mint éretlen gyerekek viselkedtek? Hát, amit a japán doktor mondott, illetve írt elő! Mire? Hát a tripper ellen – válaszolták. Miután Tókióban egy injekciót már megkaptak, még két további adagra volt szükségük, amiből egyet azonnal megkaptak, a következőt másnap. Amikor az orvossal kimentünk a szállodából óriásit hahotáztunk a helyzet paradoxitásán.

Már itthon voltam, amikor találkoztam tokiói nagykövetségen dolgozó kollégámmal, aki ott menedzselte a zenekart és ő mondta el, hogy bár először nem akarta elhinni, amikor mondták neki, de személyesen is meggyőződött róla, hogy a zenekar egyes tagjainak a szobája előtt előadás után sorban álltak a lányok és várták, hogy bejussanak a szobába. Állítólag nem csalatkoztak, amikor elhagyták a szobát!

A magyar-indonéz kulturális egyezmény alapján vendégszerepelt Indonéziában, 1965-ben a Budapest Táncegyüttes. Tízezrek szorongtak egy-egy sportcsarnokban, hogy végignézhessék az előadásokat, de ugyanennyien ácsorogtak, üldögéltek kívül, hogy legalább a jó zenét hallgathassák a felszerelt hangszórókból. A zenekar – Jónás Mátyás vezetésével – remekelt és előadásuk sikerét olyan vis major sem csökkentette, mint amikor a II. magyar rapszódia közben az egyik zenész brácsája apró darabokra esett szét, a levegő magas páratartalma miatt.

Később láttam munkám eredményességét, hiszen nem jártak úgy, mint évekkel később a 100 tagú cigány-együttes Ausztráliában, amelynek a vendégszereplése nem hozta össze a hazautazás költségeit és meglehetősen botrányos körülmények közepette, juthattak csak haza – az adófizetők költségén!

Igazi kulturális csemege volt együttműködni Bodrogi Tiborral, a Néprajzi Múzeum akkori igazgatójával, aki UNESCO ösztöndíjjal töltött több hónapot Indonéziában és Ausztráliában, a monolitikus emlékműveket tanulmányozni. (Pápua Új-Guinea művészetéről írott könyve 1961-ben már megjelent.) A bázis Dzsakarta volt, így mindig oda tért vissza, akár az indonéz szigetvilágban csalinkázott, akár Ausztráliában kutatott. Az egyik dzsakartai tartózkodása emlékeztetett a „When in Rome, do as Romans do" angol mondásra – azaz Romában élj, tégy úgy, mint a rómaiak. Családommal viszonylag jól megvoltunk mindenütt, mert nem csináltunk nagy ügyet abból, hogy mit eszünk. Pontosítom: ha jó az a bizonyos étel 480 millió, vagy 180 millió embernek, akkor legalább annyit megteszünk, hogy először is megkóstoljuk. Majd meglátjuk, ízlik, kevésbé tetszik. de csak azután döntünk, ha már ettünk abból. Számos indiai, indonéz, kínai, sziámi és burmai étellel megbarátkoztunk. Ugyanakkor azt is megértettük, hogy

Bodrogi Tibornak néhány hónap után jól esne egy disznópörkölt nokedlival, amikor jött hozzánk ebédre. Indonézia muzulmán ország és hát ott a disznó bizony nem a legnépszerűbb. Feleségem nemcsak kiválóan főz, hanem ügyesen szervez is! Lett disznóhús! Tibor kért egy kis barackpálinkát is. Előétel, leves, majd a disznópörkölt után kevéske fröccs és 20 perc múlva Bodrogi Tibor feje olyan vörös, mint a cékla. Az indonéziai klímában a belső égés sokkal gyorsabb, mint a hűvösben, s disznóhús a kevéske barackpálinkával és fröccsel – a hónapokig indonéz ételen élő honfitársunknak – sokkal gyorsabb belső égést idézett elő, mint máskor ezt megszokta. Jókat nevettünk, mert Bodrogi Tibor különben úgy fogyasztotta a rendkívül erős csabé igyót – azt a kis méretű paprikát, amit egyes gonosz honfitársaink „macskapöcs-paprikának" gúnyoltak – hogy még az indonézek is elcsodálkoztak.

Természetesen, Keleten nagyon is célszerű észnél lenni, ami az étkezéseket illeti: nem tanácsos bárhol, bármit össze-vissza fogyasztani. Volt olyan magyar honfitársunk, aki nagyon nehezményezte – trópusi parafa sisakjában és a gyarmatosítókra emlékeztető öltözékében – hogy az utcai árusoktól nem voltunk hajlandók ételt és italt vásárolni. Ő demonstratív módon ette és itta ezeket a „nyalánkságokat", s amikor elindult haza, a szervezetében már benne volt a fertőzés: mire Budapestre ért, kórházba kellett szállítani. Jelszava, hogy „most kell megnéznem Indonéziát, mert erre máskor már nem lesz alkalmam" sajnos igaznak bizonyult, már csak a boncolási jegyzőkönyvével találkoztam, miután – mint legfiatalabb diplomata munkatársnak – nekem kellett eljárnom és elvinnem a külügyminisztériumba, illetve az egészségügyi minisztériumba. Szerencsétlennek dió nagyságú lyukak képződtek a máján a fertőzéstől.

Nagyon megszerettük a kínai ételeket Dzsakartában. A sors azonban úgy hozta, hogy egyik este, amikor helyi vendégeink voltak magyaros vacsorára, távozásuk után az egyik gyerek rosszul lett. Felébresztette a másikat is, aki szomorúan konstatálta, hogy nővére beteg lett, s közben ő is rosszul lett. Hogy az élet ne legyen unalmas, kimentem a fürdőszobába, mert én is rosszul lettem. Konzultáció több orvossal, diagnózis, gyógyszer, gyerekek rövidesen rendben. Viszont, a procedúra során be kellett mennem a dzsakartai egyetemre, ahol egy európai orvos-csoport a WHO – azaz, az Egészségügyi Világszervezet – ösztöndíjával a trópusi betegségeket tanulmányozta. Volt köztük egy magyar származású szlovákiai fiatalember, aki jól beszélt magyarul és nekem vele volt dolgom. Az egyetem óriási elektromos- mikroszkópjával pont azt vizsgálták, amikor beléptem hozzájuk, hogy a kínai vendéglőben előző este fogyasztott sült békacombból a lobogó olaj – állítólag 800 °C! – kiölte-e a bélférgeket. Hát nem! A nyomorultak vidáman ott ficánkoltak a metszeten, nyilván az unokatestvérei voltak azoknak, akiktől előző este én sikeresen megszabadultam. És egyes indiai étkezéssel kapcsolatos tapasztalataimról még nem is szóltam.

Hosszasan fejtegethetném, hogy a tisztaságnak többféle fogalma van, illetve, hogy a szükség törvényt bont. Vagy hivatkozhatnék arra, hogy mennyire ízletes lehet a sózott narancs! Indiában közismerten sok az ellentmondás, ami az étkezésre is vonatkozik: élvezettel tapasztaltam, hogy egyik nap a hindu vallásúak tüntettek, követelve, hogy tiltsák be a muzulmánoknak a szentnek tekintett szarvasmarha levágását és fogyasztását. Másnap viszont tüntettek a muzulmánok, követelve, hogy tiltsák be a hindu vallásúaknak, hogy tisztátalan disznóhúst fogyasszanak. Most, amikor Európában is reneszánszát éli a Kelet varázsa és egyre több szó esik a zöldség, gyümölcs fogyasztásának a hasznosságáról, célszerűségéről, valamint a vegetáriánusi étrendről, akkor azért nem beszél senki, hogy a vegetáriánusi étrend micsoda széles skálát jelent Indiában: hány

olyan személlyel volt dolgom, aki húst nem fogyaszthatott, csak csirkét és halat, avagy csak halat. Illetve nem fogyaszthatott mást csak tojást. A jó magyaros tojásos nokedli-fő ételként – mindig bevált. Feleségemnek nem mindig volt könnyű a helyzete a vacsora vendégekkel. Ezt enyhítette az a tény, hogy a kínai származású élelmiszerkereskedő bármit beszerzett – disznó-, vagy marhahúst- és kiküldte. A baj és gond akkor mutatkozott meg igazán, amikor a kínai szállítója már úton volt és nejemnek kellett az egyik indiai alkalmazottunkat az áruért beküldeni, hogy hozza haza: amikor a tisztes hindu vallású, vegetáriánus személy megtudta, hogy hús – és pláne marhahús – is van a kosárban, amit haza kell hoznia, nem volt hajlandó megfogni és felvenni azt. Nagy rábeszélés után arra kész volt – jó borravaló fejében! – hogy mások rátegyék a kosarat kerékpárja csomagtartójára és így haza kerekezett a szállítmánnyal, amit nekünk kellett a csomagtartóról levenni, mert ő képtelen volt hozzányúlni. Legalább annyira képtelen volt erre, mint megölni az egeret, amit az egérfogó befogott. Viszont megmondta: lehet, hogy nagyapja lelke van az egérben, illetve, lehet, hogy az ő lelke fog az egérbe beköltözni, ha már meghalt.

Könnyebb volt Indonéziában étkezni, mindig asztal mellett, széken ülve és soha nem guggolva, mint nem egy alkalommal Indiában. Ott ugyanis, mesterei az órákig tartó guggolásnak – úgy mosnak fel, úgy mosnak ruhát, úgy étkeznek, úgy vágnak füvet. Bevallom, lábizmaim egy-két alkalommal közel álltak ahhoz, hogy csődöt mondjanak vidéken elfogyasztott néhány vacsorán.

Indiában a fehér embernek sok helyi alkalmazottra van szüksége a mindennapi élethez: szakács, felmosó ember (dzsamadár), mosó- vasaló ember (dobi), éjjeli őr (csokidár), gyerekre vigyázó (aja). Ez szigorú összefüggésben állt az indiai kasztrendszerrel, amibe bele kell születni, és amiből nem lehet semmiféle pénz révén sem kikerülni. Fehér embernek is ügyelnie kell arra, hogy mit miként végez és tesz. A felmosó ember nem kerülhet feljebb kasztjánál, és például nem segíthet be a szakácsnak mosogatni, vagy nem ehet annál az asztalnál, ahol a magasabb kasztba tartozó szakács étkezik, vagy dolgozik, mert akkor a szakácsot és a helyzetet degradálja, ugyanis magasabb kasztbeli soha nem fog többet annál az asztalnál étkezni. Számos esetben hallottam, hogy az indiai iparosítási politika számos gondot okozott, mert a tömeges munkaerő igény – például egy-egy nagy gát, vagy gyár felépítésénél – kissé megkavarta a kaszt felépítést. Az inkarnáció, azaz a lélekvándorlás sem teszi könnyebbé e probléma kezelését. Így India ugyan a világ 8. legfejlettebb ipari országa lett, s a demokrácia számos tekintetben valóban jól működik, de nem a kasztrendszer tekintetében – itt még hosszú időnek kell eltelnie, hogy az egyik kasztbeli például gondtalanul elvehessen egy másik kasztbelit feleségül, s emiatt ne törjék a gerincét.

Indonézia egészen más volt: ott volt a háztartásban egy szakácsné, egy takarítónő, egy éjjeliőr, egy gyerekvigyázó, stb. Ez is kis hadsereg volt, de érdekes módon sokkal közvetlenebb emberi kapcsolatban álltunk valamennyiükkel. Indonéziában a szakácsnő leült a feleségemmel szemben, amikor arról volt, szó, hogy vendégek jönnek, és mit vásároljon ehhez, mit főzzön. Ilyen Indiában soha meg nem történt volna a szakáccsal, aki Delhiben természetesen férfi volt. A gyerekvigyázó hasonlóan viselkedett. A légkör a kasztrendszer hiányában sokkal közvetlenebb és barátságosabb volt. Az éjjeliőr mindkét helyen egyformán aludt éjjel. Buszon viszont Dzsakartában sem volt tanácsos fehér embernek utazni – igaz kevés busz járt, és sokkal jobb volt a biciklis riksa. Ezen utazni szellősebb is volt, bár sok európainak előbb meg kellett szokni, hogy a mögötte pedálozó férfi a nyakába liheg, illetve, hogy abból él, hogy őt szállítja. Volt, aki először

nem akart ezzel a közlekedési eszközzel utazni, majd rájött, hogy a riksás csak akkor keres, ha van, akit szállít. Volt ugyanakkor olyan ismerősöm az egyik minisztériumban (segédelőadó), aki úgy tudott megélni, hogy a minisztériumi munkája mellett riksázott is. Szóval ez sem volt könnyű világ.

Az indonéz kormány harmadik tagja, akivel szakmai alapon rendszeres kapcsolatban álltam, Maladi sportminiszter volt. A minisztériuma három magyar sport-edzőt szerződtetett asztalitenisz, műugrás, valamint úszás-vízilabda sportágakban. A Szukarno-féle politika – nem kis kínai inspirációra – az u.n. fejlődő országokat igyekezett úgy feltüntetni, hogy azok az új feltörekvő erők, szemben az imperialista erőkkel. Szukarno a szocialista országokat az új feltörekvő erők tartalékának tekintette. Nos, az új feltörekvő erőknek szükségük van a dekadens imperialista erők Olimpiai játékával szemben a saját sport rendezvényeikre, hogy erőiket összemérjék. Ezért meghirdette az Ázsiai Játékok már működő formáján túlmenően a Ganefo nevű játékokat, azaz az új feltörekvő erők sport vetélkedőjét. Lehet, hogy humorosnak hangzik, de valóban a Ganefo szemben állt a nemzetközi olimpiai játékokkal. A távlati politikai cél pedig az volt, hogy a feltörekvő erők nemzetközi szervezete majd az ENSZ helyébe lépjen. Ezt szóban, hivatalosan nem hirdették meg, de pestiesen szólva, benne volt a pakliban, főleg négyszemközti beszélgetések során!

Nos, részben ezekre a játékokra kellett felkészíteni indonéz sportolókat a magyar edzőknek. A velük, illetve ügyeikkel való foglakozás sok munkát jelentett, még akkor is, ha az indonézek nagyon segítőkészek voltak. A mechanizmus még nem igen működött simán – például havi fizetésük dollár hányadának átutalása. Korántsem azért, mert nem volt meg a fedezet, hanem azért, mert még elég nagy volt a szervezetlenség. (Néhány évvel voltunk a függetlenség kivívása után, egyes helyeken még belső harcok voltak s volt időszak, amikor hivatalosan nem tanácsolták, hogy viszonylag közeli helyekre gépkocsival elutazzunk). Így elég sokat jártam Maladi miniszterhez is.

A magyar edzők jól dolgoztak. Az általuk edzett indonéz versenyzők igen jó eredményeket értek el. A sportminiszter többek között úgy gondolta elismerését kifejezésre juttatni a sportolóknak és magyar edzőiknek, hogy bankettet rendezett. A magyar edzőket nemcsak meghívta, hanem a főasztalhoz tervezte ültetni őket, maga mellé. Csak ő nem ismerte a magyar mentalitást: az úszó-vízilabda, valamint a műugró edző valamiért, valamikor összeszólalkoztak, összevesztek. Amikor kiderült, hogy a másik is ott ülne a miniszteri asztalnál, akkor közölte, hogy ő inkább nem ül oda. Szerencsére az asztalitenisz edző nem veszett össze senkivel és ő oda ült a miniszterhez. Kellemetlen volt, amikor Maladi az esetet szóvá tette nekem. Viselkedni, tudni kell, s ez külföldön különösen érvényes. No, nehogy bárki azt higgye, hogy ez később hasonló eset, még magasabb szinten, nem fordult elő. Majd visszatérek arra, hogy az Antal-kormány idején az egyik magyar miniszter mennyire tanúbizonyságát adta ilyen irányú „éretlenségének".

Indonéziában is nagyon szépek a lányok! Akárcsak Malajziában és a Fülöp-szigeteken – hiszen ők valójában egy családból valók. A lányok ezekben az országokban is több féle foglalkozást űznek. A magyar sportolók voltak azok, akik nem akarták nekem elhinni, hogy Dzsakartában vannak női ruhába öltözött fiúk is, akikről első látásra nem létezik megállapítani, hogy valójában fiúk. Mert amikor esténként gépkocsival mentünk, az utak, vagy terek némelyikén megjelentek a lányok, felhúzták szoknyájukat és mutatták, hogy mit kínálnak. De voltak lányok, akik nem húztak fel semmit, csak érdes férfihangon szóltak, hogy „Hallo darling": magas sarkú cipőben, szoknyában, göndör hajjal, lakkozott körömmel, rúzsozott ajakkal – s minden egyébbel, ahogy kell. Ezt

a magyar sportolók az istennek sem akarták elhinni. Hát, közel az egyik nagy szállodához, s egyben a mi lakásunkhoz is, amikor szálltak ki egy személygépkocsi első üléséről, a bátor magyar sportoló a felé siető lánynak benyúlt a szoknyája alá és mit fogott ott – hát bizony azt a bizonyos férfiúi testrészt. Ő viszont azt nem várta, s emiatt felkiáltott. Tényleg fogom a..... Viszont a kiabálás hallatán a lánynak öltözött fiú is megszeppent, ő is kiabált, mire jöttek a többiek, azok is női ruhában. Ekkor már elő kellett venni az indonéz nyelvtudást, hogy nincs semmi gond, de a „barátom" meglepődött, mert ő lányt szeretne. Akkor menjetek a másik sarokra, mert ott vannak a lányok. Ó nagyon jól ismertem a másik sarkot, mert a Tervhivatal előtt volt, egy sarokra a lakásomtól.

Amikor dr. Münnich Ferenc miniszterelnök viszontlátogatást tett Indonéziában a magyar nagykövetség részéről én voltam a hivatalos összekötő. Szukarno fogadta, aki korábban számos alkalommal látott, kezelt velem. Első pillanatban megismert, (vagy legalább is úgy tett). A magyar miniszterelnök viszontlátogatása során elhagytuk Dzsakartát, és a 60 kilométerre lévő Bogorba vitt az út. Ott az elnöki palotában folytatódott a program. Dr. Münnich megemlítette, hogy a Szukarno rendelésére Kisfaludy Strobl Zsigmond által készített szobrot is elhozták. A „Vízbe lépő lány" Dzsakartában van? A palota kertjében szerette volna kiállítani. Kérte, hogy emberei azonnal hozzák ide, Bogorba. Az, hogy kéri, indonézul kissé „erősebben" hangzott el, mire ugrottak is az emberei. Viszont kellett egy magyar követségi ember is, aki a helyi dolgokat ismeri, a nyelvet is beszéli, és a nagykövetségre bemehet, s vele az indonézek. Így mentem egy szirénázó katonai dzsippel, fegyveresek között vissza Dzsakartába, a magyar nagykövetségre, ahová már bekerült a szobrot tartalmazó láda a többi csomaggal együtt. Kissé idegőrlő utazás volt, mert a nemzeti ünnep alkalmából Dzsakartában nagy felvonulást rendeztek, s mi a felvonuló tömeggel szembe kellett, hogy bemenjünk a városba és a magyar nagykövetségre. Megtettük az utat vissza is, a szobor Bogorba került. Szukarno öröme nagy volt, s azt hiszem, nyugodtan állíthatom, nem felejtette el, hogy a szobor ügyében én is eljártam.

Külön érdekessége volt a Szukarno-féle szobor ügyeinek, hogy amikor a másik megrendelésére készített szobrot Magyarországon becsomagolták, a ládába bebújt egy fiatalember, a szoboröntők egyike, azzal a nyilvánvaló céllal, hogy a hajón kiküldésre kerülő szoborral együtt ő is Indonéziába, vagy valamelyik másik országba jusson. Hát ezt bizony észrevették, s fiatalembert disszidálási szándékért bíróság elé állították. Szukarno becsületére legyen mondva, kiállt a fiatalember mellett, kérte, hogy ne ítéljék el kalandvágya miatt.

A dzsakartai nemzetközi nőkongresszuson, kéttagú magyar küldöttség is részt vett. Indonéz szokás szerint, a kongresszus után bankett az elnöki palotában. Meghívást kapott nemcsak a két magyar küldöttnő, valamint a magyar nagykövet, hanem én is, aki foglalkoztam a küldöttséggel – kiutazásuk bejelentése, elszállásolásuk intézése, részvételük a kongresszuson, stb. Nos, a banketten az egyik sarokban csendben, félrehúzódva üldögéltem, mert a vacsora után tánc volt és az egyik indonéz vezető felesége, – aki maga is miniszterhelyettes volt és imádta a magyarokat – elkapta a magyar nagykövetet és vitte táncolni. Vihogtam magamban, hogy nesze neked nagykövet, most aztán jól kifogtad, mert a lelked is kitáncoltatják, ha-ha-ha. Egyszer csak egy pár fekete férfi félcipőt látok toporogni magam előtt. Felnézek, és kit látok: Szukarno elnök táncol előttem egy rendkívül csinos, fiatal indonéz nővel. Int és megszólal, hogy fiatalember, maga ne ücsörögjön itt, hanem nézze, milyen csinos ez a kislány, vigye csak táncolni. Gondolom, nem kell magyaráznom, hogy az indonéz elnöknek még akkor sem mond

ellent az ember – hacsak nem féllábú – ha a táncra ajánlott kislány nem éppen szép. Ez pedig eszméletlenül csinos is volt. Szóval táncoltam, mégpedig annyit, hogy sötét szürke ruhám háta teljesen kifehéredett a sok izzadtságtól. Ez volt a kisebb probléma, mert ez semmi volt ahhoz képest, amit főnökömtől, nagykövetemtől hallgatnom kellett: nincs jobb eszed, pont az elnök legszebb, kedvenc barátnőjét kellett megtáncoltatnod? Most törhetem a fejem, hogyan mossalak ki a fegyelmiből! Jókat nevettünk és a végén azzal zárta, hogy azért a kislány címét adjam meg neki is!

Szóltam elnökkel, miniszterekkel kialakult ilyen vagy olyan ismerettségről, kapcsolatról, mert ezek a személyek nem voltak mindennapi egyéniségek, azon túlmenően, hogy nemzetközileg ismert politikai vezetők voltak. S hány olyan személyt tudok felsorolni, akik a maguk területén kiváló szakemberek voltak, s akikhez mélyebb emberi kapcsolatok fűztek: doktor Diapari, aki „házi orvosunk" volt, s akinek az esete szó szerint igazolta Germanusz és Rásonyi professzorok tanácsait, hogy az itthoninál több, vagy a sok pénz sem minden, s erre nem lehet mindent feltenni. Doktor Diapari-nak 11 gyereke volt. Milliomos volt, mert nemcsak belgyógyászként dolgozott otthon és saját belvárosi klinikáján, hanem jelentős befektetési és üzleti vállalkozásai is voltak. Ő panaszolta el, hogy gyerekeivel soha nem volt ideje foglalkozni, hogy mi van az iskolában, hogy tetszik az a fiú, vagy lány, mert amikor reggel ő elment a gyerekek még aludtak, mire hazaért este a gyerekek már megint aludtak. így neki soha nem volt ideje, hogy bármelyik gyerekét az ölébe vegye, babusgassa, szeretgesse. Ehelyett csak gyógyított, vagy futott a pénz után – panaszolta el nem egyszer nálunk üldögélve egy-egy pohár itallal a kezében.

Említenem kell dr. Lim Ke Lung nőgyógyász orvost, akivel szemben galád viccel éltem. Nejem 6. hónapos terhes volt legkisebb leányommal, amikor az egyik havonkénti ellenőrző vizsgálat során a vászon paraván mögött azt mondta maláj nyelven az asszisztensnőnek – nem tudván, hogy bizonyos szinten én is beszélem ezt a nyelvet – hogy „ez is lány lesz". Amikor az orvos kijött a paraván mögül és szembe került ismét velem, hát azt mondtam neki: Doktor úr! Nekem már két lányom van, s most fiút szeretnék. Ha lány lesz, akkor nekem nem kell, hanem magának adom. Az orvos csak nevetgélt, de csak addig, amíg el nem jött a szülés ideje. Nejemet bevittem a kórházba, ahová Lim Ke Lung doktor a másik kórházból átrohant, félbe hagyva egy operációt, hogy levezesse a szülést. Ez rendben megtörtént: harmadik kislányom – a maga 4,10 kg-os súlyával csaknem óriás a sok apró 1,80-2,00 kg. körüli indonéz baba között – szerencsésen világra jött. Én pont akkor érkeztem a kórházba, az operációs-szülészeti műtőhöz, amikor Lim Ke Lung doktor már jött ki onnan és rohant vissza a másik kórházba folytatni a félbe hagyott operációt. Rohanás közben odakiabálta nekem, sajnálja, hogy nem a kívánságomnak megfelelő fiút segítette világra. Én viszont ismét csak azt mondtam, neki, amit korábban. Délután jött be ismét a kórházba megnézni a feleségem. Óriási virágcsokrot hozott magával és nagy zavartan mondta, hogy ha nekem, illetve nekünk valóban nem kell a kislány, akkor ő elfogadja és felneveli. Az sem számít, hogy neki már hat leánya van, mondta. Zavartan nevettünk és magyarázkodtunk, hogy ez csak tréfa volt és semmiképpen nem adnánk oda. És ezt komolyan is gondoltuk, mert bár valóban jól jött volna egy fiú, a világ minden kincséért sem adtuk volna oda a harmadik leányzót.

A nyelvtanulás nem kor kérdése. Nyilvánvalóan nagy előny egy-két nyelvet gyerekkorban megtanulni. Ha ez nem történt meg, azért felnőttként is pótolható minimum bizonyos fokig. Volt olyan ismerősem, aki 30 év alatt képtelen volt elsajátítani egy nyelvet. A kirívó példa az volt, hogy amikor az egyik szomszéd országban lábát törte és emiatt kórházba került, a magyar főkonzul kérését készséggel teljesítették: olyan kétágyas

szobába fektették, ahol a szobatárs nem tudott magyarul. Kérését azzal indokolta, hogy a kórházi kezelés 6-8 hete során majd megtanulja a nyelvet. Mire kollégám kikerült a kórházból, a szobatárs tűrhetően tudott magyarul, de ő még mindig nem beszélte a fogadó ország nyelvét. (Kollégám sem vitte sokra – végül a szakszervezeti bizottság elnökeként fejezte be külügyi pályafutását.)

Indonéziában hollandul csak az idősebb generáció tudott, de nem igen beszélhetett, hiszen ez Szukarno harcos gyarmatosítás-és imperializmus elleni időszaka volt. (Ekkor még volt Hollandia elleni harc, gyarmatosítás miatt – gondoljunk Nyugat Irián visszaszerzésére. Vagy folyt a Malaysia-i Államszövetség elleni harc, amit a Szukarno-féle vezetés úgy állított be, hogy az angol gyarmatosítás elleni harc jegyében történt mindez. Említettem az angol és a nyugat-német nagykövetségek elleni „tömegmegmozdulást".) Angolul pedig még nem tudtak és politikai okok miatt nem is mertek beszélni. Számos esetben találkoztam azzal a jelenséggel, hogy angolul jól tudó személy csak indonézül volt hajlandó a nyilvánosság előtt beszélni, a kor akkori heves nacionalizmusa miatt. Így nekem sem volt más választásom, mint egy bizonyos szintig megtanulni indonézül, ami a maláj nyelv egyik vállfaja. (Úgy hasonlíthatnám össze, mint a németországi német és az ausztriai német nyelvet.) Erre azért is szükség volt, hogy bárhová eljuthassak, mert az érdemi megbeszélések- tárgyalások úgyis angolul zajlottak le. Később hasonlóan jártam a perzsa nyelvvel.1985 után. Jellemző a helyzet változására, hogy amikor elkezdtem a külügyi munkát, akkor Iránban a francia nyelv volt a legismertebb idegen nyelv, s francia nyelven kiadott perzsa napilap is volt. Mire Teheránba kerültem, 1985-ben ez a lap már régen angol nyelven került kiadásra.

Voltak nagyon mulatságos percek is a nyelvek hasonlósága miatt, mert mind az indonéz, mind a perzsa a magyarral azonos kiejtésű és hangzású nyelv. A szavak értelme azonban egészen más. Indonézül az a szó, hogy „bebasz" bizony azt jelenti, hogy szabad. A perzsa „lebasz" pedig az öltözetet, ruházatot jelenti. Hosszú lenne a lista az ilyen szavakról, de az adomákból is.

Már Indiában sem volt könnyű egyik-másik névvel elboldogulni. Amikor a köztársaság alelnök fogadta 1957. nyarán a Népszabadság külpolitikai rovatvezetőjét, akit, mint sajtóattasé elkísértem, biztos voltam abban, hogy a magyar sajtó a kommünikében nem fogja kiírni a teljes nevét: Szarvapali Radhakrishnan. Indonéziában a csúcs az volt, amikor ideiglenes ügyvivőként fogadást adtam Sarino Mangunpranoto, a Magyarországra kijelölt új indonéz nagykövet tiszteletére. Ő egy időben az indonéz Nemzeti Párt részéről volt a kormány kulturális-oktatási minisztere. Magyarországra történt kinevezése így megfelelő súllyal bírt, amit rendkívül széles látókörű műveltsége és igen kellemes modora is alátámasztott. Az indonéz kormány és a Nemzeti Párt részéről igen magas színvonalú fogadást rendeztek tiszteletére és így búcsúztatták. (A fogadáson parodizálták az indonéz hadseregen belül eluralkodott korrupciót: amit többször magam is láttam, hogy az őrbódéban a kiskatona a géppisztoly mellett gitárt is lógat a nyakában, s a paródiában nem a gitárt, hanem a géppisztolyt adja el.) A Nemzeti Párt és a kormány, valamint a külügyminisztérium részéről igen magas beosztású személyek vettek részt az említett a magyar fogadáson is. Dr. Ali Sastroamidjojo, a Nemzeti Párt elnökének személyes képviselőjeként egy hölgy jelent meg. Úgy hívták, hogy Maria Ulfaszántoszó. Kétségem nem volt, hogy a magyar sajtóban ez a név nem fog megjelenni nyomtatásban.

Indonéziában gyorsan materializálódott az a sokat hangoztatott tétel, hogy a külpolitika a belpolitika folytatása más eszközökkel. Rövidesen a gyakorlatban láttam, hogy ami a hazai politikai színtéren történik arról könnyen számot lehet és kell adni a nem-

zetközi porondon. Amikor 1961-ben dr. Münnich Ferenc akkori magyar miniszterelnök hivatalos látogatást tett Indonéziában, bekövetkeztek olyan nemzetközi fejlemények, melyeknek hatására – szinte hazafelé útközben – „leváltották" a miniszterelnökségből, s „csak" államminiszter lett. Nos, ezt Indonéziában azonnal észlelték és megfelelő módon magyarázatot kértek – olyan formában, hogy közölték, mégpedig Szukarno elnök a magyar nagykövettel, hogy dr. Münnich igen rendes, kedves volt és reméli, nem róttak fel neki semmit, ami okot szolgálhatott volna arra, hogy emiatt leváltását indokoltnak láthatnák. Nos, Szukarno megkapta a választ, hogy a berlini fal miatti nemzetközi helyzet, konkrétan az európai feszültség fokozódása indokolta, hogy Kádár, mint főtitkár, egyben miniszterelnök is legyen és Dr. Münnich azért lett államminiszter, a kormány második embere, hogy s ne legyen az a látszat, hogy leváltották. Mindez akkor volt, amikor Indonézia végül is a magyar kormány álláspontja mellett állt ki az ENSZ „ötös-bizottságának" tevékenysége kapcsán.

Indiában és Indonéziában az európai szórakozás különféle műfajait keresni badarság – mindkettő más világ. Viszont mindkét helyen meleg van, ami ellen igen jó és kellemes az uszoda. Indiában az angolok számos klubot és jó szállodát hagytak maguk után, mindkettőben uszodákkal. (Így volt olyan uszoda, ahol az volt kiírva, hogy bennszülöttnek és kutyának tilos a bemenet!) Az újonnan épült indiai szállodákban pedig a kor szellemének és igényeinek megfelelő úszómedencék épültek. Indonéziában akkor még nem igen volt az nyilvánosan – a holland klubokat bezárták örökre, az új, modern szállodák még várattak magukra, bár egy-kettő már felépült, de uszodának elsősorban a szovjet, de különösen a kínai nagykövetség úszómedencéit használtuk. A kínai ugyan messzebb volt, de a vize mindig tisztább, frissebb volt. Egészen addig, amíg az ideológiai vita odáig nem fajult, hogy amikor megkérdeztük telefonon, mehetünk-e úszni, közölték, hogy nincs víz a medencében. Hát így lettünk az ideológiai vita áldozatai a kínai uszodát tekintve. (Ezután már nem simogatták meg titokban lábaimon a szőrt, ami a kínai nagykövetség munkatársainak nagyfokú érdeklődését váltotta ki. Ennek az a magyarázata, hogy a kínai és az indonéz emberek lényegesen kevésbé szőrösek az európaiakhoz viszonyítva.)

Indonéziából négy és fél év után tértünk haza. Emlékezetes és tapasztalatokban gazdag évek voltak. Gyarapodott családom is, mert öten indultunk haza. Indulás előtt már hetekkel korábban bőröndbe, ládákba kerülnek mindazok a tárgyak, amiket haza szállíttatunk. Mivel Indonézia nem éppen a legközelebbi szomszédság, vonat nincs onnan, ezért válogatni kell – mi megy az olcsóbb hajóval, mi az, amit légi úton küldhetünk, hiszen ez rendkívül drága, mi az amit magunkkal viszünk, mert útközben szükségünk lesz rá, s belefér, vagy bele kell szorítanunk a fejenkénti 20 kg.-os súlymennyiségbe. Szóval, ez hosszú, fáradtságos munka. Indulás előtti este már a nyelvünk lógott, de minden becsomagolva. A Svejk egyik kötete tesz majd szolgálatot párnaként utolsó éjszaka. A gyerekek már ágyban, s mi is oda készülődünk, amikor váratlan látogató érkezik: Lee bácsi, kínai üzletember, Bűbáj személyiség, akivel óriási ügyleteim voltak. Ő nagyon megbízható külkereskedelmi partner volt, főleg szaniter termékekre.

A gazdasági helyzet romlásával párhuzamosan a mi életkörülményeink is egyre nehezebbé váltak. Egyszerűen nem voltak meg az alapvető megélhetési feltételek, mint víz, gáz, villany, kenyér, liszt, főzőolaj, stb. Pénzünk annyi volt, mint a pejva, és a rendkívül gyors infláció miatt körülbelül annyit is ért. Volt eset, amikor 1 amerikai dollárért 2 ezer liter benzint vehettem. Vásároltam szép fafaragásokat, ezüst tárgyakat, de nem volt mit reggelizni. A nagykövetnek sem, a kereskedelmi tanácsosnak sem. Feleségem vízben főtt krumplit evett, amin akkori nagykövetem felkapta a vizet, a maga fanyar humorával. Annak ellenére nem kért vízben főtt krumplit, hogy aznap még nem evett semmit. Viszont engem hivatott: minden munka alól felmentett és hivatali kötelességemmé azt tett, hogy vegyem nyakamba a várost, szerezzek néhány zsák lisztet, néhány kanna főző olajat, petróleumot, valamint sütőt és főző eszközt, hogy az asszonyok tudjanak főzni. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy bizonyos mennyiségű rizst tudtunk venni a feketepiacon, de nem eleget. Zöldség, gyümölcs és kecskehús viszont mindig bőven volt.)

Hová menjek, kihez forduljak? Természetesen Lee bácsihoz, aki egy sziporkázó egyéniség volt, akivel mindig élmény volt beszélgetni. Akkor is amikor kifejtette, hogy nagy fia milyen rendkívül aranyos, mert már megvette számára a koporsót és ő azt ki is próbálta ! Hogy milyen jó feküdni benne! Az sem volt utolsó, amikor elutazott szabadságra, s kiderült, hogy Pekingbe készült: no, de Lee bácsi, hát maga úgy gyűlöli Mao-t, mint tűz a vizet. Hát miként mehet maga Pekingbe szabadságra, a gazdag tőkés, a kommunista Kínába? Jaj, fiam, de hát attól hogy gyűlölöm Mao-t, és rendszerét attól én még kínai vagyok és ez az én Kínám is – válaszolta.

Szóval elmentem Lee bácsihoz, aki végtelenül kedvesen fogadott. Megkérdezte, hogy miben segíthet. Előadtam, hogy nagykövetem azt az utasítást adta, vissza ne menjek, a nagykövetségre liszt és olaj nélkül. Lee bácsi megnyugtatott, hogy semmi gond, van liszt, olaj, s bármi, amire szükségünk van, csak mondjam meg, hány vagon liszt kell, hány tartálykocsi főzőolaj, illetve fűtőolaj kell. De azt is tegyem hozzá, hogy hongkongi, amerikai dollárban, vagy svájci frankban kívánunk fizetni. Kissé meglepődött, amikor elmondtam a nagy mennyiségeket: 2-3 zsák liszt, 2-3 kanna főzőolaj. Nevetett, de még alig értem vissza a nagykövetségre, amikor ezek a dolgok már ott voltak – úgy emlékszem, soha nem fizettünk értük egy vasat sem, mert nem fogadott el pénzt, ezekért a piti kis tételekért.

A feleségem Indonéziában tanult meg kenyeret sütni. Mondta is nevetve, hogy amikor felkészítésekor emlegették neki, hogy milyen felelősségteljes dolog diplomata feleségnek lenni, akkor arra nem tértek ki, hogy a kenyeret miként kell gyúrni, hogy finom legyen. Dániából és részben Ausztráliából rendelt konzervekből éltünk – ezek jók voltak, de energiánk harmadát elemésztette, amíg egy-egy rendelést megkaptunk.

Szóval lefeküdni készülünk, amikor Lee bácsi megjelent. Hát őt aztán nem lehet lekezelni. A hivatalos búcsúfogadáson nem volt jelen, bár hallott róla, hogy hajnal háromig tartott és Indonézia legjobb énekesei léptek fel, s Szukarno kedvenc zenekara játszott jobbnál-jobb számokat. Most viszont itt vagyok búcsúzni, mondta. Hogy ez ne legyen egyhangú, egyből felbődültek a szirénák is, mert úgy-e 1965. augusztus végét írtuk és még javában folytatódott a Malaysia elleni konfrontáció, s ennek keretében számos légtámadást éltünk át Dzsakartában. Légitámadáskor pedig központilag kikapcsolják az áramot és életbe lép a kijárási tilalom. Lee bácsi csak beugrott búcsúzni, és átadni a búcsú ajándékot – egy csodálatosan szép paradicsommadarat – de elmenni nem tud, mert kijárási tilalom van. S bizony, a katonák lőnek is arra, akit az utcán látnak. Így Lee bácsi hajnali kettőig maradt, szerencsére valami konyak, vagy whisky még volt, s az időt jó hangulatban töltöttük el.

A CSA – csehszlovák légitársaság – gépével repülünk Prágáig. A gép korán indul, s egy órával előbb már kint kell lenni, csomagokat feladni, „becsekkolni". Már majdnem kint vagyunk a repülőtéren, legfeljebb 10 perces út van hátra, amikor az átkozott szirénák ismét felbődülnek, nyakunkon az újabb légiriadó. A nagykövet gépkocsijával

mentünk, s vezetője nem akart megállni, mondván, már olyan közel vagyunk a repülőtérhez, s ez különben is nagykőveti gépkocsi, láthatják a rendszámából. Látták is, s ezért a fegyveres indonéz katona nemcsak felszólítja, hogy álljon meg, hanem csőre is tölti a géppisztolyt. Erre a gépkocsivezető persze gyorsan lecsillapodik, különösen, amikor a katona csőre töltött fegyverével óriásit csap a kocsira és közli, nincs értelme nekivágni az útnak, mert nem enged, és lő, ha kell, másrészt a legyünk nyugodtak, a repülőgép sem fog felszállni. Igaza lett, időben kiértünk, de előtte „pazar" tűzijátékot láttunk, aminek csak az volt a baja, hogy élesben ment. Szerencsénkre, a gépkocsi teteje jól állta a visszahulló tárgyakat, csak úgy kopogott a kocsi, mint jégeső verte volna. Valószínűleg a fojtás potyogott ránk. Akik a repülőtéren búcsúztattak, ugrattak, hogy így távozni, ilyen tűzijáték mellett!

Mire hazaértünk Budapestre a Szukarno rendszer és politikája megbukott. Vicces formában ez így mutatkozott meg: hazaérkezésem után beálltam a KÜM-ben a „munkapad mellé", mint indonéz előadó. A területileg illetékes külügyminiszterhelyettes is üdvözölt és kijelentette: nocsak Kázmér, Maga hazajön Indonéziából, s ott azonnal összeomlik a rendszer.

Ismét itthon (1965-67)

Mozgalmas napok voltak. Mint az indonéz ügyek egyik előadójának meglehetősen sok munkám volt. Ezek részben összefüggtek az Indonéziában bekövetkezett tragikus eseményekkel, s azok magyarországi kihatásaival. Sok gondot okoztak a kereskedelmi forgalomból keletkezett pénzügyi kintlévőségek, miután az Indonéz Nemzeti Bank a Magyar Nemzeti Bank-ban tartott 40 millió dolláros letétjét visszahívta. Indonéz részről moratóriumot hirdettek meg, s a minisztériumnak is állást kellett foglalnia, hogy a magyar intézmények milyen eljárást kövessenek. A Külügyminisztérium álláspontja egyszerű volt: a hidakat nem szabad felégetni. Ez mind szépen hangzik, de az élet néha igen bonyolult helyzeteket teremt, például, amikor a magyar ipar olyan méretű vasúti kocsikat gyárt rendelésre, amelyek másutt nem adhatók el. Baczoni Jenő akkori külkereskedelmi miniszterhelyettes sokat szenvedett ettől: ha az indonézek nem fizetik ki, akkor sehová nem lehet máshová eladni a méretek miatt. (Ő kissé „elfogult" volt: 1961-ben járt Indonéziában, s miután már ismert, azt kérte a nagykövettől, hogy az egyik sajtókonferenciáján – amit, mint sajtóattasé szerveztem – legyek az angol tolmácsa. Szegény csaknem rosszul lett, amikor a magyar-indonéz kereskedelmi kapcsolatok fejlesztéséről és a gazdasági együttműködés kialakításának lehetőségeiről szépen és gondosan megválogatott kifejezésekkel fogalmazott bevezetőjét követően azt kérdezte az egyik legnagyobb napilap tudósítója, hogy „mi a legnagyobb kedvezmény elve". Ő tartott attól, hogy az egyéb gazdasági, külkereskedelmi, banki kérdéseket hasonló szinten intézik.) Szerencsére nem lett igaza, borúlátása nem igazolódott, mert indonéz részről valamennyi kintlévőséget, azaz adósságot és kamatait percnyi pontossággal törlesztették és kifizették. (Ez válasz arra is, amit az 1989-90. évi rendszerváltozáskor egyes pártok kinyilatkozattak, hogy a magyar gazdaság azért került rossz helyzetbe, mert a fejlődő országok nem fizették vissza tartozásaikat.)

Nagy élmény volt Indonéziában a 350 darab Ikarus autóbusz bevezetése. A buszok többségét a sík területen fekvő Dzsakartában, néhány tucatot pedig a hegyes-völgyes Bandungban helyeztek forgalomba. „Füstös" buszoknak csúfolták őket, mert erősen füstöltek, főleg hegymenetnek. Ezeket is kifizették.

Sok indonéz diák tanult Budapesten. Tanulmányi eredményeik vetélkedtek a vietnámi diákokéval – szorgalmuk nyomán. De ők indonézek voltak! Hát, bizony voltak nőügyek, csempész ügyek, nagy és hangos zenés bulik. Azon csak nevettünk, amikor magyar leányzók azt kérték – szószerint könyörögtek, – hogy x. y. maradhasson akkor is Magyarországon, ha helytelen magaviselete miatt megvonják ösztöndíját: ők majd eltartják és fizetik a tanulással összefüggő kiadásokat. (Az indonéz nők szépek és elegánsak, a férfiak általában elfogadható kinézetűek, de ez a férfiú kimondottan csúnya volt – hogy mit ettek rajta a magyar lányok, ma sem tudom.) Nehezebb ügy volt, amikor az egyik egyetemi hallgató rendszeres csempész-utakat bonyolított Budapest-Bécs- Budapest között. Most tegyük félre a hiánygazdaság által – még a szocialista gazdálkodás körülményei közepette is – mindig értelmetlennek tartott fogalmát és ennek ostorozását! A csempész utakat már mind a magyar, mind az osztrák hatóságok unták: Bécsbe átment, mert a magyarok átengedték, de az osztrák határőrök visszafordították. Viszont, a magyar határőrök nem engedték vissza! Hát bizony ott maradt a „senki földjén". Ez felettébb kellemetlen helyzet. Sikerült üzennie Sarino Mangunpranoto nagykövetnek, aki rohant be a KÜM-be, hogy mi történt. Ugyanis már megállapodtunk, hogy a fiatalembert hazaviszik, mert az indonézeket is kezdte zavarni a sok csempész ügye.

Igen, de a megállapodásról nem tudtak még a magyar határőrök, s különösen nem az osztrákok, akiknek a keménysége jól jött a magyar határőrségnek, hogy ha azok nem engedik be, akkor mi miért engedjük vissza? Szóval volt zűrzavar. Az egyik miniszterhelyettes intézkedett, s ennek lényege az volt, hogy a nagykövet lement gépkocsival a határra, a senki földjéről kivette a fiatalembert, felhozta a repülőtér tranzit várójába és az első gépre felrakta. Így mindhárom fél megszabadult a kellemetlen csempésztől.

1966. közepére – miután Indonéziában Szukarno és rendszere megbukott – felbomlott a Malaysiai Államszövetség. Rövid léte is bizonyította, hogy mesterséges tákolmány volt, hiszen alig néhány évig működött és egyértelműen láthatóvá vált, hogy az angol politika érdekeit szolgáló elsődleges célja a Szukarno-féle koncepció ellensúlyozása volt. Nos, miután Szingapur kivált az államszövetségből, számára létfontosságú volt, hogy ismét biztosítani tudja helyét a nemzetek közösségében. Öt évvel azt követően, hogy először jártam Szingapúrban, a miniszterelnökük hivatalos látogatást tett Magyarországon. Indonéziában túlságosan sokat nem dicsérték e kis városállamot, amelynek rádió adója messze a legjobb és legismertebb volt a térségben. Dzsakartában ugyan nem volt szabad hallgatni az adásait, de ez a külképviseletekre nem vonatkozhatott – így a magyar nagykövetségen hallgattuk mind az angol, mind a maláj nyelvű adásait. Volt bizonyos képem arról, hogy mi megy végbe Szingapúrban.

Lee Kuan Yu miniszterelnök vezette azt a küldöttséget, amelynek számos minisztéri tagja volt, s amely két hónappal a városállam önállóságának kikiáltása után, egy európai körút keretében már jött is Magyarországra. Az utasítást megkaptam, készüljünk a kellő és megfelelő színvonalú fogadtatásra. Lelkesen fogtam neki a munkának. Jöttek-mentek a táviratok, kezdett formálódni, hogy kik lesznek a magyar tárgyaló delegáció tagjai. Megkaptam az életrajzokat és ezekből is elkezdtem összeállítani a tárgyalási dossziét. Lee Kuan Yu a nemzetközi szociáldemokrácia jobboldalához tartozó, kínai származású, erőskezű politikus volt, akinek sok baja volt az Internacionáléval, amely keményen bírálta a városállam első miniszterelnökének drasztikus, egyes anyagok szerint diktatórikus politikai gyakorlatát, módszereit: kemény fellépés az őt bíráló újságírókkal szemben, avagy az akkortájt 250 amerikai dollár pénzbüntetést az utcán eldobott cigaretta csikk, vagy üres gyufás doboz miatt. Még nem írtam a kábítószer fogyasztók, forgalmazók elleni szigorú jogi fellépéséről, az esetenkénti brutális fizikai fenyítésekről, mint botozás, stb. Szóval, volt miről írni, miről tájékoztatni a magyar vezetést. A küldöttségnek tagja volt Rajaratnam, indiai származású szingapuri külügyminiszter, akinek magyar nő volt a felesége. Ők már korábban is rendszeresen jártak haza, meglátogatni Békéscsabán élő rokonaikat.

A küldöttség szombat délután repülővel érkezett Budapestre. Bizony nem kis feltűnést keltett, hogy a menetrendszerinti MALÉV-járattal. Az még nagyobb feltűnést keltett, hogy biztonsági emberek serege nem vette körül sem a miniszterelnököt, sem a küldöttséget. A Malévnak előre szóltunk, hogy a járaton kik lesznek, tehát kérjük, hogy az átlagosnál jobban figyeljenek oda.

Késő délutáni érkezése után, a kormány vendégházba vittük a küldöttséget. Miután ebédet kaptak a Malév járaton – amivel nagyon elégedettek voltak, tehát a külügy kérésének volt értelme és foganatja – ezért rövid pihenő után uzsonnát szolgáltak fel. Péter János, akkori külügyminiszter már szót ejtett a program tervezetről, amit Lee Kuan Yu elfogadott. Így uzsonna után indulás a parlamentbe az első tárgyalásra, majd ezt követően ott díszvacsora. A tárgyalásokkal nem volt gond, rendben lezajlott. Utána rövid séta a parlamentben. Jött a díszvacsora. Ezen kettős minőségben vettem részt – mint

szakreferens, illetve mint tolmács. A szingapuri és a magyar munkaügyi miniszterek közé ültettek, szemben Péter Jánossal. (Róla tudni kell, hogy mindig végtelenül udvarias tudott maradni.) Láttam, hogy a az egyik szingapuri vendég – a munkaügyi miniszter – délután milyen jól falatozott a csabai kolbászból, a téliszalámiból és a disznóhúsból készült egyéb termékekből. A parlamenti díszvacsorán a teríték szemet gyönyörködtető (herendi, ezüst étkészlettel), jön az előétel (libamáj), majd a leves. Utána a szingapúri munkaügyi miniszter elé is leteszik a főfogást, ő felveszi a menükártyát, belenéz, s a kezében lévő villát-kést beleejti nagy csörömpöléssel a herendi tányérba. Péter János rákérdez, hogy „Miniszter Úr! Csak nincs valami baj?" Válasza: „Nincs Miniszter Úr, csak a vallásom tiltja, hogy disznóhúsból készült ételt fogyasszak" Péter János rám néz és kérdezi: „mondja Kázmér Elvtárs, miért a díszvacsorán derül ki, hogy a miniszter úr nem fogyaszthat disznóhúsból készült ételeket?"

A díszvacsora nem éppen arra alkalmas hely, hogy a szakreferens megvitassa külügyminiszterével: ez óriási marhaság, hiszen délután ő is látta, hogy a szingapuri miniszter akkor is pontosan vele szemben ülve, miként falta a finom csabait, a téliszalámit, a sonkát, miután a menükártyából akkor is látta, hogy ezek disznóhúsból készült ételek. Nos, a miniszter nem maradt éhen, mert nagyon gyorsan és ügyesen hoztak neki valami mást. A vacsora véget ért, vissza a kormány vendégház, s a szokásos esti értekezleten, hogy miként zajlott le az első nap, mi volt rendben, mi volt rendellenes, nem győztem magyarázni a területileg illetékes miniszterhelyettesnek, hogy a hiba nem a mi részünkről történt, hiszen az írásos szingapuri anyag is engem támasztott alá. Megmutattam ugyanis a táviratot, hogy nincs semmiféle étel-ital, vagy egyéb korlátozás, vallási, avagy egészségügyi problémák miatt. Felelősségre vonás nem történt, de az eset mégis kínos volt, bár a szingapúriak nem tértek erre vissza.

Másnap vidéki út: Balatonfüreden ebéd – desszertnek somlói galuska – mindezt a protokoll előre megrendelte Budapestről. A Tihanyi Apátság megtekintése után a közeli eszpresszóban kávé- tea, majd a sütemény: somlói galuska. Estére vissza a kormány vendégházba, ahol vacsora saját körben – desszert: somlói galuska. Az esti értékelő megbeszélésen végtelen magyarázkodás., hogy a szakreferens és a protokoll nem azt akarta bizonyítani, hogy Magyarországon egyedül a somlói galuska nevű édesség, vagy desszert létezik.

Megjegyzem, a Tihanyi apátságban én tolmácsoltam és ma is büszkén emlékszem vissza, hogy az apát mennyire élvezte az angol szövegemet, mennyire megdicsért a színvonalas tolmácsolásért. Évekkel később találkoztam a Protokoll egyik munkatársával, aki szintén részt vett ezen az úton és ő is emlegette az apát szavait. Több tolmácstanfolyamot végeztem a minisztériumban, s bevallom, nagyon élveztem azokat, mert nemcsak a tanár volt kiváló, hanem jó kollégákkal voltam együtt, munkaidőben, s minisztérium költségére. Azt hiszem, tovább nem érdemes indokolni. Számomra ennek az volt az ára, hogy sok tolmácsolást végeztem – a szakjellegűek közül a legemlékezetesebb a dán külügyminiszter részére történt tolmácsolás volt, s különösen a Gellért szállóban tartott sajtókonferenciája. Izgalmas volt kiülni a miniszter mellé vagy 50-60 külföldi újságíróval szemben és első hallásra szószerint fordítani a szöveget oda-vissza. Ez kissé másnak bizonyult mint a szűk-körű tárgyalások és legfeljebb a miniszter vicce oldotta fel bennem a feszültséget – a CIA évek óta sikertelenül kísérletezik, hogy egy jól képzett ügynököt bejuttasson és működtessen a Szovjetunóban. Kiválasztanak egy személyt, hosszú ideig tart a minden irányú képzése, amíg bevetik, azaz ledobják az ország belső része felett ejtőernyővel. Sikerül az ugrás, landol, elrejti az ernyőt, átöltözik

oroszos ruhába, gyalogol és betér az első kocsmába, ahol kér 100 gramm vodkát. Egyből lehajtja, mire a csapos mondja, neki, hogy Te úgy beszélsz, és úgy iszol, mint egy orosz, de Te nem vagy orosz! Hogy én nem! Kérek még 100 grammot, meg egy balalajkát. Ledönti az újabb vodkát és a balalajkán orosz dalokat játszik és énekel is hozzá. Mire a csapos: Te úgy beszélsz, úgy iszol, úgy balalajkázol, és úgy énekelsz, mint egy orosz, de Te nem vagy orosz. Erre újabb 100 gramm vodka, s nemcsak balalajka és dalok, énekek, hanem orosz táncok is. Ám a csapos megint csak előjön a régi szöveggel, hogy úgy beszélsz, iszol, balalajkázol, énekelsz, táncolsz, mint egy orosz, de nem vagy orosz. Vörös már az amerikai feje és rákérdez, hogy miért mondod mindig ezt. Hát azért, mert erre nincsenek fekete oroszok! Ez a vicc a hidegháború kemény időszakában hangzott el és a dán, s nem a magyar külügyminiszter mondta.

1963-ban, szabadságunk során szétnéztem a lakáspiacon és az OTP által akkor indított társasház építési akció reményt nyújtott lakásgondom megoldására. Talán hihetetlennek tűnik, de amikor a Múzeum körúti OTP irodában a lehetőségek iránt érdeklődtem, a választást rám bízták: Szent István Park, belváros, vagy XII. kerület. Amikor utóbbi mellett döntöttem, még választanom kellett, hogy utcai vagy udvari lakást kérek-e a földszinten, az első, avagy a második emeleten. Nehéz döntések, ugye? Mindenki ostobának nézett, lehülyézett, mert ilyen drága ügyletbe bonyolódok 3 gyerekkel. (A legkisebb lányom már úton volt!) A Külügyminisztériumban az „illetékes elvtárs" – akiről korábban már említést tettem, s aki a Gazdálkodási Osztály vezetője volt – kifejtette, hogy ő pallér volt és az én koromban arra kényszerült, hogy mosókonyhában aludjon. Korábban ő mondta, hogy nem kaphatok lakáskiutalást, mert fiatal és tehetséges diplomataként megyek majd külföldre és vegyek magamnak jobb lakást. Most felháborodott: micsoda dolog, hogy én ilyen lakást akarok – akkor 173 ezer forintért. Ő pedig nem írja alá azt az OTP papírt, amely munkahelyi igazolás volt, hogy a KÜM-ben dolgozom, akkor már több mint 10 éve és havi jövedelmem x összeg. Eljárásán felháborodtam és ahhoz a külügyminiszter-helyetteshez fordultam, akihez személyzeti, valamint területi működésem alapján tartoztam. Sokat mondok, hogy miután meghallgatott – minden értelemben, mert az „illetékes elvtárs" eljárásával kapcsolatos véleményem sem hallgattam el – percek alatt elintéztük az ügyet. Az írással mehettem az OTP-hez. Már csak a 70 ezer forintnyi „beugrót" kellet össze grundolni. Eladtam Steinway zongorám, feleségem és saját – Indonéziában varratott – bőrkabátom, néhány valódi bőr bőröndöt, amik akkor bizony nagyon jól elkeltek a Bizományiban. Mivel nejem a dzsakartai nagykövetségen havi 3600 forint fizetésért dolgozott! – felvett néhány hónap előleget. Szóval, összeszedtem a zsozsót és indult a lakás-ügylet.

Visszamentem Dzsakartába, ott a nagykövetem lebaltázott, hogy ő a nagyköveti fizetésből nem merne beszállni hasonló ügyletbe. Megvigasztaltam, hogy családom minden tagja lebaltázott, hogy ők mennyivel olcsóbb megoldást tudtak, de amikor utána számoltam, kiderült, hogy tíz, vagy százezrekkel drágább megoldást akartak ránk erőltetni. Különben is – a papírok aláírva, az építkezés megkezdődött. 1964. évi szabadságunk során már láttuk a kontúrokat. 1965. évi végleges hazatérésünkkor már be lehetett menni, majd 1966. január első napjaiban beköltöztünk.

Így lett lakásunk, amit valóban lakásnak lehetett nevezni. 1980. végéig laktunk ott, és nagyon élveztünk – nincs abban semmi szégyen, ha leírom, hogy nagyon boldogok voltunk abban a lakásban, aminek nem gumiból voltak a falai – azaz tágítani nem tudtuk a 75 négyzetméternyi alapterületet. Aki Magyarországon él, nagyon jól tudja, hogy mit jelent pénzben, munkában, idegességben átköltözni, azaz egy új lakásba bemenni,

és azt bebútorozni, belakni. Azért megvoltunk, még ha nagyon sokat dolgoztunk is. Számomra külön öröm volt, hogy úgy jutottam saját erőből a lakáshoz, hogy nem kellett csatlakoznom a meglévő klikkek egyikéhez sem, azaz senkivel nem ittam, nem horgásztam, nem vadásztam, senkinek nem lettem a lekötelezettje.

A számtalan hivatali megbeszélés, értékelés egyikén felvetettem valamikor 1966-ban, hogy Magyarország sok újonnan függetlenné vált afrikai országgal létesít, diplomáciai kapcsolatokat nagyköveti szinten. Miért nem teszünk erőfeszítést annak érdekében, hogy Ausztráliával, ezzel a földrésznyi országgal, ahol 60 ezer magyar is él létrehozzunk valamiféle kapcsolatot. Nem azt mondták, hogy badarság, mert nem az ő ötletük volt, hanem azt, hogy csináljam meg. Nos, számomra ez volt a nehezebb, de azért neki kezdtem.

Indonéziából volt bizonyos rálátásom az ausztrál politikára, hiszen az indonéziai politikai helyzet értékelésébe beletartozott annak vizsgálata is, hogy miként alakul az ország együttműködése a szomszédokkal. (Talán nem túlzás, úgy fogalmazni, hogy egy ország politikai életének van hossza, szélessége, magassága és ez adja majd ki a mélységét. Ennek pedig szerves része, hogy közvetlen szomszédaival miként politizál. Jó, elismerem, hogy az egymással közvetlenül határos európai országoktól eltérően, Indonézia esetében a szomszédság kissé tágabb fogalom, de fordítva ugyanez vonatkozik Ausztráliára, a világ legnagyobb szigetországára, akárcsak Fidzsi-re, a Cendes-óceán térségének egyik kis sziget-országára.) Amikor az indonéziai politikai helyzetről jelentéseket írtam, kitértem arra is, hogy Ausztrália – és nem csak a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Kína – miként reagál egyes indonéz politikai intézkedésekre. Tehát Ausztráliával akarva-akaratlanul is foglalkozni kellett.

Az ausztráliai magyarok nagy számban fordultak a dzsakartai magyar nagykövetséghez is ügyes-bajos kéréseikkel. Ezekkel ugyan nem én foglalkoztam, de azt láttam, hogy a kijelölt személy mennyire és miként nem foglalkozott érdemben az ügyeikkel. A Sydneyből időnként Dzsakartába – a futár postájáért – átjött kereskedelmi képviselőnkkel folytatott röpke beszélgetések sem múltak el nyomtalanul.

Szóval, ezek voltak azok a fő indítékok, amiért kezdeményeztem, hogy vizsgáljuk meg a kapcsolatok felvételének a lehetőségeit. Gondolom, nem kell külön taglalnom, hogy a Külügyminisztériumban egy-egy ilyen munka csapatmunka, még akkor is, ha egyedi kezdeményezés. Táviratok tucatjai mentek szét a világba a magyar külképviseleteknek, hogy keressék a személyes kapcsolatot és kezdeményezzenek beszélgetést ausztrál diplomatákkal és érdeklődjenek: mi lenne a véleményük arról, hogy Magyarország és Ausztrália között létesüljenek bizonyos hivatalos kapcsolatok. Tokió adta a legreménykeltőbb választ, mert ott az ausztrál külügyminiszterrel sikerült egy nemzetközi összejövetelen szót ejteni erről a kérdésről. Ő pedig nem zárkózott el a kérdés megtárgyalása elől. Az még nem volt világos, illetve tisztázott, hogy milyen szintű kapcsolatfelvételről lenne szó, de a téma napirenden maradt. Ausztrál részről azt a választ adták, hogy belgrádi nagykövetüket bízzák meg az ügy intézésével és ő majd Budapestre fog utazni.

Közben folytak az itthoni előkészületek, mert kapcsolat felvételhez – bármilyen legyen is a politikai rendszer – mindig a legmagasabb szintű döntésre van szükség. Nyilvánvaló volt, hogy túl gyorsan nem lehet „fejest ugrani", mint a történelmi tapasztalatok – az irattár tanulmányozása alapján – is mutatták: Ausztráliával 1956-ban, a Melbourne-i olimpiai játékok idején sikerült már megállapodni a diplomáciai kapcsolatok felvételéről. Ezt a megállapodást elsöpörte 1956. magyarországi tragédiája, hiszen közismert, hogy az ausztrál kormány milyen erőteljesen elítélte a magyarországi szovjet beavatkozást. Szerepe az ENSZ magyar kérdéssel foglalkozó Ötös Bizottságában kiemelkedő volt.

Az is nyilvánvaló volt, hogy az ausztrál álláspont megváltoztatásának sürgetése értelmetlen lett volna: valamikor 1959-ben vagy 1960-ban egy Brisbaine-ben, észak-ausztráliai tartományi székhelyen megrendezett nemzetközi gazdasági konferencián részt vett a dzsakartai magyar nagykövet. Utasításai között az is szerepelt, hogy keresse fel a fővárosban a külügyminisztériumot és érdeklődjön aziránt, hogy mi az ausztrál kormány álláspontja a diplomáciai kapcsolatok felvételére vonatkozó 1956. évi megállapodást illetően. A megkérdezett külügyminisztériumi vezető egy nap haladék után – nyilvánvalóan azt követően, hogy konzultált az ügyben érintett vezetőkkel – azt a diplomatikus elutasító választ adta, hogy „nincs válaszuk". Érdemes oda figyelni – nemet nem mondott, csak azt, hogy nincs válaszuk.

Valamikor 1962-63 körül viszont fogadták Ausztráliában az első magyar kereskedelmi képviselőt, ami szintén figyelemre méltó eljárás volt. Az illető magyar diplomata útlevéllel rendelkezett, s abba kapta meg az ausztrál beutazási engedélyt. Diplomata státuszát azonban nem ismerték el: nem élvezett diplomáciai mentességét (mint például területen kívüliség), előjogokat (mint például vámmentes vásárlás, főleg gépkocsi esetében). Hiába tudott rejtjelezni, nem küldhetett kódolt táviratokat felettes hatóságának, a Külkereskedelmi Minisztériumnak. Azt a külügyminiszterhelyettesi szinten aláírt szokásos ajánlólevelet, hogy ő lesz az első magyar kereskedelmi képviselő, akinek tevékenységét a magyar kormány kéri támogatni azzal a reménnyel, hogy esetleg majd elősegíti a konzuli kapcsolatok létrejöttét, átvették tőle, de ezen kívül semmi más nem történt a kapcsolatok fejlesztését tekintve.

Le kell szögezni, az is fontos fejlemény volt, hogy az első magyar kereskedelmi képviselőt fogadták. Már ez is előrelépést jelentett. A diplomácia története azt mutatja, hogy először megjelentek a kereskedők, akik tevékenységükkel egy folyamatot elindítottak. Az általuk elindított folyamat nyomán válik szükségessé a kialakult kapcsolati tényezőket valamilyen rendszerbe foglalni, mint például az első kereskedelmi egyezményt aláírni.

Magyar-ausztrál viszonylatban ez úgy alakult, hogy először jött Renouf nagykövet Belgrádból, akivel volt egy hosszabb tárgyalási folyamat és már kezdett körvonalazódni, hogy magyar részről elsősorban konzuli kapcsolatokat tartanánk célszerűnek. A Külügyminisztérium addigra már jóváhagyatta megfelelő szinteken, hogy kezdeményezheti a konzuli kapcsolatok felvételét. (Renouf nagykövet elé engem küldtek ki a repülőtérre. Szóltam az útlevélkezelő határőrnek, hogy Renouf urat, Ausztrália Belgrád-i nagykövetet várom, aki hivatalos ügyben érkezik Magyarországra, és ha az utasok közül az ő ausztrál diplomata útlevelét lekezelte, jelezzen nekem, hogy fogadhassam, mert személyesen nem ismerem őt. Nos, a határőr jelezte, hogy ez megtörtént, mire odamentem egy ausztrál személyhez, aki viszont nem a nagykövet, hanem egy farmer volt. Azt hittem – miután az akkori előírások szerint már sokadik alkalommal levizsgáztam, miután Indiában is rendszeresen vettem a felsőfokú vizsgáim ellenére angol órákat egy Oxford-ban végzett tanártól- hogy tudok angolul. Amikor ez a farmer megszólalt, megijedtem, hogy hová kerültem, és kivel beszélek. Nagyon nehéz volt az ausztrál angolját megérteni, s ez eszembe jutatta azt a nemzetközi konferenciát Új Delhiben, amelyen az ausztrál küldött felszólalásakor az angol delegáció vezetője soron kívül szót kért, félbe szakítva az ausztrál kolléga angol nyelven kezdett felszólalását és fejtegetését. A konferencia elnöke udvariasan megkérdezte, mi az oka, indoka annak, hogy angol küldöttség tiszteletre méltó vezetője soron kívül kér sürgős felszólalási lehetőségét. Az angol küldöttség vezetőjének a válasza rendkívül rövid volt: Elnök Úr! Tolmácsolást kérek! Gondolom, belátják, hogy

írásban nehéz visszaadni ennek a néhány szónak a fogadtatását, még akkor is, ha komoly nemzetközi gazdasági tanácskozáson hangzott mindez el. Leginkább Karinthy „ Röhög az osztály" című írását említhetném ennek illusztrálására.

Lényegében sikerült tisztázni az alapvető kérdéseket Renouf nagykövettel. (Vele később külügyi államtitkárként találkoztam többször Ausztráliában) A következő látogató John Rowland ausztrál nagykövet volt Moszkvából, mégpedig 1966. október 22-25 között. Gondolom, az időpont kiválasztását tekintve, nem kell különösebben magyarázkodnom: nyilván az volt a cél, 10 évvel az 1956. évi tragédia után kormánya számára személyesen tanúbizonyságot szerezzen arról, hogy megnyugodtak-e már a viszonyok Magyarországon. Természetesen J. Rowland nagykövettel több hivatalos megbeszélésre is sor került a Külügyminisztériumban – ezek érintettek nemzetközi politikai kérdéseket, a kétoldalu kapcsolatok alakítására vonatkozó elképzeléseket. Arról is tudomásunk volt, hogy Rowland nagykövet megbeszélést folytatott a budapesti brit nagykövettel, amit természetesnek találtunk, hiszen rutinegyeztetést takarhatott. Talán arra is érdemes emlékeztetni, hogy abban az időszakban az angol királynő még határozottabban volt az Ausztrál Államszövetség elsőszámú személyisége, azaz államfője, mint manapság. Akkor még fel sem merült a köztársaság lehetősége!

Előkészítettük az első magyar-ausztrál kereskedelmi egyezmény. Sir Alan Westerman, a kereskedelmi-és iparügyi minisztérium államtitkára jött Magyarországra és parafálta az egyezmény tervezetét. John McEwan személyében pedig először járt ausztrál miniszterelnökhelyettes és kereskedelmi-és iparügyi miniszter Magyarországon, akinek a látogatása azt a célt szolgálta, hogy az ausztrál kormány részéről és nevében aláírja a megállapodást.

Lehet, hogy bizonyos formai elemek még hiányoztak abban a tekintetben, hogy Magyarország és Ausztrália hivatalosan konzuli kapcsolatokat létesített – az ezt hivatalosan bejelentő jegyzék Belgrádból még nem érkezett meg Budapestre – de az elvi megállapodás már megvolt. Ennek tartalommal való kitöltését szolgálta az első kereskedelmi egyezmény aláírása is.

A tárgyalásokon-megbeszéléseken már, mint kijelölt főkonzul – esetenként még, mint tolmács is – részt vettem. Az egyik emlékezetes esemény számomra az volt, amikor Sir Alan Westerman államtitkár megjelent az első hivatalos tárgyaláson magyar partnerénél, aki a kora reggeli órában magyarosan üdvözölte, egy pohár snapsszal. Ez kissé meglepte az ausztrál államtitkárt, mondván, hogy ilyen kora reggel ő soha nem szokott inni. Hirtelen észbe kapott, hogy ez a pohárka ital inkább kedvességre, udvarias fogadtatásra utal, mintsem alkoholizálásra, s gyorsan hozzátette, mivel Ausztráliában már 10 órával előbbre vannak, ezért köszönettel elfogadhatja és magyar vendéglátójának egészségére üríti poharát. (Az időeltolódás Magyarország és Ausztrália között általában 8 óra, de amikor nálunk már a téli időjárás lép életbe, Ausztráliában pedig a nyári időszámítás miatt pedig egy órával előbb viszik az időszámítást, akkor a különbség 10 órára nő.)

Amikor az ausztrál konzuli kapcsolatok felvételének előkészítésén dolgoztam, a Külügyminisztériumban bevezetésre került a minősítési rendszer. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy szóban magam is szorgalmaztam ezt, mert számos esetben láttam, hogy emberek megítélése mennyire szubjektíven történt. Nos, sor került az én minősítésemre is, aminek bevezetéseképpen az illetékes miniszterhelyettes közölte velem, hogy olyat fog közölni velem, amiért nem fogom „szidni." Így vezette be, hogy főkonzulnak neveznek ki Sydney-be és Ausztráliába küldenek.

Ezt követően a családom élete egy kicsit felborult. Megkezdődött a felkészülés az új és ismeretlen országra. Az ország néhány könyvtárában az óta is emlegetnek, talán nem is jó szívvel – az a magas pali, akinek semmi nem elég, mert még több könyvet akar! Ez így volt igaz. A könyvek jó része – akár magyar fordításban, akár angol eredetiben – rendkívül régi volt, s nem az akkori, hanem legalább 20-30 évvel korábbi Ausztráliát írtak el, illetve mutattak be. A könyveket feleségem is elolvasta. Korábban leírt indonéziai élményeink és megélhetési körülményeink után nejem azt kérdezte, hogy van nekem szívem, őt és a gyerekeket megint olyan országba vinni, ahol az életkörülmények ennyire mostohák?

A felkészüléshez tartozott, hogy többször átugrottam Prágába, konzultálni a csehszlovák kollégákkal, akik már régóta működtették Sydneyben a főkonzulátusukat, ahol az egyik magyarul jól tudó szlovák kolléga „foglalkozott" bizonyos fokig az ausztráliai magyarok ügyeivel is. Szóval annyira azért nem voltak leírva ezeket a fránya ausztráliai magyarok, hogy a magyar külügyminisztérium ne vállalta volna ezt a nem kimondottan szabályos, hanem inkább jogszabály ellenes megoldást, hogy megkíséreljen segíteni a távolba szakadt honfitársaknak. Az ausztrál törvények, valamint a nemzetközi jog nem tette lehetővé, hogy megállapodás nélkül ellássa egy diplomáciai, vagy konzuli misszió egy harmadik ország képviseletét. Márpedig Magyarország harmadik ország volt. Igaz, hogy a képviselet sem jelentett igazán érdemi eljárást, inkább tájékoztatásra szorítkozott: forduljon ügyével, ide, vagy oda. Számomra a konzultáció azért sokat jelentett, mert olyan személyekkel beszélhettem, akik jártak, dolgoztak Ausztráliában, és konzuli munkát végeztek.

Én ugyanis nem voltam hivatásos konzul, ami leginkább jogi végzettséget feltételez. Jogot tanultam mind a Külügyi Akadémián, mind a Közgázon, de ez nem volt azonos értékű azzal, amit – a jogi végzettségű – profi konzulok tudnak. Jogi tanulmányaink egyik lényeges szempontja az volt, megtanuljuk: mikor kell hivatásos jogászhoz fordulni az esetleges jogi ügyekben.

A három hónapig tartó konzuli felkészülés nagyon sok, más érdekes dolgot is a felszínre hozott. Korábban már említettem, hogy számos alkalommal jártam tolmácsolni, többek között Dobi Istvánnál, az Elnöki Tanács akkori elnökénél. Dobi István egyik fia korábban disszidált, s belépett a francia idegen légióba. Apját – azaz az ország elnökét – ez nyilván nagyon zavarta és levéllel fordult fiához, hogy térjen haza, mert miként néz az ki, hogy az Elnöki Tanács elnökének a fia a francia idegenlégió katonája. Nos, a „fiúcska" válasz-levele több dolgot megvilágított: olyanokat írt, nem az a szégyen, hogy ő, az elnök fia, a francia idegenlégióban szolgál, hanem az, hogy Magyarországnak olyan elnöke van, mint maga apám. Hát ezek elég kemény szavak voltak, de valószínűleg megfeleltek a valóságnak.

Persze, a felkészülésnek ez csak az egyik érdekes mozzanata volt. Sok mindenre felkészítettek a kollégák az addigi konkrét ügyek bemutatásával, aminek személyesen is nagy hasznát vehettem, különösen a létesítésre váró főkonzulátus munkájának a beindítása szempontjából. Kivéve a házasságkötést, teljes jogú főkonzuli meghatalmazást kaptam. A felkészülés nem nélkülözte, természetesen, az ugratásokat, cukkolásokat sem: nos majd elintézed, hogy amikor a marha, vagy a disznó átmegy a határon, miként kell visszacsalogatni. Cukkoltak azzal is, hogy mivel a területi osztályról származom, majd lebecsülöm a konzuli munkát, s csak a politikai jelentő munkára fogok összpontosítani, különösen amiatt, hogy Ausztrália érdekes helyet foglal el a nemzetközi politikai szövetségi rendszerben, az USA hű szövetségese, a SEATO, az ANZUS tagja.

A Külkereskedelmi Minisztérium nemcsak az igényeket, elvárásait fogalmazta meg, hanem elmondták, mennyire irigyelnek, hogy a külügy ilyen fiatalembert (34 éves múltam) küld főkonzulnak egy olyan országba, amellyel hivatalos kapcsolat még alig van. Érdekes volt a felkészítés az Általános Értékforgalmi Bank-ban, ahol a hagyatéki ügyek feldolgozási módjának az ismertetése volt a legfontosabb.

A felkészülés egyik fontos eleme volt a Magyarok Világszövetségében a megbeszélések sorozata. Mint a Külügyminisztérium munkatársa tudtam az MVSZ-ről, viszonylag rendszeresen nézegettem, ha nem is olvastam elmélyülten a „Magyar Hírek" nevű hetilapját, az úgynevezett „Honvágylapot", de szorosabb munkakapcsolatban soha nem álltam ezzel az intézménnyel. Úgy tekintettem arra, mint a külügy egyik kihelyezett főosztályára. Jól ismertem a főtitkárhelyettest, aki egy időben miniszterhelyettes volt a minisztériumban, sokat hallottam az egyik vezető munkatársról, a későbbi főtitkárhelyettesről, de ezek negatív vélemények voltak. Tudtam, hogy az MVSZ foglalkozik a világ különböző országaiban élő magyarokkal, azok problémáival. Azt is tudtam, hogy a környező országokban élő magyarság problematikájával nem foglalkozik, mert a „szocialista elvekkel összhangban" ez más megítélés alá esik, és más megoldást kíván. Azt is tudtam, hogy az MVSZ-nél a munkatársak elég nagy hányada a Belügyminisztérium különböző főosztályainak az egyenes beosztotta, vagy megbízottja volt.

Miután a Pénzügyminisztérium meghatározta a státuszokat, azaz, hogy a főkonzul mellett egy adminisztratív munkatárs, valamint két félnapos kisegítő lesz, tudott volt, hogy nem lesz külön rejtjelző. Azaz, magad uram, ha szolgád nincsen, de ehhez előbb meg kell tanulni rejtjelezni, s ezt gyakorolni kell. Ez pedig nem gyerekjáték – nos, nem abban az értelemben, hogy nehéz megtanulni. Egy fenét! Megtanulni könnyű, művelni sokkal bonyolultabb. Olyan, mint az angol nyelvtan: három nap alatt zsebre teszi a jó diák, s utána évekig tart, amíg megtanulja jól használni. Szóval ebben sem buktam meg, pedig akkor még nem a számítógépes megoldás ment. Aki olvasta Peter Wright „Spycacher" című könyvét, s ebben a rejtjelzésről szóló fejezetet, nagyon jól érti, hogy mire utalok.

Készült persze a család is. A gyerekeket kivettük az óvodából, bölcsödéből, nehogy valamilyen fertőző gyerekbetegséget kapjanak, ami miatt nemcsak az indulásunk késhet, hanem Ausztráliába nem engednek be, hiszen ott nagyon kemények az egészségügyi előírások. Az útleveleket a Belgrád-i ausztrál nagykövetségnek küldte ki a Külügy, hiszen ez a képviselet intézte a konzuli kapcsolatok felvételét. A Belgrád-i magyar nagykövetség táviratilag visszajelezte, hogy az útlevelek a vízumokkal együtt rendben vannak, feladja a MALÉV járatával. Az viszont a nagy köd miatt nem jött meg. A repülés időpontját, meg kellett változtatni. Nagyot nevettünk, mert 1967. november 7. alkalmából „Kiváló Dolgozó" kitüntetést kaptam, amit Péter János külügyminiszter adott át. Átadta, gratulált, majd a maga humorával kifejtette, hogy úgy-e tudják, hogy Kázmér Zsigmond lesz az első magyar főkonzul Ausztráliában. Valójában azonban maga mit keres itt az ünnepségen, miért nincs még az állomáshelyén? – tette fel a kérdést. Ha valaki azt hiszi, hogy ez költői kérdés volt, az nagyon téved. Ez a Külügyminisztériumra rendkívül jellemző hozzáállást takart: készüljön fel, vagy készüljön az anyag, nem kell elkapkodni, gondoljuk át, de mi a francért van még itthon, miért nincs még kész az állásfoglalás olyan formában és szinten, hogy akár a jóistennek is beterjeszthető legyen.

Nos, végre megérkeztek Belgrádból az útlevelek az ausztrál beutazási engedélyekkel, valamint megérkezett az ausztrál hivatalos válaszjegyzék, amelyben Ausztrália kormánya egyetértését fejezte ki, hogy Sydney-ben – az ország egész területére kiterjedő

jogkörrel – magyar főkonzulátus létesüljön. Az ausztrál kormány később dönti el, hogy mikor létesít konzuli képviseletet vagy főkonzulátust Magyarországon. Már nem volt kétséges, hogy a „kocsi előállt", csak fel kellett ülni a repülőgépre és usgyi neki. Mint minden komoly dolog az életben, ez nem ment azért ilyen egyszerűen. Elindultunk, s az sem zavart, hogy megint hallottam olyan hangokat, miért kellett – Indonézia után – a Kázmért kinevezni főkonzulnak és olyan messzire küldeni a három gyerekkel, milyen sokba kerül a repülőjegy!? Nesze neked hozzáértés, a jóindulatról nem is beszélve!

Ausztráliában (1967-71)

Bombay- Madrasz-Szingapúr- Perth- Sydney. Mire Bombay-ba érkeztünk a napilapok vezető helyen hozták, hogy Harold Holt, ausztrál miniszterelnök egy bizonyos helyen fürdött a tengerben és eltűnt. Mire Szingapúrba értünk, a lapok már azt jelentették, hogy Holt miniszterelnök minden bizonnyal meghalt. Amikor Sydney-be érkeztünk már elrendelték a nemzeti gyászt. Ez persze nem hatott ki arra, hogy az ausztrál külügyminisztérium Sydney-i részlegének protokoll osztályáról ne vártak volna, pedig 12 órás késéssel érkeztünk meg: reggel hét óra helyett, este hétkor. Megnyugtató volt, hogy a repülőtéren várt Menyhárt József, magyar kereskedelmi képviselő is, akivel annak idején Dzsakartában többször találkoztunk, amikor átjött a futár anyagokért. Közölte, a szállodafoglalás rendben. Alig vártuk, hogy aludjunk egy jót, a több mint 24 órás, megszakítás nélküli repülőút után.

Feleségem nem hagyta ki a poént, mert, amit Sydney akkori repülőterén megérkezésünkkor láttunk, az nem múlt el nyomtalanul: a régi repülőtér épülete olyan volt, mint egy elhanyagolt rossz, bádog tetejű vityilló, ami közel áll az összeomláshoz. A látvány csaknem döbbenetes volt és nejem egyből emlékeztetett arra, hogy mit mondott, amikor elkezdtük otthon olvasni az Ausztráliáról szóló könyveket: az Indonéziában átélt viszontagságok után azt remélte, hogy jobb helyre viszem majd. Hát ez a repülőtér mindenre utal, csak nem a jobb helyre, mondta. A protokoll osztály vezetője igen kedves volt, és cipelte nejem helyett a nehéz bőröndöket, mert a repülőtéren nem volt hordár.

Bementünk a szállodába, ami pontosabban az egyik motel volt, Sydney egyik legdrágább vásárló központjában, a legelőkelőbbnek tartott negyed közvetlen szomszédságában, ahol számos főkonzulátus, képviselet, főkonzuli rezidencia működött: a Bellevue Hill mellett a Double Bay-ben. 1967. decembere lévén, itthon már a tél, Sydney-ben viszont a nyár kezdődött. Két egymásba nyíló szobát kaptunk, s az egyikben lefektettük a gyerekeket, majd mi szülők álomba zuhantunk a másikban. Legalább 10-12 órát aludtunk, s mi ébresztettük a gyerekeket, óriási döbbenettel: az egyik gyerek nyaka az éjszaka folyamán akkorára nőtt, mint a feje – mumpsz tört ki rajta. Úgy-e, legalább 6-8 héttel indulás előtt kivettük az óvodából a gyerekeket, nehogy fertőző betegséget kapjanak. Az oviban különben sem volt mumsz járvány, s hát akkor hol szedte össze. Nyilvánvaló, hogy orvost kellett hívni, aki egyből megállapította a diagnózist, de a legkellemetlenebb az volt, fertőző betegséggel Ausztráliában az egészségügyi előírások szerint -nem lehet és szabad szállodában lakni. Viszont az előző este érkezett első magyar főkonzult és családját, akinek lakása még nincs, nem túl barátságos a szállodából kirakni.

A megoldás: van egy magyar takarítónő, Erzsi néni, aki vállalhatja, hogy bejár a szobába, takarít, ellátja a gyerekeket, akik nem mehetnek ki a szobából, a szülők pedig neki állnak saját lakást keresni. Persze, hogy vállaltuk, tudva azt, hogy elkezdődött a nyári – karácsonyi – nagy szünet, amikor minden zárva, nem is beszélve a nemzeti gyászról, amely miatt szintén minden leállt, bezárt. A szálloda is tudta, hogy két-három héten belül lakást találni egyenesen lehetetlen, de a megállapodás védte az esetleges jogi következményekkel szemben. A karácsony este nem volt valami fényes, bár azért mindent megtettünk, hogy a gyerekek kedvébe járjunk: volt fa, ajándék, még ha szűkös helyen is, mint egy kétágyas szálloda szobában. Emlékszem, a karácsonyi „buli" után, amikor a gyerkőcök már elaludtak, mi kinéztünk az első emeleti szállodai szoba ablakán és hallgattuk, ahogy az étteremből távozó magyar vendégek, leginkább házaspárok maguk között beszélgettek: „Gyere Józsi, már eleget ittál."

Először kerestünk egy doktort a gyerekeknek a nyavalyás mumsza miatt. Persze el kell intézni, hogy a zsebemben lévő több tízezer dollárt – amivel meg kell kezdenem a főkonzulátus működtetését – mielőbb biztonságba helyezzem. Gyorsan be az egyik legjobb bankba, ahová a kereskedelmi képviselővel együtt megyek, hiszen neki már van helyi tapasztalata a bankok működéséről és van személyes ismeretsége is. Jó helyre vitt és irányított, tanácsait még évtizedek múltán sem felejtem el. Megnyitottunk a főkonzulátus bankszámláját, van csekk füzete is a hivatalnak, tehát már elindultunk.

Gyorsan be a postára, mert azt sem árt tudatni a külüggyel, és a hozzátartozókkal, hogy rendben megérkeztünk, még ha 12 órás késéssel is. Távirat elmegy haza, és egyben bejegyzik, hogy megnyílt a magyar főkonzulátus, a távirati címét és azt, hogy van rejtjel küldési joga.

Az élet ugye sokszor bonyolult, mert közben Ausztráliában már az előző nap bejelentett nemzeti gyász érvénybe lépett, hiszen Harold Holt miniszterelnök meghalt. Halálának körülményei ekkor még senkit nem érdekeltek. A szállodában laktunk és a gyerekek mumpsza miatt igyekeztek nagyon udvariasan „kiutálni". Lakást kellett keresni, mégpedig mielőbb. A nyár miatt az ingatlan ügynökségek zárva voltak. Furcsa volt látni, hogy a karácsony és a nyári szabadságok miatt december vége és január eleje között minden bezárt, kivéve az élelmiszerüzleteket. Január első hetének végétől kezdett ismét megindulni a normális élet. Persze közben kerestünk – magyar ismerősök segítségével – lakást, és amikor az ingatlan közvetítő irodák ismét kinyitottak konkrét tárgyalásokba kezdhettünk. Sikerült találni egy vidéki farmert, akinek Sydney egyik legjobb és legdrágább negyedében – a Double Bay-ben – volt kiadó lakása. Kicsi ugyan, de saját: két szoba, hall, északi fekvésű, a második emeleten.

Lehet, hogy furcsán hangzik, de a déli féltekén a jó lakások északi fekvésűek. A házon belül vagy az első és második, vagy a legfelső emelet a legjobb. A két szoba-hall adott volt: kicsi, de tiszta, takaros és nem szállodai. Itt megoldható volt a gyerekek betegségének a kúrálása is. Mondani sem kell, mire rendben lett a lakás és beköltözhettünk, elmúlt a mumpsz is.

Időközben megérkezett a munkatársam is feleségével és családjával, sikerült abban a házban lakást kibérelni, néhány emelettel feljebb. Ezek ideiglenes lakások voltak, amíg megoldjuk a főkonzulátus hivatali épületének és a lakásoknak az ügyét.

Nos, az élet beindult és az első hivatalos főkonzuli tevékenységem hullaszállítás volt. Nem volt nagy ügy, mert „csak" pecsételni kellett a papírokat, de ez volt az első konzuli tevékenységem Ausztráliában. A hivatal „mozgó" volt: minden eszköz pecsétek, irattári könyvek- egy aktatáskában. Ez azért volt furcsa, mert bár szerencsére az első perctől kezdve számos magyar személy megkeresett, meghívott minket és mindig úgy kellett hozzájuk elmenni, hogy a táskát vittem és mindig szem előtt tartottam. Érdekes módon ez nem különösebben tűnt fel, főleg a fegyelmezett ausztrál hivatalos személyeknek, de a magyaroknak sem. Inkább viccesnek találták.

Sokan megkerestek, aminek különféle okai voltak: a napilapokban megjelent, hogy Sydney-ben megnyílt a magyar főkonzulátus és az első magyar főkonzul családjával megérkezett. Nos, volt néhány régi ismerős, mint gimnáziumi osztálytársak, akik azt mondták, ha valakinek ilyen hülye neve van, az csak az a Kázmér lehet, aki érettségi után a Külügyi Akadémiára ment, tehát haver. Nézzük csak meg. Jöttek és ez igen jól esett. Azután jött egy házaspár, akik korábban, 1956-ig a külügyben dolgoztak: a feleségre nagyon jól emlékszem, mert – bár nálam lényegesen idősebb, de – nagyon csinos nő volt. Róluk máig sem tudom, hogy maguktól jöttek-e, vagy az ausztrál elhárítás

küldte őket, ellenőrizni, hogy valóban az a külügyes Kázmér érkezett-e Ausztráliába, akiről a Budapesten járt ausztrál nagykövetek nyilván jelentettek, de fényképet nem biztos, hogy tudtak küldeni. A házaspárnak ugyanis messziről kellett Sydney-be utaznia, hogy engem „láthassanak."

Meglepően barátságos – és nem csak a diplomáciai formaságoknak megfelelően udvarias – volt a fogadtatás, amiben az ausztrál külügyminisztérium Sydney-i képviselete részesített. Ott adtam le ugyanis a szükséges okmányokat, ami a bejelentkezéshez és a hivatalos működés megkezdéséhez elengedhetetlen: benyújtottam a konzuli pátenst, kérve az exequáturt, valamint a személyi igazolványokat. Biztosítottak, hogy amíg a formaságok elintézést nyernek, addig is teljes jogkörrel elláthatom a főkonzuli feladatokat. Máig is szenzációsnak tűnik, mennyire jól tájékozottnak tűntek Magyarországot illetően, még akkor is ha sokat kérdezősködtek és elvárták a megbízható, pontos tájékoztatást. Ugyanakkor, az első perctől kezdve kilátásba helyezték és megadták a szükséges tájékoztatást Ausztráliáról, a helyi magyarokról, a főkonzulátus működésével összefüggő kérdésekről. Egy percig sem volt kétséges, hogy ausztrál részről is kíváncsian várták, mi lesz a főkonzulátus feladata: hazacsalogatni a magyarokat, beszervezni őket valamilyen illegális tevékenységre.

Gyorsan tisztázódtak a frontok: maradjanak, ha már ott vannak, Legyenek kettős állampolgárok, és ha eddig gazdagították Ausztráliát, az óhazához való kapcsolatok ápolása révén, a magyar kultúra ápolásával, kereskedelmi-gazdasági tevékenységük elmélyítésével legyenek mindkét ország hasznára. Gyorsan megkaptam a választ. Úgy tűnt, ezt az álláspontot a Sydney Operaház lottója kapcsán elkövetett magyar gyilkosság sem árnyékolhatja be. Az új operaháznál is túllépték a költségvetési előirányzatot, nemcsak a határidőt. Indítottak egy operaházi lottót, hogy ennek a bevételéből pótóljuk a költségvetési hiányt. Egy ausztrál házaspár nyerte a telitalálatot és azzal, ha jól emlékszem, 200 ezer ausztrál dollárt. (Ez akkor 300 ezer amerikai dollárnak felelt meg.) Az egyik „derék" magyar honfitárs, aki 1956-ban szakadt Ausztráliába, elrabolta az ausztrál házaspár gyerekét, váltságdíjat követelt, s amikor nem fizették ki neki, a gyereket megölte és a házaspár kocsijának csomagtartójába tette a tetemet. Az ausztrál sajtó tele volt e rémisztő esettel. Erre hivatkoztak az ausztrál hivatalos személyek, amikor tájékoztattak az ügyről. Ők is inkább azt domborították ki, hogy a magyarok milyen nagy mértékben hozzájárultak Ausztrália fejlődéséhez.

1968. január 26.-án, Ausztrália nemzeti ünnepén Sydney-ben, az egyik legnagyobb szállodában rendezett nemzeti ünnepi fogadáson a felsorakozott főkonzulok és tiszteletbeli konzulok között nejemmel együtt mi is ott álltunk. Ez néhány héttel a megérkezésünk után volt és nagyon sok kolléga még nem ismert, bár a körjegyzéket – a valamenynyi konzuli képviseletnek elküldött hivatalos értesítés, hogy a magyar főkonzulátus megnyílt és az első magyar főkonzul családjával együtt megérkezett – régen kiküldtük. A szabadságok miatt a konzuli képviseletek vezetőinél azonban még nem tettem meg a kötelező bemutatkozó látogatásokat, illetve a főkonzul kollégák többsége talán még nem is olvasta a jegyzéket, hiszen szabadságon voltak. Így többen meglepetéssel és örömmel fogadták, hogy van már magyar főkonzul is, bár hozzátették, hogy „ilyen fiatal?„(Még nem töltöttem be a 35. életévemet.) A fogadáson megjelent ausztrál hivatalos személyiségek, akiknek zömét még nem ismertem, kiálltak mellettem, mondván, hogy Ausztrália fiatal ország és fiatalember való a főkonzuli feladatok ellátásához.

Már Sydneybe menet az Air India gépén volt egy jó esetem. Sydneyhez közeledve, kimentem a mosdóba és nadrágot cseréltem: hát – 20 órásnyi repülés után – mégse ér-

kezzen az ember gyűrten! Nos, a mosdóban mit találok a szőnyegen – egy szép női arany karórát. Véletlenül elejtette valaki, vagy nézték, hogy az első magyar főkonzul bukik-e egy kis potyára? Na, mindegy, nem az én órám, nem is a nejemé, odaadtam a járat hostessének, aki megköszönte, s megkínált egy pohár whisky-vel, amit nem utasítottam vissza. Az aztán ráborult a frissen felvett, szépen vasalt nadrágomra, bele az ölembe. Persze, hoz másik pohárral, felajánlja, hogy a tisztító számlát nyújtsam be az Air India-nak.

Egyelőre a kereskedelmi képviselő irodájában van egy szobánk. Az épület csodaszép helyen van, de konzuli félfogadás szempontjából nem a legjobb: akinek nincs saját gépkocsija, annak nehezen megközelíthető, főleg, ha az ügyfél idősebb személy. A busz megálló egy kilométerre van és onnan hegynek felfelé kell az épületet megközelíteni. Emiatt már az első napokban többen panaszkodnak, hogy nagyon kifulladtak, amíg felértek, azaz ez fontos szempont a leendő hivatali épület kiválasztásához.

Már keressük a hivatal és a lakások számára a megfelelő épületet. Számos jó javaslatot kapunk az Ausztráliában élő magyaroktól, akik egyrészt lojálisak, másrészt értenek hozzá. A legjobb javaslat arra a Bellevue Hill-i épületre vonatkozott, amelynek az ára 70 ezer ausztrál dollár volt. Magyar ismerőseink nem győzték hangsúlyozni, hogy alkudni is lehet és kell. A másik épület a Central Parkban volt, valamivel drágábban. Bár utóbbi nagyobb volt, de kevésbé megközelíthető helyen, mint a Bellevue Hill-i épület.

Utóbbi alkalmas lett volna mind a főkonzulátus hivatali épülete, mind a főkonzuli, mind a munkatársi lakás megfelelő kialakítására. Az épület megvételéhez 30 ezer dollárt kellett volna készpénzben letennünk, a többihez bankhitelt kaptunk volna. Hát persze, amikor csaknem ennyit tettem be megérkezésünkkor egy összegben a főkonzulátus számlájának a megnyitásakor. Így a bank igazgatója számára a magyar főkonzulátus pénzügyileg megbízható partnernek ígérkezett. Meg ő még nem látott olyan főkonzulátust, amelyik ne fizetett volna rendesen és folyamatosan. Ugyanis nem volt nehéz kiszámítani, hogy a 30 ezer dollár mellett a felvett hitel után a havi törlesztés kamattal együtt – legfeljebb annyi lett volna, mint a havonkénti lakbér. Tessék utána számolni: a kölcsön 50 ezer dollár. Ha a lakbér havonként ezer dollár, az öt évre 60 ezer dollár. Tehát 10 ezer dollárral több, mint a felvett kölcsön. És Sydney-ben nem az OTP, vagy az MKB kamatterhe volt érvényben, igaz nem is a Postabank VIP- listás kedvezményes kamatterhe. Az öt évi lakbérből – 30 ezer dollár beruházása mellett – sikerült volna saját, patinás épületet vennünk.

Kiutazás előtt beszéltem az illetékes miniszterhelyettessel, aki a konzuli képviseleteket, valamint a gazdálkodást és pénzügyeket felügyelte. Fő érdeme állítólag az volt, hogy ő „hozta be a munkásmozgalomba Kádár Jánost". Különösebb bajom nekem soha nem volt vele, de az mindig tudott volt, hogy szakmailag – mármint a diplomácia tekintetében – nem állt a helyzet magaslatán. /Ismertem, mert Indiában is járt futárúton Indonéziába menet. Akkor szóvá tettem, hogy a magyar követségen miért szednek be a munkatárasaktól olyan magas lakbér hozzájárulást, ami bőven meghaladja az egész ingatlan lakbérét. Ugyanakkor kolhozlakásban laktunk, azaz senkinek nincs önálló, saját lakása. Említettem, hogy nevetséges összeget levonnak a fizetésekből a követségi telefon használatának címén, jóllehet saját szállásának telefonját mindenki maga fizeti. Becsületére mondom, a helyszínen orvosolta ezeket a balga eljárásokat./ Nos, amikor Sydney-be készültem, már tudtam, hogy a leggazdaságosabb saját épületet venni. A miniszterhelyettes nem zárkózott el, hanem közölte: elvárja, hogy gazdaságos szemlélettel kezeljem az ügyeket és jól kimunkált, alaposan átgondolt javaslatokat tegyek ezekben a kérdésekben is. (Utólag bevallom, piszok szemtelen voltam: eleinte habozott igent mondani arra, hogy keressek megvételre épületet. Rákérdeztem, hogy azért bizonytalan, mert netán nem bízik a szocialista társadalmi rend tartósságában, amikor arra szeretném rábírni, hogy igent mondjon a saját épület keresésére és vásárlására.) Megtettem, mégpedig írásban, aminek később nagy hasznát vettem.

Kijött Sydney-be a Gazdálkodási Főosztály egyik munkatársa, aki alapfokú szemináriumot tartott, hogy 30 ezer dollár milyen nagy pénz, s ha ezt ipari beruházásra fordítja az ország, akkor gyorsan megtérül. Jól összeszólalkoztunk, főleg amikor főkonzuli lakásnak ugyanakkora bérleményt akart, mint az adminisztratív munkatársnak. Végül találtunk jó helyen, megfelelő épületet, ahol a főkonzulátus legalább 10-12 évig működött. Szerény volt, de a célnak megfelelt. A Bellevue Hills-i jó és szép, valamint patinás épületet végül a később megnyílt román főkonzulátus vette ki bérbe.

Mindennapi munkánkhoz szükségünk volt egy gépkocsira is. Először béreltünk az AVIS-től, majd megérkezett a Budapestről megrendelt és kifizetett Mercedes 230-as is. Ez 1968. márciusa-áprilisa körül volt. Korábban számos esetben láttam Budapesten, hogy egy-egy nyugati gépkocsit az utcai járókelők körbeállták és csodálták. Elég nehezen hittem a szememnek, amikor ugyanezt tapasztaltam Sydney-ben, ahol a magyar főkonzulátus új Mercedes gépkocsiját annyira megcsodálták. A magyarázat nagyon egyszerű volt: az angol nemzetközösség országaiban a preferenciális vámrendszer érvényesül, az angol gépkocsikra, bármennyire is márkásak és drágák legyenek, sokkal alacsonyabb a vámtarifa, mint a nemzetközösségen kívüli országokból, például az NSZK-ból. A Mercedesre sokkal magasabb a vám, mint a Roys-ra, Bentley-re, Jaguarra stb. A kocsi eléggé az év elején érkezett és a legelső 1968. évi modell volt Sydney-ben. Ezért csodálták annyira. (Az árat illetően: a másik kocsit később16 ezer dollárért vásároltam meg a hivatalnak, de a piaci ára 42 ezer ausztrál dollár volt. Mivel a vámmentesség akkor 2 év után lejárt, azaz a gépkocsit ezután már szabadon lehetett értékesíteni, nem csoda, hogy a vevők sorba álltak. hogy a használt gépkocsit megvegyék, miután tudták, hogy 30-40 ezer kilométernél többet abba fizikai képtelenség lett volna beletenni, annak ellenére, hogy a távolságok Ausztráliában igencsak nagyok. Így nem volt csoda, hogy minden egyes gépkocsi eladása után a hivatal jelentős nyereséghez jutott.)

Beszereztünk Magyarországról mindenféle igazolást – kőműves segédlevelet, érettségi bizonyítványt, egyetemi oklevelet, anyakönyvi kivonatokat. Ezeket lefordítva, hitelesítve, vagy felülhitelesítve kiadtuk az ügyfeleknek, akik ennek nyomán az addigival szemben heti 20, vagy akár 50 dollárral magasabb fizetést kérhettek és kaphattak, mert igazolni tudták szakképzettségüket, végzettségüket. Hát persze, hogy az ügyfelek jöttek tömegével, különösen, amikor híre ment, hogy a magyar főkonzulátus bármiféle politikai feltétel nélkül jár el.

Külön műfaj volt a vízumok kiadása. A magyar gyakorlat sokkal előbbre járt az ausztrálnál, amit mi nyíltan anakronisztikusnak neveztünk. A magyar előírások köteleztek minket, hogy 24 órás belül adjuk ki a magyar beutazási engedélyeket, vagy ha úgy ítéltük meg, hogy ennek kizáró oka van, akkor a kérelmet utasítsuk el – a nemzetközi és az ausztrál gyakorlattal összhangban, bármiféle magyarázat nélkül. Egy-egy ausztrál vízum megszerzése viszont 2-3 hónapot vett akkor igénybe. 1968 végén kint járt az IBUSZ küldöttsége Ausztráliában, hogy ausztrál csoportok magyarországi utazását szervezze. Ennek során merült fel, hogy a magyar vízum kiadás mennyivel rugalmasabb és gyorsabb. Az ausztrál hatóságokkal gyorsan megállapodtunk: aki kettős állampolgárként ausztrál útlevelére beutazási engedélyt kap Magyarországra, az onnan biz-

tonsággal ki is fog utazni. A magyarországi tartózkodás során ausztrál állampolgárként kezeljük az utazót, amíg turista. Ha olyan cselekedetet fejt ki, ami a magyar állampolgársággal függ össze – mint házasságkötés, válás, örökösödési ügy – akkor ezeket a cselekményeket magyar állampolgár tetteiként minősítjük, de ez sem befolyásolja, hogy Magyarországot rendben elhagyja. Természetesnek tartjuk, hogy a látogatók a magyar törvényeket betartják, mint ahogy az ausztrál hatóságok is elvárják a magyar látogatóktól az ausztrál törvények betartását. (A rokonlátogatáson ott tartózkodó magyar látogatók ne vállaljanak fekete munkát. Senki nem gondolná, hány száz, vagy inkább ezer személy járt a négy évem során ott, s hány személynek intéztük el, az akkor szokásos külföldi tartózkodási engedély meghosszabbítását, saját hatáskörben.) Ha valakinek nem adunk vízumot, azt nem magyarázzuk meg az ausztrál hatóságoknak sem, mint ahogy mi sem kapunk magyarázatot. Ha a magyar hatóságok valakit kiutasítanak, annak komoly, nyomós oka van.

Sokan féltek hazautazni: hátha nem engedik őket vissza, vagy besorozzák katonának – mint a jugoszláv gyakorlat is mutatta. Sokkal könnyebb volt ezekben a kérdésekben megállapodni az ausztrál hatóságokkal, mint elmagyarázni azoknak a magyaroknak, akik eleve nem akarták megérteni és elfogadni a magyarázatot. 1968-69-et írunk és nem sokkal korábban még bomba robbant annak a melbourne-i magyarnak a kertjében, aki haza mert – az „intő szó ellenére" – látogatni. Nos, ez a fenyegetős világ nagyon hamar befellegzett Ausztráliában a szélsőjobboldali csoportocskáknak. Az ausztrál hatóságok ugyanis – az ideológiai és politikai eltérések ellenére – nagyon korrektek voltak és miután ugyanezt tapasztalták magyar részről, kínosan ügyeltek arra, hogy ne legyenek gondok. Megállapodásunk kiterjedt arra is, hogy nem fogunk senki miatt értelmetlen vitába kezdeni és konzuli ügyet politikai síkra terelni. Mindössze egyszer fordult elő, hogy ausztrál útlevéllel beutazott magyar származású személyt Budapesten letartóztattak. (Közúti gépkocsi balesettel 2 személy halálát okozta. A bécsi ausztrál nagykövetség konzuli munkatársa a letartóztatott személyt meglátogatta, a börtönben. Ő sem talált az eljárásban, a bánásmódban kifogásolni valót. A magyar bíróság több év börtönre ítélte a gázolót, de néhány hónap multán kiengedték, illetve kiutasították az országból. Az ilyen eseteket ausztrál hivatalos részről jegyezték, de a híre is elterjedt.)

Az ügyfelek jöttek, zömmel magyarok, kevés ausztrál. A nyomás nagy volt, az új főkonzulátustól azt várták, hogy gyorsan elintézi majd a hosszú évek óta elhanyagolt, el nem intézett ügyeiket, amik, mint fentebb említettem, gyakran nem kis bevétel növekedést eredményeztek.

Voltak azért derűs percek is. Egy idősebb ausztrál hölgy keresett fel és csakis a főkonzullal hajlandó beszélni. Jaj, hát bajban vagyok, segítsen, mondja. Rendben, segítek, ha tudok, de miben? Itt lakom a közelben és két szomszédom egyaránt magyar. Az egyik olyan sok szépet és jót mond Magyarországról, a másik meg annyi csúnyát és rosszat. Hát melyik az igaz, mit tegyek? Legszívesebben elutaznék, és magam nézném meg, hogy mi a helyzet. Hát, ha így áll a helyzet és el tud utazni Magyarországra, akkor én nem mondok semmit. Azt fogja gondolni, azért beszélek így, mert a főkonzult azért fizetik, hogy így beszéljen. Azonnal adok Önnek egy vízumot, ha behozza az ausztrál útlevelét, s ha kéri, adok néhány gyakorlati tanácsot – most milyen időjárás van, azaz milyen ruhaneműre lesz szüksége, mit, milyen épületeket nézzen meg, ami nem függvénye politikának, milyen ételeket egyen, stb. Csak egyet kérek, ha visszatért Sydney-be, keressen meg ismét és mondja el nekem is, mit látott, mi tetszett, mi nem tetszett, mik voltak a benyomásai.

A hölgy eljött Magyarországra. Szétnézett. Ha már Európában járt, természetesen beugrott Londonba is, a „rokonokhoz", s ellátogatott más országokba. Amikor visszaért Sydney-be, felkeresett, s nagy büszkén elmondta magyarországi élményeit, benyomásait. Szóval, az a magyar szomszédja került közelebb a szívéhez, aki az óhazáról inkább szépet és jót mondott.

Hát a magyar hazautazók sem voltak egyszerű esetek. Volt, aki 20-30 év után először mert hazautazni. Jóformán megesketett, hogy a magyar beutazási engedéllyel nem fogják Magyarországon tartani, bebörtönözni, stb. Tőle is azt kértem, hogy visszatérése után ismét keressen fel. Becsületére szólva megtette: nagyon kellemesen csalódott és remekül érezte magát.

Az, hogy ki mit talált Magyarországon rendkívül változatos volt. Volt, aki abban csalódott, hogy nem volt meg a Nemzeti, az „Órával", ahol először csókolozott.Volt, aki nagyon kiábrándult, mert a karcsú Jucika, élete első szerelme, most már nagymamaként, bizony testes, ráncos bőrű asszonyságként került elő. Illetve fordítva, a hajdan kemény kötésű Jóska, bizony hajlott hátú, motyogó öregúrként jelent meg. Hogy ezeket honnan tudom? Hát kérem, aki igyekszik jó főkonzul lenni, az olyan kapcsolatot alakít ki az ügyfelekkel, mint az orvos, vagy a pap – bízzanak benne, mert csak akkor tud érdemben segíteni. Azt viszont az ügyfeleknek bizton tudniuk kellett, hogy amit elmondtak, azzal nem fog visszaélni. Ezt most is betartom, s csak olyan élményeket teszek közzé, amelyek nem sértik meg ezt az elvet.

Természetesen voltak kellemetlen eseteink is. A magyar férj, az ausztrál művész-feleség Magyarországra utaznak, megnézni, honnan származik a férj. Elmentek abba a kis faluba is, ahol a férj született, bár már nem él ott senkije. Feleség beáll a fényképezőgép látószögébe, hogy a felvégen, ebben a házban született, majd élt 18 éves koráig a férj. Elkattan a gép és megjelenik a Yard, hogy fényképezik a falu vasútállomását. Ez így viccesnek hangzik, de nem a zsidó férjnek, akinek minden családtagját kiirtották már ebben az országban, s különösen nem az érzékeny lelkű ausztrál művész-feleségnek, aki már annyi rosszat hallott Magyarországról, a kommunizmus lelketlenségéről, kegyetlenségéről. Tábla természetesen sehol nincs, hogy fényképezni tilos. Így a magyar Yard úrhatnám, de tudatlan, s különösen külföldiekkel szemben viselkedni nem tudó képviselője nem tudja ezt megmutatni, nem tud mire hivatkozni, mint a tiltás jogi alapjára és emiatt nagyon felsül. Mérges, de nem tud mit tenni.

Egy vidéki tanár ember, akinek a kertjében már bombát robbantottak Melbourne egyik külvárosában, amiért korábban már haza mert utazni, most ismét visszatér rokonait meglátogatni. Elkapja az utcán egyik volt diákja, aki időközben rendőr lett, és felelősségre vonja, hogy miután 1956-ban disszidált, hogyan mer haza jönni. A látogató kénytelen felvilágosítani a rend őrét, hogy 1963-ban amnesztia volt és ennek alapján ő bármikor hazajöhet rokonlátogatásra – amikor pénztárcája engedi – érvényes ausztrál útlevelével. Hát ez is csak felsülésnek minősíthető.

Nagyobb a blamázs egy idős apácával. Hosszú történet: vidéki fiatal zsidó nő a 30-as évek elején katolikus férfibe szeretett bele. A családok ellenezték a házasságot, ezért áttért a katolikus vallásra, hogy ez ne lehessen akadály. A szeretett férfi viszont ezekután nem vette el. Szerelmi bánatában Svájcba ment, ott belépett az egyik rendbe, apácaként került Ausztráliba, még jóval a II. világháború előtt. A fővároshoz közeli egyik kisebb településen a zárda középiskolájában a francia nyelv és irodalom tanára lett. A háború után először az 1963. évi amnesztia után látogatott haza. A fogadtatás botrányos volt, mert apáca ruhában érkezett és a magyar határőrség csúnyán bánt vele. Állította, hogy nemcsak meztelenre vetkőztették, de még a gumibottól sem kímél-

ték, hogy megvizsgálják, nőiességét nem kívánja-e tiltott vallási irodalom vagy egyebek elrejtésére és becsempészésére felhasználni. Mélyen megsértették, de ő akkor is magyar és nagyon szeretne ismét haza látogatni. A külügy, kérésemre eljárt az apáca ügyében és arról biztosított, hogy nem lesz gond, ha az illető normális vízumot kap. Ígéretet kaptam, hogy gondját viselik, ne lehessen újabb blamázs.

Hát az apácánk megkapta a vízumot és elindult. Megígérte, hogy visszafelé megáll Sydney-ben és elmondja, hogy mi volt. Valóban megállt és két nagy puszit kaptam. Minden rendben volt, ami őt nagyon boldoggá tette. Utána még többször hazautazott, és jól érezte magát. Ahogy az idők változtak, a végén már apáca ruhában is jöhetett-mehetett. Soha nem gondoltam, hogy életemben ismét látom még: amikor első Canberra-i nagykövetként 1975. végén megérkeztem az ausztrál fővárosba, az idős apáca meglátogatott, csak azért, hogy beszéljünk, és elmondja, mennyit gondolt arra, hogy segítségünkkel még hazajuthatott.

Egy idős férfi, nagy hanggal közli, hogy elintézi velünk ugyan a konzuli ügyét, de továbbra sem szimpatizál a magyarországi helyzettel, neki a Horthy rendszer volt az igazi. Vele sem bonyolódtam vitába. Az igazi szívfacsaró dolog az volt, amikor rövid időn belül meglátogatott a fia és kifejtette: örül, hogy édesapjának elintézzük azt a bizonyos konzuli ügyét. Különösen annak örül, hogy apjával nem bonyolódtunk politikai vitába. Kéri, vegyük figyelembe, ő és családja is tudja, hogy édesapja politikai nézetei felett mennyire eljárt az idő, de hát az öreg nem változik. Ebben megegyeztünk és az ügyet lezártuk, amellett, hogy a konzuli ügyet elintéztük.

A négy év alatt egyetlen látogatónk volt, akit a hivatalba nem engedtem be: az ajtóban bizalmasan suttogva közölte, hogy a hóna alatti papírkötegben az F-16-os vadászrepülő tervrajza van, azt kívánja eladni. Azt nem tudtam megállapítani, hogy valamelyik közeli házból nézik, és filmezik-e, illetve, hogy lehallgatták-e a beszélgetést. Mindkettő nagyon rövidre kerekedett, mert az illetőt gyorsan kiutasítottam: ilyen ügyekkel és dolgokkal a főkonzulátus nem foglalkozik.

Számos bolond ügyfél hazatérési ügyekkel boldogította a hivatalt. Egyik emlékezetes esetem egy pécsi származású fiatalember esett, aki 56-ban azért is hagyta el Magyarországot, hogy a szabad világban profi bokszoló lesz. Perth-be, Nyugat-Ausztrália fővárosába került végül is, miután más nagyobb városokban ő volt a pofozó-zsák. Szegényt teljesen hülyére verték. Perth-ből tehervonaton lógott fel Sydney-be, ami több napos éjjel-nappali kínlódás volt. Néhány nappal azután érkezett Sydney-be, hogy megtörtént az 1968. évi „elvtársi segítségnyújtás" Csehszlovákiának.

Ausztrália élesen tiltakozott, s a tüntetések egyik fő szervezője az Ausztrál Kommunista Párt volt. Főkonzulátusunk alig költözött még be az épületébe, ami állványokkal, építési anyagokkal volt körülvéve, réztábla és kivilágítás még sehol, s így a tüntetők nem találták meg a főkonzulátust. Perth-ből jött emberünk viszont este is megtalálta. Azért, hogy másnap reggel el ne késsen, kis táskáját a hivatal ajtaja elé letette és elvonult. Akkor még állatorvosnak „készülő" középső lányom hozzánk szegődött „fajtatiszta korcs" kutyája éjjel kettő körül nagyon ugatott, mire munkatársammal kimentünk az ajtóhoz, ahol ott egy táska és ketyeg! Eltávolítottuk biztonságosnak látszó, távoli helyre, visszafekszünk, gondolván, hogy biztonságban vagyunk. /Meg kell itt említenem, hogy a közelünkben lévő jugoszláv főkonzulátus épülete előtt addigra már többször robbantottak – de akkorákat, hogy az ágyról csaknem leestem./ Kutya megint ugat, kimegyünk, csomag megint az ajtó előtt és ketyeg. Kinyitjuk a légitársasági táskát, hát benne egy kis lábas, üresen, egy ébresztő óra, egy ing, s néhány apróság. Most már nyugodtan alszunk

reggelig. S bár a félfogadás 9-kor kezdődik, a hivatal 8-kor nyit, jön a takarítónő. Ügyfelünk már az ajtó előtt ült. Beengedi, gyorsan átmegyünk mi is, megkínáljuk teával, keksszel, mert már két napja nem evett. Elmondta, hogy az éjszakát a hivatal zárt szeméttárolójában töltötte, mert az teljesen új lévén nagyon tiszta, de főleg meleg volt. Azért jött, hogy megsürgesse, engedjük mielőbb haza, mert munkája, keresete nincs, bokszolni nem kell, családja vagy bárkije nincs. Azt hiszem ebből sem lett semmi, bár a fiatalember nemcsak sajnálatra méltó, hanem szimpatikus volt. Hasonló volt, kevésbé szimpatikus jellemzővel „Piszkos Fred" kapitány ügye. Itthonról írásbeli utasítást kaptam, hogy tájékoztassam az egyik ügyfelet: a magyar belügyminiszterhez írott sokadik beadványában foglalt kérését a magyar hatóságok ismételten megvizsgálták és ennek ellenére nem áll módjukban kérését teljesíteni és engedélyezni végleges hazatérését. Furcsa volt, hogy a tájékoztatást magyarul és angolul egyaránt meg kellett írni és Bathurts-be adott címre postázni. A levél angol változatát az ausztrál titkárnőnek diktáltam le, aki gyorsírással rögzítette azt, majd nagyon szépen leírt levélben formába öntötte. Ő gyorsan felvilágosított, hogy a levél Bathurst-ba a börtön-kórházba szól.

A levél délutánra már kész volt és aláírásra várt, amikor megjelent egy ügyfél. Elmondta, hogy már többször kérte végleges hazatérésének az engedélyezését, de az mindig elutasításra talált. Pedig ő rendkívül fontos személyiség volt Magyarországon, amíg 1956-ban el nem hagyta. 1945-ig ő volt az angol, valamint a szovjet titkosszolgálat vezetője, de csak azért, hogy szemben állhasson a Gestapo-val, aminek szintén ő volt a korlátlan teljhatalmú vezetője. A második világháborút követően viszont átvette a CIA és a MOSZAD magyarországi ügynökségének vezetését is. 1956-ban távozott Magyarországról, mert a dolgok nem a kívánt és a megfelelő módon alakultak. Először Izraelbe ment, majd onnan tovább Ausztráliába, ahol rendkívül értékes drágakő bányákat talált és mérhetetlen gazdagságra tett szert. Ekkor határozta el, hogy Magyarországra hazalátogat. Ehhez vásárolt egy tengerjáró hajót, amivel – barátnőjével, továbbá barátjával és annak barátnőjével a fedélzeten – a Dunán felhajóztak Budapestig, ledöntve az összes hidat a Dunán. (Azt a hajót nevezte meg, amin Horthy Miklós volt a parancsnok, s mint az elemi iskolában annak idején tanították, a hajót csatában elsüllyesztették.)

Félbeszakítottam a történetet és neve mellett lakcímét is kértem. Amikor megadta Bathurst-i címét és rákérdeztem, hogy ez ugye, a rabkórház, felháborodott, s közölte, hogy most azonnal megy a szovjet nagykövethez, akinek majd bepanaszol, mert nem kellő súllyal kezeltem az ügyét. Elrohant, szerencsére az óta, se láttam. Az elutasítást közlő levelet sem kellett elküldeni.

Ez az ausztrál titkárnő, egyedül dolgozik az egyik szobában, a telefont is kezeli. Egyik nap dél körül, amikor már vagy 15-20 levelet gyorsírásba lediktáltam neki visszajön, hogy van egy személyes kérése. Elmondja, hogy a kisebbik lányát fel kellene otthon hívnia telefonon. Megengedném, hogy egy magán telefonhívást lebonyolítson, mert elmulasztott egy dolgot megbeszélni a kislánnyal? A kérés hallatán megkönnyebbültem, és természetesen igent mondtam. Közben az járt az eszemben, hogy a magyarországi kormányhivatalokban, vállalatoknál hány titkárnő kér engedélyt arra, hogy magánjellegű beszélgetést folytasson a hivatali telefonon.

Türr Lambert Melbourne-ben élt és saját utazási irodáját vezette. Felesége bájos ausztrál nő volt – igazi kenguru, ahogy ő mondta, amíg sajnos, el nem vitte a rák. Türr Lambert és irodája nemcsak százával ontotta ránk naponta az ausztrál útleveleket, valamint a különféle konzuli ügyeket, de személyesen is megkeresett. Márpedig, ha ő és felesége azért átrepül Melbourne-ből Sydney-be, hogy minket lásson, akkor megfelelő-

en kell fogadni. Addigra már készen volt a főkonzuli lakás, megérkezett Budapestről a Victoria mintás Herendi étkészlet. Ha nem is kaptuk meg Budapestről az ígért ezüst evőeszköz készletet, mert az izraeli nagykövetnek adták bérbe, az erre kapott pénzből Sydney-ben – az egyik ezüstöstől – szép 12 személyes evőeszköz- készletet vásároltunk.

Szóval Türr-rék megjöttek. Megebédeltünk, ami kisebb balesettel járt: szegény Lambert, beszélgetés közben kiejtette kezéből a leveses kanalát, bele a herendi tányérba, ami elrepedt. Volt nagy ijedelem, hogy jaj, mit tettem – de gyorsan áthidaltuk a helyzetet. Utána jött az én nagy meglepetésen: a diplomáciában ugye nem céltalanok a látogatások, ebédek, vacsorák. Türr Lambert és felesége nemcsak azért repültek Melbourne-ből Sydney-be, hogy engem, nejem, vagy gyerekeinket láthassák és nálunk egy „potya ebédet" elfogyasszanak. Lambert egy ideig titkolódzik, majd előkap a táskájából egy nagy borítékot és kivesz egy köteg papírt – mind eredeti okmány és okirat nagypapájától Türr István tábornoktól, az 1948-49. évi szabadságharc egyik közismert katonai vezetőjétől és a róla szóló iratok, részben Garibaldi tábornok saját kézírásával. Hadi parancs, előléptetési és kinevezési okmány, személyes levél. Mindezt átadta azzal a céllal, hogy küldjem haza azokat a Bajai Türr Múzeumnak. Ő úgy ítéli meg, eleget babusgatta már ezeket az okmányokat, sokkal jobb helyen lesznek a múzeumban, és bemutatja a nagypapa életét és munkásságát a történészeknek, a magyar nemzetnek.

Mondjam, hogy a gesztus meghatott és hogy az okiratokat az első diplomáciai futárral gyorsan hazaküldtem. Időközben, mint első magyar főkonzul bonyolítottam bemutatkozó látogatásaimat a Sydney- konzuli testület vezetőinél. Minden ellenkező híreszteléssel szemben egy-egy új hivatalvezetőnek, vagy diplomata munkatársnak be kell mutatkoznia diplomáciai partnereinél. Eljutottam az olasz főkonzulhoz is: őt a sárga irigység fogta el, hogy nem ő kapta meg a Garibaldi által kézzel írott eredeti okmányokat, amikről úgy vélte, hogy pénzben ki ne fejezhető értékűek.

Amikor az okmányokat 1968-ban hazaküldtem, kértem és javasoltam, hogy a bajai Türr múzeum igazgatója levélben fejezze ki köszönetét Türr Lambert-nek, az unokának a gesztusért, és nyugtázza az értékes eredeti okmányok vételét. Ez a levél csak nem akart megérkezni. 1969-ben hazajöttem szabadságra és a főosztályon szóvá tettem, hogy miért nem kaptam meg a köszönőlevelet. A főosztály megbízott vezetője lehurrogott, hogy miért akarok egy ausztráliai magyarnak ilyen levelet íratni.(A jelzőket elhagyom, hogy milyen magyar, amikor már jóval az 1963. évi amnesztia után voltunk, másrészt ez a magyar soha nem élt Magyarországon! (Így a többi jelző mind ült!) Végül, a csoportfőnöknek tettem szóvá az ügyet a beszámoltatásomon, és ő elintézte, hogy a levelet megkapjam és továbbítsam. Azt ugye nem találják ki, hogy ki volt a főosztály megbízott vezetője: az a „személyiség", aki futárútra akarta küldeni 1960-ban, amikor a Nagybudapesti Pártbizottsághoz fordultam fegyelmi ügyben.

Türr Lambert egyébként hozzám képest bácsi volt, de végtelenül aranyos, kedves egyéniség volt. Utazási irodájuk jól ment, és a melbourne-i magyarság körében elősegítette a magyarság megtartását.

A magyar főkonzulátus megnyitása Sydney-ben többeknek nem tetszett. Számos személy az ausztráliai magyarság képviselőjeként akart eljárni az ausztrál hatóságoknál. Az ausztrál hatóságok a főkonzulátus megnyitása után viszont magyar ügyben elsősorban a főkonzulátust keresték meg. Az senkit ne tévesszen meg, hogy élesen eltérő két politikai rendszer képviselete állt ilyenkor kapcsolatban egymással. Ez nem zavarta egyik felet sem: nem akarták egymást „megtéríteni", beszervezni. Az ausztrál hatóságok képviselői rendkívül udvariasan, körültekintően jártak el. Ausztrál érdek volt, hogy minél több, s

minél magasabb végzettségű magyar személy telepedjen le Ausztráliában. Tehát, ha valaki Európában „lelépett" és a bécsi ausztrál nagykövetség közreműködésével, sőt pénzügyi támogatásával kijutott Ausztráliába, s ott letelepedett, akkor ausztrál védettséget élvezett. Ha viszont látogatóba érkezett – akár mint turista, mert ilyen is volt, akár rokonlátogatásra, azaz az Ausztráliában élő rokonok meghívására és költségtérítésével – nem vették szívesen, ha ott akart maradni. Még szocialista diplomata sem disszidálhatott Ausztráliában úgy, hogy ott maradt. Előbb el kellett utaznia Szingapúrba, s onnan térhetett vissza bevándolóként. Így jártak el 1969-ben a csehszlovák főkonzul, de még a 80-as évek végén is egy magyar diplomata esetében. A csehszlovák főkonzult befogadták, még pénzt is adtak neki, hogy új életet kezdjen, de a napilapokban sorra jelentek meg a cikkek, tudósítások, hogy a főkonzul miként élt vissza diplomáciai előjogaival, vám- és adómentesen vásárolt whisky-ből naponta hány üveggel kellett meg innia, hány ezer cigarettát kellett volna naponta elszívnia, hány ezer kilométert autóznia a kedvezménnyel vásárolt benzin mennyisége alapján. Hozzáteszem, a cikkek nem tettek jót a diplomatáknak sem, mert a lakosság egy része úgy fogta fel, hogy minden diplomata ilyen. Az újságok nyilván a hatóságoktól kapták meg az adatokat, hiszen a vám-és adómentes vásárlás az ausztrál külügy és vámhivatal közbeiktatásával történt. Ezekről pedig – már akkor – pontos és részletes számítógépes kimutatást vezettek.

Számos magyar kiutazó esetében eljártak az ausztrál hatóságok, ha az ott élő rokonok nem akarták őket hazaengedni. Ugye furcsa? Pedig így volt: a mama, a nagynéni olcsó és megbízható munkaerő volt – angolul nem tud, sehová nem tud menni, se pénzt költeni, se panaszkodni. Ők viszont magyar főkonzulátushoz fordultak, amikor mint ingyen munkaerőt nem akarták hazaengedni őket.

Lett is nagy pánik, főleg, amikor az ausztrál külügyminisztérium közbenjárására a Belügyminisztérium határozottan eljárt, s felszólította a meghívót, hogy azonnal utaztassa haza a meghívott személyt, akitől kiérkezése után a meghívó rokonok elvették a vissza útra szóló jegyét, mert azt gyorsan visszaváltották. A meghívott látogatóval, rokonnal nem egyszer nyíltan közölték, hogy nem engedik vissza. Ausztrál részről javasolták, hogy csak akkor utazhasson ki magyar állampolgár, ha az ausztráliai meghívó közjegyző előtt aláírja, a magyar főkonzulátussal pedig felülhitelesítteti, hogy a meghívott személy oda-vissza útiköltségét, helyi tartózkodását, esetleges gyógykezeltetését fizet; s az illető nem fog dolgozni. Az ausztrál hatóságok különösen az utóbbiban voltak érdekeltek, s ezért javasolták a fenti megoldást. Több vita nem igen volt.

Az ausztrál hatóságokat nem különösebben érdekelte, hogy ki mit csinált Magyarországon, mielőtt Ausztráliába ment. A polgári életben nem jártas katona és csendőrtisztek, altisztek egy része „bizalmi" állásba került – éjjeli őr lett a fatelepen, mint a vicc mondta, de ez nem volt vicc. Igaz, később viszonylag jó nyugdíjat kaptak, ha már 20-30 éve ott voltak. Az orvosoknak gyakorlatilag még egyszer el kellett végezniük az egyetemet, diplomájuk honosításához. A gazdasági, a tudományos, a kulturális életben a magyarok jól megtalálták helyüket és hozzájárultak Ausztrália fejlődéséhez. A politika sokáig tabu volt a magyarok, de más bevándorlók számára is, kivéve az angolokat. Amire az ausztrálok nagyon nagy hangsúlyt fektettek és ezt nyíltan meg is mondták: a gyerekek, akik már ott járják ki az iskolát, ott nőnek fel, ott házasodnak, alapítanak családot, őket tekintették fontosnak a jövő Ausztráliája számára.

A gyerekekre az ausztrál hatóságok ezért gondot fordítottak. Volt olyan évekig elhúzódott konzuli ügyünk, amelyben az 1956-ban Ausztráliába érkezett magyar házaspár és három gyereke, valamint a helyi gyermek-bíróság voltak a főszereplők: a szülők

ittak, elhanyagolták a gyerekeket, napokig nem törődtek velük. A szomszédok közbenjárására a gyerekek ügye a helyi gyermek-bíróság elé került. A bíróság úgy döntött, hogy a gyerekeket fogadott szülőknél helyezi el. A bírósági eljárás számos jogi hiányosságot hagyott maga után: a szülőket nem idézték meg a tárgyalásra, „mert nem voltak elérhetőek", a szülők jogait ügyvéd nem képviselte. A szülők csak azután fordultak a magyar hatóságokhoz védelemért, miután a főkonzulátus Sydney-ben megnyílt, jóllehet a gyerekbírósági tárgyalás valamikor a 60-as évek elején történt, s ezt követően helyezték el a gyerekeket az örökbe fogadóknál.

A főkonzulátus eljárt és sorra bebizonyította, hogy a szülők elérhetőek lettek volna, hiszen a postás kivitte a nyugdíjukat. Nos a dolog vége az lett, hogy az ausztrál hatóságok húzták az ügyben az eljárást, megvárták, míg mind a három gyerek elérte a nagykorúságot, s akkor közölték, hogy a gyerekek az örökbe fogadó szülőknél kívánnak maradni. Ezzel az ügy lezárult, a nagykorúvá vált személyek esetében már nem lehetett semmit sem tenni. Természetes, hogy a főkonzulátus ebben az esetben is helyi ügyvéd jogi szaktanácsa alapján járt el az ausztrál hatóságoknál, ami azt jelentette, hogy a Canberra-i külügyminisztériumnak írt jegyzéket, amit az továbbított a sydneyi gyermekvédelmi minisztériumnak és fordítva. Gyorsnak nem nevezhető eljárás, de a helyi szabályok ezt írták elő.

Különösen fájdalmas volt látni, amikor derék, de rendkívül naiv honfitársakat más magyarok húztak csúnyán a csőbe: elvitték vásárolni őket, mondván „hát újak vagytok, majd mi segítünk." Mindenütt hibás tárgyakat vetettek meg velük új termék árán, mert a „jószívű közvetítők" az üzletekben ezért jelentős százalékot kaptak. Belevitték őket telekvételbe, házépítésbe. Embertelenül keményen kellett dolgozniuk azért, hogy a részleteket, fizetni tudják. Valamennyi szerződésük úgy szólt, ha egy részletet nem tudnak időben befizetni, akkor mindent elvisznek tőlük, s az addig befizetett részletek értéke elvész. A „jóakarók" eljárásukat, patikamérlegen dolgozták ki, mert az utolsó előtti részletig minden ki volt fizetve, amikorra annyira megrokkantak a sok munkában, hogy a hátralévő utolsó részletet nem tudták befizetni: vitték mindenüket, azaz valamennyi részletre vásárolt berendezési tárgyat – mosógép, tv, bútor, stb. – de ugrott a ház és a telek is. Maradt a két megrokkant ember, a házaspár két gyerekkel az utcán. A főkonzulátusra már csak azután jöttek, hogy mindenüket elveszítették. Ekkor segíteni már nem tudtunk.

Nagy szeretettel fogadtak minket Ausztráliában, ami azt is jelentette, hogy igen sokat jártunk el – feleségemmel, s néha még a gyerekekkel együtt is – különböző hivatalos, kimondottan protokolláris rendezvényekre, de a helyi magyarokhoz is – klubokba, családokhoz. A sok-sok meghívást azzal tudom a legjobban jellemezni, hogy egyik este, amikor nem kellett sehová mennünk, hanem otthon maradhattunk, a gyerekek megkérdezték: Apu! Betegek vagytok, hogy ma nem mentek sehová?

A diplomácia egyik alapszabálya, hogy ha meghívnak, azt viszonozni kell. Egy ideig elnézik, hogy új az ember és rendezkedik, de hát végül is elkészül a lakás, megérkezik a Victoria mintás herendi étkészlet. S ha nem kapja meg az ezüst evőeszköz készletet Budapestről, vásárol egyet. Ha valaki azt hiszi, hogy ezeknek nem megy híre egy akkora nagyvárosban, mint Sydney, az bizony nagyot téved. Szóval eljön az első eset, amikor mi hívunk hivatalos vendégeket vacsorára az új főkonzuli lakásba. Van köztük egy miniszteri házaspár, de hát ott a helyi protokoll-főnök, aki fontos személyiség. Van néhány közismert magyar személyiség, akik a helyi hivatalos intézmények képviselőivel jó viszonyban vannak. Szóval leszünk tizenhatan.

A vacsora előtt néhány nappal felhív a protokoll-főnök és megerősíti titkárnője korábbi közlését, hogy örömmel jön a vacsorára, de a meghívó sajnos nem pontos, mert

egy fontos részletre nem ad választ. Megdöbbenten kérdeztem, hogy mire? Hát a vacsora jellegére, válaszolta. Milyen értelemben? kérdeztem. Hát arra, hogy business vagy pleasure, azaz hivatalos, vagy szórakoztató jellegű-e. Zavartan mondtam, hogy mindkettő, mert megbeszélhetünk hivatalos ügyeket is a vacsora során, mint az szokásos, de szórakozni is fogunk, mert az is szokásos. Nevetve mondta, hogy válaszom érti, de nem tartja teljesnek. Mert, ha hivatalos vacsora, akkor a feleségével jön, de ha szórakoztató jellegű, akkor a barátnőjével, mondta, de ekkor már harsányan röhögött.

A vacsora remekül sikerült. A vendégek nagyítóval vizsgáltak mindent – a terítést, az ételeket, az italokat. Nagy elismeréssel szóltak a terítésről, mert a herendi, az ezüst evőeszközök, a metszett kristály poharak nagyon jól mutattak. A felszolgált ételekkel sem volt probléma, amíg el nem jutottunk a desszertig. Amikor a miniszter felesége megízlelte a mézes krémest, felkiáltott, hogy ő még ilyen finomat nem evett, neki látni kell, hogy ez hol, milyen konyhában készült. Felugrott és uzsgyi a konyhába. Ott meglátta, hogy a második tepsiben még érintetlenül áll a sütemény fele, s visszaszólt a feleségemnek, hogy a „kisfia" sem evett még ilyen süteményt, s ő ebből visz neki: becsomagolta hirtelenjében a tepsiben lévő sütemény zömét és az ügy le volt zárva. Csak néztünk egymásra nejemmel és a vacsora után nevettük ki magunkat: kisfia egyrészt idősebb volt nálam, másrészt több mint furcsa volt e megközelítés, még a rendkívül laza hozzáállású Ausztráliában is. (A süteményt különben az a személy sütötte, aki megérkezésünkkor a szállodában vállalta, hogy mumpszos gyerekeim mellett is rendszeresen takarítja szobáinkat. Úgy megszerette a gyerekeket, hogy amikor rendbe jöttünk és volt már saját lakásunk, hivatalunk, akkor eljött hozzánk dolgozni. A sors kegyetlensége, hogy amikor családommal együtt elmentünk Melbourne-be, azaz Victoria államba bemutatkozni, Sydney-ben elbúcsúztunk, de többet már nem találkoztunk, mert amikor néhány nappal később visszaértünk már halott volt: rák vitte el ilyen gyorsan.)

Emlékezetes hagyatéki ügyünk az volt, amikor egy rendkívül csinos magyar származású bombázó, (akit személyesen is ismertem, de csak később tudtam meg, hogy a valódi foglalkozása mi volt) öngyilkos lett. Előtte azonban kilőtte fiújának (de szépen fejeztem ki magam: pontosabban stricijének) az egyik szemét, a fél arcával együtt, mert a strici megcsalta. Nos, maradt a hagyaték: értékes ingatlanok, ékszerek, mert állítólag jól ment az üzlet és a hölgy csak jól fizető szinten űzte az ipart.

Viszont maradt 82 ezer dollár készpénz is. A hagyaték a készpénzről úgy rendelkezett, ha meghatározott ideig nem kerül elő a magyarországi örökös, akkor az ausztráliai eb tenyésztők kapják meg az összeget. Volt itthon nagy kapkodás, hogy előkerítsék az örökösöket, illetve a jogosultságukat tanúsító okiratokat. Az ausztrál hatóságok együttműködési készsége és jóindulata a tárgyi bizonyítékokat azért nem mellőzte! Végül is, sikerült időben elintézni mindent és a pénzt nem a „blökik" ették meg Ausztráliában, hanem a magyarországi hozzátartozók kapták meg.

Szomorú volt nagyon az a hagyatéki ügy, amikor itthonról kaptam egy postai úton küldött levelet, amelyben egy idő anya kérte konzuli segítségünket, mert 1956-ban eltávozott fiáról már hosszú ideje nem hallott, pedig annak igen jól ment a sora Ausztráliában. A mellékelt fényképen jól látható a szép háza, a drága kocsija, amiket abból vásárolt, hogy ő lett Ausztrália legnagyobb gyerekjáték gyárosa. Mint ilyenkor szokásos, jegyzék az ausztrál külügyminisztériumnak, a keresett személy személyi adataival, utolsó ismert lakcímével, de biztonság kedvéért, mellékeltem a mama levelének másolatát is. Az ausztrál külügyminisztériumtól nem kaptunk választ, mert alig küldtük el a jegyzéket, amikor megérkezett az egyik távoli kis vidéki település rendőrségétől a hivatalos

értesítés, hogy X ilyen és olyan körülmények között elhunyt és mivel semmi jövedelme, hagyatéka nem volt, a helyi polgármesteri hivatal közpénzen volt kénytelen eltemettetni őt. Belátják, hogy nem volt nagy élvezet mindezt megírni az aggódó édesanyának, bármennyire is igyekeztem óvatosan és körültekintően fogalmazni.

Az egyik vasárnap ebédközben megszólal a telefon. A Quantas légitársaság igazgatója kéri segítségemet. Elmondja, hogy van egy utasuk a repülőtéren, akit Bécstől hozták Sydney-ig, onnan hétfőn utazik tovább Új-Zélandba. Idősebb hölgy, aki a hosszú úton nem evett, nem ivott semmit, s mióta Sydney-ben leszálltak csak sír. Feltételezik, hogy az utas magyar. Tudja, hogy kérése otromba, vasárnap délidőben, amikor bizonyára ebédelek, de nagyon jót tenne az utasnak, ha magyar a főkonzul mondaná meg neki, hogy minden rendben van és mondja el, mi bántja, miért sír, mit kér, mit tehetnének, hogy a kedvébe járjanak. Ugye, megérti főkonzul úr, micsoda rossz reklám a Quantas-nak a repülőtéren a síró utas? – érvelt.

Az utas tényleg magyar, idősebb vidéki nő, aki még Budapesten sem járt, csak a repülőtérre vitték fel. Fiához utazik Új-Zélandba, aki a repülőjegyet küldte neki. Félt a repülőn, nemcsak azért, mert életében először repült, hanem főleg azért, mert hoztak neki mindenfélét – enni, inni – de hát nem merte elfogadni, mert hogyan fizesse ki? /Az öt dollárból?/ Most meg megálltak vele itt Ausztráliában, pedig ő Új-Zélandba tart. Mit tegyen, hogyan utazzon tovább? Egyeztetnem kellett a Quantas igazgatójával, majd elmagyarázni az utasnak, hogy beviszik egy szállodába, egy szép szobába, ahol minden jóval ellátják. Ne törődjön semmivel, amit kap egye meg, igya meg, fürödjön meg, feküdjön le és aludjon egy jót. Attól nem kell félnie, hogy itt marad, mert majd időben felkeltik, kiviszik ingyen a repülőtérre és felteszik arra gépre, ami a fiához viszi. A fiát pedig értesítik, hogy már Sdyney-ben van, és mikor érkezik Új-Zélandba, hogy várhassa az ottani repülőtéren. Nos, az utast sikerült megnyugtatni, amit a Quantas vezetése örömmel nyugtázott. Mondjam azt, hogy ha ezek után a főkonzulátus valamit kért, akkor az amúgy is nagyon udvarias Quantas-tól, annak munkatársai egyenesen „ugrottak".

Sokkal szomorúbb volt az az eset, amikor egy idős hölgy vidéken azért bolyongott, mert a fia és menye eladták a birtokot, anélkül, hogy a látogatóba kivitt mamának megmondták volna ezt. Csendben leléptek és így nem kellett a mama hazautazásának a költségeit fizetni. Ha azt mondom, hogy az ausztrálok ezt nem díjazták, akkor egyáltalán nem túloztam. Kissé szégyenkeztem, magyarázkodtam és védekeztem: a jobbik része azért csak Magyarországon maradt.

Több középiskolai osztálytársam kikerült 1956.-ban, vagy azt követően Ausztráliába, és mint első főkonzult megkerestek. Az egyik volt osztálytársam később ismét felkeresett egy hosszabb beszélgetésre, hogy érdeklődjön, egy bizonyos konzuli ügyben tudnék-e segítséget nyújtani. Elmondta élete történetét is: azért nem érettségizhettünk együtt, mert őt kirúgták abból a gimnáziumból, ahol együtt kezdtük el a nyolc évet. A kirúgás oka az volt, hogy az ő apja a Volksbund egyik magyarországi vezetője volt. Apját letartóztatták, börtönre ítélték, őt pedig kirúgták a gimiből. Végül kalandos úton, több gimnáziumot megjárva, magán tanulóként tudott csak leérettségizni, mert mindenüvé utána nyúltak és kirúgatták mindenhonnan. Leérettségizett, majd jött 1956, s ő bizony lövöldözött szűkebb hazánkban, Rákospalotán is. Emiatt kellett elhagynia Magyarországot, mert a rendőrség kereste őt. Ezekután került Ausztráliába, ahol az ország északi részében telepedett le, megnősült, jól él. Apja csak később szabadult, s akkorra már ismét jól élt, mert Rákospalotán szakmájában maszek cserépkályhásként kezdett vállalkozásba és dolgozott. Kihozatná szüleit Ausztráliába rokonlátogatásra, tudnék-e ebben segíteni? Segítettem, s néhány hónappal később már azért keresett fel, hogy elmondja, szülei rendben megérkeztek, jól vannak náluk, élvezik az életet, az unokák társaságát. Vannak gondjai is, mert a volksbundos apuka kicsit úgy beszél a magyarországi viszonyokról, amivel felkavarja a hozzá hasonló korú magyarok egy részének az érzelmeit: azt várják tőle (főleg volt katonatisztek, csendőrök), hogy ítélje el a hazai rendszert. Ő pedig nem ezt teszi, hanem arról beszél, hogy ő leülte azt, amit a bíróság kimért rá, de azóta dolgozik: csinálja a cserépkályhákat mind a párttitkároknak, és a tanácselnököknek, valamint hivatalaiknak, de az orvosoknak és orvosi rendelőknek is, jól keres és ebből jól megél. Olyan hónap nincs, hogy színházba, vagy az Operába ne menne, természetesen a feleségével. És felteszi a vita partnereknek a kérdést, hogy „no és Te nagy okos, itt a nagy szabadságban mikor voltál utoljára színházban, vagy jártál-e már egyáltalán Ausztráliában, az operában és valójában mire vitted?"

Szóval, mindebből, mindig csak veszekedés lesz, az öreget már azzal is megvádolták, hogy a magyar kormány ügynöke, ami badarság, hiszen ő jól ismeri az apját, akinek a száját nem tudja és természetesen nem is akarja befogni, mert ő aki évtizedekig vitte a keresztet – ártatlanul – apja bűneiért, s aki aktívan kivette részét 1956-ból, múltjával megáll a lábán a „vitapartnerek" előtt. Amit apja mond el a hazai viszonyokról, az őt is kellemesen meglepi, a vitapartnereket pedig megdöbbenti. No, majd túlélik!

Néhány héttel később berobbant a hivatalba és gyors segítséget kért ismét. Előző vasárnap hosszabb kirándulást terveztek. Indulás előtt az apja azt mondta, hogy kissé gyengének érzi magát, és ő nem menne, mire a felesége is lemondta a kirándulást, hogy otthon marad a férjével. Mivel a gyerekek már feltüzelték magukat, hogy mennek kirándulni, a család fiatal tagjai elmentek, a öregek otthon pihegtek a melegben. Az öreg azt kérte a feleségétől ebéd után, hogy ledől a nappaliban a szófára egy kicsit, s az asszony hozzon neki egy hideg fröccsöt, mert az jól esne. A feleség kiment a konyhába, hozta a fröccsöt, de a nappaliban már csak a halott férjet találta. Szívroham vitte, ahogy a szófán feküdt. A halál pillanatok alatt beállt, nem voltak fájdalmai. Az anya most azt kéri, hogy mielőbb utazasson haza a holttesttel együtt, hogy a temetést Rákospalotán elintézze.

Az asszony hazautazott, s magával vitte a holttestet is. Fiúk 1990-ben megkeresett a Külügyminisztériumban, és lakásomon is. Hozzájárulását adta, hogy a történetet megírjam. Megmutatta, hogy továbbra is őrzi azt a meghívót, amellyel a Fischer Anni zongoraművésznő tiszteletére adott koktélra hívtam meg, de ő nem tudott eljönni. Hazatelepült, de ellenállt annak a rábeszélésnek, hogy 1956-os „érdemei" alapján kapjon állást, illetve munkát. Az új, demokratikus Magyarország megteremtésében szeretne az Ausztráliában szerzett tapasztalatokkal részt venni, de nem a régi, 56-os érdemek alapján. 1991-ben, a 40. érettségi találkozón még találkoztam vele, de az óta, nem láttam, s nem hallottam felőle.

Főkonzulként abban a szerencsében részesültem, hogy az Ausztrál Államszövetség tagállamainak fővárosait végig látogathattam. Bemutatkoztam a tartományi kormányoknál, valamint a helyi magyar közösségeknél. Ezek igen izgalmas és érdekfeszítő utazások voltak: a helyi kormányok képviselői a legnagyobb udvariassággal és körültekintéssel szervezték meg e látogatásokat, a kormányzóktól, miniszterelnököktől kezdve az egyes miniszterekig, főpolgármesterekig, de még az egyes helyi magyar közösségekig. Utóbbiak vegyesen fogadtak: nyilvánvaló, hogy a horthysta- szálasista katonai körök gyűlöltek és legszívesebben kiutáltak volna Ausztráliából, ahol már a magyar főkonzul lett a magyar érdekek képviselője, s ők emiatt is erőteljesen háttérbe szorultak. Gondolom, elég Szálasi külügyminiszterének a testvérét említeni. Sok magyar szerve-

zet és személy viszont örült, hogy végre már van magyar főkonzul is, hiszen a többi közép-európai ország konzuli képviselete /csehszlovák, lengyel, bolgár/ már évek óta működött Sydney-ben.

Már a főkonzuli munkára történt felkészítésem során, azaz Ausztráliába utazásom előtt lelkemre kötötték, hogy minden esetben, azaz akár az ausztráloknál, akár a magyar szervezeteknél élesen határoljam el magam attól a gyakorlattól, amit a román kormány vezetett be, hogy állampolgárai kivándorlását pénz ellenében engedélyezte. Külügyminisztériumi kollégáim a román gyakorlatot „ember-kereskedelemnek" minősítették, elítélték és elutasították, mind a kivándorlás, mind a végleges hazatérés vonatkozásában. Azért is szükségesnek tartom ezt leszögezni, mert a magyar gyakorlat egyértelmű volt, s nem felel meg a valóságnak Pacepa román tábornok, a Ceausescu-féle hírszerzés vezetőjének a Vörös Horizontok című USA-ban kiadott könyvében szereplő állítása, hogy a közép-európai szocialista országok általános gyakorlata volt, hogy Izraelbe a zsidó, az NSZK-ba a német, s az USA-ba a zsidó állampolgáraik kivándorlását – dollárban-márkában – meghatározott összeg ellenében engedélyezték. Megjegyzem, ausztrál részről hivatalosan soha nem érdeklődtek ilyen lehetőség iránt. Magyar részről egy nagyon érdekes esetem volt, de az is fordított előjellel: felkeresett egy magyarul kiválóan beszélő férfi, mondván, hogy ő román állampolgár, akkor érkezett Izraelből Ausztráliába. Először elküldtem őt a román főkonzulhoz, hogy konzuli ügyét majd az segít rendezni. Ekkor kifejtette, hogy Romániából /Erdélyből/ fizetség ellenében kapott kiutazási engedélyt Izraelbe. Oda meg is érkezett, de azonnal továbbutazott Ausztráliába, ahonnan most Magyarországra szeretne végleg hazatérni. /Ez konzuli szempontból nem lehetetlen, de elég hosszadalmas, hiszen előbb a magyar állampolgárságot kellett kérnie, megkapnia, s ezzel párhuzamosan bonyolódott a végleges hazatérési kérelem elbírálása./

Végleges hazatérés, avagy „visszavándorlás" esetében a pénznek volt szerepe: nem a konzuli illetékre gondolok, hanem arra, hogy hazatérése után az illető miből kezdi újra az életét, miként indul. A hazatérés engedélyét sem lehetett megvenni, s a hivatalos politika nemcsak a kivándorlást, de a hazatérést sem szorgalmazta.

Az ausztráliai magyarokkal való foglalkozás, sok esetben kimondottan törődés rendkívül érdekes emberekkel hozott össze. Néhányukról külön is fogok szólni, de általánosságban szólva úgy foglalom össze, hogy jó sorom néhány nagy egyéniséggel hozott össze. Gondolok Orbán Dezső festőművészre, aki a magyarországi „Nyolcak" egyedüli élő tagja volt akkor, s Sydney-ben művészeti iskolát vezetett. Az a megtisztelés is ért, hogy Sydney-ben – egyik születésnapján rendezett fogadáson – a nyilvánosság előtt felköszönthettem. Ezt megelőzően egyik négyszemközti beszélgetésünkön elpanaszolta, hogy itthon mennyire megsértették, mert nem mint világhírű festőművésszel, hanem mint kisiskolás diákkal akartak bánni vele egyes művészeti vezetők. Ezért nagyon jól esett neki a nyilvános felköszöntés, mert a sérelmeket orvosolta. 100. születésnapjára Budapestről küldtem neki üdvözletet és köszöntést, amikor a Külügyminisztériumban a területileg illetékes főosztály vezetője voltam.

Mészáros Andor szobrászművész Melbourne-ban élt, de vele egy kisebb településen ismerkedtem meg, ahová a Rotary Klub helyi elnökeként hívott meg, hogy tartsak klubtársainak előadást Magyarországról. Hogy Mészáros Andor mekkora művész, micsoda egyéniség volt, arról csak két apróságot említenék. Szóltam arról, hogy amikor 1967. decemberében először megérkeztünk Sydney-be egy lepusztult repülőtéren szálltunk le.

Amikor 1971-ben elhagytuk Sydney-t, akkor a világ egyik legmodernebb és legszebb időközben felépült repülőteréről indultunk haza. Erzsébet angol királynő avatta fel hivatalos ausztráliai látogatásán és ő leplezte le a repülőtér nevét adót személy szobrát, amit nem más mint Mészáros Andor magyar szobrászművész készített. Mire nagykövetként visszatértem Ausztráliába, sajnos már elhunyt és munkásságát Mihály nevű fia folytatta, akit szintén kiváló és nagy reményekre jogosító szobrászművészként tartottak nyilván. Mészáros Andor készített egy szobrot, aminek az „emigráns" nevet adta. A szobrot a Magyarok Világszövetségének adományozta. A szobor egy előre lépő alakot ábrázol, akinek a hátsó lába gyökeret eresztett (az óhaza talajába), de előre lépő lába még nem érte el a biztos talajt, mert nem tudni pontosan, hogy hová érkezik. Janus feje van, amin a hátra néző arca világos karaktert mutat be, de fejének előre mutató részén még nincs jól kiformálódott arc, mert nem tudni, hogy az új világban milyen arcot is fog ölteni.

Egyébként, mint elmondták – mindketten egy időben hagyták el Magyarországot: a második világháború előtti utolsó napon, amikor még el lehetett utazni. Egyikük Orbán Dezső azért, mert az akkori rendszer szemében túlságosan baloldalinak tartott „Nyolcak" tagja volt. Orbán Dezső nem volt kommunista, de a Nyolcaknak több tagja, az volt. Orbán Dezső igen demokratikus beállítottságú, haladó festőművész volt. Mészáros Andor viszont nemcsak jó és haladó beállítottságú szobrász volt, hanem zsidó is. Érdekesen utaztak Ausztráliába: egyikük Nyugatra indult, másikuk Keletnek, majd találkoztak és megismerkedtek Ausztráliában.

Természetesen nemcsak a kultúra területéről kerültem szoros és jó kapcsolatba az ausztráliai magyarokkal. Az üzleti életből is hosszú lenne a lista. Csak felvillantok néhány név: Ábeles Péter, a TNT nevű szállítmányozási vállalat létrehozója és egyik fő tulajdonosa. Rocky György, Ábeles Péter egyik helyettese, a TNT igazgatója. Csarody Gyula és Csarody János, Pongrác Sándor, akinek három bútorgyára működött Sydney-ben, ő volt a Budapest Labdarugó Klub elnöke. Megjegyzem, az ausztráliai magyar szervezetek közül ez a klub üdvözölt egyik nyilvános rendezvényén elsőnek, mint magyar főkonzult. A klub a labdarúgás mellett csak olyan „mellékes tevékenységgel" foglalkozott, mint csoportos hazautazások szervezése, viszonylag versenyképes áron. Lehet, hogy az 1989-90. évi rendszerváltozás után egyik-másik MDF-es politikus élvezkedett annak bizonygatásával, hogy a Kádár-rendszer az 1963. évi amnesztiával saját magának akart amnesztiát adni, és legitimitást szerezni de úgy gondolom, azok a magyarok, akik százával utazhattak már haza, nem feltétlenül osztották volna ezt a nézetet. Őket és a klubot az érdekelte, hogy utazhattak, és hogy a magyar főkonzulátus ehhez gyorsan adjon ki vízumot, garantálva, hogy Magyarországról szabadon vissza is térhetnek Ausztráliába.

Külön említem az egyik építkezési vállalkozót, aki Magyarországon többféle minőségben járt már: rokonlátogatás, turizmus. Ha már itt van, akkor szét is néz a szakmában: az újonnan épül nagy lakótelepek érdekelték, miután ők is építettek nagy lakótelepeket. Visszatérte után elmondta, hogy ő nem izgult amiatt, kiengedik-e Magyarországról és visszatérhet-e Ausztráliába. Ebben biztos volt. Ami meglepte, az a fogadtatás légköre volt: hivatalos helyen is nagy nyíltsággal fogadták, de a magánemberek részéről döbbenetes volt a barátságos hozzáállás. Hivatalos kísérőjük mondta, ő nem tudja, hogy a lakótelepeken egyes személyek miként gondolkoznak a lakótelepek problémáiról, ügyes-bajos dolgairól. A legegyszerűebb és a legjobb az lenne, ha egyenesen őket kérdeznék meg. Az építész és társa nem akarták ezt elhinni, hogy ez lehet a hivatalos kísérő állásfoglalása. Különösen akkor döbbentek meg, amikor becsengettek egy-egy lakásba, ahol nem kidobták, hanem behívták őket és őszintén válaszoltak a kérdéseikre. Zavart csak az okozott, ha a ház asszonya még nem volt rendesen felöltözve, mert takarított, s csak melegítőben, vagy házi ruhában volt.

Ausztráliai főkonzuli működésem időszakában a magyar kisebbség a politikában még nem lehetett különösebben aktív. A központi kormányban magyar származású személy még nem volt, de a tartományi kormányokban sem. Kivételt Nyugat-Ausztrália képezett, mert ott a kormánynak volt magyar tagja is: Mensáros bányaügyi miniszter. Ő a konzervatív párt mandátumával lett a kormány tagja. Több alkalommal jártam nála Perth-ben. Ezek a látogatások felejthetetlen élményeket jelentettek. (A név ne tévesszen meg senkit: Mensáros László híres és kiváló magyar színész unokatestvéréről van szó.)

Elmentem az egyik tartományi fővárosba, ahonnan az egyik igen gazdag magyar ékszerész, opál nagykereskedő rendszeresen felhívott Sydney-ben, néha csak azért, hogy magyarul beszélhessen velem, avagy, hogy hazautazásához szóban is kérje személyes segítségemet magyar vízumához, ami mindig rendben volt. Szóval, nagyjából rendszeresen beszéltünk telefonon, leginkább úgy, hogy ő hívott. Megérkezésem után beszélgetünk, különféle témákról, amikor felkiált nevetve, hogy nem fogom elhinni, mi történt vele: behívatták az elhárítás helyi központjába. Ott X fogadta és „ elbeszélgetett" vele: Jóska, Te egy rendes fickó vagy, akiben mi megbíztunk, és lehetőséget adtunk, hogy saját erődből menő fickó legyél. Megértjük, hogy magyar vagy és rendszeresen haza jársz. Ez minket nem zavar, de mi a fenének dumálsz Te annyit a magyar főkonzullal. Tudjuk rólad, hogy – a munkád mellett – szereted a nagy fenekű nőket, no meg a pacikat, ezért is jársz ki a lovira olyan gyakran. Úgy gondoljuk, jobb lenne, ha ezekkel foglalkoznál inkább, mintsem, hogy a magyar főkonzult hívogatod. Az intelemnek nem lett foganatja, mert továbbra is hívogatott, főleg miután nagykövetként néhány év múlva visszatértem Ausztráliába.

1967-71. közötti ausztráliai tartózkodásom igen fontos időszak volt e földrész társadalmi életében. Gyakran úgy fogalmaztam meg magamnak, hogy ez volt az időszak, amikor Ausztrália felébredt Csipke Rózsika álmából. Különösen megmutatkozott ez a magyar közösség megítélésében, de nagyobb általánosságban, Ausztráliba bevándorlási politikájának megváltozásában. A korábbi éveken Ausztrália bevándorlási politikája arról volt hírhedt, hogy az u.n. „fehér Ausztrália" elméletét hirdette, illetve gyakorlatát valósította meg. Ez azt jelentette, hogy a kis népességgel rendelkező földrésznyi, de természeti kincsekben igen gazdag országba csak fehér bevándorlókat engedtek be. Őket beengedték, sőt az esetek többségében az oda utazás költségeit is fizették, valamint előleget adtak az újra kezdéshez, aminek fejében elvárták, hogy a bevándorló három évig ne hagyja el Ausztráliát, és munkája után fizesse az adókat. Mindezt csak „fehéreknek" – színesek, azaz négerek, sárgák kizárva. 1970-ben, amikor a Hair első előadását Sydney-ben megnéztem, még a Broadway eredeti szereposztásában, azaz amerikai szereplőkkel, ezt négy hónappal később már nem tehettem, mert az amerikai néger szereplőket „kiutálták" Ausztráliából, azaz nem hosszabbították meg a tartózkodási engedélyüket. Farizeus módon, hivatkoztak még a színész szakszervezetre is, mondván, hogy az is követelte az amerikai színes színészek eltávolítását, mert így helyüket ausztrál színészek foglalhatták el.

A „fehér Ausztrália" politikája alapján, aki megérkezett oda, annak másnaptól már igazi ausztrálként kellett élnie, dolgoznia, s főleg beszélnie. Azt hiszem ebből az utóbbi volt a legnehezebb, főleg vidéken. Közismert, hogy az ausztrál angol nem kis mértékben eltér az angliai, de az amerikai angol nyelvtől is, különösen a kiejtésben. Így a nyelvi követelmények képezték azt egyik legkeményebb feltételt. Az új bevándorlóknak megérkezésüket követően számos alkalommal követelményként állították, hogy legyenek ugyanolyan ausztrálok, mint az ott lakó fehérek. Legyenek katolikusabbak a római pápánál – fogalmazhatnék átvitt értelemben így is. Hát, ez bizony nagyon sok gondot, fizikai és lelki szenvedést okozott, s nemcsak a magyaroknál, hanem egyéb etniku-

moknál is. S ebben a tekintetben a közös ideológiai alap, az éles kommunista-ellenesség sem jelentett megkönnyebbülést, vagy felmentést. Akkor még ez a magatartás volt a jellemző az ausztráliai őslakosok, az u.n. „aboriginok" megítélésére is. Az ő sorsuk sem elvi, sem gyakorlati alapon nem tért el ettől. Állítólag úgy irtották őket, mint annak idején Amerikában az indiánokat, csak a módszerek voltak kifinomultabbak: golyó helyett inkább a szesz és a régi ócska gépkocsi, amivel részegen úgyis neki megy a fának, vagy bele a szakadékba és megöli magát és családját. Mindennek volt konkrét gazdasági alapja: az őslakosok a föld-anyát tekintik legfőbb és egyetlen istenüknek. Valójában azt a földet, amely a rendkívül nagy mennyiségű értékes bányakincset tartalmazza. Láttam magam is nagy tüntetésekről riportokat, amikor az őslakosok azért tüntettek, hogy a bauxit lelőhelyek miatt ne akarják elzavarni őket azokról a földterületekről, amelyeken évszázadok óta élnek. És a bauxit csak a legutóbbi, vagy legkésőbbi felfedezések közé tartozott – mi minden előzte meg ezt! Az őslakosok, azaz az „abok" mindössze 1968-ban lettek hivatalosan ausztrál állampolgárok! Elég sokat kellet várniuk arra, hogy saját eredeti hazájukban otthon lehessenek!

Nos, ebben az időszakban változott meg Ausztráliának ez a bevándorlási politikája és módosult a „fehér Ausztrália" koncepció. Részben, egyre kevésbé támogatták pénzügyileg a bevándorlást, viszont kezdték úgy fogadni a bevándorlókat, hogy legyenek új hazájuk hű és jó állampolgárai, de ehhez nem kell megtagadni azt, hogy honnan jöttek, milyen történelmi múltat, kulturális örökséget hoztak magukkal. Sőt, minél jobban mutassák meg eredetüket, származásukat, kulturális, történelmi örökségüket az ausztrál társadalmi élet palettáján, amely egyre sokszínűbbé válik, de végül is idővel a színek majd egybe olvadnak és kialakul az ausztrál kultúra. Egyre jobban kezdték bevonni az őslakosok csoportját is, egyre becsülni őket, mind a társadalmi szervezetek, mind a kormány vonalán. Egyre jobban kezdték becsülni az ausztrál múltat, mondhatnám történelmi múltat, bármennyire rövid volt.

Természetesen, a „fehér Ausztrália" koncepció és gyakorlat megváltozásának nagyon is komoly gazdasági háttere volt: Ausztráliában egyre inkább felfedezték és tudatosodott, hogy micsoda hatalmas gazdagsággal rendelkezik e földrésznyi ország, s ennek mi a súlya a világgazdaságban. A természeti kincsek gazdagságát jól mutatta, ahogy Ausztrália berobbant a világ vezető tőzsdéibe a bányakincseivel. A Poseidon részvények sok embert tettek nagyon gazdaggá, illetve juttattak mélypontra, a világ több országában.

Jól emlékszem arra, hogy Sydney-be érkezésünk idején lényegében még törvény tiltotta vasérc exportját Ausztráliából. Ezt feloldották, amikor 1971-ben elhagytuk Ausztráliát, hiszen a vasérc tartalék csaknem mérhetetlennek bizonyult, nem szólva a kiváló minőségről. Akkortájt, a 60 % alatti vasércet nem különösebben becsülték a Pilbara-i bányákban! (Amikor erről beszéltem Mensáros Nyugat-Ausztráliai bányaügyi miniszterrel, aki ilyen kérdésekben szívesen tájékoztatott, nehéz volt megállni mosolygás nélkül, hogy ne gondoljak a krivoj-rogi szovjet vasércre, amit Magyarország kapott, ami jó volt, ha tisztasásában elérte a 40 százalékos vastartalmat. Ezt Ausztráliában akkortájt meddő hányókra dobták.)

Érdemes szót ejteni arról a bányakincsről is, ami az urán oxidot adja, s amiből az ausztrál kormány nem egy alkalommal jelentős mennyiséget adott el iparilag fejlett országoknak atomenergia termeléséhez. Ezek az extra bevételek mindenkor megoldották a pénzügyi és a fizetési mérleg problémáit.

Ausztráliában is széleskörű iparosítás zajlott le. Megváltozott az ország gazdasági szerkezete – ezt kissé szarkasztikusan úgy fogalmazták meg, hogy Ausztrália gazdasága

„leszállt a birka hátáról". Kétségtelen tény, hogy a birka és a szarvasmarha tenyésztés továbbra is nagy súllyal rendelkezett és rendelkezik ma is az ausztrál gazdasági életben, de ma már nem kizárólagos a szerepe, s gazdasági élet már nem a „birka hátán lovagol"- mint mondták egy időben.

Gazdasági kényszer is hatott, amikor megváltoztatták azt a magatartást, ami a színeseket sújtotta. Hová ment az ausztrál vasérc? Hát Japánba, ahonnan jöttek a mérnökök, hogy ellenőrizzék a termelést. Csak hát őket nem engedik be? Vagy mi lesz a dúsgazdag arab beruházókkal, millióikkal, vagy milliárdjaikkal, akiket nem engednek be, mert az arab urak más színűek? Tehát változtatni kell és kellett, aminek a bűvkörébe a magyarok is bekerültek. Márpedig a magyarok nagyon is sokat tettek Ausztrália előre lépéséért, a gazdaságban, a kultúrában, a tudományban. Hát ki nemesítette ki a híres ausztrál búzát, – természetesen magyar biológus, ki építette a nagyvárosoknak ezt, meg azt a kerületét – természetesen magyarok, ki tervezte és építette ezt, vagy azt a hidat, természetesen magyar mérnök.

Ausztrália is egyre jobban kezdett rászorulni a nemzetközi munkamegosztásban való minél aktívabb részvételre, az akkori szocialista országok óriási felvevő piacaira. A konfrontáció helyett egyre inkább a kooperáció kezdett előtérbe kerülni, még akkor is, ha voltak helyi csetepaték – a Szovjetuniónak és a többi kis szocialista országnak egy Csehszlovákiája, az Egyesült Államoknak meg egy Vietnámja, egy Kambodzsája és ehhez hasonlók. A Szovjetuniót tekintve a „Petrov-ügy" már régen elavult és a megszakított diplomáciai kapcsolatokat jóval korábban helyreállították.

Az ausztráliai koncepció jelentős változását mutatta az is, hogy kezdték másként értékelni a múltjukat: egyre kevésbé volt szégyen, hogy az ősök – a fegyencek és rabok – mikor, miért, milyen körülmények közepette érkeztek annak idején Ausztráliába. Ezek az ősök pedig legfeljebb dédnagypapák lehettek, azaz ez nem talán is olyan nagyon távoli múlt.

Említést kell tenni arról is, hogy Magyarországról kik jártak Ausztráliában, a közöttük milyen nagy számban voltak a kiemelkedő személyiségek. Miután főkonzulátus működött Sydney-ben, azaz, a két ország kapcsolatai konzuli szinten álltak, a hivatalos magyar látogatók is elsősorban a gazdasági-kereskedelmi, valamint a kulturális élet szférájából jelentek meg. A gazdasági élet területéről számos delegációt kell említeni, amelyek részben magyar kezdeményezésre, részben hivatalos ausztrál meghívásra érkeztek ki. Az akkori külkereskedelmi minisztériumból számos küldöttség járt Ausztráliában, hiszen már megvolt a hivatalos kereskedelmi megállapodás, amit időnként meg kellett újítani, valamint meg kellett találni, azokat a területeket, amelyeken a megállapodást tartalommal meg lehetett tölteni. Ez pedig nem volt könnyű feladat, még akkor sem, ha ausztrál részről is komoly erőfeszítéseket tettek ennek érdekében és számos küldöttséget indítottak Magyarországra. Sikeres volt Magyarország részvétele a Sydney-i nemzetközi vásáron, amikor 1969-ben bemutattunk CNC – számítógépes vezérlésű – szerszámgépeket, amelyek magyar-NSZK kooperációban készültek. Sir Robert Askin, Ausztrália NSW tartományának miniszterelnöke, azaz a Sydney-i miniszterelnöke nyitotta meg a kiállítást, s megtekintette a magyar pavilont, s biztos vagyok abban, hogy ennek hatására is tett később hivatalos látogatást Magyarországon. A kulturális élet területéről elég felvillantani néhány személyiséget, s máris egyértelmű, hogy milyen jelentős és színvonalas volt a „forgalom". A klasszikus zene tekintetében Fischer Anni zongoraművész, a Bartók vonósnégyes a kezdetet jelentik, s folytatható Bessenyei Ferenccel. Hónapokkal a művészek megérkezése előtt az ausztrál szervezők pontosan ismertették velem a járatszámokat, hogy a művészek, melyik napon, milyen számú repülőgéppel érkeznek, milyen

rendszámú gépkocsi, melyik szállodába viszi őket, melyik szobában laknak majd, hol próbálnak, mikor, hol lépnek fel Sydney-ben, valamint vidéken és miként jutnak el az egyes vidéki városokba, ott hol laknak. Ekkor tudtam meg, hogy egy óriási méretű országban miként szerveznek, hogy az rendben legyen lebonyolítható.

A könnyebb műfajból a lista igen hosszú: Kazal László és Balogh Erzsi, Kabos László és Faragó Vera, Bilicsi Tivadar és lánya, Jónás Mátyás és népi zenekara, a Syrius együttes. A siker valamennyi esetben frenetikus volt. Mindemellett a Syrius együttes nem kis feltűnést keltett Ausztráliában, mondván, hogy milyen ország az a vasfüggöny mögött, ahol ilyen jó, modern zene létezhet, ami gyakorlatilag a szabad Ausztráliában sincs még. Az együttest vidéken kirabolták – valamennyi hangszerüket ellopták. Baronits Zsolt, az együttes vezetője jött gyorsan segítségért, időközben lelépett az ausztrál impresárió és teljesen magukra maradtak, csak a főkonzulátus segíthetett. De hogyan? A bejelentés megtörtént a hivatalos intézményeknek a rablásról, de ebből nem lett új hangszer és pénz. A nem hivatalos intézmények közül a zenész szakszervezet nyújtotta a leghatékonyabb támogatást: pénz nem adhatott, mert az időközben Kanadába disszidált ausztrál impresszárió – akik előbb állítólag felgyújtották a fellépések helyszínéül szolgált saját színház épületüket és felvették a biztosítási díjat – a Syrius együttest nem léptette be a helyi szakszervezetbe. Ezt a szakszervezet utólag törvényellenesnek tekintette, és ezért nem segíthetett pénzzel. Viszont, magyar együttesről lévén szó, amit szakmailag kiválónak ítélt meg, segítséget nyújtott ahhoz, hogy kölcsönbe kapott hangszerekkel több extra fellépésük legyen, és a bevételből kárpótolhassák magukat. Baronits Zsolttól hallottam ezt a megoldást, bár a zenész szakszervezettek magam is tárgyaltam és Zsolt ennek révén jutott kapcsolatba a szakszervezettel. A botrány akkor tört ki, amikor vidéken ismét kirabolták őket és meg kellett ismételni az egész eljárást, hogy legalább hangszereik meglegyenek és haza tudjanak utazni. Azt hiszem, hogy az együttes ennek ellenére jó tapasztalatokkal tért haza. Egyikük azóta kivándorolt Ausztráliába és időnként látogat csak haza.

Akkoriban a hivatalos nemzeti ünnep április 4.-e volt, a felszabadulás évfordulója és 1970-ben először adtam fogadást ebből az alkalomból. Erre meghívtam az ausztrál hivatalos intézmények képviselőit, a Sydney konzuli testület vezetőit, azaz a főkonzul kollégákat, valamint néhány nagykövetet Canberra-ból, Ausztrália fővárosából, s nem kis számban a helyi magyar közösség ismertebb tagjait. Robert Askin NSW miniszterelnöke közölte, ő nem jön el a fogadásra, de személyes képviselőjeként a kormány rendőrminisztere vesz részt azon. A miniszter titkársága is bejelentette ezt. Mivel még nem ismertem őt, azaz hivatalosan még nem látogattam meg, most gyorsan pótolni kellett ezt: nem jöhet úgy a fogadásra, hogy még nem ismerjük egymást. Gyors kérés, hogy fogadjon bemutatkozó látogatásra. A válasz azonnal jön, hogy akár most is. Én pedig megyek.

Elmondom, milyen megtisztelő, hogy részt vesz első április 4.-i fogadásunkon. Ismertetem az akkori hivatalos és szerintem ma is helytálló értékelést, hogy ezen a napon ért véget 1945-ben egy véres háború, de véget ért a fasizmus magyarországi uralma is, beleértve Magyarország náci megszállását. Véget ért a feudál-kapitalista társadalmi rendszer is, aminek nyomait Ausztráliában soha nem ismerték, és beköszöntött egy új társadalmi rendszer hajnala. Mindez Magyarországon úgy zajlott le, hogy elsősorban a szovjet hadsereg egységei űzték ki az ország területéről a német és a magyar fasiszta katonai egységeket, de nem kis szerepük volt ebben a Szövetséges Erők más országainak, például az angol, az amerikai légierőnek, de bizonyos ausztrál egységeknek is. 1945-ben így sor került az ország felszabadulására, mint ahogy az számos más európai or-

szágban megtörtént és azok a társadalmi változások, amelyek alapján Ausztráliában úgy említik Magyarországot, hogy kommunista ország lett, az csak néhány évvel később következett be. Azt, hogy 1970-re miként alakult a magyarországi helyzet, a National Geographic akkortájt megjelent számára történt hivatkozással illusztráltam.

A rendőrminiszter türelmesen végighallgat, bólogat, majd válaszol: köszöni, hogy vettem a fáradtságot, a fogadás előtt felkerestem, és mindezt elmondjam. Érti a lényeget, különösen annak következtében, hogy a második világháborúban az angol légierő – RAF – vadászpilótája volt, s Magyarország légterében több náci repülőgéppel vívott légi-csatát, és számos ellenséges gépet lelőtt. Így számára nincs jobb tapasztalat arról, hogy mi volt a második világháború, mint amit ő személyesen átélt. Mint rendőrminiszter nagyon jól ismeri, hogy magyar személyek miként, hogyan kerültek Ausztráliába, mit csináltak és csinálnak ott. Politikai, filozófiai állásfoglalása nyilván eltér a magyar főkonzulétól, de örömmel vesz részt azon a hivatalos fogadáson, amelynek célja ünnepelni a háború végét, a fasizmus vereségét, amiért személyesen is harcolt.

A fogadáson való személyes részvétele azt jelentette, hogy amikor a vendégek zöme már jelen volt a házigazda és a kormány képviselője „hosszú" pohárköszöntőt mondtak: a házigazda emelte poharát Ausztrália államfőjére, azaz a királynőre /anélkül, hogy mondta volna nevét, tehát, hogy II. Erzsébet, angol királynőre/, a vendégek pedig rámormolták, hogy a „királynőre". A kormány képviselője pedig a fogadást adó főkonzul államfőjére, azaz az elnökre, vagy királyra emelte poharát. A szocialista országok főkonzuljainak közös államfői, azaz az elnöki tanácsok elnökei, meglehetősen elhalványultak, mert a pohárköszöntőben általában csak az hangzott el, az egyszerűség kedvéért, hogy „az elnökre", s a vendégek pedig rámormolták, hogy az „elnökre".

Erről az első április 4.-i fogadásról annyit még megjegyzek, hogy a sok magyar meghívott között volt olyan – nevet most sem mondok, mert a testvérbátyja akkor is és most is magas beosztásban dolgozik itthon – aki mondogatta, nagyon jól érzi magát a fogadáson, mert mi házigazdák kedvesek, aranyosan vagyunk, de valójában azt kellene keresnie, hogy hol van az órája, amit az oroszok 1945-ben elvittek.

El kell mondanom, hogy 1970. jelentős év volt, vagy lehetett volna Ausztráliában a főkonzulátus tevékenysége szempontjából. Ebben az évben két igen fontos évforduló volt: 1770-1970, azaz Ausztrália „hivatalos" felfedezésének, illetve James Cook kapitány partraszállásának 200. évfordulója, amit komoly ünnepségsorozattal tettek emlékezetessé. (Máig is nagy becsben őrzöm a Robert Askin, Új Dél Wales akkori miniszterelnökétől kapott Cook emlék-plakettet, valamint a kengurubőrbe kötött emlékkönyvet.)

Ha abban az időszakban a magyar nemzeti ünnep április 4.-e volt, s ausztrál katonák is életüket adták azért, hogy a gyilkos háború hazánk területén véget érjen, s a társadalmi fejlődés új szakasza megkezdődhessék, akkor ezt célszerű lenne a felszabadulás 25. évfordulóját megfelelő formában és színvonalon emlékezetessé tenni. A főkonzulnak is feladatai közé tartozik keresni azokat a lehetőségeket, amelyekkel két ország kapcsolatait szorosabbá lehet tenni, különösen ha ebben érvényesíteni lehet valami gazdasági érdeket is. Hozzáteszem, itthon valaki kitalálta, hogy 1970-ben meg kell rendezni a magyarok világtalálkozóját, s benne István király születésének az évfordulóját is. Ez a külföldi magyarok éles ellenállásába ütközött, egyesek megkísérelték még utazási tilalmat is „elrendelni" a magyaroknak. Nyilvánvaló volt, legalábbis Ausztráliában, hogy Magyarországot már nem lehet csak úgy bojkott alá vonni: nemcsak a magyarok hánytak fittyet annak, hogy 1970-ben azért ne jöjjenek haza rokonlátogatásra, mert a nem kellően eltervezett jubileumi év miatt valamelyik szélsőjobboldali emigráns szervezet

vezetője bojkottot hirdetett. Az ausztrál hatóságok sem voltak hajlandóak erről tudomást venni és számos hivatalos küldöttséget indítottak Budapestre. Egyikük volt a CSIRO vezetője volt, aki a Színház- és Filmművészeti Főiskolára jött tapasztalatokat szerezni a rendezői szakon. Ezt részben a főkonzulátus szervezte, s valahányszor jó ausztrál filmet látok, mindig felmerül bennem a kérdés, hogy ebben a tekintetben a magyar kultúra milyen mértékben járult hozzá az ausztrál kultúra előrehaladásához? Főleg 1970-ben lezajlott események révén!

Nos, javasoltam a Külügyminisztériumnak, hogy a két évfordulót tegyük emlékezetessé:
1. Ausztrália felfedezésének 200. évfordulójára a Magyar Posta adjon ki emlékbélyeget: a magyar bélyegek Ausztráliában igen népszerűek, s ha az évforduló kapcsán a Magyar Posta megjelentet egy szép sorozatot, ennek nemcsak jó propaganda hatása lesz, hanem az ausztrál bélyeggyűjtők nem kis pénzt fognak erre áldozni, érveltem.
2. A magyar kormány tüntessen ki a felszabadulás 25. évfordulója alkalmából egy-két még élő olyan ausztrál veteránt, akik részt vettek a magyarországi harcokban. A sydney rendőrminiszter esete jó példa volt arra, hogy voltak ilyen személyek

Javaslataim komoly fogadtatásra találtak: még csak nem is válaszoltak azokra. Amikor a főosztály megbízott vezetőjénél! – szóban érdeklődtem, komolytalannak nevezett. Láttam, hogy ezért már nem érdemes harcolnom, másként kell majd az előbbre lépés lehetőségét megtalálnom, és úgy tálalnom, hogy ne kerülhessen elutasításra.

Gyakran rendeztünk fogadásokat, koktélokat. Ezekről a helyi sajtó társasági rovata rendszeresen, fényképes beszámolókat közölt. Csaknem valamennyi, ilyen típusú rendezvényen részt vette egy bizonyos Pongrác Ferenc gróf, a Quantas ausztrál légitársaság hospitality managere. Fényképét a lapok előszeretettel közölték, mert a gróf minden alkalommal csinosabbnál-csinosabb ausztrál lányokkal jelent meg (valamennyi az „unokahúga" volt, nyilván légi utaskísérők voltak), akik jól mutattak a fényképen. Nos, az április 4.-i és egyéb fogadásokról szóló tudósítások szövege is jól mutatott: a Magyar Népköztársaság főkonzuljának Magyarország felszabadulásának évfordulóján adott fogadásán gróf Pongrác Ferenc, ausztrál kísérőjével. (Pongrác Ferenc kalandos úton jutott el Ausztráliába, mint elmondta: a második világháborúig az egyik angol banknál dolgozott Budapesten, mert ugyan gróf volt, de teljesen elszegényedett, pénztelen. Ő csak a rangot örökölte. Budapest bombázásai során egy lelőtt és ejtőernyővel megmenekült angolnak vélt pilótát bujtatott. A háború után a pilóta elment haza, de mint kiderült nem Angliába, hanem Ausztráliába, ahol apuka igen gazdag farmer volt. Meghívta fia megmentőjét látogatóba, s ő ott ragadt. A nagy ausztrál légitársaságnál állást ajánlottak neki, azt elfogadta és abból élt. Jókedélyű, kissé bohém egyéniség volt, akire máig is sok szeretettel gondolok vissza.)

Sydney búcsúfogadásunk igen emlékezetes esemény volt. Addigra kiérkezett vendégszereplésre Jónás Mátyás és zenekara. (Szándékosan hagytam el a „népi", vagy „cigány" zenekara jelzőt) Véletlenül találkoztunk a Hunters' Lodge nevű, magyar tulajdonos által fenntartott és üzemeltetett kiváló vendéglőben. (A tulajdonos nem más volt, mint a kivégzett Maléter Pál, az 1956. évi Nagy Imre kormány honvédelmi miniszterének orosz tolmácsa.) Feleségemmel csak úgy „beugrottunk" a Hunter's Lodge-ba, ahol Jónás Mátyás és zenekara aznap kezdte el fellépéseit. Hivatalosan nem kaptam tájékoztatást arról, hogy zenekarával együtt sydneyi fellépésre szerződött. Azt hiszem, nem túlzás, ha úgy emlékszem vissza e találkozásra, hogy az indonéziai két hetes együttműködés után igen szívélyes volt. Amikor beléptünk a vendéglőbe, több asztalnál ültek ismerősök, aki igen kedvesen hívtak, hogy csatlakozzunk, azaz üljünk hozzájuk. Kitér-

tem azzal, hogy senkit nem sérthetek meg, ha feleségemmel az ő asztalukhoz ülünk, ezért maradnék inkább a két személyes asztalnál, a nejemmel. Vita, érvelés, de a végén összetoltak nem is tudom hány asztalt, hogy akkor mindenkivel üljünk együtt, Hát ez így történt.

Nos, Jónás Mátyás és zenekarának sikere jóformán leírhatatlan. Ahogy játszották a szebbnél-szebb magyar népi dallamokat, a mellettem ülő csinos hölgy keservesen elkezdett sírni. Érdeklődtem, hogy mi a hirtelen rosszkedv és sírás oka? (Azt nem kérdeztem, de magamban titokban nagyon reméltem, hogy nem a társaságom, vagy valamilyen megjegyzésem váltotta ki a zokogást.) A hölgy válasza: a melódia hatására kezdett el sírni, ettől hatódott meg annyira! Hát mikor hagyta el Magyarországot, hogy egy dallamtól ennyire meghatódott. Hát ő soha nem volt és soha nem járt Magyarországon, mondta. (Te jó ég!) Hát, ha soha nem járt Magyarországon, akkor hol tanult meg ilyen szépen magyarul beszélni, és akkor miért hatódik meg ennyire egy szép magyar nótától – kérdeztem. Hát ő Kassán született, ott nőtt fel, s onnan került ki Ausztráliába, mondta. Ott tanulta meg a szép magyar beszédet, a szép magyar dalokat. De ott sem járt azóta, hogy Sydney-be került. (Mint kiderült, egyik nagyon kedves magyar ismerősöm húga volt.)

Nos, Jónásék eljátszották az összes szép magyar-nótát, cigány-nótát, s bemutatták zenei műfajuk valamennyi virtuóz fogását. Ebben voltak olyan fogások is, hogy a terem világítását lekapcsolták, s fluoreszkáló anyaggal bevont zeneszerszámaik kiválóan felcsigázták a közönség érdeklődését. Gondolom, elég utalni arra, hogy a gyors ütemű „Tricstracs polka" a letakart cimbalmon, fluoreszkáló cimbalomverőkkel milyen teljesítmény és micsoda hatást tud kiváltani a hallgatóságból.

Szóval, eljött a búcsúzás ideje és a búcsúfogadásunkra eljött ez a zenekar. S nemcsak eljött, hanem kedveskedtek azzal is, hogy zenéltek. Mivel ezt előre tudtam, minden szomszédot meghívtunk. (A régi angol közmondás: „Ha nem tudod legyőzni, csatlakozz hozzá." Ha nem akarod, hogy csendháborításért feljelentsenek, hívd meg őket – ők lesznek a leghangosabb vendégek. Mennyire így volt!) Ez nagyon emlékezetes búcsúfogadás volt: vidám, de politikailag és szakmailag egyben nagyon is komoly. Az angol emlőkön nevelkedett és táplálkozott ausztrál társadalmi közegben nincs olyan rendezvény – vacsora, fogadás, ebéd, – amelyen ne lenne pohárköszöntő. Hányszor voltam ennek a gyakorlatnak szenvedő alanya!?

A búcsúfogadáson a kormány részéről elhangzott a búcsúztató szöveg, aminek a lényege az volt, hogy az első magyar főkonzul működésével mennyire elégedettek voltak. Ezt meghallva, az ellenzék Munkáspárt megjelent szenátorképviselője szót kért, hogy neki is el kell mondani, amivel megbízták: szintén elégedettek azzal, hogy már magyar főkonzulátus is működik Sydney-ben és értékelik az első főkonzul működését. Megszólaltak a magyarok is, és feleségem ekkor kapott egy kis arany bumerángot, hogy az pedig vigyen vissza minket Ausztráliába.

Sdyney-ből először 1969-ben jöttem haza családommal szabadságra. Ez rendes szabadság volt, ami magában foglalt két hetet arra, hogy az Ausztráliával foglalkozó, vagy ebben a relációban érintett magyar hatóságoknál és intézményeknél eljárjak. Szóval róttam a köröket a társhatóságoknál, intézményeknél, majd a megbeszélésekre a végső szót a KÜM-ben tartott értekezés foglalta össze.

Nos, a Magyarok Világszövetségénél szóban beszámoltam ausztráliai tevékenységünkről, s felhasználtam az alkalmat, hogy szóban kiegészítsem azt a jelentésem, amelyet az MVSZ kérésére készítettem az ausztráliai magyarokról. (A jelentésen másfél évéig dolgoztam, amíg összeállítottam és kellő dokumentációval elláttam. Erre majd kitérek a jelentésírás módszerei kapcsán.) A jelentésért nagy dicséretet kaptam az MVSZ főtitkárától, aki korábban külügyminiszterhelyettes volt. A megbeszélésen részt vett a főtitkárhelyettes is és még egy-két személy. A főtitkár határozottan „megvédett" egyik munkatársa „bírálatától", hogy a magyar főkonzulnak miként kell és szabad szóba állnia ilyen-meg olyan magyar szervezetek képviselőivel, amikor azok jobboldaliak, vagy a jobb középhez tartoznak. A vallási szervezetek körében is számos jobboldali személy van, s azokkal is miért kell szóba állni, mondta kifogásait. (A Hakoah klubot nem kifogásolta, pedig az sem volt baloldali!) A főtitkár letolta: a főkonzulnak kötelessége ezekkel a személyekkel is tartani a hivatalos kapcsolatot, mert nem pártot épít, hanem konzuli érdekeket képvisel. Megerősítette, hogy a volt háborús bűnösöktől, a helyi fasisztáktól való elzárkózás helyes, de az egyebek szükségesek. Nos, erről ennyit – a főtitkár helyettese csak hallgatott, illetve általánosságokról érdeklődött: főleg, hogy milyen az élet, milyenek a körülmények.

Letelt a szabadság, utazás vissza, mégpedig jó érzéssel, hiszen nemcsak jónak értékelték a munkámat, a főkonzulátus tevékenységét, hanem sikerült elintéznem több függőben lévő személyes ügyet. Ugyan kinevezett főkonzul voltam, de egyesek a minisztériumban nem akarták megadni az ezzel járó fizetést, mondván, hogy csak a rangot kaptam meg, s ehhez adnak vezetői pótlékot. Ezt az illetékes miniszterhelyettesnek úgy tettem szóvá, hogy ha a fizetés ügye nem intéződik el, akkor nem megyek vissza az állomáshelyemre. Határozottan kiállt, mint új miniszterhelyettes: ha elvárjuk a jó munkát tőle a hivatalos államfői kinevezése alapján, akkor miért is nem kapja meg a neki járó fizetést? Gyorsan rendezték. Mégpedig az akkor érvényes „kulcsok" szerint, mert kiutazásunkkor a Pénzügyminisztérium rossz, elavult kulcsszámokat közölt a külügygyel. Szóval, ezek alapján összejött egy kis pénz visszamenőlegesen.

Szorgalmasan dolgoztam tovább, s számos emlékezetes eseményt sikerült lebonyolítanom. 1970-ban körbeutazhattam Ausztráliát, mert a Magyarok Világszövetsége lapjának, a Magyar Híreknek a főszerkesztője „személyes vendégemként" kiutazott hivatalos látogatásra. Ausztrál vízumot csak úgy tudtam kijárni neki, hogy a „főkonzul személyes vendégeként" utazott és érkezett. Minden meglátogatott ausztrál hivatalos személy tudta, hogy milyen minőségben járt ott és senkit nem zavart a személyes vendég álca. Fantasztikus jó tájékoztatás kapott arról, természetesen velem együtt, hiszem elkísértem mindenhová, hogy a fehér ausztrál bevándorlási politika miként változott és változik, miként illeszkedik ebbe a különböző etnikumok sokasága, a magyar diaszpóra is, miként értékelik Ausztráliában a magyar közösséget, tevékenységét, az ezzel kapcsolatos magyar hivatalos politikát. A főszerkesztő minderről lapjában is beszámolt.

1970-ben ismét hazajöttem szabadságra. A területileg illetékes főosztálynak – szerencsémre – már új, nagyköveti rangú vezetője volt, a korábbi megbízott helyett. Nagy letolással fogadott: mi a francokat hordtál össze tavaly a Világszövetségnél. Alig tudtalak kihúzni a slamasztikából, mondta, kissé válogatottabb kifejezésekkel. Az történt, mondta el, hogy a beszámolód után a főtitkárhelyettes berohant Kádár Jánoshoz, akit korábbról, mint régi illegális párttag jól ismert és bejelentette, hogy ő szeretne főkonzulnak Sydney-be menni. Hívják haza azonnal a Kázmért, hogy ő gyorsan mehessen.

A Pártközpont megkereste a Külügyminisztériumot, ahonnan azt a választ adták, hogy a Kázmér munkájával a minisztérium és az érintett tárhatóságok, intézmények elégedettek. Ugyanígy kedvező véleményt mondtak róla az ausztrál diplomáciai képviseletek is. Tehát, ha idő előtt hazahívják, akkor az ausztrálok azt hiszik, hogy valamiért meg kell büntetni a főkonzult. Ezt pedig el kellene kerülni. Az, hogy ki menjen fő-

konzulnak Kázmér után még nem érett meg a döntésre. Így kerültem el, hogy azonnal, még 1969-ben, vagy 1970-ben hazarendeljenek.

S, amikor eljártam több társhatóságnál, ott is elmondták, náluk szintén felmerült, hogy a Pártközpont ellenőrizte a Külügyminisztériumot, hogy tényleg elégedettek-e a főkonzul munkájával. Végül 1971-ben, a négy év letelte után tértem haza Sydney-ből.

Elbúcsúztam nem csak Sydney-ben, hanem több helyen vidéken is. Az ausztrál külügyminisztériumban elmondtam, hogy a főkonzulátus négy éves tevékenysége előbbre vitte a két ország kapcsolatait, ebben az ausztráliai magyarok összekötő kapocs szerepét töltötték be. A kereskedelmi forgalom ugyan változatlanul döcög és az arány Ausztrália számára kedvező, de további szívós munkával ezen majd lehet javítani. A meglátogatott személyek egyet értettek az értékeléssel, megerősítették, hogy készek a további előbbre lépésre. Ennek kapcsán az illetékes miniszterhelyettesnek elmondtam, hogy van azért problémám is: tájékoztattam, hogy a magyar külügyben a területileg illetékes főosztály új vezetője az a személy, akivel Dzsakartában együtt voltak nagykövetek. Az a bajszos férfiú, aki gyakran megpedri a bajszát. Ha én otthon találkozom vele a külügyben, az első kérdése az lesz, hogy mit csináltam én négy évig Sydney-ben, ahonnan úgy térek haza, hogy nem intézem el még az országaink közötti diplomáciai kapcsolatok rendezését, azaz felvételét. Mit felelhetek én erre a felvetésre? A miniszterhelyettes nevetett az ügy elővezetésén és rákérdezett, hogy mit gondolok az ügyben. Kifejtettem véleményem, az idő megérett arra, hogy felvegyük a diplomáciai kapcsolatokat. Hazaérkezésemet követően nekem zárójelentést kell készítenem négy éves sydney működésemről, s ennek javaslatokat is kell tartalmaznia arról, hogy miként haladjunk tovább a kapcsolatok fejlesztése terén. Én javasolnám, hogy vegyük fel a diplomáciai kapcsolatokat Ausztráliával, s biztos vagyok abban, hogy kormányom a javaslatom elfogadná, illetve támogatná, de az első kérdés az lenne, hogy mit válaszol majd az ausztrál kormány. Mert ha a magyar kezdeményezésre az ausztrál válasz nemleges, vagy kitérő lenne, akkor megnézhetem magam. Mert ugye nincs olyan kormány, amely szívesen veszi, ha kezdeményezése falba ütközik, és elutasításra talál.

Az ausztrál külügyminiszter-helyettes elgondolkodott, majd így válaszolt: a felvetést érti és értékeli. Mint miniszterhelyettes nincs abban a helyzetben, hogy arra érdemben válaszoljon, mert az meghaladná kompetenciáját. Másnap fogad a külügyi államtitkár, annak vezessem elő a témát, s ő válaszolhat arra hivatalosan. Ez olyan fajsúlyú ügy, ami az államtitkár hatáskörébe tartozik.

Másnap felkerestem a külügyi államtitkárt, aki mosolyogva fogadott, hogy hallott ő a problémámról, a bajusz pedrő főnökömről, s mondjam csak el neki, hogy mit is gondolok. Elmondtam. Az államtitkár nem sokat teketóriázott, közölte: értékelésemmel egyetért, hogy a főkonzulátus tevékenységének megkezdése óta jó irányban fejlődtek az országaink közötti kapcsolatok. Megköszönte, hogy főkonzuli tevékenységemmel ehhez hozzájárultam. Leszögezte: ha a magyar kormány hivatalosan kezdeményezi, hogy országaink között legyenek nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatok, Ausztrália kormánya kedvező választ fog adni. Kérte, hogy ezt jelentsem kormányomnak és zárójelentésem ennek szellemében készítsem el és tegyen meg a diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szinten történő felvételével összefüggő javaslatom a magyar kormánynak.

Boldog voltam, amikor e válasszal a tarsolyomban hagytam el az államtitkár hivatalát és az ausztrál külügy épületét. Hiszen négy éves sydney munkám, de még az azt megelőző időszakban Ausztráliával kapcsolatban végzett tevékenységemre is határozott jó megítélést kaptam. Pedig ennek voltak bizonyos nem látható háttér visszahúzó erői

is. Az ausztrál külügyminiszterhelyettes, akinek a javaslatot első szinten felvetettem nem volt más, mint az az ausztrál diplomata, aki az ENSZ magyar kérdéssel foglalkozó ötös bizottságának a rapportőre volt, s akit ebben a minőségében a Kádár-kormány nem engedett be Magyarországra. Így, amikor a búcsúlátogatáson beszélgettünk, ő nyíltan felvetette ezt a kérdést, beleértve azt is, hogy most kapna-e magyar beutazási engedélyt. Erre azt válaszoltam az akkor érvényben lévő magyar gyakorlat szerint, hogy – diplomata útlevelére – turista vízumot azonnal, anélkül, hogy Budapestet megkérdezném. Hivatalos vízumot akkor, ha Budapestet megkérdeztem és a fogadókészséget megerősítették. Kifejeztem, meggyőződésemet, hogy az is biztosan rendben lenne, de ez nem saját hatáskörben intézhető ügy. E kérdésben adott válaszom teljes mértékben kielégítette, mondta, mert látja, hogy 1971-re mennyire megváltozott a magyar kormány gyakorlata. A külügyminiszter-helyettesnél mélyen hallgattam arról, hogy a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyében 1956-ban megvolt az elvi megállapodás, mégpedig azzal, hogy a melbourne-i olimpia idején kerül sor ennek bejelentésére. (1956. tragédiája azonban elsöpörte ezt a bejelentési szándékot. Ausztrália – amelynek valóban tartalmas és működő polgári demokráciáját már az első négy év során is volt alkalmam a gyakorlatban látni és előnyeit élvezni – mélységesen elítélte azt, ami 1956-ban Magyarországon történt, s különösen a szovjet katonai beavatkozást, majd a megtorló intézkedéseket. Más kérdés és talán nem itt érdemes boncolgatni, hogy az ausztrál elítélő magatartás akkor mennyiben volt a szimpátia egyértelmű megnyilvánulás a magyar nép törekvései és szándékai iránt, avagy az amerikai politika mechanikus másolása, különösen a kommunista-és szovjetellenesség tekintetében. Viszont az ausztrál kormány is látta már, hogy 1971-et írunk és mennyiben változott a magyarországi belső helyzet, s Magyarország helyzete a szocialista táboron, vagy közösségen belül. Az ausztráliai magyar közösség élete és állásfoglalása is abban az irányba hathatott, hogy már nem érdemes elzárkózni a „rózsaszínűbb" magyar vezetés elől. Mindez beleilleszkedett abba az ausztrál törekvésbe, amely a nemzetközi helyzet változása következtében és az ausztrál belső fejlődés nyomán egyre jobban felismerte érdekeit a nemzetközi munkamegosztásba való minél szélesebb körű betagozódását illetően. Ez a nemzetközi munkamegosztásba való mélyrehatóbb beilleszkedés, illetve az abban való aktívabb részvétel azt is jelentette, hogy az ausztrál gazdaság előtt nagyobb lehetőség nyílik bejutni az akkori szocialista országok piacára. Ez pedig fontos tényező volt, hiszen nemcsak az akkori szovjet, hanem a kínai piacot is jelentette, a mindkettőt körülvevő kisebb „holdudvarral" együtt. Magyarország különleges ausztrál megítélését jól tükrözte, hogy nemcsak a diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyében kaptunk ebben az időszakban kedvező választ. Ausztrália volt az egyetlen iparilag fejlett ország, amely ekkor kezdeményezte, hogy a GATT Magyarországot vegye fel tagjai közé.)

Azt is meg kell említenem, hogy nekem nem volt szószerinti felhatalmazásom arra, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyét az ausztrál külügyminisztériumban kezdeményezzem. Az általános utasításom úgy szólt, tegyek meg mindent annak érdekében, hogy az országaink közötti kapcsolatok fejlődjenek. Arra gondoltam, ha valamelyik „okoskodó" kollégám feszegeti azt, hogy nem volt felhatalmazásom eljárni, akkor erre a pontra hivatkozhatok. Erre szerencsére nem került sor.

1971-ben hazatértem, s 1972. április 6.-án mindkét ország sajtójában megjelent a szokásos megfogalmazású és hangvételű közlemény, hogy a két ország kormányai – az országaik közötti kapcsolatok továbbfejlesztése érdekében – elhatározták diplomáciai kapcsolatok felvételét nagyköveti szinten.

Búcsúzni, természetesen, nehéz, vagy legalábbis nem könnyű, még akkor sem, ha az ember azért búcsúzik, mert hazamegy! Tudják, mi az a fogalom, hogy „haza”? Kétlem. Ehhez legalább négy évig főkonzulnak kell lenni Sydney-ben, a világ másik felében, távol az óhazától. Ahol egyik-másik közeli ismerősöm, aki itthon utálta a népi zenét és a népi táncot, de ott a távolban alig várta, hogy ezt, vagy ehhez hasonlót láthasson, hallhasson. Ahonnan hazajön látogatóba egy magyar kis gyerek és Budapesten felkiabál, hogy jaj mama, micsoda érdekes hely, itt mindenki tud magyarul.

No, mindegy búcsúzni kell, mert az ember úgy hagyja el négy év után a diplomáciai, most pontosabban főkonzuli posztját, hogy „ nem hagy maga után romokat”. Azaz búcsúzni kell a magyaroktól is.

Megható volt Varga páter, az Adelaide-ban, Dél-Ausztrália fővárosában működött római katolikus parókia vezetőjének magatartása. Nála és hívei között sokszor megfordultam: ők működtették az idős magyarok otthonát ebben a tagállamban, és rendszeresen küldtünk részükre 16 mm-es magyar játékfilmeket, személyesen adtam át az MVSZ ajándék-küldeményét – az akkor divatos olcsó könyvtár sorozatot. Bármennyire is igyekszik a rendszerváltozás utáni hivatalos propaganda a Kádár korszak e politikai akcióit befeketíteni, nem képesek a tényt megmásítani: valamennyi film és könyv gondosan kiválasztott politikamentes alkotás volt, a magyar klasszikusok szép reprezentánsai. A távoli Ausztrália e tagállamában a római katolikus egyház igen sokat tesz a magyarság, a magyar nyelv és kultúra megtartásáért, ezért ezt nem szabad megzavarni a szocializmus építésének közvetlen propagandájával – szólt az utasítás!

Persze, Varga páter is „vájtfülű” volt, nagyon is jól tudta, hogy a politikamentesnek beállított akciók valamiféle politikai tartalommal bírtak. Igaz, csak annyival, amennyit ő és egyháza is elviselhettek. Így, amikor felkerestem, nagyon megköszönte, amit a gondozása és hatáskörébe tartozó magyarok érdekében tettem és e tevékenységemért meg kívánt áldani, ha ezt mint „kommunista” főkonzul elfogadhattam.

Mindez, egy 20 perces beszélgetés végén hangzik el és derül ki. Most erre mit felelhetnék: elutasítani badarság lenne, még arra hivatkozva sem, hogy nem voltam sohasem hívő és katolikus legkevésbé (ágostai evangélikusnak kereszteltek meg). Így a válasz egyszerű : ha komolyan gondolja, hogy egyházának elvei szerint megáldjon, az számomra nagy megtiszteltetés és nagyon megköszönöm. Elismerésem jeléül kormányomnak is jelentem, hogy ilyen megtiszteltetésben részesített. Így megáldott és ma is sok szeretettel gondolok ezekre a percekre. Később vele már nem találkozhattam.

Nos, búcsúzunk és a kis ördög belém bújt: meghívtam ebédre az egyik magyar ismerőst aki elég nagy nyűg volt, állandó politikai okoskodásaival. Ezért a meghívás nem hozzánk, lakásunkba szólt, hanem az egyik vendéglőbe. Lezajlott az ebéd, nem különösebben színvonalas beszélgetéssel, mert a vendég olyan volt, amilyen. (Hát a diplomáciában ilyen gyakran előadódik, hogy az ember olyan személlyel ebédel, vacsorázik, aki – hát nem különösebben érdekfeszítő beszélgető partner – de hát ez is a diplomácia!) A beszélgetés végén közöltem vele, hogy a meghívás célja az volt, hogy bejelentsem: engem kormányom hazarendelt, azaz főkonzuli megbízatásom lejárt, véget ért. „Én viszont a szabadságot választottam!” A vendég ekkor csaknem összeomlott, elsápadt és csak annyit tudott kinyögni, hogy ezt bárkiről elképzelte volna, de rólam semmiképpen sem. (Ez 1971. közepén volt, csak néhány hónappal azt követően, hogy a csehszlovák főkonzul disszidált, azaz nem ment haza, hanem Ausztráliába tért vissza Szingapúrból.) Mire így folytattam: mivel a szabadságot választottam, ezért térek vissza Budapestre, ezen és ezen a napon. A hatás döbbenetes volt. Máig is csak megrettenni tudok, ha visszagon-

dolok erre az epizódra. Ugyanakkor nem bántan meg, mert későbbi ausztráliai működésem során még találkoztam az illetővel és akkor úgy tűnt, a lecke használt.

Élményekben, tapasztalatokban igen gazdag négy év állt mögöttünk. A többest az indokolja, hogy családom minden tagja sokat tanult. Lányaim megtanultak úgy angolul, ami egész életükben nagy kincs számukra. Nekünk szülőknek az volt a gondunk, hogy azért tudjanak magyarul is. Legkisebb lányomnál tapasztaltam, hogy amilyen gyorsan jön az angol, olyan gyorsan kezd eltávozni magyar szókincse. Ezen pedig segíteni kell mind a három gyereknél. Döntés: étkezésnél az asztalnál csak magyarul szabad megszólalni, amíg Ausztráliában vagyunk. Az iskolába járó nagyobb lányokkal pedig nap, mint nap tanulni, pontosabban magyarul is átvenni, hogy angolul mit tanultak aznap az iskolában. Hát ez nem volt egyszerű feladat, de feleségemmel nap, mint nap rendszeresen megcsináltuk a nagyobb lányokkal, egymást felváltva.

A konzuli képviselet és a főkonzul a legmagasabb közjogi képviselő volt akkor Ausztráliában. Ez azt is jelentette, hogy „kissé” kettős életet éltünk: mozogtunk a sydney konzuli testületen belül, de számos alkalommal el kellett járni ennél magasabb szinten is, mert rendszeresen meghívtak Magyarország hivatalos képviseletében Canberra-ba, azaz a fővárosba, diplomáciai rendezvényekre is. Ez pedig nemcsak a szovjet nagykövet fogadásait, vacsoráit jelentette, hanem az ausztrál főkormányzó nemzeti ünnepi fogadásait, vacsoráit, a miniszterelnök, illetve a külügyminiszter különféle rendezvényeit. Gondolom nem szükséges azt ecsetelni, hogy ezeken nem részt venni mekkora badarság lett volna. Ezeket a Canberra-ba utazásokat felhasználtam arra is, hogy „beugorjak” a külügyminisztérium Magyarországgal foglalkozó főosztályának valamelyik elérhető munkatársához, a konzuli ügyekben illetékes kollégákhoz, a Belügyminisztériumba, vagy az etnikai ügyekkel foglalkozó irodába. S mivel a kereskedelmi konzul is kapott rendszerint meghívást egyik-másik rendezvényre, együtt meglátogattuk az ipari-és kereskedelmi minisztérium illetékes munkatársait is.

A „politika” nem különösebben került napirendre – hiszen konzuli képviseletről volt szó. Az sem foglalkoztatta látszólag különösebben a hivatalos intézményeket, hogy a főkonzulátus, s személy szerint én foglalkoztam az akkor már három részre szakadt Ausztrál Kommunista Párt utód pártjaival, s elsősorban a velünk, vagy számunkra legszimpatikusabb Szocialista Párttal. E párt képviselőit több alkalommal utaztak úgy Budapestre, hogy a repülőjegyet Magyarországról küldték képviselőjük részére, hogy részt vehessen nemzetközi tanácskozáson, amely végül is nem kis szerepet játszott a Helsinki folyamat kibontakozásában és a Helsinki csúcsértekezlet megrendezésében. Ez pedig az ausztrál hivatalos politikát eléggé érdekelte: bármennyire is elkötelezett volt és maradt az Egyesült Államok mellett, a közvetlen térségében és az Európában lezajló fejlemények már érzékeltették a világ helyzetében bekövetkezett változásokat, vagy a továbbiak bekövetkeztét. Így nem kis várakozással tekintettek az elé, hogy az európai helyzet miként alakul – hiszen ha a háború Vietnámban folyt legutóbb, az erők valójában Európában álltak szemben egymással a legjobban és az új világégés kirobbanása elsősorban innen volt várható.

A NATO és a Varsói Szerződés erői képezték az összecsapás eshetőségének a fő magját és az akkor már bomlófélben lévő SEATO, valamint az ANZUS ebben nem alkottak döntő tényezőt. A későbbi Irán-Iraki háború, valamint az Öböl-háború során tapasztaltak sem befolyásolták lényegileg ezt a nézetem.

Az ausztrál hivatalos intézmények soha, egyetlen pillanatig nem mutattak érdeklődést az iránt, hogy a főkonzulátus, illetve a főkonzul kapcsolatot tart a különféle ausztrál szakszervezetekkel, amelyeket a hivatalos politika úgy tekintett, mint a baloldali

pártok legnagyobb erőtartalékait. Még konzuli ügyek kapcsán is kellett kapcsolatot tartani szakszervezettel (például a Syrius-együttes ügyében), de hozzá tehetem, hogy számos ausztrál szakszervezeti küldöttség és vezető magyarországi látogatását intéztem. A nem ausztrál szakszervezeti vezetők köréből a legemlékezetesebb a pápua-új-guineai szakszervezetek vezetője volt, aki Sydney-ben felkeresett, mert jött Magyarországra látogatni és ezt intézte velem. Később, amikor nagykövetként visszakerültem Ausztráliába, ugyanez a személy Pápua-új-Guineából miniszterelnökként jött hivatalos látogatásra Ausztráliába és a tiszteletére a repülőtéren megjelent nagykövetek között üdvözölt. Becsületére szólva, megismert és a repülőtéri fogadtatása után, a tiszteletére adott esti ausztrál fogadáson már tudtunk beszélgetni is.

Külön ki térek arra, hogy 1967-71 között Ausztráliában, ahol akkor már igen fejlett s sokrétű volt a televíziózás, megtanultam – családommal együtt – még egy nagyon fontos dolgot: nem szabad állandóan a televíziós műsorokat nézni, mert akkor a sok program között elveszünk. Ott akkor már ugyanis számos – közszolgálati és kereskedelmi – csatorna működött. Szóval lett volna mit nézni. Persze azért néztem is jó műsorokat, közvetítéseket, amelyek közül megemlítem: a Holdra – az emberiség történetében először – leszálló amerikai űrhajósokat. Ez több napos televíziós program volt. Amikor már hazatértem Sydney-ből és Budapesten átéltem, hogy az amerikai kormány nagykövetén keresztül egy darab hold-kőzetet küldött a magyar kormánynak és a Külügyminisztériumban ezt eléggé fanyalogva vették át, kissé értetlenkedve álltam a tények előtt: láttam a Holdra leszállást és értékeltem ennek tudományos jelentőségét.

Az ausztrál közszolgálati csatorna vasárnap este rendszeresen közvetített tudományos műsorokat Ausztráliáról, mégpedig jezsuita papok előadásában. Ezek bemutatták, hogy Ausztrália az evolúciós fejlődés során és révén miként jutott oda, ahol ma is tart. Meg kell mondanom, hogy rendkívül színvonalas műsorok voltak és azokból sok tekintetben gyarapítottam Ausztráliával kapcsolatos természettudományi ismereteimet.

Az ausztrál közszolgálati csatorna – ami hirdetések miatt soha nem szakította félbe műsorait – nagyon érdekes dolgokat is mert közvetítetni: átvette és vetítette – ha jól emlékszem – a BBC egyik műsorát, amely bemutatta, hogy az angol titkosszolgálat 1968-ban a csehszlovákiai „elvtársi segítség nyújtás" során és kapcsán, miként hallgatta le a London-i csehszlovák nagykövet hivatali dolgozószobáját, illetve az ott folytatott beszélgetéseket és vitákat. Igen tanúságos műsor volt: a nagykövetí dolgozóval szemben, a tér másik oldalán az egyik lakásban felállítottak egy fényképezőgépet, hatalmas teleobjektívvel. Ezt a teleobjektívet ráfókuszolták a nagyköveti dolgozó ablakára, amely a szobában folyó beszélgetés hanghullámaitól bizonyos fokig beremegett. A teleobjektív ezt a remegést vette, a gép továbbította, és így átalakították elektromos hullámokká, amikből hanghullámokat készítettek és pontosan tudták, hogy a nagyköveti dolgozóban folyó vita során ki miként foglalt állást az „elvtársi segítség-nyújtást" illetően.

Még annyit a Sydney-ben töltött évek munkásságáról, hogy míg általában az a hiedelem, és a valóság is, hogy a diplomáciai és a konzuli képviseletek fenntartása meglehetősen költséges, vagy egyenesen nagyon drága, mi úgy dolgoztunk, hogy az nem került pénzbe a magyar államnak. Fordítva, a főkonzulátus küldött haza jelentős összegeket, mert olyan nagy volt a konzuli illetékből és a más forrásokból származó bevétel. Ugyanakkor igen kis létszámmal működtünk: mindössze két házaspár, s a két feleség napi négy órát dolgozott, részben itthoni forint fizetésért. Később, a forgalom nagy növekedése miatt, még egy feleséget alkalmaztunk, hasonló megoldással – napi négy óra, forint fizetéssel. Ez a kirendeltségi kolléga felesége volt.

Újra itthon (1971-75)

Hazaérkezés után a minisztériumban közölték az új beosztásom: maradok ugyanazon a főosztályon, ahol 1953. óta dolgoztam. Az új beosztásban a diplomáciai rangom másodtitkár lesz, mondják. Ezt viszont nem fogadom el, mert a kinevezett főkonzul – megbízatásának lejárta után – automatikusan elveszíti ezt a rangját, de legalább II. osztályú tanácsosi rang illeti meg – mondták ki az akkori rendelkezések. Szerencsére ezt korábban tisztáztam a Személyzeti egyik Sydney-ben kint járt vezető munkatársával. Így a vele való megbeszélésre hivatkozva ezt rendbe tették. A főnökség nem tudott mit tenni. „Csak" a főosztályon alakult ki faramuci helyzet: a főosztálynak volt nagyköveti rangú vezetője, volt helyettes vezetője I. titkári rangban és lett egy újabb diplomata munkatársa ennél jóval magasabb, azaz tanácsosi rangban. Valószínűleg ezt akarta elkerülni az a kollegina, aki erőltette, hogy csak II. titkár lehessek a kinevezett főkonzuli munkakör után.

Nos, szóval, ismét beálltam a „munkapad" mellé és azt hiszem, nem kis szorgalommal, valamint hozzáértéssel elkezdtem működni. Ezt a főnökség is így értékelte, mert szavakban elismeréssel adóztak annak a ténynek, hogy négy év távollét, s a nem kis költözés után, valamint a családi ügyeim rendezésével – például a csomagjaink hazaszállíttatása, vámkezeltetése, gyerekek iskoláztatása – párhuzamosan úgy végeztem a mindennapos munkám, mintha soha nem lettem volna el.

Helyzetem nagyban megkönnyítette, hogy olyan területtel foglalkoztam, amelyhez értettem, hiszen a főosztályhoz tartozó országokból „készültem", jártam-éltem azokban. Viszont a külügyi munka szépségei, aminek egyik legjellemzőbb mozzanata, hogy a dolgok, ügyek ugyanabban a formában soha nem ismétlődnek meg, még ha hasonlítanak is esetleg egymáshoz, magával hozva a váratlan fordulatokat. Az egyik ilyen emlékezetes fordulat az volt, hogy a minisztériumon belül másik főosztálynak „kölcsön adtak". Ez nem most fordult elő először, hiszen mielőtt Sydney-be kihelyeztek voltam én már „kölcsönben" – s így lettem például az akkori dán külügyminiszter tolmácsa.

Akkor is „kölcsönben" voltam, amikor egy különleges kísérő tolmácsolási feladatot végeztem egy híres amerikai fül- orr- gége professzor mellett. Ez nagyon izgalmas feladat volt, mert a professzor operált is, mégpedig elektronikus mikroszkóp segítségével. A világhírtű amerikai orvos-professzor azért jött az Egészségügyi Minisztérium meghívására Budapestre, hogy bemutató műtéteket végezzen, s ezek során magyar betegek fülét operálja meg, elektronikus mikroszkópba nézve, hiszen olyan picinyek azok a fülben lévő testrészek, amelyeket összevarr, szétválaszt, stb. hogy csak a mikroszkóp segítségével hajtható végre az operáció. Ezt én is mikroszkópon át néztem, de bevallom, sokat nem kellett beszélnem: az amerikai professzor és magyar partnere, valamint a többi magyar orvos gyakorlatilag jól megértették egymást – a latin kifejezésekkel.

Kölcsönadtak az angolszász ügyekkel foglalkozó főosztálynak is, amely Fülöp herceg, II. Erzsébet angol királynő férjének a nem hivatalos magyarországi látogatását készítette elő. Fülöp herceg korábban járt Iránban és a perzsa sahtól ajándékba kapott egy lovat. Ezt az angol egészségügyi és állategészségügyi rendelkezések értelmében azonban ő sem vihette be Angliába. Előbb hónapokig olyan országokban kellett tartani az állatot, ahonnan semmiféle betegségét nem vihetett be a szigetországba. Az egyik ilyen ország pedig Magyarország volt, s így került Fülöp herceg lova Alag-ra, az ottani lóistállóba. (A szigetországra vonatkozó állategészségügyi rendelkezések számomra nem voltak ismeretlenek, mert amikor Sydney-be kihelyeztek, kutyánkat mi sem vihettük ma-

gunkkal, hanem elajándékoztuk – előbb hat hónapig Angliában, majd további hat hónapig Ausztráliában kellett volna karanténban tartani, hogy megkaphassuk. Találkoztam olyan dán üzletemberrel Ausztráliában, aki magyar lovakat vásárolt és importált, s ő is ugyanilyen karantén megoldások után kaphatta meg az állatokat.)

Nos, jön Fülöp herceg, aki Ausztráliába utazik, nemzetközi környezetvédelmi konferenciára, s rövid időre megszakítja repülőútját. Megáll Magyarországon 2-3 napra, s nem hivatalos látogatása során megnézi lovát Alagon. Fülöp herceg az angol királynő férje, ő turistaként sem jöhet csak be egyszerűen, őt nem lehet az országba „becsempészni". Lehet, hogy vannak, akik úgy gondolják, hogy „ideológikus" megfontolások miatt az akkori magyar vezetés „lebecsülte" az angol királyi rendszert. Nagyot tévednek! Azt nem is említem, hogy a „vonalas" Külügyi Akadémián folytatott tanulmányaim során, Anglia mindig úgy került szóba, hogy még ha népi demokrácia lenne, akkor is a király, vagy a királynő marad az államfője!

Szóval, Fülöp hercegnek nem túl szoros, de kiadós programja lesz: Alag, de ha már lovak, akkor Bábolna is, s ha lovak, akkor fogathajtók is, hiszen a magyarok világbajnokok és Fülöp hercegnek a fogathajtás a kedvenc sportja. Az angol királynő férjét fogadni kell a magyar államfőnek is, de kijár neki egy díszebéd is a parlamentben. Persze, lesz nem hivatalos vacsora a Halászbástyán. A városnézés háttérbe szorulhat, mert a herceg korábban már járt Budapesten, a vadászati világkiállítás alkalmából. Viszont a budapesti angol nagykövet számára nagy és fontos esemény a hercegi látogatás, tehát ő is mozog, s fogadást ad a nagyköveti rezidencián.

Középső leányom akkor még – vidéken élő és működő – állatorvos akart lenni, aki körzetét majd lovon járja. Ezért ő járt lovagolni, amit megtanult, majd gyakorolt, először a Tattersalban, később Ausztráliában. Szóval, ő mint gyerek, sokat és nagy lelkesedéssel, izgalommal mesélt a lovakról, a lovaglásáról, de attól tartottam, hogy a Fülöp hercegnek történő tolmácsolásban mindez viszonylag kevéssé lesz hasznosítható. Szóval, elővettem a gyereket, kikérdeztem őt, hogy a lovakon milyen szerszámok és eszközök vannak – zabla, kengyel, hám, – és segítségével, valamint a szótár közbeiktatásával megkíséreltem a felkészülést. Azt hiszem, többé-kevésbé sikerült is.

Februári hideg nap volt, amikor a királynő férje megérkezett. Téli kabátban állunk a repülőtér betonján, mert már leszállt Fülöp herceg gépe, amit maga vezetett. Látható volt, amint ingben ül a pilóta fülkében, fején a fülhallgatóval. Amikor a gép megáll, felkel, felveszi a zakóját és indul hátrafelé, az ajtóhoz. Ekkor eltűnt a szemünk elől, majd nyílik a repülőgép ajtaja, odatolják a lépcsőt, lejön a gépről. Elé megy a fogadó bizottság, bemutatkozások, s ebben benne a tolmács is, aki már dolgozik. Fülöp herceg is kabátban van és első szava hozzám az, hogy nocsak, ugyanolyan téli kabátot hordunk.

Magamban úgy könyveltem el, hogy ez nem rossz kezdés. Valamiféle szimpátiát és nem elzárkózást véltem felfedeznie szavaiban. Amikor elmondtam, hogy nem sokkal korábban Ausztráliában dolgoztam, mint első magyar főkonzul, ezt magyar vezetőkkel folytatott beszélgetéseiben úgy értékelte, mint a magyar vezetés figyelmességét és gesztusát, hogy olyan személyt adtak mellé kísérő tolmácsnak, aki ismeri Ausztráliát, mostani uticélját.

Imponáló volt, ahogy az állatokkal bánt: Bábolnán figyelmeztették, hogy az egyik ló meglehetősen szeszélyes és harap is – mellé állt, s annak a feje fél percen belül az egyik vállán nyugodott és ő halkan suttogott valamit angolul a ló fülébe. Jó, hogy a ló nem dorombolt – pedig biztosan tudom, hogy ez a ló – bármennyire is szép paripa volt – addig még nem igen hallott angol szavakat vagy csak nagyon keveset.

Búcsúzáskor Fülöp herceg megköszönte közreműködésemet és átadta egyik bekeretezett fényképét: ha nem tud aludni, és azt akarja, hogy rémálmai is legyenek, akkor vessen egy pillantást e képre és az egész éjszakája tönkremegy, mondta nevetve.

A Halászbástyán nem hivatalos, pontosabban magánkörben elfogyasztott vacsora menüje fantasztikusan ízletes libasült. Annyira finom, hogy a feleségemnek ígéretet teszek, rövid időn belül elviszem oda libasült vacsorára. Ez 2-3 nappal Fülöp herceg elutazása után – hamarabb bekövetkezik, mint gondoltam és hivatalos jelleggel: az egyik ausztráliai ismerősünk, aki Sydney-ből gyakran ellátogatott üzleti ügyekben Budapestre, ismét megérkezik. Meghívom vacsorára, amelyen feleségem is részt vesz. A Halászbástyára megyünk, mert még a szájamban érzem a libasült finom ízét. Megrendelem a vacsorát és elmondom, hogy néhány nappal korábban mennyire finom volt a libasült. De amit most kihoznak és feltálalnak, az egyszerűen pocsék! Hát, nemcsak, hogy nem a ruha teszi az embert, de úgy látszik néha még az sem segít, ha magas kapcsolatokra és királyi személyekre hivatkozik. Avagy a maradékot most szolgálták fel?

A Fülöp herceggel való 2-3 napos „kiruccanásom" után ismét vissza a „munkapadhoz". Mert a világ dolgai gyorsan változnak, különösen Ázsiában, ahol kitör ismét egy-két háború, vagy akár a béke. Mindkettő bizonyos feszültségeket okoz a Külügyminisztériumban. Érdekes fejlemények

Pakisztán kettészakad. Már amennyire e mesterséges, eddig is két részből – Kelet és Nyugat Pakisztánból – álló állam kettészakadhat: Kelet-Pakisztán kiválik, függetlenséget hirdet és Banglades néven új államként megjelenik a színen. Ebben India széleskörűen segíti, támogatja, hiszen óriási terheket kell vállalnia – a kelet-pakisztáni, illetve most már bangladesi menekültek millióit, akik a pakisztáni hadsereg fellépése nyomán dúló háború és vérontás elől menekülnek Indiába.

És itt meg kell állni egy pillanatra, hiszen ezek a volt Kelet-Pakisztán-i, illetve Banglades-i menekültek néhány évvel korábban, azaz 1948-ig, India függetlenné válásáig indiai állampolgárok voltak. Mégpedig bengálok, mert Bengália keleti részéből csinálták meg Kelet-Pakisztánt, mint ahogy Nyugat-Pakisztán is India része volt, mégpedig Punjab nyugati fele, amely India éléskamrája, valamint kultúrájának bölcsője volt. Nekünk magyaroknak ez annyiban nem új, hogy nekünk is voltak és vannak fájó sebeink bizonyos békeszerződések rendelkezései következtében elszakított területek és magyar állampolgárok elvesztése miatt. Vigaszunk talán annyi lehet, hogy millióikat nem ölték meg, mint Indiában az 1948. évi kettéosztást követően.

India eljárása a születő Banglades ügyében a térségbeli és világpolitikai realitások mellett, bizonyos etnikai szimpátia jegyeit is magán viseli. Mindezt elmagyarázza egy igen aktív, impulzív indiai nagykövet asszony, akivel a főosztály szoros munkakapcsolatban áll. Természetesen nemcsak nekünk magyarázza el, hanem igyekszik minél magasabb politikai, gazdasági szintre is eljutni. Ehhez nagy segítséget kap Központjától, amely rendre ellátja utasításokkal, valamint municióval: Indira Gandhi miniszterelnök asszony leveleivel. A miniszterelnök asszony levelei természetesen a magyar miniszterelnöknek szólnak. Így a külügy egyre másra szervezi a nagykövetnő látogatásait Fock Jenő, akkori miniszterelnökhöz, aki tolmácsot kér. Ez pedig én vagyok. A látogatást, valamint megbeszélést követően feljegyzést kell írni az elhangzottak politikai tartalmáról, le kell fordítani az indiai miniszterelnök asszony levelét, mindezt elküldeni a magyar miniszterelnöknek. Természetesen ezek „ráérős dolgok", azaz, ha délelőtt volt a látogatás, akkor már kora délután ott lehetnek Fock Jenő hivatalában az írásos anyagok. Tehát az „ej ráérünk arra még" kitétel hangoztatását kissé el kell hagyni.

Az indiai nagykövetnőt különben már ismertem: Sydney-ből szabadságra jöttem haza, amikor Giri, indiai köztársasági elnök hivatalos látogatást tett Magyarországon. A főosztály vezetője, jó barátom elkapta a frakkomat, hogy segítsek be, mert az elnök kíséretében lévő egyik indiai miniszter – aki bizonyos hadiipari együttműködés miatt fontos számunkra – kissé nehéz ember. Legyek a kísérő tolmácsa 3-4 napig, azaz az elnöki látogatás során. Ekkor ismerkedtem meg a nagykövetnővel, aki 5-6 nappal a köztársasági elnök előtt érkezezett Budapestre. Előre egyeztetett volt, hogy az elnöki látogatásra tekintettel azonnal átadhatja megbízó-levelét és így a hivatalos látogatásnak már aktív résztvevője lehet. Nos, vele nem volt soha bajom. A miniszter már kissé több gondot okozott: riasztotta a biztonsági szolgálatokat, hogy a felöltőjét ellopták a részére kijelölt gépkocsiból, amelyben általában együtt utaztunk. Azért nem keveredtem kabátlopásba, mert a kocsiban a napi program után már egyedül utazott. A kabátját különben a parlamentben felejtette, s mire a biztonsági szolgálatok feltették a kérdést, hogy hol lehet a kabát, addigra a parlamenti egység már azt kérdezte, hogy valakinek hiányzik esetleg a kabátja, mert találtunk egyet, ami Indiában készült, a be varrott címke alapján. Szóval, ez lezárult.

Kissé bonyolultabb volt a Mouline Rouge-ben lebonyolított nem kimondottan hivatalos program: azt az utasítást kaptam, hogy kísérjem el a minisztert és esetleg embereit valamelyik éjszakai szórakozó helyre. Az utasítás úgy szólt továbbá, hogy fizessem a vacsorát és az italt. Ez nagyon egyértelmű volt, s ezzel nem is volt gondom. Két-három órát töltöttünk már ott, s éjfél jóval elmúlt, amikor a miniszter jelezte, hogy a helyszínen meglátott egyik hölggyel szívesen táncolna. Mint ilyenkor szokásos, a kíséretnek voltak láthatatlan tagjai is, többek-között az egyik kolléga a protokoll főosztályról. Ő szólt a biztonságiaknak és a kiszemelt hölgy perceken belül már a mi asztalunknál ült. Volt bizonyos tolmácsolási feladat, aminek nyomán a miniszter elvitte a hölgyet a parkettra táncolni. Feltehetően szorosan magához szoríthatta a hölgyet, ami bizonyos érzéseket, gerjedelmeket váltott ki a miniszterből, aki ezt követően bizonyos további kérdésekkel állt elő. A hölgy ennek sem mondott ellent, de meghatározott egy bizonyos összeget. Nos itt kezdődtek a problémák – nemcsak kizárólag arra volt felhatalmazásunk, hogy az étel-italt fizessük – aláírással, ahogy ez szokásos ilyen esetekben, de nálunk alig volt készpénz – ez is saját és nem hivatali. Az aláírás jogát pedig protokollos kollégám gyakorolta. Márpedig a hölgy készpénzben határozta meg az összeget. Kutyaszorítóba kerültem. Az összeg helyett aláírást nem adhattunk, a szolgáltatást a fogyasztás számlába nem tudtuk belevetetni, s „fizető" kollégám ellent is állt: ő is azt az utasítást kapta, amit én.

Kora reggel gyülekező a szálláson, mert másnap balatoni kirándulás, amire az indiai minisztert a külügyi államtitkár kísérte el, aki vonalas elvtárs hírében állott. Az államtitkár a kormányszállás kertjében várt a főosztály vezetőjének és a protokollfőnök társaságában és első kérdése – „jó reggel" helyett az volt, hogy „Kázmér ! Mi a francot művelt maga az éjjel a mulatóban? Miért nem talált megoldást az indiai miniszter pénzügyi problémájára?" Vagyis miért nem fizettem a miniszternek a nőt? Közöltem, hogy az utasítás mi volt. Ezt nem állt módomban megszegni, mert a protokoll embere a helyszínen velem is betartatta az utasítást. Különben is egyetértek az utasítással, mert a hölgy által meghatározott összegért Sydney-ben – ahol akkor éppen főkonzulként működtem – a legolcsóbb utcai kurva szóba sem állt volna velünk. Ennyiért még alkudni se kezdett volna.

„Kázmér ! Maga honnan a francból tudja, hogy Sydney-ben, vagy Ausztráliában másutt mennyit kérnek a kurvák?"- hangzott el a kérdés. Hát honnan? Hát úgy, hogy ott

élek és ott dolgozom. Nekem mindig azt tanították és később is azt hangsúlyozták, hogy egy jó diplomatának minden tudnia kell a fogadó országról, – válaszoltam. Erre a főosztályvezető és a protokoll főnök elkezdtek nevetni és az államtitkár is megenyhült, mondván, hogy Kázmér! Maga egy nagy szélhámos, de emellett az utasítás baromság volt!

Elindultunk a Balatonra, az indiai miniszter a kocsiban végigaludta az utat. Ez az államtitkárnak pedig jó alkalom volt arra, hogy az egész út során Ausztráliáról, főkonzuli tevékenységemről, a főkonzulátus munkájáról érdeklődjön, kérdezzen. Igen sokat és jóindulatúan érdeklődött az Ausztráliában élő magyarság iránt, azaz, akik oda kerültek különböző okok miatt, azok nem hazaárulók, becstelen kurafik voltak.

Szóval, az államtitkár, aki a MSZMP KB tagja volt, vagy három órán át beszámoltatott. Az út végén közölte, hogy a beszélgetés nyomán már nem kíván látni, s azt hogy bejelentkeztem a titkárságán a szokásos jelentéstételre, tárgytalannak tekinti. Amit mondtam beszélgetésünk során, mind elfogadta. Lehet, hogy ő akkor már tudta, hogy egyesek követelték az idő előtti hazahívásomat, s azért érdeklődött ilyen behatóan, hogy kiállhasson a külügy álláspontja mellett?

Szóval, a nagykövetnőt már ismertem, s most szoros munkakapcsolatba kerültünk. Nyilvánvaló, hogy Magyarország számára India barátsága akkor sem volt másodlagos. Ezt Fock Jenő, akkori magyar miniszterelnök nagyon jól érzékelte. Fogadta is az indiai nagykövetnőt, átvette tőle Indira Gandhi leveleit. Ezekre természetesen válaszolt, amiknek a tervezetét a KÜM-nek kellet elkészíteni. Nem nagyképűség, ha azt állítom, hogy a válaszlevelek nagy részét én fogalmaztam mind magyarul, mind angolul. Az is természetes, hogy a levelek tervezete számos szűrőn átment, amíg eljutott a miniszterelnökhöz, aki nem sokat, vagy alig javított azokban.

Viszonylag könnyű volt, mert a kiváló papi neveltetésü, nagy műveltségű külügyminiszterünknek nem lehetett smúzolni. Ha ő jóváhagyott egy-egy írásos anyagot, abban sok „szálka" nem lehetett. Ezek a levelek meg nem is gyakran kerültek el hozzá, mert elég volt a külügyminiszterhelyettesi jóváhagyás.

Fock Jenőről többször úgy szóltam, hogy miniszterelnök, s nem a minisztertanács elnöke kifejezést használtam. Többször kifakadt, hogy ez a „minisztertanács elnöke" kifejezés micsoda idétlen megfogalmazás, amikor ezt a funkciót a világban úgy tartják nyilván, hogy miniszterelnök. Az a politikai töltet, hogy minisztertanács pedig már nem tartható fenn, hiszen a személyi kultusz korszaka régen véget ért, és vissza nem hozható időszak. Lezárult már az 1956. utáni időszak is. A miniszterelnök felelős, mégpedig egy személyben a kormány tevékenységének az irányításáért, szokta mondani.

A miniszterelnök „udvari tolmácsa" lettem. Az Ázsiából érkező hivatalos vendégek mellett, akiket a miniszterelnök hívott meg, vagy akiket ő csak fogadott, általában kísérő tolmácsként működtem közre. Ez érvényes volt számos esetben az elnöki szintű látogatásokra is, nem is szólva miniszterelnökhelyettesi, vagy külügyminiszteri szintű tárgyalásokra.

Fock miniszterelnök nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy Magyarország kapcsolatai Indiával jó irányba fejlődjenek. Jól érzékelte, hogy ebből elsősorban Magyarországnak van haszna, hiszen Indiát a világban mindenütt jól ismerik és problémái ellenére nagy becsben tartják. Magyarországnak viszont számos ellenérzéssel kell szembe néznie és megküzdenie. Még akkor is, ha már 1971-et, vagy 1972-őt írunk. Ezért bombázta az indiai nagykövetnőt, hogy Indira Gandhi miniszterelnök asszony mikor tesz már hivatalos látogatást Magyarországon.

Fock miniszterelnök jól látta, hogy az indiai miniszterelnök első hivatalos magyarországi látogatása sokat nyom majd a latban annak érdekében, hogy Magyarország

nemzetközi tekintélye tovább javuljon. Miss. Muthamma, nagykövet asszony becsületére legyen mondva, elintézte, hogy Indira Gandhi miniszterelnök asszony hivatalos látogatásra Magyarországra jöjjön.

Számos indiai kérésnek eleget kellett tenni a szervezés során. Az indiai nagykövetség elsőbeosztott munkatársa felkeresett és előadta: Indira Gandhi hisz jósának, aki azt jövendölte, hogy a miniszterelnök-asszony ellen merényletet fognak elkövetni és életét így veszíti el. Kérik, vegyük ezt figyelembe és járjunk el az illetékes magyar kormány-hatóságoknál ennek megfelelően. Természetesen ígéretet tettem, hogy a közlést a legnagyobb komolysággal kezeljük és nem csak tájékoztatom a minisztérium vezetését, hanem eljárok az illetékes magyar hatóságoknál is. Azt azért megkérdeztem, hogy a jós azt is jövendölte-e, hogy a mostani magyarországi látogatás során ölik meg a miniszterelnök asszszonyt? A válasz természetesen nemleges volt, ami nemcsak engem, de az indiai diplomatát is megnyugtatta. (Én változatlanul nem hiszek a jóslásban, de azért örülök annak, hogy Indira Gandhi életét a merénylő valóban nem a hivatalos magyarországi látogatása során oltotta ki. Ismeretes, hogy Indiában történt és a tettes az egyik testőr volt.)

Indira Gandhi protokolláris tekintetben is teljes értékű fogadtatásban részesült. Sőt, még kissé magasabban, hiszen nemcsak díszszázad, hanem 21 ágyúlövés is volt a himnuszok mellett. Azóta is azt mondom, hogy ez így volt helyénvaló: nemcsak India, hanem a nemzetközi politikai élet egyik kiválóságáról, kiemelkedő vezetőjéről volt szó.

Indira Gandhi fő tolmácsa lettem. A hivatalos megbeszéléseket ketten tolmácsoltuk, úgy, hogy az egyikünk minden elhangzott szót fordított az adott pillanatban angolról magyarra, illetve fordítva. Ezáltal a tolmácsolás nem jelentett hosszadalmas folyamatot, nem fecsérelt el értékes perceket. A Parlament kupola termében kiállni a két miniszterelnök közé, az egész kormány, a diplomáciai testület, a magyar értelmiség angolul jól tudó színe-java elé nem volt könnyű feladat. Volt viszont olyan rendezvény, ahol egyedül tolmácsoltam: a Tungsramban – a gyár megtekintése után – munkás-gyűlés volt, amelyen beszélt a magyar, majd az indiai miniszterelnök. Mindkettőt tolmácsolni kellett nemcsak a több száz résztvevő, hanem, a magyar rádió és a televízió egyenes adásában, valamint a Budapesten működő csaknem valamennyi külföldi tudósító jelenlétében. Akkor még nem léteztek, vagy legalábbis nálunk nem voltak kaphatók azok a kis elektronikai berendezések, amelyek ezt a munkát megkönnyítették volna. Néha nem hallottam a mikrofonok között, amit Fock Jenő, vagy Indira Gandhi mondott. Úgy kellett állnom, hogy kikerüljek abból az egy, vagy másfél négyzetméternyi területből, amelyben a hang alig vagy egyáltalán nem volt hallható. Azt hiszem, senki nem vette észre, hogy ilyen problémám volt. Csak azt látták, hogy ide-oda állok, „helyezkedek".

A gyárlátogatás előtt a vendégházban kötetlen ebéd volt, s itt Fock Jenő még egyszer egyeztette a délutáni programot az indiai miniszterelnök asszonnyal. Elmondta, hogy ebéd után néhány perces pihenő, majd gyárlátogatás a Tungsramban, mert az épít lámpagyárat Indiában. A gyár megtekintése bizonyos műszaki dolgokra is ki fog terjedni, Indira Gandhi-n és kíséretén múlik, hogy mit, mennyire néznek meg. A gyárlátogatás után találkozhat az ott dolgozó emberekkel, beszéljen velük, amiről csak akar. A munkásgyűlésen bemutatja majd az indiai miniszterelnököt, üdvözli néhány szóval és felkéri, hogy szóljon a megjelentekhez. „És ne remegjen a lába, amikor beszél" – folytatta, de ezt már nekem, a tolmácsnak mondta, anélkül, hogy szünetet tartott volna. Én pedig mindezt fordítottam angolra. Az indiai miniszterelnök asszony is csak akkor kapta fel a fejét, amikor Péter János külügyminiszter közbevágott, hogy ez már a tolmácsnak és nem az indiai miniszterelnöknek szól. Kitört a nevetés, mindenki jót derült az eseten.

Indira Gandhi látogatása után irigyeim száma ismét gyarapodott. Az események simán lezajlottak. Pedig nem csak Fock Jenő figyelt. Indira Gandhi is. Egyik alkalommal, a Hármas-határhegyi Gundel étteremben kötetlen vacsora volt, azaz nem volt pohárköszöntő, s menüt a helyszínen lehetett választani. Mindemellett, komoly kérdésekről itt, a fehér asztal mellett is lehetett tárgyalni. Vacsora után úton hazafelé a miniszterelnöki konvoj eltéved és az egyik utcatömböt kétszer megkerülte. Indira Gandhi nem hagyta szó nélkül Fock Jenőnek, hogy percekkel azelőtt már jártunk ebben az utcában. Pedig sötét este volt és biztos vagyok abban, hogy Budának azon a részén ő akkor járt először.

Amikor Balatonfüredre mentünk megkoszorúzni Rabindranath Tagore indiai költő szobrát és a miniszterelnöki gépkocsi az úton leállt, mert elromlott, csak annyit mondott, kedves gondoskodás, hogy van tartalék gépkocsi. Ugyanis abba átszálltunk és mentünk tovább.

Sok hasonló látogatás megszervezésében és lebonyolításában vettem részt. Közülük sok hivatalos állami, de elég sok párt jellegű volt. Számos alkalommal kölcsön adtak a Pártközpontnak, a Népfrontnak, a Szövosz-nak. Közreműködtem kommunista, kongresszus-párti, szakszervezeti, szövetkezeti és számos más indiai küldöttség látogatásában. Ami fontos: az indiai küldöttek, teljesen függetlenül attól, hogy melyik párthoz tartoztak, Budapestre érkezésük után legelőször azt a kérdést tették fel, hogy hol található az indiai nagykövet, mert először hozzá kívánnak elmenni, bejelentkezni. A nagykövet örömmel fogadta őket, büszkén hangoztatta, hogy ő India egészének, valamennyi pártnak, vallási közösségnek a nagykövete. Tolmácsként pedig , Burmába, Indonéziába és számos más országba utaztam.

Vietnámban hosszú-hosszú évek véres háborúja után kitört a béke és ez sok feszültséget keltett a Külügyminisztériumban. Részben sok külügyi munkaóra feküdt abban a tényben, hogy a fegyverszüneti megállapodás aláírására sor kerülhetett. Párizsban aláírták a megállapodást, amit Péter János, akkori magyar külügyminiszter minden erővel és diplomáciai eszközzel igyekezett elősegíteni. A fegyverszünet betartását két nyugati, és két szocialista elkötelezettségű országból álló nemzetközi bizottság ellenőrizte és tartatta be. Az egyik keleti ország Magyarország volt – a másik Lengyelország. A 70-es évek dereka körül járunk, így nem nehéz rájönni, hogy a két viszonylag „rózsaszín" keleti ország. A nyugati országok közül az egyik Irán, a másik Indonézia volt. Azt hiszem, itt sem nehéz felfedezni, hogy olyan országok, amelyek több szempontból inkább az ázsiai lélekhez és mentalitáshoz álltak közelebb.

Közben bejelentették, hogy jön Hoveyda iráni miniszterelnök, akinek az elhalasztott, egyszer már előkészített látogatását most három nap alatt kellett felfrissítenünk. Éjjel is bent maradtunk, mert az anyagokat ismét naprakész állapotba kellett hozni és időre szétküldeni a magyar vezetőknek. Történt egy kis gikszer is, a Népszabadság megjelentette a szigorúan titkos tárgyalási tématerv leglényegesebb elemeit, hogy a külkereskedelmi forgalmat miként kell úgy irányítani, hogy évente legalább 40 ezer tonna olajat tudjunk importálni, amiből kellő biztonsággal megalapozható a kiegyensúlyozott forgalom. Ez egyáltalán nem a külügy baklövése volt. A tématervnek ezt a részét az akkori külkereskedelmi minisztérium állította össze, és ez a minisztérium tüzet hányt, hogy miként került ki a bizalmas taktikai elgondolás. Mint külügyminisztériumi megbízott főosztályvezető viszont nem maradhattam ki a vizsgálatból, hiszen az anyagok nálunk kerültek összesítésre és szétküldésre. Egyetértettem, hogy legyen fegyelmi vizsgálat, de ettől „másutt" végül is eltekintettek.

Nos, Vietnám és fegyverszüneti ellenőrző bizottság: a magyar tagozat tagjait is igen alapos orvosi vizsgálatnak vetették alá. Én is háromszor mentem el a honvéd kórház-

ba, ahol kivizsgáltak – viccesen úgy fogalmaztam, hogy testemen nem maradt olyan rés és lyuk, ahová ne kotortak volna be. A sebészetre úgy mentem be, nevetve, hogy előre megmondtam, miért is jöttem. Az ideggyógyászaton, arra a kérdésre, hogy tudok-e aludni, azt válaszoltam, hogy nem igen. Na, ne mondja, miért? – kérdezte az orvos. Hát, mert soha nem hagynak eleget aludni. Szóval, gyorsan végeztek velem és a háromszori alapos orvosi kivizsgálás eredménye mindig az volt, hogy mehetek Vietnámba. De mégsem küldtek. Ezt én úgy fogadtam, hogy bár nehéz lenne a feleségem három gyerekkel egyedül itthon hagyni, de inkább az legyen, mintsem, hogy azért nem mehetek, mert a szívem, vesém, vagy májam, azaz egészségi állapotom nem engedi.

A legutolsó, azaz a harmadik kivizsgálás után az egyik afrikai ügyekkel foglalkozó kollégát búcsúztattuk, mert indult Vietnámba. Kifakadt, hogy én csak ne búcsúztassam őt, mert helyettem megy. Elámultam, mire viccesen rámförmedt: Te süket, hát nem tudod, hogy Te voltál a jelölt a vezető helyettesi posztra, immár harmadszor, de Fock „Jenci" kihúzott, mondván, hogy szüksége van Rád, ha ázsiai vezető jön Magyarországra, vagy ő megy valahová.

Szóval, így nem mentem Vietnámba, a fegyverszünetet ellenőrző bizottságba. Azóta sem örültem ennek, vagy bánkódtam miatta. Volt annyi dolgom itthon, hogy tényleg örültem, ha kialudhattam magam. Ugyanakkor igen sokat utaztam, elsősorban a főosztályhoz tartozó ázsiai országokba. Az utazások részben delegációs utazások voltak: amit korábban, indiai szolgálattételem időszakában kényszerből elmulasztottam, most bepótoltam. 1956. tragédiája nyomán indiai utazásaink a delhi követségen eltöltött éveim során minimálisra csökkentek. Most viszont egyre-másra jártam Indiába.

Fock Jenő miniszterelnök viszonozta Indira Gandhi magyarországi látogatását Indiában és Burmában is. Az indiai látogatás politikai előkészítésének java rám hárult, majd kísérő tolmácsként utazhattam. Hyderabad-ban is volt díszvacsora a magyar miniszterelnök és felesége tiszteletére. Én ugyan pontosan szemben ültem a helyi kormányzóval, illetve vele szemben álltam, amikor a pohárköszöntőt angolul mondta, de ennek ellenére egyetlen szót nem hallottam abból, ami elhangzott. Ugyanígy volt persze Fock Jenő is, valamint a magyar nagykövet, továbbá az illetékes magyar külügyminiszterhelyettes, akik mind a kormányzó közelségében ültek.

Ám a tolmács, ha nem hall semmit, akkor sem mondhatja azt, hogy áldja meg a jóisten a szónokot, hanem megkíséreli leolvasni a szónok szájáról, mit is mondhat. Ebből aztán rögtönöz egy szép pohárköszöntőt magyarul, amire a magyar miniszterelnök válaszol – és ezt kapásból lefordítja angolra. Nos, véget ért a díszvacsora és az említett magyar személyek nem tudják megállni, hogy a tolmácsot ne cukkolják: újabban süket-néma szájleolvasó tanfolyamra jár titokban és ezért tudott ilyen klassz pohárköszöntőt rögtönözni abból, amit a kormányzó mondott, s amiből ők sem hallottak egy szót sem.

Az, hogy a külügyminiszterhelyettes és a nagykövet kiválóan tudtak angolul ez nem meglepő. Fock Jenő is értett angolul, ha folyamatosan beszélni nem is tudott. Emiatt „félretolmácsolni", nem pontos szöveget fordítani nem lehetett. Ráadásul, eléggé „higany" ember is volt – ami a szívén az a száján. Így pillanatok alatt úgy le tudott kapni embereket a lábukról, hogy arról kódultak. Más kérdés, hogy általában nem alaptalanul szidta le őket: ki nem állta a mellébeszélést: ha itt dolgozik ebben az országban, és feltehetően ismeri a dolgok állását és tudja, hogy mi a magyar érdek, mondja meg, mit tegyen a miniszterelnök, hogy ezt az érdeket a lehető legjobban képviseljük. Ne ötöljön-hatoljon, hanem fogalmazzon világosan. – hangsúlyozta.

Szerette, ha az ember azt mondta neki: idő van, javaslom, hogy induljunk. Ezt az ételt javaslom, mert nem annyira csípős, vagy erős. Burmában azt mondták neki, hogy a kormány vendégház látogatók könyvét Hruscsov is aláírta, ezért esetleg, ő is megfontolhatná és megtehetné. Hát ezen kiborult! Ő nem azért írja alá a ranguni vendégház látogatók könyvét, mert Hruscsov már megtette ezt, hanem azért, mert az udvariasság és a protokoll ezt kívánja meg. Ha előtte az amerikai elnök írja alá, ő akkor is aláírja, mondta. Hozzáfűzött még egy-két kedvesnek nem mondható szót, amit jobb, ha nem elevenítek fel.

Több hosszú utazást tettem ezekben az években diplomáciai futárként is. Ez egyik oldalról valóban azt jelentette, hogy vittem a táskát és abban az öt – azaz a szigorúan titkos és titkos – valamint az egy pecsétes – azaz az adminisztratív, magyarán a nem állam, hanem legfeljebb hivatali titkot tartalmazó – csomagokat. Másrészt a futárutak ellenőrzési célokat is szolgált, illetve bizonyos diplomáciai feladatok ellátására is hivatottak voltak.

Így utaztam egyik alkalommal – kissé kalandos módon – Törökország-Irán-Pakisztán utvonalon, azaz Isztanbul /főkonzulátus/ Ankara /nagykövetség/ Teherán /nagykövetség/ érintésével Iszlamabadba. Az útvonal vége volt az ellenőrzés fő célja, mert közvetlenül a legutolsó India és Pakisztán közötti háború után kaptam feladatul a Pakisztánban működő nagykövetség ellenőrzését. Az utazás azért volt izgalmas, mert Ankarából a PanAm nevű amerikai légitársaság nagy gépével felszálltunk és irány Teherán, ahol 3 napra majd megállunk. A gép repült és csak repült, már megvacsoráztattak, s ismét italt hoztak, majd megint etetni akartak. Ránéztem az órámra, s mint ismeretes, az ember a menetrendből tudja, hogy 2 és fél órát kell Ankarából repülni, hogy Teheránba érjen. Mi pedig már legalább 4 órája repkedtünk. Ismét jött az amerikai légiutas kísérő, kínálta az enni- és innivalót, amit most nem fogadtam el, hanem azt mondtam neki, hogy ne ezeket adja, hanem az igazságot mondja. Már régen le kellett volna szállnunk Teheránban, de mi csak repkedünk, szóval, mi a valóság?

Kiderült, hogy egy ideje már köröztünk Teherán felett, ahol nagy hóvihar volt és repülőteret nemcsak vastag hótakaró borítja, hanem a kifutópálya felfagyott. Másik légitársaság repülőgépe megkísérelte a leszállást, de megcsúszott és az orrára állt. Arra várunk, hogy megtudjuk, ezt a gépet el tudják e vinni a kifutóról, amire leszállhatunk-e, ha a jeget eltakarították. Hát, a gépet nem vitték el, a jeget nem takarították fel – továbbrepültünk Beirutba. Útközben természetesen további trakta volt, amit már mi sem utasítottunk el, bár kollégám – akit nem sokkal előtte gyomorral operáltak – nem járt valami jól. Ő nem választhatta a kissé csípős, de igen ízletes indiai csirke curry-t, amit én kértem és finomnak találtam, s elfogyasztottam. Kollégámnak, gyomrára való tekintettel, külön sütöttek egy szelet borjú steak-et – mondván, hogy borjú húsából vékony szeletet készítenek, s puha és szaftos lesz. Hát szegény kollégám a vékony hús helyett kapott egy 3 ujjnyi vastagságú hússzeletet, amerikai módon készítve, azaz félig sütve, belül véresen, s természetesen minden volt csak puha nem. Szaftos meg annyiban, amennyire a félig véres hús lehet.

Viszont volt három szép napunk Beirutban, amit végiglógtunk, mert ott dolgunk nem volt. Beirut akkor még a háború előtti fénykorát élte. Igaz, amikor végre továbbutazhattunk Teheránba, ott elmaradt az ellenőrzés, hiszen csak annyi időre mentünk be a nagykövetségre, hogy leadjuk a futárpostát, mert utána azonnal mentünk tovább Iszlamabadba.

A háború iszlamabadi nagykövetségünkben szerencsére nem okozott kárt. A nagykövet és az egyik munkatársa a háború kitörése előtt, néhány napig Kelet-Pakisztánban volt hivatalos úton és átélték, ahogy leszakadt Nyugat-Pakisztántól és Banglades néven független állammá vált. A nagykövet személye bizonyos gondot okozott, többek között személyesen ellenőrizte a helyi alkalmazottak mosópor, súrolószer, WC-papír felhasz-

nálását. Persze foglalkozott politikai és diplomáciai ügyekkel is. Viszont a Hindusztán-félsziget fele lángokban állt, immár nem is első, hanem harmadik alkalommal, s neki ezek a tételek gondot jelentettek. (Pakisztán után Indiában mint nagykövet, nem tudta megállni, hogy személyesen ellenőrizze a nagykövetség úszómedencéjéhez rendszeresített nyugágyakat a nem külügyesek – kirendeltségi, vagy vállalati emberek – milyen gyakorisággal használhatják és utána elrakják-e vagy sem.)

Mindentől függetlenül, maga az út és az utazás igen szép emlékeket hagyott bennem, még akkor is, ha a repülés sem volt problémamentes: Iszlamabadból visszafelé, a PIA – Pakistan International Airlines – repülőjével utaztunk, ami hithű muzulmán járat volt. Számomra az nem okozott gondot, hogy nem volt disznóhús, valamint alkoholos ital a menüben. Inkább elgondolkoztató volt, hogy a járaton összevesztek a hithű muzulmánok, akik Mekkába utaztak zarándokként, a nem hithű mohammedánokkal, akik a világ különböző országaiba indultak. Fontos kérdés volt: ki, hová megy és miért ? Kinek, mi köze ehhez, teszem fel én a kérdést, s főleg egy nemzetközi repülőjáraton, amit nem túl nehéz kibillenteni az egyensúlyából, ha az utasok az egyik oldalra torlódnak össze, tusakodás közben. Szerencsére a személyzet esze a helyén volt és rövid időn belül rendet teremtettek. Hangsúlyozom, bennünket nem fenyegetett közvetlen fizikai veszély, túlmenően azon, hogy a gép kibillenhetett volna egyensúlyából. Aki repült abban az időben, nagyon is megérti, hogy miről volt szó.

1973-ban sikerült a Fülöp-szigetekkel nagyköveti szinten felvenni a diplomáciai kapcsolatokat, amit 1974-ben Romulo akkori külügyminiszter magyarországi látogatása koronázott meg. Amikorra Macapagal, előző köztársasági elnök, feleségével, lányával és vejével nem hivatalos látogatásra Magyarországra érkezett, már eldöntött kérdés volt a diplomáciai kapcsolatok felvétele. Ezen a látogatásokon Macapagal-ék kísérő tolmácsa voltam. Az elnökért és családjáért gépkocsival előre utaztam a román-magyar határra és onnan kísértem őket Budapestre. Diosdado Macapagal, a sok száz, vagy ezer szigetből álló Fülöpszigetek előző elnöke soha, sehol nem látott olyan nagy síkságot, mint a román határtól jövet a magyar Nagyalföldön. A másik, ami döbbenettel hatott rá és családjára: a fogadtatás szintje és barátságos-szívélyes légköre. Ő ugyan előzőleg volt köztársasági elnök, Magyarországon mégis a legmagasabb szinten és kimondottan barátságosan fogadták: nem provokálták, nem szidalmazták, hogy az amerikai politika következetes szövetségese, hanem szívélyesen bántak vele.

Közben éppen csak lezajlott Sir Robert Askin N.S.W. miniszterelnök látogatása. Ez nem volt mentes protokolláris gondoktól: Magyarországon nem voltak államszövetségi tagállamok, illetve ennek miniszterelnökei. Nyilvánvaló volt, hogy Új Dél Wales nem volt azonos egyik magyar vármegyével sem, tehát nem volt természetes házigazda. Központi intézményre volt szükség, hogy a házigazda szerepét betölthesse – maradt a külügy, s annak is az államtitkára. Ez rendben is volt, mert Sir Robert eljutott a legmagasabb politikai és gazdasági szintre és hivatalos programja a legteljesebb mértékig kielégítette. Jól ismertük egymást Sydney-ből. Másrészt, kíséretének voltak olyan magyar származású tagjai is, akik mindkét fél segítségére voltak. A program jól lezajlott – bár az Erkel színházban Sir Robert felesége békétlenkedett, amikor a kíséret tagjai – az előző átlumpolt éjszaka után – esetenként elkezdtek horkolni.

Sir Robert, aki az ausztrál konzervatív párt tagja és képviselője volt, mindig büszkén hangoztatta, hogy munkáscsaládból származik, apja egyszerű mozdonyvezető volt. Ausztrál állami iskolákba járt, ott végzett, szemben a Munkáspárt több vezetőjével, akik angol magániskolákban és a legjobb egyetemeken végeztek – Angliában. A munkásosztályhoz való kötődése az egri kiránduláson is kiderült: a napi rutin látogatás-megbeszélések után, nem maradhatott el a szokásos látogatás az egyik borpincében sem. A borpince kellemesen hűvös volt, a kínált borok pedig tüzesek voltak, s bőségesen kínálták azokat. Egy pont után az új dél walesi miniszterelnök megelégelte a borokat és kiment a hűvös pincéből, friss levegőt szívni. A pince ajtajánál a földön üldögélt a pince egyik helyi dolgozója, aki szintén kóstolgathatott a helyi borokból – tökrészeg volt – és csak mammogott. Sir Robert a friss levegő helyett a júniusi alkonyati meleg levegőt szívhatta csak be a pince hűvöse után, s más nem maradt számára, mint leülni az ajtónál, és élénk eszmecserébe bonyolódni a világ ügyeinek állásáról az ajtó másik felénél dünnyögő magyar pince munkással. Az senkit nem zavart, hogy egyik sem érti a másik nyelvét – amikor a többiek kijöttek a pincéből, ott találták őket a legnagyobb békességben és élénk eszmecserében. A tervezett sajtókonferenciát viszont másnapra kellett halasztani.

Kis feltűnést keltett, amikor a kíséret protokollos tagja – régi jó ismerősem Sydneyből – éjjel, állítólag anyaszűz meztelenül megjelent a szálloda emeleti folyosóján, hóna alatt egy nagyméretű olajfestménnyel, hogy neki ezt most azonnal át kell adni a Kázmérnak, mint az ausztrál kormány ajándékát, amit ő majd továbbít a magyar kormánynak. Az ausztrál kolléga napi egy üveg whiskyre volt hitelesítve. Ettől nem tért el Budapesten sem, de belevont az ügyletbe, egy magyar protokollos kollégát is, aki bírta a magyar borokat, de nem a skót whiskyt. Magyarán szólva, egyszer-kétszer elázott és „bosszút esküdött": az első adandó alkalommal jó magyar borokkal viszonozza a kedvességet. Hát van jobb hely Egernél, ezt megtenni?

Magyarország már felvette a nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat a Fülöpszigetekkel. Az első magyar nagykövet indult Tokióból a Fülöpszigetekre, részben, hogy átadja megbízólevelét, valamint vezesse az UNDP Manilában megrendezett évi közgyűlésére utazó 4 tagú magyar küldöttséget. Ennek a küldöttségnek lettem a tagja az illetékes területi főosztályról. A másik tag a Nemzetközi Szervezetek főosztályáról került ki. A küldöttség helyettes vezetője nem a külügyből jött, hanem az akkori Minisztertanács mellett működött NGKT egyik főosztályvezetője, aki az UNDP egyik elnökhelyettesének a funkcióját is betöltötte. Mint említettem, a küldöttség vezetője a tokiói magyar nagykövet volt, aki megbizólevelének Manilában történt átadása után, képviselte a Fülöp-szigeteken Magyarországot.

Budapestről ketten indultunk útnak, mert az UNDP magyar elnökhelyettese már korábban Manilába érkezett. A tokiói magyar nagykövet utazása külön ügy volt, mert az kapcsolódott a megbizólevél átadásának időpontjához. Ezért indultunk útnak ketten Budapestről, Moszkva-Tokió-Manila útvonalon. Életem talán legzűrösebb és leghosszabb utazása volt.

Simán landoltunk Moszkvában, ahol a repülőtéren várt egyik nagykövetségi kollégánk. Megittunk egy üveg pezsgőt – az időből is ennyire tellett, mert megint beszálltunk a repülőbe – Aeroflot IL 62-es gépbe – és irány Tokió, ami kb. 10-12 órás nonstop repülést jelentett. A gépen vacsorát adtak, egy pohár borral (nehogy megártson.) Mindezt elfogyasztottam, majd hátra döntöttem az ülést, és szépen elaludtam. Arra ébredtem, hogy ébresztenek, mert hozták a reggelit, mondván, hogy kb. egy óra múlva már Tokióba érkezünk. A reggelit is elfogyasztottam, a kollégám viszont semmit nem evett: úgy nézett ki, mint aki másnapos. Pedig erre semmi oka nem volt.

Landoltunk Tokióban, ahol a repülőtéren a nagykövet és több kolléga várt. Nagykövetünk első szava az volt, hogy kollégám hogyan néz ki, menjünk most azonnal orvoshoz, ha beteg. A válasz egyértelmű, jól van, csak nem aludt, nyűgös, majd a szállo-

dában kipiheni magát. Ebben maradtunk. A nap gyorsan eltelt és eljött az este, reméltem, hogy a szállodában majd kipihenjük, kialusszuk magunkat. Nagykövetünk a nap folyamán elutazott.

Útitárs kollégám hajnali fél három körül felvert. Mondván, hogy nálam egy férfivel és nővel azt tárgyaltuk, hogy ő megitta a whisky-t az üvegből, majd a hiányt úgy pótolta, hogy vízzel feltöltötte az üveget. Nagyon álmos és fáradt voltam, gyorsan kituszkoltam a szobámból, mondván, hogy én aludtam, és nálam nincs senki. Hitte, meg nem is: mielőtt kiment, azért benézett a teljesen üres ruhásszekrénybe. (Mivel rövid volt tokiói tartózkodásunk ki sem csomagoltam.)

Következő reggel jó korán elindultunk a repülőtérre. Kollégám azt kérte az id. ügyvivőtől és a gépkocsivezetőtől, hogy átad egy üveg whisky-t, azt vigyék vissza a követségre, viasszal pecsételjék le és a következő futárral küldjék haza: ez fogja bizonyítani, nem ő itta meg az italt és a hiányt nem töltötte fel vízzel. Az üveget elvették tőle. Az utazást nem állítottuk le, mondván, hogy a Maniláig tartó hosszú repülőút során majd kialussza magát és elfelejti az egész hülyeséget.

Beszálltunk a fülöpszigeteki légitársaság gépébe és elindultunk. Kollégámnak javasoltam, hogy a kabin első két ülése közül az ablak melletti, belsőt foglalja el, mert onnan csodálatos szép tájat fog látni. Én ezt, illetve ehhez hasonlót a Sydney-Hong-kong közötti, valamint a Hong-kong-Manila-Sydney útvonalon már láttam. Kollégám a javaslatot elfogadta és kényelmesen nézelődött. Múlt az idő, s eljött az ebéd. Kollégám jelezte, hogy szeretne kimenni a mosdóba, ami a repülőgép hátsó részében volt. Felálltam, ő hátrament. Azt nem állítanám, hogy a személyzet túlságosan boldog lett volna, hiszen már elkezdték kihordani a tálcákon az ebédeket. Azért megoldották.

A személyzet akkor kapott a szívéhez, amikor kollégám már visszafelé jött. Mivel a repülőgép állandóan tenger felett repült, minden eshetőségre felkészülve, a mennyezetbe több helyen felfújódó gumicsónakokat helyeztek el. Nos kollégám letépte az egyik gumicsónak záró plombáját, kinyitotta az ajtaját, mire a csónak elkezdett kitüremkedni. A személyzet női tagjai sikoltoztak, hogy uram mit csinál, ezt nem szabad. A férfi munkatársak oda rohantak, s nagy nehezen visszatuszkolták a csónakot a tartóba. Kollégámat a helyére kísérték, megvárták, amíg leült és félreértések elkerülése végett a gépen utazó egyik biztonsági ember az én ülésem karfájára telepedett. Csak úgy dudorodott a hónaalja a pisztolytáskától, benne a fegyverrel.

Gyorsan „kiderült", hogy több más utassal együtt Manilába tartunk a UNDP kongresszusára. Kollégám nem beszélgetett az őrrel, mert azzal volt elfoglalva, hogy zsebéből kikapkodta a tárcáját és belebeszélt, mint egy mikrofonba, hogy „Főnök, a gépet a Bazsó ezredes, az izraeli titkosszolgálattól fel akarta robbantani, mert én itt utazom. A bomba a jobb egyes motorban van, a távirányítót a gumicsónak plombája képezte, ezért kellett a plombát letépni az mennyezeti ajtóról."

A tárcát közben a füléhez is tartotta, mintha fülhallgatóként működne, s hallgatta a Főnök utasításait. Azután válaszolt, azaz egész szép párbeszédet folytatott, szerencsére magyarul. Így a biztonsági ember nem értette, hogy mi történik, csak furcsán nézte ezt a különös „rádió adó-vevő" készüléket.

A párbeszéd befejezése után kollégám kirukkolt egy-két újdonsággal. Angolul elmondta a biztonsági őrnek, hogy a táskámban lévő összecsukható esernyőben beépített géppisztoly van. Mondanom sem kell, hogy a biztonsági őr elkérte az ernyőmet és alaposan megvizsgálta. Természetesen csak egy szimpla esernyő volt. Utána megvizsgálta az egyik nálam lévő hintőport, amiről kollégám azt mondta, hogy az valójában nitroglicerin, azaz robbantószer. (Prickly heat powder volt, azaz olyan púder, ami a meleg-nedves trópusi éghajlaton elejét veszi, hogy a bőrön vörös pattanások jelenjenek meg. Természetesen csak meg kellett szagolnia púdert és egyből érezhető volt, hogy a doboz mit tartalmaz.)

Felmerülhet a kérdés, hogy mégis, mint mentességet élvező diplomata, ilyen útlevél birtokosa, miért voltam olyan készséges a repülőgépen a biztonsági emberrel, miért adtam át vizsgálatra az ernyőmet, a púderes dobozt?

Emlékeztetnem kell arra, hogy 1974-ben jártunk, amikor alig voltunk túl a nemzetközi légkört alaposan felkavaró nagy gépeltérítéseken, terrorista akciókon. Amikor Sydney-ből 1969-ben és 1971-ben hazafelé utaztunk Frankfurtban átszálláskor alapos testi motozásnak vetettek alá. Diplomata státusz, vagy útlevél nem számított – mert aki fel akar kerülni a repülőre, azt megmotozzák, és a csomagjait átvizsgálják. Legkisebb lányom angolul „kiverte a balhét", amikor a rendőrnő még az ő lábai közé is benyúlt, hogy nem szégyelli magát a néni, hová akar nyúlni! Micsoda disznóság! A rendőrnő alig kapott levegőt, úgy meglepődött. A vizsgálatot viszont kíméletlenül és válogatás nélkül folytatta. Szóval, biztonságosabb és egyszerűbb volt együttműködni az esernyő és a púder megmutatásával és átvizsgálásának a megengedésével, mintsem vitatkozni, magyarázkodni.

Nos, megérkeztünk Manilába. Ünnepélyes fogadtatás a konferencia küldötteinek: lányok szép, díszes népművészeti ruhában, virágcsokrot akasztanak az érkező küldöttek nyakába. Tábornoki ruhában a fogadó bizottság vezetője, kezel az érkező küldöttekkel. Kollégám a fülébe súgja, hogy vigyázzon, mert a szemközti épületből távcsöves puskával rá céloznak, meg akarják ölni! A tábornok becsületére legyen mondva, nem ijedt meg – esetleg már tudott a furcsa magyar küldöttről?

A repülőtéri fogadtatás után bementünk a közeli szállodába, ahol nagykövetünk is lakott és már várt minket. Tájékoztattam a fejleményekről, a repülőút viszontagságairól. Azt hiszem, már tudott arról, hogy mi volt a whisky-s üveggel kapcsolatos fejlemény, amikor Tokióban a repülőtérre mentünk. Nagykövetünk nem volt egyedül: nem csak a UNDP magyar elnökhelyettese volt vele, hanem egy régi külügyes kolléga, aki „kölcsönbe" az Egészségügyi Minisztériumhoz került, onnan pedig az Egészségügyi Világszervezet (a WHO) megbízásából Manilába helyezték, mint ázsiai személyzeti igazgatót. Így nem volt nehéz orvos keríteni. A német orvos, aki már hosszabb ideje ott élt, gyorsan megvizsgálta kollégánkat. Rutin vizsgálatnak látszott: meghallgatta a tüdejét, szívét, megmérte a vérnyomását, megnézte a szemét, és gyorsan feltette a kérdést: mikor jött ki az alkoholelvonó kúráról? Kollégám pedig vágta rá a választ, két hete! Én meg közel álltam ahhoz, hogy felrobbanjak.

Az orvos gyógyszert adott a kollégának és elment. Az éjszaka pedig nem ígérkezett biztatónak: tájfun közelgett. A szálloda ablakait, üvegfalait bedeszkázták, bezsaluzták, hogy a vihar ne törje ki az üveglapokat. Aki élt trópuson, tudja, hogy a tájfun mit jelent. Számítottak arra is, hogy az áramszolgáltatásban zavarok mutatkoznak, ezért minden szobába, folyosóra kikészítettek gyertyákat, gyufákat, hogy a vendégek mozogni tudjanak. Kollégám begyulladt, nagyon megijedt. Lerohant a szálloda halljába, ahol nagy oszlopok álltak. Azok között rohangált, hogy jön a Bazsó ezredes és viszi kivégeztetni. Nagy nehezen elcsíptük, visszavittük a szobába, beadtuk a gyógyszert lefektettük, s mentünk vissza vacsorázni.

Másnap reggel ismét a szálloda halljában találtam, járkált, várta, hogy vigyék kivégezni. Már nem Bazsó ezredes, hanem a magyar hatóságok, mindazért, amit útközben és a szállodában tett. Sikerült megnyugtatnom, hogy nem lesz kivégzés. Mire megreggeliztünk, már megjött Budapestről az utasítás, hogy azonnal üljek repülőre vele, kísér-

jem Indiába, ahol delhi nagykövetségünk átveszi és onnan magyar gép szállítja haza. Ez nagyon egyszerűnek hangzik, de emlékeztetnem kell arra, hogy 1974-ben jártunk. Ekkor az utazások kissé bonyolultabbak voltak, hiszen még Indiába is kellett vízum. Meg azért a légitársaságokat is fel kellett keresnem, hogy mikor milyen repülő megy Új-Delhibe, ahonnan – az utasítás szerint – nekem azonnal vissza kell térnem Manilába, a UNDP konferenciára.

Az orvos rendszeresen vizsgálta kollégámat. Biztosított arról, hogy a Manila-Bangkok- Új-Delhi útvonalon nem lesz gondom vele. Szerencsére találtam olyan repülő-járatot, hogy nem kellett átszállni, repülőtéren várakozni. Másnap délelőtt indultunk és pontosan éjfélre érkeztünk Delhibe. Ott már vártak. Nagykövetünk és felesége jó barátaink: korábban voltunk már együtt Indiában, majd volt nagykövetem, Indonéziában. Azt azért nem egészen értették, hogy kerülünk ilyen hirtelen oda, mi történt a kollégámmal, miért rohanok én Manilába, ahová másnap reggel hatkor már indult is vissza a repülőgépem. És mentem is vissza, Hongkong érintésével.

Szerencsére pénz volt nálam elég, tehát a repülőjegyeket meg tudtam vásárolni. Nem részletezem, hogy milyen fizikai állapotban voltam, hiszen jó néhány napja már mást sem tettem, mint repültem: ide-oda cikáztam a különféle időzónák között, a fél világon át. Ezt legkevésbé a feleségem értette. Az történt ugyanis, hogy régi, jó szokásomhoz híven, minden megállóhelyről küldtem egy képes üdvözlőlapot. Azon nem lepődött meg, hogy kapott Moszkvából, Tokióból, Manilából. Viszont feltűnő volt, miért kapott Bangkokból, Delhiből, Hongkongból, majd ismét Manilából. Ezek már kissé zavarták a képet, hiszen arról soha nem tettem említést, hogy ezekre a helyekre mennék majd.

Meglepetését fokozta, hogy egyik nap lement a Közért-be és mit, illetve kit látott: azt a kollégámat, akivel elindultam Manilába. Egy másik férfi társaságában volt, két nagy sporttáskával. Az azokban lévő üres üvegeket a Közértben visszaváltották, illetve kicserélték boros és pálinkás üvegekre, majd felszálltak az 56-os villamosra és elindultak felfelé, a Hűvösvölgy irányába. Valahogy nagyon nem értette, hogy mi történt, és a hogy került oda a kollégám. Nejem, telefonált a minisztériumba, hogy mi van velem. Azt a választ kapta, hogy jól vagyok, voltak kisebb gondok az utazásom során, de engem ezek nem érintettek. Minden rendben van és a részletekről majd később, személyesen tájékoztatják.

A személyes tájékoztatás úgy történt meg, hogy a WHO-nál dolgozó kolléga hazajött szabadságra és ő mondta el nejemnek a csodálatos kalandokat. Így, amikor visszaérkeztem, Budapestre, nejem már tudta, miként kerültem Bangkokba, Delhibe, és más helyekre. Én mindenesetre többet nem köszöntem úgy, hogy pálinkás jó reggelt kívánok!

Az UNDP konferencia nem jelentett nagy fizikai megterhelést. Mint minden nemzetközi megbeszélés, ez is úgy folyt le, hogy a lényeges kérdések már a folyosói egyeztetéseken eldőltek. Utána jött a határozati javaslat előterjesztése, majd megszavaztatása. A határozatot mindenki elfogadta, s utána egyformán panaszkodott, hogy a fejlesztési programokra nem kap elég pénzügyi támogatást az ENSZ-től. A fülöpszigeteki kormány pedig kiváló házigazdának bizonyult: a kormány egy-egy tagja ebédre, illetve vacsorára meghívta a konferencia résztvevőit. Ebédünk és vacsoránk így mindennapra biztosított volt. És micsoda ebédek, vacsorák voltak!? Délidőben is az ország legjobb zenekarai szórakoztatták a küldötteket, pezsgő latin muzsikával.

Esténként – bár kijárási tilalom volt! – valamelyik klubban, nagy szálloda halljában tartották a vacsorát, ahová oda hozták valamelyik leány gimnázium végzős osztályait. Hát, a küldötteknek legyen kivel táncolni! Kérem, vegyék komolyan! Tényleg táncolni! Ezekre a rendezvényekre a küldötteket és a lányokat is külön buszok szállították, fegy-

veres, rendőri kísérettel. Ez korántsem vicc és egyáltalán nem az esti rendezvényekkel függött össze. Amikor napközben elmentem a külügyminisztériumba, avagy más minisztériumba hivatalos látogatásra, minden alkalommal fegyveres, szirénázó rendőrmotoros kísért. Először nagyon meglepődtem és megilletődtem. Miután elmagyarázták, hogy a forgalom miatt ez elkerülhetetlen, belenyugodtam és rájöttem: még ma is ott kóvályognék valahol Manila utcáin, nem pedig, hogy időre oda értem volna a megbeszélt hivatalos tárgyalásokra. Azért is szükség volt a rendőri kíséretre, mert akkortájt Manilában kijárási tilalom volt még életben.

A táncos összejövetelek is tartogattak meglepetéseket: egyik alkalommal olyan asztalhoz ültettek, amelynél az egyik csinos fülöpszigeteki leányzó arról beszélt, hogy milyen jól élt Sydney-ben. Rákérdeztem, hogy mit csinált ott, hol lakott. Elmondta, hogy ő az egyik előző fülöpszigeteki főkonzul leánya. Amikor visszakérdezett, hogy én mit kerestem ott, elmondtam, hogy én voltam az első magyar főkonzul Sydney-ben, ahol csak azért nem találkozhattunk, mert amikor bemutatkozó látogatást kértem az édesapjához, ő vonakodott attól, mondván, hogy az országaink között nincsenek diplomáciai kapcsolatok. Így aztán nem erőltettem a dolgot és a két konzuli misszió között nem volt kapcsolat. A társaság más országokból való diplomata tagjai jót nevettek az eseten.

Az összejövetelről fénykép is készült, s amikor nejemnek beszéltem manilai élményeimről, megmutattam a fényképet is, azon a volt főkonzul lányát. Feleségem elismerően nyilatkozott arról, hogy valóban milyen csinos leányzó. Csak azt nem érti, mondta, hogy a jegygyűrű hová került az ujjamról. (Valójában nem levettem, hanem zuhanyozáskor a szállodában felejtettem)

Az esti rendezvényekre Romulo külügyminiszter búcsúvacsorája tette fel a koronát. Eltelt a egy hónap, már kihevertem a hosszú repülőutakat, mire eljött Romulo vacsorájának az estéje. Meleg, párás este volt. Romulo háza pazar volt: nagy kerttel, szép és jól ápolt tágas verandával. A melegben megszomjaztam és szerettem volna egy pohár vizet inni. A felszolgálók viszont a vacsora előkészítésével, terítéssel voltak már elfoglalva, az aperitif után. Nézelődtem, hogyan juthatnék egy pohár vízhez. Kollégáim nem értették, miért izgek-mozgok. Közöltem, hogy szeretnék valamit inni, mert nagyon szomjas vagyok. Hát ott a szökőkút, miért nem iszol abból? – kérdezték. Erre csak visszakérdezni tudtam, hogy a trópuson mióta ildomos a szökőkútból inni? A szökőkútból valódi pezsgő folyik – mondták! Ezt először nem akartam elhinni, de a csobogó folyadék meggyőzött arról, hogy valóban pezsgő csordogált ott.

Manilából visszatértem Budapestre. Itthon várt a sok munka, többek-között Romulo külügyminiszter magyarországi látogatásának előkészítése és lebonyolítása. A Citadella étteremben voltunk vacsorázni. Puja Frigyes akkori magyar külügyminiszter volt a házigazda, aki nem volt híres a humoráról. A jó hangulatú vacsorán említettem Romulo-nak, hogy néhány héttel korábban az általa szerénynek minősített manilai házában rendezett búcsú-vacsorán micsoda jó italt fogyasztottam a szökőkútból. Hát ő ezt úgy fogta fel, hogy nem is volt rossz csíny pezsgőt cirkuláltatni a szökőkútban!

Járt nálunk Natwar Singh, indiai külügyi államtitkár, akinek a látogatása érdekesen indult: ideiglenes ügyvivőnk Delhiből rosszul fogalmazta meg a táviratot, amikor jelentette, hogy az indiai kormány kéri N. Singh külügyi államtitkár fogadását. A távirat úgy volt értelmezhető, hogy Indira Gandhi kíván ismét Magyarországra látogatni. Nem árt pontosan fogalmazni! Ezt sürgősen tisztázni kellett, mert másik fontos látogatás előkészítésen dolgoztunk, ami azt jelenti, hogy ennek az időpontja már rögzítésre került. A jelzett indiai látogatás pedig épp egybeesett volna ezzel. Furcsa volt a táviratból, hogy

Indira Gandhi jönne személyesen azért, hogy a helyszínen tanulmányozza a nemzetközi konferenciák szervezésével kapcsolatos magyar tapasztalatokat, valamint a konferenciák lebonyolításához használt tolmács-készüléket- berendezést? Ez így csak „távirat" lehet, ahogy a külügyi vicces zsargon ezeket a jelentéseket nevezte.

Rövidesen kiderült, a külügyi államtitkár jön Indira Gandhi megbízásából, mert az el nem kötelezett mozgalom soros csúcsértekezletét, állam-és kormányfők részvételével, Delhiben tartják. Ehhez szeretnék a magyar tapasztalatokat is megismerni, főleg a tolmács-berendezést, amiről sok jót hallottak. Azt, hogy mennyire készültek az eseményre mutatta Natwar Singh felkészültsége is a témában: már kiszámították, hogy Indira Gandhi-nak hányszor kell kezet fognia a megjelent állam-és kormányfőkkel, amikor üdvözli őket, s ez mennyi ideig fog tartani. Részletes elképzelése és véleménye volt a tolmácsolási feladatok megoldásáról is. Magasan képzett, nagy tárgyi tudású és jó humorú személyt ismertem meg benne. Ő volt a csúcsértekezlet megszervezésének a felelőse. Ez semmit nem változtatott azon a tényen, hogy politikailag is mennyire felkészült volt. Mindenre volt ideje. Arra is, hogy a több napos tárgyalási sorozat, hivatalos ebéd, vacsora közben időt találjon arra, hogy felkeresse Rubik Ernőt, a „bűvös kocka" feltalálóját, aki híres ember lett Indiában is. N. Singh előadta, hogy hány száz külügyi államtitkár és külügyminiszterhelyettes él és dolgozik a földkerekségen – de Rubik az egyedüli, aki a bűvöskockát feltalálta. Ezért is meghívja a miniszterelnök nevében indiai látogatása. Ment is!

Én pedig 5 hetes ázsiai ellenőrző útra mentem, diplomáciai futárként. Natwar Singh látogatása után Indiában nem volt nehéz dolgom a hivatali munkában. Az indiai külügyminisztériumban felkerestem partneromat, akivel nemzetközi kérdésekről és a kétoldalú kapcsolatok egyik-másik kérdéséről ejtettünk szót. Mondanom sem kell, engem elsősorban az érdekelt, hogy az indiai politika miként értékelte az akkori kínai törekvéseket. Erre a kérdésre akkor Indiában nem spóroltak a válasszal: partnerem részletesen ismertette információikat, értékelésüket.

India után Dacca, Bangladesh-ben. Érdekes volt látni azt a helyet, amely a térség és a világpolitika nem kis „porát" felkavarta. Bangladesh alig néhány éve lett független állam és nem kevés diplomáciai munkát jelentett mind a függetlenné válásának nemzetközi összefüggéseivel kapcsolatos ügyeknek, mind elismerésének az intézése. Időközben sor került Bangladesh első külügyminiszterének első hivatalos magyarországi látogatására is. Ennek is aktív részese voltam. Apolitikus és nem diplomáciai jellegű mozzanatot emelek ki a látogatásból: új volt a budapesti Metro számomra is és tolmácsként nagy élvezettel kísértem a minisztert a Madách-téri megállóba, ahol a központi irányító termet is megnézhettük. Érdekes volt ott látni, hogy miként lehet a szerelvényeket irányítani, majdnem úgy játszani azokkal, mint a kis villanyvonattal. Be kell vallanom: a miniszternek is nagyon tetszett az irányító terem. Az sem volt érdektelen, hogy a küldöttség gépkocsijait előre küldtük a Blaha Lujza térre, ahová a földalattival gyorsabban oda értünk, mint az úttesten haladó gépkocsik. (Zárójelben említem, hogy a külügyminiszter kíséretében lévő európai főosztályvezetővel később együtt voltunk nagykövetek Iránban.)

Utána Szingapúr. Izgalmat elsősorban azt jelentettt, hogy kollégámmal együtt betegen érkeztünk. Kollégám útközben valahol, valószínűleg még Delhiben tüdőgyulladást szedett össze. Mire Szingapúrba érkeztünk nagyon magas láza volt. Nekem meg az egyik, legutóbb Sydney-ben kezelt fogam robbant be. A szállodában első kérésem az volt, hogy a szálloda-orvost kerítsék elő. Jött is éjjel kettő körül, s nagyon meglepődött, hogy mindkét utas doktor, s mégis rá van szükség. A viccet hamar félretette a gyors hőmérőzés után. Viszont egy injekció, néhány tabletta és valami orrcsepp után, s kollégám reggelre már jól volt. Az orvos megmondta, hogy a gyógyszerek veszélytelen lórúgás erejűek, azaz nagyon hatékonyak, mellékhatás nélkül. Az orrcsepp egymagában különös volt, mert 20 perc alatt teljesen véget vetett a nazális problémáknak. Már nem kellett orrot fújni, nem volt csepegés, de még köhögés sem. Nekem pedig adott fogfájás elleni tablettát, valamint megadta fogorvosa címét, telefonszámát, akit másnap reggel gyorsan felkerestem.

Arról jobb, ha nem beszélek, hogy mindez mennyibe került! No, de nem azért mentünk Szingapúrba, hogy gyógykezeltessük magunkat, hanem dolgozni. Tehát irány a külügyminisztérium, ahol vártak. (Megjegyzem, gyakorlatilag a szállodánk mellett volt.) Végiglátogattam a főosztályvezető-helyettest, a főosztályvezetőt, a miniszterhelyettest, az államtitkárt, majd rövid időre fogadott Rajaratnam külügyminiszter is. Neki átadtam a magyar külügyminiszter üdvözleteit és elmondtam, hogy munkatársaival mennyire hasznos, érdemi megbeszéléseket sikerült folytatni. Ez pedig nem udvariaskodás volt, mert a szingapuri kollégák részletesen elmondták, hogy ők miként látják a térség helyzetét, az hogy illeszkedik a nemzetközi helyzet alakulásába, milyen kilátásokkal számolnak. Szót ejtettünk természetesen a kétoldalu kapcsolatokról is.

Rajaratnam külügyminiszter és felesége este vacsorán láttak vendégül. A miniszterrel ekkor volt alkalmam mélyrehatóbban tárgyalni politikai és diplomáciai kérdésekről. Mondanom sem kell, hogy érdeklődésem egyik fő területét ekkor – a hazai utasítások alapján – a kínai helyzet megítélése, a kínai világpolitikai törekvések felmérése alkotta. Rajaratnam egyáltalán nem volt szófukar ebben a tekintetben, pedig nem vittem olyan „nyelvoldót", mint tokaji, vagy barack. A hazai kedvességet inkább egy rúd szalámi, néhány pár gyulai, piros paprika és hasonlók igyekeztek kifejezni. Mondanom sem kell, hogy a magyar Rajaratnam-nénak, azaz Piroskának ezek a figyelmességek nagyon sokat jelentettek.

Az udvariasság, kedvesség meghozza a gyümölcsét. Az, hogy korábbi magyarországi utazásaikor segítettünk az asszonynak Budapestről eljutni a vidéki rokonokhoz, azaz tisztességesen bántunk vele, az nem maradt nyom nélkül. S közben már a világ változásai is körvonalazódtak, mert nem sokkal korábban, amikor 1961-ben Indonéziába utaztunk és csak tranzitálásra, azaz 40-50 percre megálltunk Szingapúrban, az akkori ócska reptéren még alig két éves lányom mellé is jutott fegyveres katona. Most meg a külügyminiszternél vacsoráztam, s mondanom sem kell, hogy a főosztályvezető helyettes nem éppen a miniszter vacsora partnere.

Hűtlen lennék önmagamhoz, ha arra nem térnék ki arra is, hogy Szingapúrnak ekkora már micsoda repülőtere volt. Ezt már többször láttam, hiszen a Sydney-i főkonzuli évek során az ausztráliai utazások kapcsán hol Szingapúrban, hol Bangkokban megálltunk egy-két éjszakára. A szingapúri repülőtér minden alkalommal elismerésünket vívta ki. Arról is szólni kell, hogy micsoda épületek szökkentek időközben a magasba: csodálatos felhőkarcolók, olyan is, ami egy álló menedzser-kalkulátor formáját kapta. A Hotel Peninsula, ahol laktunk, csodálatosan szép, modern épület, egyben kisebb bevásárló központ a külügyminisztérium mellett. Egyetlen nagy hibája volt: oda építették, ahol korábban Ázsia egyik legjobb kínai vendéglő sora működött az utcán. Számos alkalommal étkeztünk ott, hatalmas kerek asztalok álltak az utcán egymás után és jobbnál-jobb kínai ételeket lehetett rendelni. Annak alátámasztására, hogy mennyire ismert és kiemelt hely volt, hivatkozom a Newsweek című amerikai hetilapban rendszeresen megjelentetett hirdetésekre, amelyek ennek az utcai vendéglőnek a képét hoz-

ták, hogy Szingapúr,.... ja a kérem, ott még ez a kínai vendéglő is van. Kollégám örült, hogy már nem volt meg a kínai vendéglő, mert ő nem különösebben lelkesedett a keleti ételekért.

Szingapúr után Dzsakarta, ahol nagykövetségünkön több mint négy évet szolgáltam, s Indonéziával közben behatóan foglalkoztam itthon. Túlzás, ha azt mondom, hogy ide is kicsit hazamentem? Sok hivatalos dolgom nem volt. Ami volt, azt viszonylag gyorsan letudtam, és maradt időm körül nézni. Volt itt is meglepetés, mert a város egyes részei teljesen új formát és alakot öltöttek. Az a ház, amelyben mi is laktunk, eltűnt, mert az egész környéket egy hatalmas, égbe nyúló épülettel töltötték meg. Még nem volt kész, de az építkezés nagy ütemben zajlott. Olyan sokat nem időztünk itt, mert menni kellett Ausztráliába, ahol bőven volt hivatalos dolgom. Hajtott az a tényező is, hogy fogam, – amit Szingapúrban csak „elláttak" – sürgetett, hogy hosszabb távú rendezést nyerjen. Szóval repültünk Sydneybe, ami 6 és fél órás út volt.

Megnyerő volt a Sydneybe érkezés: a repülőtéren a vámos, illetve a bevándorlási hivatal munkatársa üdvözölt, hogy „ Főkonzul úr! Jó ismét látni Önt. Üdvözöljük! (Mindezt természetesen szép, ékes magyarsággal! Mert ők, nem 1956-ban hagyták el Magyarországot.) Van elvámolni valója? Természetesen nincs, ezek a hivatalos, pecsétes csomagok, azok pedig a magán bőröndjeink. Kérem, mutassa meg, melyiket kívánja megnézni, mert természetesen azonnal kinyitom Önnek. Ó arra nincs semmi szükség – hangzott el a válasz és máris túl voltunk a hivatalos vizsgálaton. Állítom, tudták, hogy most sem volt semmi olyan dolog, tárgy nálam, illetve nálunk, amit valóban gondot okozhatott volna nekik.

Eszembe jutott ismét, amikor a sydneyi magyar üzletasszonyok a nercbundával kísérelték meg kijátszani őket: Európába utaztak tanulmányozni a női fodrászat legújabb módozatait, illetve az utazási szakmai új fogásait. Régi nerc bundájukat kivitték Ausztráliából és ebből kivették a régi címkét és bevarrták az új bundába és úgy akarták átvinni a vámon. Sajnos, a vámos visszaérkezésükkor megdicsérte ugyan, hogy milyen csinos a hajviseletük, de egyből hozzátette, hogy az új nercbe a régi bunda címkéjét varrták át, ami a vámmal, birsággal együtt ennyit és ennyit tesz ki. Most fizetik ki, vagy csekken beküldik? Mindezt olyan udvarias és kedves hangnemben, hogy az utasnak még oka sem lehetett megsértődni.

Nos, beértünk a városba, be a főkonzulátusra, ahol kicsomagoltunk. A hivatalos csomagokat – szokás szerint – átadtuk biztonságos megőrzésre a főkonzulnak. Ő átvette azokat, hogy elhelyezzék a biztonsági szobában lévő páncélszekrényben. Ezt követően részemről az első telefonhívás fogorvosnak. A felesége vette fel, várták, hogy jövünk, mert hallottak erről, s milyen kedves, hogy őket hívom elsőnek.

Megnyugtattam, Magdikám, ha magának is annyit és annyira fájt volna a foga, mint nekem, akkor Ön sem tett volna másként. Szóval, nem volt fél óra és máris a fogorvos székében ültem, aki hosszú évek után is felelősnek érezte magát, hogy nekem fogfájásom lehetett. Gyógyított és ezért nem várt el borravalót sem.

Sydneyben a magyarok ismét igen barátságosan fogadtak. Az örömben azért volt sok üröm is. Egyik helyen a ház asszonya kifejtette, hogy utódomat, az új magyar főkonzult nagyon kedvelik és szeretik, bár nem tud nyelveket, nem művelt és nem jó társasági ember, de „olyan aranyos"! És közben az arcát pofozgatta! Kollégám – pestiesen szólva – nem tudott se köpni, se nyelni. Végtelenül felháborodott, hogy majd otthon eljár és intézkedik, hogy ezt a főkonzult azonnal hívják haza. Sikerült lehűteni, hogy semmi értelme, felkapni a vizet, mert az sem nyom semmit a latban, amit a magyarok kezdtek el részletezni. Az ott élő magyarok véleménye egyezett azzal, amit a főkonzulátus munkatársai mondtak el. Kollégámat megnyugtattam, hogy ez sem számít. A kolléga becsületére legyen mondva, itthon megkísérelt eljárni, de gyorsan tudtára adták, hogy erőfeszítése hiábavaló.

Lényeg, hogy dolgozzunk, mégpedig érdemben. Megyünk Canberra-ba, a fővárosba, ahol a John Rowland külügyminiszterhelyettes fogad. (Régi ismerős, hiszen Budapesten 1966. októberében és ezt követően többször találkoztunk. Így a fogadtatás szívélyességével nincs semmi gond.)

Az otthoni utasítás értelmében felteszem a kérdést, mit szól Ausztrália kormánya ahhoz, ha a magyar kormány nagyköveti szintű diplomáciai képviseletet kíván nyitni Canberra-ban. A válasz egyértelmű: Ausztrália kormánya üdvözli a magyar kormány erre vonatkozó döntését, még akkor is, ha most arra nem tud válaszolni, hogy az ausztrál kormány mikor tehet hasonló lépést. Ezt az az ausztrál külügyminiszterhelyettes közölte velem, aki 1966 október 23.-án Budapesten tartózkodott, hogy megvizsgálja, mi történik a tragédia 10. évfordulóján és közvetlenül azt követően! Erre a megbeszélésre elkísért Sydney-i főkonzulunk is, miután ragaszkodtam ahhoz, hogy ő is jöjjön. Ez a „ragaszkodás" összefüggött azzal, hogy ő bármikor bejutott Kádár Jánoshoz. S persze mószerolhatott, hogy az „ifjú titán" – mármint jómagam – kihagyta őt olyan fontos dolog megtárgyalásából, mint a magyar nagykövetség létesítésének a lehetősége. Nekem azért elmondta, hogy a megbeszélést végigülte, de nem sokat értett az egészből.

Nos, az egy hét, amit Ausztráliában töltöttünk gyorsan elszaladt. Úgy láttam, túl sok minden nem változott, de sok minden még szebb és jobb lett. Többször eszembe jutott és ismét láttam az ausztrálokra jellemző segítőkészséget, amit a Sydney négy évem során tapasztaltam. Erről több minden elmondtam kollégámnak, akinek legjobban az az eset tetszett, amikor 1969-70. körül, (azaz a Csehszlovákiának nyújtott elvtársi segítséget követően, ami miatt a különben sem túlságosan népszerű Szovjetunió presztizse ismét mélypont köré kezdett süllyedni,) az egyik sydney rádióadó április 1.-én bemondott egy hírt: Newcastle környékén, a tengeren hányódik egy szovjet tengerjáró, amelynek a legénysége, a kapitányt kivéve a vízbe ugrott, hogy megszökjön, és menedékjogot kérjen. A tengerészek kiúsztak a partra és vizes ruhában ott vacognak. (Április eleje körül arrafelé nincs kimondottan trópusi hőség, ez már jó nyárutó!)

Nos, a jó ausztrálok, a hír hallatán gyorsan kocsiba ugrottak és nagy számban elindultak Newcastle irányába – felkészülve meleg ruhával, gyapjútakarókkal, termoszokban forró teával és minden olyannal, ami ilyen esetben segíthet. Nagy számban igyekeztek a megjelölt helyre, hogy segítséget nyújtsanak a bajba jutottaknak. A helyszínre érkezve azonban csak egy tv-s csapat várta őket, s nem a bajbajutott szovjet/orosz tengerészek. A televíziósok ráadásul még csúfolódtak is, mert azzal a jelszóval várták a segítőkész embereket, hogy „április 1.-van, a bolondok napja". (Fools' day!) A dolog vége az lett, hogy a televíziósoknak kellett menekülőre fogni a dolgot. Szóval, ez is az ausztrál lelkivilágra vall, beleértve azt is, hogy a média mennyire képes politikailag manipulálni a tömegeket. Mert ugye tömegek mozdultak meg – legalábbis annak alapján, amit a rádióadásokból magam hallottam ez ügyben. Sydney-ben ugyanis úgy dolgoztam, hogy a főkonzuli dolgozószobában állandóan szól a rádió: közvetítés a parlament üléstermébõl, gyakori hírek, stb. Aki azt hiszi, hogy a lehallgatás elleni védekezés miatt szólt állandóan a rádió, az nagyon téved. Ebben a korban a rádió hangja már régen nem zavarta a lehallgatást! Élvezetes volt hallgatni a rádióműsorát.

Bármennyire is jól éreztük magunkat Ausztráliában, már kezdett viszketni az a bizonyos testrészünk, hiszen csaknem öt hete elvoltunk otthonról. Becsomagoltunk és

mentünk a hivatalba, ahol a főkonzultól kértük a személyesen neki – de gyakorlatilag a főkonzulátus valamennyi munkatársa jelenlétében – átadott futárposta csomagokat. Főkonzulunk kinyitotta a páncélszekrényt, ami üres volt. Megvonta a vállát, hogy a csomagok ott nincsenek. Hát akkor hol vannak, kérdezte kollégám, aki felelős volt a csomagok biztonságáért. Főkonzulunk csak a vállát vonogatta, majd megkérdőjelezte, hogy egyáltalán átadtunk-e neki az öt pecsétes, azaz szigorúan, valamint egy pecsétes, azaz hivatali titkot tartalmazó csomagokat.

Főkonzulunk előttünk végigkérdezte munkatársait, hogy valóban látták-e a csomagokat és mit tudnak azokról, hol lehetnek? Kollégám már sápadozott és olyan ideges lett, aminek még soha nem láttam. Rákiabált a főkonzulra, hogy a számos diplomáciai csomag elvesztése nemcsak sima börtönbüntetést vonhat maga után, de akár akasztást is eredményezhet, hiszen a hazaárulás, a rejtjeltitok elárulása is felmerülhet. Főkonzulunk zavarba jött, hebegett-hápogott és eltűnt. A hivatalból átment a lakásába, ami közvetlenül a hivatal mellett volt. Kollégám, mint a ketrecbe zárt oroszlán rohangált le-föl. Egyszer csak megjelent főkonzulunk, bárgyún vigyorogva, hóna alatt hozva a diplomáciai csomagokat. Amikor megérkeztünk a főkonzulátusra a csomagokat átadtuk, de ő nem a páncélszekrénybe tette azokat. Valamiért átment a lakásába, hóna alatt a 4-5 csomaggal. A csomagokat gyorsan bevágta az ágya alá. Most zavarában átment a lakásába, be a hálószobába és ekkor jutott eszébe, hogy az ágy alatt megnézze: nem oda dugta-e véletlenül a csomagokat. Odadugta, és most visszaadja azokat épen, sértetlenül. Kollégám átvette a csomagokat, kissé megnyugodott, s alig várta, hogy elhagyjuk a főkonzulátus épületét, s ne lássa a főkonzult. Ettől függetlenül tüzet okádott, mert ügye volt az a bizonyos vacsora epizód, most meg a csomagok ügye. Már nem lehetett lebeszélni arról, hogy otthon ne kísérelje meg eljárni, hogy ezt a főkonzult mielőbb hívják haza. Még az sem vigasztalta, hogy a főkonzul fiatalabb – gyakorlatilag velünk egyidős – munkatársai megkísérelték viccesre fogni a dolgot, hogy a főkonzul a hálószobában már csak így tud dugni.

Irány a Sydney repülőtér, beszállás. A Szingapúrig tartó több mint 8 órányi úton is füstölgött. Az sem vigasztalta, hogy olyan különleges társaságban utaztunk az első osztályon, mint egy nagyon csinos és rendkívül elegáns fiatal ausztrál nő, aki hat ülést vett: az ablak mellett ült az egyiken, mellette egy, előtte és mögötte pedig két-két ülés volt, ahová senki nem ülhetett. Volt még egy utas, mégpedig az amerikai diplomáciai futár, akinek nem voltak bazi nagy táskái, mint nekünk, kitömve csomagokkal. Ő a belső zsebében vitt kis lepecsételt borítékot, s abban a floppy-k. Honnan tudtuk, hogy amerikai diplomáciai futár volt? Egyszerű ügy volt, mivel bemutatkozott, ahogy az első osztályon az nem teljesen ismeretlen jelenség. Ennyien voltunk az első osztályon, így eleve senki nem ült volna az ausztrál hölgy mellé.

A Singapore Airlines gépe a szokott első osztályú szolgáltatást nyújtotta. Máig is emlékezetes repülőút volt. Szingapore-ban átszállás, gyakorlatilag várakozás nélkül és irány Delhi. Indiában már voltunk, így hazafelé már nem mentünk be a városba, hanem a nagykövetség illetékes munkatársai kihozták a futárpostát a repülőtérre és ott adták át. Ez azt jelenti, hogy a fogadó országokban az egyes diplomáciai képviseletek illetékes és kijelölt munkatársai bejárhatnak a tranzitváróba, ahol a diplomáciai futárokkal rendszeresen találkoznak, és a futárpostát átveszik, illetve átadják. A fogadó ország külügyminisztériuma ehhez megfelelő névre szóló igazolványt ad ki.

Szóval, minket is vártak és átadták a diplomáciai futárpostát. Igen ám, de a kollégák „aranyos fiúk" voltak és hoztak nekünk ajándékot is, meglepetésként: egy-egy indiai kardot. Mindez 1975. március elején. Amikor a gépeltérítések miatti légkör változatlanul felkorbácsolt volt, hiszen a terrorizmus nem csitult, hanem folytatódott és halálos áldozatok is voltak. A kard pedig olyan fegyver, ami felhasználható gépeltérítésre, emberi élet kioltására. A fegyverrel elég bonyolult beszállni még az Air India repülőgépébe is, hiába van ismerősünk. Egy megoldás van: a kapitánynak személyesen átadni a kardokat, aki a pilóta fülkében elzárja azokat. Megoldható, csak nem kevés utánajárással. A kollégák röhögnek a markukba, hogy jól kiszúrtak velünk, mert a kardokat vissza nem veszik, illetve viszik és látják a küszködésemet, ahogy a repülőgép személyzetével tisztázom, a kardokkal nem azért hadonászok, mert a gépet el akarom téríteni, hanem, a kapitánynak szeretném megőrzésre átadni és majd Beirut-ban visszakapni azokat.

A repülőgép parancsnoka elveszi a kardokat, felviszi a gépre, mi is felszállhatunk, és végre indulunk: irány Beirut. Kellemesen repülünk, majd váratlanul és idő előtt leszállunk. Kérdésemre, hogy hol vagyunk és miért szálltunk le, azt a választ kapom a személyzettől, hogy a bagdadi repülőtér legkülső részén, egy használaton kívüli kifutón. Azt még ők sem tudják pontosan, hogy miért, de gyanítják, hogy valami műszaki probléma adódott. Jönnek is a szerelők, bütykölik az egyik motort. Órákon át. A meleg olyan iraki: 40 °C fok körüli, a gépben pedig nincs hűtés. Hiszen kint állunk a legtávolabbi kifutón, ahova nem hoznak generátort, és hűtőgépet. Szerencsére a személyzet nem fukarkodik a hideg itallal az első osztályon. Azt nem tudtuk elképzelni, hogyan vészelték át ezt a meleget a turista osztályon.

Jó néhány óra multán elindulhatunk. Beirut viszont szóba sem jöhetett, Rómába megyünk, mert a műszaki hibát csak annyira tudták megjavítani, hogy az olasz fővárosba eljuthassunk. Ott lesz megfelelő bázis, alkatrész, hogy a hibát ismét megnézzék, kijavítsák, hogy a gép biztonsággal repülhessen tovább Londonba, illetve New York-ba, jelentik be a fedélzeten.

Hát, azt már tudtuk, hogy Beirut-ban a nagykövetség munkatársai hiába várnak minket, mert oda nem érkezik meg a gép. Azt is tudtuk, a nagykövetség jelenti Budapestnek, hogy a futárok gépe egyáltalán nem érkezett meg. Az ilyen híreket a világ valamennyi külügyminisztériumában idegesen fogadják. Azt szintén tudtuk, hogy a légitársaság beiruti képviselete, ha tudja sem mondja meg, hogy gépük műszaki hiba miatt Rómába ment, miután órákon át bütykölték már a bagdadi repülőtéren. Szóval, Rómában a repülőtéren az első dolgunk telefonálni a nagykövetségnek. Be sem megyünk a nagykövetségre, de Budapestnek kérjük jelenteni, hogy nem elvesztünk, elraboltak. hanem, jól vagyunk és műszaki hiba miatt a repülőgép nem Beirut-ban, hanem Rómában landolt.

Az Air India légitársaság felajánlotta, hogy Rómából átvitet minket Beirut-ba, az első járattal. Mi viszont láttuk, hogy a Malév egyik gépe ott áll a betonon. A gépen hely van, tehát: irány haza. A beiruti futárpostát majd valahogy hazaküldik, közvetlen Malév járat akkor rendszeresen volt.

Fantasztikusan landoltunk Budapesten a Tu-134-essel. A pilóta úgy tette le a gépet, mint egy vadászbombázót, félig zuhanó repüléssel. Ezt nemcsak mi éreztük és láttuk, hanem azok is, akik – nagy meglepetésünkre – kijöttek elénk. Futárutaknál ez nem volt szokásos. Ám a mi nagy késésünk, ideiglenes eltűnésünk, majd váratlan felbukkanásunk Rómában és hazaindulásunk onnan és az ezekkel kapcsolatos táviratok miatt a feleségeket is tájékozatták, majd kocsival kihozták a repülőtérre. Az asszonyok meg azért voltak megdöbbenve, hogy férjeik a tervezettnél 2-3 nappal korábban érkeznek, és őket kiviszik a repülőtérre. Hát akkor mi történhetett, mentők viszik a férjeket haza, vagy kórházba a futárút után?

Hát rendben megérkeztünk és nem győztünk magyarázkodni a feleségeknek, hogy nincs ok az aggodalom, jól vagyunk. A főnökségnek nem kellett különösebben magyarázni, hogy az AI járata műszaki probléma miatt nem a tervezett útvonalat repülte és ez minket érintett. Kollégám elmondta a sydneyi viszontagságokat a főkonzul személyével kapcsolatban, de viszonylag gyorsan leállították. A főkonzul még sokáig maradt, mert ott még kevesebbet ártott, mintha itthon lett volna.Az útról készült szép fényképeim ma is nagy örömet okoznak.

Részletes jelentést írtam az útról, amit a főnökség elfogadott. Az írott jelentés nem volt „nagy durranás", mert a lényeget röviden mindenünnen jelentettem táviratban. A főnökség azt azért szívesen vette és örült, hogy az ausztrál kormány a magyar nagykövetség tervezett létesítését kedvezően fogadta. Ez annak ellenére így volt, hogy ekkor már régen szélesre tárult Magyarország nemzetközi mozgástere.

Az említett jelentés csak egy csekély mozzanat volt mindennapi munkámban. Mert az természetes, hogy ismét neki kellett veselkedni az íróasztalnak, hiszen már olyan korban éltünk, amikor az érdemi munka került egyre inkább előtérbe: kevesebb lett a lózunk, a jelszó, több az érdemi vizsgálat, és értékelés.

A nemzetközi kapcsolatok és együttműködés légkörét a világpolitikai változások kedvezően érintették, hiszen a Helsinki-konferencia előkészítése, lebonyolítása, kimenetelének az értékelése, utóhatásának a figyelése nem kampány feladatot képezett, hanem hosszú évek tevékenységének a meghatározója volt. Jól lehet, mi ázsiai és csendes-óceániai országokkal foglalkoztunk, mégis ez a kérdéskör hosszú ideig érdeklődési körünk középpontjában állt, hiszen fel kellett mérnünk, az európai együttműködés és biztonság ügye milyen fogadtatásra talál az ázsiai országokban. Mindamellett, folytatódott annak figyelemmel követése és értékelése, hogy a kínai politika milyen irányt vesz, általában, az európai biztonság és együttműködés tekintetében, valamint a Szovjetunióval kapcsolatban.

Arról sem célszerű megfeledkezni, hogy a légkör változása milyen erőket szabadított fel a mindennapi diplomáciai érintkezés tekintetében: delegációk minden szinten jöttek-mentek. A különböző országok külügyminisztériumai közötti egyeztetések, konzultációk, vélemény-cserék mindennapos gyakorlattá váltak. Ezek nem egy esetben úgy végződtek, hogy abban értettünk egyet, hogy miben nem értünk egyet. Valójában azonban ezek a megbeszélések is hasznosak voltak, mert a felek jobban megismerték egymás nézeteit, az álláspontok mozgatórugóját. Számos esetben előfordult, hogy egy-egy ilyen megbeszélés után olyan értékelések is elhangzottak valamelyik partnerről: milyen kár, hogy nem a mi csapatunkban játszik. Ehhez hasonló nézetet, vagy véleményt esetenként nekünk is szemünkbe mondtak.

Viszont többször szóvá tették, hogy a magyar diplomácia nem állt be a sorba és nem tett hirtelen lépéseket (diplomatákat kiutasítani, vagy kapcsolatok szintjét csökkenteni, stb.) mert a szovjet vezetés ezt tette és ebben más szocialista országok követték. Mert egy indiai, egy japán, egy ausztrál stb. vezetés az ilyen jelenségekre nagyon is oda figyel és véleményezi.

Történtek botrányok is, főleg személyzeti jellegűek. A minisztériumra erőltetett, már nyugdíjas nagykövet reaktivizálása, ami „paraszt-lázadást" eredményezett és Kádár János kísérelte meg lezárni a hangos tiltakozási kampányt.

Arról nincs tudomásom, hogy a szóban forgó személy is berohant-e hozzá, amit megtehetett, mert az egyik nyugat-európai országban volt a második világháború során partizán, majd ott élt. Eljutott Kádárhoz, s az adott országban szükség lett volna egy jó nagykövetre. Én már ismertem Prágából. Külügyi konzultáción voltam több kollégával és fogadott minket a külügyi államtitkár. Ez nem rossz jel, hiszen a konzultációs partner főosztályvezető volt, felette a miniszterhelyettes állt, s úgy következett a külügyi államtitkár. Nagykövetünk jól elkésett erről a látogatásról, amit a külügyi államtitkár nem is hagyott szó nélkül.

A másik nagykövet és felesége súlyos alkoholisták voltak. Olyannyira, hogy a nagykövet napokig nem ment be a hivatalba. Később már napokig nem is adtak életjelt magukról, a lakásukból sem jöttek ki. Budapestről kellett kiutazni magas beosztású vezetőnek, orvossal, akik behatoltak a nagyköveti lakásba, ahol botrányos állapotokat találtak, két szerencsétlen, súlyos beteg emberrel. Az eset részleteit nem ismerem, mert a vezetés igyekezett elhallgatni az egész ügyet. Tény, hogy nem külügyes hátterű személy volt, másutt magas beosztásban megbicsaklott az élete valahol. Kinevezésénél pedig nem vették figyelembe, hogy alkoholizmusa az adott körülmények közepette csak súlyosbodhat.

Sorsom viszont egyre inkább közeledett egy bizonyos ponthoz: már elég régen itthon voltam, illetve dolgoztam. Felmerült, hogy Thaiföldre küldenek nagykövetnek, ami ellen nem lett volna semmi kifogásom. Viszont az indo-kínai helyzet alakulása, a kínai és a vietnámi politikai-katonai törekvések ebben a térségben óvatossá tették a külügyi vezetést, és kissé elbizonytalanították. Így az a döntés született, hogy Ausztráliába küldenek nagykövetnek, azaz én leszek az első magyar nagykövet Canberra-ban.

A bejelentésnek nagyon örültem és soha nem gondoltam volna, hogy amit John Rowland külügyminiszter helyettestől kérdezni fogok a magyar nagykövetség létesítése ügyében, az visszaszáll rám. A döntést annak ellenére örömmel fogadtam, hogy békétlenkedtem amiatt, a külügyi vezetés akkor nem kívánt Bangkokba új magyar nagykövetet küldeni. Hiába érveltem, hogy a thaiföldi reláció nem érdemli meg e mostoha bánásmódot, velem azt közölték, hogy ez nem külügyi döntés, ellene nincs fellebbezés. Ahelyett, hogy ezen morfondírozok, inkább készüljek Canberrára, tanácsolták.

Végül is egy dolgot le kell szögezni: azért nem utolsó dolog, ha valaki 42 évesen nagyköveti kinevezést kap. Mégpedig abba az országba, amellyel a hivatalos kapcsolatok felvételét konzuli szinten kezdeményezte, ahol mint főkonzul 4 évet már eredményesen eltöltött, s amellyel elintézte, hogy legyenek diplomáciai kapcsolatok is. Az sem utolsó szempont a sok-sok „vándorlás" közepette, hogy akkor küldenek vissza Ausztráliába, amikor az egyik gyerek itthon sikeresen letette az érettségi vizsgákat, a másik a gimnázium 2. osztályát eredményesen befejezte, s harmadik pedig korának megfelelő szinten halad a maga tanulmányaival előre. Így azért nem is olyan rossz az időzítés az Ausztráliába utazáshoz.

Miután a területileg illetékes főosztályán dolgoztam, rendszeresen találkoztattam a Bécsben lévő és Budapestre gyakran átutazó ausztrál nagykövetekkel, és feleségeikkel. Ez még olyan kellemes feladatokkal is együtt járt, hogy az ausztrál nagyköveteket vidéki látogatásokra is elkísértük feleségemmel. A legemlékezetesebb az volt, amikor R. Furlonger nagykövetet és feleségét a herendi porcelángyárban tett látogatásra kísértük el. Kellemes és emlékezetes út volt. Furlonger nagykövet és felesége nagy élvezettel járták körbe a gyárat, gyönyörködtek a kézzel festett tárgyakban. (A nagykövet kissé mélyen elgondolkozott azon a válaszon, hogy a gyár azért nem termel többet, mert úgy a termékek művészi színvonala sokat veszíthetne.) Csak később derült ki, hogy mennyire hasznosnak bizonyultak ezek a kirándulások. A bürokrácia útvesztőit is végig kellett ismét járni, mert lehetetlen úgy felkészülni diplomáciai képviselet létesítésére, hogy ezt bárki, bármely országban megkerülhesse. A magyar külügyminisztériumban, mint

mindenütt a világon, (függetlenül a filozófiai, politikai hovatartozástól, az ideológiai kötődéstől, annak ellenére, hogy egyes magyar politikusok főleg a rendszerváltás után nagyon igyekeztek tagadni ezt) csak egy dolog állandó, a folyamatos változás. Ezért sok minden elölről kezdődött számomra: a Pénzügyminisztériumnál eljárni, hogy legyen létszámkeret, legyen költségvetési keret. Feleslegesnek tartom elmondani, hogy hány feljegyzést kellett ilyen ügyekben írnom. Talán nem ismert, hogy a KÜM elképzelése és javaslata alapján a PÜM hagyja jóvá, és főleg adja a pénzt ahhoz, hogy milyen létszámmal működhet a képviselet (még azt is meghatározza, hogy hány és milyen gépkocsikat vásárolhat).

Miután annak idején Sydney-ben körültekintően felmértem az ingatlanpiaci helyzetet, amikor a főkonzulátus hivatali épületének és a lakásoknak az ügyét kellett megoldani, most egy szempontból viszonylag könnyebb volt a helyzet: volt korábbi jelentés, voltak korábbi számítások, mégpedig kb. 7 év távlatából. Azaz, elő lehetett venni a régi jelentést, s az új helyzetnek megfelelő számokkal alátámasztott javaslatot készíteni. Ez a javaslat pedig nem más lett, mint vásárolni épületet a nagykövetség és a nagyköveti rezidencia részére, hiszen az 1975-76. évi bérleti díjak Canberrában ugyanazt támasztották alá, mint Sydney-ben – az 5-6 évre kifizetett lakbérből épületet lehet venni, ami a magyar államtulajdonát fogja képezni. A Sydney-ben időközben kifizetett lakbérből a főkonzulátus hivatali része és a lakások már két éve a magyar állam tulajdonát képezhetné, ha annak idején elfogadásra kerül az a javaslat, hogy vásároljunk épületet.

A számok alapján elfogadásra került az a javaslat, hogy megvételre keressünk épületeket. Ezt az ausztrál hatóságok pedig komolyan tették, hiszen diplomáciai misszió céljából csak akkor szoktak épületet vásárolni, ha a küldő ország komoly politikai szándék alapján hosszú távra kíván berendezkedni a fogadó országban. Ez így szépen hangzik, csak éppen épületet kellene már találni.

Az sem mindegy, hogy milyen épületet, hiszen számos szempontnak meg kell felelnie. Míg a sydney főkonzulátus esetében fontos volt, hogy az ügyfelek számára viszonylag könnyen megközelíthető legyen, ez nagykövetségnél nem került annyira az előtérbe. Viszont pont ausztrál tapasztalat nyomán fontos, hogy az épület hol van, mire használták: Párizsban az ausztrál nagykövetség részére első nekifutásban olcsón megvettek egy szép és nagy épületet. Ennek csak egy baja volt: a franciák nem voltak hajlandók oda betenni a lábukat, mert a második világháború idején a Gestapó székháza volt.

Ilyen veszély Canberra-ban persze nem volt. A megfelelő épület kiválasztása azonban nem bizonyult egyszerűnek. A részleteket kicsit később.

A kiutazás előkészítése természetesen számos, politikailag és diplomáciailag sokkal lényegesebb ügyhöz kapcsolódott: meg kellett kérni az ausztrál kormánytól az agreement-et. Ez csak idő kérdése volt, hiszen rendben megérkezett. El kellett készíteni a nagyköveti működést szabályozó irányelveket, amiket az illetékes miniszterhelyettes hagyott jóvá. Az utódnak át kellett adni a munkát a főosztályon. Körbe kellett járni az érintett magyar kormányhatóságokat, azaz azokat a minisztériumokat, intézményeket, amelyek érdekeltek voltak, vagy lehettek Ausztráliában: KKM, PÜM, BM, Oktatási-Kulturális Minisztérium, Kulturális Kapcsolatok Intézete, MVSZ, Értékforgalmi Bank, stb. Meg kellett „szerezni" a nagykövetség személyi állományának tagjait.

A külkereskedelmi minisztérium gondban volt, mert a sydney kereskedelmi konzul ideje lejárt és az új kirendeltség vezetőnek kinézett személy nő volt, aki csak a férjével volt hajlandó a kihelyezést vállalni. Ebben igaza is volt. A sydney kereskedelmi kirendeltség viszont olyan kis létszámmal működött, hogy a férjnek nem jutott munka.

A jogszabályok pedig tiltották is, hogy feleség és férj ennyire közel dolgozzanak egymáshoz. Egyik protokolláris rendezvényen a külkereskedelmi miniszter – mint a külügy területileg illetékes főosztályának a vezetőjét „elkapott", hogy segítsem ki: a főkonzulátuson esedékes váltásoknál a férjet vegyem figyelembe. Azaz, a külügy ne küldjön ki új alkonzult, konzult, vagy azt, akit, hanem a férjet nevezzük ki, amit a másik minisztérium azzal is hajlandó elősegíteni, hogy bár a férj a főkonzulátuson fog dolgozni, mégis a külker fogja fizeti.

Hogy tetszett-e az ötlet a külügyben, amikor egy főt nem kellett fizetni? Persze. Megvolt az új konzul személye és a kirendeltség új vezetőt kapott. Főkonzul utódom különben ostorozta a KÜM vezetését, hogy a létszámot emelje, mert a munka nem megy. Utóbbi igaz volt, de nem azért, mert a létszám kicsi volt. Azért nem ment, mert utódomat nem érdekelt a munka, amihez nem is értett. A munkatársakat szakmailag nem tudta irányítani.

A külügyi munkában, mint az eltelt 43 év is bizonyította az állandó változás mellett van egy másik állandóan ható tényező: állandóan tanulni kell és képeznie kell az embernek magát. Ez volt életemnek az időszaka, amikor az egyik kollegina felvetette, hogy ő már egyáltalán nem fiatal és mégis állandóan bizonyítania, vizsgáznia kell. Kénytelen voltam megnyugtatni, hogy igen ez így van: minden nap vizsgázni és bizonyítani kell. Amikor elkészít egy-egy írásos munkát, például a japán császárnak, vagy az indiai köztársaság elnöknek egy-egy üdvözlő táviratot, időben és nem két nappal a nemzeti ünnep után. Amikor politikai témában jelentést készít egy-egy adott országról, legyen az belpolitikai, vagy külpolitika és a helyzet ilyettén történt felmérése alapján gondosan kimunkált javaslatot terjeszt elő, hogy a magyar kormány milyen diplomáciai, politikai, gazdaságpolitikai, lépéseket foganatosítson.

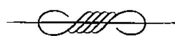
Mondják, hogy a „jó pap holtig tanul". Hát, még ha diplomatának megy! És ez nem vicc, hiszen micsoda vatikáni diplomatákkal hozott össze jó sorom! Nos, én sem maradtam ki a sorból, hiszen az adott időszakban ledoktoráltam, továbbá elvégeztem egy hat hónapos vezetőképzőt. Angolt rendszeresen tanítottam a minisztériumban, valamint időnként a vizsgabizottság elnöke is voltam, amellett, hogy rendszeresen fordítottam és tolmácsoltam. Időnkét előadást tartottam a Közgáz. Egyetem nemzetközi kapcsolatok tanszékének hallgatóinak, hogy mi is a külügyi, azaz diplomáciai munka lényege.

Az állandó képzés, önképzés írott és íratlan szabály a világ valamennyi külügyminisztériumában. Nálunk volt egy további szempont: az ideológiai éberség, aminek az egyik fő híve az MSZMP KB egyik titkára volt. Ő volt, aki összefoglalta, hogy a külügyminisztérium munkatársai az imperialista propaganda, valamint a különféle imperialista hírszerző-és elhárító szolgálatok egyenes célpontjai. Azaz, támadási felületet képeznek. Ezt nemcsak azzal kell ellensúlyoznia, hogy ideológiailag képezni kell őket és magukat, hanem új, a munkás hétköznapokból vett káderekkel fel kell frissíteni az állományt. Azaz, már nincs Külügyi Akadémia, hanem a Közgáz és a Jogi Egyetemek adják a fiatal új kádereket. A régiek és az újak közé be kell illeszteni olyan középkorú kádereket, akik az élet más területén már bizonyítottak és politikai megbízhatóságukhoz nem férhet kétség.

Annak érdekében, hogy megállják a helyüket, tanfolyamot kell velük elvégeztetni. Így indult be a „iskola". Ezt sokan elvégezték és diplomaták lettek, de ha jól emlékszem, csak néhány személy maradt a minisztérium állományában. A dolgok összefüggései kicsit később álltak össze: miért az a személy lett a vezetője, akit a KB-titkára kiválasztott. A feleségét ismertem a minisztériumból, csendes asszonyka volt. Az iskola vezetőjének temetésére a feleség miatt mentem el, s ott láttam a rendőr alezredesi

egyenruha tartozékait a koporsó tetején. A díszszázad sortüze is összekapcsolta a tényeket, hogy a KB-titkára, miért választotta őt a tanfolyam igazgatójául.

Gondjaim itthon kezdődtek az iskola kádereivel: egyikük Burmába került, ahol sehogy nem jött ki a kissé vaskalapos ideiglenes ügyvivővel. A diplomáciához egyik sem nagyon értett. Mint a főosztály vezetőjének nekem kellett „igazságot tennem" rendkívül fontos diplomáciai ügyben: az új munkatárs honnan a csudából szerzett hirtelen annyi pénzt, amiből az akkor legmodernebb Hi-Fi szórakoztató elektronikát megvette, több mint ezer amerikai dollárért. Mondanom sem kell, hogy a Párközpont is beleszólt, mondván, hogy az id.ügyvivő, bár régi káder, még nem sokat tett a szocializmusért, amit az új munkatárs előző munkahelyén jól épített. Az ügyet a minisztériumban rendezték el, mégpedig úgy, hogy az új kádert áthelyezték az arab világba. Ott gyorsan bizonyított: gépkocsi balesetben életét vesztette – egyes pletykák szerint, részegen száguldott.



Ausztráliában II. (1975-79)

Szóval, visszaérkeztünk Ausztráliába. A repülőtéren Sydney-ben nem csak a főkonzulátusról vártak a kollégák, hanem Ausztráliában élő magyar honfitársak közül is néhányan. Sydney-ben nem sokat időztünk, hanem a csatlakozó géppel, mentünk tovább a fővárosba. Az ausztrál külügyminisztériumtól ugyanaz a személy várt a repülőtéren, aki mint távozó főkonzult búcsúztatott és kikísért, 1971-ben, s akit mi magunk között „céklafejnek" becéztünk: több alkalommal járt nálunk, és ha ivott néhány pohárkával, a feje olyan piros lett, mint a cékla.

A protokollfőnök, aki a repülőtéren üdvözölt, szintén ismerős volt. A Canberra Rex szállodában kezdte meg működését a magyar nagykövetség. Ez volt az első hivatalos címünk.

Diplomáciai értelemben innen mentünk a megbízólevelet átadni 1975. november 12.-én. Rendkívül emlékezetes időpont volt. Az ausztráliai belpolitikai helyzet több mint kiéleződött: egy nappal a megbízólevél átadása előtti délelőttön Sir John Carr főkormányzó – mint akkor ott mondták, és a lapok írták – „kirúgta" G. Whitlam, munkáspárti miniszterelnököt. A kis többséggel rendelkező munkáspárti kormány tevékenységét az ausztrál parlament felsőháza, a szenátus – amelyben a konzervatív – agrárpárti koalíciónak volt többsége – blokkolta, azáltal, hogy nem fogadta el a költségvetési törvényt. Az állam nem tudott fizetni, sem a közalkalmazottaknak, sem a köztisztviselőknek, sem a beruházásokra. Minden leállt. A konzervatív főkormányzó ezt jó oknak látta ahhoz, hogy megszabaduljon a munkáspárti kormánytól, ezért Whitlam miniszterelnököt felfüggesztette.

Aznap – amikor a főkormányzó ezt bejelentette – látogattam meg az ausztrál külügyminisztérium munkatársait. Mindenki úgy nyilatkozott a „felbolydított méhkasban" – aminek ők maguk nevezték aznap a külügyminisztériumot – hogy mivel a törvényesen megválasztott kormányfőről van szó, az eset a westminsteri demokrácia teljes csődje. A külügyes munkatársak példanélküli, demokráciaellenes lépésnek nevezték a főkormányzó eljárását. Akik jobban ismerték még azt is hozzátették, hogy nyilván az alkohol hatása alatt járt el, mert közismerten „nagy piás" hírében állt.

Én pedig, mint első magyar nagykövet megyek átadni neki a megbízó-levelem. A protokoll-főnök figyelmeztetett, hogy a főkormányzó Rolls-Royce-jával jön értem és feleségemért, s ha útközben záptojással, paradicsommal, kővel megdobálnák, ne szívjam mellre, nem nekünk szól. A dobálók azt hiszik, hogy Carr főkormányzó utazik a Royce-ban. Mondanom sem kell, hogy nem dobáltak meg, a szállodából zavartalan volt az utunk a főkormányzó házáig.

A megbízólevél átadásának szertartása igen felemelő volt. Ó, nemcsak a himnuszok, a díszszázad, zsakett. Elsősorban az, hogy a nagykövet után az első személy, aki őt követi a bemutatkozásnál, az ültetésnél: a felesége és nem a legrangosabb magyar diplomata. Az egész szertartás alatt ez volt a jellemző.

A főkormányzó az átadást követő szokásos négyszemközti beszélgetés során, a pezsgő mellett visszatért válaszbeszédére: Nagykövet Úr! Válaszbeszédemben azt ígértem Önnek, hogy az országaink kapcsolatait és együttműködését elősegítő tevékenységéhez kormányom minden támogatását biztosítom. A gondom az, hogy nincs kormányom.

Így meg kell előlegeznie szavaim hitelességét, hogy amikor Ausztráliának már ismét lesz kormánya, minden támogatást meg fog kapni. Szavain jót derültünk.

Az egész átadási szertartás során érződött, hogy kíváncsiak ránk, milyenek is valójában, a hivatalos Magyarország képviselői. A főkormányzó megkülönböztetett figyelmet fordított feleségemre. Felesége szintén törődött a nejemmel.

Szokás, hogy a megbízó-levél átadását követően az új nagykövet vendégül látja azokat a helyi személyiségeket, akik közreműködtek a szertartáson: protokoll-főnök és munkatársai, a főkormányzó, vagy államfő szárnysegéde, stb. Erre mi is felkészültünk, de mivel szállodában laktunk az ausztrál kollégák ezt nagyon rövidre fogták, s nyíltan meg is mondták: van nekünk elég bajunk a szállodában. Majd pótoljuk, ha meglesz a rezidencia, mondták, miután egy-két pohár magyar bort elfogyasztottak.

Nos, a megbízó-levél átadása után már működő nagykövet lettem. Mit jelentett ez a gyakorlatban? Be kellett mutatkozni az ausztrál kormány tagjainál, elsősorban azoknál a minisztereknél, akik érintettek lehettek a magyar-ausztrál kapcsolatok bővítésében. A látogatásokra természetesen készültem: mit is mondhatok a minisztereknek. Nyilvánvaló, szólnom kellett arról, hogy milyen a helyzet Magyarországon – főleg annak tükrében, hogy melyik miniszter fogadott. Mondjuk, a szöveg nem egészen azonos, amikor az egészségügyi, vagy a felsőoktatási, avagy a kereskedelmi- és ipari miniszternél jár a nagykövet. Szinte csak magamra számíthattam. A kollégák közül egyedül a sydney kereskedelmi konzulnő tudott segíteni: ő tudta, mi a feladata, mit akar, céljainkat miként fogalmazzuk meg és adjuk elő, úgy, hogy lendítsen a kereskedelmi kapcsolatokon és forgalmon.

Be kellett mutatkozni továbbá a canberrai diplomáciai testület vezetőinél, azaz a többi nagykövetnél. Levélben tájékoztattam minden misszióvezetőt, hogy Ausztrália főkormányzója fogadta a magyar nagykövet-jelöltet, aki átadta megbízólevelét. Ez a személyes levél általában eléggé „testre szabott", mert kissé melegebb hangvételű azon országok misszióvezetőinek, akik például szomszédok, vagy akikkel barátibb kapcsolatokat tartunk fenn. (A megszólítások ennek megfelelően változnak is: soha nem fogom elfelejteni, hogy akkori meglehetősen rideg kínai magatartás nyomán levelemre, amelyben a kínai nagykövetet a szokásos „Excellenciás Uramnak" szólítottam, úgy válaszolt, hogy nem írt se Excellenciás Uram-ot, se elvtársat, csak annyit, hogy „Nagykövet".) E levelekben a megszólítás általában „Excellenciás Uram", s csak a szocialista relációban volt bevett szokás a „Nagykövet Elvtárs". Gondolom, nem érdemes ecsetelni, hogy mit jelent egy nap alatt 80 személyes levelet kiküldeni.

Személyesen is be kellett mutatkozni a diplomáciai testület vezetőinél, azaz a többi nagykövetnél, főbiztosnál. Először a szocialista misszióvezetőket látogattam meg. Ez nem volt gond, hiszen a szovjet nagykövetség után a magyar volt a következő. Azaz, a többi európai szocialista ország – Lengyelország, NDK, Románia – minket követett. Majd az ázsiai szocialista országok is megjelentek lassan. A „lassan" összefügghet azzal is, hogy amikor mi Canberra-ba érkeztünk a Koreai Népi Köztársaság nagykövetség elhagyta Ausztráliát – itt is belekeveredtek valami zavaros és a diplomáciai mentességgel össze nem egyeztethető „fekete" kereskedelmi ügyletbe: vámmentesen importált Mercedes gépkocsikat adtak el. Igaz, még alig melegedtek meg Canberra-ban, de vámmentes Mercedes üzletük már volt. Az ausztrál hatóságok ezeket általában nem nézték jó szemmel és gyorsan reagáltak. Erre az észak-koreai nagykövetség gyorsan elpucolt, csapot-papot ott hagyva. Ezt abból láttam, hogy ingatlan ügynökök nekünk is megmutatták azt az épületet, amelyben az észak-koreai nagykövetség rövid ideig működött. Ha azt állítom, hogy fertelmes állapotban volt, akkor még alábecsültem azt, amit ott láttam

és főleg szagoltam! A koreai eljárás, valamint Vietnám ügye befolyásolta azt, hogy az ázsiai szocialista országok milyen gyorsan jelenjenek meg diplomáciai képviselettel Ausztráliában.

Néhány diplomata kolléga alig várta, hogy bemutatkozzam. Számos közülük Budapesten szolgált és jól ismertük egymást. Például Sinha indiai nagykövet. Az iparilag fejlett országok nagykövetei is várták az első magyar nagykövet jelentkezését. 1976 eleje volt, az európai biztonsági és együttműködési ügyek kötelezettséggel jártak. Az érintett nagykövetek elvárták, hogy ne csak rutin bemutatkozás legyen, hanem beszéljünk a közös dolgokról is.

Épületet kerestünk, először egy ideiglenes bérleményt, ahol nyugodtan működtethetjük a hivatalt. S ahol a nagykövet és családja is lakhat, amíg kialakul a végleges megoldás. Jártuk a várost, épületek tucatjait néztük meg. Korántsem egyszerű nagykövetségnek hivatali épületet találni, ha például az 1, vagy 2 emeletes épület födémjei fából készültek. Erre egy jobb páncélszekrényt rátenni öngyilkosság, vagy gyilkosság. A biztonsági előírás pedig az volt, hogy a központi páncélszekrényt legalább az elsőn kell, de jobb a második emeleten elhelyezni. A hivatali szobák mellett két család – a távközlési beosztott és gondnok – részére lakást kellett biztosítani az épületben.

Az ausztrál fővárosban viszont nem ilyen szempontok alapján építették a házakat, bármennyire is szépek és jók voltak. Azaz, tovább kellett keresni. Mozgósítottuk az ingatlan ügynökségeket, böngésztük a napilapok hirdetéseit is. Néha melléfogtunk, mert a hirdetésben közölt cím nem volt olvashatóan nyomtatva. Elkenődött a házszám. A „megadott" címen a ház asszonyának elmondtuk, megmutatva az újságban megjelent hirdetést, hogy érdekelne az épület bérletre, de ha olyan, akkor esetleg megvételre is. Szegény asszony csak hebegett-hápogott, hogy az a mocskos, részeges férje úgy jelentette meg a hirdetést, hogy neki nem is szólt arról. Ennek ellenére elkezdte mutogatni a házat, ami szép volt, de a szobák száma, a leírás nem vágott egybe azzal, ami a hirdetésben szerepelt. Kiderült, hogy nem jó helyen járunk és a házszám nem stimmel. Elnézést kértünk és csak az utcán nevettünk össze, hogy bár kiderült a valóság, nem szeretnénk a férj bőrében lenni.

Nagyon szép és jól karban tartott épületeket is láttunk. Ezek egyike az ausztrál-amerikai kereskedelmi kamara elnökének tulajdonában volt – ő viszont, hallván, hogy a magyar nagykövetség részére bérelnénk ki, vagy vennénk meg, kijelentette, hogy kommunista missziónak nem hajlandó ki- vagy eladni. Az ausztrál külügyes kollégáim jót derültek ezen a kijelentésen, amikor elmondtam nekik a történetet.

Nagy élvezettel jártam a fővárost az egyik ingatlan ügynökség fiatalnak nem éppen nevezhető munkatársnőjével, akinek az volt a szójárásra, hogy állandóan és rendszeresen „szerelmemnek" szólított. Ez addig nem is volt gond, amíg egyszer a nejem el nem kísért. Amikor meghallotta ezt a megtisztelő megszólítást, nem állta meg, hogy közölje, ő nem bánja, de annyira nem haragszik rám, hogy ilyen nőt kívánjon nekem. Szerencsére, az ingatlanügynök nem tudott magyarul. Igaz, megfelelő épületet sem ajánlott!

Közben egyezkedtünk vagy inkább harcoltunk Budapesttel, hogy béreljünk, vagy vásároljunk. A sydney tapasztalatok és számok tükrében egyértelmű volt, hogy a vásárlás sokkal olcsóbb, mint a bérlés: öt, maximum hat év bérleti díjából megtérül a vásárlás. Ugyanakkor, vásárláskor nem kell kifizetni egy összegben az épület árát, mert a bank ad hitelt. Olyan kamattal, ami rendkívül gazdaságos, vagyis belefér az öt-hat évi bérleti díjba. Ezek a számok már meggyőzőek voltak és felhatalmazást kaptunk, hogy vásárláshoz keressünk épületet, mondjuk le az addigi tárgyalásokat. Olyan áron is,

hogy kártérítést fizetünk azért, mert a tárgyalások már odáig jutottak, hogy az egyik épületet – amit bérbe vettünk volna ki – elkezdték számunkra átalakítani.

Találtunk két épületet, az egyiket hivatalnak, a másikat nagyköveti rezidenciának. Az ügylet véglegesítéséhez kiutazott a gazdálkodási-és pénzügyeket felügyelő csoportfőnök. A két épületet a magyar állam megvásárolta és legnagyobb megdöbbenésemre, készpénzzel kifizetették. Annak ellenére, hogy jelentettem, várható az ausztrál dollár nem túl távoli leértékelése és bankárunk azt javasolja, vegyük igénybe a bankhitelt, mert a havonként törlesztés összege nem változik a leértékelés után sem. Ennek ellenére, a két épület árát ki kellett fizetnem. Az ausztrál dollárt 1976. júliusa körül jelentősen leértékelték!

A nagyköveti rezidencia árában jelentett nagy megtakarítást a készpénzzel való fizetés. Ezt az épületet egyik ingatlan ügynök ajánlotta. Amikor már eldőlt a vásárlás, közöltem vele, hogy az épületet megvesszük, de X összeggel kevesebbért. Viszont nem részletre, vagy részletekben fizetünk, hanem egy összegben, bankcsekkel. „Take it or leave it" – mondtam, azaz vagy elfogadod, vagy nincs üzlet, ha nem is szószerinti fordításban, de ez lényege. Megdöbbent és közölte: ő már hallott a skótokról, az örményekről és a zsidókról. De, hogy ezt mind egybegyúrják a magyar nagykövetben, álmodni sem merte volna. Szeretné a főnökével megbeszélni.

Két nap múlva közölte főnöke álláspontját: tegyek rá 2 ezer dollárt, mert ez lesz az ügynökség haszna. Lássam be, ez minimális haszon egy ilyen összegű ügyletnél. Ne legyek már annyira irigy, hogy ezt megtagadjam, mondta. Miután főnökétől ő már kikapott, hogy túl kicsi lesz a haszon – ha egyáltalán létrejön az ügylet – adjak már neki egy üveg magyar bort. Sokat hallott már a magyar borokról és így legalább ennyi haszna lesz, tette hozzá. Megígértem a 2 ezer dollárt és közöltem vele, kap egy ládányi vegyes magyar bor-kollekciót, lássa, miként „mulat egy magyar úr". A közlésnek nagyon örült, bár a szöveget nem egészen tudta megemészteni.

Alakultak dolgaink, már csak berendezési tárgyakat és bútort kellett szerezni. Miért vannak az embernek jó magyar ismerősei főkonzuli működésének idejéből? Hát persze, hogy segítettek. A magyar bútorgyáros Sydney-ben nagyon örült, hogy egy nagyköveti rezidencia és három másik lakás bútorzatát elkészíthette és szállíthatta, még akkor is ha ezek legfeljebb középosztály szintűek voltak, összhangban a költségvetésünkben megállapított előirányzatokkal. A nagyköveti rezidenciába sehol nem találtunk és kaptunk megfelelő méretű ebédlő-asztalt. Az átlag ausztrál családi igény 6-8 fős ebédlő asztal volt. Ebből annyi volt az üzletekben, a bútorgyárakban, hogy Dunát lehetett volna rekeszteni velük. Viszont nagyköveti reprezentációs célokra ez nem elég: 6-8 fős ebédet nem gazdaságos rendezni, hiszen két helyet elfoglal a házigazda és a háziasszony. Az asztalnak legalább 14-16 fősnek lenni. Ekkora méretű ebédlőasztalt csak olyan exkluzív helyet kaptunk volna, s főleg olyan áron, ami számunkra elérhetetlen volt. Megpróbáljuk rávenni a magyar bútor-gyárost, hogy készítsen nekünk egyet. Vállalja, de nem szívesen. Bonyolult dolgot jelent egy ekkora asztal összehozni. Kigondolja és szól majd, de az ár természetesen nem azonos a 6-8 személyes asztal árával. Ez természetes, válaszolom, de az új ár legyen reális, és az ausztrál központi költségvetés hiányát ne ebből az árkülönbözetből akarja fedezni. (Ekkor már a levegőben lógott az ausztrál dollár leértékelése) Mire a gyáros így válaszol: Nagykövet Úr! Tudom, hogy maguk szeretnék megdönteni a kapitalizmus, de ne rajtam kezdjék, kérem! Óriásit derültünk. A bútorok viszont szépek és jók lettek.

1975. karácsonyán már nem szállodában laktunk. A nagykövetség ideiglenes bérleményben működött, s odaköltöztem a családommal. Ahogy az lenni szokott, karácsony

este érkezett egy hosszú rejtjeles távirat, sürgős jelzéssel. Azzal pedig nem lehet várni. Amikor a rejtjel eszközöket átadtam a kisegítő munkatársnak, az előírások szerint megkérdeztem: tudod használni, ismered az előírásokat, miként kell megvédeni? Kijelentette: Kázmér Elvtárs! Te még rövid nadrágos kis iskolás voltál, amikor én már bizalmi munkát végeztem. A Margit-hídon, a nyilvánosság előtt nyalom ki ...., ha hibát találsz abban, ahogy rejtjelezek. A karácsonyi vacsorát – amire mindkét családot meghívtuk, miután először voltunk együtt ilyen alkalommal – viszont lekéstem, mert nem tudta dekódolni a táviratot. Végül is nekem kellett megfejteni azt.

Alig múlt el néhány nap, újabb rejtjeles távirat érkezett. Már kissé aggódtam, hogy miként alakul majd a dolog. Ismét figyelmezettem az előírásokra, illetve a óvatosságra. Megint ráfáztam! Most megfejtette a táviratot, csak éppen a rejtjel eszközöket nem előírásszerűen semmisítette meg. Ő akkor még nem olvashatta sem Peter Wright-nak, az angol elhárítás, a hírhedt MI-5 helyettes vezetőjének a „Spy Catcher", illetve Alan Gold, ausztrál írónak a „The Jerico Files" című könyvét és ezekből a"once only", azaz az egyszer használatos rejtjel eszközök megsemmisítésének a módját és szükségességét. Ezt viszont a hozzáértő magyar kollégák, meggyőződésem szerint, biztosan alaposan elmagyarázták neki, amikor rejtjelezni tanították. A szemétkosárból szedtem ki az eszközöket, ismét felhasználható állapotban. Szerencsémre megtartottam azokat, majd hazaküldtem a nyilvántartásba vett jelentéssel, amit nem lehetett letagadni. Ez lényeges volt, mint később kiderült.

A hivatali épületet, és a nagyköveti rezidenciát át kellett alakíttatni a mi igényeinknek megfelelően, valamint be kellett rendezni. Ehhez sokat kellett rohangálni, mert a költségvetésünk adott volt. Meg kellett vívni azt a „harcot" a központunkkal is: ragaszkodtak például ahhoz, hogy színes televíziót csak a nagyköveti rezidencia kaphat. A nagykövetségi épületbe csak fekete-fehér televíziót vehetünk. Nehezen értették meg, hogy Ausztráliában akkor már nem gyártottak és nem árultak fekete-fehér képernyős televíziót.

Közben jöttek a futárok is: jelentéseket megírni az időszerű politikai kérdésekről, válaszolni mindazokra a kérdésekre, amelyeket a Központ tett fel. Hát bizony ebben a tekintetben is befaragtam. Diplomata munkatársam halvány gőze nem volt arról, hogy miből áll egy jelentés, az minden csak nem locsi-fecsi. Írhattam a jelentéseket magam.

A futároktól viszont hallottam érdekes dolgokat ügyeink otthoni állásáról: azért kellett kifizetnem a nagykövetség épület és a rezidencia árát egy összegben, mert kitört a botrány: a pénzügyeket felügyelő illetékes külügyminiszterhelyettes elől a csoportfőnök – állítólag – nagy összegeket külön kasszára elspejzolt. Ő személy szerint nem húzott hasznot abból, hogy rendelkezett jelentős tartalék pénzzel. Viszont közeledett ez év vége, illetve 1976. első negyedéve. Ha a minisztérium e tervezett és a Pénzügyminisztérium által ilyen célra kiutalt pénzt nem költi el időben, akkor vissza kell utalnia a PM-nek. Ezt pedig a külügy nem tehette, hiszen a nagykövetség megnyitására minden határozat megvolt. Tehát nem volt más megoldás, a pénzt gyorsan elkölteni, olyan gazdaságosan, amennyire csak lehet. Ezért tudtam és kellett hirtelen, egy összegben kifizetett vételárral megvásárolnom a két épületet. Nos, erre a magyar állam nem fizetett rá, inkább keresett rajta. Viszont még többet kereshetett volna, ha ausztrál bankhitellel vásároljuk meg azokat.

Azt is elpöntyögték a futárok, hogy a Budapestről megrendelt Mercedes gépkocsik ügyében szintén gondok akadtak, mert még nem fizették ki. A Sydney Mercedes képviselet útján választottam ki a két gépkocsit és a megadott típusokat kértem, hogy a pro-forma számlákat a nagykövetség költségvetési keretének terhére a minisztériumunk utal-

ja át a Mercedes cégnek, amely ennek alapján indítja útnak, a nagykövetségnek rendelt két gépkocsit. Az ügyintézőnek viszont „hirtelen" be kellett vonulnia alkohol elvonókúrára. Az iratokat páncélszekrényébe zárta és azt nem tudták kinyitni. 1975. végét, 1976. elejét írtuk és másnak a páncélszekrényét akkor már tiltott volt kinyitni. Amikor véget ért az alkohol elvonókúra és az illető vissza térhetett a munkahelyére, megtörtént a kifizetés. A kényszerből hónapokig bérelt kocsi nem volt olcsó mulatság!

Arról is „szóltak" a futárok, otthon nem nézik túl jó szemmel, hogy a diplomata munkatárssal a kapcsolatom-együttműködésem nem harmonikus. Ekkor tudtam meg, hogy a munkatárs – mielőtt számos munkahelyen megfordult és végül az „iskolában" kötött ki – 1956-ig vizsgáló tiszt volt az egyik belügyi intézményben.

Közben rendeződött a diplomáciai kapcsolatok felvételének az ügye Új-Zélanddal és nagyköveti megbízatásom kiterjesztették erre az országra. A futárok meghozták a megbízólevelet. Kihasználtam alkalmat, és amíg befejeződtek a hivatali épületben és a rezidencián folyó átalakítási, kőműves- és festési munkálatok, letudtam a megbízó-levél átadását Új-Zélandban. Nejemmel, valamint a Sydney kereskedelmi konzulnő és annak férje kíséretében átutaztunk Wellingtonba.

Amikor megérkeztünk Wellingtonba, az első kellemes találkozás a repülőtéren a protokoll-főnökkel volt: a hölggyel négy évig együtt voltunk főkonzulok Sydney-ben. A szállodába bekísértek és ott már mások is vártak. A protokoll-főnöknő elmondta, hogy bár még nagykövet-jelölt vagyok, de mivel két nap van még a megbízólevél átadásáig, a főkormányzó és a kormány nem emelne kifogást az ellen, ha a következő napon elutaznánk Timaruba, a déli szigetre. Az ottani szőnyeggyár fizeti az utazás költségét. A gyár ugyanis már régóta levelez magyar cégekkel hosszabbtávú együttműködés reményében. Mivel a kereskedelmi konzul kíséretében érkeztem, úgy gondolják, hogy működésem során a gazdasági együttműködésnek és a kereskedelmi forgalom növelésének kiemelt hangsúlyt szánok.

Valóban, azért kértem, hogy a kereskedelmi konzulnő és az ő külkeres férje kísérjenek el, mert szerettem volna kifejezésre juttatni, hogy érdekeltek vagyunk a kereskedelmi forgalom növelésében. Szóval, másnap reggel elrepültünk Christchurch-ba és onnan gépkocsival Omaru-t érintve Timaruba mentünk. Micsoda út volt! A Déli féltekén július körül – bal oldalt végig a kékes-zöldes színekben tükröződő Csendes-óceán vize, fehér hab-fodraival, jobbra pedig a hóval borított hegyek és ezek „királya", a Ferenc József csúcs. Felejthetetlen látvány!

A gyári fogadtatás pazar volt. Akkora steak volt ebédre, hogy a tányéron se fért el. Elmondták, hogy az új-zélandi gyapjú nem olyan finom, mint az ausztrál, tehát olyan szép kötöttárú nem készíthető abból, mint az ausztrál merinóból. Viszont az ausztrál gyapjúból nem lehet olyan szép és tartós szőnyeget szőni, mint az új-zélandiból. Ők hallottak a soproni szőnyegről, tudják, hogy az is minőség. Hallottak arról is, hogy Magyarországon új szelek fújdogálnak a gazdasági életben. Ezért javasolják, kezdjünk együttműködést – ők hozzásegítik a soproni, vagy másik gyárat, hogy a legmodernebb belga szőnyegszövő gépeket hitellel megvásárolja és üzembe helyezze. Hajóval útnak indítják a gyapjút, s mire Európába ér, addigra már finom szál lesz, amit szőni kell. A kész termékeket, azaz a magyar gyárban szőtt szőnyegeket közösen értékesíthetnénk a keleti és a nyugati piacon.

Micsoda ötlet! Az igazgató elmondta, hogy írtak ez ügyben Magyarországra és kaptak is angol nyelvű választ. Ugyan a levél minden egyes szava angol és jó, csak – valahogy – a levél értelmét nem találják. Jó kis blama, mert a kereskedelmi konzulnő, aki

nagyon szépen beszélt és jól tudott angolul, ugyanúgy nem értette meg a levelet, mint az igazgató, vagy akár én.

Hát ilyenkor mit mondjon az ember? Minden esetre megköszöntük az alapos tájékoztatást, a kedves fogadtatást. Határozott ígéretet tettünk, hogy miután Új-Zélandról visszatérünk állomáshelyünkre, tisztázzuk, hogyan áll az ügy és visszaszólunk. Az üzletből – az új gazdasági mechanizmus, a „szocialista piacgazdaság" ellenére sem lett semmi.

Wellington-ban is átadtam a megbízólevelet. A főkormányzó, aki az ENSZ-ben a „magyar kérdés" vizsgálásában és vitájában annak idején kiemelkedő funkciót töltött be, egy szóval sem említette, hogy volt 1956. A hivatalos ebéden a főkormányzó jobbján fővendégként szintén a feleségem foglalt helyet. Mondanom sem kell, hogy a merev szocialista gyakorlattal szemben ez igen figyelemre méltó eljárás volt.

A megbízólevél átadása után számos bemutatkozó látogatást tettem a kormány több tagjánál. A helyi diplomáciai testületet annyiban lehetett „megkerülni", hogy elég volt a DT doayen-jét felkeresni, és nála bemutatkozni. A többi nagykövetet nem kellett meglátogatni. Kivétel volt ez alól a szovjet nagykövet.

A helyi politikai élet 2. vagy 3. vezető személyisége „kicsit" beolvasott: elmondta, hogy a nemsokkal előttünk járt egy magyar üzletember Új-Zélandon. Nagy mennyiségben vásárolt vajat, kifizetett több millió dollárt, majd fogta a kalapját és elment. Ők nem értik ezt az eljárást. Örültek annak, hogy nagy mennyiségben eladtak vajat, még akkor is, ha tudják, hogy ezt nem Magyarországon fogják elfogyasztani, hanem részben re-exportra kerül. Mégis, szívesebben vették volna, ha az illető felkészültebben érkezik Új-Zélandra, és úgy vásárol vajat, hogy kiköti, mit kíván eladni ennek fejében. Azaz, lehetett volna bizonyos barter elem az ügyletben: ők nagyon jól tudják, hogy csak akkor lesz hosszú-távú gazdasági együttműködés, ha Új-Zéland is vásárol magyar termékeket. A kereskedelmi kapcsolatok fejlesztését Új-Zélandon csak kölcsönösségi alapon tudják elképzelni, s több magyar termékre vevők is lennének!

Ezt jelentettem haza. A finom bírálatot, vagy észrevételt agysejtjeimben raktároztam és néhány évvel később vettem elő. Az említett új-zélandi vezetővel a személyi kapcsolatom jó és viszonylag szoros maradt. Többször átjött Canberra-ba, ahol megismerkedett a lányaimmal is, miközben nálunk ebédelt, vagy elmentünk város közeli kisebb kirándulásra, avagy teniszezni.

Nagyon érdekes volt azt látni Új-Zélandon is, hogy az emberek mennyire közvetlenek és milyen örömmel fogadják a külföldieket, akár Európából, akár Amerikából érkeztek oda: ők a világ legszélső peremén érzik magukat. Onnan már nem lehet sehová menni, csak hosszú utazással. És aki érkezik, az hosszú utat tett meg azért, hogy Új-Zélandot lássa. Tehát, fogadjuk örömmel, szeretettel. Ezt nagyon sokszor láttuk és tapasztaltuk.

Amikor a megbízólevél átadása előtt késő este visszaérkeztünk Timaru-ból, a fővárosi repülőtéren elég népes csoport várt minket: férfiak, egy magyar honfitárs „vezetésével"- de természetesen a külügyminisztérium is képviseltette magát, amellett, hogy a kormány két minisztere is jelen volt. Előadták, hogy nagyon jól ismerik a jogi helyzetet, hogy még nem voltam a főkormányzónál. Ennek ellenére, a feleségeik már várnak az egyik jó vendéglőben, mert szeretnének velünk vacsorázni. Abból nem lesz olyan botrány, hogy még nem adtam át a megbízó-levelem a főkormányzónak, mint abból, ha nem megyünk el velük vacsorázni. Különben azt is tudják, hogy Timaru-ból érkeztünk, s feleségeinken is úti-öltözék van. Azért, hogy ne érezhessék magukat kellemetlenül, az ő feleségeik hasonló öltözékben várnak ránk!

Imponáló volt Új-Zélandon, akárcsak Ausztráliában, hogy a magas beosztású politikai vezetők szakmailag mennyire két lábbal jártak a földön: a mezőgazdasággal foglalkozó legmagasabb politikai vezetők egyike nem volt rest felpattanni a International Harvester egyik gépére, hogy bemutassa, miként kell a cserjést irtani annak érdekében, hogy a legelő területét növelje.

Nagyon elrugaszkodnék a valóságtól, ha arra is kitérnék, hogy mennyire tetszett a tisztaság Új-Zélandon: az embereken, a házaikon, lakásaikban, az utcán, és a termelő eszközökön: a tejes-kocsin, a taxin, és mindenütt.

Gyorsan szaladtak a napok Wellingtonban, nejem is rótta a maga „köreit". A vendéglátók gondoltak rá, hogy ne unatkozhasson. Esténként megbeszéltük napi tapasztalatainkat, benyomásainkat. Egyik este megkérdeztem, hogy látott-e valami szépet, érdekeset, mert volt olyan megállapodásunk, hogy ő nézzen körül, találunk-e valami szép emléktárgyat, amit érdemes megvenni. Mondta, hogy melyik utcában, milyen üzletben látott egy szobrocskát. Menjek, nézzem meg, s ha nekem is tetszik, vegyem meg. Neki nagyon tetszik. Az üzletben Mrs. Green-nel beszélt, ő tudni fogja, mit keresek, de nem fogja megmondani, melyik szoborról van szó.

Egyik nap „beugrottam" Mrs. Green-hez, akit nem ismertem, sőt még azt sem tudtam, hogy az üzlet hol van, ahol ő árusít. Persze megtaláltam, Mrs. Green a szokott udvariassággal fogad, megkérdezi, segíthet-e valamiben. Elmondtam, hogy egy-két nappal korábban járt az üzletben egy vörös hajú, kontyos hölgy, akinek megtetszett az egyik fafaragás. Azt jöttem megnézni és megvenni, ha nekem is tetszik. Az egyik polcon megláttam – a sok kiállított fafaragás, szobor között – egy szobrocskát. Mondtam, ha az említett hölgynek bármelyik szobor tetszett a sok közül, akkor csakis ez lehetett. Mrs. Green alig kapott levegőt, miként találtam ki, hogy a hölgynek ez a szobor tetszett meg? A hölgy a feleségem, mondtam, ismerem az ízlését, ő meg az enyémet. Így választottunk már ki több dolgot az életben.

A szobor az óta is megvan. Kedveljük, s ahányszor ránézünk, mindig Mrs. Green jut eszünkbe. Lengyel zsidó nő volt, aki a második világháború során egy ideig Magyarországon talált menedéket, majd később Angliában egy új-zélandi katonához ment feleségül és így kerül Wellington-ba. Többé nem találkoztunk vele, mert eladta az üzletet.

Vissza Ausztráliába

Canberra-ban, lányaink már nagyon vártak. Egyedül maradtak a nagyköveti házban, aminek az átépítése lassan befejeződött. Ugyanakkor az iskolázással szépen haladtak előre: ki az egyetemen, ki a gimnáziumban, ki az elemi iskolában. Pedig az egyetemi felvételi, vagy a beilleszkedés az új környezetbe ott sem volt könnyű!

A rezidencia is elkészült és már nem lehetett tovább húzni a házavatót. Mondanom sem kell, hogy a környék lakói nem kis érdeklődéssel várták az új lakókat: első ott eltöltött éjszakánkat követő reggel írásos üdvözlet várt az egyik szemközti szomszédtól, hogy szeretettel üdvözölnek, és ha bármiben segíteni tudnak, akkor ne habozzunk szólni és kérni. Délután pedig szívesen látnak teán, és náluk beszéljük meg az esetleges részleteket. A többi szomszéd is üdvözölt, köztük az amerikai nagykövetség egyik tanácsosa, aki tőlünk balra lakott. Az átlósan szemközt lakó hadügyi államtitkár nem üdvözölt olyan lelkesen, mint 22-25 év körüli fia, aki rögtön motorozni hívta lányaimat. A hátsó szomszéd felesége sem volt rest átszólni a kerítésen, hogy ha bármiben segíthet, vagy ha valamire szükségünk lenne, ne habozzunk szólni neki.

Egy nagyköveti rezidencián az élet nem mindig csendes. Nos, nemcsak akkor, amikor a legkisebb gyerek fejébe veszi, hogy dobolni tanul és az iskolatársaktól kölcsönbe hoz egy dobfelszerelést, aminek a hangját nem is próbálom meg leírni! Még a 14-16 fős vacsorának is van bizonyos hangzása, hát még egy 150-250 személyes fogadásnak! Mit lehet és kell ilyen esetben tenni, hogy a szomszédokat ne zavarjuk? Meghívjuk őket is a fogadásra, amit ők örömmel elfogadnak. Hiszen az ausztrálok is nagy „partizók". Őket ez vezéreli, engem meg az angol mondás: ha nem tudod legyőzni, csatlakozz hozzájuk. Én nem akarom legyőzni őket, de nem szeretnék rossz szomszédi viszonyt. Ha viszont ők is ott lesznek és ők is zajonganak, ez ellen nem szólhatnak.

A bemutatkozó fogadás fényesen sikerül, a meghívottak is jól érezték magukat. Az ismerős diplomaták és az ausztrál vendégek előtt jól vizsgáztunk az új épülettel, a viszonylag szerény, de azért mutatós bútorzattal. Lányaim is jól vizsgáztak. Nagy segítséget jelentettek, mert ha a vendégek elutasították a pincérek kínálását, a csinos lányoknak nem mondtak ellent és fogyasztottak a kínált ételből, italból.

A bemutatkozó fogadásnak elsősorban ismerkedés a célja. S micsoda remek emberekkel ismerkedtem meg. Itt derült ki, hogy a hátsó szomszédunk, az egyik nagy üveg-gyár vezérigazgatója, a levegőből már ismerte Magyarországot: a második világháborúban a RAF egyik Liberatorának parancsnoka volt, s a háború vége felé a magyar légtérben lőtte le a légelhárítás – a gép szárnya részben levált. Kiadta a parancsot a kiugrásra, de mint parancsnok utolsónak hagyhatta el a gépet. Élete legnehezebb 30 másodpercét itt élte át, amíg rákerült a sor és ugorhatott – mondta. (Már felszabadult területen landoltak, így a hadifogságtól megmenekültek.) Miután szomszédok lettük és többször beszélgettünk, egyik nap bejelentette, hogy feleségével mennek Európába és Magyarországra, amit most már a földről kíván látni. Nagyon jól érezték magukat Budapesten, ahol most jártak először.

A fogadáson még jobban összemelegedtünk a szemközti szomszéddal és feleségével. A szomszéd, nyugállományban lévő bank igazgató és felesége miután számos alkalommal beszéltünk és voltunk egymásnál vacsorán, ebéden, egyik alkalommal szintén fogták magukat, és gyorsan elutaztak Európába és Magyarországra.

Eltelt az első évem Canberra-ban. Készülünk haza, szabadságra. Az alap feladatot, hogy a magyar nagykövetség kezdje el érdemi működését Ausztrália fővárosában és lássa el Magyarország párhuzamos képviseletét Új-Zélandon is sikerült teljesíteni. Már

megvolt a nagykövetség, megtörténtek a bemutatkozások mind az ausztrál és az új-zélandi hatóságoknál, mind a diplomáciai testület vezetőinél. S nem utolsó sorban azoknál a magyar személyeknél és szervezeteknél, amelyekkel főkonzuli működésem idején már kapcsolatban álltam. Ez nem volt könnyű ügy, de persze nem is kapitális kérdés: ha jó voltam barátodnak, amikor főkonzul voltál, akkor remélhetőleg mint nagykövetnek is barátod leszek. Mert a külföldön élő magyarokkal való foglalkozás egy bizonyos pontig a főkonzul feladata, s ezt behatárolja a konzuli működés körzete is. A nagykövet viszont magasabb és országos szinten intéz mindent, tehát nem szabad és nem célszerű elzárkózni a magyarok elől, ha ők keresik a kapcsolatot és érintkezést, akár a konzuli működés körzetéből is.

Persze, ha a nagykövet készül haza szabadságra, akkor el kell készítenie a nagyköveti jelentést. Ez a nagykövet „személyes műve", amit bár írhatnak szakterületeik szerint a munkatársak is (pl. a belpolitikai vagy a gazdasági helyzetről, a külpolitikáról) , de mindez a nagykövet jelentése. Neki kell személyesen megírni, hogy mit javasol tenni a következő évben annak érdekében, hogy a kétoldalú kapcsolatok fejlődjenek. Szóval, a nagykövet személyes munkája, de ez is kollektív mű, hiszen mindenkinek van véleménye: a kereskedelmi konzulnak például a gazdasági-pénzügyi helyzetről, s nem utolsó sorban arról, hogy mit tegyen a magyar kormány és a vállalatok a forgalom növelése érdekében. Vele is van mit megbeszélni, egyeztetni.

Az sem utolsó szempont számomra, hogy a főkonzul véleményét kikérjem. Az előzményekből világos, hogy ez hangsúlyozott szempont – nem kívánatos, hogy Kádár Jánoshoz rohanjon, hogy az „ifjú titán" vele nem egyeztetett, neki meg sem mutatta a jelentése tervezetét. Családommal együtt kocsiba ültünk és Canberra-ból Sydneybe mentünk. Gyakran megtettük ezt az utat, most a cél az volt, hogy a nagyköveti jelentés megfelelő részeit egyeztessem az érintettekkel. A kereskedelmi konzulnő „könnyű" eset volt: tudta mit akar, mit akarunk, és mit kell, vagy kellene tennünk. Véleményét mindig pontosan, határozottan és szabatosan megfogalmazta. Most is! (Azért kereskedelmi konzulnő, és nem kereskedelmi tanácsos, mert ő Sydney-ben működött, ahol a kereskedelmi élet sokkal pezsgőbb volt, mint a fővárosban. Sydney-ben, mint a főkonzulátus kereskedelmi osztályának vezetője, csak kereskedelmi konzulként működhetett. Kereskedelmi tanácsos Canberra-ban, a fővárosban lehetett volna , de ott alig volt aktív kereskedelmi élet, ott inkább a adminisztrációs része történt meg az ügyleteknek. Így, amikor olyan miniszterhez mentem, akivel volt gazdasági-kereskedelmi témánk is, akkor a kereskedelmi konzulnő átutazott a fővárosba, erre a megbeszélésre. Hacsak az illető miniszternek nem volt éppen dolga Sydney-ben, s engem is csak ott tudott fogadni, s ebben az esetben én utaztam Sydney-be, ahol a kereskedelmi konzulnő csatlakozott hozzám.)

Hát főkonzulunk nem jeleskedett. Megmutattam neki a jelentés tervezetét, de el sem olvasta. Inkább elmondta, hogy vasárnap a „St. George-Budapest" labdarugó csapata kivel mérkőzik és megkérdezte: nem lenne kedved kijönni velem a meccsre? Válaszoltam, hogy nem, mert családommal együtt ide vagy oda megyünk, hivatalos helyre. De tudod, a belpolitikai helyzetben azt emelem ki, mint új fejleményt, makacskodtam, de rám sem hederített, inkább újra megkérdezte: komolyan nem akarsz kijönni a meccsre. Ez jó bulinak ígérkezik!

Az ausztrál külpolitikában az a leglényegesebb új elem a mai nemzetközi helyzetben, hogy a vietnámi háború utáni helyzet, az új nemzetközi konstellációban az ausztrál érdekek érvényesítése, – mondtam a magamét, érveimet. Mire a válasz: „Hát tényleg nem akarsz kijönni erre a meccsre!"

Az Ausztráliában élő magyarok kapcsán úgy lenne célszerű eljárni, hogy az új ausztrál bevándorlási és kultúrpolitika összekapcsolásával bemutatni azokat a hazai kulturális értékeket, amelyek mind az ausztrál közvélemény, mind a magyarság érdeklődését kiváltják és lekötik – kíséreltem meg újabb érvekkel. „Hát ez az! Ezért is ki kell jönnöd vasárnap a meccsre, mert ilyen érvelésed ezt alátámasztja, stb. stb. – válaszolt.

A meccsre nem mentem ki. Őt viszont a nagyköveti jelentés továbbra sem érdekelte, nem olvasta el, nem egyeztetett, minden törekvésem ellenére. Megmondta: neki „kinyalhatják", mert már 67 vagy 68 éves, egy-két év múlva elmegy nyugdíjba! Legfeljebb nem kap kitüntetést. Viszont azzal az érzéssel távoztam, hogy igyekeztem biztosítani magam. Hozzáteszem, különben aranyos és joviális volt, s történeteivel elbűvölte a lányaimat. Csak hát abból, a 70-es évek második felében már nem lehetett – legalább is az én korosztályomnak – „megélni". Nekünk egyedül a munka hatékonysága volt az, amivel a felszínen tudtunk maradni, vagy előbbre tudtunk lépni.

Szóval, elkészült a nagyköveti jelentés is és haza érkeztünk szabadságra.Ez a szabadság nem volt könnyű eset. Ó, szakmailag nem volt gondom, bár pontosan ez sem így volt: szakmailag annyiban volt nem könnyű a helyzetem, hogy a Külügyminisztériumban rövid időre „átszervezték" Ausztráliát- Új-Zélandot és Óceániát, s ahhoz a főosztályhoz csatolták, amelyhez Kína, továbbá az Indo-Kína-i térség tartozott. Ennek a főosztálynak a vezetője Moszkvában végzett, s amikor a KÜM-be került egy ideig indiai előadó volt, amíg én Delhiben dolgoztam. Majd Teheránban volt nagykövet, amikor a főosztály megbízott vezetője voltam és Hoveyda, akkori iráni miniszterelnök hivatalos magyarországi látogatásra jött, s nemcsak a látogatás előkészítését végeztem, hanem én voltam a miniszterelnök kísérő tolmácsa is. Ez a főosztályvezető – szovjet feleségével együtt – kemény vonalas elvtárs volt és nekünk már volt korábban politikai nézeteltérésünk. A helyettese sem volt kevésbé vonalas elvtárs. Ez ausztrál ügyek kapcsán gyorsan kiderült, amikor úgy nyilatkoztak, hogy ezzel a relációval nem érdemes foglalkozni, nem célszerű különösebb figyelmet fordítani erre, hiszen nem szocialista és így nincs benne perspektíva!!

A miniszterhelyettesnél tartott nagykövet beszámolón ezt nem hagyhattam figyelmen kívül, szóvá tettem – hát bizony ezzel nem könnyítettem, javítottam a helyzetemen. A beszámolóban különösebb szakmai kifogást nem találtak – voltak kisebb, de nem lényeges megjegyzések. A miniszterhelyettes is utalt arra, hogy sok a személyzeti problémám, amit a KÜM pártbizottsága fog velem megtárgyalni.

Részben azért, mert a munkatársak feljelentettek a Pártbizottságon, – ami akkor megyei jogú pártbizottság volt – mert „irtom" a Biszku-féle „iskola kádereit", másrészt, hogy nem öltem meg még ezt a kádert, aki semmire sem jó, s különben is – állította ez a feljelentés – nem járok be pontosan reggel nyolcra, és elszívtam több szivart a reprezentációs készletből, s a középső lányom úri sportot űz, mert lovagolni jár.

Hát ez nem kevés baromság, amit a pártbizottságon sem vettek teljesen jó néven. Mert mi köze a takarítónőnek ahhoz, hogy bejár-e a nagykövet minden reggel pontosan nyolcra, illetve, hogy a hamutartóból kivett szivarcsikk alapján azt akarja bizonyítani, hogy a nagykövet szivart szívott a reprezentációs készletből. A lányom lovaglására vonatkozó állítás sem volt 1976-ban olyan nagyon sikeres, mint lett volna 15-20 évvel korábban. (Amikor a Rákosi-féle vezetés – ha jól emlékszem – az 1952. évi olimpiára habozott kiengedni a magyar vívókat. Mondván, hogy a vívás úri sport!) A feljelentésnek ezt a részét ugyanis a takarítónő tette.

Súlyosabb vád volt a Biszku-féle iskola munkatársra vonatkozó kitétellel, akit a nagykövetnek „nevelni", tanítani kell. Ezt miért nem tettem? Miért nem foglalkoztam

vele kellően, ahelyett, hogy jelentéseimben panaszkodtam rá, hogy nem tudok támaszkodni rá a munkában?

Hát kénytelen voltam elmondani, hogy ha valaki nem engedi meg, mert nem akarja, hogy tapasztalatokat átadjanak neki, akkor mit tegyek? Ugyanakkor, valahogy úgy érzem, mint nagykövet, hogy ő, a beosztott munkatárs kellene, hogy segítségemre legyen a munkában, s nem fordítva. Aki azzal érvel, hogy otthon felejtette a táviratot, aminek az elkészítésével megbíztam és számos alkalommal számon kértem, azzal nem igen tudok mit kezdeni. Érdekes módon ahhoz volt esze, hogy alig egy évvel a kihelyezését és Sydney-be érkezését követően már a garázsban álljon egy új Mercedes gépkocsi, mindössze 40 kilométerrel, azaz a kocsi még nem futott. Pikirt módon előadtam azt is, hogy a főkonzulátus garázsában tartott két Mercedest a hivatal tulajdonát képező ágytakarókkal fedték be, hogy óvják a portól. Arra a kérdésemre, hogy a kocsik miért állnak, ha már megvették azokat, azt a blőd választ adták, hogy lemerültek az akkumulátorok. Azt a helyi és közeli céget, amelyik akkumulátort éjjel-nappal kész volt cserélni – állítólag – nem ismerték.

Előadtam azt is, egyik magyar ismerősöm Sydney-ben engem azzal fogadott, hogy ha én elviszem ezt az illetőt Sydney-ből Canberra-ba, akkor ő hogy jut hozzá a Mercedes kocsihoz. (Számos esetben helyiek előleget adtak Mercedes kocsira, hogy vásárolják meg és hozassák be Ausztráliába, álljon a kocsi 2 évet garázsban, s akkor átveszik, nem kis összeget juttatva annak a diplomatának, aki ezt megteszi nekik. A nagykövetségnek 16 ezer ausztrál dollárért vásárolt Mercedes gépkocsi helyi, azaz vámokkal terhelt ára 42 ezer dollár volt! Ez mutatja, hogy a nagy különbözetből akár 3-5 ezer dollár is szívesen áldoztak ilyen célra, hiszen a kocsi így is alig került 20 ezer dollárba!)

Rákérdeztem, hogy a rejtjel távirattal kapcsolatos tapasztalatom alapján (a nagykövet még rövid nadrágos kisiskolás volt, amikor ő már bizalmi munkát végzett és a Margit- hídon fogja kinyalni, ha hibát találok a munkájában) milyen segítségről, tanításról és nevelésről lehetne szó? Különben is, hová lett az a rendkívül titkos jelentés, amiben mindezekről beszámoltam és mellékeltem a szemétkosárból kiszedett, nem kellően megsemmisített, egyszer használatos rejtjel eszközöket ? Mert kerestem az illetékes osztályon a jelentést, aminek a száma:......., s közölték, hogy az nincs meg.

Elmondtam továbbá, hogy a másik feljelentőnek nincs semmi köze ahhoz, hogy mikor érek be a hivatalba, elszívok-e szivart, vagy sem a reprezentációból. Különben olyan munkatárs, akit megkértem, hogy feleségem vigye el a miniszterelnök feleségéhez, aki az új-zélandi miniszterelnök feleségének tiszteletére rendezett összejövetelre hívta meg. Körbekocsikázta vele a nem nagy területen fekvő főváros jelentős részét, hogy „lerázza" az esetleges követőket, a KUK csoportot – mintha a nagykövet felesége titkos gyűlésre vagy találkozóra és nem a miniszterelnök alig pár száz méterrel távolabb lévő hivatalos rezidenciájára ment volna.

Nos, ezek után a vizsgálat gyorsan lezárult. Azzal, hogy kérjek másik munkatársat – amit én már megtettem – és lehetőleg ne legyenek ilyen gondjaim. A vizsgálat után a pártbizottság titkára négyszemközt elmondta, nem gondolta volna, hogy ilyen súlyos a helyzet. Már bagatellizálni igyekezett az egész ügyet, mivel kijelentettem, ha nem úgy zárják le, hogy nekem is elfogadható legyen, akkor nem megyek vissza az állomáshelyemre, és akkor ők magyarázzák meg a Politikai Bizottságnak, meg a kormánynak az okokat. A Személyzeti Főosztály vezetője négyszemközt pedig azt mondta, hogy el kellett járni a felmerült problémák tisztázása érdekében, mert a KÜM vezetése szeretné, ha még más alkalommal és másutt is nagykövet lennék.

Az ügy azért megviselt. Az ülést követően valahová hivatalos helyre mentem még és a Parlament előtt találkoztam azzal az NGKT-s kollégával, aki a UNDP alelnöke volt és együtt voltunk Manilában. (ő azzal fogadott, ismét köszöni, hogy megmentettem az életét, és ápoltam, amikor vidéken a vulkán krátertől segítettem neki a napszúrás után lecammogni.) ő mondta, hogy úgy nézek ki, mint egy bokszoló, aki 12 menetből a 6. vagy 7. menetben ki tudta ugyan ütni az ellenfelét, de addig ő is kapott néhányat. Felhívott az irodájába, ahol röviden elmondtam neki a történteket. Miután meghallgatott, megmutatott egy Politikai Bizottsági határozatot, amelyik szerinte már nem az első volt: arról szólt, hogy azokat a jó elvtársakat, akiknek nincs meg a megfelelő képesítésük és emiatt szakmailag nem képesek megfelelni a kor követelményeinek, vagy akik már megfáradtak, emberséges módon nyugdíjazni kell, vagy olyan munkakörbe kell helyezni, ahol nem okozhatnak károkat. Szóval ez a PB határozat sem azt mondta ki, hogy Sydney-be kell küldeni főkonzulnak, vagy konzulnak, illetve II. titkárnak Canberra-ba.

Családommal voltunk üdülni is. Ez sem múlt el meglepetés nélkül: Tihanyban voltunk a KÜM üdülőjében, ahol váratlanul megjelent a Canberra-i ügyvédünk és felesége. Miután épületeket vásároltunk a magyar állam részére, feltétlenül szükségesnek láttam, hogy a jogi ügyeket a helyi jogban jártas, ismert ügyvéd intézze. Az ügyvéd és felesége is rendkívül szimpatikus személyek voltak, akikkel gyakran összejártunk. Miután Európában jártak, „átugrottak" Magyarországra is: Budapesten telefon érdeklődésükre azt a választ kapták, hogy Tihanyban, az üdülőben vagyunk, hát leugrottak oda is, hogy velünk találkozzanak. Örömteli találkozás volt, vidám órákat töltöttünk el velük. (Középső lányom az ügyvéd lován lovagolt rendszeresen. Nekem pedig ismerősei körében nyúl-vadászatot szervezett.)

Családommal visszaérkeztem Canberra-ba. Már előtte Sydney-ben az átszállásnál, a főkonzulátus másik munkatársa – akinek én segítettem összegrundolni az állást, s aki a másik vadonatúj Mercedes kocsit tartotta a főkonzulátus garázsában, valamint az én „munkatársam" döbbenten, mint kísértetre néztek rám, hogy visszatértem állomáshelyemre. Azt hitték, hogy engem fognak itthon tartani! /A kis hamisról ekkor, itthon hallottam, hogy Indiában halálos kimenetelű gázolásért már voltak vele kellemetlenségek, de ezt előttem illedelmesen elhallgatták!/

Visszaérkezésünk után szorgos napok következtek. Már nem kellett az adminisztratív és az alapvető szervezési feladatokkal olyan mélyrehatóan foglalkozni, hiszen volt fedél a fejünk felett, íróasztalunk, páncélszekrényünk, gépkocsink, stb. Így elkezdhettük az érdemi ügyekre összpontosítani energiánkat. Az érdemi ügyek pedig kezdtek egyre jobban kibontakozni. Meghívtuk az ausztrál kormány több tagját és vezető munkatársát hivatalos magyarországi látogatásra. Kiemelt terület volt a mezőgazdaság, mivel mindkét fél úgy ítélte meg, hogy a már korábban elkezdett együttműködés bővíthető és ez egyaránt szolgálja az érdekeinket. Hivatalos magyarországi látogatása során az ausztrál mezőgazdasági államtitkár jegyzőkönyvet is aláírt az együttműködésről. Egyben meghívta magyar partnerét hivatalos látogatásra. Ennek Váncsa Jenő, MÉM miniszterhelyettes tett eleget, egybekötve az utat új-zélandi látogatással is. Természetes, hogy mindenüvé elkísértem, mind Ausztráliában, mind Új-Zélandon.

Izgalmas napokat éltünk át 1976 októberében: az 1956. évi tragédia 20. évfordulójára az ausztráliai magyar szervezetek egy része készülődött. Október 23.-ra tervezett rendezvényükre meghívták az ausztrál felsőoktatási minisztert, aki a meghívást elfogadta. Határozott utasításom volt, hogy a minisztert kíséreljem meg lebeszélni arról, hogy a magyar szervezet megemlékezésén részt vegyen. Az ausztrál külügyminisztérium cso-

portfőnökét kerestem fel és előadtam mondókámat, amit ő természetesen türelmesen meghallgatott. Arra tett ígéretet, hogy a kérést továbbítja a miniszternek, de semmit nem ígérhet a nevében, két okból: mert a miniszter nevében ő nem mondhat semmit sem, másrészt ő sem ért egyet azzal, ami és ahogyan Magyarországon történt, különösen 1956. november 4.-én. Abban maradtunk, hogy álláspontjaink eltérnek, ami eddig is tudott volt. Érdemben viszont most indulnak diplomáciai kapcsolataink, amire jó hatással lenne, ha a miniszter távol tartaná magát a tervezett rendezvényről, még akkor is, ha egyetért annak tervezett politikai tartalmával.

A miniszterrel már találkoztam, nézeteit nagyjából ismertem. Azt is tudtam, hogy az ő „konzervatív" nézetei nem esnek egybe nagyon sok olyan magyar személynek és szervezetnek az álláspontjával, akik, vagy amelyek október 23. kapcsán a második világháború előtti és alatti szélsőjobboldali elveikkel álltak elő. Ebbe beletartozott mind a horthysta, mind a szálasista, mind az Erdély visszacsatolását követelő csoport. (Az ausztrál vezetést Erdély-ügye elsősorban annyiban érdekelte, hogy ezt a vitatott és ellentéteket szító problémát a magyarok ne vigyék be Ausztráliába. Érthető, hogy igyekeztek ezt meggátolni, mert az ausztrál érdek az, hogy az ír és az angol bevándorlók ne vigyék oda Írország problémáját, a görögök és a törökök Ciprus ügyét, az olaszok és az osztrákok Tirol vitatott kérdését, stb. Tehát, ezeknek az Ausztráliától földrajzilag igen távol eső területeknek a problémáit a bevándorlók ne ausztrál területen akarják megoldani. Számok tükrében azzal érvelnék, hogy ebben az időszakban Athén után a világban a legtöbb görög állampolgár Melbourne-ben élt.)

Hát eljött 1976. október 21-22. Valahogy e dátum körül a csoportfőnök bekéretett a külügyminisztériumba és visszatért korábbi felvetésemre. Ismertette, hogy eljárt a miniszternél, aki meghallgatta az érvelést. Közölte, hogy őt ez nem érdekli: ő szabad országban, szabadon választott kormány minisztere, oda megy, ahová, s amikor akar, Viszont az október 23.-ra tervezett magyar rendezvényre nem megy el, még akkor sem, ha a szervezők hirdetményeken már bejelentették az ő részvételét. Más dolga akadt és ezért nem fog megjelenni az emlékünnepségen, bár egyetért annak elvi, ideológiai tartalmával, a szabadság, a függetlenség jegyében. (Finom elhatárolódás a szélsőjobboldali kötődésektől) A csoportfőnök mindössze egy „gonosz" megjegyzést fűzött mindehhez: Nos, Nagykövet Úr, akkor jelentse ezt kormányának úgy, ahogy gondolja!

Eljött október 23. A természet is velünk volt: Canberra egén erőteljes napfogyatkozás állt be a tervezett rendezvények időpontjára, csaknem éjjeli sötétséggel. Tüntetők a nagykövetség, a nagyköveti lakás előtt nem jelentek meg. Simán eltelt a nap. Úgy lezárva, a jelentést ennek megfelelően írtam meg a következő futárral. Táviratilag nem jelentettem részletesen, csak annyit, hogy a nagykövetség és a rezidencia környékén semmi érdemleges nem volt. Hallgattam arról is, hogy a miniszter nem ment el a tervezett emlék-ünnepségre, s hogy a csoportfőnök mit mondott ennek kapcsán. Ebből az 1977. évi szabadságom során lett nagy letolás: miért nem jelentettem azonnal rejtjel táviratban, mert a magyar diplomáciai szolgálatban az egyedüli nagykövet voltam, akinek iparilag fejlett országban sikerült elérnie, hogy a kormány tagja – bármilyen ok miatt, de a nagykövet közbenjárására – távol tartsa magát 56-os emlékünnepségről. Ezért még kormány kitüntetésben is részesülhettem volna, mondták. (Hát ezt is elszúrtam, de már akkor is késő volt!)

A verkli beindult

Az élet gyorsan zajlott, esemény-esemény után, diplomáciai rendezvények tömkelege. Vacsorák, fogadások rendszeresen már nálunk is. Ezek közül egy-két érdekesebb: 5-6 ausztrál államtitkár részére vacsora abból az alkalomból, hogy a mezőgazdasági államtitkár visszatért Magyarországról. A meghívón ugyanis célszerű volt feltüntetni, hogy milyen alkalomból és célból van a rendezvény, még akkor is, ha előzetesen telefon útján már régen tisztázódott mindez. Ausztráliában diplomáciai rendezvény pohárköszöntő nélkül nincs. A házigazdának a vacsora elején minimum üdvözölnie kell a meghívottakat, akik közül a rangidős – aki a háziasszony jobbján ül – válaszol.

Hát, az úgy történt, hogy ezen a vacsorán részt vett az időközben Bécsből végleg hazatért ausztrál nagykövet, aki Magyarországon is képviselte hazáját. (őt és nejét kísértük el nejemmel, a herendi porcelán gyárba, de számos más alkalommal is találkoztunk. Tehát jó ismerősök voltunk.) Új beosztása nem éppen a külügyminisztériumban volt, mert a hírszerző hivatal vezetője lett.

Pohárköszöntőmben üdvözöltem a vendégeket, kiemelve a mezőgazdasági államtitkárt, aki visszaérkezett Budapestről. Kitértem arra, hogy a vacsorán két bukott nagykövet vesz részt – Ausztrália volt budapesti nagykövete, akinek feladata lett volna, hogy elérje Magyarország kiválását a Varsói szerződésből, illetve jómagam, akinek feladata lett volna elérni Ausztrália kiválását az ANZUS-ból (ausztrál, új-zélandi, amerikai katonai szövetség). A feladat végrehajtása azonban egyik nagykövetnek sem sikerült. A vendégek jót derültek a viccen, ami a vacsora jó hangulatát megalapozta.

A vacsoravendégek szépen elmentek, kivéve az „egyik" államtitkárt, aki nyilván tudta, miért kérte, hogy „menjünk ki a kertbe, és ott beszélgessünk". Ilyen beszélgetés során tért ki olyan kérdésekre, – mondván, hogy jól ismerjük egymást, és jól tudják, hogy Magyarország milyen politikát folytat és nem érdeke a helyi konfliktusok fellángolása sem – hogy mikor, hol várható az ausztrál hírszerzés megerősített információi szerint újabb összetűzés, fegyveres harc. Soha nem felejtem el, ahogy megfogalmazta – egy hasonló későbbi beszélgetésünk során – a kínai-vietnámi fegyveres összecsapások, valamint Kambodzsa kapcsán, hogy az amerikaiak feletti győzelmük nyomán a vietnámiak két fejjel magasabbnak és erősebbnek érzik most magukat. Ezért tűznek össze Kínával is. Ez a fegyveres harc vagy háború nem érdeke Ausztráliának és Magyarországnak sem. Kéri ezért, jelentsem kormányomnak a fegyveres harc megkezdésére vonatkozó bizalmas és megbízható információikat, és egyben kérjem és javasoljam, hogy a magyar kormány ismét álljon ki a békés megoldás érdekében.

Gondolom, nem kell részleteznem, hogy milyen kifinomult diplomáciai megfontolások húzódtak meg egy-egy ilyen közlés mögött. Az is nyilvánvaló, hogy a hírszerzés vezetője ezt nem saját szakállára, hanem felsőbb jóváhagyással és engedéllyel mondta el nekem. Persze azt sem lehet kizárni, hogy másnap az ausztrál elhárítás megfelelő részlege esetleg azt vizsgálta nagy elánnal, hogy milyen rejtjel távirat megy Budapestre és vane mód „belekötni" – a közölt tartalom ismeretében megkísérelni megfejteni azt. Mert ugye az ausztrál kormányhivatalok nem kis célszerűséggel és céltudatossággal működtek, s együttműködésük – ha voltak is nézeteltéréseik – meglehetősen hatékony volt.

Az egyik ilyen „nézeteltérés" fő képviselője jó ismerősöm volt: amikor Sydney-ben mint főkonzult fogadásunkon búcsúztattak, akkor az ellenzéki Munkáspárt szenátoraként ő mondott nagyon szép szavakat, amelyeket a kormánypártok képviselője – mint ő fejezte ki magát – belső lelki kényszerből kénytelen volt tromfolni. Megengedhetet-

lennek tartotta ugyanis, hogy az ellenzéki Munkáspárt képviselője szebben búcsúztassa a magyar főkonzult, mint a kormány.

Nos, ez a szenátor a munkáspárti kormányban igazságügyi-miniszter lett, s ebben a minőségében „lerohanta" az ASIO, az ausztrál elhárítás hivatalát, lepecsételtette az épületet és anyagokat – állítólag – vizsgálat céljára elvitte. Az ügyből nagy botrány kerekedett, s mire mi Canberra-ba érkeztünk az illető – jogász végzettsége és befolyása nyomán – már Ausztrália főbírója volt, miután a munkáspárti kormányt már megbuktatták. Ez sem rossz beosztás, s egyáltalán nem rossz „személyes kapcsolat" – mint a hivatali zsargonban ez megfogalmazást nyert. Mondjam, hogy sokszor ebédeltünk-vacsoráztunk együtt, s vele való beszélgetés nem csak kellemes volt, hanem hasznos is. Ő alapos magyarázatát tudta adni a különböző politikai fejleményeknek és összefüggéseiknek.

A napok, hetek, hónapok fantasztikus gyorsasággal teltek el: volt ugyanis munka bőven. Miután a nagykövetség személyzeti állománya lecserélődött, a légkör, a hangulat megnyugodott és a munkára összpontosíthattunk. Az új diplomata munkatárs már dolgozott magyar külképviseleten, mégpedig Washingtonban volt konzul. Így volt külképviseleti tapasztalata, tudta mi miért van, és mit miként kell megoldani. Pedig – ha hiszik, ha nem – ő is ugyanattól a „cégtől" indult, ahonnan azért rúgták ki, mert osztályharcos öntudata alapján – valamikor a 60-as évek elején – elkezdte firtatni, hogy az egyik PB tagnak kik a dúsgazdag ékszerész rokonai Dél-Amerikában. Mint elmondta, először a bélyeggyűjtőkhöz került, de onnan is kirúgták, mert a tervekben meghatározott 5 ezer dollár helyett 50 ezer dollár értékben adott el magyar bélyegeket Jugoszláviában és Görögországban. Nevetve mondta el, hogy amikor Canberra-ba került még mindig nem zárult le a fegyelmi ügye, pedig közben már megjárta 4 évre Washingtont, és itthon is dolgozott 2-3 évet, amíg Ausztráliába küldték. Lehet, hogy nem olyan látványosan adta elő mondanivalóját, mint elődje, de ennek mindig volt érdemi tartalma, lényege. Ami magatartásában a legjobban tetszett, az szavahihetősége volt: ő soha nem felejtette otthon az el nem készített táviratot, hanem azt mondta, hogy nem volt spúrja dolgozni, s egy napot így késett. Az ügy le volt zárva, mert másnap biztos hozta, amit kellett, legyen az jelentés, távirat, vízum.

Ez a szavahihetőség rendkívül fontos egy diplomata munkájában. Mondhatnám úgy is, hogy a megbízhatóság egyik leglényegesebb mércéje. Ez a megbízhatóság nem teljesen azonos az u.n. állambiztonsági megbízhatósággal – azaz, nem disszidál, nem adja el a rejtjel titkot, az államtitkot, a diplomáciai előjogokkal visszaélve nem feketézik Mercedes gépkocsival, cigarettával, stb, hanem ha feketét mond az fekete, vagy ha fehéret mond az fehér. Ha pedig nem biztos ezekben, akkor azt mondja, hogy nem látja a színeket pontosan. A megbízhatósághoz tartozik, hogy a megbeszélések, tárgyalások nagyon gyakran két személy között, négyszemközt zajlanak le, s ennek másik oldalát a diszkréció képezi: az elhangzottakról – hacsak nincs ellenkező értelmű megállapodás – semmi nem fog kiszivárogni, nyilvánosságra kerülni. A megbízhatóságnak ez a foka vonatkozik arra is, hogy ha valakinek ígér egy könyvet, prospektust, akkor az illető legfeljebb két nap múlva megkapja azt. Vagy vonatkozik a magyarokkal való foglalkozásra, például a korrektségben: a horthysta főtisztnek nem adott beutazási engedélyt, mert az illető szerepelt a tiltó listán. Azt nem lehetett megmondani, hogy azért nem kap vízumot, mert a tiltó-listán van a neve. Viszont ismerve az illető hátterét, a munkatárs improvizált, hogy mint háború előtti főtiszt esetleg olyan haragossal találkozik, aki nem nézi jó szemmel, hogy ismét Magyarországon van. Ezért feljelentheti, ami olyan következményekkel járhat, hogy kiutasítják, stb. Biztosabb, ha nem kap vízumot, és nem

megy Magyarországra, mert így nem lesz olyan gond, hogy az ausztrál hatóságokkal erről esetleg tárgyalni kelljen.

Olyan választ és magyarázatot adott, ami elnyerte a főtiszt tetszését. ő pedig az utcán megállította, az alábbi szavakkal: Nagykövet Úr! A munkatársa talpig úriember és köszönöm, hogy nem hagyott bizonytalanságban, hanem pontosan meghatározta a helyzetemet – mondta és összevágta a bokáit. Az illető azért szeretett volna nagyon beutazni, mert egy másik tábornok járt Budapesten, beszélt régi főtiszt társaival és nagyon elégedetten tért vissza Canberra-ba. Mindezt szerette volna látni és hallani ő is.

Munkatársam viszont nagyon jól tudta, hogy mennyire kell a vízumokkal vigyázni, mert főkonzulunk olyanoknak is adott vízumot, akiknek nem lett volna szabad. Természetes, hogy a Határőrség, a BM – fínoman szólva – többször a plafonon volt és a KÜM „vitte el a balhét", hogy nem tartja kézben a főkonzult. A minisztérium viszont nem tudott sokat tenni, mint azonnal hazahívta a főkonzult, amint lejárt az ideje. Pedig ő nem akart még hazajönni, hiszen vidáman lebzselt Sydney-ben, anélkül, hogy érdemi munkát végzett volna.

Sydney-ből történt hazatérésem után a minisztériumban dolgoztam, azaz jóval Canberra-ba történt kihelyezésemet megelőzően az ausztrál kormány meghívására kiutazott Ausztráliába a Művelődésügyi Minisztérium államtitkára, aki emellett a MSZMP KB tagja is volt. A téma adott volt: a két ország közötti oktatási- és kulturális kapcsolatok fejlesztésének a további lehetőségeit feltárni. Számára ez nem volt új téma, mert mint főkonzul ezekben a kérdésekben többször jártam nála és ausztrál részről is tudták, hogy ő megfelelő partner ehhez. Ausztrál részről a szokott udvariassággal, kedvességgel fogadták, nagy körültekintéssel szervezték meg a programját. Biztosítottak magyarul tudó tolmácsot is, aki állítólag egy csinos hölgy volt. Az történt, hogy Melbourne-ben az egyik magyar személy házában találkozott az akkori munkáspárti kormány miniszterelnök-helyettesével, aki e funkcióba kerülése előtt jó viszonyt tartott fenn ezzel a magyar házaspárral, akiknek a lánya különben Budapesten a Liszt Ferenc Zeneakadémián tanult magyar kormány-ösztöndíjjal.

Tehát a találkozás baráti jelleggel és nem hivatalos szinten teljesen természetes volt. Főkonzulunk, vagy munkatársai viszont úgy szerveztek, hogy feltűnő és sértő módon kirekesztették e találkozóról a kísérő-tolmácsot. Úgy nézett ki a dolog, mintha a magyar államtitkár valamiféle titkos összejövetelre ment volna az ausztrál miniszterelnökhelyettessel és ezért kellett kirekeszteni arról a hivatalos meghívó által biztosított tolmácsot. Az államtitkár, KB tag visszaérkezése után áthívatott a művelődési minisztériumba és nem kis felháborodással adta elő a történteket, azzal, hogy ezt ő szóvá fogja tenni. Nincs kétségem aziránt, hogy ezt megtette, de akkor is idő kellett ahhoz, hogy a megfelelő intézkedésre sor kerülhessen. (Arról pedig nem szóltam, hogy itthoni tevékenységem során az államtitkár meghívásának, elfogadásának, kiutazásának, a tárgyalások nemzetközi vonatkozásai előkészítésének ügyeit intéztem. Talán nem is rosszul. Miután hazatért, volt külügyes munkatársával együtt, aki elkísérte Ausztráliába, csak egy dolgot róttak fel nekem: igaz, említést tettem arról, hogy Sydney messze van. Mikor India túlsó feléhez, Madrasz magasságáig elértek, már kezdett zsibogni alattuk az ülés. /Ez volt a táv első harmada!/ Mire Szingapúrba értek /táv második harmada!/ akkor már azt hitték, hogy a világ végén vannak. És onnan még 8 órát vett igénybe a repülés Sydney-ig. Azt azért nem eléggé plasztikusan adtam elő, hogy ez ilyen piszok nagy távolság – mondták nevetve.)

Ausztrál részről is keresték annak lehetőségét, hogy a gazdasági együttműködés bővítését, a kereskedelmi forgalom növelését elősegítsék. Volt eset, hogy jelentős tételben vá-

sároltunk búzát Ausztráliából, amikor a magyar búzából sokkal nagyobb tételt értékesítettünk – jó áron – külpiacon. Így az ausztrál import biztosította a hazai fogyasztás igényeit. Volt azonban olyan eset is, amikor nagy tételben importáltunk alumíniumot, részben hasonló célból. Persze ezek egyedi esetek voltak és nem változtattak azon a tényen, hogy a kereskedelmi forgalom mindvégig Ausztrália javára volt kedvező, általában 3:1 arányban.

Ezt pedig már unták tőlem hallani. A nagyköveti működéshez hozzátartozott, hogy minden tagállam kormányánál be kellett mutatkozni. Minden helyen elmondtam, hogy központi kérdés a forgalom növelése és az arányok kedvezőbbé tétele, akár kis mértékben is. Nos, az ausztrál sem voltak restek, hogy keressék a lehetőségeket és tették az ajánlatokat. Ehhez még hozzájárultak a helyi magyarok is, főleg a gazdagok, az üzletben érdekeltek. Az elszalasztott lehetőségekről külön fejezetben szólok.

Egyik alkalommal kedves meghívást kaptam Sydney-ből, a Bankár Szövetségtől. Meghívtak ebédre, aminek az volt az ára, hogy beszéljek nekik a magyarországi gazdasági helyzetről, Ausztrália megítéléséről, a kapcsolatok perspektíváiról, saját megítélésem szerint. Megmondták, ismerik Magyarország politikai, gazdasági, katonai elkötelezettségét. Mégis úgy vélik, számos kérdésben a magyar gyakorlat eltér a merev szocialista megközelítéstől és megvalósítástól. Ezt ők olyan jelenségeken keresztül is lemérik, hogy míg Lengyelországban belpolitikai gondokat okoz a húsár emelése, Magyarországon ezt megteszi a kormány és nincs semmiféle zavar, felfordulás. Azt is tudják, hogy ez elsősorban nem az elnyomó intézmények – rendőrség, titkosrendőrség, katonaság, – tevékenységének a következménye, hanem gazdasági, politikai háttérrel rendelkező jelenség.

Érdekes ebéd volt, ami – utólag is visszagondolva – szerintem jól sikerült. /Felkészülésemben ismét csak a kereskedelmi konzulnőre támaszkodhattam!/ Amit előadtam egy dologban találkozott határozott ellenvéleménnyel: szóltam a kereskedelmi forgalom számunkra kedvezőtlen aránytalanságáról. Lehet, hogy panaszként fogták fel, de felnevettek és erre az elnök reagált. Megköszönte részvételemet és elismeréssel szólt arról, ahogy előadtam azt, amit el kívántam mondani. Viszont azzal fejezte be, hogy a 3:1 arányt illetően ő sem és a szövetség többi tagja sem oszthatja nézetemet, panaszomat. Igaz, hogy Magyarország háromszor annyit importál Ausztráliából, amint amennyit oda exportál. Viszont mit is importál? Fontos nyersanyagokat! Ők is jól ismerik Fekete Jánost, a MNB egyik főnökét, s tudják, hogy csavaros eszű! Dollárt ad az ausztrál importhoz, azért, hogy ezeket a nyersanyagokat a magyar ipar feldolgozza és Nyugat Európában nyugatnémet márkáért, svájci frankért, francia frankért értékesítse. A magyar gazdaság jól keres ezen a 3:1 arányon. Természetesen ők azon vannak, hogy a forgalom növekedjék, esetleg az arány is kedvezőbb legyen Magyarország számára. Azt viszont ismerjem el, hogy ők is profik és látják a valós helyzetet. Jót derülve fejeztük be az ebédet.

Említettem, hogy a nagykövetség működésének középpontjába végre az érdemi tevékenység került. Ennek része volt, hogy befejeztem a bemutatkozásokat Canberra-ban. Ez azt is magával hozta, hogy akkor el kellett kezdeni a bemutatkozásokat az egyes tagállamok kormányainál. Ausztrália államszövetség, így a központi kormány Canberraban működik: a külügy, a hadügy, pénzügy és a bevándorlási ügyek a központi kormány hatáskörébe tartoznak. Minden más ügyben a tagállamok kormányai döntenek, mégpedig nagy önállósággal és széleskörű hatáskörrel. Ez pikáns ügy is lehet, hiszen a központi kormány beállítottságával szembeni ellenzéki kormány is lehet egy-egy tagállamban.

Felejthetetlen napokat éltünk át feleségemmel és egy-egy munkatárssal, amíg körbejártuk ezt a hatalmas országot: Sydney, Melbourne, Adelaide, Perth, Hobart jöttek sorba, egymás után. Micsoda fogadtatás az első Canberra-i magyar nagykövetnek!

Ezt persze nem adták ingyen: feleségem és a munkatársak is ugrattak, hogy úgy nyomom a szöveget, mint „rabok a köhögést" – mindenütt díszebéd, vagy vacsora, pohárköszöntőkkel, mindenütt nyilvános fogadás a főpolgármester rendezésében, amelyen rövid beszédben kellett megköszönni a fogadtatást, valamint röviden bemutatni az országot, ahonnan jöttünk és elmondani, hogy mi a fő célunk a magyar-ausztrál kapcsolatok tekintetében.

Azt hiszem utólag is, hogy nem hoztunk szégyent. Mert a hír ott is gyorsan jár és az ausztrál külügyes kollégák legalább olyan gyorsan leadták a tagállamok kormányainak azt, hogy ki fia borja ez az első Canberra-i magyar nagykövet, mit tesz, miként működik. (Mint ahogy én is számos Budapesten működött nagykövet munkájáról, magatartásáról készítettem értékelést és küldtem szét magyar vezetőknek.) Részben ennek megfelelően is vártak és ezt nem rejtették véka alá.

Csodálatos helyeken fordultunk meg, rendkívül érdekes dolgokat láttunk, hallottunk. Mondanom sem kell, hogy fantasztikusan érdekes emberekkel, személyiségekkel találkoztunk, beszélhettünk. Annyit láttunk Ausztráliából, amit az ausztrálok többsége sem láthat soha, hiszen olyan végtelenül nagy ez a földrésznyi ország.

Tasmániában magyar nagykövet és főkonzul nem járt még. Akkor Tasmánia az Ausztrál Államszövetség egyetlen tagállama, ahol munkáspárti kormány működik, mindenütt másutt, a központban is liberális-agrárpárti koalíció gyakorolja a hatalmat. Repülőgépünk landol, begurul a kis repülőtéri épülethez, ahol motoros rendőr-konvoj is várakozik, sok ember mellett. Nejemmel összenézünk, kit várnak itt, hiszen a gépen alig vagyunk, 6, vagy 8 utas. Az egyik parlamenti képviselő, őt ismerem, mi magyarok négyen (jött velünk új sydneyi főkonzulunk és felesége), van egy házaspár, de ők nem olyannak látszanak, hogy motoros díszkíséretet kapnának. Na, jó, hát majd kiderül, de számunkra ez nem is ügy!

Kiszállunk a gépből, a szokott szívélyes és udvarias fogadtatás. Most jön a csaknem hanyattesés: a motoros rendőri díszkíséret nekünk szól! Az, hogy minden fővárosban működik az ausztrál külügyminisztériumnak képviselete és annak vezetője nemcsak bemutatkozott, hanem bemutatott egy jóképű és jó megjelenésű fiatalembert – x.y. őrmestert, hadnagyot. – hogy ő fog vigyázni a biztonságunkra – ez teljesen természetes volt. Együtt megbeszéltük a programot, biztosítottam őket, hogy sehová nem fogunk menni a biztosítás nélkül. Ezt be is tartottuk és nagyon jól megvoltunk egymással. A kijelölt személyt nem kizártuk programunkból, hanem a magánjellegű ebédre, vacsorára, vagy egy italra többször meghívtuk. Mindig is elfogadta a meghívást. De motoros rendőri díszkíséret! Ilyen még nem volt. Persze túléltük és még élveztük is.

Jöttek a látogatások, megbeszélések. A legérdekesebb a munkáspárti főminiszternél volt. Elmondtam, hogyan jártam a megbízólevél átadásával, amikor a főkormányzó egy nappal előtte vonta vissza G. Whitlam munkáspárti miniszterelnök megbízatását és „rúgta ki", s mit mondott nekem erről. A Tasmania-i főminiszter jót derült a hallottakon. Eljött a másnap, több látogatással délelőtt, majd délben a helyi kormány díszebédje a magyar nagykövet tiszteletére, mivel első esetben tesz látogatást Hobart-ban, ahol magyar nagykövet még soha nem járt. Az ebéden jelen van a munkáspárti kormány valamennyi tagja, valamint a liberális-agrárpárti ellenzék valamennyi vezetője. A fő-miniszter elmondja a szokott bevezetőt, üdvözli a magyar nagykövetet és kíséretét, majd szószerint ismerteti előző napi beszélgetésünkből azt a részt, ahogy előadtam a J. Carr főkormányzó szavait a megbízólevél átadását követő négyszemközti beszélgetésünkből.

Az nem kifejezés, hogy mennyire megdöbbentem. Pár pillanatig azt hittem, hogy legjobb, ha beesek az asztal alá. Ráadásul, a főminiszter üdvözlő szavai után nekem kellett

válaszolnom, megköszönni a fogadtatást, amely a Magyarországnak szóló szimpátiát kifejezte. El kellett mondani a szokott „szöveget", hogy mit is szeretnénk a magyar nagykövetség megnyitását követően elérni a két ország együttműködésében és kapcsolatainak fejlesztésében. Azt hiszem, úgy pontos a kifejezés, ha azt írom, hogy dadogtam néhány szót arról is, hogy mi történt a megbízólevél átadásakor, ahogy a főminiszter már felidézte azt. (Közben már az járt az eszemben, hogy Canberra-ban mi vár rám, hogy a főkormányzó szavait elmondtam.)

A főminiszter viszont nem hagyta annyiban a dolgot. Visszatért a főkormányzó szavaira, mondván, hogy Tasmánia munkáspárti kormánya gyakorlati értelemben kész minden segítséget megadni a két ország kapcsolatait és együttműködését előmozdító tevékenységemhez, szemben a főkormányzó szóbeli ígéreteivel. Az ebéd különben jó hangulatban zajlott le. Érdekes módon, a liberális-agrárpárti ellenzék megjelent vezetői inkább nevetgéltek az elhangzottakon, mintsem megsértődtek azon, ahogy az ő pártjukhoz tartozó főkormányzót kissé kigúnyolták.

A helyi szervezők adtak időt arra is, hogy a szigeten körül nézhessünk. Festői tájak, pazar látványok a természet legkülönbözőbb „műalkotásaiból", valamint a „rövid" történelem legjellegzetesebb maradványaiból. (Ausztráliában legelőször egy Abel Tasman nevű, holland hajós járt, ő fedezte fel ezt a különálló kis szigetet, amelyet később róla neveztek el. Tasmania-t a Bass-szoros választja el a fő szigettől. Hobart, Tasmania fővárosa pedig Ausztrália második legrégebbi városa, Sydney után.) Külön említem Port Arthur-t, az 1883-ban George Arthur kormányzó által létesített hírhedt fegyenctelepet, amely meglehetősen jó állapotban maradt fenn, és amelyet részben restaurálták is. Itt megtekinthető az a templom, amelyben a fegyencek imádkozhattak: úgy, hogy nem nézhettek egymásra és semmire, nem beszélhettek egymással, mert a padsorok közötti mozgatható tömör falapok hermetikusan elszigetelték őket egymástól. Mindössze fél négyzetméternyi területen állhattak, s onnan nem tekinthettek semerre, csak szűk nyíláson előre. Egymással természetesen nem beszélhettek, mert jött a szigorú büntetés. Amikor ott jártunk, a templom már régen nem működött, de a rideg, fagyos, ijesztő légkört továbbra is ontotta magából. Ez a templom és az abban alkalmazott módszer nagyon is kézenfekvő magyarázatát adta annak, hogy Ausztráliában miért helyeztek és helyeznek olyan nagy hangsúlyt az emberi jogok teljes értékű biztosítására.

Hobart környékén jártunk egy olyan hegyen, amelyet a vihar letarolt: pontosan úgy nézett ki mint a modern háborút bemutató filmekben az atomcsapás utáni táj – a fák törzse meredezett csak a égnek, ágak, levél egy szál sem. Említést kell tenni a tengerpartról is. Különösen szépen formálódott sziklák tömkelege adta a látványosságot – közülük is kiemelkedett az „Ördög konyhájának" nevezett hasadék.

Ausztráliában akkoriban tiltott volt a szerencsejátéknak az a formája, amelyet kaszinóban művelnek. Egyetlen kaszinó működhetett; mégpedig Hobartban, Tasmania fővárosában. Ha már itt vagyunk, akkor ezt látni kell!

Egyik este szóltam a biztonsági embernek, hogy megyünk a kaszinóba. Csak azt kérte, várjunk, amíg társa is megérkezik, mert szívesebben venné, ha ketten kísérnének el. Vártunk néhány percet. Nejemmel kuncogtunk magunkban, mert teljesen feleslegesnek tartottuk a kíséretet úgy önmagában, hát még két személyt. No, mindegy, megyünk.

Mielőtt megérkezünk a kaszinóba, kértem, hogy ne mondják meg, kik vagyunk, mi nem játszunk, csak nézelődni szeretnénk. A biztonságiak ezt megígérték. A kaszinóban az egyes emeleteken helyezkedtek el a különböző részlegek: a rulett asztalok, a kockajáték asztalok, a black-jack, azaz 21-es, másutt a félkarú banditák. Ahogy forgolódtunk

és mentünk ide-oda, nejemmel hirtelen összenéztünk, s minden különösebb megbeszélés nélkül megfogalmazódott bennünk: lerázzuk a két kísérőt.

Fordultunk kettőt-hármat egy-egy saroknál, beugrónál és a két kísérő nem volt sehol. Szedtük a lábainkat, gyorsan le egy emeletet, majd fel kettőt, a baloldalról a jobbra, át egy másik szintre, s az ellenkező oldalra, ahol a legártatlanabb képpel megálltunk nézelődni. Néhány percig eltartott, amíg két kísérőnk ránk talált: rohantak, ziháltak, ingjük agyonizzadva, mert szerencsétlenek azt hitték, hogy tényleg elvesztünk, vagy elraboltak minket, avagy leléptünk. Amikor látták, hogy ártatlan képpel ott állunk, megnyugodtak. Mi pedig nejemmel elhatároztunk, hogy soha többet nem teszünk ilyet, mert a két fiatalember valóban nagyon megrémült. Ezt csak egy-két pohár magyar itallal lehetett a szállodánkba visszatérve enyhíteni.

Tasmánia olyan nevet is kapott, hogy „Ausztrália almáskertje". Azt hiszem, ez sok mindent megmagyaráz: az éghajlatot és ennek nyomán a növényzet bizonyos hasonlóságát a magyarországival. Micsoda vidékeken jártunk a kis sziget belsejében, például Launceston-ban, amelynek közelében az egyik védett nemzeti parkban is sétáltunk. A kis várost jól jellemzi a „herceg terén" látható szökőkút. Annyiban igazságtalan vagyok, hogy ugyanilyen szépségekről szólhatnék Nyugat-Ausztrália és annak fővárosa Perth és környéke kapcsán is. Még azt is elmondhatnám, hogy ott ugyanúgy folyó választja ketté a várost, mint a Duna Budapestet. Emellett van tengeri öble, ami jó nagy kiterjedésű. És amikor nejem azt mondta, hogy milyen remek lenne itt csónakázni, délutánra előállították a kormány luxus jacht-ját, hogy kedvére járjanak. (Pedig ez nem munkáspárti, hanem liberális-agrárpárti kormány volt!) Szavakkal nem tudom ecsetelni, hogy micsoda hajókirándulás volt és a hajó fedélzetéről mi szépet láttunk a városból és környékéből.

Nyugat-Ausztrália számomra nemcsak azért volt kedves, mert még főkonzuli működésem során megismerkedhettem Mensáros bányaügyi miniszterrel (Mensáros László színész unokatestvérével), aki meghívott a város közeli – 80 kilométerre lévő! – hétvégi házába, s az oda vezető út motorcsónakon megtett része felejthetetlen élmény volt: a csillagos ég olyan alacsonyon volt, hogy azt éreztem, fel kell csak nyúlnom és leszakíthatok néhány fényesen ragyogó csillagot. Alkonyatkor pedig a vizi-világ pazar színekben káprázó sok-sok madarában gyönyörködhettem, mert ezek a lények egyáltalán nem féltek. Mensáros úr a nagyköveti látogatás idején már nem volt miniszter és nem is volt az élők sorában, így sajnos már nem találkozhattunk.

Most Nyugat-Ausztrália miniszterelnöke tette felejthetetlenné ezt a látogatást: egy nagyon kedves kis helyi ajándékkal: a leginkább ott található „jarrah fából" készített kis dobozzal, aminek a tetejét egy vasérc lapka borítja – mindössze, de inkább több mint 2,400 millió éves ércdarabka, olyan, ami csak Nyugat-Ausztráliában található. D. O'Neil főminiszter ajándékát nagy becsben tartom, mert igen jó szívvel adta, saját területéről. Perth főterét akkortájt nem szobor díszítette, hanem egy óriási korom-fekete, több emelet magasságú érc darab – színtiszta vasérc. Azt nem tudom, mert nem tudták megmondani, hogy meteorból származik-e vagy bányászott darab.

Külön lehetne ecsetelni a vendéglátók és a kísérők udvariasságát, kedvességét, bárhol, bármelyik tagállamban jártunk. Adelaide-ben, Dél-Ausztrália fővárosában a helyzetem meglehetősen könnyű volt, mert Don Dunstan főminisztert még főkonzul koromból ismertem. Így hozzá eljutni, és hozzá bejutni nagyon is egyszerű volt.

Az ausztrál vendéglátók és kísérők udvariasságot és szimpátiát tükröző magatartása azért is figyelemre méltó volt, hiszen 1977-78-at írtunk, amikor még két egymással

szembenálló tábor osztotta meg a világot és egyértelmű volt, hogy mi, az akkori Magyarország és hivatalos képviselői melyik oldalhoz tartoztak. Ugyanígy egyértelmű volt, hogy Ausztrália és hivatalos képviselői melyik oldalhoz tartoztak. Viszont Ausztráliában már akkor is mély gyökerei voltak a polgári demokráciának és komolyan vett dolog volt, hogy azt be kell tartani. Az ausztrál belpolitikában az a nézet uralkodott, hogy az ellenzék nem ellenség. Az akkori nemzetközi helyzetben pedig már egyre inkább kezdett kibontakozni az állásfoglalás, hogy a vitás kérdések rendezésének módja nem a harmadik világháború kirobbantása. Miután az ausztrál hatóságok arról már régebben meggyőződtek, hogy a hivatalos Magyarország képviselői nem azért kívánnak találkozni az Ausztráliában élő magyarokkal, hogy ideológiailag áttérítsék őket, illetve nem azért, hogy beszervezzék őket, így nagy előszeretettel szerveztek összejöveteleket a helyi magyarokhoz és magyarokkal is. Igaz, ezek alkalmat nyújtottak annak ellenőrzésére is, hogy tényleg nem akarjuk-e megtéríteni és beszervezni őket.

Tanulni a nyugati diplomácia gyakorlatából korántsem volt tilos, bár esetenként nem volt célszerű erre hivatkozni. Ezt már alkalmaztam egyszer Indonéziában, amikor azzal álltam elő – Budapesten működő nyugati diplomaták hasonló felvetései nyomán – hogy az országaink közötti újszerű kapcsolatokból hiányzik a parlamentek közötti közvetlen kapcsolat és együttműködés. Canberra-ban ismét elővettem ezt a „cselt", miután Budapestről felhatalmazást kértem és kaptam, hogy ilyen értelemben tárgyaljak az ausztrál parlament vezetőivel. A válasz gyors és egyértelmű volt: ha meghívást kapnak, élnek a lehetőséggel és küldenek küldöttséget Magyarországra.

A küldöttség 1978-ban látogatott el Magyarországra: a szokott összeállításban – kormánypártok három fő, ellenzék három fő, parlament állandó munkatársaiból két fő. Vezető a kormány egyik minisztere, akit természetesen felesége is elkísért (nem politikai háttérrel és saját költségre!) A látogatásra akkor került sor, amikor rendes évi szabadságomra hazaérkeztem családommal együtt. Ez alkalmat nyújtott arra, hogy Péter János, korábbi külügyminiszter, a Magyar Országgyűlés akkori alelnökének a meghívását elfogadva végig jelen lehessek a küldöttség tárgyalásain, programjának különböző eseményein.

A tárgyalások tükrözték az akkori világhelyzet főbb jellemzőit: az ausztrál küldöttség nem azért jött Magyarországra, hogy vitát szítson, veszekedjen. Véleményét ugyan nem rejtette véka alá politikai-ideológiai kérdésekben, hogy melyik rendszert tartja jobbnak, életképesebbnek, demokratikusabbnak. Mindemellett, meghallgatták a magyar álláspontot, véleményt, igyekeztek a helyszínen meggyőződni megalapozottságáról, vagy nem kellő tényszerűségéről. A küldöttség ezért „felbomlott": volt, aki katolikus esküvőre ment, s volt, aki a lóversenyre, volt, aki a zsinagógába, volt, aki a Vigadóba hangversenyre. Utána összeültek és megbeszélték a látottakat és tapasztaltakat.

Ebből részben engem sem zártak ki, pedig tudták, hogy mint nagykövet hová tartozom. Aki a katolikus templomba, valamint a zsinagógába ment, kifejtette, hogy ugyan Ausztráliában nagyobb a vallásszabadság mint Magyarországon, de sem a templomban, sem a zsinagógában nincsenek többen az esküvőn, misén, illetve a zsidó szertartáson, mint Magyarországon. Bár abban nem is biztosak, hogy nem itt láttak-e több résztvevőt ! Aki a Tattersal-ban a lóversenyen volt, egyenesen siralmasnak nevezte a látottakat, összehasonlítva az ausztráliai valósággal. A pénzügyi lehetőségek ki nem használtságát tartotta a legnagyobb hiányosságnak. A zenei életről a legnagyobb elismeréssel szóltak. Ebben szerepet játszott az is, hogy Pécsett szabadtéri színpadi előadáson már látták a Carmina Buránát. Az előadás nem csak nagy elismerést váltott ki a küldöttség minden tagjánál – különösen a balett, mind a Carmina Burána modern felfogását, mind a megelőző két rövid klasszikus táncot tekintve – hanem azonnal politikai véleményt is hozzáfűztek: remek előadás és bátor felfogás, de Furceva szovjet kulturális miniszter valószínűleg nem nézné jó szemmel ezt, mondta Newman miniszter, a küldöttség vezetője Pozsgay magyar művelődésügyi-és kulturális miniszternek, akivel a szabadtéri előadáson véletlenül találkozott.

Pécsett a római katolikus katedrális lenyűgözte a delegáció tagjait: a frissen renovált újkori templom. Továbbá, az alagsor középkori, s ma is használható temploma. Végül a katedrálisban a delegációt körbevezető püspök kedvessége révén bemutatott rómaikori katakomba! Ezek nem maradtak szó nélkül a küldöttség tagjai közötti beszélgetésekben, beleértve azt is, hogy a vasfüggöny mögött állami pénzből mindezek fenntartása, látogatottsága, nem lehet csak propaganda!

A Vigadóban az előadás a magyar klasszikus zenei élet magas színvonalának „szokott" elismerését hozta. A magyar zenei élet „ könnyebb" oldalát a Maximban „tapasztalták meg". (A nejemmel ebben a tekintetben mi kritikusabbak voltunk az ausztrál küldöttség tagjainál: a tánckar egyik-másik tagjának neccharisnyáján felszaladt szem, bár a zene itt is kifogástalan volt.)

A dolgozókkal való foglalkozás, a demokrácia kérdése is felmerült többször: úton Pécsre láttuk az arató munkásokat. Megnézték, hogy a magyar kombájnos gépe milyen állapotban van, milyen hatékonysággal aratja a gabonát, bálázza a szalmát. Viszont nem értették, hogy ilyen a melegben és porban miért nincs a fülke légkondicionálva – kérdezték. Hozzátéve, Ausztráliában a munkaügyi bíróság megbüntetné azt a munkaadót, aki ilyen gépet működtetne.

Egyik vasárnapon Szentendrére menet a rendőr előfutó „söpörte" az utat, leszorítva a civil gépkocsikat az útról, hogy a küldöttség útvonalát tisztává tegye. Megkérdezték, miért van erre szükség vasárnap, amikor kirándulni megyünk, s nem késünk el sehonnan. Kérték, hogy a rendőrök álljanak le ezzel a tevékenységgel, mert szükségtelen és értelmetlen, valamint az útról leszorított gépkocsik vezetői az ausztrál parlamenti küldöttség tagjaira lesznek mérgesek amiatt, hogy nem haladhatnak normálisan. (A kérés nem teljesült!)

A küldöttség magyarországi látogatása eredményes volt. Ezt fogalmazta meg a küldöttség az ausztrál parlamentnek beterjesztett jelentésében, amit a parlament mellett az ausztrál kormánykörök szintén olvastak. A magyar nagykövetnek is adtak egy példányt, kérve, hogy küldje haza a magyar parlamentnek és kormányának tájékoztatásul. Gondolom, az olvasó ezt nem fogja túlságosan szokványos jelenségnek tartani, mert ez így még a szocialista közösség országai között sem volt bevett gyakorlat. Talán nem szerénytelenség, ha megemlítem, hogy a jelentés elismerően kitért arra is, hogy a canberrai magyar nagykövet milyen hatékonyan járult hozzá, hogy sor került az első és ilyen sikeres látogatásra.

Az amerikai politika is változott és Carter elnöksége idején következett be a magyar korona ékszerek ünnepélyes visszaadása. Ebből csak az előkészületek egy részét élvezhettem Ausztráliában, részben annak kapcsán, hogy a sajtó részletesen ismertette az amerikai kormány döntésének lényegét, ennek visszhangját. Mindez további nagy diplomáciai lecke volt számomra:

Jó személyes és hivatali kapcsolatban álltam az ausztrál külügyminisztérium Európa országait felügyelő csoport-főnökével: viszonylag gyakran felkerestem hivatalában, hogy tájékoztassam hazai fejleményekről, tájékoztatást kérjek ausztrál állásfoglalásokról, helyzet megítélésekről. Járt nálunk vacsorán, mint ahogy mi is voltunk lakásukon, sőt a vidéki birtokukon is.

A csoportfőnök egyik nap bekéretett a külügyminisztériumba és lényegtelen kérdésről beszélt nekem hivatali szobájában. 15-20 perc múlva befejezte, jelezte, hogy vége a megbeszélésnek és lekísért – helyi szokás szerint személyesen – a főbejárathoz. (A külügyminisztériumokban a vendéget nem engedik szabadon csámborogni a folyosókon: érkezéskor általában az előadó várja és kíséri ahhoz a személyhez, akivel megbeszélése lesz. Az ausztrál külügyminisztériumban akkor pedig az volt a szokás, hogy az előadó várta a nagykövetet, felkísérte ahhoz a személyhez, akivel megbeszélése volt. Majd ezt követően az a személy kísérte le – kivéve a minisztert – akinél járt.)

Látszott, hogy a csoport-főnök szándékosan lassan megy, és közben mondja: Carter elnök döntött, hogy az Egyesült Államok visszaadja a korona ékszereket Magyarországnak. Ő most nem megy bele abba, hogy volt-e az USA-nak joga zárolni azokat. A döntés most megvan. Ausztráliában viszont számos magyar szervezet, személy tiltakozó táviratot, levelet küldött a külügyminiszternek, hogy emelje fel a szavát a koronázási ékszerek visszaadása ellen, sőt az ausztrál kormány hivatalosan tiltakozzon is az USA kormányánál a tervezett amerikai lépés ellen. A külügyminiszter nehéz helyzetben van, mert a parlamentben lesz olyan interpelláció, ami azt fogja firtatni, hogy az ausztrál kormány miért nem tiltakozik az amerikai kormány döntése ellen, amikor számos helyi magyar szervezet, személy követeli ezt. Külügyminiszterének válaszolnia kell az interpellációra, s egyelőre nem mondhatja azt, hogy milyen nagy számú magyar szervezet, személyek csoportja ért egyet az amerikai döntéssel és támogatja, hogy a koronázási ékszerek visszatérnek Magyarországra.

Mondja Nagykövet Úr! Mivel jó kapcsolatai vannak a magyar szervezetekkel, vezető személyiségekkel, tudna esetleg tenni valamit, hogy külügyminiszterünk ne kerüljön ilyen kellemetlen helyzetbe, hogy ne kelljen védekeznie, amikor az interpellációra válaszolt, s különösen nem írni Carternak olyan értelemben, hogy Ausztráliában sokan vannak, – még ha magyarok egy bizonyos csoportja is – akik ellenzik a döntését.

Ekkorra már leértünk a főbejárathoz, ahol megköszöntem a tájékoztatást, jeleztem, hogy az elhangzottakat jelentem kormányomnak, majd ígértet tettem, hogy „meglátom, mit tehetek". Óriási tétről volt szó! Micsoda diplomáciai húzás! Mellékesként adja elő, a nagykövetet kikísérve, mintha nem fontos lenne dologról szó, ami az ausztrál kormányt is hátrányosan érinthetné, hiszen felesleges lenne ilyen kérdésben azt mutatni, hogy a nagy szövetségessel nem ért egyet.

Hát bizony főtt a fejem! Viszont, miért nagykövet az ember, még ha mindössze 45 éves és először diplomáciai misszió vezetője. Továbbá, miért volt előzőleg négy évig főkonzul, akit a helyi magyarok többségükben nagyon is kedveltek, s akiktől nagykövetként sem fordult el. Bell pedig már régen feltalálta a telefont, ami Ausztráliában már a 60-as években is kiválóan működött és a 70-es évek második felében még jobb volt. (Amikor az ausztrál távközlés rákapcsolt a műholdra, a helyi posta felhívott, hogy megvan a közvetlen összeköttetés Magyarországgal, Nagykövet Úr. A mi költségünkre hívjon fel bárkit, akit kíván, és személyesen mondja el a jó hírt – mondták. Apámat hívtam fel a VIII. kerületi Erdélyi utcai lakásán. ő azt kérdezte, hogy a másik szobából beszélek-e, mert olyan jól hall.)

Nos, egy-két napig kicsit többet telefonáltam, s természetesen kértem a főkonzult, a kereskedelmi konzult is, hogy magyar ismerőseik köréből toborozzanak olyan magyar szervezeteket, személyeket, akik készek Peacock külügyminiszternek írni, táviratozni, hogy örülnek, hogy az USA a koronázási ékszereket végre visszaküldi Magyarországra. Kérjék az ausztrál külügyminisztert, hogy írásban tájékoztassa az amerikai kormányt, mennyire támogatják ezt a döntést és boldogak, hogy az ausztrál kormány is hasonlóan érez.

Eltelt egy hét, tíz nap. Ismét „bekért" a csoportfőnök. Hivatali dolgozójában megint egy teljesen lényegtelen téma, majd lekísért a főbejárathoz. Most valamivel gyorsabban, mert mondanivalója sokkal rövidebb volt: Nagykövet Úr! Mindig is tudtuk, hogy jók a kapcsolatai a legkülönbözőbb beállítottságú és világnézetű magyar csoportokkal, szervezeteikkel, személyekkel. Ebben az is szerepet játszik, hogy előzőleg itt volt főkonzul négy évig. Azt azonban álmodni sem mertük volna, hogy ennyire jók a kapcsolatai és együttműködése az ausztráliai magyarsággal. Peacock külügyminisztert elárasztották levelekkel. Annyira, hogy interpellációra nem is kerül sor ezekután. Az ausztrál kormány teljes mértékben egyetért és támogatja az amerikai kormány döntését, hogy visszajuttatja Magyarországra a koronázási ékszereket, amelyeknek mindig is ott lett volna a helyük, mondta.

Az ausztrál külügyminisztériummal az ügy lezárva. Elgondolkozhat bárki azon, hogy az ausztrál hatóságok mennyire figyelték a munkámat, tevékenységemet, mozgásomat, ha így ismerték a helyi magyarsággal fenntartott személyes és hivatali kapcsolataimat. Dicsekvésnek is vehető, hány alkalommal jöttek Canberra-ba magyar ismerősök, barátaink egy-egy ebédre-vacsorára Sydney-ből, Melbourne-ből, Adelaide-ből, vagy akár Wellington-ból. (Igaz, volt olyan katolikus pap ismerősöm, aki Perth-ből járt kisebb-nagyobb gyakorisággal Canberra-ba, s nem mulasztotta el, hogy egy-egy jó véleménycserére felkeressen. Ezek a véleménycserék pedig mindig világpolitikai jellegűek voltak!)

Eddig csak az ausztrál külügyminisztériumról szóltam a koronázási ékszerek kapcsán, pedig e témának volt még egy érdekelt résztvevője: az Egyesült Államok Canberra-i nagykövete, Carter elnök korábbi – állítólagos – jó barátja. A nagyköveti kinevezést is azért kapta, mert részt vett Carter mellett a választási kampányban! A koronázási ékszerek ügyében már régen lezajlott minden megbeszélés az ausztrál külügyminisztériumban, amikor találkoztam az amerikai nagykövettel. A nagykövet kifejezte teljes egyetértését Carter elnök döntésével, és megajándékozott az elnök dedikált könyvével, ezekkel a szavakkal: ugyan mindketten itt vagyunk Ausztráliában, földrajzilag távol ezektől a fejleményektől, mégis legyen ez a könyv, emlékeztető, hogy mi is megtettük a magunk részéről azt, amit tennünk kellett ez ügyben. Magyarán szólva, ő is nagyon jól tudta, hogy mi történt a háttérben.

A fejleményeket természetesen jelentettem haza. Korántsem állítanám, hogy osztatlan sikert arattam: inkább féltékenységbe ütköztem: minek neked, beavatkozni amerikai ügybe, ez meglehetősen sikamlós téma. Amikor elmondtam, hogy az ausztrál külügymi-

nisztérium keresett meg és hivatalosan vetette fel a koronázási ékszerek kérdését és legfeljebb hülye, aki ezt nem veszi komolyan, akkor leálltak a „bírálattal", de nem is tettek olyan megjegyzést, amivel egyetértést fejeztek volna ki, hogy eljárásom helyes volt.

Bizony Ausztráliában már akkor nagyon érződött, hogy földgolyónk egyre zsugorodik. Hol volt már az idő, hogy Ausztrália a harmadik világháborúból is kimaradhatna, mint az első és a második világháború esetében történt. Ez nemcsak katonailag vált nyilvánvalóvá az űrkutatás- és a rakétakorszakban, amire később még konkrétan viszszatérek. Hiszen politikailag ez már régóta nyilvánvaló volt, és ha ausztrál részéről ezt nem vették kellően figyelembe, akkor többszöri „figyelem felhívást" kapott.

Billy Graham, amerikai lelkész Magyarországon járt. Rövid időre hazatért az Egyesült Államokba, majd Ausztráliába utazott. Mire odaérkezett, a távirat nekem is megérkezett: keresse vele a kapcsolatot, de ne személyesen. (A nagykövet maradjon háttérben, s ne adjon személyes megjelenésével túl nagy hangsúlyt az ügynek!) Igyekezzék megtudni véleményét magyarországi benyomásairól, tapasztalatairól és ezt sürgősen jelentse.

Ha a nagykövet nem mehet, akkor egy személy jöhet szóba – az egyetlen diplomata munkatársa, hiszen mindössze ketten dolgozunk diplomataként a Canberra-i nagykövetségen. Megbeszélem a kollégával, hogy mi a feladat – ez nem gond, hiszen ez a kolléga dolgozni akar és dolgozik is, legjobb tudása szerint. Tervünk és a menetrend egyszerű: az I. titkár ne keresse Billy Grahame-t, hanem kíséretének első tagját hívja, s vele beszéljen meg találkozót, ebédet, stb.

A telefonhívás sikeresebb, mint gondoltuk: a kíséret első tagja elmondja, hogy már utasítást kapott Graham lelkésztől, hogy lépjen velünk kapcsolatba. A találkozás Canberra-ban történik, ahová átutazott kedvünkért. Először is elmondja, hogy mennyire jól érezték magukat Magyarországon, milyen kellemes meglepetés volt a fogadtatás légköre, szintje, a különféle találkozások és megbeszélések szívélyessége és az őszinte hangnem. Meglepődtek azon, hogy a vallásszabadság milyen széleskörű Magyarországon. Mindezeket nem csak így és most mondja el, hanem ennek megfelelően számoltak és számolnak be magyarországi tapasztalataikról az Egyesült Államokban. Átadja a videokazettát, amely tartalmazza mindazt, amit elmondott, abban a formában, ahogy Billy Graham tiszteletes a különféle amerikai televíziós csatornák műsoraiban beszélt magyarországi útjukról, tapasztalataikról, benyomásaikról. Kéri az I. titkár urat, hogy adja át a kazettát a nagykövetének, hogy ő is nézze meg és esetleg küldje el Budapestre, hogy ott is megtekinthessék az érdekeltek.

Szegény! Azt hitte, hogy a magyar nagykövetségnek Canberra-ban már volt videója! Mennyire amerikai hozzáállás! (A kazettát hazaküldtem.)

Közben a diplomácia magasiskoláját jártam tovább: a lengyel nagykövetség egyik munkatársának a lakására bedobnak egy rejtjel táviratot, amely valamelyik ausztrál nagykövetségtől érkezett az ausztrál külügyminisztériumnak. Botrány, hiszen a lengyel nagykövet ugrik, mint a párduc – be a külügyminisztériumba, az asztalra teszi a táviratot, tiltakozik a provokáció ellen. Bocsánatot kérnek tőle, majd a sajtóban megjelenik egy kis hír, hogy x.y. ausztrál állampolgárt, a külügyminisztérium volt munkatársát elítélte a bíróság, mert megszegte a rejtjel titkot.

Közben a sajtó leközöl egy másik rejtjel táviratot, amelyet a párizsi ausztrál nagykövet küld kormányának a Közös Piaccal kapcsolatos európai állásfoglalásokra és fejleményekre vonatkozó francia álláspontról. Ez is botrány, ami arra int, hogy oda kell figyelni a rejtjelekre, hiszen szakértők kezelik ezeket, akik nézik a mi táviratainkat is. És ekkor még nem olvashattam Peter Right „Spy Catcher" című könyvét, hiszen ő akkor még

az angol elhárítás helyettes vezetőjeként nem csak azon mesterkedett, hogy megtalálja az „Ötödiket", valamint a diplomáciai missziók oly módon történő lehallgatásán, hogy ne kelljen az épületbe behatolni, hanem azon is, hogy miként kell és lehet megfejteni más országok külképviseleteinek rejtjeleit. (Részben segítette megszervezni 1967-ben az ASIO-t, az ausztrál elhárítás szervezetét, ami nem zavarta, hogy nézze az ausztrál rejtjeleket.)

A Canberra-ban működő diplomáciai képviseletek meglehetősen aktívak. Sok a fogadás, összejövetel. Jó a hangulat: szocialista, fejlődő országbeli, iparilag fejlett országok diplomatái gyakran találkoznak, véleményt, információt cserélnek, ugratják egymást, ahogy ez ekkor már szokásossá kezd válni, bizonyos szocialista problémák- gondok ellenére (részben az angol nyelv nem kellő ismerete, másrészt a feleségek hátrányos kezelése miatt). A szocialista nagykövetek közül a magyar és a lengyel azok, akik mindenütt ott vannak és mindenre hivatalos meghívást kapnak – talán azért, mert ők a „leg" rózsaszínűbbek!? (ők a „bezzeg" nagykövetek – bezzeg mindenüvé meghívják és elmennek!)

Megjelenik egy új nagykövet – hosszú, szikár úr csaknem mindig részeg: az új iráni nagykövet, a perzsa sah közeli rokona (a testvére, vagy unokatestvére.) Az egyik fogadáson olyan részeg, hogy csaknem ráesik a feleségemre. Az ausztrál protokollfőnök-viszonylag alacsony, igaz mokány termetű férfi – menti meg a helyzetet, mert hirtelen a nejem elé áll és esés közben felfogja az iráni nagykövetet. A helyi sajtóban pedig megjelennek hirdetések, hogy a nagykövet „társalkodó nőt" felvesz – magas fizetéssel, többféle diplomáciai juttatással (kocsi, hátasló, és a csillagos ég).

A nagykövet feleségét soha nem láttam, lehet, hogy nőtlen volt, vagy a felsége nem követte őt állomáshelyére. Jelentkeznek is lányok szép számmal, egyre másra, de nincs megállapodás. Végül, úgy adódik, hogy amikor két jelölt kijön az iráni nagykövet rezidenciájának a kapuján, az egyik tv. csatorna stábja ott várakozik és kérdez. A lányok pedig válaszolnak és kifejtik, hogy mi mindenre kaptak ígéretet, de a nagykövet úr azonnal „természetbeli előleget" kért, jóllehet, még nem fizetett. Így ők eljöttek.

Pokoli nagy blama – a nagykövet számára. A sajtó harsog ettől a hírtől, fényképek a lányokról. Jó színes, szaftos sztorik egyre másra. A nagykövet továbbra is részeg, s három hónapnál tovább már nem maradhat. Végleg elhagyja Ausztráliát, s nem sokkal később Iránban kitör a forradalom, és a sahot elűzik az országból.

Meggyőződésem, hogy az ausztrál hatóságok nem a nők miatt, s nem az alkoholizmusa miatt távolították el a sah nagykövetét. Inkább olajszaga volt az ügynek, ami a nagykövet arroganciájától vált kellemetlenné.

Hát az bizony nem különösebben meglepő, hogy a CIA munkatársai titkos, vagy diplomáciai fedéssel működnek. Ez így volt Ausztráliában is. Az ausztrál és az amerikai kormány közötti megállapodás értelmében azonban a CIA munkatársak személye az ausztrál hatóságok előtt ismert volt. Ezek a személyek – nem kis számban – dolgoztak az Egyesült Államok különféle titkos, vagy félig titkos katonai létesítményeiben. Példaként egyet említek, aminek később az én életemhez is lett bizonyos – közvetett módon – köze. Ez nem más volt, mint a Nyugat-Ausztráliában kiépített óriási elektronikus, műholdas le-és behallgató rendszer, aminek abban az időszakban az egyik fő feladata az volt, hogy az amerikai tengeralattjárók része a világban, vagy az Indiai Óceán térségében biztosítsa a rádió-összeköttetést. Erről az ausztrál napilapok több-kevesebb rendszerességgel hírt adtak. Voltak egyéb elektronikus központok, hiszen az űr kutatása és meghódítása már kb. 20 éve a gyakorlati megvalósítás szakaszában volt. Mindemellett, az interkontinentális ballisztikus rakéták korszakát éltük, s ezeknek az irányítása, működtetése is igényelte a különféle elekt-

ronikus központok létét, tevékenységét. (Csak megemlítem, hogy amikor az amerikai űrhajósok készültek, majd leszálltak a Holdra, a magyar külügyminisztérium hivatalos kérést kapott az amerikai hatóságoktól, hogy a Hanoi magyar nagykövetséggel fenntartott rádióösszeköttetést szüneteltesse, mert zavarja a beszélgetést az űrhajósokkal.)

Ezeket a bázisokat amerikai személyzet üzemeltette és közöttük számos CIA megbízott is volt. Az amerikai hatóságok bejelentették ezeket a titkos tevékenységet végző személyeket az ausztrál hatóságoknak, ugyanúgy, mint a külképviseleteken /nagykövetség, vidéki főkonzulátusok/ dolgozó CIA munkatársakat.

Viszont kitudódott, hogy az Egyesült Államok Canberra-i nagykövetségen több olyan CIA munkatárs működik, akik nincsenek bejelentve. Magyarán, az amerikai hatóságok eltitkolták ezeket a CIA ügynököket az ausztrál hatóságok előtt. Ez bizony főbenjáró bűnnek számított, hiszen megsértette az írásos megállapodást, ami az egyik legjobb szövetséges mélységes lebecsülését képezte és megsértette a „fair play" szabályát. Az ausztrál napilapok, televíziós csatornák napokon és heteken keresztül ilyen hangnemben és hangszerelésben tálalták az ügyet. A tv. csatornák stábjai csaknem őrt álltak amerikai vezető diplomaták lakásainál, várták, amíg kijött valaki és azonnal nekiestek, hogy miként és miért és hogyan. Az amerikai nagykövetségnek nem kis erőfeszítésébe került, amíg megnyugodtak a kedélyek.

A CIA állítólag küldött Ausztráliába olyan magyar személyeket – például Norvégiából – akiknek az volt a feladata, hogy a magyar főkonzulátus munkatársait és személy szerint engem is rejtett megfigyelés alatt tartsanak.

Angliának egyébként szintén voltak titkos bázisai Ausztráliában, ahol annak idején a nukleáris robbantási kísérleteit végezte.

A Canberra-ban működő külképviseletek közötti kapcsolat meglehetősen szoros és közvetlen volt. Volt néhány kivétel még akkor (Dél-Korea, Dél-Afrikai Köztársaság) amelyekkel az érintkezés nem volt kívánatos és megengedett számunkra. Számos alkalommal volt azért kivétel: a Dél-Afrikai Köztársaságnak akkoriban Ausztráliában nem volt nagykövete és fordítva. Ez összefüggésben állt a fajüldöző politika elleni retorziókkal. Viszont Ausztrália és Dél-Afrika mindig is jó kapcsolatban álltak egymással. Fiatal tehetséges ideiglenes ügyvivő vezette Canberra-ban a dél-afrikai nagykövetséget – számos alkalommal úgy adódott, hogy a felesége mellé kerültem egy-egy diplomáciai rendezvényen. Természetes volt, hogy a diplomáciai szabályok szerint üdvözöltem, s néhány udvarias szót szóltam hozzá, amit ő viszonzott.

Voltak viszont olyan misszióvezetők, akikkel már hosszabb ideje, esetleg Budapestről ismertük egymást. Az indiai nagykövet szép emlékeket őrzött meg Magyarországról és ennek mindig is hangot adott. (Azt sem volt rest elmondani, hogy alkalmazottainak esetenként odahúzott a sétapálcájával, ha nem volt elégedett valamilyen munkájukkal.) Nos, ő legalább úgy szeretett horgászni, mint a Fülöp-szigetek nagykövete, akivel Canberra-ban ismerkedtem meg, s aki jó ideig a diplomáciai testület doayenje volt.

Egyik szombaton elmentek horgászni, majd kora este felhívtak, hogy nagyon jó volt a fogás, már fő is a finom halétel, indiai és filippín módra. Nincs formális meghívó, de egy jó óra múlva nejemmel együtt ballagjunk át és fogyasszuk velük a finomságokat.

Tudják, hogy ez nem a szokásos diplomáciai meghívás, de tegyük félre a protokollt, örülnének a társaságunknak. Az öltözködést sem számít, ők is abban a ruházatban vannak, amiben horgásztak. Strandpapucsban, sortban menjünk.

Átmentünk. Soha nem bántuk meg, bár a két gazfickó „merényletet" akart elkövetni ellenünk: finom volt az étel, de „kissé" csípős. ők előre figyelmeztettek, hogy talán kicsit

erősre készítették a halat. Várták a hatást, hogy majd könnyezünk, krákogunk és levegőért kapkodunk. Fordítva sült el a dolog: ők könnyeztek, huhogtak, krákogtak, mi meg mondtuk, hogy igen ez így jó! A vacsora után hetekig, hónapokig, bárhol is találkoztunk, a nevetés könnyeit tudtunk a két kópé szemébe csalni, mert elég volt egy mozdulattal arra utalni, hogy miként is zajlott a vacsora, kinek volt erős az általuk főzött halétel.

Ezek a nagyköveti megbeszélések persze komoly munkát is jelentettek. Az említett indiai nagykövet néhány hónappal előre megmondta, hogy Indira Gandhi és a Nemzeti Kongresszus Párt a következő választásokon meg fog bukni és azt is, hogy miért. Kifejtette, a választások nyertese, a Jana Sangh Párt és vezetője lesz, akik addig rendkívül erőteljes szovjet-ellenes politikát és kampányt folytattak, de majd változtatnak ezen a magatartáson és hirtelen szovjet-barátok lesznek. Gondolom, nem okoz meglepetést, ha azt írom, hogy mindezeket gyorsan jelentettem haza. Az idő igazolta a nagykövetet, aki Indira Gandhi híve volt.

A diplomáciai testületben megismerkedtem Fidzsi főbiztosával. Felvetettem neki, hogy Magyarország az Ausztráliától és Új-Zélandtól keletre, azaz a Csendes-óceán térségének sziget-országai közül egyetlen eggyel sem áll diplomáciai kapcsolatban. Javasoltam, vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy országaink között diplomáciai kapcsolatokat létesítsünk. Megvizsgálta, s az ő felettesei, akárcsak az én főnökeim egyetértettek a gondolattal: a két ország diplomáciai kapcsolatokat létesített, anélkül, hogy külképviseleteket nyitottak volna. (Megjegyzem, ausztráliai működésem során legalább egyszer, nagyon szerettem volna kis kitérővel, úton Új-Zélandba, „beugrani" Fidzsi szigetére. Főnökeim – sajnos – soha nem engedélyezték.)

Új-Zéland főbiztosa szintén három lányával élt Canberra-ban. Kettő közülük nagyobbik lányaim egyetemi, illetve osztálytársai voltak. Amikor a főbiztos feleségével együtt elutazott valahová, esetleg haza, akkor szólt nekem, vagy nejemnek, hogy esetenként nézzünk a lányaira és segítsünk nekik, ha szükséges. Nos, a főbiztossal igen szoros munkakapcsolatban álltam, hiszen elég gyakran átjártam Új-Zélandra. Elpanaszolta, hogy az afrikai változásokat nem tudják figyelemmel követni és hazai utasítás alapján kérte – mivel Magyarország közelebb van -, hogy adjam meg nekik az afrikai országok új neveit. Mondanom sem kell, hogy készségesen megtettem.

Jó volt a canberrai diplomáciai testületen belül a személyes kapcsolat. Mégis volt egy kisebb „belső klikk", akik Új-Zélandra is átjártak – új főkormányzó beiktatása, stb. Ezek rendkívül vidám utazások voltak, mert nem jártak különösebb gonddal, felelősséggel. Külön említem az osztrák nagykövetet és feleségét. A nagykövettel rendszeresen eljártunk vadászni dr. Lee, házi orvosunk egyik páciensének a birtokára. Az üregi nyulak „bánták" ezeket a kirándulásokat, mert egy-egy vasárnap délelőtt én egyedül lőttem 50-60 nyulat. A nagykövetség munkatársai, néhány ismerős, köztük a lengyel nagykövet és magunk is hetekig nyulat ettünk – és milyen finomat.

Valószínűleg az ausztrál hatóságok is észlelték, hogy az a csoport milyen jól érzi magát, mert még alánk is játszottak. A TAA nevű, belső járatokat üzemeltető, „kis állami" légitársaság –mindössze 36 repülőgépe volt – meghívott 4 nagykövetet a Melbourneben működő oktató központjába. Fantasztikus kirándulás volt: már majdnem Melbourne fölött voltunk, amikor elektromos gömb-villám csapott a gépbe. A gépben első osztályon utaztunk, valamivel a szárny mögött ültünk: új-zélandi, belga, lengyel és magyar misszióvezetők. Egy hatalmas világos gömb ráült a szárny végére, begurult a gép testéhez és ott szétpukkadt. Akkora robbanás volt hallható, mint egy közeli ágyúlövés. Korunk modern repülőgépeiben pedig nagyon erős hangok általában nem hallhatók.

Rendben leszálltunk Melbourne repülőterén, „díszkísérettel" (tűzoltók, mentők), pedig erre semmi szükség nem volt. De jobb félni, mint megijedni, mondták, és a gépet azonnal kivonták a forgalomból. A légitársaság képviselői megerősítették, hogy elektromos gömbvillám csapott a gépbe. Ezért a gépet kivonják a forgalomból, darabokra szétszedik, és ismét összerakják, mintha új gépet építenének. Aki látott közelről repülőgépet, érzékeli, hogy mit jelent, minden szegecset újra visszarakni!

Nos, megnéztük az oktató központot. A lengyel nagykövettel először is azt szögeztük le, hogy a mi országainkban ilyen nincs, s ha lenne, oda külföldi nagykövetet nem engednének be. Nem úgy, mint minket, akik mindent megnézhettünk, mindent megmutattak, elmagyaráztak. Még repülhettünk is a szimulátoron: bevallom, 45 évesen talán a legfiatalabb nagykövet voltam, vagy legalább is egyike a kevés ilyen fiatalnak. Hogy mit szórakoztunk ott a szimulátorban, és hogy játszottunk, mint a gyerekek, pedig a többiek már idős, 60-65 év körüli nagykövet „bácsik" voltak. (Amikor e sorokat gépelem már én is 67 éves múltam!)

Budapestről dörgedelmes és határozott távirati utasítást kaptam, hogy Új-Zéland érdekelt magyar elektromos villamos-vasút vásárlásában, amiről már hosszabb ideje tárgyalások folytak és ennek alapján az érintett magyar ipari vállalat időben benyújtotta a tendert. A versenykiírást azonban az egyik japán cég nyerte el, s ezt követően a második legjobb ajánlatot szintén japán vállalat nyújtotta be. A magyar ajánlat harmadik lett. Keressem fel – a helyi ügynökséggel együttműködésben – az érdekelt és érintett hatósági személyeket és kérjem, vizsgálják meg, hogy a magyar ajánlatot miként lehetne versenyképesebbé tenni, s elfogadtatni.

Volt nekem magas beosztású, befolyásos, jó ismerősöm, aki a magyar vaj vásárlás ügyében kifogásokat emlegetett! Hát itt a jó alkalom, hogy a segítségét kérjem, hogy miként lehetne a magyar verseny-ajánlatot az első helyre juttatni: csökkenteni az árat, de egyben vállalni, hogy az összegből bizonyos hányadot új-zélandi termékekből viszszavásárolunk, amit a japán cégek nem ajánlottak fel.

A helyi ügynökség két személyből állt: egyikük angol üzletember, a másik viszont magyar: 1956-ban a Melbourne-i olimpia után nem tért haza, hanem Új-Zélandban telepedett le. Ott megnősült, s amikor megszületett a kislánya, a vele egy utcában lakó konzervatív párti parlamenti képviselőt kérte fel, hogy legyen az újszülött keresztapja. A keresztapa – Robert Muldoon – később az ország miniszterelnöke lett.

A megoldás lényege az volt, hogy a kedvezőbbé tett magyar árból bizonyos hányadra visszavásárlási kötelezettséget vállaltunk. Az új megoldás nem befolyásolta azt a korábbi feltételt, hogy a vasúti szerelvényekhez bizonyos elektronikai berendezéseket az egyik angol vállalat szállít Magyarországra, ahol azokat beépítik. Két alkalommal jártam Muldoon miniszterelnöknél a vasúti szerelvények ügyében. Megjegyzem, nagy szerencsém is volt: Auckland-ban – a kikötőben sétálgatva véletlenül megláttam egy magyar gyártmányú síntisztító mozdonyt, ami valamikor az első világháború után készült. A helyi munkások azt mondták, hogy a gép még mindig üzemképes. Természetes, hogy ezt elmondtam a miniszterelnöknek, aki erről mit sem tudott, s nem vette rossz néven, hogy úgy állítottam be a dolgot, az új szerelvények legalább ilyen tartósak lesznek.

A második látogatásra már azért került sor, mert a miniszterelnök közölte, hogy áttekintették az egész helyzetet, az újabb magyar ajánlatokat és döntöttek: Magyarországról rendelik meg a vasúti szerelvényeket. (Ezek gyakorlatilag olyan szerelvények, mint a Budapest külvárosaiban is működő gyorsvasutak: a csepeli, vagy a szentendrei: a főváros egy-egy központjába hozzák be az ott dolgozókat, akár külvárosi lakhelyeikről,

akár a távolabbi vidéki településekről kocsival a gyorsvasút indulási pontjáig érkezőket. Utóbbiaknak így nem kell gépkocsival a belvárosba utazni, azaz a forgalmat mentesítik, a levegőt kipufogó gázzal nem szennyezik. Új-Zéland több városában már akkor gépkocsi forgalom-korlátozás volt érvényben: páros és páratlan rendszámú gépkocsik a hét meghatározott minden második napján vehettek részt a forgalomban.)

A miniszterelnök közlésének nagyon örültem. Kérte, hogy bejelentését jelentsem táviratilag kormányomnak, mert ezt ilyen fajsúlyú ügynek tekinti. Jelentésemben azt is írjam meg, mondta, hogy adott időben el kíván látogatni Magyarországra, hogy megnézze azt a gyárat, amelyben a szerelvények készülnek. Végül jelentésében írja meg azt is, hogy úgy fogalmaztam, ha nem Ön lenne a magyar nagykövet, akkor Magyarország ezt a tendert soha nem nyerte volna el, még a második nekifutás ellenére sem.

Visszautaztam Canberra-ba. Emlékezetes repülőút volt: Pan Am Boeing 747-es géppel repültünk. A gép nem volt tele, mint nagykövetet áttettek az első osztályra, bár csak turista osztályra szóló jegyem volt. Felmentem az emeleti részbe, ahol teljesen egyedül ültem és dolgoztam: írtam távirati jelentésem a tárgyalásokról, hogy másnap azonnal küldhessem Budapestre. Ahogy csendben dolgoztam, odajött a másodpilóta és így szólt: Nagykövet Úr! Már csak 60 kilométerre vagyunk Sydney-től, jöjjön a pilóta fülkébe, mert felejthetetlen látványban lesz része. És ez így is volt. Sydney az alkonyati fényben ott terült el előttünk, az óceán kék és türkiz színtengere mögött, az összes elképzelhető esti megvilágítással. Olyan közel volt, hogy úgy éreztem, csak ki kell nyújtani a kezem, hogy valamelyik 70-80 emeletes épület tetejéről lekapjam a neon-fényt.

Máig sem tudnék arra magyarázatot adni, hogy milyen légköri viszonyok okozták ezt a hatást, hogy részben az egész – esti fényárban úszó – város annyira belekerülhetett a látószögünkben, s nem csak a velünk szembeni tengerparti rész.

A repülőgép gyorsan közeledett a városhoz, illetve a repülőtérhez. Így a látványban túl sokáig nem gyönyörködhettem, mert vissza kellett térni helyemre és bekapcsolni a biztonsági övemet, a leszálláshoz. Ennyi év távlatából is élesen a szemem előtt a felejthetetlen látvány, amit sajnos nem tudtam fényképező-gépem lencsevégére kapni. Pedig díjnyertes kép lenne!

A jelentés másnap reggel elment Budapestre. A szerelvények szállítására vonatkozó szerződést új-zélandi részről – emlékezetem szerint – a miniszterelnök írta alá, de ezen én nem vettem részt. Folytattam a munkát Ausztráliában.

Bár azt szoktam mondogatni, hogy a diplomáciában a folyamatos változás az állandó és a dolgok azonos formában soha nem ismétlődnek, vannak bizonyos látszólagos kivételek: ha van „első" parlamenti delegáció, hát akkor miért ne lehetne több más dolog is első? Márpedig az ausztrál partnerekről – különösen már ebben az időszakban – sok mindent lehetne mondani, de azt nem, hogy bigottok lennének és elzárkóznának az új elől. Így amikor elhangzott a javaslat, hogy érdemes lenne a külügyminisztériumaink között rendszeres konzultációt kezdeni, bevezetni a vélemény-cserét, ez azonnal nyitott fülekre és ajtókra talált. (Gazdasági-kereskedelmi téren ekkor már viszonylag rendszeres volt a konzultáció. Több magyar külkereskedelmi miniszterhelyettes járt már Ausztráliában és fordítva. Az ausztrál támogatás hazánk felvételéhez GATT-ba, összefüggött ezekkel a vélemény-cserékkel is.) Ausztrália volt az egyedüli iparilag fejlett ország, amely ilyen formában megtette ezt!

Jött az első magyar külügyminiszterhelyettesi látogatás és a konzultáció. (Nem mi álltunk az élen, mert addigra a lengyel külügyminiszter sikeres ausztráliai látogatása már lezajlott.) Az ausztrál fél érdeklődését kiválóan kifejezésre juttatta a magyar kül-

ügyminiszter helyettes részére biztosított széleskörű program és magas szintű fogadtatás. Az ausztrál kollégák nemcsak figyelmesen meghallgatták a magyar véleményt, hanem keményen megmondták azt is, miben, miért nem érthetnek egyet. Viszont ugyanilyen határozottsággal megfogalmazták, hogyan tovább. Kedves volt a külügyi államtitkár, aki megmondta, mióta magyar nagykövetség nyílt és működik Canberra-ban, a két ország kapcsolatai baráti jellegűvé váltak, még akkor is, ha vannak eltérő álláspontok. Viszont földrajzilag egymástól ennyire távol fekvő két ország esetében milyen könnyű barátnak lenni és ápolni az ilyen jellegű kapcsolatokat. (Az államtitkár elismerően szólt tevékenységemről: megdicsért a főnökömnek!)

Ausztráliában hivatalos ebéd nélkül nincs látogatás! Amikor a program előzetes egyeztetése volt az ausztrál külügyben és azt olvastam, hogy a parlament külügyi, valamint védelmi bizottsága közös ebédet adnak a magyar külügyminiszterhelyettes tiszteletére, előre megkérdeztem, lesz-e pohárköszöntő. A válasz rövid „nem" volt. Ezt jelentettem haza, amikor a program tervezetét ismertettem. A főnök megjött. Sydney után együtt mentünk Canberra-ba, miután az ottani viszonylag rövid programot lebonyolította. A fővárosban tárgyalás, tárgyalás után. Jó a hangulat, megyünk a parlamentbe a két bizottság közös ebédjére. Induláskor a főnök megkérdezi, hogy mi is lesz most a programban? Elismételtem mindazt, amit ő is nagyon jól tudott, de be akart ugratni. Nyilvánvaló, hogy a két bizottság közös ebédjén olyan politikai kérdésekről lesz szó, amelyek a világ helyzetével, az egyes térségek helyzetével kapcsolatosak. Az ausztrálokat is érdekli, hogy a magyar politikai vezetés miként ítéli meg a nemzetközi élet legfőbb tendenciáit, Európa helyzetét – hiszen Budapestről indult az európai biztonsági és együttműködési konferencia gondolata. ők pedig szeretnék elmondani nemcsak a világról kialakított értékelésüket, hanem a térségük megítélésére vonatkozó meglátásaikat, különösen a kínai politikai törekvésekkel összefüggő nézeteiket, értesüléseiket.

Végül a főnök kibökte: pohárköszöntő lesz? Megismételtem, amit jelentettem haza: X.Y. a program legfőbb szervezője közölte, hogy pohárköszöntő nem lesz. Megeszem viszont a sapkámat, ha nem lesz pohárköszöntő, hiszen az angol emlőkön nevelkedett, kifinomult ausztrál politikusok közé megyünk. Kizárt, hogy ne legyen pohárköszöntő. Erre a főnök jót nevetett és azt mondta, hogy ezt a választ várta tőlem.

Leültünk az asztalhoz, beszélgettünk, cserélődtek a tányérok, jött a desszert, s az ausztrál külügyi bizottsági elnök elmondja a szokásos pohárköszöntőt. Természetesen, nem előre leírt szöveg, hiszen ilyen nincs, az megbocsáthatatlan bűn. A pohárköszöntő a szívből, kapásból jön! Főnököm külügyminiszterhelyettesi megbízatása előtt Londonban volt nagykövet. Különösebben nem lepődött meg, sem az elhangzott pohárköszöntőn, sem azon, hogy kapásból kellett válaszolnia.

Az ausztráliai hivatalos megbeszélés sorozat rendben lezajlott. Hátra van Canberraban egy fogadás az első külügyminiszterhelyettesi látogatás alkalmából. A fogadás remekül sikerült, a hangulat kiváló. Az ausztrál partnerek kitettek magukért. Megjelent többek-között G. Whitlam, előző miniszterelnök is. Amikor kézfogás után bement a többi vendég közé, főnököm azt mondta, hogy végre jó volt látni, hogy van nálad is magasabb: a 185-186-os magaságommal nekem is magasra kellett emelni a fejem, hiszen Whitlam legalább fél-háromnegyed fejjel magasabb nálam is.

A fogadás után vacsora nálunk, amikor a vendégek elmentek. A vacsorára hivatalos volt a nagykövetség valamennyi dolgozója, kivéve az ügyeletest. A főnök tisztázza, hogy ez a vacsora, ami kicsit „találkozás a kollektívával" vajon a hivatal pénzéből, azaz repiből lesz-e. Megnyugszik, amikor kiderül, hogy a hivatali fogadással szemben, ezt én fi-

zetem. Amikor meghallja, hogy mivel sokat kellett repülnie, amíg Canberra-ba ért és repülővel való utazás egyik legjobb gyógyszere a finom marhahús-leves, nemcsak kisimul az arca, hanem rákérdez, hogy velőscsont is lesz? Már zsebkését is kiteszi demonstratív módon, hogy majd jön a velőscsont és a velőt kenheti a pirítósra. A velős-csont azonban nem akar érkezni! Feleségem megkérdezi a kisegítő szakácsnőt, hogy miért nem hozza a velőscsontot, az pedig ijedten közli, hogy kidobta, mert azt hitte, hogy a „miniszter nem fog velőt enni!?"

A jelenlévők jót derültek és Katikát – ezt az Újvidékről Ausztráliába származott derék magyar asszonyt, akinek a testvérbátyja Pécsett élt – vigasztalták, hogy ne keseredjen el, nem történt tragédia. Még akkor sem, ha a velőscsontra nagyon készültünk és ő készítette az asztalra kitett pirítóst!

Canberra-ból Melbourne-be utaztunk, s az ottani rövid program – főleg magyarokkal való találkozások – után átrepültünk Új-Zéland-ba. Főnököm már útközben azt kérdezgette, hogy az elektromos vasúti szerelvények ügyében tényleg rendben van-e minden. Úgy látszott, hogy nem csak nekem adtak utasítást ezzel kapcsolatban, hanem neki is. Persze, minden rendben volt, amit örömmel konstatált. Tetszett neki az is, hogy új-zélandi részről számos olyan együttműködési javaslatot is tettek tudományos téren, ami igen biztató volt, még akkor is, ha nem bizonyultak életképesnek: petesejt átültetés juhászatban és szarvasmarha tenyésztésben – a fialt újszülötteket az anyaállatok nem tudták kellően táplálni az életben maradáshoz.

A fogadtatás Wellington-ban, Új-Zéland fővárosában is meghaladta az előzetes várakozást. Igen jó légkörben zajlottak le a politikai témájú megbeszélések a külügyi vezetőkkel, valamint a kormány illetékes tagjaival és a parlamenti frakció-vezetőkkel. Külön említem a paradox helyzetet, hogy a konzervatív kormány meglátogatott tagjai, élükön Muldoon miniszterelnökkel lényegesen kedvezőbb nézeteket fejtettek ki a nemzetközi élet legégetőbb kérdéseit tekintve, mint az elvileg haladóbbnak tekintett, ellenzéki munkáspárti vezetők.

Fényes program, jó hangulatban lezajlott tárgyalások- szóval, minden remek. Ekkor azt mondja a főnök a Budapestről vele érkezett munkatársnak, hogy nézzük már meg, mit csomagoltak nekünk a Protokoll Főosztályon, a vészhelyzetre készített csomagba. /Ehhez két dolgot kell tudni: 1979-et írtunk, amikor a repülőgép eltérítések még nem kerültek le a napirendről. Ezért, a külföldre utazó külügyi vezetőknek – kormány-rendelet értelmében – a Protokoll Főosztálynak vészhelyzetre készített élelmiszer csomagot kellett összeállítani. Mondjuk ki nyíltan, nagyon is kérdéses, hogy a repülőgépet eltérítő terroristák engedték volna-e felbontani a viaszpecséttel lezárt csomagot? Ausztrália, és Új-Zéland rendkívül határozottan és keményen védekezett az ellen, hogy az ország területére külföldről bárhonnan friss hús-terméket behozzanak. Így védekeztek a fertőző állatbetegségek ellen – tudomásom szerint egyik ország területén sem volt eddig például száj-és körömfájás./

Nos, a kolléga elővеszi a pecséttel lezárt csomagot és kibontja. Remek illat: csabai kolbász, valamint szegedi téliszalámi. Mellettük, egy kisebb kard nagyságú konyhakés! /Akkortájt, a különböző európai repülőtereken egy irodai papírvágó ollót sem engedtek át a biztonsági vizsgálatok: a röntgen kimutatta, hogy a csomagban hosszú pengéjű fémolló van. Ennek a csomagnak az utasa – jól lehet, nagykövet volt – nem utazhatott tovább és a csomagot nem vihette magával a repülőre. Ez konkrétan megtörtént a római repülőtéren az egyik magyar kollégával, aki afrikai országba utazott./

Főnökünk megdöbbent, amikor a konyhakést meglátta. Felháborodott, és azt mondta, ha hazaérkezik Budapestre, a miniszteri értekezleten azzal kezdi beszámolóját, hogy legelsőnek kiteszi ezt a hatalmas konyhakést a asztalra. Majd megkérdezi, ki

az az ökör, aki a biztonsági kérdések miatt rettegő világban úgy engedi útnak a miniszterhelyettest, hogy ekkora kést tesz az úti-csomagjába. Ezzel a késsel csak lebukni lehet. (A röntgen mellett sokkal kifinomultabb műszerek is vannak átvizsgálni a viaszpecséttel lezárt csomagokat!)

Viszont rendkívül érdekes volt az egyik nem hivatalos megbeszélésünk az új-zélandi külügyi államtitkárral. Idősebb úr volt, aki az egyik csendes vendéglőbe vitt el – programon kívül – ebédelni minket. Beszélgetésünk közben érdeklődött Magyarország földrajzi helyzete, szomszédai iránt. Ez először kissé furcsának tűnt, mert ő nagyon is jól tudta, hogy Magyarország hol fekszik, mely országok a szomszédai, azelőtt hol voltak a határai. Feltette ő is a kérdést, hogy a jelenlegi határokat természetesnek tekintjük-e?

Meghallgatta a válaszokat és ezekután kifejtette: fiatal, kezdő diplomataként annak idején részt vett a trianoni békeszerződéssel kapcsolatos tárgyalásokon. Mint kis ország diplomatája úgy érezte, szót kell emelni az ellen, hogy másik kis ország területét, népességét oly csúfosan megkurtítsák. Fel is szólalt, de nagyon gyorsan belefojtották a szót, s átvitt értelemben jól fejbe vágták, hogy ne avatkozzék be ebben az ügybe, amelyet korábban, a tárgyalások befejezése előtt már eldöntöttek. Nagy pofont kapott, amit nem felejtett el.

Múltak az évek, lezajlott a második világháború. A párizsi békeszerződéssel kapcsolatos tárgyalásokon már tapasztalt, magas beosztású diplomataként vehetett részt. Amikor azt látta, hogy ismétlődni készülnek a történelmi események, felszólalt, hogy ő már a trianoni békeszerződés kapcsán is kifogásolta, hogy Magyarországot, azt az Új-Zélandtól földrajzilag olyan távoli kis országot ennyire meg akarják csonkítani. Akkor lehurrogták, de most új világ van, s nem szabad megismételni a korábbi hibákat, érvelt.

Viszont nem győzte a fejét kapkodni, mert ismét olyan hevesen lehurrogták, hogy miért szól bele a nagyok ügyeibe, hiszen már eldöntésre került, hogy Magyarországtól ismét elcsatolják a szóban forgó területeket. Így ismét nem volt hathatós értelme és következménye, hogy ő segíteni kívánt egy másik kis országnak. Hát így járnak és járhatnak a kis országok diplomatái és képviselői.

Ausztráliában változatlanul nagy volt az érdeklődés a magyar kultúra iránt. Már a második világháború előtt jelentős számban telepedtek le magyar művészek különféle ausztrál városokban. Közöttük sok volt a zenész. Az 50-es évektől datálható hidegháború legvadabb időszakában is jártak magyar művészek Ausztráliában. Főkonzuli működésem kapcsán említést tettem arról, hogy milyen kulturális eseményekre került sor a két ország között. A kulturális kapcsolatok, és együttműködés fejlesztése egybevág a konzuli képviselet működésével. Így ez a munka új nagykövetségünk tevékenységében is egyre nagyobb hangsúlyt kapott és egyre jobban kiszélesedett. Mindemellett, ki kellett választani a kulturális életnek azokat a területeit, amelyeket Ausztráliában célszerű és hasznos volt bemutatni. A magyar zeneművészet kiemelkedő személyiségeinek ausztráliai vendégszereplései változatlanul sikeresnek ígérkeztek és bizonyultak. A nagykövetség megnyitását követő években is folytatódott a nemzetközileg is híres magyar zeneművészek és együttesek vendégszereplése Ausztráliában. Ismét olyan kiválóságokat említhetek, mint a Bartók vonósnégyes, vagy Kocsis Zoltán zongoraművész.

Felemelő volt átmenni Sydney-be, ahol Kocsis Zoltán az új Operaház koncert-termében lépett fel. Az előadáson meghívott vendégként vettem részt feleségemmel. Sir Robert Catler-rel, Új Dél Wales kormányzójával, egyben Ausztrália főkormányzó-helyettesével ültünk a díszpáholyban. Alattunk és környezetünkben a helyi magyarok tömkelege, akiknek egy része legszívesebben egy pohár vízben végzett volna velünk – hiszen ők már

nem kerülhettek ilyen közelségbe a kormányzóhoz. (Még azt is jól hallottuk, ahogy nejem magyar népművészeti díszítőelemekkel ékesített estélyi ruháját méltatták!)

Már évekkel korábban tapasztaltam, hogy a Kodály zene-tanítási módszer a világnak abban a részében mennyire népszerű. Ausztráliában az elemi iskolai zene-oktatás egyik fő módszerévé vált. Ezt nem támogatni balgaság lett volna. Különösen azok után, hogy a Nemzetközi Kodály Társaság elnökévé egy ausztrál zenetanárnőt választottak. Ő pedig úgy foglalt állást, hogy mivel Kodály Zoltán magyar volt, akkor a társaság tevékenységének elősegítéséhez elsősorban Magyarország közreműködését célszerű és kell igénybe venni. S mivel ezt támogatni nem jelentett pénzügyi kiadást a magyar kulturális intézményeknek, illetve a kormánynak, segítettük, amit csak lehetett. Erre pedig szükség is volt, mert alakult gyorsan „ellen Kodály Társaság is", kimondottan politikai célzattal!

Számos elemi iskolát felkerestem különböző kis városokban: az egyes osztályokban a tanulók, 6-7-8 éves, gyerekek dallal köszöntöttek: a Kodály zenei módszerrel dolgozták fel a mindennapi mondanivalójukat. A módszer annyira elterjedt Ausztráliában és a Társaság olyan eredményesen dolgozott, hogy egyik ülését Sydney-ben rendezték meg. Erre nagy számban utaztak ki magyar zeneművészek, zenepedagógusok. Az ülés szakmai munkáját nem feladatom elbírálni – nagykövetként sem volt az – de annyit azért elmondanék, micsoda felemelő érzés volt ülni a Sydney Operaház koncert-termében, ahol 1000 tagú kórus adja elő a Nemzetközi Kodály Társaság ülésének tiszteletére Kodály Zoltán Psalmus Hungaricus-át.

És ha már az Operaházban járunk, hát azt is elmondom, hogy sikerült bemutatni a „Magyar Opera történetének 200 éve" című kiállításunkat. Ezt nem volt könnyű megszervezni és összehozni, mert a hazai intézmények nem hittek abban, hogy a kiállításból lesz valami. Pedig a Sydney Operaház igazgatója levélben is megerősítette a meghívást, részletezve a költségekkel kapcsolatos hivatalos állásfoglalását: minden költséget vállalnak attól a pillanattól, hogy Budapesten vonatra tettük a kiállítás anyagát. Ez vonatkozott a kiállítás kísérőjére és szervezőjére is, aki a Magyar Állami Operaház munkatársa volt. Számos jelentést, táviratot kellett megírnom ahhoz, hogy a magyar hatóságok „kötélnek álljanak" – egyesek mindenképpen ki akartak bújni az alól, hogy a kiállítás anyagát a Sydney Operaház rendelkezésére bocsássuk. Azzal nyertem csatát, hogy itthoni szabadságom során az egyik szállítmányozási cégtől megérdeklődtem, mennyibe kerül két teherautónyi anyagot kiszállítani a pályaudvarra, és vonatra feladni. Nos, 800 forint volt a várható kiadás. Amikor ezt az összeget a kulturális intézményeknek bejelentettem már nem érveltek a kiállítás kiküldése ellen. A minisztérium egyetértett az elképzeléssel és nem gáncsoskodott. Utólag sem értem, hogy kulturális intézményeknél mi volt a nagy nem akarás hátterében, hiszen a klasszikus zene terén igen széleskörű és hagyományos volt az együttműködés. Azt pedig ma sem merném feltételezni, hogy az ausztrál együttműködési készség, ami a kiállítás meghívásában és a költségek vállalásában megnyilvánult zavarta volna a magyar kulturális intézményeket.

A kiállításnak nagy sikere volt. Miután az ausztrál szervezők magatartása fentiekből egyértelmű, gondolom szükségtelen részletezni, hogy kik vettek részt a megnyitón, az milyen színvonalú esemény volt, az igen éles nyelvezetű helyi sajtó milyen részletességgel és kedvező beállításban számolt be arról. Az eseményt a magyar televízió is megörökítette, mert forgatócsoportja éppen kint járt Ausztráliában. A felvételeket magam is csak Budapesten láttam, végleges haza érkezésem után, valamikor 1980-ban.

Az ír nagykövettel és családjával igen jó kapcsolatban álltunk. A gyerekek is összejártak, meg a szülők is. Ausztráliában továbbra is rendszeresen megfordultak a magyar

népi zene kiváló képviselői, azaz első osztályú cigányzenekarok. Nos, az egyik zenekar fellépett a Canberra-i Magyar Klub-ban, ahová meghívtuk az ausztrál hivatalos intézmények számos képviselőjét, valamint a diplomáciai testület magyar zene iránt érdeklődő misszióvezetőit (osztrák, finn, ír). Az ír nagykövet elhozta lányát és fiát is. A kislány nagyon élvezte a zenét, amit a magyar cigányprímás „kiszúrt" és egy ideig a kislánynak játszott, főleg virtuóz számokat. A leányzó rendkívül élvezte a helyzetet. Előadás után megkérdeztem, ha ennyire szereti a zenét, és azt szeretne tanulni, miért nem megy Budapestre a Liszt Ferenc Zeneművészeti Akadémiára, ahol már tanul ausztráliai magyar növendék. Elmondtam, hogy az egyik Melbourne-i magyar ismerősöm leánya folytat zongora szakon tanulmányokat, magyar ösztöndíjjal.

Már nemcsak régen elhagytam Ausztráliát, hanem Iránban dolgoztam, amikor egyik lányom mondta, hogy a fiatal ír hölgy, és nagykövet apukája vacsoravendégei voltak Budapesten, miután találkoztak az egyik Ofotért üzletben. Az ír leányzó akkor már Budapesten tanult. Én csak a 90-es évek elején találkoztam a hölggyel: februári téli estén csengett a telefon, Finnországból hívott fel, hogy szeretne meghívni budapesti hangversenyére, amit saját szimfónikus zenekarával tart. Kérte, hogy lányaimat is tájékoztassam a hangversenyről, és a meghívásáról. A koncertre nejemmel kettesben mentünk, mert legnagyobb lányom külföldön volt, középső lányom ügyelt a kórházban, a legkisebb pedig – akkor még légiutas-kísérőként – éppen valahová repült.

Döbbenetes volt látni, hogy – az én szememben még kislányként élt – ír ismerősöm, aki közben felnőtt nő lett, akárcsak saját lányaim, milyen határozottsággal vezényelte saját szimfónikus zenekarát. A Liszt Ferenc Zeneművészetit végezte el karmesteri szakon. Utána Finnországban alapított kis szimfónikus zenekart és járta a világot. Édesanyja – új-zélandi származású színésznő – és édesapja, az ír nagykövet időközben elhunytak, ketten maradtak öccsével. Azóta nem találkoztam vele. Mindenestre, ez a történet is alapot nyújthat annak elbírálására, hogy egy-egy nagykövet milyen munkát végezhet a magyar kultúra népszerűsítése érdekében.

Voltak persze disszonáns hangok is: az említett Melbourne-i magyar hölgy, aki a Zeneakadémián tanult magyar ösztöndíjjal, az akkori hazai körülmények között elég furcsán kapta meg a tanulás lehetőségét. Apukája kisgazda politikus volt, aki emiatt hagyta el Magyarországot, valamikor 1948-49 körül. Melbourne-ben takarító vállalata volt, ami ment úgy-ahogy. Az idők változásával már hazalátogathatott és találkozott a Kulturális Kapcsolatok Intézetének akkori elnökével, jól ismert közgazdásszal, aki valamikor maga is kisgazda politikus volt. (Amikor Magyarországon a Kisgazda Párt még önállóan működött és nem került be a Népfrontba.) Nos, a kisgazda KKI elnök adott egy ösztöndíjat a másik kisgazda politikus lányának. Semmi gond, a leányzó szépen és jól tanult. Minden rendben volt – mint itthon nekem mondták – amíg ki nem derült, hogy a leányzó a zeneművészetin beleszeretett a hegedű tanszak egyik legtehetségesebb tanítványába, aki azonban állítólag cigány volt. Apuka azonnal Budapestre utazott és vitte haza a kislányt. Még a bizonyítványosztást, a diplomát sem várták meg. Pótlólag küldték ki a tanítvány után. Sajnáltam, hogy a magyarországi tanulmányok így értek véget.

Sikere volt magyar bélyegkiállításnak is. Másutt említettem, hogy a magyar bélyegeknek jó nevük volt Ausztráliában. A Magyar Posta és az ausztrál partnere közötti jó kapcsolat és együttműködés alapján simán zajlott a bélyegcsere: a nemzetközi megállapodás alapján minden kiadott új bélyegből küldtek egymásnak. Magyar bélyegkiállítás Ausztráliában viszont még soha nem volt. A magyar szervezők nagyvonalúak voltak, mert a kiküldött bélyegeket nem kellett visszaküldeni: az ausztrál filatélisták megkapták, ajándékként. Cserébe valamennyi ausztrál nagyvárosban saját költségükre bemutatták, osztatlan sikerrel. Canberra-ban a az ausztrál kormány belügyminisztere nyitotta meg a kiállítást, ami nem maradt szó nélkül. A jobboldali és szélsőjobboldali magyarok majdnem megpukkadtak.

Még 1970-ben Magyarországra utazott a CSIRO egyik vezetője és a Színház- és Filmművészeti Főiskolán arról tárgyalt, hogy rendezői szakon kaphatnának-e lehetőséget képzésre. Kedvező választ kapott.

Nagyköveti működésem során a balettművészet terén alakult ki további széleskörű és eredményes együttműködés. Seregi László, a Magyar Állami Operaház balettmestere rendszeresen járt Melbourne-be, ahol színre vitte a Spartacust. Az előadást Budapesten már láttam. A melbourne-i díszbemutatóra meghívást kaptam nejemmel együtt.

Canberra-ból Melbourne-be repülni külön kiadást jelent, s ez nem volt betervezve a nagykövetség évi költségvetésébe. A meghívást lemondani, hogy nincs pénzem útiköltségre, az bizony snassz. Táviratilag kértem póthitelt az utazásra – repülőjegy, szálloda, kocsi. Hát egy ideig bizonyos vonakodást éreztem, de megjött az engedélyt, hogy a költségvetési keretet x összeggel növelték.

Nagyot derültem, amikor a helyi titkárnővel foglaltattam Melbourne-ban egy bérkocsit, vezetővel. A díszelőadáson a megjelenés szmokingban és hosszú estélyiben volt. Canberra-ban szokásos volt, hogy a nagykövetek ilyen öltözékben, maguk vezetve gépkocsijukat mentek a főkormányzó, vagy a miniszterelnök rendezvényére. Ám ott gondoskodtak külön parkolásról, a kocsi elszállíttatásáról, illetve a rendezvény végén volt, aki a kocsival előállt. Más viszont a színház, ott kocsival nem lehet sokáig ácsorogni a főbejáratnál. Tehát, gépkocsivezetővel legyen a járgány. Visszakérdez a cég, hogy mekkora kocsit szeretnék. A titkárnő mondja, hogy „Mercedes 600-as limuzint javasolnak a Nagykövet Úrnak". Más sem kell, hogy legyen számlám a 600-as Mercedesről, amit nekem a könyvelés miatt haza kell küldenem. Ha azt meglátják, egyesek azonnal kerékbe törnének, vagy töretnének legszívesebben. Mondom a titkárnőnek, hogy legyen középméretű, helyi gyártmányú gépkocsi. Erre jön a válasz: annak a bérleti díja ugyanannyi, mint a Mercedes 600-as, és a számlán különben sem tüntetik fel, hogy milyen típusú gépkocsit adtak bérbe. Így lett Mercedes 600-as.

Melbourne-ben be a szállodába, átöltözés hosszú estélyibe, szmokingba és már indulhatunk is a díszelőadásra, illetve díszvacsorára. Hát bizony ez a rendezvény mindkettő: Canberra-ból a kormánynak és a politikai vezetésnek több mint a fele jelen. A magyar nagykövetet és feleségét megkülönböztetett tisztelettel fogadják, hiszen a Magyar Állami Operaház balettmestere tanította be a színre kerülő darabot. A nagykövetség ugyan nem különösebben ügyködött ebben az ügyben: hiszen mit is tehetett volna, amikor olyan jól és simán működő gépezet intézett mindent. Elég volt csak figyelni arra, hogy ne legyen gond, mert a szükségtelen fellépés vagy beavatkozás az ügyek menetébe mindössze hátráltatta volna a jó munkát.

Megkezdődött az előadás a régi színházban, ami akkor már lebontásra volt ítélve. A lebontásra ítéltetés nem képezett olyan jelenséget, amit az előadás értékéből bármit is levont volna. Lement az első felvonás, szünet – pezsgővel és a szokásos zsongással a zsibongóban. Az ausztrál parlament alsóházának elnöke meglehetősen hangosan és felháborodva kifogásolja, hogy a Spartacus egy forradalmi mű, maga az előadás is forradalmi feldolgozás. Ki volt az a felelőtlen személy, aki ezt a forradalmi darabot Ausztráliába hozatta, és színre vitte – kérdezte, nagy füstölgés és hangos méltatlankodás közepette.

Hát én csak figyeltem, hallgattam, majd Bill Snedden mellé sompolyogtam. Mosolyogva megkérdeztem, hogy tényleg nem tetszik neki az előadás, ami az egyetemes történelem egy

kis szegmensét öleli csak fel? Rám nézett, megismert, hiszen már számos alkalommal jártam nála, sok-sok rendezvényen találkoztunk. Kissé halkabbra fogta a hangnemet, mondhatnám, hogy diplomatikusra és kifejtette ismertetett nézeteit. Gondoltam, vitatkozni, heveskedni semmi értelme. Csak én húzhatom a rövidebbet, ha éles vitába keveredek vele. Olyan szépen alakulgatnak a parlamentjeink közötti és más kapcsolatok, amit a heves és éles vita kerékbe törhet. Így mindössze emlékezettem őt, hogy a darab szerzője miként foglalt állást az 1956. évi magyarországi tragikus eseményekkel kapcsolatosan. Azt is elmondtam csendben és halkan, hogy miként reagált arra, amikor megtudta, hogy a darabot Budapesten színre kívánják vinni. Aztán elmondtam neki egy aktuális politikai viccet, amit nemrég hallottam Budapesten, nyilvános színházi előadás keretében, rendes évi szabadságom során:

A jóisten lejön a földre szétnézni, hogy mi újság van. Ahogy jár-kel, találkozik egy férfivel, aki nem más, mint Jimmy Carter, az USA elnöke. Carter nagyon zokog. Meghallja ezt a jóisten és megkérdezi, miért sírsz fiam? Hát azért, mert a világ egyik legnagyobb, leggazdagabb, katonailag a legerősebb országának vagyok az elnöke. Mégis sem tudok elbánni ezzel a Brezsnyevvel. A jóisten megvigasztalja, hogy mennyivel több repülőgépe, anyahajója, cirkálója, tengeralattjárója van, ezért hát nyugodjon meg. Carter meg is nyugszik egy kicsit. A jóisten megy tovább és találkozik Brezsnyevvel, aki szintén zokog. Mi bajod van fiam, miért sírsz ilyen nagyon? Azért Uram, mert a világ egyik legnagyobb, leggazdagabb és katonailag talán a legerősebb országának vagyok az első titkára, mégsem tudok elbánni ezzel a Carterral és az USA-val. Ne sírj fiam, szól az Úr, hiszen neked mennyivel több tankod, hadosztályod, rakétád van, és mennyivel könnyebb népedet a célok érdekében mozgósítani, érvel az Úr. Brezsnyev ezek hallatán kicsit megnyugszik.

Az Úr megy tovább, s elér egy szép városba, amelyet a Duna oszt ketté. A folyó egyik partján áll a világ három legszebb épületének egyike, a magyar parlament. Ennek lépcsőjén ül nagyon zokogás közepette egy idősebb férfi. Megkérdezi az Úr: ki vagy fiam és miért sírsz ilyen nagyon? Hát azért Uram, mert én Kádár János vagyok, ennek az országnak az első titkára, azaz első embere. S azért sírok, mert ugyan a nemzetközi helyzetben lényeges enyhülés tapasztalható, s kevesebbet kell költeni katonai kiadásokra, s bár csökken a monetáris nyomás és enyhül a nemzetközi inflációs ráta, mégsem tudok mit kezdeni azzal az ígéretemmel, hogy jobb életet biztosítsak a népemnek, mondja. Ezt hallva az Úr, leül Kádár János mellé és ő is elkezd zokogni – fejeztem be a viccet.

A fenti szöveget hallva Bill Snedden már nem hozott elő ellenérveket, a Spartacus ellen. „Nagykövet Úr! Most vagy az van, hogy én tanultam meg rosszul, hogy mi a kommunizmus, vagy maga rossz nagykövet, ha ilyen viccet mer mesélni nekem." Azt a tényt, hogy Budapesten, nyilvános színházi előadásban, kabaréban hallottam a viccet, még kevésbé tudta megemészteni.

A díszbemutató nagy sikerrel ért véget, s a díszvacsora is ugyanilyen hangulatban zajlott le. Itt már szó sem volt a darab politikai, ideológiai tartalmáról, inkább az ausztrál állami balett együttes táncosainak felkészültségét, jól begyakorolt, sima előadás módját dicsérték a nagy számú jelenlévők. Úgy emlékszem, hogy a díszelőadásról – a következő napokban – megjelent kritikák sem a politikai-ideológiai vonzatokat taglalták, hanem inkább azt vették górcső alá, hogy az ausztrál nemzeti ballett az előadás alapján mennyiben éri el a világszintet.

Gondolom, felesleges azt bizonygatni, hogy Fisher Anni, Kocsis Zoltán koncertje, Bartók vonósnégyes fellépései, Spartacus előadása, a magyar opera történetét bemutató kiállítás, vagy könnyűzenei és egyéb kulturális megmozdulások, mennyiben öregbítették Magyarország jó hírét a távoli földrészen.

Karácsonyra fegyvert

Feleségem egyik karácsonyra meg akarta lepni, mégpedig egy vadász-puskával. Úgy gondolta, amíg Új-Zélandon leszek, lebonyolítja mindezt, s lesz nagy meglepetés. El is ment az egyik fegyverkereskedésbe és mondta, hogy a férjének szeretne karácsonyi ajándékba venni egy vadászfegyvert. Milyet? – kérdezte az eladó. Hát egy szépet és jót, válaszolta a feleségem, aki addig nem sok fegyvert látott életében. Hát mire kell a fegyver – kérdezte az eladó. Hát vadászni – volt a válasz. Jó, de mit, vagy mire? – firtatta tovább az eladó. Hát, amire itt lehet vadászni, itt Canberra környékén, vagy a nem túl távoli környéken, mondta a nejem.

Akkor a dolog egyszerű, ezt Remington 1001-est javaslom, mert ez a legjobb. Mennyibe kerül? – hangzott el a kérdés. Az eladó közölte az árat, amiből rákérdezésre gyorsan levonta az ÁFÁ-t, mert azt diplomatáknak nem kellett fizetni, s perceken belül eldőlt, hogy az a fegyver lesz a karácsonyi ajándékom. (Utólag kiderítettem, hogy egyáltalán nem volt drága, a minőséghez és névhez képest.) Nejem közli, hogy megveszi és fizeti. Az eladó kéri ügylet lebonyolításához a fegyverviselési engedélyt. Nejemnek az nincs. Ez nem baj, ugorjon be a rendőrségre, és ott majd elintézik. Megadja a műszaki adatokat – a fegyver típusa, gyártási száma.

Nejem, bemegy a rendőrségre és elmondja, hogy vadászfegyvert szeretne venni a férjének karácsonyi ajándékba, amíg a férj Új-Zélandon van, mert így lesz igazán meglepi a dolog. Kérdezi a rendőr az adatokat – azok rendben, mind a személyi része, mind a fegyver kapcsán. Tud lőni, asszonyom? – kérdezi. Én? – kérdez vissza a nejem – Szó sincs róla, életemben nem volt fegyver a kezemben. Ezt is díszdobozban és csomagolásban akarom hazavinni és majd csak a férjem bontja ki karácsony este, addig eldugom a szekrény mélyére. Ó, nagyon egyszerű, akkor egy ideiglenes fegyverviselési engedélyt adok ki az Ön nevére, amivel megveheti, hazaviheti a fegyvert. Karácsony után viszont a kedves férje fáradjon be hozzánk, és neki majd kiállítjuk a végleges fegyverviselési engedélyt.

És így történt. Megkaptam karácsonyi ajándékba a Remington-t, ami csodálatosan szép és jó volt. (Időközben hazatértem Új-Zélandból, ahová Váncsa Jenő földművelésügyi miniszterhelyettest kísértem el: Canberra-ban vacsora a magyar miniszterhelyettes tiszteletére. Természetesen jelen vannak az ausztrál partnerek. Váncsa miniszterhelyettes nagyon örül a sikeres ausztráliai és új-zélandi utazásnak, de fő témája feleségemmel, hogy az asszony mit vesz nekem karácsonyra – Remington 1001-est, akkor azt most azonnal hadd nézze meg, mert az világszám, érvel. Jót derültünk utólag ezen az epizódon.) Karácsony után, első reggel irány a rendőrség.

Elmondom, hogy ki vagyok, és hogy megkaptam a karácsonyi ajándékom. A rendőrök jót derülnek, mert vártak: részben, hogy mit szólok az ajándékhoz, másrészt, hogy mikor fogok jelentkezni a fegyverviselési engedélyért. Esküszöm, nőtt az ázsióm, hogy nem hagytam cserben a nejem, aki megígérte, hogy az ünnepek után azonnal jelentkezni fogok. Beperelni, bíróság elé állítani nem tudnak – ezt ők is tudják, – de nekik is hátrányos, ha visszaélek jóindulatukkal. Csak a nyulak és az üregi nyulak bánták ezt a fegyvert – 100 méterről úgy leszedte a mezei nyulat, hogy csak az ausztrál kísérők voltak elképedve: Nagykövet Úr! Maga hol tanult meg lőni? Hát, voltam katona, másrészt nagybácsim vad- és halőr volt, s ő tanított meg lőni, vadászni.

Az ausztrál fegyverviselési engedélyem nyomán jutott eszembe, hogy mielőtt Canberra-ba kerültem, mint a területi főosztály helyettes vezetője számos alkalommal

fogadtam a budapesti iráni nagykövetség tanácsosát, aki első beosztott volt. (Rangban ő követette a nagykövetet, akinek a távollétében a hivatal vezetésének a feladatait ellátta. Téves az a nézet, hogy a nagykövet helyettese. Bár az amerikai angolban DCM-nek, azaz a misszió helyettes vezetőjének nevezik.) Egyik látogatása azzal volt kapcsolatos, hogy nagykövete „bánatát" elővezesse: hónapokkal azelőtt megkérte vadászfegyverére a fegyverviselési engedélyt, de erre az óta sem kapott bármiféle választ. Kérte a főosztály és személyes segítségemet, mondván, hogy rövidesen hivatalos látogatásra érkezik a miniszterelnökük, és nem szeretné, ha nagykövete a miniszterelnök segítségét kérné egy ilyen egyszerű ügyben. Mivel másolatban átadta azt a jegyzéket, amellyel a fegyverviselési kérelmet benyújtották, konkrét kérdést tudtam intézni a DTEI, azaz a Diplomáciai Testületet Ellátót Iroda illetékes munkatársához, hogy mi van az iráni nagykövet kérelmével. A kollégái által „Malacpofa elvtárs"-nak becézett személy közölte, hogy a fegyverviselési engedély már 4 hete íróasztalának fiókjában hever, de mivel még nem kapta meg az üveg Cinzano-ját az iráni nagykövetségtől, ezért nem küldte el! A minisztérium közbenjárására az iráni nagykövet rövidesen megkapta az engedélyt.

Meglehetősen jó kapcsolatba kerültem az egészségügyi miniszterrel, aki viszonylag tájékozott volt a magyar ügyekben, s elsősorban az egészségügyi vonatkozásokról, mint a világhírű magyar gyógyszerek, a jó nemzetközi hírnévnek örvendő gyógyászati eszközök, a magyarországi orvosképzés magas színvonala. Érdeklődött, hogy volna-e lehetőség arra, hogy magyar-ausztrál koprodukcióban előállításra kerüljön egy új típusú gyógyászati gép – „scanner"- ami tulajdonképpen a ma használatos ultrahangvizsgáló berendezés lehetett volna. Többszöri beszélgetés után felvetettem, hogy ha ennyire érdeklődik különböző magyarországi dolgok iránt, és olyan konkrét terület érdekli, mint scanner közös gyártása, miért nem látogat el Magyarországra? Ha úgy gondolja, akkor eljárok, hogy magyar partnerétől hivatalos meghívást kapjon. Látogatása nyilván elősegítené, hogy feltárásra kerüljenek a két ország egészségügyei között megvalósítható konkrét együttműködés területei. A meghívást el tudom intézni, de a scanner gyártását illetően biztosat nem mondhatok, hiszen nem értek ehhez. A magyar miniszter, valamint a Medicor vállalat illetékesei viszont majd kifejtik hozzáértő véleményüket.

A miniszter nagyon örült felvetésemnek és kérte, járjak el a meghívása ügyében. Megy ugyanis Ausztrália képviseletében az Egészségügyi Világszervezet (WHO) következő ülésére Svájcba és onnan hazafelé beugrik Magyarországra. A meghívást megkapta, de a következő WHO ülés után nem mehetett Budapestre, mert Fraser miniszterelnök nem járult hozzá utazásához. Ugyanígy a következő, majd következő és azt követő évben sem: úgy tértem haza 4 év után, hogy Hunt miniszter soha nem tehetett látogatást Magyarországon. (Különben ő sem volt orvos – farmer volt, aki nagyon szerette a magyarokat, és minden alkalommal elmondta, mennyire örül annak, hogy jól ismerte azt a magyar agrobiológust, aki Ausztrália részére a világ legjobb búzáját nemesítéssel megteremtette. Sajnálkozott, hogy ez a magyar személy később Kanadába települt át. Még hozzá kell tennem, hogy a miniszter igen kellemes, kulturált és széles-látókörű személy volt. Talán nem árulok el államtitkot, ha azt is megírom, hogy benyomásom szerint nem kedvelte nagyképűnek és arrogánsnak tartott miniszterelnökét.)

Számos multinacionális ausztrál és magyar cég tulajdonosa, vezetője kifejtette, hogy korántsem azért fizet jól a munkásainak, mert ő jószívű, vagy a munkása jó ember. Egyszerű a magyarázat: hétfő reggel a munkás ne azzal jöjjön dolgozni, hogy milyen rossz volt a hétvégéje, mert az asszonyt és a gyereket nem tudta elvinni moziba, vagy kirándulni, vagy nem tudott lemenni a kocsmába legurítani néhány pohár sört, mert nem

volt pénze. S, az se rágja a lelkét, hogy az „a piszok kölyök" megint szétrúgta a cipőjét, és most miből vegyen neki újat. Ezért olyan fizetést, bért kíván és kell biztosítania, hogy a dolgozó azt érezze, hogy hétfő reggeltől péntek délutánig, azaz a munkahét kezdetétől a végéig munkaerejének javát kell nyújtania, s ezt lehessen megkövetelni tőle. (Megjegyzem, nagyot derültem, amikor az egyik cégnél megláttam a „sztahanovista" eredménytáblát, ami mutatta, hogy a múlt héten a dolgozók hogyan teljesítettek és közülük ki fog ennek alapján prémiumot kapni. Amikor érveltem, hogy ez a szovjet módszer, a tulaj nagyot nevetett és megnyugtatott, hogy ez az amerikai módszer, amit a szovjetek megpróbáltak átvenni és másolni.)

Három gyémánt hiányzik

A nagykövet akkor is nagykövet és felelős azért, ami a külképviseleten történik, vagy amit a külképviselet munkatársai tesznek, ha rendes évi szabadságát tölti itthon. Vasárnap délelőtt megszólal budapesti lakásomon a telefon, s az egyik ismerős hív Sydney-ből, hogy baj van: az egyik jól ismert Sydney-i magyar üzletembert, aki Budapestre látogatott, a repülőtéren letartóztatták, amikor indulni készült Ausztráliába. (Döbbenetes volt, hogy mennyire pontosan ismerte a részleteket, amiket csak azért nem ismertetek, hogy az illető kilétét ne fedjem fel.) Kérte, segítsek, hogy az illetőt bocsássák szabadon, és mielőbb visszatérhessen Ausztráliába, mert félő, hogy baj lesz – botrány a letartóztatás miatt, ami visszavetheti a magyarországi látogatók számát. Azt természetesen megígértem, hogy utánanézek, mi is történt valójában. Telefon minisztériumi ügyeletre, amely megadja az illetékes kolleginának a lakás számát, aki érdemben eljárhat az érintett magyar hatóságoknál. Elmondom, hogy miért hívtak Sydney-ből és mit, hogyan mondtak. Ígéretet kapok, hogy eljár és visszahív. Néhány óra múlva közli, hogy az illetőt, aki az egyik legjobb budapesti szállodából gépkocsival indult a repülőtérre, valóban letartóztattak. A vámvizsgálat során találtak nála 42 értékes gyémántot, amiket ki akart csempészni az országból. Az illető azzal védekezett, hogy a gyémántokat New York-ban a Tiffany-nál vette és 3 nappal korábbi érkezésekor is nála volt. Viszont – mint kiderült – elmulasztotta bejelenteni, hogy 45 gyémánt van nála. Mert nem volt tilos 1978-ban sem gyémántot behozni, csak be kellett jelenteni. Kiutazáskor pedig minden további nélkül kiengedik, s természetesen vámot sem kell ez esetben fizetni a gyémántok után. Na, jól van, közlik a vámosok. Vasárnap van ugyan, de azért elküldünk egy táviratot a Tiffany-nak, s ha az a magyar vámőrségnek megerősíti a vásárlást, akkor ez a része a dolognak rendben. A bemutatott számlát azért nem fogadják el utólag, mert miért nem eredetileg mutatta be azt. Ha érkezéskor bemutatja az árut a számlával, akkor nem gyanakszanak, de utólag?!

Viszont a vásárolt 45 gyémánt helyett itt most csak 42 van! Hol a többi? Hát tetszik tudni az úgy volt, hogy az ember nincs fából: az egyik hölgy kapott két gyémántot, a másik viszont csak egyet. Nos, én hegyeztem ki így a dolgot, de az arány stimmel. Az illetőnek Budapesten volt két állandó babája, akiket minden magyarországi látogatásakor felkeresett. Ezek szolgálatait honorálta a gyémántokkal, illetve gyémánttal. Az történhetett, hogy egyikük kevésnek tartotta az egy darab gyémántot, tudva azt, hogy a másik kettőt kapott. Ezért telefonon kiszólhatott a repülőtérre, hogy nézzek meg az illetőt, mert nem kevés gyémánt van nála. Nem tudom, hogy ki adta le a történteket Sydney-be, de még azt is tudták, hogy az illető nem taxival, hanem személygépkocsival indult ki a repülőtérre. Szerintem a magyar hatóságok igen rugalmasan jártak el: hétfőn

megérkezett a Tiffany távirata, amely megerősítette, hogy az illető valóban vásárolt néhány nappal korábban 45 gyémántot. Ennek alapján az illető hazautazhatott. Azt viszont biztosan tudom, hogy az eljáró magyar vámosok kuncogtak magukban, hogy az illető otthon Sydney-ben miként fogja anyunak megmagyarázni, hogy a 45 gyémánt miért kevesebb három darabbal. Anyagi-pénzügyi helyzetéhez képest a szabálysértésért kifizetett bírság az illetőnek nem okozott gondot!

Persze sepregethetünk saját házunk táján is: a hazai belpolitikai helyzet alakulása kapcsán több olyan ismert magyar személyiség kikerült Ausztráliába, akit másként gondolkozónak neveztek. Közülük a legismertebb, az egyik filozófus és férje volt, akik a fővárosban laktak. Volt olyan magyar házaspár, akik Dél-Ausztrália fővárosába Adelaide-ba kerültek. Rövid tájékoztatást és utasítást kaptunk arról, hogy a Belügyminisztérium „engedélyezte" a kiutazásukat, illetve kivándorlásukat – aminek olyan szaga volt, hogy végre elmentek, remélhetőleg soha nem fognak visszatérni. Erre abból is lehetett következtetni, hogy magyar állampolgárságuk ellenére engedélyt kellett kérni, ha haza kívántak látogatni. Az utasítás lényege az volt, hogy inkább arra figyeljünk, fejtenek-e ki Magyar Népköztársaság ellenes tevékenységet, propagandát. Nos, a fővárosban élő házaspárról nem hallottam semmit. A másik házaspár pedig tőlünk jó messzire volt, Adelaide-ben. Tőlük és róluk sem hallottam különösebbet. Volt nekem sok egyéb dolgom, mintsem, hogy sok energiát fordítsak erre a kérdésre. Viszont hazajöttem szabadságra és egyik nap sürgősen hivat Pozsgay Imre művelődésügyi miniszter, akinél jóformán be sem fejeződött a megbeszélés, máris hivat Puja Frigyes külügyminiszter. Mondja Kázmér! (se úr, se elvtárs, azaz balhé van!) ki az a X.Y. elvtárs, az a marha, aki úgy beszél az ausztráliai magyarokkal, s főleg a közelmúltban kikerült másként gondolkozókkal, hogy azok a magyar kormány két tagjának is azonnal panaszkodó levelet írnak. Bizony hallgattam, mert nem volt tudomásom arról, hogy az illetők, vagy közülük valaki megkereste Adelaide-ból a sydney magyar főkonzulátust. Előadta, hogy mint feleség követte másként gondolkozó férjét Ausztráliába – függetlenül attól, filozófiailag egyetért-e vagy sem nézeteivel – de most sürgősen haza kellene utazni, mert váratlanul nagyon beteg lett az édesanyja. Ehhez kéri a sydney magyar főkonzulátus és a magyarországi hatóságok sürgős segítségét, ha kell engedélyét, bármit, csak sürgős legyen, mert nem tudja, életben találja-e még beteg édesanyját. Számára a hazautazás, a magyarországi tartózkodás nem jelenthet gondot, mert Adelaide-ban a központi kórház bel-osztályán, osztályos orvosként jó fizetést élvez. Így még férje anyagi-pénzügyi hozzájárulására sem kell igényt tartania.

A probléma lényege az volt, hogy sydney főkonzulátusunk egyik munkatársa - diplomatához méltatlan hangnemben – kioktatta a doktornőt, hogy ha egyetemet végzett, akkor tudnia kellene, hogy ő nem mehet haza, és ne kérjen semmiféle segítségét, közreműködést férje miatt. A doktornő mindezt részletesen leírta panaszos levelében a két miniszternek. Mint magyar állampolgár, kérdéseket is feltett állampolgári jogait illetően, hiszen nem volt semmiféle bírósági ítélet, hivatalos elmarasztalás az ő személyét illetően.

Mondanom sem kell, hogy mind a két miniszter elolvastatta velem a panaszos levelet. Kibúvóm az volt, hogy a levél kelte előtt már elindultam haza. /Ez csak részben volt mentség, hiszen a nagykövet akkor is felelős mindenért, ami abban az országban a magyarokkal történik, ha nincs az állomáshelyén./ Annyit tudtam közölni, hogy a konkrét ügyről, panaszról nincs tudomásom, visszatérésem után kivizsgálom és eljárok. Említettem, hogy sydney főkonzulunk hatáskörébe tartozó ügyről van szó, és nekem nincs fegyelmi jogköröm a Sydney főkonzulátus munkatársai felett. A külügyminiszter kevésbé volt hajlamos elfogadni magyarázatom: beígérte, hogy ő ezt táviratilag gyorsabban rendezi. Azt hiszem, küldhetett egy kemény hangnemű rejtjelt, mert a munkatárs nagyon zokon vette, amikor visszaérkezésem után a témát megemlítettem neki: honnan tudok én erről, mint nagykövetnek mi közöm a sydney főkonzulátus dolgaihoz. Pedig azt nem is mondtam el neki, hogy Puja Frigyes emlékezetett arra, hogy ennek a munkatársnak – még nagyköveti kinevezésem előtt, mint a főosztályvezetője – én kreáltam a sydney főkonzulátuson a státuszt az állásához, s gratulált, hogy milyen jó kádert szereztem a külügyi apparátusnak! Szememre vetette azt is, hogy Indiába azért nem küldhették ismét a házaspárt, mert a férj ott korábban állítólag halálos gázolást követett el. A letartóztatástól akkor csak diplomata útlevele mentette meg.

Azt meg el sem mondtam a miniszternek, hogy ez a jó káder Sydney-ben összetűzésbe került az egyik ausztrál közjegyzővel. Amikor a főkonzulátus megalakult, de ugyanígy történt később a nagykövetség esetében is, levélben felkértünk ausztrál közjegyzőket, hogy aláírás és pecsét mintájukat küldjék meg hivatalunknak, mert a későbbiekben esetleg ügyfeleket irányítunk hozzájuk hitelesítés-felülhitelesítés miatt. Ez igen fontos dolog Ausztráliában az óriási távolságok miatt is, hiszen a közjegyzőt felkereső ügyfélnek nem kell Sydney-be, vagy Canberra-ba utaznia: elmegy a közjegyzőhöz, aki előtt aláír valamilyen okiratot, a közjegyző igazolja, hogy az aláírást valóban ő tett, majd saját aláírásával és pecsétjével ellátja az iratot, s így beküldik a magyar külképviseletre, amely felül hitelesíti azt. Gyors és olcsó eljárás, főleg ha megemlítem, hogy az ausztrál posta mennyire megbízhatóan kézbesítette a leveleket, leginkább egy nap alatt.

Nos, „kollégánk" – a maga vaskalapos vonalasságával – nem látta be, hogy az ausztrál közjegyző más jogrendszer alapján jár el, s számára nincs olyan fogalom, hogy valaki disszidál. Ez azt jelentette az akkori magyar törvények szerint, hogy magyarországi tulajdonait esetleg elkobozhatják, ha sor került jogi eljárásra, azaz, az illető nem írathatja át házát, vagy más ingatlanát, gépkocsiját rokonokra. Úgy emlékszem, hogy az ausztrál közjegyző ilyen okiratot kívánt felülhitelesíttetni. Erre lehetett volna jogi magyarázatot adni, amit inkább elfogadott volna a közjegyző, mintsem azt, hogy én pedig magát nem ismerem el közjegyzőnek, ha disszidens ügyében jár el.

Mit tesz az ausztrál közjegyző? Ír egy szép panaszos levelet a nagykövetnek, s elmagyarázza udvariasan, hogy az ausztrál közjegyzőket nem a magyar kormány, nem a magyar főbíró nevezi ki, hanem az Ausztráliában honos joggyakorlat szerint került kinevezésre. Ezt pedig csak az vonhatja vissza, aki őt kinevezte, s nem a sydney magyar főkonzulátus előtte ismeretlen – jogilag nyilván nem kellően képezett – munkatársa. Ugye megteszi, Nagykövet Úr, hogy erre felhívja a főkonzulátus munkatársának a figyelmét?

Megtettem. Levélben figyelmeztettem a munkatársat, hogy micsoda badarságot követett el. Gyorsan feljelentettek a minisztérium Személyzeti Főosztályán, hogy fegyelmi jogkört akarok gyakorolni a sydney főkonzulátus munkatársai felett. A Személyzeti felült, és rákérdezett: válaszom nagyon kellemetlenül érintette az eljáró munkatársat, mert tudnia kellett, hogy a figyelmeztetés, akár írásban is, nem azonos a fegyelmivel. Viszont rákérdeztem én is, milyen alapon akarják nem elismerni a hivatalosan kinevezett ausztrál közjegyzőt, akivel különben rendszeres rutin munkakapcsolatunk van? Erre soha nem érkezett válasz.

Szóval ezekből is látható, hogy az élet nem fenékig tejfel, még a nagykövetnek sem. Akkor meg különösen, ha kiderül, hogy az illető hazaküld az MSZMP KB. Külügyi Osztályának eredeti dokumentumokat a „melegek" Sydney-ben megrendezett hazai és nemzetközi megmozdulásáról. Ez valamiféle kongresszus, tanácskozás volt, követelve a homoszexuálisok jogait, amit nagy tüntetéssel, felvonulással is igyekeztek kifejezésre

juttatni. Hát ezért mit kaptam? Volt ugyanis olyan elvárás, hogy a pártközpontnak a nagykövet küldjön és küldhet anyagokat – jelentéseket, értékeléseket. Egyből jött a kérdés, ki az illető, mit csinál Sydney-ben, ha arra van ideje, hogy a homoszexuálisok megmozdulásaival foglalkozik. Mit akarok az anyaggal, melyik KB-titkárnak adják értékelésre, felhasználásra. Szóban hozzátettek még néhány kedvességet, majd leszögezték, hogy fogjam vissza az illetőt.

Persze az sem volt kutya, hogy az új gazdasági mechanizmus szellemében igyekezett „korszerű" megoldásokat találni: hivatalos magyar fogadást abban a vendéglőben tartani, amelynek a tulajdonosa Maléter Pál, 1956-os HM miniszter orosz tolmácsa volt, s akit ezért Magyarországra beengedni nem lehetett. Neki nem pénzzel, hanem vámmentesen vásárolt italokkal fizettek azért, hogy vendéglőjében tarthatták az április 4.-i fogadást, s ott különféle ételeket-italokat felszolgáltak a kialkudott árért. Ez a vendéglő különben „csak" abban az épületben volt, amelyben a dél-koreai főkonzulátus is működött. 1979-ben 19 láda, azaz 19 x 12 üveg whisky-vel, gin-nel és hasonló italokkal fizettek. A vendéglőben egy adag felszolgált whisky 2 dollár volt, míg a főkonzulátus és a nagykövetség egy üveget 2,80 dollárért kapott meg vámmentesen. Egy üvegből legalább 10 adagot lehetett felszolgálni. Üzletnek nem rossz, csak kinek?

Ezt ma, tizenvalahány évvel a rendszerváltozás után sem lehet megtenni, mert a vámmentes italokat és egyéb kedvezményeket a piacon értékesíteni tilos. Amikor a dolgot szóvá tettem, természetesen feljelentettek a minisztériumnál. 1979-ben, amikor sor került az első külügyminiszterhelyettesi látogatásra és megbeszélésekre, a miniszterhelyettesnek az is feladata volt, hogy elsimítsa ezeket a belső problémákat. Megesküdtek neki, hogy soha nem fizettek vámmentes itallal, s ilyen nem is áll szándékukban.

A miniszterhelyettes még haza sem ért Ausztráliából, majd Japánból, amikor Budapesten már az íróasztalán volt az aláírt átvételi elismervény, hogy a szóban forgó vendéglőben átvették a 19 láda vámmentes italt az 1979. évi április 4.-i fogadáshoz. A miniszterhelyettesnek ez eléggé kellemetlen volt, mert ő sem szerette, ha a szemébe hazudtak. Mindezt leírni azért van értelme, mert sokan azt hiszik, a diplomáciai szolgálat, beleértve a konzuli megbízatásokat is, arra jó lehetőség, hogy akár meg nem engedett eszközökkel gyorsan meggazdagodjon valaki. Ma sem megengedett a visszaélés a diplomáciai előjogokkal, a mentességgel, és a kedvezményekkel. Szerencsémre, a canberrai nagykövetségen nem voltak ilyen gondjaim, az állomány összetartott és összefogott.

A melbourne-i vívó világbajnokságon az ausztráliai magyarság megosztottsága érzékelhető volt, többeket az érdekelt, hogy a magyarok milyen sporteredményeket tudnak elérni, s ezért drukkoltak. Voltak viszont körök, amelyek politikai célra kívánták a világbajnokságot felhasználni. Azt a jelszót szerették volna érvényesíteni, hogy „Erdélyt vissza!" És ezt előre bejelentették. Mondjam, hogy az ausztrál hatóságok ebben az esetben fenn voltak a plafonon!? Attól nem tartózkodtak, hogy a sportba politikát vigyenek be: Victoria állam kormányának sport minisztere Melbourne-ben többször is elmondta, hogy az 1956. évi olimpián a magyar-szovjet vízilabda mérkőzés során vér folyt a medencében, ami jelképes értékű volt.

Azt viszont, hogy Erdély, ennek a nagyon távoli földrajzi helynek az ügyét most a Melbourne-i vívó világbajnokságon akarják prezentálni, és megoldani, nos erről szó sem lehet. Hát akkor majd jönnek az írek is az angolok ellen, meg a görögök és a törökök Ciprus miatt. Nos, ebből nem kérünk. Így ment több mint egy hétre a nagykövetség munkatársa Melbourne-be, a vívó világbajnokságra, ahol egyetlen plakát, egyetlen jelszó sem zavarta meg az asszókat. A magyarok egyébként jól szerepeltek.

Zajlik tovább az élet: a helyi magyar lapok – bármennyire gyenge színvonalúak – hírt adnak arról, hogy Tóth Károly református magyar püspök, az Egyházak Világtanácsának az egyik vezetője Ausztráliába látogat. A szélsőjobboldali lapok arról is hírt adnak, hogy a ő a KGB ügynöke, ezért bojkottálni kell a látogatást, nem szabad találkozni vele, s ha istentiszteletet tart arra sem szabad elmenni. Nagy a politikai fröcskölődés, igyekeznek minden féket benyomni. A sajtó tudósítások nyomán sikerült kicsiklandozni a hazai hatóságoktól a hivatalos tájékoztatást, hogy Tóth Károly püspök tényleg készül Ausztráliába, s mi a nagykövetség, a főkonzulátus feladata. Utóbbi nem különösebb, de azért segítsünk, hogy rendben menjenek a dolgok. Hát ez nem nagy ügy: kevés egyeztetés a hivatalosokkal (külügy, etnikai hivatal, amely a vallási ügyekkel is foglalkozott egy bizonyos pontig) és tisztázódott, hogy ez vallási ügy, s nem politikai. Tehát keresse fel az érintett egyházkörzeteket, találkozzon a hívekkel, tartson nekik és velük istentiszteletet. A püspök körbeutazta Ausztráliát, járt a nagyvárosokban és egyre ritkábban mondták, hogy bojkottálni kell, nem kell elmenni az istentiszteletre. Megérkezett végül a fővárosba is, amelynek környékén elég „szép" számban éltek nyilasok és szélsőjobboldali beállítottságú személyek. (Tizennyolc-húsz személy – köztük karonülő gyerek is – jöttek egy-egy április 4-e alkalmából tüntetni a magyar nagykövetség elé, „félelmetes" szám a 60-65 ezer magyarhoz képest.) Igyekeztek viszont nagy hangúak lenni, és befolyást gyakorolni a többiekre.

Tóth Károly református püspöknek hivatalos ausztráliai látogatásakor kijár egy fogadás, vagy koktél. Mert a nagykövet az ország nagykövete, az egész lakosságé, s nem csak a katolikusoké, vagy ateistáké, vagy hinduké – ahogy az indiai nagykövetektől tanultam. Tehát fogadás az érintettekkel – külügy, belügy, etnikai hivatal, újságírók, ismert magyar személyiségek, de azok is, akiket esetleg még nem ismerünk, de vallási kérdésekben számítanak, mert presbiterek, vagy hasonlók. (A papot illik ismerni!)

Kimennek a meghívók, s döbbenetemre felhív az egyik magyar ismerős, hogy megszédültem, fogadást adok a magyar református püspök tiszteletére? Ez micsoda dolog, hát a nagykövet nem ateista!? Kénytelen voltam elmagyarázni, hogy én ugyan ateista voltam, maradtam, de az óhazában jelentős a reformátusok száma, mint ahogy Canberra környékén is. Mint ahogy sok a katolikus, a zsidó, s ők mind örömmel fognak találkozni az egyik magyar püspökkel, aki otthonról érkezett és sikeres körutat tett Ausztráliában.

A telefonáló nem jött el a fogadásra, ami azért remekül sikerült. Különösen jól sikerültek a fényképek, amik megjelentek a helyi napilapok társasági rovataiban: bemutatták azokat a helyi magyarokat, akik a leghangosabban ágáltak az ellen, hogy bárki találkozzék Tóth Károly püspökkel, amint a magyar nagykövet fogadásán és társaságában az óhazából látogató püspök úr kezét szorongatják, vagy éppen ölelgetik! (Az ausztrál hivatalos körök részéről volt olyan személy, aki azért nem felejtett el megjegyzést tenni, hogy látta mind az előzetes bejelentéseket, mind a fogadáson készült fényképeket.)

Már 1979 nyár elején szóltak, hogy készüljek haza, mert letelik a 4 évem, ami nem zavart, csak azt kértem, hogy legnagyobb lányom befejezhesse egyetemi tanulmányait: hiszen nem egy tanév, hanem teljes egyetemi tanulmányok befejezéséről van szó. Az engedélyt megkaptam, hogy azt követően induljak haza, amint a leányzó utolsó vizsgáit letette. Így indultam haza 1979 decemberében.

Már javában készülődtem haza, amikor hivatalos meghívást kaptam a főkormányzótól: a hivatalos látogatásra Ausztráliába érkező II. Erzsébet angol királynő és férje, Fülöp herceg tiszteletére fogadást ad, amelyre feleségemmel együtt meghív. Eljött a nap, bemegyünk a fogadásra, ahol a protokoll vezetője sorba állítja a nagyköveteket, ügyvivőket, id. ügyvivőket, akik egyenként, feleségeik társaságában az ausztrál főkormányzó és felesége, valamint a mellettük álló angol királynő és férje elé lépnek. Bemutatkozni nem szükséges, mert a mögöttük álló protokoll-főnök hangosan bejelenti, hogy x.y. ország nagykövete és neje, ...né. A nagykövet kézfogás, a nagykövetné – országtól függően – kézfogás, vagy pukkedli (leginkább a brit nemzetközösség országaiból pukedliznek a hölgyek) és két-három szó, mert a sor megy tovább és van vagy 80 nagykövet és ügyvivő, akiket bemutatni nem kis idő.

A protokoll-főnök bejelenti, hogy a magyar nagykövet és Kázmérné asszony, ami az ausztrál főkormányzó és neje esetében, de az angol királynő számára sem meglepetés: a főkormányzó és a neje már ismernek, az angol királynő számára viszont ismeretlenek vagyunk, tehát neki mindegy. Viszont a királynő után Fülöp herceg elé lépek, aki kissé kíváncsian, majd mintha meglepetten, döbbenten nézne rám, hogy „én, én ... azt hiszen ismerem Magát, mintha mi már találkoztunk valahol"

Igen, Excellenciás Uram, Budapesten találkoztunk – válaszolok, mire, mondja, hogy Bábolna is volt. Menjen be, jövök amint lehet, és beszélgetünk. Közben nejem bemutattam Fülöp hercegnek, kézfogás és mindketten bementünk a fogadásra. Tudni kell, hogy a rangsorban viszonylag elől álltam, hiszen már csaknem négy éve voltam ausztráliai nagykövet. Így nem kis időbe telt, amíg az összes meghívott bemutatásra került és a fővendégek szintén bejutottak. Jött Fülöp herceg, ahogy jelezte. Nejem – ahogy a protokoll nagykönyvében megíratott – illedelmesen magunkra hagyott minket, s beszélgettünk. Elsősorban Fülöp herceg kérdezősködött én pedig válaszoltam: mióta vagyok Ausztráliában, mi változott a főkonzuli időkhöz képest, mi újság otthon, mi a helyzet a térség politikai életében, főleg mi van a kínai törekvésekkel – szóval megkérdezte mindazt, ami őt érdekelte. Nekem pedig illett válaszolnom, s kevés olyan kérdést vihettem a beszélgetés témái közé, ami engem érdekelt (Persze volt azért ilyen is, főleg kínai témákban!)

Olyan jól elbeszélgettünk, hogy már vagy 20 perce tartott, amikor Erzsébet királynőnek feltűnt, hogy hol a férje. Odajött hozzánk. Erre Fülöp herceg gyorsan távozott és én maradtam a királynővel. (Szóval, vannak az életben meglepetések!) Nem illetődtem meg, szépen válaszolgattam a királynőnek: honnan ismerem a férjét, aki ilyen hosszú ideig beszélgetett velem, mióta vagyok Ausztráliában, hogy érzem ott magam, milyen a munka végzésének a lehetősége, jártam-e Angliában, van e családom, velünk vannak-e a gyerekeink, mit csinálnak, mit és hol tanulnak.

Nejem közben számos nagykövet feleségével társalgott. Biztatták, hogy menjem oda a királynőhöz, beszélgessen vele. Nejem azt válaszolta, hogy a királynőhöz nem mennek oda az emberek, ő hívja magához azokat, akikkel társalogni kíván. Így ez a téma

lezárva, viszont mindaz, ami ezen a fogadáson történt nagy erkölcsi elismerés a magyar nagykövetnek és a nejének: a hosszú beszélgetés Fülöp herceggel, valamint az angol királynővel, és a nej igen talpraesett válasza a „biztatgatást" tekintve. (Máig sem tudjuk biztosan, hogy akik biztatgatták nem ismerték az alapvető protokoll előírást, vagy nagyon is jól ismerték és arra voltak kíváncsiak, hogy be lehet-e ugratni ilyen módon.)

Mindenesetre a fogadás további részében számos alkalommal kellett kisebb-nagyobb magyarázatot adnom nagykövet kollégáknak és ausztrál kormány tisztviselőknek, hogy honnan ismerem az angol király párt, akik ilyen hosszú beszélgetéssel tiszteltek meg. Kár, hogy ez a beszélgetés nem egy-két évvel korábban zajlott le. Bár még így is jelentős erkölcsi hasznot eredményezett számomra.

Én már tudtam, de hivatalosan még nem jelenthettem be, hogy készülődök haza, s így csak csendben kezdtük el becsomagolni a hajóval hazaküldésre kerülő tárgyainkat. Nos, ezt és a rutin hivatali tevékenységet kissé felkavarta egy olyan hivatali feladat, ami részben örömteli volt, de volt azért üröm is: tájékoztatást és utasítást kaptam, hogy a Magyarok Világszövetségének akkori főtitkárhelyettese látogatást tervez Ausztráliába, s ennek előkészítésében, valamint gyakorlati végrehajtásában vegyek részt. Ami örömteli volt, hogy ismét körbeutazhatom Ausztráliát, de legalábbis a legnagyobb városokba ismét eljutok, s találkozhatok azokkal a magyar barátainkkal, honfitársakkal, akik az addigi több mint hét év során olyan sok örömöt szereztek nekünk. Ami gyengítette mindezt, ahogy az ügyet csomagolták, mégpedig maga a jelölt: ő nem más volt, mint az egyik korábbi dzsakartai magyar nagykövet, aki egy alkalommal járt Ausztráliában és párhuzamos akkreditálással megbízólevelét is átadta az akkor főkormányzónak. Mivel ezután már csak hat hónapot töltött Dzsakartában, többet nem utazott át Ausztráliába, elbúcsúzni sem (a minisztérium nem látta célszerűnek és nem engedélyezte).

Nos, amikor megérkezett és első alkalommal beszéltünk, egyenesen rákérdeztünk, hogy bár Budapestről mint világszövetségi titkár indult el Ausztráliába, valójában azért jött, hogy jobban megnézze a helyet magának, mert ide szeretné nagykövetnek kineveztetni magát. Kissé sértődötten mondta, hogy ugyan, erről szó sincs, ő nem akar nagykövetnek jönni Ausztráliába. Nejemmel együtt nem hittük el egyetlen szavát sem és tudtuk, hogy csak szórja a rizsát.

Miután egy nagykövet azzal kezdi meg hivatalos működését, hogy elsőnek a fogadó ország külügyminisztériumában jár el (bemutatkozni és megbeszélni megbízó levelének az átadását), gondolom nem hat a meglepetés erejével, hogy úgy kezdi meg a búcsúzkodást, hogy bejelenti várható távozását. Ezért kértem látogatást A. Peacock külügyminiszterhez, hogy személyes bejelentést tegyek. Miután már igen közel álltam ahhoz, hogy négy teljes évet „letudjak" Canberra-ban, a protokoll főosztályon egyből tudták, hogy mit jelent e látogatás kérése.

1979. október 23.-án fogadott parlamenti dolgozó szobájában, miközben a parlament épülete előtt a szokásos 18 főnyi magyar csoport tüntetett, az ismert „Erdélyt vissza" feliratú transzparenssel. Megköszöntem, hogy fogadott, s közöltem, a látogatás célja bejelenteni, hogy közeleg ausztráliai megbízatásom vége. Röviden értékeltem, mint első canberrai magyar nagykövet, az eltöltött négy évet, mit is értünk el ez alatt. Megköszöntem, hogy élveztem az ausztrál külügyminisztérium és személyesen a miniszter együttműködését és közreműködését a kapcsolatok fejlesztésében.

A miniszter – akit a konzervatív kormány egyik legtehetségesebb és legígéretesebb fiatal személyiségének tekintettek – a szokott udvariassággal adta meg, eléggé semmitmondó válaszát, ami azonban nem mondott ellent az én értékelésemnek. Viszont meg-

kérdezte, mennyiben zavartak hivatali működésemben azok a magyarok, akik most is éppen a parlament előtt tüntetnek. Megnyugtattam a minisztert, hogy a szóban forgó személyek egyáltalán nem zavartak, nagykövetségünk és én magam is jól ismertem őket. Kifejezésre juttattam, hogy a minisztert nyilván öröm tölti el, hogy a tüntetők transzparense azt a jelszót hirdeti, hogy „ Erdélyt vissza!" Magyarországnak. Azaz, a trianoni, illetve a második világháború utáni párizsi békeszerződés által teremtett problémákat ausztrál területen kívánják rendezni és megoldani. Feltételezem, hogy nem értene egyet azzal ő sem és az ausztrál kormány sem, hogy Magyarországról néhány hadosztály megindulna Romániába, hogy a tüntető két tucatnyi magyar személy kívánsága szerint Erdély visszacsatolását Magyarországhoz katonai úton próbálja megoldani.

Kitértem arra is, hogy a 18-20 főnyi tüntető között van karon ülő csecsemő, óvodás kisgyerek, valamint elemi iskolai tanuló. Gondolom, jobb lenne, ha nem a tüntetők között lennének, de ez elsősorban a szülők felelőssége. A tüntetők létszáma így is „ijesztően magas", tekintve, hogy Ausztráliában 60-65 ezer magyar, vagy magyar származású személy él. Az arány jól kifejezi, hogy mennyi ijesztő mértékű a tüntetők száma. Mindemellett, a minőség sem elhanyagolható, mert azok a magyarok, akikre az ausztrál kormány is büszke egyáltalán nincsenek képviselve a tüntetők csoportjában. A tüntetők egyikét, másikát annyira ismerem, hogy be is mutathatom a miniszternek, például azt a férfiút, – rámutattam, hogy hol helyezkedik el, hogyan néz ki – aki jól ismert a náci párt, illetve a magyar nyilaskeresztes párt tagjainak köreiből. Róla a közelmúltban kaptam levelet az Ausztráliai Náci Párt vezetőségétől, hogy kizárták a pártból, mert elsikkasztotta a pártkasszát („embazzled the party fund"). Véletlenül nálam van a levél, ha el kívánja olvasni, akkor átadom.

Hű, de sikamlós, kényes helyzet! A miniszter gyorsan aláhúzza, hogy Ausztráliában nem kívánatos napirendre tűzni az európai problémák, köztük Erdély ügyének a megoldását – teljesen függetlenül attól, hogy kinek van igaza. Tudja, hogy az Ausztráliában élő magyarok számos politikai irányzatot képviselnek, de a tüntetők köréből kiemelt személyt, s főleg politikai hovatartozását nem ismeri. Mivel azért tüntetnek a parlament előtt, hogy ő a nap folyamán majd fogadja és hallgassa meg őket – amire törvény kötelezi és ezért nem térhet ki ez elől – szívesen elolvasná az említett levelet. A levél másolatát természetesen átadtam. A miniszter megkérdezte, hogy megtarthatja-e. Közöltem, hogy természetesen, mert van másolatom a nagykövetségen, bár az eredetit már haza küldtem Budapestre.

Ezekután, a miniszter is megköszönte az eredményes ausztráliai működésem és legjobb kívánságaival útnak engedett. Azt nem tudom, fogadta-e a magyarokat és mit csinált a levél másolatával, de azt tudom, hogy nem volt boldog. Miért alakult így ez a látogatás? Mert tudtam és felkészültem arra, hogy az ausztrál parlament előtt aznap a magyarok ismert szélsőjobboldali csoportja tüntetni fog: erről szóltak nekem helybeli magyar ismerősök. Akkor tartózkodott Canberra-ban a Magyar Televízió egyik forgatócsoportja és ők is kaptak olyan információt, hogy tüntetés lesz, és kik lesznek annak a résztvevői. (Tudomásom szerint készítettek filmet a jeles társaságról. Egyik vezéregyéniségük Canberra környéki, pontosabban Queenbeyan-beli nyomdász volt, akiről az a hír járta, hogy a lakásában még a WC kagylóba is belefestették a nyilas keresztet. ő volt az, akiről a náci párt levele azt állította, hogy elsikkasztotta a pártkasszát.)

A teljesség kedvéért ki kell térnem arra is, hogy közép-és kelet európai szélsőjobboldali csoportok erőteljes tevékenységet fejtettek ki Ausztráliában. A leghatékonyabb az akkori jugoszláviai – szerb, horvát, – ellenzék volt, amely olyan széleskörű, egyenesen

katonai jellegű aktivitást folytatott, ami ellen az ausztrál kormánynak is fel kellett lépnie: ez részben úgy történt, hogy Jugoszlávia canberrai nagykövete hivatalos látogatásra elment Victoria tagállamba, azaz Melbourne-ba. Onnan az egyes úton gépkocsival ballagott haza felé, azaz Sydney- Canberra irányába, amikor hirtelen „bekerítették" – felülről rendőrségi helikopter, mögüle rendőrségi riadó autók, szemből rendőrségi riadó autók. Utóbbiak egyikéből kiszállt a külügyminisztérium személyesen is jól ismert protokollfőnöke, aki udvariasan megkérte a nagykövetet – korábban Tito egyik személyi titkárát – hogy vita nélkül, gyorsan szálljon be vele a rendőrségi helikopterbe. S vele térjen vissza Canberra-ba, útközben mindent elmond. Meg is tette. Az történt, hogy amíg a nagykövet Melbourne-ben tartózkodott, az ausztrál elhárítás az egyik helyi kocsmában felszedte a hírt, hogy jugoszláviai szélsőjobboldali csoportok emberei meg akarják a nagykövetet ölni, amikor kocsival az úton halad már Canberra felé. A szóban forgó személyeket össze is szedték, „begyűjtötték", így már nincs vész. Azért jobbnak látták, hogy a nagykövetet biztonságosan vigyék vissza a fővárosba. Az közismert, hogy a diplomaták és főleg a nagykövetek személyi biztonságáért a fogadó ország hatóságai a felelősek, ha már megadták az agreement-et és a beutazási engedélyt!

Nekem ezt a jugoszláv nagykövet mondta el többek-között, s így nem volt okom kételkedni abban, hogy alapjában véve a történet valós. Alátámasztotta a történetet az is, hogy a jugoszláviai katonai és polgári elhárítás a legcsúfosabb kudarcát Ausztrália miatt szenvedte el: több száz ex-jugoszláviai állampolgár, Ausztráliából, állig felfegyverkezve titokban beszivárgott, behatolt Jugoszláviába, ahol szabotázs cselekményeket hajtottak végre. Hosszú időbe telt, amíg a jugoszláviai fegyveres erők fel tudták számolni ezt a nagy létszámú csoportot. A hírt nem csak jugoszláv hivatalos forrásból, például a canberrai jugoszláv nagykövettől hallottam, de a belgrádi magyar nagykövet számomra igen megbízhatónak tekinthető munkatársától is. Megerősítette a hírt az a tény is, hogy ezt követően – nyilván a hivatalos jugoszláv tiltakozás hatására – az ausztrál hatóságok hajtóvadászatot indítottak a jugoszláv csoportok ellen, s azok nagy mennyiségű, közép nehézségű fegyverzetét (pl. nehézgéppuska) elkobozta, gyakorló lőtereiket bezáratta. (Ugye Ausztráliában nem úgy lőteret fenntartani, csak el kell menni valamelyik irányba néhány száz kilométert, főleg, ha valamelyik ismerősnek arra van például „kisebb" birtoka. Volt nem egy ausztrál ismerősöm, akinek a birtoka Magyarország nagyságú, vagy annál nagyobb volt: a szarvasmarhákat, vagy a juhokat helikopterrel terelték, s a birtokot leginkább magán repülővel járták be.)

„Búcsú Canberrából"

Elmentem búcsúzni a felsőoktatási miniszterhez is, akivel három ügyem volt: időközben beindult az ösztöndíjas program. Ennek alapján nemcsak Magyarország ajánlott fel és fogadott ausztrál, vagy magyar származású ausztrál ösztöndíjasokat, hanem fordítva is: az ausztrál kormány is biztosított lehetőséget magyar személyeknek az ott tanulásra – például számítógép programra az MTA egyik munkatársa érkezett ki hat hónapra, illetve a kaposvári főiskola egyik munkatársa érkezett ki a juhászattal összefüggő kérdések tanulmányozására. Illő volt a miniszter jóindulatú segítő, vagy együttműködési készségéről említést tenni. Ugyanígy érdemes volt kitérni arra is, hogy 1976. október 23.-án nem ment el a szélsőjobboldali emlékünnepségre. Végül, de nem utolsó sorban, illett megköszönni, hogy két lányom eredményesen és zavartalanul folytathatta egyetemi tanulmányait az Australian National University megfelelő fakultásain. (Legnagyobb

lányom saját költségemen volt velünk Ausztráliában, én fizettem a tanulmányaival, és az utazásaival összefüggő kiadásokat. Volt olyan év, amikor ő nem jött velünk haza szabadságra, hanem beköltözött az egyetem diákszállására, amit az egyetem vezetése egyáltalán nem kifogásolt.) Nos, a miniszter megfelelően reagált: ösztöndíjas program rendben, folytatni kell, ha lehet. Október 23. kapcsán elmondta a már leírt, nekem korábban megüzenteket. Lányaim egyetemi tanulmányairól viszont kifejtette: nagy érdeklődéssel figyelték és személy szerint ő is, hogy a lányok hogyan tanulnak, és miként viselkednek. Tudja, hogy a demokrácia jegyében nem illendő mások életében turkálni és matatni. De el kell hinnem, hogy mint első canberrai nagykövet – családommal együtt – mi jelentettük az ausztrál kormány és tagjai számára az ablakot Magyarországra. Azaz, következtetéseket vontak le abból, ahogy mi éltünk és dolgoztunk, működtünk Ausztráliában. Nyíltan hangot adott annak a véleményének, hogy jól vizsgáztunk. Ezt nem csak azért mondja, hogy kedveskedjen, hiszen útjaink elválnak, hanem ez a határozott véleménye, mondta.

Amikor egyik évben hazajöttem szabadságra, két magyar miniszterhelyettes is felvetette megbeszélésünk során, hogy mennyire fontos volna Ausztráliában tudományosan tanulmányozni a birkatenyésztés szakkérdéseit. Az egyik miniszterhelyettes könnyűipari ügyekkel foglalkozott, de egyben ő volt a gyapjú tanács elnöke. A másik miniszterhelyettes pedig a földművelésügyi miniszterhelyettes volt, aki a juhászatot szívügyének tekintette.

Hát, én alig győztem levegő után kapkodni, hogy elmagyarázzam, mekkora luftokat rúgunk, hiszen az ausztrál kormány már mióta ajánl fel ösztöndíjakat nekünk, de ezeket mi soha nem vettük igénybe. Itt a jó alkalom, ha számunkra gazdasági érdek, akkor éljünk a lehetőséggel. (Megjegyzem, ez akkortájt volt, amikor a külügyben egyes vonalas elvtársak úgy tekintettek Ausztráliára, hogy nem perspektivikus ország, mert nem szocialista. És az Antal-kormány ebből a személyből nagykövetet kreált, majd helyettes külügyi államtitkárt! A „jól megalapozott kifogások" körébe tartozott még, hogy Ausztrália messze van, az útiköltség túlságosan magas és így nem érné meg a „csúnya" ausztrál angolt ilyen drágán tanulni. Olcsóbb Angliába küldeni a magyar diákokat, ha már külföldre mennek – érveltek.) Nos, ekkor indult be a gépezet és került sor több posztgraduális ösztöndíjasunk kiküldésére, közöttük a kaposvári főiskola egyik munkatársának a tanulmányútjára. Sikerült ugyanis elintézni – a jóindulatú ausztrál hozzáállás nyomán -, hogy ne öt ösztöndíjasunk legyen, hanem csak egy személy, de annak fizessék az útiköltségét is. Mert ez utóbbi volt a buktató!

Ekkortájt a hazai számítógépes háttér még gyerekcipőknél is sokkal kisebb méretű volt, különösen az ausztráliai valósággal szemben: ott akkor már valamennyi légitársaság kizárólag számítógépes programmal végezte napi munkáját, a TNT nevű szállítmányozási cég kb. 2,500 kamionjának működtetését (mikor hová, milyen és mennyi áru szállítása) szintén ilyen program alapján intézte. Így számomra nagyon adott volt, hogy miért érdemes és célszerű elősegíteni a magyar ösztöndíjasok ausztráliai tanulmányútját.

Nehezebb volt megmagyarázni több ausztrál cégnek, hogy a canberrai magyar nagykövetség tevékenységének a beindításakor miért nem akarok számítógépet vásárolni, amikor az sokkal egyszerűbb és gazdaságosabb, mint a magyar betűs IBM írógépek beszerzése és üzemeltetése. Hangsúlyozták azt is, hogy mennyi energiát takaríthatunk meg, amikor az elkészített iratokból nem kell nyomtatott irattárat fenntartani. Ez akkor még elég korai volt a hazai szemléletnek. Eszembe juttatta, hogy Puja Frigyes külügyminiszternek egyik alkalommal felvetettem, hogy miért nem foglalkozunk a minisztériumban a számítógépekkel, azok hasznosításával a külügyi munkában, amikor ez nemcsak a tőkés, hanem a szocialista országokban is széleskörűen elterjedt. Puja miniszter először hivatkozott a költségtényezőkre. Amikor közöltem, hogy tudomásom szerint a statisztikai hivatal ingyen és bérmentve átadná az egyik számítógépét, mert a fejlesztések nyomán le kell cserélnie, akkor azt kérdezte: jó, de kit ültessen a gép mellé. Erre válaszoltam, hogy igen, sajnos nincs egyetlen külügyi ösztöndíjas az érintett magyar, nem is beszélve a külföldi egyetemekről, aki azt tanulmányozná, hogy miként működik a számítógép, és hogyan hasznosítható a diplomáciai-külügyi munkában. Hű, de népszerű lettem a miniszterem előtt!

Remélhetően a fentiek is képet nyújtanak arról, hogy a diplomáciai munka hány fajta lehetőséget kínál, vagy biztosít a nemzeti érdekek képviseletéhez, ezen belül konkrétan a gazdasági érdekek megvalósításához, túlmenően az olyan kulturális-propaganda előnyökön, amit egy-egy jó nevű és sikeresen fellépő együttes, mint Bartók, vonósnégyes, Jónás Mátyás a zenekara, a Syrius együttes, avagy Operaházi történelmet bemutató kiállítás garantál.

Szóval bonyolítottam Ausztráliában a búcsúlátogatásaimat. Hány búcsúvacsorára hívtak meg mind ausztrál hivatalos és nem hivatalos intézmények és személyek, hány nagykövet kolléga búcsúztatott – fogalmam sincs erről. Arra térnék csak ki, hogy elbúcsúztam vidéken is a magyaroktól, például Melbourne-ben, Adelaide-ben, Sydney-ben. Azt követően, hogy 1979. október 23.-án búcsúlátogatáson fogadott az ausztrál külügyminiszter, gyakorlatilag alig volt nap, hogy feleségemmel együtt ne valakiknek a meghívására a mi búcsúztatásunkra rendezett vacsoráján vegyünk részt.

A búcsúrendezvényekre a koronát az ausztrál főkormányzó tette fel ebédjével, amely igen kellemes és szívélyes légkörben zajlott le. Korántsem merülnek fel bennem kétségek, amikor leírom, hogy beszélgetésünk során mennyire kedvezően ítélte meg ausztráliai hivatalos működésem és tevékenységem (feleségem volt a canberrai nemzetközi női klub egyik alelnöke, és a főkormányzó, illetve neje jól ismerték az ott végzett tevékenységét.) Azt sem hallgathatom el, mindketten jól emlékeztek arra, hogy nem sokkal korábban az angol királynő és Fülöp herceg milyen kitüntető időtartamú beszélgetést folytattak velem a tiszteletükre adott főkormányzói fogadáson. Mi 1979. decemberében utaztunk haza, azt követően, hogy legnagyobb lányom letette utolsó vizsgáját is az egyetemen. 1980. január 26.-án, az ausztrál nemzeti ünnep alkalmából adott fogadásán a főkormányzó beszélt a magyar nagykövetség id. ügyvivőjével, s kifejtette ugyanezt a véleményét, hozzátéve, hogy az utódot nem irigyli: nagyon kell törekednie, hogy elődje nyomdokaiba lépjen. (Az id. ügyvivő meg nem volt rest ezt haza jelenteni!)

Búcsúvacsorák mellett számos búcsúfogadás-koktél. Egyik ausztrál jó ismerősünk pazar és vidám búcsúztatást rendez, amelyek nagyon sok jó helyi ismerős, üzletember részt vesz. Itt kiderül, hogy az egyik ismerős, mondhatnám vadász-társ, aki számos alkalommal velünk jött vadászni, kinyögi, hogy ő hivatalból van jelen. Szóval ő volt az elhárító tisztem. Mindvégig körültekintő figyelemmel kísérte canberrai működésem, családom életét, tevékenységét. Sokszor elborzadt arra a gondolatra, hogy a kétpólusú világban micsoda tragédia lenne, ha mi ketten egymással szembe kerülnénk, és fegyveresen egymás ellen kellene harcolnunk. Illetve elborzadt arra a gondolatra, hogy neki esetleg rám kellett volna lőnie! Ezt ő mondta, az elhárító tisztem! Mindezt akkor, amikor már csak pár nap választott el a hazatéréstől és benne nem volt kétség, hogy ha a nap eljött, akkor én indulok. Ugyanez játszódott le másik ausztrál ismerősünknél, a feleség nejemmel dolgozott együtt a canberrai nemzetközi női klubban, a férje pedig az egyik kisebb sziget kor-

mányzója volt. Ők mindketten jóval idősebbek voltak nálunk. Búcsúztattak és a férj mondott pohárköszöntőt, amiben szintén annak adott hangot, hogy bár két teljesen eltérő társadalmi rendszert képviselünk, mégis bennünk olyan embereket ismertek és szerettek meg, akikben ezt a különbséget nem látták, bár tudták, hogy megvan.

Illik a nagykövetnek is fogadást adni, hogy elbúcsúzzon a diplomata kollégáktól, a hivatalos és a nem hivatalos ismerősöktől, a barátoktól. A fogadás adott időpontban elkezdődik, s percek alatt hosszú sor áll a kapu előtt. A vendégek jönnek és van, akinek már 20 percébe telik, amíg bejut a házba, s kezet foghatunk. Mondanom sem kell, hogy a külügyes kollégák ezt nem hagyják szó nélkül: Nagykövet Úr! Mindig tudtuk, hogy milyen népszerű, de miért kell ezt bemutatni? És jöttek a vendégek, a canberraiak, sőt Sydney-ből, Melbourne-ből, Adelaide-ből, de még Új-Zélandból is. Micsoda kavalkád, micsoda hangulat – és mennyi munka megszervezni azt, hogy legyen elegendő élet, ital, háttér-zene.

Nos, múlik az idő, emelkedik a hangulat. Ha a vendégek már ettek-ittak, és jókat beszélgetnek, akkor időnként ellátogatnak a nagyköveti rezidencia más helyiségeibe. Ezekből pedig volt három, hiszen amikor az épületet megvásároltuk és rendbehozattuk, akkor a mellékhelyiségre is gondoltunk.

Nos, az egyik nem helyi vendég, aki a házat nem ismerte olyan jól szólt a nejemnek, hogy az a szoba foglalt, van-e másik. Nejem mondta, hogy van és megmutatja, csak kövesse. Megy a folyosón, s mit lát: előtte megy az egyik férfi vendég, s amikor eléri a mellékhelyiség ajtaját, azon kinyúlik egy női kar, berántja a férfiút, s az ajtó bezáródik! Most légy okos Domokos! Nejem majd megdermed az ijedtségtől, de hát magyarázkodni nincs idő. Nyomás tovább, mintha mi sem történt volna, megy a vendéggel a harmadik mellékhelyiség felé, ami szerencsére nem foglalt. A vendég bemegy, nejem gyorsan visszamegy a folyosóra, ahol elképedve látja, hogy a mellék-helyiség ajtaja továbbra is zárva. Itt nincs más út hátra, mint előre: gyorsan szól nekem, hogy gáz van. Most ne kérdezzek semmit, vigyek gyorsan néhány pohár bort annak a férjnek, akinek a feleségét látta kinyúlni a mellékhelyiség ajtaján, amikor berántotta magához a férfi vendéget. (Szerencsére a férj szerette a jó magyar borokat.) Azután előkerült mind a hölgy, mind a férfi, mintha semmi nem történt volna. Mi persze hallgattunk, s csak napokkal később volt erőnk, hogy derüljünk a fejleményeken.

Búcsúfogadásunk hajnali három körül ért véget. Addigra valamennyi vendég eltávozott. Ez rendben is volt. Lerogytunk, hiszen előző este hattól, másnap reggel háromig egyfolytában talpon lenni nem rossz teljesítmény. Vettem egy kis levegőt, ittam egy-két pohár bort, majd indultam a hálószoba felé. Ez azt jelentette, hogy keresztül mentem egy jókora előszobán, ahol az akasztós ruhás szekrény volt a vendégek kabátja, belépője számára. A szekrény kiürült, kivéve egy nercbundát. Hát ez kié? Fejszámolás, emlékezet-erősítő gyakorlat: ki jött nercbundában? Végig mentünk a névsoron és megállapítottuk, hogy Sydney-ből ki jött bundában, de abban is ment el, ki volt itt Canberra-ból nercben, de láttam, amikor kezet fogtunk, hogy ő is abban ment el.

Majd reggel még egyszer átbeszéljük, most menjünk aludni. Eljött a reggel. A család átbeszélte, de nincs eredmény. Mivel a nagykövetség állománya is jelen volt a fogadáson – kivéve az ügyeletest – a hivatalban végig kérdeztem a munkatársakat, hogy mire emlékeznek, de a válasz nem segített. Leginkább részfeladatokat láttak el és arra figyeltek, s nem arra, hogy ki jött, illetve távozott nercben. Az a „nyomorult" nerc bunda pedig ott volt, senki nem jelentkezett érte, senki nem kérte vissza. Hát mit csináljak vele?

Aki azt hiszi, hogy a bipoláris világban megengedett volt más nercbundáját nem visszaadni, az nagyon téved és halvány gőze sem a diplomáciához, sem a diplomaták,

főleg nagykövetek besározásának különféle módozataihoz. Először is: zsiványbecsület: az a nerc legalább annyit ér – s ez nem kevés! Ez azt is jelenti, hogy azonos táborba, azonos ideológiához tartozó nagykövetek sem tulajdonítják el, vagy csaklizzák el más nerc bundáját. Egy nerc ugyanakkor van olyan érték, hogy azzal kóstolgatni lehessen egy-egy nagykövet „étvágyát". Még azonos táborból valót is, s mi azért mégis csak a másik táborból voltunk. (Emlékszem, sydney főkonzul koromban az egyik magyar vendéglőbe mentünk népes honfitársi társasággal vacsorázni. Amikor a tulajdonos meglátta nejem perzsa bundáját azonnal elkérte, hogy ez nem a ruhatárba megy, hanem, fel az irodába, mert olyan jól nem megy a vendéglő, hogy kártérítést fizetni tudjon. És az egy átlagos szépségű perzsabunda, és nem nerc volt.)

Szóval már két nap is elmúlt, de a bunda változatlanul itt van. Nincs benne semmi jel, hogy kié lehet. Mit tegyek? Hát vannak jó ismerőseim a helyi sajtónál! Szóltam az egyik jól ismert ausztrál újságírónak, aki készített velem hosszú, fényképes interjút, s aki ott volt a búcsúfogadáson is, hogy van egy gondom: itt a bunda, nem az enyém, de senki nem kéri, hogy elvigye, mint jogos tulajdonát. Nyilván elfelejtette, mert azt hiszi, hogy a szekrényben van, a rendes helyén. A csel bejött: a „The Canberra Times"-ben megjelent a humoros írás, hogy milyen jól sikerült a búcsúfogadás, s a távozó magyar nagykövet mennyire örül, hogy milyen jól zárult négy éves ausztráliai működése, de mennyire bántja, hogy nem tud mit kezdeni azzal a nercbundával, amit valamelyik vendége nála felejtett.

A cikk hatására jöttek a telefonok – élcelődtek, hogy micsoda pénzkidobás nem megtartani. Viszont továbbra sem került elő a bunda gazdája. Egész addig, amíg lányaim ismét át nem mentek a kanadai főbiztos lányához úszni, napozni, s ott nem került szóba a bunda. A kanadai főbiztos lánya ekkor sikított fel: Te jó szagú Atya Úristen, hát ez az anyukám bundája! Amikor Tőletek viszonylag korán eljöttek, mert hozzájuk vacsoravendégek jöttek, Anyu itthon letette a bundát. Én ezután mentem hozzátok a búcsúfogadásra, s anyu bundáját elcsakliztam és felvettem. Viszont amikor jöttem haza, nagyon jól éreztem magam, nem fáztam, s nem kellett a bunda. Kísérője nyilván szorosan átölelte, mert ő is csinos, „idősödő" 22 éves volt! Leírta bundát, s nem volt kétség, hogy a kanadai főbiztos feleségének a bundája volt.

Jó, de most hogy juttassuk vissza, hogy ne legyen balhé? Mert a leányzó azzal tisztában volt, hogy tettéért anyukától nem kap dicséretet. Megoldás: a lányok holnap is mennek úszni, napozni és nagy sportszatyorban viszik vissza a bundát. Ő ezt nagyon megköszöni, s külön azt, hogy nem hagyjuk cserben. A többit családon belül elintézi. A bunda visszakerült. A kanadai főbiztos felesége haza indulásunk előtt még telefonált és megköszönte, hogy bundáját egyben, épen és rendben visszakapta.

A fogadásról még egy epizód, ami jól jellemzi Ausztráliát: fegyelem. Legnagyobb lányom rendesen jár az egyetemre, ahol sok jó haverra talál. Nos, az egyik helyes, kedves osztálytársnő soha nem jön el hozzánk. Kitér a meghívások elől, mondván, hogy az okot nem közölheti, de a tény az tény, s ő nem jön, pedig nagyon szeretne. Lányom ebbe belenyugszik, én persze nem sürgetek semmit, hiszen a kolleginát nem is ismerem. A kollegina viszont megjelenik a búcsúfogadáson, mégpedig férjével. Bemutatja a férjet és elmondja: eddig azért nem jöhettek el hozzánk, fogadásra, vagy bulira a magyar nagyköveti rezidenciára, mert a férje a haditengerészet személyzeti részlegénél dolgozott. Mostanra viszont leszerelt, illetve kilépett a haditengerészet kötelékéből és így már nem köti a fegyelem, hogy külföldi, s különösen kommunista követségre betegye a lábát, amiért korábban kirúgták volna állásából.

Gyakorlatilag így zárult életem újabb négy éve, amit Ausztrália fővárosában töltöttem. Négy boldog év volt, eredményes munkával és sok újdonsággal, tapasztalattal. Az élet egyetemén további négy osztályt végeztem el, mégpedig a diplomácia magas iskolájában. Nagy elégtétel volt számomra, hogy az ausztrál kormányhatóságokkal továbbra is hatékony együttműködést tudtunk kialakítani és megvalósítani. Nagy öröm és elégtétel volt számomra, hogy a szélsőjobboldali beállítottságú magyarok kis csoportja, ebben az időszakban sem tudta meggátolni sem az állam- és kormányközi kapcsolatok fejlesztését, sem az ausztráliai magyarság széleskörű kapcsolat tartását az óhazával és helyi, diplomáciai, valamint konzuli képviseleteivel. Nagy elégtételt jelentett, hogy hőbörgős tevékenységük semmiféle hatással nem járt a diplomáciai és a konzuli képviselet hivatali tevékenységére és életére. Erre csak egy konkrét példa: elhunyt R. Menzies, Ausztrália egykori miniszterelnöke, akit ma is úgy tartanak nyilván, hogy a legsikeresebb kormányfő volt. Gyászszertartás, temetés Melbourne-ben lesz. Erre hivatalos meghívást kap a canberrai diplomáciai testület, köztük a magyar nagykövetség. Ez természetesen a misszió vezetőjének szól. Mindez akkor, amikor a mindössze 4 családból álló canberrai magyar nagykövetségről két család szabadságra ment. Várható a szokott szűk létszámú szélsőjobboldali csoport, vagy egy-két tagjának a megmozdulása, azaz tüntetése a nagykövetség, vagy a nagyköveti rezidencia előtt. Ez nem nagy ügy, de amikor magam is bejárok ügyelni, illetve, néha még a nagykövet feleségére is hárul ilyen, vagy olyan feladat, akkor az ember nem érzi úgy, hogy Melbourne-be kívánna utazni. Elmondom a protokollfőnöknek, ő meghallgat, majd szavát adja és garantálja, ha elmegyek Melbourne-be a gyászszertartásra, temetésre akkor tüntetés nem lesz. Elmentem, tüntetés nem is lett. (Pedig tudtam, hogy tervezték!) Ilyen az élet!

Amit külön hangsúlyozok és köszönök az életnek: lányaim jól tanulhattak Ausztráliában: a legnagyobb kitüntetéssel végezte el a canberrai egyetemet, a középső jelesen leérettségizett, majd két szemesztert végzett a canberrai egyetemen, s utána itthon folytatta tanulmányait. A legkisebb gimnáziumi tanulmányokat kezdett meg. Mondjam, hogy beszélnek angolul az Ausztráliában töltött 8 év után, s az ott folytatott iskolai tanulmányok nyomán?

Ausztráliában a kétszer négy évet két városban töltöttük el. Számos alkalommal nekem szegezték a kérdést, hogy India Delhije, Indonézia Dzsakartája után Ausztrália hogy tetszett és különösen milyen volt az élet Sydney után Canberra-ban, „az unalmas ausztrál fővárosban". Válaszom most is azonos: valamennyi városban élvezetes volt élni és dolgozni. Mindemellett az élet más-más jellegű volt. Nyilvánvaló, hogy az ausztráliai városokban az élet sokkal „európaibb volt" – egy bizonyos értelemben, mert valójában nagyon is ausztrál volt: nem angol, nem amerikai, hanem nagyon is ausztrál. Más kérdés, hogy az ország nem túl távoli belső részében egyes ausztráliai kisvárosok – a modern neonreklámoktól eltekintve – úgy néztek ki, mint múlt század közepi-végi amerikai kisvárosok: az utcákra lóháton beküldve a cowboyokat, coltjaikkal a kezükben máris készülhet az amerikai western film. Mentalitásban ez úgy nézett ki, hogy szerették az angolokat, a „nagyapáékat", „keresztapáékat", de azért ők csak a „pomy bastard" keresztnevet érdemelték ki. Szerették az amerikaikat, a szövetségest, a nagy ipari partnert, az unokatestvért, stb., de ők azért a „yenki bastard" becenevet élvezték.

Szóval az élet Ausztráliában bizonyos szempontból könnyebb volt, mint Indiában, Indonéziában, hiszen itt nem voltak olyan gondok, hogy mit, hol vegyünk, mennyiért. Mert minden, mindenütt, szabott áron, csaknem patikai tisztaságú körülmények közepette kapható volt, s alkudni nem lehetett. Az ausztrál városok között hosszú évtizedes harc folyik, hogy melyik szebb, melyik jobb, melyik nyújt többet lakosainak. Kitértem az elől, hogy a döntőbíró szerepébe belekényszerítsenek. Különösebben nem volt nehéz kitérni, mert amikor azt mondtam, hogy számomra minden város nyújt újat, érdekeset, különlegeset, akkor nem túloztam és nem állítottam valótlant.

Számos alkalommal nekem szegezték a kérdést, hogy milyek városban volt jobb élni, Sydney-ben, vagy Canberra-ban, illetve, hogy Sydney után hogyan bírtuk elviselni az „unalmas" Canberrát? Hát az igazság az, hogy Sydney valóban rendkívül színes, élénk és lüktető életmódot diktált és követelt meg. Ott van mit, és sokat kell dolgozni, de jókat lehet szórakozni is, élvezetesen kikapcsolódni. Hát a csodálatos tengerpartok és öblök, a belváros a maga óriási üzletházaival, bevásárló központjaival, mint Farmers, David John. A rendkívül sok vendéglő, szórakozóhely. A számos klub, amelyek közül többe mi is jártunk.

Viszont nem tudom, ki hallotta már azt a mondást, hogy Ausztrália városai közül „Canberra a legerkölcstelenebb" Szóval, más vidék, más táj, de rendkívül szép, s milyen gyorsan fejlődött: amikor 1971-ben eljöttünk Sydneyből kis város volt. Mire 1975-ben visszatértünk már több mint kétszer akkora volt, mint négy évvel korábban. Zömmel más típusú épületekből állt, illetve épült ottlétünk során is, olyanfajtákból, mint Sydney kertváros kerületeiben. Ez is vidám és sokszínű város, ahol az élet azonban főleg a falakon belül zajlik. Tehát ha valaki bejut a falak mögé, akkor élete egyáltalán nem lesz unalmas. S merem állítani: mi bejutottunk e falak mögé!

Az állítólag unalmas Canberra-ban igen széleskörű sportolási lehetőségek voltak, s mindez díjtalanul. Ha csak arra emlékszem vissza, hogy lányaim milyen jókat eveztek, s legnagyobbik tagja lett az egyetemi evezős válogatottnak, amely megnyerte az egyetemek közötti nyolcasok bajnokságát. A legkisebbnek, aki akkor még koron aluli volt, súlyt, konkrétan homokzsákot kellett a hajóba rejteni, hogy evezhessen, mert tudott olyat állítani, amit az edző elhitt neki, de a testsúlyt illetően a szavak nem voltak elegendőek: a számok beszéltek és mutatták a súlyt. Így szükség volt a homokzsákra, hogy a testsúly elfogadható kort támasszon alá!

Micsoda nagy magyar egyéniségekkel találkozhattunk Perthben, Nyugat-Ausztrália fővárosában is. Csak röviden említem a helyi egyetem, fő könyvtárosát, akivel 1990-ben, a rendszerváltoyást követően Budapesten találkoztam, illetve az egyetemen tanító férfi testvérpárost. Sajnos valamennyiükről csak kedvezőtlen halálhíreket kaphattam azóta. Ó azok a sziprkázó beszélgetések, amiket Perthben politikáról, ideológiákról, a világ folyásáról folytattunk, s amik ma is élénken élnek emlékezetemben! Azt sem hallgathatom el, hogy ebben a városban működött legtovább és a leghatékonyabban a magyar népi tánc-csoport, természetesen egy magyar hölgy vezetésébel. (Neki az egyik legjobb magyarországi barátnője nekem kolléganőm volt a KÜM-ben.)

Volt persze remek esetünk is Perhben: feleségemmel felkerestünk egy magyar honfitársnőt a helyi kórházban, mert azt kérte ott találkozzunk és onnan megyünk majd el a lakására. Ő a kórház ideggyógyászati osztályán volt főnővér. Kissé zaklatottan fogadott, de már múló izgatottsággal és egyre több mosollyal adta elő hogyan járt: ment keresztül az osztály kerti udvarán, ahol észrevett egy bűbáj szépségű szőke kislányt, akihez egy fekete néger férfi beszélt, pontosabban perlekedett vele magyarul. hogy ha nem viselkedsz rendesen és nem fogadsz szót, akkor megmondalak anyádnak. Ő már kezdte azt gondolni, hogy valami betegség ráragadt az ápoltak közül, azaz begolyózott.

Ám a fekete néger férfi, amikor megpillantotta őt, látható örömmel megszólította angolul, hogy kisegítené-e, mert valakivel a hivatalos személyek közül kellene beszél-

nie. Ő ugyanis fekete afrikai országból való, de magyar egyetemen végzett, s most a WHO cselédkönyvezni és szakmai gyakorlatra ebbe a kórházba küldte. Most érkezett, szeretné leadni a papírjait, hogy munkájával indulhasson és egyben családi életét is rendezhesse, mert magyar felesége és kislánya is elkísérték (rámutatott a bűbáj szöszire) és nem ártana lakást sem szerezni a szálloda helyett, stb.

Szóval, jól megvagyok én itt Ausztráliában – folytatta. most már megnyugodva – de azért a távolság, az egyedüllét, miután férjem már meghalt, kissé kikezdik az én idegeimet is. mondta.

Vele együtt jót nevettünk a hallottakon és miután aznapi kórházi munkáját már befejezte, elmentünk hozzá, ahol jót beszélgettünk.

A néger férfivel két évvel később Canberrában találkoztam, amikor vízumot adtam ki részére hogy feleségéve, kislányával Magyarországra jöjjön rokonlátogatóba, mielőtt visszatér hazájába, Afrikába.



Ismét itthon (1980-85)

Életem négy éve ismét elszelelt Ausztráliában, s milyen gyorsan. Búslakodni nincs ok, hiszen mindössze 47 éves múltam, s szakmailag nem utolsó, amit e rövid emberi élet során elértem: első sydney főkonzul, majd első canberrai nagykövet lehettem. Arról nem is szólva, hogy előtte 4-4 évet Indiában, majd Indonéziában voltam diplomata. És a külügyi, vagy diplomáciai munkában egy dolog, ami biztosan állandó, s ez pedig a változás.

Így nincs más hátra, mint előre: indulunk haza. Már 1979. őszére szerették volna hazaindulásomat időzíteni, de kértem néhány hónaphalasztást, hogy lányom egyetemi tanulmányait befejezhesse. Így 1979 december első hetének végén indultunk, két nappal azután, hogy a legutolsó vizsgára is sor került. A diplomát nem kaphatta kézhez, mert ennek elkészítésére az ANU több hónapot igényelt. Hiteles magyar fordítással kértem a diplomát a nagykövetségen maradt munkatársaktól, hiszen tudtam, hogy Magyarországon ezek a hitelesítési ügyek nem kevés időt vesznek igénybe. A hitelesített, magyar nyelvű diploma pedig azonnal használható itthon. Gondoltam, de ez nem volt ilyen egyszerű. Öten mentünk Ausztráliába, de csak négyen indultunk haza: középső lányom már itthon volt, hogy egyetemi tanulmányait Budapesten tudja folytatni. Ő Canberra-ban az ANU-n két szemesztert elvégzett, s ennek alapján az ELTE biológiai szakán mehetett tovább.

A karácsonyt már Budapesten, családi körben töltöttük. Feleslegesnek tartom részletezni, hogy az egyszerű kijelentő mondat mögött mi minden rejlik: a lakást rendbehozatni, (festetés, parketta csiszoltatás, takarítás), kicsomagolás (azaz a csomagok kiváltása a repülőtéren, a csepeli szabad-kikötőben, vámkezeltetésük). Hogy mindez mennyi utána járást igényelt? Tengernyit, annak ellenére, hogy egyesek szerint állítólag jól és gyorsan intéztem az adminisztrációs ügyeket. Magyarországon az ügyek intézését mindig is megkönnyítette egy-egy karton cigaretta, s egy-egy üveg ital - nem lekenyerezés, hanem udvariasság céljából. (Máig sem felejtem el, hogy az egyik ausztráliai magyar ismerősöm, aki többször kihozatott Ausztráliába magyar előadóművészeket, számos alkalommal azzal dicsekedett, hogy egy-egy kardigánnal, vagy pulóverrel a Nemzetközi Koncertigazgatóság illetékes munkatársainál bármelyik magyar művész vendégszereplését el tudta intézni. Az igazság az, hogy erre itthon rákérdeztem az Igazgatóság felügyelő szervénél és ott megerősítették, hogy az állítás „sajnos" megfelel a valóságnak. És akkor az Ausztráliából hazatérő nagykövet ne kedveskedjen az eljáró magyar tisztviselőknek cigarettával, itallal?!)

A vámkezelések soha nem okoztak gondot számomra, mert talán a vámosok is tudták, hogy zűrös ügyeim nincsenek és nem is lesznek. Ezért nem volt gond számomra, hogy a kétszeri Ausztráliába indulás előtt írásban engedélyt kérjek a központi vámhivataltól, hogy a vámmentesen behozott, de a vámmentesség ideje alól még fel nem szabadult gépkocsimat értékesíthessem. Persze azt is megmagyaráztam, hogy Ausztráliába nemcsak a magas tengeri szállítási költség miatt, de azért sem vinném magammal, mert ott a másik oldalon közlekednek (Ott ma is balra hajts van érvényben!).

Nevetséges helyzetek is adódtak vámügyekben: mint olyan külszolgálatos, aki három évnél hosszabb időt töltött el külföldi állomáshelyén, a külügyi igazolás ellenében

vámmentesség illetett meg. Az akkori vámszabályok bizonyos tekintetben azonban meglehetősen szigorúan voltak, főleg idegen nyelvű és más nyomtatott irodalomra. Viszont a munkám megkívánta, hogy sokat olvassak, barátságos és ellenséges irodalmat egyaránt.

No, most már az a kérdés, hogy melyik kategóriába soroljam a James Bond könyvek sorozatát, vagy a CIA-t, avagy az angol titkosszolgálatot bemutató angol könyveket. Ezt miként hidaljam át? Hát, úgy hogy a Magyarországot bemutató angol nyelvű könyveket tettem a könyvek tetejére, ezeket követték a gyerekek tankönyvei, amelyek angol és magyar nyelvűek voltak, s csak utánuk következtek a „szépirodalmi" kiadványok. Gondom soha nem volt, pedig mindig elblicceltem a pontos listát a könyvekről. Igaz, egy-egy hazautazásnál a könyvek több százat kitettek.

Amikor Canberrából hazatértünk, kijött a vámos a lakásunkra, helyszíni szemlére és csomagjaink között talált egy láda vegyes italt. Nagyon vegyes volt, mert az történt, hogy egy whishys ládába beleraktam több féle üveget: volt abban whisky, gin, martini, vodka, körömlakk és körömlakk-lemosó. Nos, a repülőgép csomagterében a nyomáskiegyenlítő nem működhetett valami jól, s több bontatlan üveg tartalmának negyede, fele is elpárolgott. A dugón át elszivárgott az üvegből, mert a belső nyomás nagyobb volt a külsőnél. No, de ennek ellenére, volt néhány üveg ital, aminek a behozatala, hát bizony nem volt megengedett, illetve vámmentes. Megkérdeztem a vámtisztet: mit kellett volna tennem? Ott nem hagyhattam és nem adhattam el a vámmentesen beszerzett italokat, mert akkor az ausztráliai törvényeket sértettem volna meg. Alkoholista nem vagyok s ezért ilyen mennyiségű italt elfogyasztani egyből nem vagyok képes. Aki ezeket kiönti az bolond. Végül is 4-6 üveg ital nem olyan nagy mennyiség! Szóval, lezártuk az ügyet, s kapott egyet az eljáró vámtiszt is. Ő hangsúlyozta, Hammond orgonámat csak akkor vámkezeli, ha valamit játszom is neki. A Besáme múcso, azaz a „Szeretlek én", egész jól megfelelt a vámos ízlésének.

Mintha el sem mentem volt, mondták főnökeim. Először főosztályvezető helyetteseként dolgoztam, annak tudatában, hogy a főosztályvezető kihelyezését követően én lépek a helyébe. Legalább is, ezt ígérték. Kíváncsian vártam, bekövetkezik-e, vagy ismét úgy járok, mint az korábban már megtörtént velem.

Az Országgyűlés akkori elnöke hívatott. Közismert volt, hogy a magyar nagyköveteket magánemberként felkérte, vigyenek magukkal a fogadó országba az általa elkészített elsőnapi bélyeggel ellátott díszes borítékokat és kérjék fel az államfőt, a helyi parlament vezetőit, a kormányfőt, néhány minisztert, hogy aláírásukkal lássák el azokat.

Majd küldjék, vagy hozzák haza azokat és adják át neki. Ez velem is így történt, s azért is időszerű volt ez a dolog, hiszen az első ausztrál parlamenti küldöttség alig másfél évvel azelőtt járt Magyarországon, s azóta én sem voltam itthon. A borítékokat Ausztráliában nem volt nagy művészet aláíratni, mert az ideológiai, politikai nézet-különbségek ellenére ott egy dolgot igen nagy becsben tartanak: ha valakinek van szenvedélye. Márpedig a bélyeggyűjtés igen nagy becsben tartott „hobby". Így a főkormányzó, a parlament elnöke, a miniszterelnök és helyettese, s nem tudom még ki más írt alá borítékokat, amiket mentem átadni.

Még Ausztráliában voltam, amikor Iránban kitört az iszlám forradalom és megdöntötték a sah rendszerét, valamint Afganisztánban megindult valami, amiről ott túl sok információval nem rendelkeztünk, jól lehet, az ausztrál sajtó nem késlekedett beszámolni a nemzetközi élet fontos eseményeiről, fejleményeiről és nem restelte a saját szája íze szerint értékelni azokat. Afganisztánról leginkább arról szólt a fáma, hogy valami-

féle forradalom megindult, elrabolták az amerikai nagykövetet, Pakisztán igyekezett közbenjárni, hogy elsimítson dolgokat, de nem sok sikerrel. Az egyedüli konkrét dolog az volt, hogy Pakisztán Canberrából hazahívott főbiztosát otthon nem hagyták kicsomagolni sem, hanem nagykövetként azonnal Kabulba küldték. A nagykövetet személyesen jól ismertem.

Ausztráliában aggodalommal figyelték mind az iráni fejleményeket, mind az afganisztáni eseményeket. Én viszont 1979. decemberét részben „elutazgattam", hiszen jöttem Ausztráliából haza, megálltam Frankfurtban, ahonnan gépkocsival jöttem tovább, de benéztünk Münchenbe is, ahol élveztük a karácsony előtti téli hangulatot, s megnéztük Bécset is, ha már kocsival arra jártunk éppen. Hazaérkezésünk után rövid szabadság, és ahogy mondani szoktam „tollászkodás" 1980. elején kezdtem oda figyelni arra, hogy valójában mi is történt a nagyvilágban. 1979 decemberében azonban a szovjet csapatok bevonultak Afganisztánba „elvtársi segítségnyújtás" okából.

1980 januárjában fogadott az Országgyűlés elnöke. S miután megköszönte az ausztrál vezetők által aláíratott borítékokat, megkérdezte, hogy a Külügyminisztériumban melyik főosztályon dolgozom. Kiderül, amelyhez Afganisztán is tartozik. Megkérdezi, hogy mi történt ott és ki rendelte el, hogy a szovjet csapatok vonuljanak be. Paff lettem: mert tényleg nem sokat tudtam az ügyről, annak valós hátteréről. Másrészt, nem tudtam pontosan felmérni, hogy az Országgyűlés elnöke, az MSZMP PB tagja ezt komolyan kérdezi, avagy – finoman szólva – provokál engem, aki hozzá képest senki sem voltam. Így nem volt más kiút számomra, mint ötölni-hatolni. (Úgy éreztem magam, mint 1968. augusztusában, amikor mint főkonzult felkeresett az Ausztrál Kommunista Párt küldöttsége és érdeklődött a csehszlovákiai elvtársi segítség-nyújtás iránt és egyben tiltakozott is a magyar részvétel ellen. Akkor is csak ötöltem-hatoltam.) Erre útnak engedett, hogy vagy valóban nem tudom mi történt ott, vagy nem akarom neki elmondani a véleményemet. Amikor visszamentem a minisztériumba, főnökömnek, a főosztályvezetőnek, aki egyben jó barátom is volt, elmondtam a történteket. Ő megnyugtatott, jobb volt, hogy elmismásoltam a dolgokat, mert senki nem ismeri pontosan a történteket, s egyelőre csak az biztos, hogy a „szovjet vezetés erős része kész akár az utolsó szovjet katonáig is harcolni Afganisztánban".

Volt még más ausztráliai visszaköszönés: korábban említettem, hogy 1979. októberében magyar televíziós stáb járt Ausztráliában és filmet készítettek az országról, és az ott lakó magyarokról. Ebben is részt vettem: mint tanácsadó, sőt szereplőként is, hiszen a film bemutatta a Sydney operaházban megrendezett kiállítást az opera magyarországi történetéről, s ezt a kiállítást a helyi kulturális miniszterrel, és az opera főigazgatójával együtt nyitottuk meg. Szóval a filmet először bemutatták szűkebb szakmai körben, ahol az első reagálás az volt, hogy jó és szép film, de kissé túlságosan rózsaszín, azaz túl szépen mutatja be az országot és azt, hogy a helyi magyartok miként élnek ott, mire jutottak új hazájukban. Természetesen volt, aki az akkori magyar nagykövetet akarta pellengérre állíttatni, mert „a film nem lett eléggé osztályharcos". A józan ész azonban gyorsan felülkerekedett és az illetőt helyre tették.

Számomra külön emlékezetes maradt az új-zélandi miniszterelnök látogatása és megbeszélései. Részben azért, mert canberrai nagykövet működésem eredményességét ismét aláhúzta: hiába nem akarták elfogadni, hogy ő jönni szeretne, hogy lássa, hol készült az elektromos motorvonat, mégis jött. Lebeszélni sem lehetett erről. Pedig a vonat ügye nem teljesen problémamentes.

A Sydney kereskedelmi konzul hazajött szabadságra és felkeresett, a minisztériumban, ami természetes dolog volt, hiszen jól ismertük egymást, annak a főosztálynak voltam a vezetője, amelyhez Ausztrália tartozott. Hozta magával akta táskáját, amitől karja majdnem leszakadt. Megkérdeztem, „Te vasakat cipelsz a táskádban?" Nevetve mondta, hogy igen. Ugyanis, a motorvonat fékrendszerének két fékvonó rúdját magánál hordta. Gyártás közben a vonórúd hosszát elméretezték. Azért, hogy ne kelljen újra gyártani, meghosszabbították. Ettől azonban a rúd végén lévő kör, ami a fékpofára akaszkodott ovális lett és abban a fékpofa bütyke lötyögött és nem pontosan húzta be a féket. Ezt az új-zélandi szakemberek észlelték, a motorvonatokat szétdobták: mindent átvizsgáltak. (A fékvonórúd mellett még egy műszaki hiányosságot találtak: az egyik kocsi tetején, miután ráléptek, felpattogzott a festék, mert alatta egy laposra taposott Symphonia cigarettás doboz rejtőzködött. Ezt sem lehetett letagadni.) A kereskedelmi konzul azért hurcolászta magával a két vasrudat, mert nem merte sehol ott hagyni, nehogy letagadják a történteket. Jelentéssel ugyanis már hazaküldte a mintákat, de nem akarták elhinni neki azt, amit jelentett és amit az új-zélandi szakemberek állítottak. Így ahová ment elpanaszolni a hanyag munkát, mindenütt be tudta mutatni a tárgyi bizonyítékot.

Nos, Muldoon új-zélandi miniszterelnök a fenti problémák ellenére is jött, s méghozzá nem is akárhogyan: az Air New Zealand menetrendszerinti járatával Londonba, onnan a MALÉV menetrendszerinti járatával Budapestre. A MALÉV kérésünkre kitett magáért, hogy Új-Zéland miniszterelnöke és kísérete már a fedélzeten, azaz először magyar talajon jól érezzék magukat. Biztonsági kíséret nincs, feleség van. A teljes küldöttség mindössze 6-7 fő. Itthon megdöbbentek e szerénység láttán. A program remekül sikerült, különösen nagy tetszést aratott a Szalajka völgye, valamint Eger, s főleg a székesegyház és ott az orgona előadás.

Említést érdemel, hogy remekül sikerültek a politikai megbeszélések. Olyan volt a hangnem, mintha az amerikai politika ernyője alá tartozó Új-Zéland azt kívánta volna sugallni, hogy bár a feszültség itt-ott izzik, s emiatt számos alkalommal van olyan látszat, hogy „magyarok lassítsatok". Mi mégis azt mondjuk, folytassátok, mert ez a célszerű út. Megkérdezte az egyik magyar felső vezetőt, hogy mi a hivatalos vélemény a trianoni, illetve a párizsi békeszerződés által meghatározott magyar határokról, természetesnek tekinti-e a magyar vezetés azokat. Egyetértett a válasszal, hogy nem. Viszont tudomásul vette azt a kérdést is, mit lehetne tenni, neki indítani néhány magyar hadosztályt a szomszédos országoknak, amelyekhez Magyarország nagy részét akkoron csatolták? Ez nem lenne járható út, hiszen senki nem állna ki Magyarország mellett. Az nem várható, hogy amikor a hazánkat súlyosan érintő két pusztító világháború után az európai és a világ-béke fenntartását szeretnénk elérni és minden nemzetközi fórumon ezt hangsúlyozzuk, akkor a katonai megközelítést bárki reális lehetőségként fogadná és támogatná. Ez a megközelítés Keleten különösen nagy ellenállásra találna.

Muldoon miniszterelnök hangsúlyozta, tudja, Magyarország a szocialista blokk tagja, mégis érdekli, mi miként ítéljük meg nemzetközi helyünket, különös tekintettel arra,

hogy a nagy „túlélőkről" van szó, amikor a magyarok szóba kerülnek. Úgy látja, és értékeli, hogy Magyarország több kérdésben kissé más, mint a blokk többi tagja, bár nem is olyan, mint a román politika, mert a magyar vezetésnek a szavahihetősége – mind a magyar belpolitika, mind a nemzetközi törekvéseket illetően – kétségbevonhatatlan. Nevetve vette tudomásul a megfogalmazást, nehéz pontosan válaszolni, hogy Magyarország nyugati vagy keleti ország. Nemcsak azért, mert a magyarok valahonnan Keletről jöttek Nyugatra a Kárpát medencébe, hanem, azért is, mert az egyik fő probléma, hogy Magyarország a Keletnek túlságosan nyugati, viszont a Nyugatnak meg túlságosan keleti. Ez mindig is így volt és így is maradt, még akkor is, ha időközben valamilyen ideológiai megközelítés került az előtérbe. Ha nem is akkor, de később lett folytatása a motorvonat ügyletnek, sőt nemcsak Új-Zélandon, hanem Malaysia-ban is.

Koránts em lenne könnyű felsorolni az összes személyiséget, akik ebben az időszakban hivatalosan ellátogattak Magyarországra azokból az országokból, amelyekkel munkaköröm kapcsán foglalkoztam. Számomra és feleségem számára nagy élményeket jelentett kísérni az indonéz, valamint a thaiföldi miniszterelnök helyetteseket, az ausztrál és az indiai külügyminisztereket, s nem utolsó sorban Szuharto indonéz köztársasági elnököt, és még hosszú lenne a lista.

Két momentumot emelek ki. Az egyik eset a thai miniszterelnökhelyettes feleségével történt: sétáltak a belvárosban, a Petőfi Sándor utcában. Magyar részről nejem, a minisztérium Protokoll Főosztályának egyik munkatársa, továbbá egy fiatal külügyes kollegina, mint tolmácsnő voltak vele és thai kíséretének tagjaival. A thai vendég bement az egyik Aranypók üzletbe, amely bőr tárgyakat – női retikülök, férfi aktatáskák, kesztyűk és hasonló termékek széles skáláját árusította. Az asszonyság szeretett vásárolni. S amikor a pultra kitett kínálatot már szűkösnek találja és benyúl a kirakatba és onnan is kiveszi a neki tetsző táskát. A fiatal magyar segéd eladó-leányzó felsikolt, hogy „vezető kartársnő, a vendég belenyúlt a kirakatba és kivett onnan tárgyakat". Rohan oda feldúltan a vezető kartársnő is, aki azt hiszi, baj van. A thai vendég nem érti, mire a sikoltás, miért rohan oda a vezető, amikor ő mindössze még egy további táskát vesz meg. A vezető kartársnő sem járhatott még a határon kívül, mert először azt hiszi, hogy vérnek kell folynia. Nejem megnyugtatja, hogy nem kell hívni sem a rendőrséget, sem a tűzoltóságot, hiszen nincs semmi probléma: a vendég ezt a táskát is kifizeti, akárcsak a többit. Annyi történt, hogy úgy vásárolt, mint Bangkokban és más thai városokban megszokta: mindent kiraknak elé, és biztatják, ha lát még egyebet is, ami elnyerte a tetszését, akkor vegye el és ki, a lényeg, hogy minél többet vásároljon és fizessen. Amiért benyúlt a kirakatba, nem kell őt meg verni!

Mondanom sem kell, hivatali kötelmem lett, hogy felhívjam az Aranypók vezérigazgatóját, akivel gyorsan tisztáztuk a kérdést és ő is egyetértett, hogy ez nem a legjobb bánásmód a külföldiekkel, s főleg az ilyen magas beosztású és pénzes külföldiekkel való foglalkozásban (a vendég nemcsak a miniszterelnök helyettes felesége volt, hanem az egyik jó nevű gyógyszergyár vezérigazgatója.). Az Aranypók vezérigazgatója elmondta, hogy ez a munkatársi állománya, velük kell dolgoznia, ezért illemtan órákat is kell rendeztetnie.

Szerencsére, a thai vendég asszony nem vette észre, hogy ennek a jelenetnek mi volt a magyaros háttere, ugyanis, a fogadtatás, az általuk tapasztalt vendégszeretet messze elnyomta ezt a kis incidenst. Az a melegség, amit például Bábolnán is tapasztaltak feledtetett minden mást.

Rao indiai külügyminiszter akkor látogatott Magyarországra, mikor indiai részről hivatalos javaslat hangzott el, hogy a nemzetközi helyzet bonyolultsága és kedvezőtlen alakulása miatt a világ állam-és kormányfői, vagy az egyes országok elsőszámú vezetői

vegyenek részt a ENSZ soron következő ülésszakán és személyes részvételükkel is kíséreljék meg elősegíteni az enyhülési folyamat visszafordításának a megakadályozását. Amikor a hivatalos külügyminiszteri megbeszélésen bejelentésre került, hogy Magyarország elfogadta ezt az indiai kezdeményezést és a legmagasabb szinten képviselteti magát az ENSZ következő közgyűlésén, Rao külügyminiszter felállt a tárgyaló asztalnál és örömében hangos ujjongásban tört ki, s elkezdett tapsolni is. Ezt egyáltalán nem lekicsinylően gondolom, mert jó volt látni az arcán az örömöt és elégedettséget. Mondanom sem kell, hogy Magyarország akkor már a sokadik volt a listán, amely bejelentette részvételét: ezt a bejelentést számos egyeztetés előzte meg és nem csak a Szovjetunió, de számos más környékbeli szocialista ország is hivatalosan közölte részvételét.

Canberrából történt hazatérésem után egy ideig főosztályvezető helyettesként dolgoztam. A területet felügyelő miniszterhelyettest itthon segítettem, amikor a mi főosztályunkhoz tartozó országból érkezett miniszterhelyettes/csoportfőnök külügyi konzultációra. Ezeket a megbeszéléseket is viszonozni illett és a miniszterhelyettest elkísértem ezekre az utakra. Néhány ilyen konzultációt is felvillantok: Budapesten járt a ceyloni, azaz Sri Lanka-i külügyminiszter, aki viszontlátogatásra hívta meg magyar partnerét. A miniszter más irányú elkötelezettsége miatt nem tudott utazni, és hogy túl sok idő ne essen ki az illetékes miniszterhelyettes ment Colombóba. Korábban már járt Budapesten a burmai elnök, a külügyminiszterrel és helyettesével is, akik szintén meghívták partnereiket. Megint csak a magyar külügyminiszterhelyettes utazott Rangoonba,. Ha már úgy is ott jár Colombóban, csak Thaiföld fővárosán Bangkok-on keresztül, átszállással lehet Rangoonba repülni. Ha már Bangkokban át kell szállni, akkor már ott is kell valami időt tölteni, ne legyen sértődés, hogy ott vagyunk, de még azt sem mondjuk, hogy jó napot. Tehát az útvonal kialakult: Colombo-Bangkok-Rangoon. Hazafelé pedig megállás Iszlamabadban, Pakisztán fővárosában, ahová szintén van már hosszú ideje érvényes meghívás külügyi konzultációra.

Különben is, ez az Afganisztánnal kapcsolatos probléma annyira terheli a nemzetközi légkört. Pakisztán a térség leginkább érintett országa, bár ő „másodhegedűs", hiszen a prímet az USA viszi és pénzeli is az egész ügyet, ami azonban Pakisztán számára sem fenékig tejfel. Látja ugyanis, hogy Afganisztán, a legközvetlenebb szomszédja a bipoláris világban a két vezető világhatalom között mindössze ütközőpont. A pakisztáni vezetés persze, hogy nem ért egyet a kommunista filozófiával és gyakorlattal, az Afganisztánban lezajlott szovjet eljárással. Szovjetunió neki is szomszédja, mint ahogy Kína is. Na már most, ezek egymással sem állnak valami jó viszonyban, de mindketten haragosai az USA-nak, amely neki katonai szövetségese, még akkor is, ha ez a fránya katonai szerződés már nem sokat ér a nukleáris, a neutron fegyverek, meg az interkontinentális rakéták korszakában. Szóval várják a magyar külügyi konzultációt, hiszen lehet, ők valami üzenetet is hozhatnak a leginkább érintett Szovjetuniótól. S, ha nincs is üzenetet, akkor is kíváncsiak arra, hogy a magyarok mit mondanak az egész ügyben. Mindemellett, esetleg ők is üzenhetnek!

A csapat végül is háromtagú lett, mert az akkori Külkereskedelmi Minisztériumból csatlakozott az illetékes osztály vezetője is, hogy a nemzetközi politikai kérdések mellett a meglátogatott országokban a gazdasági-kereskedelmi együttműködés időszerű kérdései is kellő hangsúlyt nyerjenek.

Micsoda út volt. A megbeszélések sziporkázóak voltak, még akkor is, ha esetenként a nézetek élesen összecsaptak, s nem csak Afganisztán miatt. A meglátogatott országokban a „tenyerükön hordtak", ami a magyar külpolitika és diplomácia elismerését jelentette. Olyan kérdésekről is nyíltan tájékoztattak például Burmában, hogy milyen nehéz a politikai helyzetük, mert északról a hatalmas Kína, nyugatról az óriási India szorítja és tartja őket béklyóban, keletről pedig a náluk jóval nagyobb és erősebb Thaiföld, ahonnan részben a fegyverek áramlanak be a burmai lázadók részére, illetve a kábítószer talál tranzitutat Burmán át Európa irányába.

Olyan helyekre is elvittek, amelyek szenzációszámba mentek: Ceylon szigetén Candy-ba, a régi fővárosba, Burmában Paganba, ami szintén az ősi főváros, a pagodák tucatjaival, Pakisztánban Lahorba, ami a Hindusztán félsziget, azaz a régi, még egységes India kulturális bölcsője volt. Ha fentiek nyomán valakiben olyan érzés támadna, hogy ez turisztikai út volt, kénytelen lesz kiábrándulni: az út piszok fárasztó volt, kemény munkával. Előfordult, hogy egy-egy éjszakai repülést követően megérkezésünk után egy órával már a külügyminiszternél voltunk, mert neki a következő napok során nem lett volna ideje a magyar miniszterhelyettest fogadni. Erre nem lehet azt mondani, hogy álmos vagyok. Nos, a miniszter elmondja értékelését a nemzetközi helyzetről, a kétoldalú kapcsolatokról, s várja a magyar választ. A magyar miniszterhelyettes meghallgatja a minisztert, majd válaszol: a kíséretében lévő főosztályvezető-helyettes pedig mindezt jegyzeteli, lehetőleg olyan pontosan, miként elhangzott. Lezajlott a 40 -50 perces látogatás a miniszternél, s akkor már nem megyünk vissza a szállodába, javasolja a miniszterhelyettes partner, hanem megkezdjük a konzultációt, amihez az alaphangot minisztere már megadta. Bemutatja munkatársait, akik örömmel közlik, hogy ha befejeztük a megbeszélést, akkor lesz a díszebéd, s onnan megyünk tovább a társminisztériumokba. Úgy gondolták azok a kollégáik is nagyon fognak örülni, ha megismernek minket, s főleg ha hallhatják a magyar elképzeléseket a kétoldalú kapcsolatok fejlesztéséről.

Szóval, vacsora után azért ágyba kerültünk. Szerencsére, a meglátogatott országokban is volt szombat, meg vasárnap, amikor legfeljebb a helyi kísérőknek és gépkocsivezetőknek adtunk munkát, mert akkor közelről is láttuk az országot, az embereket. No, meg ezek hozzánk képest nagy méretű országok: Burmában Rangoon-ból Paganba, vagy Pakisztánban Karacsiból Iszlamabadba repülni néhány óra. A repülőutakat lehet úgy is szervezni, hogy a hét végét a vendégek olyan helyeken töltsék ahol sok szép látnivaló van, mint az ősi burmai fővárosban a csodálatos, több száz, vagy ezer éves pagodák tömkelege, Pakisztánban pedig Lahorban , az ősi India kulturális bölcsőjében a varázslatos Salimán kert, valamint a régi palota, benne a magyar festőművész fal-freskói, stb.

Voltak persze vidám pillanatok is. Paganban Burma ősi fővárosában nagyon szép szállodában helyeztek el: bungalók voltak. A főnök kapott egy önálló bungit, a külkeres kollégával pedig ketten osztoztunk egy hasonlón. „Szűkösen" megvoltunk és elfértünk a 3 szobában. Amikor a helyszínre érkeztünk, az idő meleg volt – mi alig szabadultunk ki a magyarországi télutáni időjárásból. Paganban húsvétoztunk, ha jól emlékszem! Nos, a szállodában jól behűtötték a szobákat. A küldöttség két ifjú titán tagja nem berendezkedett a szobákban és kicsomagolt, hűtött italt fogyasztott, hanem shortban kirobbant a kertbe és a slaggal egymást locsolta a napfény áradatban. Mondjam, hogy a víz itthoni jó meleg fürdővíz hőfokú volt, a nap legalább 40 Celsius fokkal sütött. Az egész jelenet a helyiek számára volt paradoxok: nem értették, miért vágyunk a tűző nap fényére, amitől szép fehér bőrünk esetleg megbarnul, miért a meleg slag vizével fürdünk önfeledten, nevetve-kacagva, amikor a fürdőszobában előkészítve a kád, a zuhany és minden a tisztálkodáshoz. Később elmagyaráztuk, hogy hosszabb idő óta nem túl sok napot láttunk az európai télben.

A pagani szálloda viszonylag közel volt az Irrawardy folyóhoz, aminek a túlsó partja a lázadók ellenőrzése alatt állt. Így bőven volt katonai kíséretünk. Ezt nem bántuk, hiszen semmi kellemetlenséget, gondot nem okozott számunkra. Viszont a katonák elkísértek egy-egy vacsorára is. Paganban mi nagy vendégnek számítottunk, tehát a helyi vezetés igyekezett kitenni magáért. A katonai helyzet miatt ez a vezetés leginkább katonai volt, tagjai estére polgári öltönyt öltöttek. Hát rossz volt látni, hogy mit kínlódtak a nyakkendős, zakós viseletben, amikor nekik a kényelmest a zubbony, a csizmás nadrág jelentette. Angolul nem tudtak. Mi pedig nem ismertük sem a burmai és a helyszínen használatos nyelvet. Így a beszélgetések zöme monológokból állt, amire a másik fél legfeljebb illedelmesen bólogatott. Mi magunk között ékes magyarsággal dicsértük a tájat, a környezetet, amit aznap láttunk, s fogyasztottuk a rendkívül ízletes helyi ételeket: a politikai helyzetelemzésnek megfelelően, azaz, az ország földrajzi helyzetéből adódóan kínai és thai hatású helyi ételeket ettünk.

Az is felejthetetlen volt, hogy a pagani szálloda bejáratánál minden alkalommal 4-5 szép burmai leányzóból álló, kétoldalú sorfal várt és üdvözölt bennünket, mégpedig forrón gőzölgő, illatos frottír kendővel, hogy dörzsöljük le az út porát, s a forró és illatos nedvesség pedig szabadítson meg az izzadtságtól. Tetszett a fogadtatás és el is határoztuk, ha hazaérkeztünk ott is bevezetjük ezt a gyakorlatot: feleségeinknek kötelezővé tesszük, hogy így fogadjanak minden hazaérkezéskor, nehogy előforduljon akár egyszer is, hogy elmaradt a forró, illatos kendő!

Hasznos és csodálatosan szép út volt. Itthon természetesen jelentést kellett írni az útról, a tárgyalásokon kifejtett nézetekről, a kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeiről, tapasztalatokról. S mindezt persze olyan hosszan, hogy legyen is, aki elolvassa. Hiszen a Külügyminisztérium a jelentést jóváhagyatta és szétküldte a relációkban érintett más magyar kormányhatóságoknak. Tehát, 4-5 oldal maximum!

Ezt a több hetes utat, ami az itthoni télből a meleg nyárba vitt el nemcsak megúsztam, hanem nagyon is élveztem. Főnököm is! Olyannyira, hogy egy évvel később újabb útra vitt magával: végig látogattuk az ASEAN tagországait. (Akkor a szervezetnek öt tagja volt, Brunei csak jóval később lett az.)

Kezdtük azzal, hogy Zürich-ből kerek 24 órát repültünk a Swiss Air igen kellemes járatával Maniláig. A légi út utolsó fázisa Bangkoktól volt Maniláig. Bangkokból felszálltunk és fél óra multán gazdag ebédet kezdtek tálalni. (Itthon legalább reggel 5-6 óra volt még csak, hiszen mi időben előre repültünk, s ki kíván ilyen korán ebédelni. Emellett, a Bangkok előtti útszakaszon egyszer már ebédeltünk, hiszen a délidőt India magasságában aznap már átrepültük! Ez legfeljebb itthoni késői vacsorának számíthatott!)

Kitértünk az ebéd elől, amit a felszolgáló bájos és csinos hostess vett rossz nevén – különösen amiatt, hogy a kabinban mi voltunk az egyedüli és ráadásul magyar utasok és őt nemzeti érzéseiben sértettük meg: ugyanis magyar volt. A MALÉV munkatársa volt, aki szakmai gyakorlaton, vagy tapasztalatcserén vett részt a svájci légitársaságnál és így utazott a világnak azon a felén. Főnököm erre való tekintettel elfogyasztott egy italt, és egy adag fagylaltot, de én akkor már mindössze egy pohár italra voltam képes.

Remek és különben eseménytelen repülőút után megérkeztünk Manilába. Be a szállodába, ahol a tokiói, de a Fülöp-szigetekre is akkreditált magyar nagykövet is velünk lakott. Első éjjel ájult alvás. Másnap pedig jön a munka. Először egy üzenet: a külügyminiszter sajnos beteg lett, így vele a találkozás és megbeszélés a hivatalában elmarad. Fogadja viszont a magyar külügyminiszter-helyettest a kórházban, betegágyán! Hát ez nem semmi! Ismerni is kell őt ehhez: Romuló külügyminiszter a Fülöp-szigetek kormányának az a legrégebbi tagja, aki a második világháború végén MacArthur amerikai tábornokkal együtt szállt partra, amikor a japán megszállás alól felszabadították az országot. Romuló mindig dicsekedett azzal, hogy ekkor nagyon óvatosan kellett eljárnia, mert ő MacArthur-nak a derekáig sem ért fel. S amikor az amerikai tábornok a hajóról a vízbe ugrott és elkezdett a part felé gázolni, neki vigyázni kellett, nehogy bele fulladjon a vízbe, ami azon a partszakaszon őt teljesen ellepte. Azzal is viccelődött, hogy akkor nevezték ki tábornoknak, s azóta is ő a kormány egyedüli tábornok tagja. A hadviseléshez semmit sem ért, de ennek ellenére a szocialista országok rendszeresen militaristának kívánják beállítani a Fülöp-szigetek kormányát.

Szóval, beteg, kórházi ápolásra szorul, de fogad. Elsőnek irány a kórház. Egyágyas szobában fekszik, s ott fogadja a főnököm, akit elkísérek. Belépünk, Romuló meglát, s felkiált: nicsak, hát ez a fickó az, aki elkísért engem a maguk elnökéhez is, amikor nemrégiben Budapesten tettem hivatalos látogatást. Most jelent meg a külpolitikánkról írott könyvem, s ebben benne van a fénykép is, amikor elnöküknél jártam és ez a fiatalember tolmácsolt nekem, mondta és már mutatta is a könyvet, s abban a fényképet.

Utána üdvözölte csak a főnököm, aki egyáltalán nem sértődött meg, hiszen ez a jó hangulatú fogadtatás meghatározza az egész látogatás légkörét. Ezt nem rontotta el az sem, hogy Romuló következő szavai már arra koncentrálódtak, hogy magyarázza, miként értékeli könyvében is a nemzetközi helyzet alakulását. A kedvező fejleményeket, mint a feszültség enyhülését, a lefegyverzéssel és leszereléssel kapcsolatos tárgyalások előre haladását nagyban gátolja azonban az egyik leghátráltatóbb tényező – a Szovjetunió afganisztáni bevonulása és katonai akciója. Kérem, mondják meg szovjet barátaiknak, hogy vakok, ha nem látják be, az egész nemzetközi légkört mérgezi ez a helyzet és probléma. Nemcsak arról van szó, hogy bármit is mondunk amerikai barátainknak, amivel szeretnénk rájuk hatni annak érdekében, hogy segítsék elő a nemzetközi légkör további javulását, részben az itteni támaszpontok felszámolásával, azonnal visszavágnak, hogy nem látjátok, hogy az oroszok mit tesznek Afganisztánban?

Romuló azzal érvel, hogy tárgyalások folynak az USA-val a Fülöp-szigeteken működő amerikai katonai (azóta már felszámolt Clark-base légi és Subic Bay haditengerészeti) támaszpontok felmondásáról. Az ezzel kapcsolatos filippín érvelést nagyban nehezíti az, hogy a szovjet magatartás miként alakul Afganisztánban, mondta. Kitért emellett arra is, hogy az ENSZ-ben az u.n. fejlődő világ országai egyetlen szavazáson sem támogatták, hanem élesen elítélték a Szovjetunió afganisztáni akcióit. A szovjet vezetésnek észre kellene venni ezt, hiszen az ENSZ-ben a fejlődők általában támogatják a szovjet magatartást, kezdeményezéseket. Szóval, mondják meg szovjet barátaiknak, ha jót akarnak és miért ne akarnának, akkor sürgősen vonuljanak ki Afganisztánból.

A többiben egyetértünk, mondta nagyvonalúan. Azok részletek. Vitassák, vagy beszéljék meg azokat külügyes kollégáikkal. Természetes, hogy átadtuk a magyar külügyminiszter üdvözletét, jobbulást kívántunk neki és biztosítottuk, hogy a manilai látogatás célja tovább fejleszteni az országaink között már működő kapcsolatokat, amelyeknek a megteremtésében neki személyesen is nagy érdemei vannak. (A diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló hivatalos okiratot személyesen írta alá, másrészt szép emlékei voltak budapesti látogatásáról és tárgyalásairól.)

A többi hivatalos megbeszélés is jó hangulatban és alkotó légkörben zajlott le. Számomra nagy örömet jelentett, hogy ismét végigjárhattam azokat a szép és történelmi helyeket, amelyeket korábban már megismerhettem Manilában, valamint környékén, illetve megint láthattam olyan kulturális előadást, amely nemcsak szívemhez nőtt, hanem, amelynek a

magyarországi bemutatását kezdeményeztem és meg is valósult. Ez a Bayanihan filippín népi együttes előadása volt. (Budapesti bemutatásukat nem láthattam, mert akkor már nagyköveteskedtem Ausztráliában. Javaslatomra Puja Frigyes, magyar külügyminiszter felvetette Romuló külügyminiszternek hivatalos magyarországi látogatás során, hogy érdemes lenne a Magyar Állami Népi Együttes és a fillipínó Bayanihan együttes kölcsönös fellépését napirendre tűzni, úgy, hogy amikor világkörüli, vagy amerikai, illetve európai körútra indulnak egymás országait az útvonal és fellépés tervbe bevonni. Így került sor a Bayanihan, filippín együttes nagy sikerű budapesti fellépéseire.)

Manila után rövid repülőút Szingapúrba, ahová vízum nélkül érkeztünk. Mondjuk nagy baj nem történt, nem csak azért, mert jogilag ez „lezongorázott" ügy volt, írásban már megállapodtunk a diplomata útlevelekre vonatkozó vízumkényszer megszüntetéséről. S mert amikor a repülőtéren kinyitották a repülőgép ajtaját és ki akartunk lépni, hát kibe ütköztünk: Szingapúr előző Canberra-i nagykövetébe, akivel hosszabb időt töltöttünk együtt Ausztráliában, de aki időközben szintén hazatért és protokoll főnök lett. Kedvességből ő jött ki elénk a repülőtérre és vitt be a szállásunkra.

Mondjam azt, hogy a tenyerükön hordtak minket?! Nem kíméltek, elmondták véleményüket a világ helyzetéről, ahogy ők látták, ezen belül Afganisztánról és egyéb égető problémákról. Nyilvánvaló, hogy Afganisztánnal kapcsolatosan azt emelték ki, hogy a szovjet katonai akció mennyire indokolatlan volt, mennyire sértette a nemzetközi jogot. Az sem nyerte el a szingapúri politikai vezetés tetszését, hogy az atomfegyver után ekkorra a neutron fegyver került elő. Így aztán szidták a Szovjetuniót és az Egyesült Államokat egyaránt, csak nem egyenlő és egyforma mércével és hangerővel. Ha emlékezetem nem csal, ekkor és itt kezdték el megfogalmazni azt a nézetet, hogy a Szovjetunió mint világhatalom esetleg szét esik, felbomlik.

Szingapúr területileg nagyon kicsi a környező országokhoz viszonyítva. Látnivaló mégis nagyon sok van és rendkívül érdekesek. Főleg egy olyan valakinek, aki 1961. óta kisebb-nagyobb rendszerességgel járt ott és láthatta a változásokat és a fejlődést. Az utóbbi egyenesen szédületes volt: utcák, negyedek tűntek el, hogy helyet adjanak az új, és modern épületeknek. Különösen a repülőtér, valamint néhány szálloda volt egyenesen észbontó: mint a Peninsula-, a Sangrilla, valamint a Mandarin- szálloda. Utóbbiban a kínai történelem legkiemelkedőbb eseményeit bemutató színes fafaragások, kb. 15-20 méter hosszúságú szálfákon a szálloda halljában lélegzetállítóknak tűntek. Ezeket később is módomban állt látni és magyar vezetőknek „eldicsekedni", hogy miket is ismerek ebből a városállamból. Persze az orchidea kerttel sem vallottam szégyent, amikor több magyar személyiségnek javasoltam, hogy nézzük meg azt is. Ez még érdekesebb volt számukra, mint az öbölt átszelő modern függővasút (ami, ha jól emlékszem addigra egyszer már le is szakadt).

Szingapúrból irány: Indonézia, Dzsakarta. Hát bizony érdekes volt ismét visszatérni. Utoljára 1975-ben jártam 3-4 napra itt: úton Canberrába, családommal megálltam Delhiben, és Dzsakartában néhány napra, hogy a gyerekek lássák hol születtek és hol nevelkedtek. Azóta elszaladt néhány év, már bőven Szuhartó-korszak volt és ami a legjobban meglepett, hogy az egyszerű emberek mennyire Szukarno előző és 1965-ben megbuktatott elnököt emlegették, éltették. Számos taxit Szukarno fényképe díszítette és több taxisofőr magasztalta őt.

A hivatalos megbeszélések a szokásos szinten és hangnemben zajlottak. Az indonéz álláspont és magatartás tűnt a legkiegyensúlyozottabbnak, vagy igyekezett annak látszani, hiszen ő kísérelte meg, hogy az ASEAN vezéregyénisége legyen. Ez pedig nem engedheti meg a csapongást, vagdalkozást. Már kezdett lecsengeni 1965. tragédiája és traumája és az indonéz politika is igyekezett minél szélesebb körűen értékítéletet alkotni és mondani. Ezt pedig szélsőségesen nem lehet megtenni. Nagyon eredeti képet adott erről az Adam Malik köztársasági elnökhelyettessel folytatott megbeszélés. Ez számomra igen emlékezetes maradt, hiszen Adam Malik egy időben az ANTARA indonéz hírügynökség vezérigazgatója volt, s mint sajtóattasé ebben a minőségben mutatkoztam be nála és neki. Az indonéz külügyminisztérium sajtófőosztályának akkori vezetője, Alex Alatas most pedig az alelnök titkárságának a vezetőjeként üdvözöl nagy szeretettel és mondja el miniszterhelyettesemnek, hogy milyen jó volt velem együtt működni 1961-65 között.

Szóval, csak ilyen formálisan és hűvösen fogadtak minket. Hozzáteszem, egy hetes indonéziai tartózkodásunk során volt 3-4 nap ünnep, amikor nem tudtak velünk jobbat „csinálni", mint elvittek Dzsogdzskartába, az indonéz kultúra fellegvárába, valamint Bali szigetére. Minő szomorú napok! Aki ismeri a világnak ezt a tájékát, egyből fogja tudni, hogy a lehető legjobb történt velünk.

Dzsogdzsa környékén van a világhírű Borobudur, amit az UNESCO pénzügyi és kulturális segítségével addigra már rendbe hoztak. Indonéziai nagykövetségi szolgálatom időszakában nem láthattam, mert még el sem kezdték a renoválását, másrészt a környéke lázadók által bizonytalanná tett körzet volt. Most nagy örömmel vettem részt a kirándulásban, hogy megnézhessem az egyetemes kultúrának ezt a kiemelkedő alkotását. Nagyon szép volt, bár egy dologban nem váltotta be a reményeket:

Az a mondás járja, hogy aki az emlékmű álló stúpákba be tud úgy nyúlni, hogy kezével megérintse (megmarkolja) a bent ülő buddhista pap szobrának a férfiasságát, annak három kívánsága teljesül. Hát, hosszú karjaimmal be tudtam nyúlni a stúpába, és végigmatattam a szobrot teljes egészében, hosszában-széltében, de férfiasság sehol sem volt! Nagyon kerestem, de sehogy nem akadtam bele. Azt mondták, ilyen nincs, mert kell lennie ott valaminek. Mivel sok stúpa van, megkíséreltem ugyanezt egy másiknál. Ott sem volt semmi!

Dzsogdzsa után Bali szigete. 1961 augusztusában jártam ott először, s utána 1962. húsvétkor, majd ki tudja hány alkalommal. Láttam a sziget változásait, a modernizálás folyamatát. Ebből voltak olyan jelenségek, amelyeknek örültem, de voltak olyanok is amelyek kimondottan elszomorítottak. Nyilvánvaló, hogy a telefon bevezetése és elterjesztése csak olyan dolog lehet, aminek örül az ember: azaz, felveszi a telefont a szállodai szobában és onnan egyenesen, közvetlenül hívhatja a budapesti számon a családját. Viszont a szálloda épülete maga, ami nagyon modern és óriási, teljes egészében elvette a tengerpartnak azt a csodálatosan szép és természetes részét, amely számomra legkedvesebb volt. Azt nem is emlegetem, hogy a tojásrántottába kevert kábítószer – amit én nem próbáltam ki, hiszen kiemelt vendégek voltunk – csak hallomásból jutott el hozzánk. Viszont, amit láttam és tapasztaltam: amikor 1961-ben és 62-ben Bali szigetén jártam az tele volt szebbnél szebb lányokkal. Sürögtek-forogtak, különböző céllal: volt aki nyíltan bájait kellette, volt aki a környékbeli falvak nép- vagy ipar-művészeti tárgyait igyekezett népszerűsíteni. Most döbbenten észleltem, hogy a szállodákban kizárólag fiúk dolgoztak – felszolgálók, takarítók, küldöncök. Indonéz nyelvtudásom annyira nem kopott meg, hogy ne tudtam volna megkérdezni a nyilvánvaló változás okát: Skandináv-országokból és az NSZK-ból külön gépek rendszeresen – hetenként több alkalommal – hozzák a női turistákat, akik nem a pincér-nőket és a felszolgáló-lányokat, hanem a fiúkat kedvelik. Így az étteremben egyedüli nő az ügyeletes vezető. Vessen rá egy pillantást és mondja, meg mi a véleményem róla. De, ha semmit sem mond, hanem kér egy fiatalabb és csinosabb partnert éjszakára, akkor is értik a választ- mondták.

Szóval, az indonéz beszélgető partnerek az anyanyelvükön feltett kérdésre egyenes választ adtak. Azon sem lepődtek meg, hogy nem kértem partnert éjszakára. Megjegyzem, Indonéziában ezeket az ügyeket nem vették különösebben komolyan: kizártnak tartom, hogy bármilyen diplomatát valaha is beszerveztek volna nőügyek miatt és kapcsán. Pedig milyen nőügyekről hallottam, sőt egyeseket még láttam is: egyiket-másikat soha nem felejtem el.

Például amikor egyszer a Bogor-i palotában – az eredetileg Bali szigetéről származó és fiú csoportra koreografált – majom-táncot láttam. Szukarno féle koncepció szerint lány csoport előadásában. A szebbnél szebb, meglehetősen telt keblű lányok átlátszó tüll felsőben adták elő a számot: ültek előttünk a földön. Mint a majmok dülöngéltek előre-hátra, jobbra és balra, két kezük fenn a levegőben – mai kifejezéssel élve mintha csápoltak volna és közben csettentő hangokat hallattak. Akárcsak a majmok csoportjai, amiket Indonéziában számos helyen élőben is láttunk – hiszen az egyik helyet úgy is hívták, hogy Majom-sziget. S nem véletlenül. Szóval a lányokkal addig nem volt nagyobb baj, amíg hátra nem dőltek, még pedig a mi ölünkbe, hiszen mi az elsősorban fotelekben ültünk. Ezek pedig alacsony fekvésűek voltak, kvázi hosszú lábaink széttéve. Így a lányoknak nem volt nehéz úgy hátradőlni, hogy egyikük-másikuk ne a mi ölünkbe kerüljön. Ami persze azt is jelentette, hogy aminek feszülnie kellett az átlátszó tüll blúz alatt, az csaknem az orrunk előtt fickándozott.

Nagy szükség volt az önfegyelemre. A magyar kormányőrség jelen lévő parancsnoka ki is adta a parancsot, hogy az embereinek azonnal adjanak be dupla adag brómot. Mondjam, hogy az indonéz partner parancsnok milyen jót derült ezen a kijelentésen.

Messze nem így volt az egyik indonéz üzleti partner, akit korábban, vagy annak idején Szukarno hívott meg vacsorára a palotába. Ott is felléptek a lányok a majom tánccal és folytatása is volt az ügynek. A partner – elmondása szerint – csak reggel hagyhatta el a palotát, de úgy, hogy a kijáratnál mélyen a zsebébe kellett nyúlni, mert a vacsora célja az volt, hogy a meghívott dúsgazdag üzletemberek távozás előtt nyúljanak mélyen a zsebbe és néhány milliócskával járuljanak hozzá a megüresedett államkincstár feltöltéséhez. Hát a mi indonéz üzletembert partnerünk szószerint megfogalmazta, hogy addig nem hagyhatta el a palotát, amíg néhány milliót le nem tett, de ilyen sokat vacsoráért és szexért még soha nem fizetett. Kissé prózaibb szavakkal fogalmazott.

Magam is jártam úgy Bali szigetén, amikor feleségemmel és lányaimmal a fövenyen heverésztünk, hogy oda jött hozzám egy indonéz kisfiú és megkérdezte, akarok-e estére nőt?

Mondtam, hogy ne viccelj öcsi, hát a feleségemmel és a lányaimmal vagyok, hát mit gondolsz!? Ó semmit, válaszolta, mert az én nővérem sokkal fiatalabb és vékonyabb a maga feleségénél. Nézze azt a francia fiatalembert, akivel nővérem a múlt éjszakát töltötte. Kérdezze meg tőle, hogy nővérem révén micsoda élvezetben volt része. Hát nem kérdeztem, de nejemmel nagyot nevettünk a helyzeten és akkor még kicsi lányaimat nem tájékoztattam az épületes párbeszédről.

Csodálatos napokat éltünk át Indonéziában, még akkor is, ha hasonló dolgok ismét kimaradtak életünkből. A szép napok is véget értek és utaztunk tovább. Irány: Malaysia. Érdekes volt: bár a fogadtatás itt is pazar volt és ez jellemezte a tárgyalásokat légkörét, mégis valahogy minden kissé hűvösebb volt. Itt talán nem annyira „dalos-kedvű és táncos-lábú" a légkör. Pedig miket láttunk – kezdve az ősi művészetektől a korszerű iparosítás legújabb eredményéig. Még csak 1982-őt írtunk, de itt, ebben az „elmaradt" ázsiai országban már több éve dolgoztak azon, hogy kókuszból állítsák elő a gépkocsik üzemanyagát. Nagyon aktívak voltak s azzal a határozott céllal, hogy megtalálják a környezetet nem szennyező üzemanyagot. (Állítólag megtalálták, de más kérdés, hogy a nagy olajmonopóliumok árnyékában ezt miként tudják hasznosítani, különösen a világpiacon.) Maláj részről nagyon hajtották, hogy az országaink közötti kapcsolatokat és együttműködést gyorsabban fejlesszük.

Kuala-Lumpurból átrepültünk Bangkokba, ahol már nagyon vártak. Több alkalommal érintettük ezt a fővárost, de érdemi megbeszéléseink egy ideje nem voltak.

A thai külügyminiszter magyarországi látogatása is korábban zajlott le. Nos, ezt most pótolhattuk és thai partnereink nem voltak restek. Apait, anyait beleadtak, hogy minél többet halljanak tőlünk. És milyen személyiségeik: Arun herceg a külügyi államtitkár, Kasem, külügyminiszter-helyettes és munkatársaik. Utolsó napon, a délelőtt megbeszélések még nem értek véget, amikor már eljött a búcsúebéd ideje. A szokott protokolláris ebédet lefújták és széleskörű díszebédet adtak helyette a thai külügyminisztérium által fenntartott étteremben. Ez olyan „rosszul" sikerült, annyira siralmas volt a hangulata és légköre, valamint annyira unalmasak voltak a megtárgyalt témák, hogy este egyenesen onnan mentünk a repülőtérre. (A thai külügy mindent elintézett, hogy csomagjaink a szállodából rendben kikerüljenek a reptérre.) A repülőút úgy kezdődött, hogy Bangkok-Manila között nem tudtunk semmit sem enni a Swiss Air gépén. A repülőút úgy végződött, hogy Bangkoktól Genfig nem tudtunk semmit sem enni az első osztályon, mert a thai külügyi étteremben annyira jól lakattak. Hogy a Swiss Air gépén mennyire rossz néven vették, hogy nem ettük meg a vacsorát, de a reggelit sem, s legfeljebb egy-egy pohár bort fogyasztottunk?! Illik a repülőgépen, különösen az első osztályon elfogyasztani, amit hoznak. Sőt, jó néven veszik, ha az utas érdemben kér valamit a felszolgálótól, mert akkor tudják, hogy nem pancser, hanem tapasztalt utassal van dolguk – például nem konyakot, vagy más nehéz italt kér, amitől gyorsan „kifekszik" a hosszú út során, s esetleg azt fogják gyanítani, hogy nem tapasztalt utas, de szereti a „piát", hanem pezsgőt narancslével keverve (mimózát!), ami itatja magát, nem árt meg, és ellensúlyozza a hosszú repülés által okozott enyhe dehidrációt, azaz a szervezet kiszáradását.

Még mindig főosztályvezető helyettes voltam, s vártam arra, hogy a főosztályvezető kihelyezése után átvegyem a helyét. Persze volt másik főosztályvezető helyettes is, aki tudta, hogy ő nem lesz a főosztály vezetője, mert őt is ki fogják helyezni. Belső feszültséget elkerülendő, én inkább menjek csak el gyorsan most Indiába, mert valamit el kell intézni. Erre én persze kész vagyok, hivatali ügy viszonylag gyorsan lezárva, indulás haza Bombay érintésével. Ott megállok, mert szintén van valami hivatalos dolgom, de közben gondolok feleségemre is, aki indulásom előtti kérdésemre, hogy mit hozzak neki csak egy szóval válaszolt: „moon stone"-t.(Hold-kő nevű féldrágakő.)

Ha lúd, legyen kövér, gondoltam és Bombayban magyar külkeres kollégáimat megkérdeztem, hol kaphatnék moon stone-t? Ó, ez nem ügy, gyere elviszünk, de egyedül kell hazajönnöd, mert mi megyünk tovább. Ez nem gond.

Elvittek egy ékszerészhez, akinél viszonylag gyakran megfordultak. Bemutattak és ott hagytak. Nos, rendben, hiszen nem vagyok elveszett, nyelvet jól tudok, Bombay-t is ismerem, ha az ékszerészt még nem is. Kérdezi, hogy mit adhat? Úgy kissé vállaimat vonogatva, mint egy nagyúr, akinek nem kis gond, hogy mit vásároljon a feleségének, akinek már úgyis mindene megvan, kinyögöm, hogy magyar kollégáim úgy tájékoztattak, nála láthatok szép moon stone tárgyakat, normális áron. Az indiai kereskedő lelkes, hogy jól bekonferálták őt a magyar vásárlói ennek az új palinak, akit biztosít, hogy a város legszebb moon stone ékszerei természetesen csak is nála kaphatók. Az ár, tel-

jesen mellékes, mert a világon sehol nem olyan kedvező, mint nála, azaz ott a legolcsóbb – fejtegette.

Hát mit mutasson? Ezt még én sem tudom, de kinyögöm, hogy megnézném moon stone nyakláncot. Pillanatok múlva egy tucat hever előttem az üveg vitrin tetején, amire nem tett ki posztót, vagy vásznat, hogy a kő és az arany ne zörögjön, karcolódjon a merev üvegen.

Nos, „elnéztem" neki ezt a lazaságot, és bámultam a hold-kő nyakláncokat. Bevallom, akkor láttam életemben először moon stone-t, ami addig valahogy elkerülte a figyelmemet. Néztem, nézelődtem, s valahogy szorongtam, éreztem, hogy bajban leszek az árral. Nos, rákérdeztem az egyik nyaklánc árára, amit a kereskedő megmondott. Szerencsémre, én addig csak nézelődtem, s nem mondtam semmit sem a nyakláncokra. Az árat hallva, hirtelen taktikát kellett változtatnom egy nagyon egyszerű dolog miatt: egy nyaklánc árát a kereskedő olyan összegben határozta meg, hogy nekem annak legfeljebb tíz százaléka ha megvolt az egész útra! Tehát, nyaklánc vásárlás kizárt dolog. Milyen jó, hogy nem dicsértem meg a nyakláncot, hiszen akkor nem lett volna visszaút: Indiában nem lehet megtenni, hogy megdicsérek egy tárgyat és utána nem veszem meg. (Alkudni lehet és kell, akár fél napot is, de a megdicsért tárgyat meg kell venni. Ez íratlan szabály volt és azt hiszem, meg is maradt.)

Még jó, hogy hűvös maradt a magatartásom, mert az árat hallva, elkezdtem morogni, hogy valójában nem ilyen tárgyakra gondoltam, mert úgy látom, ezeknek a minősége eléggé gyenge. Én a feleségemnek csakis jót, vagy a legjobbat szoktam megvenni. Ezek a nyakláncok pedig nem ebbe a kategóriába tartoznak, mormogtam félhangosan, de úgy, hogy a kereskedő pontosan hallja amit mondok. Fel is kapta a vizet, hogy ezek nem kiváló minőségű nyakláncok, hát sehol a városban ilyen szépeket nem találhat, ha megfeszül is – mondta a magáét. Hogy szavai súlyát alátámassza, felmarta a nyakláncokat az üvegről, majd eléggé teátrálisan visszadobta. Nos, ez mentett meg: elszakadt egy vagy két nyaklánc tartó fonala és a hold-kövek, mint a gyöngyszemek szanaszét gurultak és rohantak. Még az utcára is szaladt néhány. A kereskedő nem győzte felkapkodni a szemeket, s én, mint a „jól nevelt magyar királyi diplomata' még segítettem is neki . Az utcán kapkodtam fel a moon stone szemeket, visszaadtam, mondván, hogy igazam volt, hogy ezek a nyakláncok nem igazán első osztályú termékek, s az én feleségem sokkal jobbat érdemel ennél.

Így emelt fővel távoztam. Itthon nejemnek elmondtam a moon stone skandalumot, amin jót nevetett, hozzátéve, hogy legfeljebb egy szemre gondolt, gyűrű formájában. Ő tudta, hogy ezt a féldrága követ borsos áron adják, s a napidíj nincs arányban azzal. Így a gyűrű későbbre halasztódott.

Nem sokkal később másik alkalommal ismét Indiába vezetett az utam, de most Delhibe. Ott megláttam egy nekem nagyon szépnek tűnő gyűrűt, amit hold-kő ékesített. Hát persze, hogy megvettem. Örömmel átadtam feleségemnek – alkalom mindig van – de sajnos a gyűrű kicsi volt. Megkértem egy kollégát, hogy vigye vissza Delhibe, ahol a nagykövet jó barátom volt. Levélben megkértem, hogy adott méretre tágíttassa ki a gyűrűt. /Ezt a munkát itthon egyszerűen nem merték az Óra-Ékszernél felelősséggel elvállalni, mondván, hogy a számos vékony aranyhuzalból készült gyűrű szára esetleg egybeolvad melegítéskor./ Barátom a gyűrűt kitágíttatta és hazaküldte, de most bő lett. Ismét vissza, újabb munka a gyűrűvel, s végre a méret jó lett. A gyűrűt nagykövet barátom visszaküldte, nejemnek átadtam, s nem sokkal később a nagykövet is jött haza szabadságra. Kérdezte nejemet, hogy mi van azzal a „franc gyűrűvel", amivel annyi baja

volt, s ha a gyűrű tetszett, akkor mit szólt a nyaklánchoz!? Nos, itt kibukkant a lóláb. Feleségem ugyanis ismerte már a történetet: az egyik férj megkérte a nagykövetet, vásároljon egy bizonyos valamit a feleségének. Említett nagykövet barátom ezt megtette, de a tárgyat úgy adta át, hogy egyben viccből megkérdezte, hogy no és korábban a nyaklánc hogy tetszett. Soha, szó sem volt nyakláncról, de az adott feleség ezt nem hitte el: azt gondolta, férje más valakinek vetetett nyakláncot. Erről soha nem sikerült őt meggyőzni. Nos nejem más ismerte ezt a történetet és gyors reagálással rákérdezett: a nyaklánc? Hol van, add ide, azt is légy szíves! Nos, erre meg nagykövet barátom jött zavarba, mert nyakláncról soha szó sem volt, másrészt ráébredt, hogy nejem ismeri a korábban rosszul elsült viccet. Szóval ennyit a hold-kőről.

Volt más izgalmas utam is: még mindig főosztályvezető helyettes voltam, amikor Teheránból konzultációra hazautazott az akkori kereskedelmi tanácsos. Miután elintézte ügyeit, készült vissza, de kiderült, hogy nem csak utazik, hanem valami olyasmiket is visz magával, ami miatt diplomáciai futárként kell utaznia. Diplomáciai futár pedig egyedül nem utazhat, különösen akkor, amikor már javában zajlott az iráni-iraki háború. Döntés: kísérjem el, legyek a futár-társ. Így megoldódik, hogy diplomáciai futárként biztonságban kikerüljenek azok a tárgyak, amiket diplomáciai postában lehetett csak kijuttatni. Ha pedig már Teheránban „járok", keressem fel a külügyminisztériumban egyik régi jó ismerősömet és használjam fel e kapcsolatot a kinevezésre váró új magyar nagykövet érdekében.

Az történt, hogy az új magyar nagykövet részére az agreement-et már hivatalosan megkértük, de választ szokatlanul hosszú ideje nem kaptuk meg. Nos, agreement-et hivatalosan nem lehet sürgetni. Más persze, nem hivatalosan, a régi jó barátságra hivatkozva azt kérni, hogy az elnöki hivatalban nézzen már utána és tegye meg, hogy értesít, miért húzódik ennyire az egyébként rutin ügy. Úgy tudom, nincs semmi olyan kizáró ok, ami miatt ezt ne válaszolták volna már meg. Mindezt vacsoraasztalnál, s nem a hivatalban! Már túl voltam Ausztrálián, s ezért a hivatalban először is csak azt hangoztattam, hogy ha már itt lehetek Teheránban, akkor nem megyek úgy el, hogy ne keressem fel őt és mindössze azt kértem, hogy a fűtő-olaj kiutalást kapja meg időben a nagykövetség, mert a munkatársak gyerekei fáznak. Kiutalás azonnal rendben, agreement ügyében néhány nap haladékot kért a vacsorán.

Így már hazaértem, amikor üzenetet küldött, hogy az agreement azért késik, mert Banisadr köztársasági elnök sokat jár a frontra és nem volt még módja aláírni a kész okmányt, amely közli, hogy az Iráni Iszlám Köztársaság kormányának nincs kifogása az új magyar nagykövet-jelölttel szemben. Valóban, ezt követően rövidesen hivatalosan is megérkezett az agreement és új nagykövetünk kiutazhatott állomáshelyére.

Érdekes és tanulságos út volt: nem sokkal voltunk az iszlám forradalom győzelme és az iráni-iraki háború kitörése után.A csador akkor még nem volt kötelező, csak ajánlott. Így a nők vegyesen voltak öltözve az utcán – egyesek hajdonfőtt, mások kendővel bekötött fejjel, megint mások csadorban. (Gondolták volna, hogy a magyar sátor szó a perzsa csadorból ered?) Viszont a bizalmatlanság már olyan fokú volt, amit elképesztőnek találtam. Perzsa külügyes barátom nyilvános vendéglőbe vitt el vacsorázni. A vacsora önmagában pazar volt, az ételek fenségesek. De barátom szeme úgy járt körbe-körbe, mintha attól tartott volna, hogy azonnal letartóztatják. Elmondta, hogy kellett a forradalom, mert a sah hatalma már elviselhetetlenné kezdett válni, képtelen volt a fehér forradalom és más kísérletek ellenére előbbre lendíteni az ország ügyeit. Barátom kritikusan részletezte azt is, hogy az amerikaiak milyen lehengerlő magatartást tanúsí-

tottak Iránnal és a sahhal kapcsolatban. Már akkor érződött, az iszlám forradalom sorra felfalja majd saját gyerekeit.

Nagyon érdekes volt a visszautam: a nagykövet gépkocsijával a Káspi-tengerhez, Bandar Anzali-ba. Ott felszálltam egy szovjet hajóra, amely Bakuba ment. A hajón két másik ország diplomáciai futár-párosával utaztam együtt. Így nem volt kétségem a biztonságot illetően.

Nagyobb gondot jelentett, hogy étkezésekhez olyan asztalhoz kerültem, amelynél egy iráni házaspár ült. Finoman szólva, ortodox házaspár lehetett, mert a nő szigorúan csadort viselt, azaz nem volt szabad az arcát látnom. Viszont akkor hogyan egyen? Hát három étkezésnél – egy délutáni tea, este vacsora és másnap reggeli – ez már nem kimondottan könnyű eset. Késtem az asztaltól, s mire ők befejezték a vacsorát, és a reggelit, én akkor foglaltam helyet.

Bakuból repülővel Moszkvába, a nagykövetségen aludtam és másnap reggel tovább Budapestre. Nem sokkal azt követően, hogy Banisadr elnök aláírta a magyar nagykövet agreement-jének megadását jelentő okiratot, letartóztatták, de az egyik katonai repülővel sikerült megszöknie Teheránból és ha jól emlékszem Párizsba repült. (Ahol Khomeini ajatollah egyik bizalmi munkatársa volt az imám emigrációja során.) Az iráni külügyminisztert bíróság elé állították és felakasztották. A forradalom elkezdte felfalni saját gyerekeit. Az említett két eset a kezdetet és a két legismertebb személyt jelentette. Őket még nagyon sokan követték.

Időközben státuszom megváltozott: kinevezett főosztályvezető lettem. Ez munkámat és utazásaimat több tekintetben is érintette: már nem tolmácsolhattam többet magas szinten sem, azaz kísérő-tolmácsként nem utaztam. Utaztam viszont az új magyar külügyminiszter kíséretében Iránba, Szíriába, Kuvaitba és Jordániába. Iránban az akkori Külkereskedelmi Minisztérium kérésére a külügyminiszter felvetette, hogy késik az iráni olaj-eladás. Konkrétan kérte Velajati iráni külügyminisztertől egy nagyobb mennyiség soron kívüli szállítását. Az iráni külügyminiszter ezt megígérte és a szállításra rövid időn belül sor került. Az új magyar külügyminiszter nem kis büszkeséggel számolt be erről itthon, hogy sikerült ezt hosszú idő után elintézni. Én úgy ítéltem és ítélem meg ma is, hogy a diplomácia eszközei segítik, segíthetik és segítsék elő a magyar gazdasági-kereskedelmi érdekek érvényesítését.

Mint az érintett főosztály vezetője, két államfői utazáskor tagja voltam a kíséretnek. Az egyik út célja Burma és a Fülöpszigetek voltak. Burmáról már szóltam, bár attól tartok nem eleget. Micsoda szép ország, kedves nép, hatalmas kultúrával. Számos alkalommal jártam már ott, de mindig volt valami szép új látnivaló. Korábban jártam Mandalay-ban, s most a főváros mellett ismét Pagan, a régi főváros került a programba: a pagodák tömkelege, egyikben több méter magas tiszta arany Buddha-szobor. Ezeket is láttam már, de olyan mint Rómában a Mózes-szobor, vagy a Pieta: ezeket sem lehet eleget nézni!

Burmával régóta voltak hivatalos kapcsolataink, sor került számos magas szintű látogatásra. Arra persze még azóta sem találtam meg a választ, hogy miért szeretik a magyarokat?

Viszont a Fülöp-szigetekkel alig tíz éve vettük fel a diplomáciai kapcsolatokat és már ilyen szintű látogatásra is sor kerülhet? Ez nem rossz teljesítmény a mi munkánk tekintetében, s értékéből az sem vont le, hogy volt olyan nézet a KÜM-ben: az Elnöki Tanács elnöke ázsiai-afrikai országokat látogathat. Iparilag fejlett, nyugati országokban már nem annyira jó tárgyaló partner.

Nos, a Fülöp-szigeteken tett látogatás a Marcos-házaspár meghívására és vendégeként zajlott le. Számomra több szempontból is érdekes volt: amikor a magyar ajándékok összeállítása történt, mint a főosztály vezetője kardoskodtam, hogy a Marcosnak szánt ajándékok között feltétlenül szerepeljen Jose Rizal „Nolli me tangere" című könyvének magyar nyelvű kiadása, szép bőrkötésben, arany betűkkel. Hát először fanyalogtak és első helyre került a dísztőr, meg a herendi. Végül a Rizal-könyv is meglett. Az érkezés Manilába nagyon érdekes volt: a filippín légierő amerikai gyártmányú F104-es vadászai kísérik be a magyar elnöki külön-gépét a főváros repülőteréhez. Onnan első út a szállás felé menet a Rizal emlék-műnél koszorúzás. A palotába, rövid pihenő után első megbeszélés és a szomszéd szoba nagy asztalára kirakva azok az ajándékok, amiket a vendég hozott, meg amikkel a vendéglátó kedveskedik. Ott az asztalon a Rizal-könyv is és Marcos elnök elsőnek azt veszi fel és jóformán simogatja, babusgatja, s nem a drága tőrrel törődik.



A vendéglátás pazar! Minden este van program. Úgy tűnik, egyik este „szabad" lesz – és az egyik ismerős tábornok közli, hogy hármunkat elvisz a legjobbnak tekintett mulatóba, de ezt ne verjük nagydobra. Vacsorázunk is a szálláson, ami a kíséret zömének a Manila Hotelben volt. (Kár lenne elhallgatni, hogy vacsora után finom helyi szivarokat szolgálnak fel. Mégpedig nagyon csinos leányzók, akik nem csak a vendég elé teszik tálcán a szivar készletet, hogy válasszon. Miután választott, a szivart elveszik a vendégtől, kézbe veszik, sodorják, puhítják, majd a végét levágják és rágyújtásra visszaadják. Ez legalább öt perces ceremónia és óriási elégedettségemre szolgált, hogy azok a magyar vezetők, akik soha nem dohányoztak, most mind kértek szivart és rágyújtottak. (Azt nem részletezem, hogy amíg a csinos filippína a szivart sodorta a vendég előtt és számára milyen szöveg ment, hogy mit kellene inkább kézbe vennie, csak nehogy a végét levágja.)

Véget ért a vacsora. Már ott a tábornokunk, hogy öltözzünk át lezserbe és menjünk a megbeszéltek szerint, amikor jön az egyik filippínó miniszter, hogy Marcos és neje azt kérik fáradjunk át a palotába, ahol a magyar elnök és neje és a kíséret tagjai szórakoznak, azaz lezserebb öltözékbe menjünk. Szóval ugrott a mulató, megyünk a palotába. Marcos elmondja, a gyerekeire való tekintettel ki kellett alakítani egy szórakozó tömböt,hogy ott bulizzanak és ne az újságírók, fotósok előtt a városban. Utóbbiból mindig kellemetlen újságcikkek, fényképek készültek. Szóval, itt vagyunk ebben a tömbben – pazar zene, táncolni kell, mégpedig csinos filippínákkal. Ehhez Imelda Marcos is énekel, és nem rosszul. Én láttam őt már évekkel ezelőtt, de úgy érzem, igaz, amit egyes magyarok megfogalmaznak, hogy most is csinos nő! Marcos jó házigazda, körbe jár, akivel tud közvetlenül beszélget. Tőlem ausztráliai tapasztalataim és a térség országaira vonatkozó értékelésem iránt érdeklődik. Kedves és láthatóan érdekli, amit kisebb társaságban elmondok neki. Viszont Imelda már többször énekelt, és most felszólítják a magyarokat, hogy valaki énekeljen, vagy adjon elő valamit. Tök hallgatás a válasz – tiszta szocialista merevség. Ez nagyon nem jól jött, de senki nem meri vállalni a kezdeményezést. Csak hosszabb küszködés után hangzik el valami magyar népdal, kisebb társaság előadásában.

Szívet melengető volt egyik este, amikor a kulturális előadás keretében – a jobbnál jobb filippínó énekeket és táncokat követően – a helyi népi együttes kórusa Kodály: „Este a fonóban" és hasonló magyar számokat adott elő. 1974-ben, amikor egy hónapot voltam Manilában, akkor javasoltam az egyik kulturális vezetőnek, hogy a magyar zene-oktatás Kodály-féle módszereit érdemes lenne tanulmányozni és alkalmazniok. Az egyik vezető apáca utazott Budapestre és tárgyalt a Kulturális Kapcsolatok Intézetében ezekről a lehetőségekről. Majd Debrecenből hívtak meg egy magyar zenetanárt, kórusvezetőt,

aki a legjobb filippín együttest tanította. Jobb szót nem találok most sem arra, hogy mennyire hatékonyan – aminek eredménye volt az előadás, amikor felemelő érzés volt hallani a magyar számokat. Különben a filippínók olyan mint az indonézek – zenés, táncos-lábú társaság: hányszor láttam üzletben énekelni és táncra perdülni eladókat!?

Elmúlt egy év és újabb államfői utazásra került sor. Ez ugyan több Dél-Kelet Ázsiai országot érintett, de személyesen csak az egyik látogatásban vettem részt: Indonéziában, mert a többi ország más főosztályhoz tartozott. Így én Budapestről Indonéziába utaztam a kíséret tagjaként, majd a látogatás végén – Dzsakarta, Dzsogdzsakarta és Bali szigete után – Vietnámig, konkrétan Hanoi-ba repültem együtt a kísérettel, onnan menetrend szerinti járattal utaztam haza.

Az indonéziai látogatás számomra sok meglepetést tartogatott. Azt követően, hogy 1965-ben befejeződött a dzsakartai nagykövetségen végzett munkám és végleg hazatértem, számos alkalommal jártam Dzsakartában: nagykövetként Ausztráliába utazásomkor megálltunk ott, hogy lányaim lássák, hol éltek, és nőttek fel, illetve, hogy a legkisebb hol született.

De jártam ott külügyminiszterhelyettesi konzultáció során is. Viszont az államfői látogatás ismét alkalmat nyújtott arra, hogy szétnézzek abban a fővárosban, amelyben négy és fél évet dolgoztam. Azaz, nem kis időt és végül is talán nem túlzás azt állítani, hogy – a sok akkori megélhetési gond és baj ellenére – szerettem ott lenni, ahol úgy éreztem, hogy eredményesen dolgoztam.

Nos, ez a Dzsakarta „kissé" már más volt. Elmentem ismét megnézni azt az utcát és a házat kívülről, ahol családommal laktam. A ház nem volt meg, mert az egész blokkot lebontották és helyére felhőkarcolót építettek. A nagykövetség régi épülete még megvolt, bár a magyar nagykövetség hivatala már másutt működött. Utcák és terek teljesen átalakultak. Az a repülőtér, ami ottlétünkkor csak terv volt, már működött, mi is ott szálltunk le és fel. Új út készült el és vezetett Dzsakartából Bogorba, ahol szintén volt elnöki palota, valamint egy csodálatosan szép botanikus kert. Mindkettőt többször meglátogattunk az indonéziai évek során. A Bogorba vezető úton felépült az Indonéziát bemutató mini-falu: ez nemcsak az ország sokszínűségét mutatta be, de olyan technikai eszközöket is alkalmazott, mint térhatású mozi. Tényleg fel kellett kapnunk a lábainkat, amikor a tenger hullámai közeledtek felénk, mert úgy nézett ki, minket is elsodornak majd. Amikor a helikopter közeledett nagy sebességgel, akkor viszont a fejünket húztuk le, mert azt az érzést keltette bennünk, hogy leborotválja a hajunkat. Arról nem is beszélek, hogy micsoda modern szállodákban laktunk. Ottani éveink során Dzsakartában a Hotel Indonesia volt a nagy szám és a menő. Ez gyenge kulipintyó volt az új szállodákhoz képest, beleértve a vidéki szállodákat is.

Bali szigetén korábban már láttam a modern, nagy luxusszállodákat és kissé fanyalogtam is, hogy azokat a vonzó, nádtetős bungalow-kat lebontották, hogy helyet adjanak a modern, hatalmas szálloda tömböknek a Kuta, vagy a Sanur Beachen. Most is úgy érzem, a nádtetős bungalow-nak, a tipikus indonéz ebédlővel, háló-és fürdőszobával jellegzetes hangulata elveszett.

Ez az indonéziai út is felemelő és sok szép tapasztalatot tartalmazó esemény volt életemben. Sorban hivatkozom itt államfői és más utazásokra. Hozzáteszem, szakmailag ezek azért voltak fontos események, mert – a külügyes zsargon szerint – „csont nélkül" lementek. Azaz, nem volt semmiféle olyan gikszer, gond, ami problémát okozott volna akár a magyar, akár a meglátogatott országok vezetői körében. Pedig utóbbiak sem voltak kevésbe profik felsőszintű látogatások szervezésében.

Azt sem hallgathatom el, hogy ment azért a viccelődés, ugratás is. Például Dzsakartában az elnöki palotában megrendezett díszvacsorán sikerült elintézni, hogy az egyik magyar kolléga, – aki, hát finoman szólva nem volt különösebben közkedvelt – csak olyan helyre ülhessen, hogy a várt műsornak háttal üljön. Mondjam, hogy rendkívül csinos énekesnőket és táncosnőket szerepeltettek. Hát őket, mégis jobb szemből nézni. A kollégának persze tudtunk gyorsan kis kézitükröt adni, hogy annak révén azért valamit ő is láthasson a műsorból. Persze, az indonéz protokollosok a vicc után találtak neki megfelelően jó helyet! A műsor színvonalát egyáltalán nem csökkentette, hogy ezek már új indonéz művészek voltak, nem azok, akiket személyesen jól ismertem – Titi Puszpa, vagy Gorgon Tobing. Titi Puszpa énekesnő olyan ragyogóan nézett ki annak idején, hogy feleségemmel együtt nem győztük elmagyarázni a látogatóban Dzsakartában járt magyar honfitársaknak, hogy hat gyerekes családanya, aki ezt a szerepet nagyon jól betölti. Tehát, ha csinos és vonzó, mindent a szemnek és a reményeket félretenni. Szóval, ezek a művészek már új generációt alkottak, s nem voltak azonosak azokkal, akik a nagykövetségi búcsúfogadásunkon 1965-ben olyan kiváló hangulatot teremtettek, hogy nem győztem hallgatni a szemrehányást: micsoda dolog, hogy Szukarno kedvenc zenekara és énekesei szórakoztatnak benneteket, vagy, persze, ilyen zene és énekesek mellett nem csoda, hogy a miniszterelnökhelyettes/külügyminiszter felesége hajnali két órakor még itt ropja a táncot.

1984-ben egy másik igen érdekes úton vehettem részt: Kőrösi Csoma Sándor születésének 200. évfordulója alkalmából emlékünnepséget rendezetek Indiában. Az egyik magyar miniszterelnök-helyettes vezetésével 13 tagú küldöttség vett ezen részt, döntő többségükben ismert indológusok, Körösi Csoma munkásságának tudományos feldolgozói. A hivatali szintet gyakorlatilag a miniszterelnökhelyettes és egyik vezető munkatársa valamint két külügyes alkotta. Csodálatos repülőút Malév géppel Tbiliszi, Taskent érintésével Delhibe, majd onnan indiai járatokkal Agra, Kadzsuraho, Calcutta. Itt tudományos előadások és megemlékezések, majd innen kis vasúton Darjeelingbe, Kőrösi Csoma Sándor sírjához, ahol koszorúzás. Csodálatos út volt, ahol volt alkalmunk tisztelegni a magyarság eredetének kutatója, az első tibeti-angol szótár készítőjének emléke előtt. Számos országban először angol kémnek tekintettek, hiszen az angol gyarmat-birodalom időszakában brit pénzügyi támogatással juthatott csak el Indiába. Teheránban az angol hivatalos képviselő nyújtott számára pénzügyi támogatást, hogy tovább utazhasson Indiába. A magyar tudományos élet elismert képviselője volt, aki előtt nagy nevű indiai és más nemzetiségbeli tudósok fejet hajtottak, a széleskörű nemzetközi tanácskozáson és emlékünnepségen.

Az utazásnak egy szépséghibája volt: hazafelé a tervezett Szamarkand-i megállást nem ejthettük meg, mivel súlyos földrengés következett be és az ottaniaknak egyéb dolguk volt, mint hogy velünk, azaz a Körösi emlékekkel foglalkozzanak.

Még egy felsőszintű látogatásról teszek említést: Japán és Szingapur, majd Thaiföldön át haza. Erre az útra Faluvégi Lajos miniszterelnök-helyettest kísértem el, mint a területileg illetékes főosztály vezetője. A japán kormány – mint másutt már említettem – erőteljesen szorgalmazta a magyar miniszterelnök hivatalos látogatását. Ettől feltehetően azt is remélte, hogy számos gazdasági együttműködési javaslatára végleg választ kaphat. Ismeretes, hogy ekkor már Japán volt Magyarország fő hitelezője. És csak olyan „kis jelentőségű" javaslatokról volt szó, mint a gépkocsi összeszerelő üzem, autópálya-építés. A magyar miniszterelnök-helyettes kiutazása és tervezett tárgyalásai eleve sikerre voltak ítélve, hiszen azt kellett elsősorban bejelenteni, hogy a magyar miniszterelnök

kész kiutazni egy adott időpontban, amiről többé-kevésbé tudtuk, hogy alkalmas a japán miniszterelnök számára.

Két dolgot kell kiemelnem: imponáló volt, amilyen alapossággal Faluvégi miniszterelnök-helyettes felkészült tárgyalásaira, részben Nakasone japán miniszterelnökkel, de kormányának számos tagjával. Imponáló volt továbbá a japán miniszterelnök személyisége, felkészültsége, a fogadtatáról nem is beszélve. A különböző japán műszaki „csodák", mint a sok intelligens robottal dolgozó Nissan gyár üzemének megtekintése Zama-ban, több híradástechnikai, vagy szórakoztató elektronikai gyár meglátogatása a helyszínen, gondolom eléggé vonzó hivatkozás. Kérem nem elfelejteni, hogy ekkor már olyan együttműködés zajlott le Japán és Magyarország között, hogy a japán szórakoztató elektronikához a hangszórók egy része Magyarországon, illetve a Cavinton nevű híres magyar gyógyszer Japánban készült. Míg a japán számítógép-gyártáshoz a szoftver fejlettebb generációi magyar agyakban születtek meg.

A tárgyalások eredményesek, a látogatás sikeres volt. A vidéki program után indulás haza, Osaka-ból egyenesen Szingapúrba, ahol elsősorban a magánszektort képviselő gazdasági- és kereskedelmi kamarával, illetve abban tömörült néhány nagyvállalattal volt megbeszélés. (Remekül vizsgáztam, amikor Faluvégi Lajosnak az orchidea-kertet, valamint a Mandarin szálloda hallját javasoltam megtekinteni. Őt is megragadta mindkettő szépsége.) Szingapúrból Bangkokba, s onnan tizenegy és félórás repülőút Koppenhágába. Koppenhágában pedig a hidegzuhany: a repülőtéren – hajnalban – vár a magyar nagykövet asszony az otthonról kapott hírrel, illetve hivatalos tájékoztatással, hogy az időpont, amiben Faluvégi Lajos megállapodott Nakasone-val, s amit a japán miniszterelnök örömmel fogadott mégsem alkalmas a magyar miniszterelnöknek a kiutazáshoz. Ezek szerint az út csaknem hiábavaló volt. Nos, ez nem zavarta a társaságot, hogy a magyar nagykövetasszony kedves szervezésében megnézzünk néhány olyan dániai különlegességet, mint a helsingöri kastélyt, ahol Hamlet és a vele kapcsolatos történet lejátszódott, vagy a könnyebb műfajú Tivoli parkot.

Koppenhágából szerencsésen hazaérkeztünk és az élet ment tovább. Faluvégi Lajos nem adta fel, mert ha nem is abban az időpontban, amiben Nakasone-val megállapodott, de a magyar miniszterelnök 1985-ben végül is kiutazott Japánba. Erre az útra már nem én mentem, hanem a főosztályvezető helyettes, mert a megállapodás úgy szólt, hogy én lebonyolítom Szuhartó indonéz elnök hivatalos magyarországi látogatását, a helyettes pedig utazik a miniszterelnök kíséretében Japánba – én utána megyek nagykövetnek Iránba, a helyettes lesz a főosztályvezető, amíg nagykövetnek ki nem megy Japánba.

Egy útra sajnos nem mehettem: időközben Indira Gandhi indiai miniszterelnök asszony merénylet áldozata lett. Magyar részről a külügyminiszter vett részt a temetésen, de erre az útra nem kellett elkísérni.

Időközben persze még nagyon sok minden történt. Például politikai téren. Afganisztán ügye nem került nyugvásra, ami továbbra is sok munkát adott. A sok magas szintű látogató között megjelent Babrak Karmal is, az akkori afgán legfőbb vezető. Az, hogy külön repülőt kellett küldeni érte, ami Kabulból Budapestre hozza és viszi vissza, a legkevesebb volt. Előreküldött egy kívánságlistát, hogy milyen kormány-segítséget szeretne Magyarországon kapni az afganisztáni helyzet konszolidálásához. (Szerintem a lista összeállításában besegítettek neki, mondván, ha a magyar elvtársaknak most olyan jól megy a gazdaság, akkor nyúljanak csak a zsebükbe!) Számokra már nem emlékszem, de a lényegre igen: az évi magyar költségvetésnek jelentős tétele ment volna hadfelszerelésre (lőfegyverek, páncélozott járművek) Az igazság az, hogy ekkor a magyar álláspont a

segélyeket illetően megmerevedett és legfeljebb a minimumot volt hajlandó adni. Babrak Karmal is így járt, ami részéről nem váltott ki nagy örömöt. (Ekkortájt járt Magyarországon hivatalos látogatáson Granada vezetője, mielőtt az amerikai csapatok megdöntötték kormányát és rendszerét. Ő is kapott magyar kormány-segélyt, konkrétan 3 millió forint összegben. Az egyik latin-amerikás nagykövet kollégám akkor tért haza és lakásgondjai rendezéséhez családi házat vásárolt pontosan ennyiért. Így ez a segély nem kis tréfálkozás témája volt a Külügyminisztériumban.)

Afganisztán nemcsak a keleti országokat foglalkoztatta. A nyugati partnerek, konkrétan az iparilag fejlett országok se adták fel, hogy a bipoláris világ időszakában kihasználják a szovjet vezetés ballépését, az u.n. „elvtársi katonai segítség-nyújtást". Ez napmint nap érezhető volt a diplomáciai érintkezésben, a megközelítésekben, a vitákban. Például, az Európában szolgálatot teljesítő fiatal japán diplomaták körbeutazták a közép-és kelet-európai országokat és az Afganisztánnal kapcsolatos álláspontokat igyekeztek felmérni, vitatni.

Az Európa Parlament pedig több nyilatkozatot adott ki ez ügyben. Az egyik nyilatkozata olyan hangnemű volt, hogy a magyar kormány nem vette át. A következő évben újabb nyilatkozatot adtak ki. A miniszter, az államtitkár, a területileg illetékes miniszterhelyettes nem voltak elérhetők, azt hiszem nyári szabadság és külföldi utak miatt. Az adott vezető közli velem a döntést, hogy a budapesti angol nagykövetség ideiglenes ügyvivője bejelentkezett, hogy mint a Közösség soros elnökének képviselője, jegyzékkel hozza az Európa Parlament felhívását az afganisztáni helyzetről. A jegyzéket és a felhívást csak akkor vegyem át, ha a hangnem nem útszéli. Ha elolvastam a felhívást és a hangnemet nem találom kellően diplomatikusnak, udvariasnak, akkor ne vegyem át az okmányokat. Az utasítás kitért arra is, hogy józanul érveljek Afganisztán mellett, azaz fejtsem ki a hivatalos magyar álláspontot, de lehetőleg vegyem át a felhívást. Szóval ágáltam, hogy miért én, miért nem az angol-amerikai ügyekkel foglalkozó főosztály. Közölték: Maga tud angolul, Afganisztán a főosztályhoz tartozik és ezért átveszi, vagy elutasítja az átvételt. (Azt hiszem az történt, a főnökség itthon lévő részét érdekelte a felhívás tartalma. Viszont nem akarta kockáztatni, hogy valaki hirtelen döntéssel ne vegye át azt, és így csak késve tudjuk meg mit tartalmaz, illetve az át nem vétellel az angol vonalhoz és kapcsolathoz fűződő érdekeink szenvedjenek sérelmet.)

Szóval jött az angol id. ügyvivő, aki – ha jól emlékszem – korábban teljesített szolgálatot Afganisztánban. Fínoman szólva „összeszólalkoztunk". Fő érvem az volt, hogy a felhívás és az egész nyugati álláspont azt a látszatot szeretné kelteni, hogy mennyire törődnek Afganisztánnal, annak népével. Pedig pont az angol történelem során zajlott le a Kyber hágóban az egyik nagy vérontás, amit az afgán nép szenvedett el. Most sem Afganisztán és népének sorsa a fő téma. A jegyzéket és a felhívást átolvastam, majd átvettem, azzal az ígérettel, hogy a minisztérium vezetését tájékoztatom, s az nyilván a kormány tudomására hozza azt. A jegyzéket és a felhívást annak ellenére átvettem, hogy a jelen lévő „illetékes munkatárs" arról nagyon igyekezett lebeszélni. (Súgta, ne vedd át, ebből csak balhé lehet.)

A főnökség részéről nem kifogásolták eljárásomat. Amikor a miniszter visszatért hivatalába annyit közölt velem, hogy elolvasta a feljegyzésemet, a jegyzéket és a felhívást. Utóbbit az Európa Parlament adta ki, ami senkit sem képvisel, így az ügy megoldásán semmit nem fog előre lendíteni – mondta. Az idő múlása nyomán úgy tűnik, az Európa Parlament mégis csak képvisel valakiket és hosszabb élettartamú, bár az is igaz, hogy Afganisztán ügyén semmit nem lendített előre: szovjet csapatok már több mint egy év-

tizede nincsenek ott, de a helyzet zavaros, véres háborúskodással, az egyetemes kultúra pótolhatatlan értékeinek a szétrombolásával, a nép szenvedésének a változatlanságával. Az angol id. ügyvivő később nagykövetként visszakerült Budapestre és a rendszerváltozást követően találkoztam vele. Emlékezett első találkozásunkra és úgy kommentálta, hogy kellemetlen vitánk volt Afganisztánról, de az már a múlt. Az egyik diplomáciai rendezvényen vacsoráztunk együtt és Afganisztánról többet nem ejtettünk szót.

Az afganisztáni helyzet, a szovjet csapatok bevonulásának körülményei sok-sok olvasnivalót adtak. Jöttek, sőt özönlöttek a jelentések. Az egyik igen érdekes fejlemény az volt, hogy a Teherán-i szovjet nagykövet azt az utasítást kapta a szovjet csapatok behatolása előtt, hogy keresse fel Khomeini Ajatollahot és tájékoztassa a tervezett szovjet katonai akcióról. Ezt mind a szovjet-iráni kapcsolatok rendszere, mind Irán és Afganisztán különleges viszonya indokolttá tette. Nos, a látogatásra nem a szokásos „munkaidőben" hanem éjfélkor került sor, de az ajatollah fogadta a nagykövetet, aki előadta a kormánya utasításában felsorolt érveket. Khomeini meghallgatta és csak annyit mondott, hogy ne tegyék! – azaz ne vonuljanak be.

Erre a nagykövet ismét előadta az érveket. Az imam bosszúsan csak annyit mondott, megmondtam: ne tegyék, mert könnyebb lesz bevonulni, mint onnan kijönni – mondta, majd felállt és kiment a szobából, otthagyva a nagykövetet.

A fent leírt eljárás elgondolkoztató a diplomáciai módszerek tekintetében akár a – különben igen jó nevű és tapasztalt – nagykövet módszerét, akár az imám reagálását tekintve. Könnyű azt mondani, hogy a nagykövet rossz ügyet képviselt jó módszerrel. Megítélésem szerint kár volt Irán akkori legfőbb vezetőjét felbosszantani, s ezt az első reagálásból látni lehetett és kellett volna. Más kérdés, hogy eléggé fura egyszerűen felállni és csaknem tüntetően kivonulni.

Mindemellett, Afganisztán kapcsán nagyon sokszor eszembe jutott és jut a párhuzam az 1956. évi magyarországi tragédiával: a bipoláris világban egy kis ország miként válik a nagyhatalmak közötti érdek-ellentétek és ütközések áldozatává és színterévé. A sok-sok áldozat, a sok kiontott vér semmit nem lendít előre az adott ország népének ügyén. Hiszen ma már jól látható, hogy 1956. áldozataiért, szenvedéseiért mit nyert és kapott a magyar nép.

Afganisztán népe mit nyert: a céltalan vérontás, az elnyomás folytatódik. Most 2001-ben, amikor a taliboknak már „sikerült" a világhírű Buddha szobrokat is szétlőniök, akkor nehéz arról szólni, vagy beszélni, hogy az emberi haladás milyen remek útjára jutott az afgán nép. Vagy a nyugati hatalmak, amelyek korábban nem kímélték a pénzt az afgán lázadók támogatására, most – 2001-ben – nem győznek különféle eszközökkel harcolni a korábbi segítségükkel felfegyverzett és kiképzett terroristává vált erők ellen. 2002-ben pedig már az USA van katonailag jelen s kénytelen elviselni, hogy katonáit esetenként, saját egykori Stinger rakétáival lövik.

A nemzetközi politikai élet fő kérdései közül az enyhülés, a leszerelés, a neutron fegyverek képezték ekkor az állandó témákat. Ezek köré csúcsosodtak ki a tárgyalások, megbeszélések. Azt a magyar álláspontot képviseltük, hogy lassú ugyan az előrehaladás, de mégis megnyugtatóbb, ha a tárgyaló asztal mellett a szavak és a viták, s nem a harctéren a fegyverek dübörögnek. Ezt a partnerek általában elfogadták, hiszen két oldalú volt a tárgyalás. Mint főosztályvezető élveztem azt a helyzetet, hogy számos olyan külföldi nagykövet kollégával állhattam mindennapi munkakapcsolatban, akikkel öröm volt együttműködni.

Külön kiemelem a budapesti indiai, az indonéz, japán nagyköveteket. Több olyan nagykövet kollégát említhetek, akik más fővárosokból jártak át Budapestre, mint az ausztrál, az új-zélandi nagykövetek Bécsből, a szingapuri nagykövet Moszkvából, a filippín Bukarestből. Számos alkalommal mondták ezek a nagykövetek, hogy minél gyakrabban hívjuk őket Budapestre, mert nagyon élvezik, hogy itt lehetnek. A barátságos, kötetlen légkört, s a biztonságot élvezték nagyon. A szingapuri nagykövet nagyon kedvelte a magyarokat, részben annak következtében, hogy korábban igen tehetséges és kellemes magyar kollégákkal hozta össze jó sora. A nagykövet rendkívül jó vicceket adott elő a szovjet valóságról, amit hivatalos magyar hallgatósága nagy élvezettel hallgatott és jókora hahotázással nyugtázott.

Az indonéz és a japán nagykövetek a budapesti Diplomáciai Testület búcsúztatásukra rendezett fogadásán külön szóltak arról, hogy a közbiztonságot mennyire élvezték. Az indonéz nagykövet még azt is elmondta, hogy kislánya rendszeresen eljárt a filmgyárba, ahol statisztaként szerepelt valamilyen magyar filmben, amelyhez keleties arcra volt szükség. Ő mint nagykövet csak akkor tudta meg ezt, amikor a leányzó a szereplésért kapott pénzt haza hozta. A kislány mindig egyedül, tömegközlekedési eszközzel járt a filmgyárba. Soha semmi baja nem történt, pedig elég hosszú utakat tett meg Budáról Zuglóba.

A japán nagykövetnek nem volt ilyen személyes története, de ő is nagy elégedettséggel szólt arról a közbiztonságról, amelyben 3 évig nálunk dolgozott. Úgy fogalmazott, hogy akkor két biztonságos ország volt a világban, ahol nyugodtan lehetett élni és dolgozni: Japán és Magyarország. Azóta Japánban is sok víz elfolyt a különböző folyókban, akárcsak a Dunán.

Nagyon aranyos volt az indiai nagykövet házaspár. Bennük igen jól keveredett az ősi India kultúrája a diplomáciai szolgálat során Amerikában és Nyugat-Európában szerezett tapasztalataikkal. Soha nem fogom elfelejteni, amikor a nagykövet számára, de a magyar félnek is nagy gondot jelentett az embercsempészet elkezdődése és ennek ügye. Nagyon gyors megbeszélést kért a nagykövet egyik kora téli reggelen. Hát a főosztályvezetőnek mindig kell, hogy ideje legyen India nagykövete részére. Így a válasz a protokoll főosztálynak az volt, hogy a nagykövet bármikor jöhet. Hát be is robbant és kiborult: éjjel ugyanis a magyar rendőrség összeszedett a városban 100-120 indiai állampolgárt, a hóesésben, amint zakóban, kiskabátban parkokban, utcai padokon ültek, aludtak. Éjjel érkeztek Budapestre, szállásuk nem volt, senki nem várta őket, mert becsempészték őket az országba. Ő is a magyar rendőrségtől tudta meg, hogy rendőrségi akció során szedték össze a szerencsétlen, a téli időjáráshoz nem kellően öltözött és ezért átfagyott embereket, akiknek azt mondták olyan meleg országba viszik őket, ahol az indiai éghajlat szerinti öltözékük megfelelő. Munkát fognak kapni, jó keresettel és így jó megélhetéssel. A becsempészett embereket még Indiában nagyon becsapták, mert eladatták velük mindenüket, hogy ki tudják fizetni az útiköltséget, és az u.n., közvetítési díjat. A magyar vízumot úgy szerezték be, hogy egyenként, egymás után mentek be a magyar nagykövetségre, ott megmutatták az embercsempészektől kapott 500 dollárt, hogy lesz pénzük a magyarországi megélhetéshez. Amikor befejezték a megbeszélést, a vízumot kért személytől kint elvették az 500 dollárt, a következő személy kezébe nyomták, s ő ment be beutazási engedélyt kérni. Ezt játszották végig. És most itt vannak, s ő mit tegyen – tette fel kétségbe esve a kérdést. Először is azt kéri, hogy ne adjunk vízumot indiai állampolgároknak.

Megnyugtattam a nagykövetet, és biztosítottam, hogy utána járok az ügynek, bár nem én és nem ez a főosztály az illetékes. Ez ugyanis konzuli ügy, amiből nem kívánunk és nem célszerű politikai ügyet csinálni. Márpedig, ha ez a főosztály intézné, ak-

kor politikai üggyé válna. Mint volt főkonzul is elmondhatom ezt. Hozzátettem, hogy meg se hallottam, amit arról mondott, hogy indiai állampolgároknak ne adjunk Magyarországra szóló beutazási engedélyeket. Szó sem lehet arról, hogy én ilyen jellegű véleményt a KÜM vezetése elé terjesszek, mert azonnal fejemet vennék, ha ilyen ötlettel állnék elő hogy a baráti India állampolgáraitól tagadjuk meg a magyar beutazási engedélyeket. A magyar-indiai kapcsolatok baráti jellege megköveteli, hogy az adott problémára megnyugtató, más megoldást találjunk.

Gondolom, felesleges azt leírni, hány feljegyzés született e probléma miatt, hány fontos telefon beszélgetést kellett lefolytatni, amíg sikerült az ügy végére pontot tenni, ami nem kis pénzbe került: magyar repülőgép vitte vissza Indiába szerencsétlen, ide csempészett és a már otthon is nincstelenné vált embereket. Ez lett a megoldás, amit számos esetben követett hasonló eljárás ázsiai országok állampolgárai esetében. Egyik kollégám a Konzuli Főosztályról járt jól, amikor a különgépen el kellett kísérni a kiutasított személyeket hazájukba, például a Fülöpszigetekre, vagy Sri Lankára. Ez a kolléga ezekbe az országokba különben nem igen jutott volna el.

Meglehetősen kényes ügy volt az iráni nagykövet személye. Az iszlám forradalom győzelme után jó ideig nem volt iráni nagykövet Budapesten. A sah rendszerének nagykövete „lelépett", s úgy emlékszem, a beosztottak is. Az új rendszer emberei helyükbe léptek, de nagykövet jó ideig nem volt. Ezt nem hivatalosan szóvá tettük, s jött az első nagykövet.

Fiatal ember volt, az új rendszer feltétlen híve, de rendkívül gyakorlatlan, éppen elvégezte a diplomáciai – amit mi nevezünk – „gyorstalpalót". A baj ott volt, hogy rendkívül gyanakvó és bizalmatlan volt, s a vallási elkötelezettség következtében pedig befelé forduló. Hiába szerettük volna meghívni az államfőnek, vagy a kormányfőnek a Diplomáciai Testület tagjai részére szervezett rendezvényeire, különféle okokra hivatkozva kitért a részvétel elől. Pedig a Protokoll Főosztály már azt is felajánlotta, hogy külön asztalt teríttetnek neki, hogy ne kelljen együtt ülnie azokkal, akik alkoholos italt isznak és nem az iszlám által megkövetelt módon készített ételt fogyasztják, azaz külön „halal", azaz kóser ételt készíttetnek részére. Ez sem segített.

Külön gond volt, hogy az ortodox vallás előírásai szerint nem fogott kezet nőkkel, ami paradox helyzeteket teremtett, hiszen az nemzetközi protokoll szerint, legyen az francia, vagy angol, a nő nyújt kezet, ami megtisztelő egy férfi számára, s ezért elfogadja. Nos, egyik-másik nagykövet felesége széleskörű diplomáciai rendezvényen kinyújtotta a kezét az iráni nagykövetnek, nem tudva, hogy ő – vallási okokból – vonakodik és nem akarja elfogadni azt. Szem és fültanúja voltam, amikor az egyik nyugat-európai, de viszonylag semleges ország nagykövetének felesége ezért ráripakodott az iráni nagykövetre, hogy ha megszégyeníti őt és nem fogadja el a feléje kinyújtott kezét akkora botrányt csap, hogy Budapest még soha nem látott olyat. Hát a nagykövet így elfogadta a kinyújtott kezet és elmagyarázta, hogy ő nem a nagykövet kolléga tisztelt feleségét kívánja megszégyeníteni, de számára a vallási előírások teszik kötelezővé, hogy nővel nem foghat kezet. Hozzátette azt is, hogy ez nemcsak az iszlám siita ágában, hanem a zsidó vallásban is így van. (Azt hiszem, két okból mondta ezt így: részben súgtam, másrészt tudta, hogy a szóban forgó nagykövetet Budapestről Izraelbe helyezték át.) Hát, ilyen helyzetben nem árt súgni, vagy segíteni, megkísérelni enyhíteni a feszültséget.

Volt nekem más nagykövetem is, aki nem kevés gondot adott. Olyan magyar állampolgárokkal épített ki szorosabb kapcsolatot, akik megkísérelték visszaélni azzal. A nagykövet hazája kormányában egy időben kabinet miniszter volt. Ez szép, csak kellő tapasztalatok hiányában nem üdvözítő a diplomáciai munkában. Főleg a rafinált és

minden hájjal megkent diákok esetében nem elégséges: jöttek a diákok Magyarországra tanulni és szorgalmasan haladtak is előre. Sikerült jó eredménnyel befejezni az egyetemet csak utána nem haza mentek, hanem Amerikába, Nyugat-Európába. ahol jól megfizették őket és jó munkát biztosítottak. Nos, azt hiszem, a nagykövet ezt szerette volna megakadályozni és akart magyar személyeket felhasználni ehhez.

Hát bizony az egyik magyar személy jeleskedett is, mert riasztotta a magyar rendőrséget, hogy az egyik diák tiltott lőfegyvert tart magánál, mégpedig az egyik kórházban. A bizalmas bejelentés nyomán kiszállt a Yard, megfelelő hangerővel – szirénák, villogók, – s a kórházban az orvosok közül is többen kezdtek rosszul lenni. Megvizsgálták a beijedt diákot is, akinél a tiltott lőfegyvere – egy pisztoly formájúra gyártott gáz-öngyújtó – volt. Nagy leégés volt, amit a hivatalos jelentésekből, illetve a nagykövet közléséből tudtam meg.

Azt sem hallgatnám el, hogy a japán nagykövetekkel mily gyakran volt érdemi megbeszélés, ami összefüggésben állt a gazdasági-pénzügyi kapcsolatokkal, s különösen azzal, hogy Magyarországot melyik adós-sávba sorolják be Japánban, ahonnan a magyar hitel-állomány több mint egy harmada származott abban az időszakban. Ez a kérdés kapcsolatos volt azokkal a jelenségekkel, hogy részben a Szabad Európa adásaiból, másrészt a 86-os autóbuszon hallott beszélgetésekből szereztünk tudomást arról, hogy a Magyar Nemzeti Bank mekkora likviditási gondokkal került szembe, azaz kiürült az államkassza.

Azt hiszem és remélem, sikerült felvillantani néhány epizódot arról, hogy milyen ügyeket kellett a nagykövetekkel intézni. Hangsúlyozom, hogy ezek a rutin ügyek közé tartoztak, s közben állandóan ment a politikai jellegű megbeszélés velük: mi újság van országukban, miként állanak a politikai ügyek ott, ezek kihatnak-e és milyen mértékben. formában az államközi kapcsolatokra. Csaknem állandó téma volt, hogy miként alakul térségük politikai helyzete, hiszen „csak" olyan övezetekről volt szó, mint India-Pakisztán-Kína, vagy Afganisztán-Irán-.Irak, stb. Az egyes országok neve , illetve szomszédaik említése utal arra, hogy milyen feszültségek, milyen fegyveres konfliktusok, háborúk övezetéről beszéltünk.

Ezekben a témákban pedig jöttek a jelentések, értékelések, amelyeket részben el kellett bírálni, másrészt ha nem jöttek, a főosztálynak kellett saját értékelését elkészíteni. Állítom, hogy a nagykövetségi jelentéseknek a döntő többsége jól megfelelt a célnak: reális értékelést adott. A főosztály is gyártotta a maga értékelő feljegyzéseit. Ezek közül két témakört emelek ki: Thaiföldön is érződött már, hogy a világ megváltozott. A belső, azaz belpolitikai problémák, s különösen az elégedetlenség miatti tüntetések leverése tankokkal már nem járható út. Ez viszont nem befolyásolta, hogy egyre-másra ne lettek volna az adott időszak kormányát megbuktató puccsok. Ezeket a főosztály jóformán menetrend szerint pontossággal jelezte előre. Ugyan így történt India esetében: Indira Gandhi miniszterelnök asszony – a gondok enyhítése érdekében tabula rasa formájában végrehajtott – kormány átalakításai szintén előre a főnökség asztalára kerültek. A végén megkaptuk, hogy jó lenne, ha abba hagynánk a „jóslásokat" – már pedig az előre jelzések nem jóslások voltak, hanem nagyon is gyakorlatias felméréseken alapuló értékelések.

A hazai politikai élet fejleményeiről, de bizonyos nemzetközi vonatkozású eseményekről pedig a nagykövetek várták el a megbízható tájékoztatást. Nos, nemcsak arról, hogy egy-egy hazánkba ellátogatott külföldi vezetővel (új-zélandi miniszterelnök, indonéz, thai miniszterelnökhelyettes, stb.), milyen témákban, milyen megbeszéléseink voltak, milyen konkrét eredménnyel záródtak a tárgyalások. Ennél szélesebb körű volt az

érdeklődés: mi a magyar vélemény a Brezsnyevi politikáról, Gorbacsov-ról, az általa bevezetett új elgondolásokról, stb.

Voltak továbbá nem kis harcaim bizonyos ügyekben is. Az örvendetes volt, hogy olyan kedves, személyes ismerőst, mint Orbán Dezsőt, a Sydney-ben élő festőművészt táviratban köszönthettem 100. születésnapján. Kissé szomorúbb volt halálának hírét hallani. Egyébként úgy rendelkezett, életművét – néhány festménytől eltekintve – a magyar államra hagyja, annak ellenére, hogy 41 évvel korábban, politikai okok miatt kénytelen volt elhagyni Magyarországot. Felmerült a probléma, ezt miként kell és lehet intézni. A gesztust sokan üdvözölték, sokakat közömbösen hagyott, de ezek közül egyiket sem érdekelte, honnan lesz pénz a festmények hazaszállíttatására, azok hova kerülnek – az örökhagyó feltétele szerint – állandó kiállításra. Nos, számos átirat, telefon az akkori Művelődésügyi Minisztériumba, majd többszöri személyes megbeszélés az illetékes kulturális miniszterhelyettessel, aki segítséget nyújtott az ügy megnyugtató rendezéséhez.

Ennek a „harcnak" az volt az egyik legfontosabb mozzanata, hogy megmagyarázzam, Orbán Dezső nemzetközi hírnevű, csak itthon már nem elég ismert és elismert festőművész. Ha jó volt az angol királynőnek, hogy mint Ausztráliában élő magyar festőművészt az egyik legmagasabb angol kitüntetéssel – OBE-vel – megtisztelje, akkor nem megengedhető, hogy a végakaratával ránk hagyott életművét ne a kellő gondoskodással, körültekintéssel és szeretettel fogadjuk. Attól tartok, nem érvelésem volt a döntő abban, hogy az életmű rendben hazakerült, hanem az illetékes kulturális miniszterhelyettes hatalmi szóval tudta a megnyugtató megoldást kidolgoztatni és a festmények végük a kiscelli múzeumba kerültek.

Voltak persze nagy „bulik" hazai fronton is, megfelelő nemzetközi kihatásokkal. Változás a külügyminiszter személyében. Ez sem megrázó ügy, hacsak nem előzi meg nagy nyüzsgés. Pestiesen szólva, rohangáltak, mint pók a falon. Márpedig volt összesen vagy öt miniszterhelyettes, az államtitkárt is beleértve. Ami feltűnt, hogy azok a személyek, akik nagy ívben elkerülték a másik miniszterhelyettes szobáját, most egyenesen oda mentek, esetleg rohantak, és ott értekeztek, vitatkoztak, pusmogtak. Saját miniszterhelyettesemnél rákérdeztem, hogy mi a nagy nyüzsgés oka? Először műfelháborodott és elutasító választ adott, hogy mit képzelődök és kombinálok, inkább foglalkozzam azzal, hogy a főosztály jó térségbeli értékeléseket készítsen és adjon a főnökségnek. Emlékeztettem, hogy a közelmúltban az egyik felette lévő főnök azt mondta, hogy álljunk le ezekkel a folyamatos értékelésekkel. És különben is, ha elvárják tőlünk, hogy külföldön minden jelből vonjunk le következtetéseket és készítsünk értékeléseket, akkor ne várják azt tőlünk, hogy itthon majd behunyt szemmel járunk-kelünk és nem vesszük észre a különféle fejleményeket.

Nos, a főnök műfelháborodásának vége és bizalmasan elmondja, hogy változás lesz a külügyminiszter személyében és ezen rágódnak, filozofálgatnak, persze hiába, mert a döntés nem hogy rajtuk nem múlik, de még a kormányon sem. Úgy végül is hamar lezárva!

Ebben az időszakban további nagy élményem volt, hogy ismét láthattam a gyakorlatban: mennyire átjáróház egy külügyminisztérium. A Magyar Televízió egyik vezető munkatársa szívroham utáni fáradtságát a diplomáciai szolgálatban kívánta „kipihenni". (A kifejezést tőle vettem, mert ő nyilatkozott így az egyik tv adásban.) A helyszín természetesen a közeli Ausztrália, ahol éppen esedékes a misszióvezető váltása. A misszióvezető ténykedésével a KÜM vezetése elégedetlen – közszájon forognak a pletykák, hogy mennyire nem végez érdemi munkát. szórakozik, lebzsel és nem dolgozik. Hazaérkezik a diplomáciai futár és nem hoz egyetlen politikai jelentést, mintha ott a legutóbbi negyedévben megállt volna az élet. A vezetés annyira elégedetlen a működésével, hogy tervezi „jól megbüntetni" a relációt: mivel a misszióvezető nem dolgozott kielégítően, ezért nem küldünk új nagykövetet. Az új misszióvezető csak tanácsos lesz és ideiglenes ügyvivő. Személye pedig a betegségéből lábadozó tv-és személyiség, aki pihenni megy Ausztráliába. (A munkatársak hangosan lázadnak, köztük még felettem álló vezető is, mondván, micsoda pazarlás.)

A nagyfőnök behivat és közli: ne ugráljak, mert a híres tévés személyiség hozzám kerül a főosztályra és lényegesen magasabb fizetéssel, mint a külügyi főosztályvezetőihiszen az alapját hozza magával előző munkahelyéről. A diplomáciához nem ért, – bár mint újságíró ennek az ellenkezőjét gondolja – ezért feladatom betanítani. Érvelésem, hogy ne a relációt büntessük, amiért az előző misszióvezető alig produkált valamit, semmit nem hat. Megkapom, hogy fogalmazzak óvatosan, mert nem etikus, hogy az utódomat szidjam és esetleg olyan színezetet kapjon a dolog, hogy én mennyivel jobban dolgoztam. Különben sem célravezető szájalnom, mert amíg ő, mint főnök a helyén marad, addig az illetőből nem lesz nagykövet, csak ideiglenes ügyvivő, tanácsosi rangban.

Túlságosan sok idő nem telt, ebből a főnökből ismét nagykövetet csináltak: külföldre küldték és az ideiglenes ügyvivőből mégis nagykövet lett. (Természetesen így sem végzett érdemi munkát. A nagyobb baj az volt, hogy még az egyetlen diplomata munkatársát sem hagyta kibontakozni.) Nekem úgy tűnt, hogy az MTV volt munkatársának fő támogatója Aczél György volt, akivel az említett külügyi vezetőt több esetben hallottam élesen vitatkozni. Hozzáteszem, az említett személy az MTV vezető munkatársa, de még nem az elnöke volt.

Ausztrália az u.n. távoli ország továbbra is érdemi munkával látott el. Még amikor ott voltam nagykövet, igaz megbízatásomnak nagyon a vége felé eljutott hozzám egy hír, hogy az egyik magyar honfitársunk saját erőből és találmánya alapján olyan gépkocsit épített, amely nem benzinnel, hanem vízzel működik. Akkor sokat nem foglakozhattam a dologgal, mert alig volt idő a végleges haza utazásig. Annyit még megtudtam a vízzel hajtott gépkocsiról, hogy Franciaország déli részen egy francia férfi szintén készített vízzel meghajtott autót. (A vizet oxigénre és hidrogénre szétbontja, s ebből a hidrogént hasznosítja a motor meghajtására.) Utódom, az új nagykövet viszont már nemcsak hall az ügyről, hanem bizonyos formában megkeresést is kap, hogy a magyar honfitárs eladná a találmányt az óhazának. Hát bizony ez olyan ügy, amellyel érdemes és érdemben kell foglalkozni.

Feladat, segíteni a kiutazó illetékes magyar küldöttség felkészülését. Nagy öröm volt számomra, hogy a küldöttséget Kallós Ödön, a Kereskedelmi Kamara akkori elnöke vezette és felkészülésük során ismét számos alkalommal találkozhattam vele. A „kamarai" küldöttségnek tagja volt a Központi Fizikai Kutató Intézet több mérnöke is, akik nagyobb szakmai alapossággal tudtak vizsgálódni e témában.

Visszaérkezésük után nagy érdeklődéssel vártam, hogy milyen hírrel szolgálnak. Megerősítették, hogy valóban létezik a találmány: látták, bizonyos fokig kipróbálták. Úgy nyilatkoztak, hogy a feltalálónak sikerült valahogy megerőszakolnia az atommag hasadás törvényét és egy nagyon kicsiny és működő képes atom-reaktort összehozni, ami valóban működik. Ezt a feltaláló viszont nem engedte megvizsgálni, sőt még megnézni sem. Ez a szerkezet választja ketté a vizet, állítja elő a motort meghajtó hidrogént. Elmondták, hogy a feltaláló fantasztikus összeget kér, ami a magyar lehetőségeket messze

meghaladja. A multik már nagy összegeket ajánlottak, de azoknak nem akarja és nem hajlandó eladni a találmányt, mert biztos abban, hogy elfektetik azt, az olaj kartelleknek nem érdeke, hogy az autózás olcsóbbá tétele miatt a nagy haszontól elessenek.

Miután a küldöttség hazatért és a Kamarában megtudtam, amire szükségem volt, többet nem foglalkoztam érdemben ezzel a dologgal. Éppen ezért, nem kis örömmel hallottam 2001-ben valamelyik magyar kereskedelmi televízió híradásában, hogy a vízzel meghajtható és üzemeltethető gépkocsi ügye továbbra is él és napirenden van.

A hazai kulturális életben is zajlott a három T szerinti pezsgés, változás, erjedés. Ennek egyik megnyilvánulásaként értelmeztem a magyar történelmi tárgyú rockoperák megjelenését. Az egyik nagy előadásra, amely a hősök terén, a történelmi személyiségek szobraival szemben került megrendezésre hivatalos volt a DT és így a KÜM főnöksége mellett, az illetékes főosztályvezetők is részt vettek, feleségeikkel. Az előadás több „nagykövetemnek", de nejemnek és nekem is tetszett. Ám nem volt teljes a siker néhány kolléga szemében. Az előadott művet úgy tekintették, mint az imperialista fellazítás eszközét és hasonló ostobaságokat hordtak össze. Ez nagyon emlékeztetett arra, amikor Jancsó Miklós „Csillagosok, katonák" című új filmjét annak idején levetítették a Külügyminisztériumban, ahol a egyes munkatársak úgy értelmezték azt, hogy kimondottan ellenforradalmi propaganda, s ezért a rendezőt be kellene börtönözni azzal a hivatalos személlyel együtt, aki a pénzügyi fedezetett biztosította e film elkészítéséhez.

Megvallom, abban nem vagyok biztos, hogy ezek a történelmi rockoperák, vagy Jancsó Miklós filmjei valaha is legkedvencebb műfajaim közé fognak-e tartozni. Abban viszont biztos vagyok, hogy az említett balgaságok a túlzott osztályharcos szemlélet nyomán szintén soha nem kerültek közel sem a szívemhez, sem az eszemhez.

Szóval peregtek és mondhatom, fergeteges gyorsasággal múltak a napok, zajlott az élet. Számos változás történt családi életemben. 1979. végén Ausztráliából 3 nővel és egy kislánnyal tértem haza, jóllehet oda egy feleséggel, egy nagy és két kislánnyal utaztam ki. Ráadásul a lányok egyre inkább elkezdtek „fenyegetőzni" olyan szavakkal-kifejezésekkel, mint férjhez menés, esküvő. Ez addig nem hozott izgalomba, amíg fel nem merült, hogy mégis hol fognak lakni. Életem addig első lakása mindössze 76 négyzetméteres volt, ahol a három kisebb gyerekkel azért jól megvoltunk. Főleg annak tudatában, hogy ez a sajátunk volt és ezt nem kaptuk senkitől, hanem saját erőből vásároltuk. (Milyen hazug az a későbbi propaganda, amely úgy akarta beállítani, hogy egyesek politikai okok miatt micsoda előnyöket élveztek. Érdemes lenne megnézni, hogy az átkosban politikailag háttérbe szorított néhány mai vezető milyen lakásban, hol élt az adott időszakban? Íme az előny: 3 gyerekkel sem kaphattam soha állami lakást. Igaz, a saját erőből vásárolt lakásért senkivel nem kellett sem innom, sem kártyáznom, sem vadásznom, sem horgásznom. Megmaradhattam önállónak, nem köteleztem el magam egyetlen klikk mellett sem. De nem is szerettek ezért és milyen nyíltan kifejezésre juttatták ezt!)

Szóval, eljött az ideje, hogy megvizsgáljam ismét, mit tehetnék az olyan nagyobb lakás érdekében, ahol valamelyik férjhez ment asszony-lányom is otthonra lelhetne Murhpy törvénye már akkor is érvényesült: a megnézett nagyobb lakások és családi-házak közül a legutolsó, az 52. bizonyult elfogadható megoldásnak. Végül ezt cseréltük el társasházi lakásunkért, amihez hozzátettünk egy kisebb telket, egy Opel Rekord gépkocsit – készpénz formájában. A lakás-cserének nagy híre lett: volt olyan kolléga, aki 1981.-ben megkérdezte, nem félek-e, hogy mit szólnak majd a kommunisták, ha viszszajönnek, hogy micsoda házad van? (Ó micsoda: 135 négyzet-méter alapterülettel, igaz, hogy nagy telken. Még egyes barátaim is kétségbe vonták, hogy minek nekem a családi ház, a nagy kerttel. Amikor közöltem, hogy készülök a nyugdíjra, akkor kinevettek. Pedig mennyivel gyorsabban elért, mint számítottam rá! Volt olyan ismerősöm, állítólag barátom, aki kimondottam neheztelt a házért. Nekik és hasonszőrű nézetet képviselőknek azt mondtam, hogy majd „jatatát" nyitok, mert három bejáratunk van: az egyiken jönnek be a nők, másikon a férfiak és a harmadikon majd távoznak.

Különben azóta is ebben a házban lakom. A legnagyobb változás, hogy mindhárom lányom férjhez ment. Sorrendben, 1981-ben, 1982-ben, majd 1984-ben, majd elköltöztek. Így nejemmel ketten maradtunk az állítólag nagy házban.

Kezdett közelegni az itthon eltöltött négy év vége. És bizony már elkezdték pedzegetni, hogy időszerű lenne ismét külföldi megbízatást kapnom. Elsőnek azt a lehetőséget vázolták, hogy Indiába küldenének nagykövetnek. Kérdezték, hogy mit szólnék ehhez, miután már teljesítettem ott szolgálatot, időközben számos alkalommal jártam ott, a politikai helyzetet jól ismerem, számos személyes ismerősöm van, stb. Egyáltalán nem lepleztem, hogy az elképzelés igenis kedvemre való lenne. (Pedig azt nem is mondtam el senkinek, hogy mennyire megdöbbentem, s mennyire hízelgőnek találtam, hogy a delhi kulturális központ nagy szobájában központi helyen elhelyezett életnagyságú fényképen magam láttam viszont Indira Gandhi társaságában magyarországi környezetben.) Az elképzelés azonban nem valósulhatott meg, mert – mint nekem félhivatalosan elmondták – egy finn szakos kolléga, aki ugyan semmit nem értett Indiához, de szintén közel állt Kádár Jánoshoz kijárta magának, hogy őt küldjék nagykövetnek Delhibe.

Úgy egy bizonyos szempontból lezárva. Mindjárt elővezették, hogy akkor Indonéziába küldenének, mondván, hogy ott is dolgoztam már, nem is rosszul, a nyelvet is bírom valamelyest. Kérdezték, erre mit válaszolok? Azt válaszoltam, hogy a gondolatnak örülök, mert Indonézia is olyan hely, ahol szívesen dolgoznék ismét. Kérem, ne nevessenek és ne tartsák túlzásnak, de ismét volt egy Kádár Jánoshoz köze álló káder, aki szintén kijárta, hogy Indonéziába küldjék nagykövetnek. A döntés megszületett, de kezdett a KÜM vezetésének is kellemetlené válni, hogy mások döntenek. Mivel az illető már nagyon közel állt a nyugdíjhoz, hivatalosan közölték vele, hogy indonéziai megbízatása legfeljebb két évig tarthat, mert akkor eléri a nyugdíj korhatárt és akkor hazahívják. Ez ellen már a pártközpont se tehet semmit sem.

Velem pedig a következő zajlott le. Péntek délben ebédelek a KÜM étkezdéjében, amikor telefonon azonnal hívat az illetékes miniszterhelyettes. Ilyenkor az nem kifogás, hogy az étkezést még nem fejeztem be. A miniszterhelyettes a személyzeti főnök társaságában fogad. Udvarias bevezető, elnézéskérés nem csak az ebéd félbe szakításáért, hanem az előzőekben leírt indiai, indonéziai kiküldési malőrökért. Újabb opció: Iránba küldenének nagykövetnek, mert a váltás esedékes, oda olyan tapasztalt, rámenős, nem ijedős emberre van szükség mint jómagam. Az iráni politikai helyzetet jól ismerem, sok személyes jó ismerősöm van. Mit szólok ehhez?

Mi a fittyfenét szólhatok ? Először cinikuskodtam, nem járok megint úgy, hogy valaki szalad majd Kádár Jánoshoz. Nevettek, s mondták, hogy Irán egyáltalán nem olyan vonzó, inkább ijesztő. Nekem is úgy teszik fel a kérdést, hogy az iráni megbízatás, a háborús körülmények miatt, két évre szólna, mert ennek lejárta után áthelyeznének Indonéziába, ahonnan nyugdíjazása miatt a most kiutazó nagykövetnek haza kell majd térnie. Péntek dél lévén, várnak válaszomra hétfő reggelig. Ígéretet tettem, hogy a választ megadom a kért határidőre. Ha a válasz igen lesz, akkor is számítani kell arra, hogy iráni részről elfogadnak-e, hiszen az iráni elhárítás nyilván a politikai vezetés asztalára teszi majd azokat a fényképeket, amelyeken A. A. Hoveyda, időközben, az iráni

iszlám forradalom során Kalkhali hodzsatoleszlám, az egyik közismert vallási vezető által személyesen kivégzett miniszterelnökkel együtt vagyok magyarországi hivatalos látogatásakor, mint tolmácsa. Igaz, időközben számos alkalommal jártam Iránban, mint a területileg illetékes főosztály helyettes, majd kinevezett vezetője, egyénileg, diplomáciai futárként, továbbá Várkonyi Péter külügyminiszter, majd Hetényi István pénzügyminiszter kíséretében. Ezek azonban nem azonosak a nagyköveti megbízatással.

A hétvégén nejemmel rengeteget beszéltünk az újabb lehetőségről. A döntés az lett hogy akkor megyünk Teheránba, ha majd megkaptam az agreement-et. Lényegében így elkezdődött a felkészülésünk Iránra. Következő hétfő reggel közöltem a miniszterhelyettessel és a személyzeti főnökkel, akik már kora reggel vártak, hogy a döntésem: megyek Teheránba nagykövetnek, ha iráni részről nem emelnek kifogást a személyem ellent. A KÜM vezetése ennek alapján elindította az új megbízatás hivatalos formai jóváhagyatását: Pártközpont, Minisztertanács, agreement-kérés, majd Elnöki Tanács. A procedúra, mint másutt ismertettem hosszú. Bizony az iráni agreement megadása késett, már kezdte elérni a 3 hónapos határidőt, amit a nemzetközi diplomáciai gyakorlatban általában úgy tekintettek, mint határesetet: ha ezt túlhaladja, akkor gyakran visszavonják a kérést, ráadásul rossz szájízzel. A KÜM vezetése elkezdte sürgetni – tudomásom nélkül – az akkori teheráni nagykövetet: érdeklődjön, mi van az agreement-tel. A nagykövet igen faramuci választ küldött: a kijelölt új nagykövet legyen türelmesebb, mert Iránban nem szokatlan, ha sokáig várat magára az agreement megadása. A választ a főnökség nem díjazta, hiszen én nem is tudtam arról, hogy a főnökség fejem felett felkérte a nagykövetet, hogy járjon el az érdekemben, azaz „szabadulni" szeretne tőlem. (Ez sem kizárt, hiszen a váltások bizonyos rendszerben történnek.) A válasz nyomán egyből kezdték emlegetni, hogy ez a „barrikádos", aki 1956. után kijelentette, sajnálja, hogy nem volta barrikádokon. Amikor ezért felelősségre vonták, azzal védekezett, hogy a barrikádnak két oldala van.

43 éves külügyi pályafutásom során egy alkalommal találkoztam olyan esettel, hogy a kijelölt magyar nagykövetnek nem adták meg az agreement-et. Ezt a francia kormány tette, mire magyar részről az elutasított személyt – nagykövet rangban – kinevezték a protokoll-főosztály vezetőjének, hogy amint nap, mint nap találkozik a francia nagykövettel, az orra alá dörzsölhesse a barátságtalan és szokatlan elutasítás tényét. Később viszont azt feltételeztük, hogy az elutasítás az amerikaikkal egyeztetett lépés volt. Erre azt követően derült fény, amikor nagykövetnek nevezték ki az Egyesült Államokba, s onnan lelépett. A francia elutasítás valószínűleg azt célozta, hogy bizonyítsa a magyar hatóságoknak, „a francia imperialisták nem kedvelik ezt a jó elvtársat". Nos, még nagykövet volt Washingtonban, amikor az első beosztott jelentette haza a lelécelés gyanús jeleit, mire őt hívták azonnal haza, hogy micsoda dolog a nagykövetet mószerolni. Büntetésből itthon egy adminisztratív munkakörbe nyomták: az ügykezelés vezetője lett. Egy külügyminisztériumban fontos dolog a szigorúan titkos, titkos és adminisztratív iratok megbízható kezelése – bármikor elérhetőek legyenek -, de ez nem kimondottan politikai szintű tevékenység. Amikor a nagykövet lelépett Washingtonban, az illetőt szintén kinevezték és kiküldték nagykövetnek egy kisebb afrikai országba. Szóval, egy agreement kérésnek és elutasításnak lehet politikai háttere és felhangja.

Jóllehet, rendszeresen foglalkoztam Iránnal, az ország budapesti nagykövetével, olvastam millió és egy nagykövetségi jelentést, újságcikket (tudósítást és értékelést), de emellett faltam az Iránról szóló könyveket is, amelyekkel a KÜM könyvtára bőségesen ellátott. Elolvastam a sah több könyvét, számos angol, amerikai és francia szerző művét. Szóval, igyekeztem minél jobban felkészülni. A sok könyv persze számos emléket is felidézett:

1953-ban, amikor török és izraeli referens és segéd-referens voltam, a mellettünk lévő szobában dolgozott egy franciául jól beszélő idősebb kollegina. Ő volt az iráni előadó, akinek igen sok munkája volt, mert ekkor zajlott le a Moszadek féle forradalom, ami első alkalommal megdöntötte Reza Pahlavi sah hatalmát és emigrációba kényszerítette az uralkodót. Véleményem szerint, az iráni történelem fényes napjai voltak ezek, amikor a forradalom a polgári fejlődés és előrehaladás zászlaját tűzte ki. Az új vezetés foganatosított intézkedéseket, elsők között az iráni olajipar államosítását. Nos, ez már sok volt a külföldi, elsősorban amerikai tőkének, amely ellentámadásba lendült: a CIA megszervezte a Moszadek-féle forradalom és kormány megbuktatását, fegyveres megdöntését, illetve a sah hatalmának a helyreállítását és Reza Pahlavi visszahelyezését a páva trónra. Már 1953-ban, majd az 1979. évi iráni iszlám forradalom és annak több olyan vonatkozása, mint a teheráni amerikai nagykövetség elfoglalása kapcsán sokat hallottam és olvastam e témákról, de a felkészülés nyomán ismét elővettem Kermit Roosevelt „Puccs-ellenpuccs" című, 1979.-ben kiadott könyvét. Ebben részletesen és pontosan leírja, hogy mint a CIA munkatársa, mikor, miként ment titokban Iránba, hogyan szervezte meg a Moszadek-kormány elleni fegyveres felkelést. A valóságtól csak annyiban tér el, hogy a valós nevek helyett fedőneveket használ, hiszen többnyire még élő iráni személyekről van szó, akik az iszlám forradalom megítélésében és szempontjából nem különösebben bizonyultak népszerű személyeknek. Inkább az amerikai imperializmus, a Nagy Sátán ügynökeinek, szekértolóinak, akiknek az élete – ha valós nevükre fény derül – egyáltalán nincs biztonságban.

Elgondolkoztatott, hogy vajon hány alvó és rejtett CIA ügynök maradt meg Iránban és az egész ügy emlékeztetett arra, hogy Indonéziában a történelmi forgatag nyomán hány holland és angol titkos ügynök maradt meg. Csak ezekben az országokban nem volt egy Peter Wright, az MI5 legfelső vezetésében, aki az alvó szovjet ügynökök feltérképezése, illetve a Szovjetunió számára kémkedett, de időközben leleplezett személyek multjának és beszervezésének pontos feltárása helyett a nyugati ügynököket leplezte volna le, igen olvasmányosan.

Persze a felkészülésnek voltak személyes vonzatai is. Ilyen volt, hogy rendszeresen találkoztam, mint a területileg illetékes főosztály vezetője a Magyarországra érkezett iráni küldöttségek tagjaival. Igen szívélyesen fogadták a bemutatásomat, hogy a kijelölt nagykövet vagyok, aki az iráni agreement-re vár, hogy állomáshelyére utazhasson és a helyszínen elkezdje hivatali működését. Biztosítottak barátságukról, együttműködési készségükről. Volt azért olyan is, aki imperialista-ellenes „forradalmiságát" nem rejtette véka alá és viszonylag durván adta elő, halvány fenyegetésként, hogy aki nem baráti érzelmekkel és célokkal működik Iránban, azt a tömegekkel „elintéztetik." Miután ezt az egyik miniszterhelyettes fejtegette az őt fogadó magyar miniszter előtt, a kijelentés nem volt éppen díjnyertes.

E kijelentések élét kollégája azzal igyekezett tompítani, hogy a perzsa lélek meglehetősen érzékeny: ha valakit elfogadott barátjának, mert arra rászolgált, akkor kész az életét is adni ezért a barátságért. Viszont, ha valaki eljátszotta ezt a barátságot és ellenséggé vált, akkor számára nincs megbocsátás és kegyelem. (Érdekes megfogalmazás, amit a politikában később láttam érvényesülni.)

Szóval, készültem, és feleségemmel együtt készültünk Iránra. Mivel nagyköveti rangú főosztályvezető voltam, aki meglehetősen jó személyes és hivatali kapcsolatban állt

elsősorban azokkal a Budapesten működő nagykövetekkel, akiknek az országai a főosztályhoz tartoztak, ezért ezek a nagykövetek kötelességüknek érezték, hogy Teheránba indulásunk előtt búcsúvacsorát adjanak tiszteletünkre és megköszönjék a jó és hatékony együttműködést. Ez rendben is volt, de cukkolásuk célpontjává váltam, mert az a nagykövet, akinek az országba készültem, s akivel szintén szoros hivatali kapcsolatban álltam, valahogy nem jeleskedett hasonló meghívással. Különösen az indiai és az indonéz nagykövetek jártak az élen az ugratásban. Végül megtört a jég és 2 nappal az indulás előtt (!) az iráni nagykövet ebédre hívott meg a Gundel étterembe. Azt hiszen, neki nagy gondot jelentett, hogy miként intézze a feleségem meghívását, illetve,ha saját házába hív, akkor mit csináljon a saját feleségével. Így lett a Gundelben egy gyors ebéd. A lényege az volt, hogy biztosítson, iráni részről megtettek minden szükséges és körültekintő biztonsági intézkedést fogadtatásunkhoz. Semmiféle olyan információm és ennek nyomán gondom nem volt, hogy érkezésünkkor biztonságunkat bárki fenyegetné. Azt nem mondom, hogy „bármi", hiszen háborús körülmények közé érkeztünk.

Készültem és készültünk Iránra, ahová életemben először gyerekek nélkül utaztam, feleségemmel kettesben. Ekkor már több éve folyt az iráni-iraki háború, ami az utazást nem tette könnyűvé. Svájci légitársasággal Budapest-Zürich-Bandarabbas útvonalon lehetett Iránba utazni. Bandarabbas lent van egész délen, a Perzsa-öböl kijáratánál. Onnan iráni repülővel lehetett Teheránba feljutni. Volt más útvonal is, de az nem szolgált a rendes kereskedelmi járatok útvonalául. Ezt a nagykövetség és kereskedelmi kirendeltség állománya vette igénybe, amikor az iraki légitámadások intenzitása miatt evakuálni kellett a munkatársakat, elsősorban a feleségeket és a gyerekeket. Az iráni-iraki háború, s konkrétan amiatt, hogy az iraki légierő bombázta Teheránt a családtagokat evakuálni kellett. Ez Moszkván keresztül, az Aeroflot külön járatával történt meg. Maga az evakuáció rendben lezajlott, a feleségek és a gyerekek gyorsan hazaérkeztek. Két nappal azután, hogy Budapestre érkeztek, már megjelentek a KÜM-ben, hogy mi van a férjeikkel és ők szeretnének visszamenni, hogy együtt legyen a család. Különben is az iraki bombázások messze nem azonosak azokkal a bombázásokkal, amelyekre mi emlékezünk a második világháború idejéből. Ezek mindössze egy-két repülőgép szórványos támadásából állnak, aminek során lepottyantanak néhány bombát, kilövik a rakétákat és máris gyorsan repülnek vissza, nehogy az iráni légelhárítás, vagy a légierő vadászgépei megtámadják és tűz alá vegyék őket. Szóval, nem sokkal az evakuálás után már utaztak is vissza.

1985. augusztusában a magyar-iráni gazdasági vegyesbizottság Teheránban tartotta soros ülését. Akkor a VB magyar társelnöke dr. Hetényi István pénzügyminiszter volt. Az iráni társelnök mezőgazdasági miniszter volt. Az a megtiszteltetés ért, hogy már mint kijelölt nagykövet vehettem részt ezen az ülésen és kísérhettem el Hetényi minisztert Teheránba. Érdekes volt az utazás: gépkocsival Bécsbe, s onnan az Iran Air nevű iráni légitársaság Boeing 747-es gépével magyar-román-szovjet légtéren át Iránba. a gép rendkívül sokat késett, s délután 14 óra helyett, másnap hajnali két óra körül indultunk. Így egy délutánt és estét a bécsi repülőtéren töltöttünk, sok iráni utas társaságában.

Ez annyiban volt tanulságos, hogy itt is láthattam, mennyire veszik komolyan a sonkás szendvicset, s az alkohol tartalmú sört az iráni utasok, akik itt még európai öltözéket viseltek, főleg a nők. Maga a repülőút gyakorlatilag eseménytelen volt. Rendkívül szép látványt nyújtott hajnalban az Ararát, amire a gép pilótája külön felhívta az utasok figyelmét. A lenyűgöző látványt követően az iráni utasok kezdtek gyorsan átvedleni: a női utasok feszes nadrágjai és pulóverjei – a test idomaival együtt – hirtelen eltűntek a csador alatt. Azokról a férfiakról, akik nyakkendőt viseltek ez szintén eltűnt. Röviddel ezután landoltunk a teheráni repülőtéren és megindult a verkli: ülés ülés után, egyik hivatalból át a másikba, egyik tárgyalás a másik után – ahogy ez lenni szokott. Az iráni főváros ekkor már egészen más volt, mint 3 évvel korábban: a nők már csak csadorban mutatkoztak, és esténként igen furcsa volt az elsötétítés. A város esti világítás nélkül, de a szokott óriási gépkocsi forgalommal. A gépkocsik világító testei is csak vékony csíkra leszűkítve, alig bocsátottak ki fényt. Az ülés azért rendben lezajlott és simán visszatértünk Budapestre.

Szóval, mi a Swiss Air járatával indultunk Teheránba, és első lépésként – 1985. novemberében – rendben megérkeztünk Bandar Abbasba. Novemberben olyan az idő itthon, amilyen. Erről nem érdemes szót ejteni. Bandar Abbas azonban lent van a Perzsaöböl alján ál, szemben Dubai-val. Ott novemberben is legalább 35 °C fok van, kora reggel is, amikor megérkeztünk. Ez főleg nejem számára probléma, hiszen ekkorra már neki is be kellett öltözni. Az sem volt mindegy, hogy míg tőlem – udvariasságból – elkaptak minden kézi táskát, nejemet hagyták cipelkedni. A melegben, csadorban – pontosabban rupusban, ami egy hazai ballonkabátnak megfelelő kinézetű felső kabát, a jobbik fajta inkább szinházi belépőnek látszik – ez sem volt éppen kutya. Bekísértek a várócsarnokba, ahol a tartományi kormányzó várt és üdvözölt számos magas beosztású helyi vezető társaságában. Míg engem elláttak minden helyi jóval, nejemet jó távolra leültették és egyedül hagyták a kézitáskákkal.

A helyzet komikumát az adta nejem számára, amin jót derült, hogy a tartományi kormányzó a helyi szokások szerint a gyümölcsökkel és finom édes süteményekkel gazdagon megterített asztalról kézzel kínált meg, de elsőnek nyers uborkával. Az nem volt zavaró, hogy kézből kínálta, hiszen Indiában és Indonéziában is kedveskednek így a vendégnek. Nejem derültségének tárgya a nyers uborka volt: uborkát nyersen még soha nem ettem, és még salátának sem fogyasztom, mert ég tőle a gyomrom. Itt viszont nem volt más út hátra mint előre: a felkínált nyers uborkát most meg kell enni.

Nos, eljött a tovább utazás ideje, beszállás az Iran Air Boeing 747-es menetrendszerinti járatának gépébe. Itt újabb meglepetés. Mint nagykövetet – az akkori rendelkezések értelmében – állomáshelyre történő kiutazáskor első osztályon utaztattak. Ez nemcsak protokollárisan volt helyes, de több előnyt is jelentett. Arra számítottam, hogy ezen a gépen is az első osztályon kapunk majd helyet. Hát ezt úgy oldották meg, hogy a pilótafülke mögötti emeleti kabint teljes egészében kiürítettek és 6 férfi és női biztonságitiszt társaságában csak ketten utaztunk ott a nejemmel. Hát ez már túlzás, gondoltam és ekkor jutott eszembe, hogy az iráni nagykövet mit is mondott a Gundel-beli ebéd során a megfelelő biztonsági intézkedésekről!

Maga a repülőút Bandar Abbasból Teheránba eseménytelen volt. Nejemnek annyiban volt izgalmasabb, hogy igénybe kellett vennie az emeleti mosdót, ami ott volt előttünk, a kabinunkból nyílott. A kísérők először nem vették szívesen, vonakodtak, hogy az ülésből felálljon és kimenjen a mosdóba. Ezt egy darabig meg tudta tenni, de utána azt mondta, hogy már nem várhat, lesz, ami lesz, ő megy. Erre gyorsan átvizsgálták a kabin melletti mosdót, mintha ránk nézve veszélyt jelentő ellenséges tömegek lettek volna ott, vagy akár az utastérben. Úgy éreztem, hogy a kabinban és a mosdóban még egy kóbor légy, vagy szúnyog sem maradhatott volna meg észrevétlen.

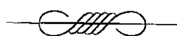
Az eset emlékeztette nejemet is 1963.-ra, amikor életünkben először kerültünk Teheránba. Indonéziából utaztunk haza szabadságra, a francia UTA járatával, részben Karacsi, Athén tervezett útvonalon. Karacsiban a pilóta „beevett" valamit, amitől rosszul

lett. Ezért a gép Teheránban terven kívüli leszállást hajtott végre, hogy megvárja, amíg Párizsból másik pilóta érkezik, aki tovább vezeti a gépet. A teheráni repülőtéren etették-itatták az utasokat. Mivel az új pilóta nem igen sietett megérkezni, ezért a járat utasai részére városnéző túrát szerveztek. Nos, ez nem önkéntességi alapon ment, hanem az utas-lista szerint: aki a listán szerepel, annak mennie kellett. Érveltem, hogy a gyerekek álmosak, fáradtak, hiszen messziről jöttünk. Mondtam, nézzenek a nejemre, látszik rajta, hogy terhes. Ő is fáradt, jobb lenne, ha a repülőtéri váróban elüldögélhetnénk és pihenhetne. A repülőgép személyzete nem tehetett semmit, a légitársaság képviselője úgyszintén: menni kellett.

Ez azt jelentette, hogy az utasoknak be kellett szállni egy eléggé rozoga autóbuszba, amelynek az első és a hátsó ajtajánál lévő lépcsőre leült egy-egy fegyveres őr, kezében egy bitang nagy colt-tal és ott még légy és szúnyog sem repülhetett ki vagy be. Utas meg leginkább nem hagyhatta el az autóbuszt! Körbejártuk a várost, a repülőtérről felmentünk egészen északra a sah nyári palotájához, s az egyik szép főúton, amit platánok szegélyeznek és tövükben a hegyi patak vize folyik délre. Ezen az úton lefelé haladtunk vissza. Az úttest nem volt a legsimább, a busz zötykölődött, alacsony volt, a fejemet többször bevertem a mennyezetbe. Szóval, nem volt derűs városnézés, amit a többi utas arcán is láttam. Valamennyien boldogok voltunk, amikor visszatérhettünk a repülőtér épületéhez, s főleg amikor a francia gép tovább indult velünk.

Korántsem merném állítani, hogy az 1963. évi kényszer városnézés udvariatlan eljárás lett volna. Csak kellemetlen és felesleges volt. Most Teheránba utazásunkkor szintén úgy nézett ki, hogy a ránk vigyázó személyek nem voltak udvariatlanok, barátságtalanok. Nekünk mindössze felesleges kavarásnak tűnt ez a túlzott biztonsági kavalkád: a biztonsági emberek száma, a túlzott óvatosság. Volt ebben az eljárásban tisztelet és megbecsülés is az új nagykövet személye iránt, de ez a mi megítélésünk és elvárásunk szerint túlzott és felesleges volt. Vagy számunkra legalábbis nagyon szokatlan.

A repülőút maga eseménytelen volt: nem találkoztunk sem vadászgépekkel, sem iraki bombázókkal, nem lőtt a légvédelem. Szóval, simán és jól repültünk és rendben landoltunk Teheránban. Az előttem már jól ismert repülőtéren a szokott és protokollárisan előírt fogadtatás: KÜM protokoll, számos nagykövet és nem utolsó sorban a magyar nagykövetség munkatársai. Szóval megérkeztünk, itt vagyunk.



Teherán (1985-89)

Hát a repülőtérről eljutottunk a nagyköveti rezidenciába, amit nejemnek gyorsan megmutattam. Már amennyire én ismertem, hiszen elődöm nem jeleskedett abban, hogy amikor augusztusban a vegyes-bizottsági ülésen ott jártam, rendesen megnézhessem. Azt hiszem, akkor még reménykedett, hogy egy év halasztást kap. A házban bőröndbőrönd hátán, na meg kartondobozok és futárzsákok tömkelege. (Ágynemüt, törülközőt, konyharuhát könnyebb és gazdaságosabb futárzsákba csomagolni, mint nehéz bőröndben szállítani.) No, de előbb aludjuk ki magukat, hiszen most is átrepültünk egy éjszakát, majd utána csomagolunk és „tollászkodunk"

Persze, másnap már hivatal is van, hiszen a külügyminisztériumnak be-, illetve a Diplomáciai Testületnek pedig szét kell küldeni a jegyzéket, hogy megérkezett a kijelölt új nagykövet. Mivel itt tapasztalt a nagykövetségi diplomata gárda, nincs olyan gondom, mint Ausztráliában volt, hogy magyarázzam, a nagykövet-jelölt csak akkor válik nagykövetté, ha már átadta a megbízólevelét, és ennek megfelelően kell szövegezni a külügyminisztériumnak, valamint a DT-nek szóló jegyzéket.

No és természetesen a külügyminisztériumba illik személyesen is bemenni, az ideiglenes ügyvivő társaságában, aki – amíg a megbízólevél átadása nem történt meg – változatlanul a nagykövetség vezetője. Szóba kerül a Protokoll Főosztály vezetőjénél az is, hogy mikor lesz a megbízólevél átadása. Ehhez természetesen a megfelelő dokumentumok másolatai átadásra is kerülnek, a beszéd tervezetével egyetemben. A szokott válasz: mindent megtesznek, hogy időben, mielőbb, mert nagy a perzsa „hosadmad", ami olyasmi magyarul, hogy szeretettel köszöntjük, vagy üdvözöljük, de konkrét időpont egyelőre nincs.

Az élet természetesen zajlik és ugyan nincs hír a megbízólevél átadásának időpontjáról, de arról van, hogy jön a területileg illetékes magyar külügyminiszterhelyettes a korábban már megbeszélt külügyi konzultációra. Őt pedig az irániak várták, mert voltak fejlemények, amik tisztázásra szorultak- a budapesti birkózó világbajnokságon az iráni csapat a nemzetközi szokások által megengedettnél több politikát vitt bele a megjelenésbe – bevonuláskor erőteljes hangnemben előadott imperialista-ellenes jelszavak, vagy egyes országok himnuszának eljátszásakor a szokott tisztelet-adás elmulasztása. A Nemzetközi Birkózó Szövetség részéről fegyelmi eljárás volt várható, ami rosszul érintette volna a birkózásban meglehetősen élen járó iráni sportot.

Voltak persze más súlyos ügyek is, hiszen folyt az iráni-iraki háború és Irán számára nem volt közömbös, hogy a kis Magyarország, amelynek korábban Irakkal jó kapcsolata volt, miként foglal állást. Ezen belül pedig szállít-e Iránnak és milyen mennyiségben, minőségben „speciális termékeket" – fegyvert, lőszert, gyógyszert, ipari anyagokat és hasonlókat. Iráni részről mindig is erőteljesen aláhúzták a politika és a gazdaság összefüggéseit!

Jön a magyar miniszterhelyettes, de mit csinál majd a nagykövet-jelölt. Ő miként vehet részt a megbeszéléseken, tárgyalásokon? A dolgot az iráni külügyminisztérium könnyedén elintézte: azt nem tudták elintézni, hogy a megbízólevél átadása addigra megtörténjék, de azt igen, hogy a nagykövet-jelölt ennek ellenére részt vehessen a hi-

vatalos látogatás minden eseményén, az ideiglenes ügyvivővel együtt. Ez azt jelentette, hogy nemcsak a külügyminisztériumban lefolytatott megbeszéléseken, hanem az azon kívüli tárgyalásokon jelen lehettem.

Hát ez a külügyminiszterhelyettesi látogatás sikerre volt „ítélve", mert nemcsak a kollégák és a minisztérium vezetői fogadták a külügyminisztériumban, hanem számos más miniszter. Ebben számomra nem volt semmi szokatlan, hiszen ezt a gyakorlatot tapasztaltam előző állomáshelyeimen is.

Miután a miniszterhelyettesi látogatás rendben lezajlott, folytattam bemutatkozó látogatásaim a Diplomáciai Testület misszióvezetőinél. A protokoll ezt ugyanis lehetővé teszi, mint Ausztráliában tapasztaltam már. Ha iráni kormányhatóságokat a külügyminisztériumon kívül nem kereshettem még fel, a nagykövet kollégák meglátogatása és a bemutatkozás náluk teljesen szabályos volt. Ami még érdekes volt ebben az „elmaradt" országban: a DT misszióvezetőinél, azaz a kollégáknál a bemutatkozás a feleséggel együtt történt. A feleségek itt sem kerültek háttérbe. Sőt, bizonyos politikai felhangja is volt a közös eljárásoknak.

Rendkívül érdekes volt, hogy a Diplomáciai Testület itt Teheránban mennyire egységes volt, mennyire összefogott. Feltűnő volt, hogy iparilag fejlett, azaz tőkés, vagy a szocialista, továbbá a harmadik világbeli országok nagykövetei menyire együtt voltak egy-egy társaságban, bármilyen összejövetel volt. Voltak csoportok, amit az iráni külügyminisztérium kihasznált, mert nem csak a DT egészét hívták meg és be egy-egy hivatalos tájékoztatásra, hanem esetenként az egyes csoportok – NATO országok, skandináv országok, arab országok, szocialista országok, stb. nagyköveteit. Ezek aztán összejöveteleken, leginkább társadalmi rendezvényeken cserélték ki az információkat, tapasztalataikat. kinek mit mondtak és hogyan. Számomra ez annyiban nem volt új, mindössze újszerű, hogy mint a korábbi illetékes főosztályvezető a nagykövetségi jelentésekből tudomásom volt a jelenségről, amellett, hogy a helyi politikai viszonyoknak elég jó ismerője voltam.

A DT-én belüli látogatások igen hasznosak voltak. A misszióvezető kollégák jó néven vették, hogy felkerestük őket. Ezt részben azonnal megmondták, másrészt viszonylag gyorsan viszonozták bemutatkozó látogatásainkat. Azért többes számban, mert a viszontlátogatások férj-feleség részéről történtek. Márpedig, ha gyorsan, azaz két-három héten belül viszonozzák azokat, akkor nem vették rossz néven a bemutatkozást és jelzik, hogy ők szintén szeretnék fenntartani a jó személyes kapcsolatokat. Mondanom sem kell, hogy a beszélgetések során elvárták tőlem a tájékoztatást a külügyminiszterhelyettesi konzultációról.

Mindemellett ismerkedtem a várossal, környezetemmel. Ez sem utolsó szempont, hiszen a diplomáciai munka egyik fontos alapeleme, hogy a fogadó országot minél jobban ismerjük. Ez pedig nem utolsó szempont Teheránban sem.

Közeleg 1985. karácsonya. A magyar gépkocsivezető egyik nap előadja, hogy eladta saját gépkocsiját, mivel készül haza. Néhány dolgot azonban még meg kellene vásárolnia, főleg a teheráni bazár szerszámos részlegében. Mivel taxi alig van, s nagyon nehezen hívható, engedélyezném-e neki, hogy a nagyköveti gépkocsival menjen ki a bazárba? Ígéri, nem túl gyakran fog előfordulni, hogy hasonló személyes célra elkérje a kocsit. Most azonban tennék-e kivételt? Közöltem vele, hogy elviheti a kocsit a szerszámos bazárba, de csak utassal. Ki lesz az utas? – kérdezi. Hát én, ugyanis a nagy bazárban, amiről a nóta szól, röviden már jártam, de a szerszámos bazárban még soha nem voltam. Megállapodtunk, s másnap reggel elindultunk.

A bazár szerszámos negyede nem túl messze van az iráni külügyminisztériumtól, mégpedig attól az oldalától, amely a konzuli főosztálynak adott otthont, s amely mellett állt egy csodálatosan szép kivitelezésű, régi városkapu. A kapu az egyik fő útra nyílik, s az utca túlsó oldalán és vele szemben az egyik mellékutcában ott a szerszámos bazár. Mi úgy mentünk oda, hogy azon a bizonyos fő utcán haladtunk a városkapu felé, amely tőlünk jobbra volt. Már előtte elég nagy katonai, pontosabban rendészeti egység (pazdar) igazoltatott minden gépjárművet. Beterelték a gépkocsikat a városkapu alá, s ott igazoltatták a vezetőt, az utasokat, s átvizsgálták a járművet. Nem csoda, hiszen akkortájt még gyakran el-elloptak egy-egy gépkocsit – akár a bangladesi nagykövetét – megtöltötték robbanó szerrel, oda hajtottak a kívánt célpont elé, majd távirányítóval felrobbantották.

Nos, a gépkocsivezető, aki már csaknem öt éve szolgált Teheránban úgy gondolta, nem áll meg, hiszen a rendszámtáblából kiderül, hogy diplomáciai kocsi. A magyar nagykövet-jelöltet viszi, így szabad az út! Viszont az egyik perzsa fiatalember nem így gondolta: kibiztosította a szolgálati pisztolyt s nagyon lassan araszoló gépkocsi ablakát megkocogtatta. Választhatsz- ült ki az arcán, vagy megállsz, vagy lövök. Erre a gépkocsivezető megállt, kiugrott és elkezdte magyarázni, hogy a magyar nagykövetet viszi. Természetesen a kocsisor addigra megállt, a kocsik száma enyhén szólva gyorsan megszaporodott. Ezt a parancsnok is észlelte és szaladt oda, ahol a csoportosulás gócát vélte. Látta, hogy egy Mercedes mellett az egyik katonája vitázik egy európai férfival, akitől hallja, hogy az diplomáciai kocsi, hogy abban az egyik nagykövet ül. Rárivall a pazdar gyerekre, hát nem látod, hogy „sziászí kocsi." (DT kocsi!) Mi van, talán nem tudsz olvasni? – kérdezte igen magas C-vel. Mire katonája gyorsan rávágta: nem Uram!

A pazdar-gyerek egyszerűen nem tudott írni-olvasni és valószínűleg arról sem volt halvány gőze, hogy mit jelent valójában a „sziászí" kifejezés, vagy az, hogy diplomáciai. Arról viszont nem vagyok meggyőződve, hogy lőni nem tudott úgy isten igazából. Mert mint később láttam, ők nem úgy folytatták le a lőgyakorlatot, mint tartalékos tiszti kiképzésem során mi tettük: kaptunk 3-5 darab töltényt és osszuk be egy évre. Ők a kiképzés során addig lőttek, amíg a célnak számító deszkának nem a lapját, hanem az élét el nem találták. Ezután vették fel az állományba a jelöltet, még akkor is, ha írni-olvasni nem tudott.

Ha már közeleg karácsony akkor ajándék is kell majd. És valami ajándékot „illik" venni a feleségnek, aki agyondolgozza magát, hogy a nagyköveti rezidenciát saját ízlésünk, igényünk szerint megkísérelje rendbe hozni. (Mert van nagyon sok szép bútor, szőnyeg, csak végtelenül nagy összevisszaságban.) Mondom a gépkocsivezetőnek, ha már megkapta a nagyköveti járgányt és voltunk a szerszámos bazárban, akkor legyen barter az ügylet. Segítsen ki azzal, hogy elvisz egy ékszerészhez, mert néznék valamit a feleségemnek karácsonyi ajándékként. Csaknem öt év alatt biztosan talált olyan ékszerészt, aki megbízható és nem rezet akar eladni arany helyett. Erre elvitt egy kisebb ékszerész üzletbe, ahol később sokszor jártam, s vásároltam. De ez hatoda, hetede, vagy akár tizede volt egy igazi teheráni ékszerész üzleteknek. Nos, amíg nézelődtem, a gépkocsivezető gyorsan megsúgta a tulajnak, hogy ez az új magyar nagykövet lesz, még nem adta át a megbízólevelet, s most karácsonyi ajándékot akar venni a nejének. Hát erre a tulaj harsányan, lelkesen üdvözöl, elmondja, mennyire szereti a magyarokat, s közülük is Domahidi András operaénekest.

Esküszöm, elnémultam, mert ki a csuda az, aki Teheránban Domahidi Andrást emlegeti nekem. Jó, hogy bassz bariton hangjával óriási elismerést vívott ki magának a Ke-

leten. Mondák jártak, hogy Csou en-laj, kínai miniszterelnök mennyire szerette Domahidi hangját. (Állítólag kész volt arra is, hogy hosszú ideig várakozzon Pekingben a magyar nagykövet fogadásán, amíg Domahidi az alkoholmámorból kissé magához tért és ismét énekelni tudott. Ezt én nem tudtam ellenőrizni, de hallottam ilyen pletykákat.) Én magam számos alkalommal találkoztam a 60-as évek második felében Domahidi művész úrral a budapesti indonéz nagykövet nemzeti ünnepi fogadásain, ahol szebbnél szebb indonéz dalokat adott elő. Azt viszont nem tudtam, hogy Iránban is járt és ennyire népszerű lett volna.

Az ékszerész azt mondta, hogy Teheránban hallotta a magyar művészt énekelni. Ezt megkíséreltem ellenőrizni, de sajnos nem a művésztől, mert ő időközben elhunyt. A fia azt mondta, hogy Domahidi művész úr soha nem járt Teheránban. Viszont több Teheránban élő, perzsa zenerajongótól hallottam később Domahidi Andrást és művészi előadását dicsérni. El tudom képzelni, hogy vagy valahol külföldön hallották-látták őt és csak udvariasságból, netán felvágásból hangoztatták, hogy a perzsa birodalom fennállásának 2500. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségeken lépett fel Iránban.

Hát ilyen kicsi a világ!

Nos, azért nem feledkezhettünk meg arról sem, hogy nem túl messze tőlünk nagyon is vad háború zajlott és véres hadicselekményekre került sor. Ez minket egyelőre szerencsére nem érintett. Viszont láttuk, ahogy a sebesülteket nagy számban szállítják a frontvonalakról a fővárosba. Azt is láttuk továbbá, hogy a fővárosban milyen nagy számban teszik ki az egyes házak elé a frontokon elesett fiatal katonák fényképeit, gyászkoszorúkkal övezve azokat. Gyakoriak voltak a temetési menetek is az utcákon. Felváltva tapasztaltuk a különféle reakciókat a háborús eseményekkel kapcsolatban: voltak, akik csak a legmélyebb elítéléssel tudtak szólni a háborúról és Khomeini ajatollahot hibáztatták a veszteségekért. Ugye hat évvel voltunk a forradalmi események és a győzelem, illetve a sah uralmának a megdöntése után. Azaz, a győzelem már kezdett megkopni, különösen a veszteségek következtében. Persze voltak sokan, akik változatlanul hittek a forradalom győzelmében, az új iszlám köztársaságtól remélt változásokban, de a személyes veszteség bennük is fájdalmat okozott.

Különös érzés volt mindezt a helyszínen átélni. Már Indonéziában is tapasztaltam, főleg kínai, de indonéz barátaink körében is, hogy mennyire másként jelentkezik náluk az élet és a halál fogalma. Iránban viszont furcsa volt ennyire testközelből hallani, hogy az élet mennyire más fogalmat jelent számukra: az iráni katona nem azért ment a frontra, hogy harcoljon, és győzzön, hanem azért, hogy meghaljon és a Nirvana-ba, azaz a „hetedik paradicsomba" jusson. Iráni barátaink és ismerőseink számos alkalommal elmagyarázták ezt, visszatérve azokra a korábbi jelenségekre, amikor nagymamák kimentek a frontra és átmentek az irakiak által telepített taposó aknamezőn, a katonák előtt: ők robbanjanak fel és menjenek a paradicsomba és a fiatal harcosok egy ideig maradjanak életben és harcoljanak tovább. Viszont a harcosok is azért mentek a frontra, hogy a paradicsomba kerüljenek, s nem azért, hogy győzzenek. Nem volt ismeretlen ez az Irán számomra, de azért a perzsa lélek sokszínűségét még mindig csak tanulgattam, kóstolgattam.

Eljött 1985. vége, a szilveszter, amit a nagykövetség épületében ünnepeltünk meg. Népes kolónia jött össze, hiszen ekkortájt legalább 120 főből állt az iráni magyarkolónia, s ennek zöme Teheránban dolgozott. Bármennyire is furcsának hangzik, háborús

állapotok közepette viszonylag vidám légkörben és gazdagon terített asztal mellett köszöntöttük 1986-ot. A nagykövetség épületében mód volt az új évet koccintással köszönteni, s pohárban nem iszlám sör, vagy kóla volt.

Megtörtént a megbízólevél átadása és hivatalosan is nagykövet lettem. A szertartás viszonylag egyszerű volt, bár nagy volt a hivatalos díszkíséret – motoros rendőrök, szirénázó gépkocsik – amely az elnöki palotába kísért. Az elnöknél a szertartás egyszerűsített volt más országokhoz hasonlítva, de mégis fennkölt légkörben zajlott le. Nagyon tetszett, hogy a helyi protokoll mennyire ügyelt arra, az elnökkel balkézzel kezeljünk, mivel a jobb kezefeje sebesülés miatt béna lett. A beszédek viszonylag rövidek voltak.

Három nagykövet adta át aznap a megbízólevelét, három rövid beszéddel. Mégis a helyi televízió az esti adásban jól összekeverte azokat. Ennek volt politikai kihatása. Bár a beszédem sokkal mérsékeltebb volt a másik nagykövetek megnyilatkozásainál, a keveredés miatt sokkal harcosabb beszéd fűződött a nevemhez. A nagykövet kollégák tudták, hogy a magyar nagykövet meddig mehet és fog elmenni az imperialista ellenességben. Hivatalosan senki nem tette szóvá a televíziós közvetítés baklövését. Iráni részről pedig kissé zavartan elnézést kértek.

Az egyik jó imperialista-ellenes „megnyilatkozásom" az volt, amikor – a szokott módon, a kereskedelmi tanácsos társaságában – felkerestem egy szakminisztert, konkrét gazdasági ügyben. Erről az illetékes iráni minisztérium adott ki rövid sajtóközleményt. Ismertette a látogatás tényét, a megbeszélt témaköröket, majd azt, hogy a magyar nagykövet országa nevében milyen élesen elítélte az amerikai imperializmust, főleg az iráni iszlám forradalom ellen kifejtett tevékenysége miatt. A 30 perces megbeszélésen egyszer nem került szóba az Egyesült Államok, az amerikai imperializmus, vagy hasonló politikai téma. Síküveg gyártásról viszont annál többet volt szó.

A háború eseményei egy ideig elkerültek. Úgy gondolom annak sem lenne értelme, hogy kronológiai sorrendben leírjam azt, mikor, hol mi történt a hadszíntéren, amiről mi tudomást szereztünk és jelentettünk. Ez már régmúlt. Viszont érdekes lehet néhány epizód, valamint bizonyos általánosítható jelenség. Ahogy az iráni katonai akciók fokozódtak és sikeresebbé váltak, valamint a tél keménysége nyomán egyre hidegebb lett, úgy módosult az iraki taktika, amely megkísérelte fokozni a Teherán és az iráni nagyobb városok elleni légitámadásokat. Ezek nem nagy bombázások voltak, hiszen az iraki légierő arra nem volt képes, hogy nagy bombázókkal berepüljön az iráni légtérbe. Inkább arra törekedtek vadászbombázóikkal, hogy kiemelt célpontokat támadjanak és romboljanak le. Ilyen célpontokká váltak az áramszolgáltató erőművek. Az iraki taktika arra irányult, hogy megkísérelje megbénítani az áramellátást, hogy a gazdaságban jelentős gondokat okozzon, de ami a hidegben, a fűtési problémák nyomán, a lakosság kormány-ellenes hangulatát is hivatva lett volna szítani. Az áramellátás Iránban mindig nagy problémákkal küszködött. A többi diplomáciai képviselethez hasonlóan a magyar nagykövetségnek is több generátora volt, ahogy a bazároknak, valamint az egyéb üzleteknek, mind a fővárosban, mind a kisebb településeken. Ezek a benzin meghajtású robbanó motorok nem kevés füstöt is termeltek a hosszabb áramszünetek alatt. Számomra kissé kiábrándító volt, hogy Indonézia után, itt sem szabadulhattam meg az áramproblémáktól. Azt hiszem, felesleges részleteznem, hogy a harmadik világbeli országok döntő többsége, de különösen az ázsiai és afrikai országok nagy energia ellátási gondokkal küzdenek.

Szaporodtak, majd állandósultak a légitámadások. Időpont, azaz menetrend nem volt. Kivéve egy bizonyos napot, amikor az Aeroflot menetrendszerinti utas szállító gépe jött Moszkvából, majd fordult vissza. Ezeken a csütörtöki napokon nem voltak légitámadások.

A főváros elleni egyik légitámadás alatt éppen egy nagy szállodában vártam a szabadságát Teheránban töltő budapesti iráni nagykövetet és a külügyes kollégákat, mert a nagykövet tiszteletére ebédet adtam a szálloda éttermében. Érdekes épület volt, mert a bejárat az egyik oldalon szintben volt az utcával, de ha egyenesen bementem a hallba, akkor az épület másik oldalán 2-3 emelet magasságában voltam. (Hegyoldalban állt az épület alapja és földszintje.) Az ablaknál ültem, várakoztam. Egyszer csak az orrom előtt elhúzott egy iraki vadászbombázó. Máris robbant az épület másik, azaz bejárati oldalának irányában a bomba, vagy rakéta, amivel a célt támadta, s ugyanakkor remegtek az ablakok üvegtáblái a repülőgép hanghatásától is. Sikoltozás, ájulás, rohangálás, telefonálás, stb. Amint lehetett én is hazatelefonáltam a feleségemnek, illetve a nagykövetségre, s mindkét helyről azt a választ kaptam, hogy minden és mindenki rendben van, de szóban majd elmondják a részleteket. A magyar gépkocsivezető pedig tankolt valahol, tehát úgy tűnt, mindenki túlélte a veszélyt.

Megjöttek az iráni vendégek, megettük az ebédet, beszélgettünk. Az iráni kollégák nem győzték elítélni a teheráni békés lakosság elleni iraki légitámadást, amiben egyetértettünk, hiszen egy-egy ilyen berepülés a háború sorsát, tartamát tekintve nem jelentett semmiféle stratégiai, de még taktikai előnyt sem. Végül elmentünk haza és kezdett kiderülni: a gép elsősorban a Dzsamarán mecsetet támadta, amelyben Khomeini ajatollah lakott. Ott kilőtt egy rakétát, ami nemcsak cél tévesztett, hanem annál a benzinkútnál, ahol a magyar gépkocsivezető éppen benzint vett a nagykövetség Mercedesébe, a kútba benzint töltő tartálykocsi tetején landolt, de nem robbant. Gépkocsivezetőm ezt látta és nem volt éppen nyugodt. Gyorsan hazaugrott, megnézte, hogy nejem jól vane, s érdeklődött, hogy mi van a nagykövetségen lakó családjával és jött értem a szállodába. Látta azt az épületet, ahová a támadó gép a másik rakétáját kilőtte és az becsapódott, s fel is robbant: a szálloda főbejáratával szemközti utcában, nem túl messze a szállodától, közel a dél-koreai rezidenciához. A dél-koreai misszióvezető kolléga már ebéd után volt és sziesztázott – ágyán pihent, amíg a robbanás ereje le nem lökte onnan.

A kereskedelmi kirendeltség egyik munkatársának bájos kislánya nem úszta meg pofon nélkül az ügyet. Ő az iskolából az iskola busszal ment már haza, amikor a támadás bekövetkezett. Hazaérve a látottakról beszámolt anyukának, aki azt mondta, hogy micsoda dolgokat hord össze ez a kislány és zumek: ment a nagy pofon. Majd anyuka felhívta a nejem: képzeld, miket hordott össze ez a leányzó, hát hol tanul ilyeneket. Nejem megnyugtatta, hogy a kislány a valóságot mondta el, csak mivel ők a város másik részében, az eseményektől távol laktak, ezért nem észlelték, nem látták a történteket. Anyuka ezek után hosszabb ideig gondolkozott, hogy kislányát miként kövesse meg.

Bonyolítottam a bemutatkozó látogatásokat az iráni kormány tagjainál, valamint az iráni kormány-hivatalok vezetőinél. Érdekes beszélgetésekre került sor. Valamennyi látogatáson részt vett az iráni külügyminisztérium magyar előadója, ami természetes. Kevésbé volt természetes jelenség, hogy minden elhangzott szót lejegyzett, nemcsak azt, ami a látogatás, megbeszélés lényegét alkotta. Azt is jegyezte, amit elhangzott az időjárásról, vagy más lényegtelen témáról. Nos ebben a légkörben nekem is illett jegyzetelnem, nehogy azt a látszatot keltsem, hogy számomra nem elég komoly és nem kellő fajsúlyú a megbeszélés. Örömmel vettem, tudomásul, hogy az Akadémián megtanultam alaposan jegyzetelni. Ezért mertem korábban leírni, hogy megvan valamennyi iráni látogatás, megbeszélés pontos, csaknem szószerinti jegyzete. Jó! De minek?

Ezek nem olyan látogatások voltak, hogy az egyes témákban „hasalni" lehetett volna. A politikai jellegű látogatások tekintetében saját magamra és a nagykövetség munkatársaira tudtam hagyatkozni. Kereskedelmi-gazdasági jellegű tárgyalásokra a KKM, illetve a kereskedelmi kirendeltség és a vállalatok jelen lévő képviselői segítettek felkészülni. Magyarán: jelentettem haza, hogy valamelyik szakminiszter, államtitkára, vagy helyettes mikor fogad. Kértem, hogy az időszerű ügyekről, problémákról a minisztériumok, vagy más illetékes magyar kormányhatóság, gazdasági/kereskedelmi vállalat adjon tájékoztatást. Előfordult, hogy a hazai válasz az volt, elég a kirendeltség vezetőjétől kapott anyagra támaszkodnom. Volt viszont olyan eset, amikor a kirendeltség vezetője is az otthonról kapott távirati értesítés nyomán ismerte meg a legfrissebb hazai állásfoglalást.

A tárgyalásokra való felkészülést illetően kell egy olyan megjegyzést tennem a Külügyi Akadémia tanmenetére, ami nem igazán elismerő. Bármennyire is jó volt a felkészítés a szakmai kérdéseket és a metodikát illetően, arra nem tért ki a tananyag és a gyakorlat, hogy miként célszerű és szükségszerű a diplomáciai tárgyalásokra felkészülni. Tehát, hogy ki a partner, milyen felkészültségű, mi és milyen az érdeklődési köre. Jó, hogy ebben már nem kis gyakorlatot szereztem, hiszen Indiában Kallós Ödöntől, az akkori kereskedelmi tanácsostól, majd később indonéziai nagyköveteimtől igen sokat tanultam, amit Ausztráliában már gyakorlatban hasznosítani tudtam. Viszont Irán ismét más kategória volt, a tárgyalásokra való felkészülésnek számos újabb szempontot is kellett tartalmaznia.

Az sem utolsó szempont, hogy háborús viszonyok voltak a jellemzőek, az emberek meglehetősen kemény intézkedések közepette voltak kényszerűek élni. Még alig néhány hete voltunk Teheránban, amikor az utcán összekoccant két gépkocsi, ami gyakori jelenség volt. A jó nép összeszaladt, bámészkodott, de a csoportosulás láttán jött a pazdar, aki gyorsan oszlatta a tömeget: néhányszor a levegőbe lőtt, ami igen hatásosnak bizonyult. Éppen a nagykövetséghez – igen közel lévő – borbélyhoz tartottam, gyalog, s jól láttam a történteket.

Teheránban már az első percekben kitűnt, hogy érdemi gazdasági, kereskedelmi jellegű megbeszélésekre a kirendeltség vezetője egyedül nem képes, nagyon is célszerű, hogy a nagykövet is jelen legyen. A kirendeltség vezetőjét akkor nem mindenütt fogadták. Az iráni kormányhatóságok a politika és a gazdaság szoros összefüggését vallották, s ha ez így van, akkor a nagykövet legyen mindenütt ott. A legjobb eset az volt, amikor a dohánygyár igazgatója nem volt hajlandó fogadni a Budapestről érkezett szakértői küldöttséget a nagykövet jelenléte nélkül. Így mentem a dohánygyárba is, ahol az udvariassági kijelentéseken túl alig volt szerepem. Dohánylevél fermentálásával összefüggő témákat nem tartottam olyannak, amihez feltétlenül értenem kellett volna.

Ekkor kezdtem el mondogatni, hogy a kereskedelmi tanácsossal megfogjuk egymás kezét, elballagunk valamelyik miniszterhez és közösen előadjuk a témát: én elkezdem a megbeszélést és a szakmai kérdésekben beszéljen csak a kereskedelmi tanácsos, illetve annak munkatársa, a felkeresett miniszter által kijelölt perzsa szakértőkkel.

Lassan haladtam a kormánytagoknál és a különféle minisztériumokban szervezett bemutatkozó látogatásaimmal, de ez még mindig kozmikus sebességű volt a nyugati nagykövet kollégák mozgásához képest. Irigyeltek is és ezt nyíltan megmondták, illetve tanácsot kértek, hogy én miként tudom az adott sebességgel szervezni munkámat. Pedig én is milyen elégedetlen voltam magamban. És ha még tudták volna, hogy mi folyik a háttérben!?

Botrány botrány után. Ezek forrása nem a nagykövetségen rejlett. Farsangkor a magyar kolónia egyik kis csoportja álarcos, vagy jelmezes bált, összejövetelt rendezett, a kereskedelmi kirendeltség egyik nem diplomata munkatársának a lakásában. Az valóban mindenki szíve joga, hogy a fizetését úgy költse el, ahogy jónak látja. Viszont ab-

ban az országban, amelyben teljes szesztilalom van, ahol a zenét nyíltan nem tiltják, de a háborúban tömegesen elhunytak miatt nem veszik jó néven a hangos vidámságot, ahol a helyi lakosság többségének életkörülményei meglehetősen mostohák, ott senki nem lepődhet meg, ha a szomszéd feljelenti a őket a hangos zene miatt, amit a helyben felfogadott zenekar szolgáltatott olyan összegért, ami állítólag messze meghaladta több miniszterhelyettes együttes havi fizetését.

A feljelentésre kiszáll egy teherautónyi belbiztonsági katona akik körülveszik a több emeletes épületet. Egy csoportjuk behatol a lakásba, ahol szeszes ital mellett, a helyi zenekar tagjai között ott találják a jelmezes magyarokat, a nőket – állítólag – lenge öltözékben. Van közöttük diplomata is, pontosan annak „megfelelő öltözékben": rövidnadrágban, parafa sisakban, rövid ujjú ingben (ő a trópusi stüszi vadász, a teheráni mínusz 15 fokos télben! Jó, hogy a parancsnok nem kapott röhögő görcsöt a látványtól, mert akkor még nagyobb lett volna a botrány!)

Döbbenet, ahogy nekem leírták a dolgot. A zenekar tagjait bevitték, kivéve egy személyt, aki állítólag elbújt! A magyarokat igazoltatták, s mivel magyarok, akik barátai az iráni népnek, s mivel van közöttük magyar diplomata is, aki ezt az iráni külügyminisztérium által kiadott perzsa nyelvű hivatalos igazolvánnyal bizonyítani tudja, megindul a vita: mi van itt, kinek mi köze hozzá. Közben telefon a nagykövetségre az ügyeletnek, hogy a diplomata-lakásba behatoltak. (A lakás nem diplomatáé, tehát nincs szó semmiféle mentességről, annak megsértéséről.) Az ügyelet éjfél körül telefonál a nagykövetnek, aki 40 fokos lázzal fekszik otthon, miután influenzás. Legalább reggel 4 óra míg a pazdarok elvonulnak, miután az ügyeletes – szerencsére az ügyekben jártas tanácsos – a nagykövettel egyeztetve elintézi a külügyminisztérium ügyeletesével, hogy a parancsnokság rendelje vissza a pazdar egységet. Ez megtörténik, s végre reggelig aludhatunk.

Számomra meglepő volt, hogy miként tudott a zenekar egyik tagja elbújni a lakást átkutató belbiztonsági katonák elől. (Annyira azért már ismertem a pazdaránokat, hogy tudjam róluk: ha ők átkutatnak egy házat/lakást, ott az egér sem tud elbújni.) Szerintem csak úgy tudta ezt megtenni, hogy ő volt az egyik beépített ember, aki már előre jelezte az igazhitűeknek, hogy lesz ez a jó buli, és le lehet csapni az igaz hit védelmében.

Furcsa volt az is, hogy állítólag a nagykövetet keresték, hogy ő hol van, mert neki is a vidámkodók között kellett volna lennie. Közlöm, hogy nem voltam meghívott, aminek az oka a későbbiekben fog kiderülni. Arról nem volt tudomásom a kereskedelmi kirendeltség vezetőjével együtt, hogy az egyik vállalati képviselő lakásán a farsangi bulit rendeznek, s arra helyi zenekart bérelnek jó magas fellépési összeggel, alkoholos ital lesz, lenge öltözékben. Mindez nem ügy, ha nem egy – meglehetősen ortodox – muzulmán országban van, komisz háborús viszonyok közepette. (Például még a muzulmán Indonéziában sem jelentett volna gondot hasonló farsangi jelmezbál rendezése.)

Kitört a botrány, mert ezt nem lehet elhallgatni, amikor egy fél éjszakán át az iráni külügyminisztériummal folyt a vita és csak elég nehezen sikerült elérni, hogy visszaparancsolják a pazdarokat a lakásból és a ház körül. Mint utólag kiderült, hasonló eset nemcsak magyarokkal, hanem más nemzetiségű külföldiekkel is előfordult, amit a rendezőknek illett volna tudni. Nagy nehezen azért kezdtünk napirendre térni a dolog felett, viszont jött a következő botrány. Egy vállalati menedzser vidékre kirándult feleségével, ami természetes. Kevésbé az, hogy ott elgázolt egy kisgyereket, amiért letartóztatták. Ezt jelentették nekem és az ügy rendezése érdekében „megkértem", utasítottam a konzult, gépkocsival menjen a helyszínre és intézkedjen annak érdekében, hogy a magyar kollégát hozzák át a fővárosba. Nagy nehezen sikerült elérnie, hogy szabadon

engedjék, amit azzal segítettem elő, hogy eljártam az iráni külügyminisztérium protokoll főosztályának a helyettes vezetőjénél, akinek a segítségét kértem a vállalati munkatárs szabadon bocsátása érdekében. Ő egyből azzal reagált, hogy a vállalati képviselő részeg volt és úgy gázolt.

Közöltem, hogy az lehetetlen, hiszen az illető antialkoholista, soha nem láttam inni, s ismerik őt, mennyire szereti a perzsa kultúrát, a nyelvet. Azt hiszem nem voltam teljesen meggyőző, de a lényeg az volt, hogy sikerült elintézni: kiengedték a fogdából.

Nagyon egyszerűnek tűnik így olvasni, hogy a konzult „utasítottam", „megkértem", menjen el vidékre és igyekezzen elérni, hogy engedjék ki a fogdából. Ahhoz, hogy a konzul elutazhasson, először is útvonal engedélyt kellett kérni és beszerezni a protokoll főosztálytól. Ez esetenként napokat vett igénybe, s ebben az esetben nekünk időnk volt a legszűkösebb. Időnként fél hetet is igénybe vett, amíg a protokoll főosztályra bejuthatott az ember. Tehát, nem volt olyan könnyű elintézni mindazt, amit a fentiekben leírtam, de sikerült a fogdából kihozni az illetőt és elindultak haza, mint a konzul telefonon jelentette.

Mint Kón bácsi megmondta: ha egy üzlet beindul... Szóval elindultak és bár a konzult a fogdába zárt személy hivatali főnöke is elkísérte a tett helyszínére, aki utasította őt, hogy hazafelé nem vezetheti a gépkocsit. Az illető ezt nem volt hajlandó tudomásul venni. Mindenáron ő vezetett, bármennyire is zaklatott volt a lelki állapota a gázolás és a bebörtönzés miatt. Meg is lett az eredménye: rosszul vezetett és bekerült két nagy, egymással szembe közlekedő nyerges vontató és teherautó közé. Az általa vezetett kocsi lett a szendvics közepe- gerinctörés, kéz-és lábtörés, szemsérülés. Mindez a préri közepén, ahol mentő, kórház nem volt. Addigra már a konzul sem volt velük, mert jött ő is vissza, feleségestől, Teheránba. A sebesülteket egy teherautó platóján szállították a legközelebbi településre, majd onnan mentők Teheránba. Nagy izgalom és „sokan" a nagykövetség és a nagykövet elleni hangulatkeltésre szerették volna felhasználni az esetet. Ez nem sikerült, mert a hangoskodók még kórházi ágyat sem tudtak szerezni. Ezt is személyesen a nagykövetnek kellett megoldania. Mire a mentő felérkezett Teheránba, egyenesen vihette a betegeket kórházba.

Megint csak milyen egyszerű így olvasni ezt. Mennyivel nehezebb elintézni abban az országban, ahol nap, mint nap ezrével hozzák repülővel, autóval a frontról a sebesülteket, valamint a légitámadások áldozatait. Ezekről nem az újságban olvastam, hanem számos alkalommal láttam az utcán, egy-egy kórházban. Nagy a botrány, hiszen a sebesülések nagyon súlyosak, mint ahogy a felelőtlenség is óriási. A hangoskodók természetesen szeretnék eltusolni a dolgot, illetve hangulatkeltésre felhasználni.

Az sem érdektelen, hogy az egyik beteget, akinek medencecsont törése is van, teljesen begipszelik. S amikor reggel a természet megkívánja, hogy emberünk, kézbe vegye az ágytálat, akkor kiderül, hogy minden a gipsz alatt van. Ugyanígy a másik fele is, ott sincs lyuk, csak belül. Jaj, de kellemetlen, mert a nővérke teljesen új és mindent begipszelt. A másik kezdő nővérke pedig ellenkező irányba csavarja az ágy szintjét állító kart, ami egy idő után kiakad és az egész ágy – benne betegünkkel – hátrafelé lezuhan a földre. Betegünk azért meggyógyul, mert akar gyógyulni, mert az orvosok, köztük egy nagyon jó ismerősöm, aki Londonban végzett, mindent megkísérelnek, hogy az ellátás, a gyógykezelés és minden egyéb kielégítő legyen, még a háborús körülmények közepette is. Közben megy a „duma", hogy a konzul, miért nem maradt mindvégig a fogdából kihozott személlyel, aki saját hivatali főnökének az utasítását nem volt hajlandó végrehajtani. Ez pedig csak az volt, hogy abban a lelki és fizikai állapotban ne üljön a kor-

mánykerékhez. A sok felesleges locsogás ellenére gyógyultak a betegek és lehetett őket szállítani. Szükség is volt rá, hiszen egyikük olyan szemműtétre várt, amit csak Hollandiában vállaltak.

Még el sem ült ez a balhé, máris jött a következő. Kiderült, hogy az iráni nyomozó hatóságok, konkrétan a rendőrség vizsgálatot folytat korrupciós ügyekben (gyógyszerellátás kapcsán) és a rendőrök úgy járnak be a nagykövetség kereskedelmi osztályára, mint az őrszobába. A nagykövet és a kereskedelmi tanácsos pedig semmit nem tudnak arról, hogy a rendőrök, nyomozók bejárnak a nagykövetség területét képező kereskedelmi osztályra és ott kérdezgetik, vagy netán kihallgatják egyik-másik munkatársat. Ebből hivatalos, jegyzékbeli tiltakozás lett mind Budapesten, mind Teheránban. Átadtam az iráni külügyminisztérium protokoll főnök-helyettesének a tiltakozó jegyzéket. Elolvasta azt, meghallgatott, majd megköszönte a tájékoztatást. Teljes mértékben egyetértett azzal, hogy az eljáró iráni nyomozók megsértették a nagykövetség területen kívüliségét. Nem volt joguk arra, hogy a nagykövet előzetes engedélye nélkül belépjenek. Ha egyáltalán kapnak ahhoz hozzájárulást. Természetesen biztosítottam a protokoll főnök helyettesét együttműködésünkről, illetve – mivel a vizsgálat nem diplomata munkatársakat érintett – hogy a korrupció felszámolása érdekében nyomozó hatóságok kérdéseire érintett munkatársaink legjobb tudásuk szerint megadják a kielégítő választ.

Iráni részről viszont arról tájékoztatott, hogy nem a magyar személyek ellen folytatnak vizsgálatot, de a tőlük kapott tájékoztatás lényeges a visszaélés felszámolásához. Itt kibukott, hogy bár „nem tudott arról", hogy a rendőrség emberei előzetes engedély nélkül bent jártak a nagykövetség területen kívüliséget és mentességet élvező irodáiban, arról nagyon is jól tudott, hogy a nyomozás nem a magyar munkatársak ellen folyt!

Ekkor már kezdett kissé elcsendesedni a szájalás, hangoskodás, hiszen azt illett volna tudni, hogy milyen mentesség jár a külképviseletnek. Akkor úgy tudták, hogy a nem diplomata munkatárs, hanem vállalati kiküldött lakásába a belbiztonsági erők katonáinak „nem lett volna joguk bemenni" amikor a farsangi buli volt. Azt viszont nem tudták, hogy a nagykövetség területére tilos bemenni a nyomozóknak? Persze, hogy a katonáknak a nem diplomata, hanem külker. vállalati munkatárs lakásába joguk volt bemenni, ez legfeljebb udvariatlan, de nem jogellenes lépés volt. Viszont a fogadó ország hatóságainak nincs joguk a nagykövetség területen kívüliséget élvező hivatali épületébe és helyiségeibe – előzetes engedély , vagy hozzájárulás nélkül – bejárni, vagy behatolni.

Kénytelen voltam értekezletet összehívni és a nagykövetség biztonsági felelősével közösen mindezeket elmagyarázni. Nyilvánvaló, hogy valahol hiba volt a készülékben, hiszen ezekről a kérdésekről a munkatársakat alaposan tájékoztatták, vagy kiutazásuk előtt el kellett volna igazítani. Legfeljebb nem vettek részt az eligazításon, illetve azzal akarták felelősségüket elmismásolni, hogy már „nem emlékeztek" az eligazításokon elhangzottakra. Volt olyan balga álláspont – amit az egyik fő hangadó fejtett ki, – hogy őt nem ijesztik meg az iráni katonák, és őt nem izgatja, ha az utcán megállítják, mert majd beletapos a BMW gázpedáljába és elhúzza a csíkot. Még kollégáinak is feltűnt, hogy milyen zagyvaságot hord össze, hiszen a géppisztoly, vagy gépkarabély lövedékének sebességével a BMW sem versenyezhet. Pedig az iráni katonák gyorsan lőttek, mint ezt magam is láttam. Még akkor sem kímélték az emberi életet, ha arra nem volt szükség.

Ezt akkor és úgy láttam, amikor 1986 májusában körül kirándultunk Qum-ba és Kasanba. Ehhez a szükséges útvonal engedélyeket a külügyminisztériumtól időben beszereztük. Az utazás célja az országgal való ismerkedés volt: Qum a fő vallási központ, Kasan pedig az egyik kulturális góc. Reggel két gépkocsival elindultunk, viszonylag jó,

napsütéses időben. Az utat szervező munkatárs már az ötödik évszakot tölti Iránban és azért javasolta a kiruccanást ekkor, mert az eső ilyenkor kizárt.

Haladunk dél felé, egyre jobban beborul. Mire megérkezünk Qum-ba, nem esik, hanem szakad. Csaknem olyan hevességgel zuhog az eső, mint a trópuson. Egy hely van, ahová érdemes behúzódni: a bazár, amely fedett. Ott viszont alig van érdemi és érdekes látnivaló. Hát jó, miután már ittunk egy forró és ízletes teát, és itt túl sokat nem láthatunk a szakadó esőben, akkor menjünk tovább Kasan-ba. Az még délebbre van, addigra talán eláll az eső.

Elindulunk kifelé a városból, ahol befelé menet a pazdarok már megállították és ellenőrizték az útvonal engedélyeket. Rendben volt. Viszont meglehetősen gyorsan és számunkra talán váratlanul indultunk tovább. Lényeg az, hogy több gépkocsival jöttek utánunk, (szaknyelven, azt hiszem, úgy mondják ezt, hogy nyílt követéssel), s az egyik gyorsan meg akarta előzni a nagyköveti Mercedest. Jött vele szembe egy középkorú férfi a járdán, de annak a szélén. A kísérő gépkocsi valahogy elvétette az irányt, s nagy sebességgel felvágódott a járdára és telibe kapta a szerencsétlen járókelőt. Szemből felöklelte, úgy, hogy szerencsétlen ott maradt a helyszínen. A kísérő gépkocsi nem állt meg és nem segített az elgázolt férfin. Mi sem álltunk meg, hanem hajtottunk tovább, hiszen, nem lett volna bölcs dolog a sok fegyveres között nekünk „igazságot szolgáltatni" az iráni belbiztonsági erők által elütött és valószínűleg halálra gázolt iráni férfinak.

Megrázó élmény volt. Először elindultunk Kasan irányába, de láttuk a sok-sok felhőt a szakadó esőben, meg bennünk éltek a látott „élmények" és inkább hazaindultunk. Félúton voltunk, amikor már ismét ragyogott a nap. Jó kedvünket ez sem hozta vissza. Arra a következtetésre jutottuk, hogy a pazdarokat valószínűleg megzavarta az a tény, hogy az iráni gépkocsi-vezetővel mögöttünk lévő második gépkocsi leszakadt tőlünk a város határában és csak ott álldogált. Ők nyilván nem értették, hogy miért váltunk el egymástól és az egyik kocsitól akart rohanni a másikhoz. Közben viszont jött a szerencsétlen gyalogos, akit elgázoltak., Mi legalábbis nagyon keserű szájízzel tárgyaltuk a látottakat.

A botrányok még nem értek véget. A jobb idő beállt, és a szabadságolások elkezdődtek.

Az egyik vállalati kiküldött hazautazott családjával és a bérelt házban csak helyi alkalmazott maradt. Jön megint a rendőrség, hogy a ház úszómedencéjében, a víz felszínén lebegve egy holttestet találtak. Érdeklődtek, ki volt az. Kiderült, hogy a helyi alkalmazott, aki az egyik távolabbi ázsiai országból származott. Úgy tartózkodott Iránban, hogy fekete úton érkezett oda, azaz nem volt se útlevele, se beutazási, se tartózkodási engedélye. Mi több, nem volt munkavállalási engedélye, ami akkor az egyik legfontosabb probléma volt. Az, hogy 15-20 évvel azelőtt illegálisan beutazott és ott ragadt már senkit nem izgatott annyira, – amikor már kb. 3 millió afgán menekült volt ott és keresett munkát – mint az, hogy miként dolgozott egy külföldi családnál.

Természetes, hogy a hangoskodók azzal akarták, vagy szerették volna elterelni az ügyről és felelősségükről a figyelmet, hogy a nagyköveti rezidencia két hivatalos, helyi alkalmazottjának kérdését kezdték el firtatni: ha a nagykövetnek lehet két olyan alkalmazottja, akiknek nincs útlevelük, vízumuk, tartózkodási, továbbá munkavállalási engedélyük, akkor miért nem lehet X.Y.-nak. Hát, teljesen fals volt a dolog, hiszen a rezidencia egyik helyi alkalmazottja iráni állampolgár volt, tehát nála fel sem merült, hogy beutazási és tartózkodási, vagy egyéb engedélyre lett volna szükség. A másik alkalmazott (szakács), valóban pakisztáni állampolgár volt, de nem csak útlevele, vízuma, tartózkodási, valamint munkavállalási engedélye volt, hanem mindezek birtokában évenként haza is járt szabadságra, az érvényes úti-okmányokkal. Tehát ez sem jött be!

Viszont folytatódott a rendőrségi vizsgálat! Már kezdett elterjedni a hír a DT-én belül hogy a magyaroknál egymást követik a botrányok. Volt olyan nagykövet kolléga, aki finoman rákérdezett. Hát ilyenkor jött részemről a mellébeszélés!

Jóval korábban eldöntöttem már, hogy nem fogok engedni a bajkeverőknek, hanem még erőteljesebben koncentrálok a hivatali munkára. „Szerencsémre" – már amennyire ez szerencse, a nagykövetségi állománnyal nem volt bajom, problémám. Az egyetlen házaspár, aki részt vett a farsangi álarcos, vagy jelmezes bulin, túl sok vizet nem zavart. A hivatalsegéd és felesége voltak ott, de nekik már letelt az idejük és jöttek haza. Az rendőrségi ügyet a kirendeltség emberei, illetve vállalati képviselők okozták. Miután sikerült elérnem, hogy a botrányok nem mehettek a hivatali munka rovására, illetve a kirendeltség munkatársainak a zöme is felismerte, hogy mire megy ki az 5-6 hangoskodó, egyre kiélezettebbé vált a helyzet ezzel a kis csoporttal. „Főnökük" még olyan zagyvaságot is be akart vezetni, hogy aki beszélt a nagykövettel, az számoljon be arról, hogy miről volt szó. Ezért nem is kellett szólnom, annyira felháborodtak az érintett munkatársak. Mert ugye hivatalos helyre a kirendeltségi munkatársak, még a kereskedelmi tanácsost is beleértve, a nagykövet nélkül nem, vagy alig tudtak bejutni. A nagykövet pedig nagyon is partner az érdemi ügyek intézésében. A józan munkatársak pedig dolgozni akartak, hogy eredményt érjenek el.

Szóval, állt a bál. Pedig az idő szaladt és 7-8 hónnappal a kiérkezésünk után már én is készülődtem haza szabadságra. Ennek két fontos vetülete volt: megírni a nagyköveti éves beszámoló jelentést, illetve eljárni vásárolni, hogy a teheráni gazdag ajándékválasztékból szerezzünk be valamit a családnak, barátoknak. A nagyköveti jelentés – mint műfaj – változatlanul személyes munka, de ebbe a munkatársak is bedolgozhatnak és nálam bedolgoztak. Egy-egy fejezetet elkészítettek, a belpolitikai helyzetről, a külpolitikáról, a gazdaság alakulásáról. Ezekben a saját megítélésem szerinti helyzet-felmérésnek megfelelő változtatásokat megtettem, ha szükségesnek láttam. Volt olyan fejezet, amit magamnak kellett megírnom. Részleteztem többek-között, hogy a kereskedelmi kirendeltségen belül volt egy csoport, amely az új nagykövetet azzal várta, hogy majd „móresre tanítják". A jelentést hazaküldés előtt valamennyi diplomata munkatárs – tehát a kirendeltség vezetője is -- elolvasta. Kivéve azt az egy kollégát, aki a konzul volt, s aki már szabadságra hazautazott, de aki az újak közül elsőként, tehát néhány hónappal előttem érkezett Teheránba. Ő nem olvasta ezt az idézett részt, csak miután visszaérkezett szabadságáról. Amikor magyaráztam neki, hogy ezt szimbolikusan írtam, felnevetett, hogy ne vicceljek: amikor ő kiérkezett Teheránba ennek a csoportnak a fő szószólója szószerint azzal fogadta, csatlakozzék hozzájuk, abban, hogy majd móresre tanítják az új nagykövetet.

Hazajöttem én is és körbenéztem, hogy a szószóló, akit itthon jól ismertem, miért változott meg ennyire, miért lett ennyire ellenséges. Teheránba való kiutazásom előtt főnökei arra kértek, hogy segítsem őt munkájában, mert a kirendeltségen ő ugyan a második ember lesz, de valójában a vezető rá fog és tud majd legjobban támaszkodni. Kicsit vitáztunk, hogy ha van vezető, az majd akkor, arra támaszkodik a munkatársak közül, aki adott helyzetben és kérdésben a legtöbbet tudja nyújtani a feladat végrehajtásához. Az igazság az, hogy nem túlságosan sokat vitáztuk, hiszen a helyszínen dőlnek el az ügyek. Ez bebizonyosodott. Az anyukája volt az MSZMP egyik legfőbb vezetőjének a titkárság-vezetője. Azt hiszem, ez nagyon megnövelte önbizalmát és ennek alapján ígérgetett Teheránban össze-vissza, hogy anyuka segítségével majd bármit elintéz. Teheránba utazása előtt anyuka – állítólag – elintézte, hogy felfüggesztésre kerüljön a

bírósági ítélet, amit azért róttak ki rá, mert alkoholos állapotban gépkocsijával karambolozott egy rendőr alezredessel, akivel ráadásul még pimaszkodott is. A rendőrtiszt pedig feljelentette. Hivatali tevékenységében kijárt állítólag egy fegyelmit, mert szigorúan titkos ügyirattal, vagy iratokkal nem tudott elszámolni, amikor le kellett volna adnia azokat. Anyuka állítólag ezt is elsimította.

Ugyanakkor a főnöke – akinek a káderlapja csaknem minta értékű volt: parasztszármazású, egyetemet végzett, három felsőfokú nyelvvizsgával s hosszabb ideig vezető beosztásban dolgozott már – nem volt dícséretre méltó. Csoda, hogy hatalmi harc folyt a kirendeltségen belül, mert a magas pártfogolttal rendelkező munkatárs nehezen tudta elviselni, hogy nem ő a főnök? Az erőviszonyokra jellemző, hogy később engem is behivattak a Belügybe és megkérdezték, nem félek-e ujjat húzni X.Y. elvtárssal, akinek az anyukája olyan magas beosztásban dolgozik?

Lett később nagy vizsgálat. Járt Teheránban boldog, boldogtalan, személyzeti főnök, pártbizottság titkára, kérdezősködtek, keresztkérdéseket tettek fel és minden egyéb. Túl sokra nem mentek, s valószínűleg ezért tették fel a vizsgálat végén az alapszervezet titkárának és nekem azt a kérdést, hogy észleltünk-e esetleg antiszemitizmust? Ilyen egyáltalán nem volt, hiszen a leírt magatartásbeli problémák nem vallási gyökerűek voltak. Még alig utaztak el a vizsgálatot lefolytatók, amikor kitört a legújabb botrány: ez úgy történt, hogy a vizsgálatokkal egy időben jöttek diplomáciai futárok a külügyminisztériumból. Az egyik futár a minisztérium pártbizottságának titkára volt, aki szintén vizsgálódni jött. A vizsgálatok miatt lelassult a borítékok, küldemények kinyitása. A vizsgálók már visszaindultak, amikor a kirendeltség vezetője felnyitotta azt a borítékot, ami valójában egy számlát tartalmazott a hangadók szószólója részére. Furcsa volt viszont, hogy a borítékon a szószóló neve úgy szerepelt, mint kereskedelmi tanácsos, holott nem ő volt az. (Mennyire szeretett volna az lenni!)

Ez azért érdekes, mert azzal akart védekezni, hogy felnyitották a magánlevelét!

A boríték tartalma ugyanis az a számla volt, amit az egyik magyar külkereskedelmi vállalat küldött azért a tetemes mennyiségű szeszesitalért, amit magáncélra kért, kapott, illetve vásárolt meg. A botrány oka az volt, hogy főnöke az italt eredetileg úgy engedélyezte, hogy hivatali munkáját elősegítendő és nem magáncélra. Arról sem volt szó, hogy az italt az egyik titkos repülőgépes fegyverszállítmánnyal küldik ki. Az is csak hab volt a tortán, hogy kapott mellé szőlődarálót és prést, ami egyes iráni hatóságok figyelmét állítólag felkeltette, hogy milyen „titkos fegyverek" lehetnek. A főnöke nem örült ezeknek a fejleményeknek. De mit tehetett, jelentette haza. A döntés: hazahívták mindkettőjüket. Először a hangoskodók vezetőjét, majd 2 hónap múlva a főnökét is.

Félreértések elkerülése végett mindez olyan országban történt, ahol szesztilalom volt és van érvényben. Abban az országban, ahol két bolgár kamion gépkocsi-vezetőjét iszlám büntetésben részesítették (fejenként 70 botütés), mert szeszesitalt találtak a vezető fülkében. A két gépkocsivezető egy évvel a büntetés után meghalt, bár nem tudták kimutatni, hogy a halál közvetlen oka a 70 botütés lett volna. A bolgárok hivatalosan tiltakoztak az embertelen eljárás miatt. Az iráni válasz: ez nem embertelen eljárás, hanem iszlám büntetés volt. Ha nem tetszik, ne jöjjenek olyan gépkocsivezetők, akik nem tudnak meglenni alkohol nélkül.) Az eset köztudott volt, csak a hangoskodók nem akarták tudomásul venni, illetve legfeljebb azt a részt, ami adott időszakban jól jött volna nekik.

A szószóló hazahívását ráadásul még nekem kellett intézni, mert az egyik legbizalmasabb munkakör, a rejtjelezés is hozzá tartozott. Azaz, főnöke csak úgy jelenthette volna haza rejtjeltáviratban az esetet, hogy a szószóló végzi el a távirat kódolását. Ma-

radt hátra az, hogy a nagykövetség segítse ki a kirendeltség vezetőjét. Végül is, mindkettőjüket soron kívül hazarendelték. Így először a szószóló utazott haza, majd a főnöke is. Itthon egy-két fej hullott, hogy ki engedélyezte és intézte a szeszes italt kiszállíttatását és ráadásul a titkos fegyverszállítmánnyal. A hangoskodók szószólója anyukának ismét hálás lehetett, mert ő itthon később mindent eladott és lelécelt Ausztráliába. Ezért is behivattak később a Belügybe, hogy hová lett az illető? Kiröhögtem azt az elvtársat, aki ilyen ócska trükkel akart előállni, hogy én lettem volna felelős a disszidálásáért, hiszen Iránból hazautazott és két évvel később itthonról úgy pucolt el, hogy előtte házat, kocsit, és minden egyebet eladott, amit az illetékes elvtársak nem vettek észre – netán anyuka pozíciója miatt?

A két személy hazautazását követően, ideiglenesen egy korábbi kirendeltségi dolgozót helyeztek ki, hogy amíg találnak egy megfelelő vezetőt, addig ő vezesse a kirendeltséget. Nos, ő rutinos, tapasztalt kolléga volt, aki elsősorban a munkára összpontosított. Belátta, hogy mennyire áldatlan volt a korábbi 6-8 hónap és minden erőfeszítésem ellenére, hogy a belső problémák ellenére is menjen a munka milyen sok energiát vittek el ezek a zavaros ügyek: hány jelentést kellett írni, hány értekezletet, megbeszélést kellett tartani. Az sem volt utolsó feladat, hogy kifelé az ügynek ne legyenek hullámai, azaz az iráni hatóságok, illetve a diplomáciai missziók lehetőleg ne igen szerezzenek tudomást az áldatlan belső helyzetről, az ital és egyéb gazdasági jellegű visszaélésekről és más nyalánkságokról.

Hát az természetes, hogy voltak más gazdasági és pénzügyi visszaélések: a kirendeltség új ideiglenes vezetőjével sétálgattunk az egyik nagyobb utcán és elértünk az egyik üzlethez. (Paradoxon: a tulajdonos zsidó volt és ebben az eléggé ortodox síita iszlám országban nála lehetett finom importált, vagy becsempészett füstölt sonkát vásárolni.) Volt sok új árúja, köztük több olyan csomagolásban, amelynek a kartonján a „szószóló" neve volt pontosan, felismerhetően feltüntetve. Ezt az új kirendeltség-vezető is látta, tudomásul vette. A fent leírt esetek után egyáltalán nem lepődött meg.

A fő hangadó és partnere Ausztráliába „mentek" és ott letelepedtek. Természetes volt, hogy onnan írtak egyik-másik ismerősüknek. Azt nem tudom, számítottak-e arra, hogy az ismerősök a leveleket nekem is megmutatják. Ezek a levelek egyáltalán nem hoztak izgalomba. Jobban érdekelt, amit régi ausztráliai ismerőseim és barátaim mondtak el: nyilvánvaló, hogy az ausztrál hatóságok alaposan kikérdezgették „őket". A magasabb beosztásút feltehetően anyuka miatt, hiszen ő az ország egyik legmagasabb beosztású emberének volt – állítólag – a titkárságvezetője. /Nekem szóban több személy is megerősítette ezt./ Nos, a jeles elvtárs „énekelt az ausztrál hatóságoknak", azaz az elhárításnak, ami korántsem lepett meg. Hiszen ezt nem feltételeztem, hanem a nyolc évi ausztráliai tapasztalatokból tudtam is, mert volt hasonló esettel dolgom. Az ausztrál hatóságok, de különösen az ausztráliai magyarok egy része azon lepődött meg, mint nekem elmondták és megírták, hogy honnan volt nekik több mint 300 ezer dollárjuk, amiből azonnal üzletet vettek és nyitottak.

Az összeg akkora, hogy tisztességes úton nem juthattak hozzá, hiszen saját fizetésemből is megállapíthattam, mekkora jövedelemhez juthattak, főleg a jeles szószóló elvtárs, aki két évet töltött Iránban. Haverja már más tészta volt, hiszen intézett olyan vállalati pénzügyeket, amelyeknek az elszámoltatása nem volt egyszerű és ellenőrizhető. Persze lehetett egy-két csempész ügy is a pakliban, hiszen a szószóló Teheránban diplomata útlevéllel rendelkezett és azzal rendszeresen átutazott Dubai-ba. Meggyőződésem, hogy ő nem volt rest visszaélni azzal.

Fentiekből látható, hogy az első időszak meglehetősen nehéz volt. Helyzetemet megkönnyítette, hogy a nagykövetség állományával nem volt semmi ilyen jellegű gondom. Azt nem állítanám, hogy nem volt problémám: váltották az egyik nem diplomata munkatársat, és az új ember mindenhova jó volt csak külképviseletre nem, Főleg nem Teheránba. Meglehet, hogy a felkészítése sem volt megfelelő. A felesége például egyszer kombinéban nyitotta az utcai kaput. A kapunál az utcai járókelők teljes egészében láthatták őt, ami nem volt öröm: a kirendeltségi dolgozók cukkoltak is, hogy ez a titkos fegyverem: jönnek a tüntetők, ez nő kimegy és a tömeg feloszlik. Férje a sarki rendőrrel bratyizott és minden nyelvtudás nélkül játszadozott a rendőr coltjával. Ugye nem könnyű azt úgy elvenni, hogy ne mondja meg az ember, nem lőni akar vele, s főleg nem a rendőrt lelőni. A férj feladata volt a takarítás, amit olyan hanyagul végzett, hogy többször szólni kellett miatta. Egyik alkalommal felháborodott és közölte, hogy kéri a hazahívását. Mondtam, adja írásba. Megtette, s ennek alapján kértem a váltását. Jött, hogy meggondolta magát, ment a feleségemhez, hogy beszéljen a fejemmel, ne kelljen haza utaznia. Már késő volt. Akkor elmondta, milyen befolyásos elvtársak közbenjárására került a minisztériumba, s onnan Teheránba. Ez sem segített. Végre hazautazott és akkor derültek ki a kis stiklijei – kölcsönkért és vissza nem adott porszívó, meg efféléк.

Közben még alaposabban meg kellett ismernem a fővárost, ami a méretek miatt sem volt egyszerű, hiszen észak-déli irányban legalább 60 km-ről, kelet-nyugati irányban is csaknem hasonló távolságról volt szó. A városnak akkor legalább 10 millió lakosa volt, azaz jóformán Magyarország.

A nagykövetnek illik tudni, hol a városközpont, a különböző minisztériumok és a kormányhatóságok, valamint a nagykövetségek. Hát még egy olyan fővárosban, amelyben a második világháború során rendezték Churchill, Roosevelt és Sztálin részvételével a híres nemzetközi tanácskozást, amely nem kis hatással volt a háború további menetére. Annak az országnak a fővárosát, amelyet a második világháború során a szövetséges hatalmak megszálltak, hogy elejét vegyék a náci Németország térhódításának és a Szovjetunió elleni esetleges újabb déli front nyitásának, valamint a nyugati szövetségesek indiai támaszpontjai elleni támadásának. S amely a háború befejezését követően újabb feszültség-góccá vált, amikor Sztálin döntésére a szovjet katonai vezetés Irán északi részében létrehozta az Azerbajdzsáni Autonóm Köztársaságot, ahonnan a szovjet csapatokat vonakodott kivonni és csak komoly iráni katonai erők összevonása után tett eleget vállalt nemzetközi kötelezettségeinek.

Továbbá meg kellett ismerni annak az országnak a fővárosát, ahol az amerikai nagykövetséget elfoglalták, és túszként tartották az amerikai diplomaták és a nagykövetség munkatársainak jelentős létszámú csoportját, ami nem kis nemzetközi galibát, ENSZ vitát és hasonlókat okozott. És illik ismerni, hogy hol volt a kanadai nagykövetség épülete, a rezidencia, a tanácsos lakása, ahol amerikai diplomatákat és munkatársakat bujtattak, valamint megkíséreltek szervezési segítséget nyújtani az amerikai túszmentő akcióhoz. J. Pelletier és C. Adams 1982-ben kiadott „The Canadian Caper" című könyve nemcsak pontosan leírja ezeket, hanem még térképeket is bemutat a tervekről. Az amerikai helikopterek tervezett leszállásának a helyét Teheránban – közel az amerikai nagykövetség épületéhez, ahonnan ki kellett volna szabadítani a túszokat – Pelletier kanadai nagykövet előzetes felderítő tevékenysége volt hivatva előkészíteni. (Leszállás az épülethez közeli foci-pályán!)

Persze az életnek vannak apró-cseprő kihívásai. Elmegy az ember a feleségével vásárolni a „belvárosba", ahol az utcák egy része egyirányú. Feleségét kiteszi a saját maga

által vezetett gépkocsiból az egyik üzlet előtt, hogy megy, keres parkoló-helyet, majd visszajön, csatlakozik az asszonyhoz a vásárlásban. Az egyirányú utcák sokasága meghatározott irányba elviszi, s közben sötét este lesz, amit csak tetéz, hogy légitámadás, vagy annak veszélye miatt a gyér utcai világítást teljesen kikapcsolják. Végre sikerül parkolóhelyet találni, de akkor most hol keressem a feleségem. Két keresztutcával arrébb rakhattam ki a kocsiból.

De ő hol lehet? Abban biztos voltam, hogy minden tehetségével összpontosítani fog arra, hogy velem találkozzék, hogy megtaláljuk egymást. Látta merre indultam el a kocsival, tehát valahogy abba az irány fog ő is elmozdulni. Izgalmas félóra, vagy háromnegyedóra volt, de végül összefutottunk. Nagyon örültünk egymásnak, mert Teheránban akkor nem volt taxi, amit az utcán leintek és nyomás haza. Nyilvános utcai telefon sem volt, (legalábbis használható, vagy aminél nem álltak vagy húszan sorba egy-egy hívás erejéig) ahonnan felhívom a nagykövetséget, és segítséget kérek. Tehát, marad az egymásra utaltság, a közös erőfeszítés, amivel egy-egy adott problémát, ügyet a szükség és a lehetőség szerint meg lehet és kell oldani. Összefutottunk, azaz, ismét megtaláltuk egymást.

Azt sem hallgatom el, hogy mint kíváncsi és érdeklődő típus, azért is meg kellett ismernem Teheránt, hogy könnyen és jól el tudjak jutni a híres bazárba. Ennek nagy a politikai súlya. De ott nemcsak a keleti érdekességek és furcsaságok vonzó és szemet kápráztató mindensége és nagy összevisszasága látható, hanem szebbnél szebb műalkotások és kincsek tömkelege, aranyból, ezüstből, bronzból, gyapjú és selyem szőnyegekből és hasonlókból. Szóval, ezt látni kell, leírni, elmesélni nem lehet. Külön szólok az általunk bolha-piacnak nevezett részéről, ahol csodálatosan szép, főleg régi tárgyakat lehetett látni és vásárolni. A méretek lenyűgözők: mind a bazár hossza, szélessége, azaz fizikai nagysága: egy nap alatt megnézni nem lehetett, csak keresztül szaladni rajta. Az aranyosok utcája, vagy részlege önmagában adott annyi látnivalót, hogy órákat ott töltsön az ember. Állítom, Budapest legnagyobb ékszerüzlete kis bodega az ottani átlagos bolthoz képest.

Külön részleg a szőnyegeseké, akik vagonszámra mutogatják portékájukat a vásárlónak, aki egyelőre csak nézelődik. Ezt a kereskedő nem bánja, mert minél jobban nézi a szőnyeget vevő-jelölt, annál jobban beleszeret. Ha ma nem is veszi meg, majd viszszajön két-három nap, vagy hét múlva, tehát most csak nézze a szőnyegeket, vagy azt az egyet-kettőt. Közben iszik a vevőjelölt egy-két csésze finom teát, hallgatja a szőnyeg minőségéről, szépségéről szóló magyarázatot, vagy áradozást, hogy a színe nem fakul ki mosás után sem, hogy a mintája milyen különleges, és egyedi, hogy hány hónapig, évig szőtték. Ez így nagyon érdekes a látogató számára, de a több száz üzletből még csak egyet látott és már elment a fél félelőtt vagy délután. Ha az árus és a vevő jelölt már ismerik egymást, akkor a bemutató gyakran úgy is végződhet, hogy a boltos felajánlja, vigye el a kedves vevő-jelölt a neki tetsző szőnyeget, terítse ki otthon a lakásában: járjon rajta, érzékelje talpával is az anyag finomságát, élvezze a színek kavalkádját. Az árban majd megegyezünk, ha már eldöntötte, hogy megveszi.

Delegáció jön, és már jelzik előre, kérik, hogy segítsünk szőnyeget venni. Nekik arra nem lesz idejük, hogy kimenjenek a bazárba, meg tartanak is attól, hogy a háborús viszonyok közepette, a fővárosnak légitámadások által nem igen kímélt középpontjában csámborogjanak. Nos, az nem volt gond, hogy az egyik, vagy a másik szőnyeges ismerősnek szóljak, hozna néhány szőnyeget a nagyköveti rezidenciára, ahol a kiérkezők megnézik, és esetleg vásárolnak. Hát persze, Nagykövet Úr, mit szólna ahhoz, ha X. napon délelőtt az öcsém vinné a lakására. Természetesen ez jó lesz, hiszen az öcsköst ismeri a feleségem is és a helyi alkalmazottak, így nem okoz gondot, hogy nejem utasítása alapján beengedjék a fiatalember, meg azt a néhány szőnyeget.

Eljön a megbeszélt nap délelőttje, nejem lélekszakadva telefonál, hogy megjött az öcskös, de néhány szőnyeg helyett egy nagy teherautónyit hozott, most mit tegyen. Gyorsan telefonálok a tulajnak, hogy mi a fenét csinál! Néhány szőnyegről volt szó, nem teherautónyiról! A tulajdonos, nevetve mondja, hogy neki ez a néhány, s nálam ezek a szőnyegek biztonságban lesznek. Ő biztos abban, hogy pontosan úgy van, ahogy én mondom, hogy melyikeket választották ki és vásárolták meg és mennyiért a magyar honfitársaim. Az árakat az öcskös ott hagyja a helyi alkalmazottaknak, azok majd rendezik a részleteket, hiszen csinálták már ilyet.

Hát ez a bazár légköre. Csoda, hogy összehasonlítva a delhi, dzsakartai, bejruti és nem tudom, hány más bazárral is, ezek az élmények nagyon maradandónak bizonyultak!

Ha nagyon elfáradtunk, akkor eltöltöttünk egy napot a nagy bazárban, ami jó pihenést, kikapcsolódást jelentett. Az élet paradoxitása: amíg a bazárban voltam, soha nem volt egyetlen légitámadás, vagy rakétatámadás!

Közben ment a munka, mégpedig nem is akárhogyan. Megérkezett Malaysia első nagykövete Teheránba és a szokásos udvariassági látogatásra felkeresett. Beszélgetésünk során kiderült, hogy részben ismerte és ennek nyomán fel is vetette az Új-Zélandba szállított magyar elektromos vonatok ügyét. Elmondtam neki, hogy miket szállítottunk, bizonyos körülményeket, feltételeket. Viszonoztam a látogatást, s akkor is szóba került a vonatok ügye. Majd később ismét felkeresett, bizonyos fokig tanácsot kért a vonatok ügyében, mert ő tőlem hallottak alapján „nyomta" a dolgot, s Malaysia rendelt is elektromos motorvonatokat Magyarországról. Szó volt arról, hogy Új-Zélandon hol működnek, s hogyan lehet próbaszerelvényt kivinni. Később megtudtam, hogy a szerelvények azóta is jól működnek Malaysia-ban is.

1986-ban az iráni miniszterelnök hivatalos látogatást tett Magyarországon. Mondanom sem kell, hogy micsoda viták előzték meg a miniszterelnöki látogatást. A vitákban volt sok üresjárat, hiszen a hangoskodók szakértelme nem állt túlságosan magas szinten. Egyszer volt, amikor ezt a csoportot sarlatánoknak minősítettem. Hű, micsoda felháborodás volt, pedig a jelző nagyon helyén való volt.

A miniszterelnöki látogatás fő témája és tétje részünkről a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése volt. Hiszen ebben az időszakban Irán a fejlődő világban, azaz Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országai közül Magyarország első három partnere közé tartozott: Irán, Irak, India voltak a fő versenytársak. A magyar árúkra Iránnak szüksége volt és gyakorlatilag jól fizetett, még akkor is, ha többször szükségessé vált a fizetés teljesítésének a sürgetése. Az iráni politikai és gazdasági vezetés büszkén hangoztatta, hogy a háború ellenére mindig eleget tudott tenni nemzetközi fizetési kötelezettségeinek. Ez pedig Magyarország esetében is rendre megtörtént. Főleg, ha a kereskedelmi tanácsos a nagykövettel szoros együttműködésben és annak aktív támogatásával, valamint az itthonról rendszeresen kiutazó illetékes miniszterhelyettes, banki munkatársak és az érintett külkereskedelmi vállalatok képviselőinek szorgoskodásával, azaz sürgetésével hajtották a fizetések telesítését. „Bizonyítékként" számos levelet tudnék megjelentetni, amelyekben magyar külkereskedelmi vállalatok vezetői megköszönik a minisztérium vezetésének (leginkább a területileg illetékes külügyminiszter-helyettesnek), hogy a teheráni nagykövet milyen értékes segítséget nyújtott a vállalat iráni kereskedelmi tevékenységének előmozdításához. Ez gyakorlatilag és elsősorban azt jelentette, hogy segített behajtani a kintlevőséget.

Említettem, hogy befejeztem a bemutatkozó látogatásokat a DT-én belül, illetve, hogy a kollégák elkezdték viszonozni azokat. Érdekessége a munkának, hogy még nem teljesen fejeztem be a látogatásaimat, amikor a kollégák már elkezdték a viszonzást. Mint ahogy feleségemmel együtt tettünk bemutatkozó látogatásokat, a kollégák a viszontlátogatásokat szintén feleségestől tették. Ennek Iránban politikai felhangja volt a nők helyzete miatt.

Nos, a malaysiai nagykövetről már említést tettem, de volt vele kapcsolatban személyes „gondom" is. Egy idő után sikerült végre saját házába beköltöznie, amit megünnepelt – számos nagykövetet meghívott a házszentelőre. Ez pedig egybe esett azzal, hogy középső lányom – férjével – egy nappal korábban Teheránba érkezett, rövid látogatásra. Az adott időszakban viszonylag enyhültek a légitámadások és ezért mertek neki vágni az útnak: Budapest-Moszkva-Baku repülővel, onnan pedig a szovjet hajóval át a Káspi tengeren. Mi a kikötőben fogjuk várni Bandar-Anzali-ban és onnan gépkocsival térünk vissza Teheránba. Kimegyünk a kikötőbe, ahol a parancsnok közli, hogy a szovjet hajó nem jön, mert nem jöhet. Előadott egy mesét – műszaki problémái vannak a hajónak, mert már nagyon öreg, nincs kellően karban tartva, stb. Még azt is mondta, hogy jó, ha nem jön a hajó, mert ha kikötne, neki minden utast és a személyzetet le kellene tartóztatnia.

Hát nem állítanám, hogy nejem nagyon boldog volt, amikor ezeket hallgatta. Megdöbbenését az sem befolyásolta, hogy a kikötő parancsnoka jóformán európai viselkedéssel bánt vele és nem a szokott merev iszlám magatartással. (Jó, kezet nem fogott, de hivatalában leültette és elmagyarázta neki, amit mondhatott.) Gyorsan elmentünk a szovjet hajózási iroda vezetőjéhez, aki döbbenten hallgatta, hogy nekünk előző nap a szovjet nagykövetség ideiglenes ügyvivője azt mondta, hogy jönni fog a hajó. Pedig aznap ő vette át az iráni külügyminisztérium jegyzékét, amelyben közölték, hogy a hajó nem köthet ki. Valójában valami politikai probléma adódott és az iráni hatóságok ezzel kívánták kifejezésre juttatni elégedetlenségüket.

Nos, gyors telefon Teheránba a nagykövetségre, hogy tudnak-e valamit? Hát sokat nem, csak azt, hogy lányom férjével a nagyköveti rezidencia kapuja előtt ül a bőröndjén, mert Bakuból vonattal megérkeztek. A pályaudvarról taxival elmentek a nagykövetségre, s onnan a rezidenciára küldték őket. Az egyik helyi alkalmazott ott volt, pontosan azért, hogy előkészítse érkezésüket – szobát, vacsorát- Beengedte, majd ellátta őket és jól vannak.

Nos, akkor nyomás vissza Teheránba. Gépkocsivezető kollégám jól kitett magáért, mert a szerpentines, hegyi utat remekül vette és bár kora este volt, rendben visszaértünk. Volt nagy családi összeborulás. Elmondták, hogy nem csak mi rohantunk és idegeskedtünk, hanem ők is, amikor Bakuban közölték velük, hogy nem fog indulni a hajó, amelyre jegyük volt és helyet foglaltak Budapesten. A hajózási vállalat igazgatója annyiban segítségükre volt, hogy megszervezte a vonattal történő utazást. Ez kedves gesztus volt részéről, mert amikor a lányom felkereste őt, akkor az idő már viszonylag rövid volt a vonat indulásáig Márpedig a vasútállomásra ki kellett érni.

Megérkeztek, s megkérdeztem a leányzó férjét, hogy mit szeretne megnézni, látni Iránban. Érdekes választ kaptam: egy jó, kiadós légitámadást, továbbá egy nyilvános kivégzést. Megígértem mindkettőt, mert hogy olyan szegény soha nem voltam, hogy amit megígértem, azt ne tudtam volna „megajánlani". Közöltem a gyerekekkel, hogy minden programot lemondtam arra a 10 napra, amit velünk töltenek, kivéve a következő nap estéjére tervezett maláj házavató ünnepségre/vacsorára szóló meghívást. Megegyeztünk, hogy erre a vacsorára nejemmel elmegyünk, de a következő napok, esték a miénk.

Másnap megmutattam a házat, ahol laktunk: a homokzsákokkal megerősített alagsori szobát, ami három oldalról sziklába volt vágva. Megmutattam, hol voltak a gázálarcok, a vegyi támadásokra előkészített injekciós gyógyszerek, injekciós tűk, stb. Hát ezek nem voltak túlságosan biztatóak, de mivel egyikük sem élt át nagyobb háborút, vagy hadi helyzetet, kis megszeppenésen túl más reakció nem volt. Mivel lányom akkor még az egyik kórház intenzív osztályán dolgozott, az nem okozott gondot, hogy injekciót kell esetleg beadni.

Este elmentünk a maláj nagykövet kolléga házavatójára: közel hozzánk, bár a városban kissé beljebb, szép és jó helyen, remek villa. Számunkra igen ízletes vacsora, különféle keleti ízekkel-zamatokkal. Dicsértük a ház asszonyát, ízlését, munkáját. Indultunk az ebédlőből le a lépcsőn a szalonba a kávét és desszertet elfogyasztani, amikor jött az első óriási bumm: váratlan, előre nem jelzett, azaz riadó nélküli iraki légitámadás. Az utcák kivilágítva, mert ekkorra, már nem volt központi elsötétítés. Amikor mentünk le a lépcsőn és elhangzott az első robbanás, a dél-koreai nagykövet és felesége mellettünk igyekeztek lefelé. Ugyanaz a nagykövet, aki a korábbi légitámadáskor leesett az ágyáról, mert olyan közel csapódott be a rakéta. Azt nem állítanám, hogy a finom vacsora után a hirtelen légitámadás döbbeneten és haragon kívül bármi más hatást kiváltott volna belőlünk.

Mi bent maradtunk az épületben. Gépkocsivezetőnk – jobb híján – beült a kocsiba, hogy a visszahulló gyutacs anyagok, repeszek ellen legyen valami védelme. Amint a helyzet megengedte és lehetett, mindenki rohant haza. Mi is. Két sápadt, ideges személyt találtunk otthon. Megkérdeztem a férjet, hogy eléggé hatékonynak találta-e a légitámadást és van-e elég időm, hogy másnapra, vagy azt követő napra szervezzem a nyilvános kivégzés megtekintését. A vej válasza rövid volt: elég volt a légitámadásból, amit az este látott, tapasztalt. Tekintsek el attól, hogy megnézzen nyilvános kivégzést., annak ellenére, hogy balgán ő kérte ezt. Megállapodtunk és a nyilvános kivégzés nélkül is szép és kellemes napokat töltöttek nálunk. Újabb légitámadás nélkül.

„Szaktudás, nyelvtudás, két lavór szerencse"- szoktam mondani a diplomáciai munkáról, illetve a külügyi munkáról, amit zömében külföldön végeztem. Ez úgy jön ide, hogy az a bizonyos ország, amit Afganisztánnak nevezünk, és amely meglehetősen sok munkát adott már Teheránba kerülésem előtt, csak nem talált nyugalomra. Most pedig a közvetlen szomszédságból láttam, valamint kellett figyelnem a fejleményeket. Mert Afganisztán területének egy bizonyos hányada nem csak része volt annak idején a nagy perzsa birodalomnak, hanem ma is 800 km hosszú határvonalon érintkezik vele. Igen erőteljes etnikai és vallási azonosság is fennáll, különösen az iráni iszlám forradalom óta.

Az iráni iszlám forradalom előtt az iráni gazdasági életben váratlan fellendülést kiváltó olaj-boom idején afgánok százezrei mentek át Iránba, munkát és megélhetést keresni. Afganisztán akkor is a világ legszegényebb országai közé tartozott. Ha az átvándoroltak csak segédmunkásként tudtak elhelyezkedni, akkor is jobb megélhetéshez jutottak, mint otthon.

Az 1978. évi afganisztáni forradalom, illetve az 1979. évi események után afgánok újabb nagy tömegei áramlottak Iránba, de most már elsősorban politikai okokból: az 1979. decemberi afganisztáni belpolitikai felfordulás és a szovjet katonai akció miatt menekültek.

Másutt ismertettem, hogy az iráni vezetés, és személyesen Khomeini ajatollah menynyire élesen elítélt a szovjet katonai beavatkozást, amikor a szovjet nagykövet kormánya utasítására előzetes tájékoztatást kívánt adni a tervezett akcióról. (Ilyen diplomáciai tájékoztatást leginkább a 24. órában szoktak adni, akárcsak ebben az esetben!)

Az afganisztáni helyzet, a szovjet katonai akció évekig mérgezte a szovjet-iráni kapcsolatokat, valamint a nemzetközi légkört. Az iráni vezetés mindvégig következetesen támogatta az afgán menekülteket és ehhez soha nem vett igénybe nemzetközi segítséget, eltérően Pakisztántól. Mindvégig következetesen támogatta anyagilag és pénzügyileg – és katonailag bizonyos kiképzéssel, felszerelésekkel, fegyverekkel – a szovjet katonai beavatkozás ellen harcoló mudzsaheddin erőket is, amelyeknek Iránban 8 szervezetük volt. (Pakisztánban 7 szervezetük működött.) Nyilván az iráni felső vezetés hallgatólagos jóváhagyásával, illetve esetenkénti sugallatára rendszeres tömeg-megmozdulásokra, felvonulásokra került sor tiltakozásul a szovjet katonai akció, a megszállás ellen. (Még nem voltam Teheránban, amikor a tömeg behatolt a szovjet nagykövetség épületébe és szétverte a híres teheráni konferencia muzeális jellegű színhelyét.)

Talán fentiekből is kitűni, hogy egyedül ebben a témakörben mi jelenteni való volt. Mert az nem képez államtitkot ma már, hogy Oszama bin Laden neve, valamint más szaudi-arab és egyéb „szabadságharcos" csoportok afganisztáni tevékenységéről bőven volt tudomásunk. Az is tudott volt, hogy őket a CIA küldte oda, pénzelte, leginkább Pakisztánon keresztül. Ezt az iráni vezetés sem nézte igazán jó szívvel, hiszen a szovjet-ellenesség legalább olyan erőteljes volt, mint az Amerika ellenesség. Ekkor a „sem Kelet, sem Nyugat" koncepció érvényesült az iráni külpolitikában, ami azt jelentette, hogy a két világhatalom ellen igyekezett saját érdekei szerint támadási felületeket képezni. Ez a politika a Nyugat, illetve Amerika-ellenesség egyik eklatáns példáját szolgáltatta az u.n. Iran-gate botránnyal, amikor az idősebb Bush elnök titokban Teheránba küldött képviselőit, konkrétan McNamara, nemzetbiztonsági tanácsadót és Nash ezredest kimondottan lejáratták. (Ennek az esetnek az egyik diplomáciai érdekessége volt számomra, hogy egyedül az akkori kubai nagykövet „szúrta" ki, hogy valamiféle fura külföldi látogatók érkeztek és tartózkodtak a volt Hilton szállodában. Ezt a felfedezését egyik szocialista, vagy harmadik országbeli nagykövet sem vette komolyan és valójában csak akkor jutott hivatalosan tudomásunkra az ügy, amikor az iráni hatóságok megtették a bejelentést.) Számos alkalommal Nicaragua ügye volt, amivel Irán az USA-t igyekezett piszkálni. Ha viszont szovjet-ellenes ütőkártyára volt szüksége, akkor Afganisztánra hivatkozott. Így Iránban valóban tükröződött, hogy Afganisztán ügye mennyire a hidegháború szülötte volt és a szovjet vezetés által elrendelt, nem igazolható és utólag nyilvánosan is megbánt katonai akció nemcsak szovjet-afgán kapcsolatok kérdéskörébe tartozott.

Hát jöttek a jelentések haza. Számomra az tűnt a legérdekesebbnek, hogy minél erőteljesebb volt az iráni fél szovjet-ellenes állásfoglalása, a magyar felső vezetés annál jobban figyelt arra. Az ilyen jellegű távirati jelentéseket a legfelső vezetés azonnal megkapta. De múlt az idő és közeledett a szovjet csapatok kivonásának ideje. Az iráni vezetés nagyon is bizalmatlan volt a szovjet vezetés iránt, hogy a csapatok kivonására valóban sor fog-e kerülni. (Csak nem 1946. és Azerbajdzsán jutott az eszükbe?) Pedig egyre jobban közeledett a csapatok kivonásának az ideje és ez számomra sem maradt eseménytelen:

Egyik délelőtt úgy készültem a hivatalba menni, hogy onnan viszonylag korán haza indulok, mert az iráni külügyminiszter a házunkhoz viszonylag közel lévő egyik külügyi objektumban fogadja a DT misszióvezetőit és bizonyos kérdésekről tájékoztatást ad. Volt pontos program, menetrend, hogy mikor kezdődik, hány órakor lesz tea szünet, stb. Bár erről még nem szóltam, de azt hiszem nem is szükséges túlságosan magyarázni, mennyire „hasznos" nem elkerülni az ilyen jellegű találkozókat. Ezekre a helyekre el kell menni, mert sok okos dolgot hallhat az ember, még akkor is ha az elhangzottakkal nem teljesen, vagy egyáltalán nem ért egyet.

Hát mennyire el kell menni! Különösen akkor, ha a hivatalba beérve azzal várnak, hogy nagyon sürgős távirati utasítás érkezett, miszerint a szovjet csapatok kivonása nyomán várható, hogy az afgán ellenállócsoportok széleskörű támadást fognak Kabul ellen intézni, ezért célszerű a magyar nagykövetséget evakuálni. Érdeklődjem meg az iráni kormány ezzel kapcsolatos álláspontját, illetve intézzem el, hogy Kabulban az iráni nagykövetség vállalja a magyar nagykövetség értékeinek a megőrzését. (Erre először állítólag a kínai kormány kapott magyar felkérést, de kitért annak teljesítése elől.) Hát kitől és hol lehet ezt a lehető legjobban megérdeklődni és elővezetni: hát a külügyminiszternél, aki meghívott, hogy vegyek részt a tájékoztatóján. Nos, ez volt a két lavór szerencse!

A szünetben odamentem a külügyminiszterhez és elővezettem a két dolgot. Elsőnek úgy reagált, hogy a Kabulban várható katonai fejlemények csak egy dolgot tehetnek lehetővé: azonnal kivonni a csapatokat. Amikor közöltem, hogy mint jól tudja, magyar katonai egységek nincsenek Afganisztánban, semmiféle minőségben, elnézést kért és magyarázta, hogy a szovjet csapatok mielőbbi, teljes kivonását gondolja és érti. Elvben azonnal hozzájárult, hogy Kabulban az iráni nagykövetség megőrzésre átvegye a magyar nagykövetség értékeit és a területileg illetékes, jelen lévő külügyminiszterhelyettest utasította, hogy a részleteket másnap beszéljük meg és rendezzük.

Mondanom sem kell, hogy bár néhány percre voltam lakásomtól, mégis a rendezvény végét követően gyorsan visszamentem a nagykövetségre és megírtam a távirati jelentést a külügyminiszterrel történt megbeszélésről, az ő állásfoglalásáról. Egyben konkrétumokat kértem a külügyminiszter-helyettessel való következő napi tárgyaláshoz . Másnap a miniszterhelyettest felkerestem, s elsőnek arról biztosított, hogy Kabulban a magyar nagykövetséget nem fenyegeti katonai támadás, mert a külképviselet nem szerepel az afgán ellenállás katonai célpontjai között. Az iráni kormány eleget tesz a magyar kormány kérésének és Irán kabuli nagykövetségének vezetőjét utasítják, hogy a magyar nagykövet megkeresésére vállalja értékeink megőrzését.

Jelentésem, mint később elmondták, örömet szerzett, mert a külügyi vezetés már lemondott arról, hogy valamelyik ország vállalja értékeink megőrzését. Azon nyilván elgondolkodtak, mit takar az a közlés, hogy a kabuli magyar nagykövetség nem szerepel az afgán ellenállás katonai célpontjai között? Ha ezt ilyen rövid idő (gyakorlatilag egy nap) alatt így meg tudja mondani a szomszédos ország területileg illetékes külügyminiszter-helyettese, akkor Irán – a szomszédságból adódó előnyei és különleges érdekei alapján – „mennyire van otthon" Afganisztánban, milyen széleskörű együttműködést valósított meg az ellenálló csoportokkal, vagy azok koordináló központjával?

Ehhez az afganisztáni kérdéshez még annyit: mind iráni hivatalos személyekben, mind Teheránban dolgozó vezető pakisztáni diplomatákban komoly aggodalmat észleltem az afganisztáni vallási szélsőségesek esetleges hatalomra jutásával kapcsolatban. Akkor ezeket a szélsőségeseket még nem táliboknak nevezték.

Fentiekből valószínűleg jól kitűnik az olvasónak, hogy sokat kellett foglalkozni és foglalkoznom Afganisztánnal. Azt hiszem arra nem derül így sem fény, hogy mennyire sok volt ez a sok – akár a KÜM-ben, akár külképviseleten végzett tevékenységemben: hány munkaóra, jelentések megírására, megbeszélésekre, stb. Annak illusztrálására, hogy mennyire paradox helyzetet teremthet egy olyan bonyodalom, mint 2001. szeptember 11. és az azt követő fejlemények, érdemes végig gondolni, hogy csak az elmúlt 15-20 évben mennyit változott az amerikai politika állásfoglalása, amit egyesek úgy is neveznek, hogy az USA ismét felfedezte a diplomáciát: az idősebb Bush elnökségének

időszakában az amerikai politika a nemzetközi színtéren természetesen jelen volt, de elsősorban gazdasági téren – mindent megtett, hogy csökkentse a kereskedelmi korlátokat, terjessze a kapitalizmust., s ennek következtében a nemzetközi közvélemény szemében a globalizáció azonossá vált az amerikai nagyvállatokkal. Az idősebb Bush elnök meghirdette az Új Világrend létrehozását, amiről ma sem tudom, hogy pontosan mit célozott meg és a tervekből mi valósult meg, no de mindegy – az őt követő Clinton elnöksége során szerintem átlépett ezen a témán és inkább reagens módon működött, ügyesebben kezelve/menedzselve a válság helyzeteket, mintsem megoldva azokat. Az őt követő ifjabb Bush elnökségét kezdő bejelentései nemzetközi szerződések egyoldalú felmondásáról, a „rakéta-védelmi pajzs" létrehozásának a szorgalmazásáról valószínűleg nemcsak az amerikaiakat, hanem az USA legjobb szövetségeseinek egy részét is meglepte. Stílusa váratlan és meglepő volt, és sürgősségi listáján a diplomáciai minden bizonnyal az utolsó pontok között szerepelhetett. Feltehetően ennek következménye volt, hogy a TIME magazin 2001. szeptember 10. számának címlapján még az a kérdés áll: „ Hová tüntél Colin Powell?"

Egy nappal később megváltozott a világ és azóta az amerikai diplomácia vezetője állandóan úton van, azóta az USA Oroszországgal és Kínával is bizonyos együttműködést kezdett el még Afganisztán ügyében is. Azóta az USA ismét nagyobb hatékonysággal igyekszik hozzájárulni az olyan régóta húzódó feszültség-gócok felszámolásához, mint a palesztin kérdés, mint az Ázsia békéjét súlyosan fenyegető kashmiri-kérdés, stb. Mindezek kapcsán az amerikai diplomácia nagy és széleskörű aktivitást fejt ki és egy percre nem áll le abban, hogy minél több szövetségest szerezzen és azok minél jobban működő és összetartó valamiféle rendszerét hozza létre. Megítélésem szerint 2002.-ben is folytatódni fog e tevékenység, ami nem kevés ellenállással is találkozik majd, mind a hazai belső helyzet miatt: (sok amerikai fogja azt hirdetni, hogy megbízhatóbb a saját erős falak mögött védelmet keresni); – mind bizonyos külső körök megközelítése nyomán (jobb szeretnének egy befelé forduló USA-t látni, és hirdetik ezért, hogy a szeptember 11-i támadás az amerikai imperializmus lényének elkerülhetetlen következménye volt.

Szerény véleményem szerint az amerikai diplomácia ezt nem teheti meg: nemcsak azért, mert George Washington annak idején úgy fogalmazta meg, hogy az amerikai politikának a világ részeivel való állandó szövetségek világos irányvonalát kell követnie. Elsősorban azért, mert mint 2001. szeptember 11. mutatta, önmagukban a „belső falak" sem képesek teljes biztonságot garantálni. (Talán még a sokat emlegetett „rakéta-védelmi pajzs sem?) Hivatkozhatnék olyan érvelésre is, hogy Oszama bin Laden neve jól ismert volt előttünk is Teheránban – hát akkor mennyire volt ismert az amerikai illetékesek előtt, akik kiképezték, pénzelték, s akik a Vörös Hadsereg Afganisztánból történt távozása után érdemben tudtak volna intézkedni. Miután számos diplomáciai ügyben eljártam, amikor a Nyugat szorgalmazta az afganisztáni orosz megszállás megszüntetését, azt hiszem, úgy összességében feltehetem a kérdést: mit tett a Nyugat Afganisztánért azután, hogy véget ért a szovjet megszállás? Gyakorlatilag semmi és a tálibok könnyen hatalomra kerülhettek.

Az amerikai diplomácia azért sem teheti meg, hogy aktivitását lanyhítsa és visszahúzódjon bármiféle védőfalak, pajzsok mögé, mert ezzel a világ közvéleménye előtt elveszítené azt a hagyomány-képzetet, ami az elmúlt évtizedekben kialakult róla: az a szuperhatalom, amely a világ szabadságát, fejlődését, jólétét segítheti. Amennyiben ez a hagyomány-képzet a világ közvéleménye előtt megszűnik, mert Amerikai visszahúzó-

dott saját falai, védő-pajzsa, mögé, akkor a nemzetközi terroristák elérték legnagyobb győzelmüket. Ezt a szívességet az amerikai politikai vezetés pedig nem fogja megtenni a terroristáknak. Egyáltalán nem érzelmi alapon, vagy okokból, hanem mert – mint arról a politika és diplomácia szól – ez mélyen sértené az amerikai érdekeket. Szóval, így is változik a diplomácia lényege, módszere.

Ami az élet egyik paradoxitása: bármennyit is foglalkoztam Afganisztánnal, ez egyike azoknak a szakterületemhez tartozott igen kis számú országnak, ahová 43 éves külügyi szolgálatom során személyesen soha nem jutottam el. Jó, felvethető a kérdés: annyira hiányzott ez nekem, annyira sokat vesztettem ezáltal, stb? Szakmailag talán még jobban megértettem volna egyik-másik részletkérdést. Vagy mégsem és mindegy, hogy nem jutottam el oda? Persze nem cserélem el azzal, hogy egyéb más országba eljutottam.

Amikor viszont nem volt meg a két lavór szerencse, bár a szenvedő alany nem én voltam: az egyik magyar gépkocsivezető, konkrétan kamionsofőr, Európán keresztül hosszú utat megtesz, amíg végre beérkezik Teheránba. Útközben, már iráni területen állítólag voltak izgalmas pillanatok, holmi iraki harci gépek légitámadásai miatt, de ő szerencsésen megérkezett. A kamiont a szokott helyen leparkolta, a szállítmányt kirakodták, most már ő is megnyugodhat. Bejött a belvárosba, ahol az egyik központi helyen, az egyik kisebb bazár utcájában a járdán sétált, s ott elütötte egy motorkerékpáros. Lábtörés, azaz kocsit nem tud vezetni! Hát mi ez, ha nem pech?! (Nekünk meg azt jelentette, hogy nagyon sürgősen el kellett intézni, hogy kiléphessen, azaz repülővel haza szállítható legyen, valamint egy másik magyar gépkocsivezető hazavezethesse a gépkocsit. Tudni illik: iráni részről úgy szólt a be és kilépő vízum, hogy x. y rendszámú gépkocsival az ország területére belép ez és ez a gépkocsivezető, aki 2 nappal később ugyanazzal a rendszámú kamionnal ugyanazon a határállomáson kilép az ország területéről. Ez meghatározott menetrend volt. Tehát az nem természetes, hogy a gépkocsival belépett sofőr repülővel utazzon ki és kocsiját másik személy vezesse haza. Így a nagykövetség jegyzékével a nagykövet megy a külügyminisztérium konzuli főosztályának a vezetőjéhez, akinek előadja a történteket és kéri sürgősen módosítani a belépési engedélyt, úgy, hogy nem gépkocsival hagyja el Iránt, s nem ott lép ki, ahol bejött, stb, stb. A dolgot sikerült időben, pontosan elintézni és ma már csak azt remélem, hogy az illető régen elfelejtette a lábtörést.)

Ugyancsak nem volt szerencséje annak a gépkocsivezetőnknek, aki az intenzív rakéta támadások időszakában Teherán külvárosában, önhibáján kívül, kettős halálos gázolásba keveredett. Ez annyira önhibáján kívüli gázolás volt, hogy nem lett semmiféle jogi következménye a gázolásnak, de a rakéta támadások és a kettős gázolás lélektani kihatásai, állítólag, nem múltak el nyomtalanul.

Miközben ezekről a dolgokról megemlékezem, nem szabad elfejteni, hogy közben háború zajlott le, hol hevesebb, hol enyhébb fejleményekkel. Ezek az események számunkra addig rendben voltak, amíg a távolban, a határok mentén, a nagyvárosoktól és a mindennapi életünktől messze zajlottak le. Le kell szögeznem, jól tudott és vitathatatlan volt, hogy a háborút Irak indította el . Ez azonban nem a mi háborúnk volt, mert valóban a békés rendezés szükségességét hirdettük és vallottuk. Ezt iráni partnereink is tudomásul vették, de azt hangoztatták, hogy rájuk kényszeritett háború – 'imposed war" és nincs számunkra más kiút, mint felvenni és folytatni a harcot.

Számomra persze ezeknek a hevesebb fejleményeknek voltak személyes következményei is: egy-egy nagyobb iraki támadást követően az iráni külügyi vezetés meghívta

a teheráni Diplomáciai Testület vezetőit, hogy tájékoztatást adjon a hadi helyzetről, főleg az iraki támadások galádságairól. Például arról, hogy vegyi fegyvereket is bevetettek az iráni csapatok ellen. Miután a Külügyminisztériumban elhangzott a szóbeli tájékoztató – ami természetesen kitért arra is, hogy a vegyi támadás mennyiben érintette az ártatlan polgári lakosságot, köztük nőket és gyerekeket – a misszióvezetőket meghívták, hogy tekintsék meg az áldozatokat. A tájékoztató helyszínének kijáratánál két-három luxus kivitelű autóbusz várakozott, azokba betereltékk a misszióvezetőket, akiknek a gépkocsijaikat eredetileg jó messzire parkoltatták le. Azaz, nem volt mese, szó sem lehetett a saját gépkocsi igénybe vételéről, használatáról, amivel aztán ki lehetett volna sasszézni a sorból és szépen hazamenni. A saját kocsi ott maradt a tájékoztató helyszínén, a busszal pedig lementünk egy jó távoli kórházba.

Mondanom sem kell, hogy a kórházban, illetve kórházakban látottak megrázóak voltak. Az iráni külügyminiszter, vagy munkatársainak a szóban elmondott tájékoztatója nem volt túlzott: a vegyi fegyverek áldozatai – katona, idős nő, vagy férfi, vagy akár csecsemő, kisgyerek – szörnyűséges állapotban voltak és láthatóan sokat szenvedtek. Mondjam, hogy az egyéb háborús sérültek látványa is mennyire megrázó volt?! (Talán nem kell túlságosan sokat ecsetelnem, hogy az iraki vezetés vegyi fegyverekkel megtámadta és irtotta saját lakosságának egy részét is: a Halapcse nevű település elleni vegyi támadással ötezer kurd személyt öltek meg bestiálisan, annak ellenére, hogy iraki állampolgárok voltak.) Az egész rendezésnek egy szépséghibája volt: soha nem tudtuk előre, mikor fogunk végezni. Márpedig egy olyan országban, amely háborúban áll, ahol légi és egyéb támadások a legváratlanabb pillanatban bekövetkezhetnek eléggé nagyfokú bizonytalanságot okoz, ha az ember azt mondja, hogy jövök haza ebédelni kb. 14,00 órára és úgy készülünk, hogy 18,00 órakor egyéb elfoglaltságunk lesz – és haza érkezik 17-00 óra körül!. Szóval, a család szempontjából ez nem mindig gömbölyű, hiszen nemcsak a nagykövetről van szó, akit a felesége, hanem a gépkocsivezetőről is, akit felesége mellett két fia is várt. Persze, van közben valamiféle hivatali menetrend is, hiszen a munkatársak is várják a „főnököt", akivel számos rutin jellegű megbeszélni valójuk van. Szóval, ez sem mellékes szempont. No mindegy túléltük!

A hazai állásfoglalás meglehetősen bizarr volt a háborút illetően, beleértve a vegyi fegyverek iraki bevetését. Nyilvánvaló volt, hogy a háborút elvi okokból elleneztük, és tudott volt, hogy Irak indította el a támadást, a harci cselekményeket, stb. Az is nyilvánvaló volt, hogy a fejlemények egyre több új jellegzetességgel álltak elő: ilyen volt a vegyi fegyverek tömeges bevetése Irak részéről, még saját állampolgárai ellen is. Többször felmerült, hogy az európai szocialista országoknak célszerű lenne legalább annyira markánsan elítélni a barbár iraki vegyi támadásokat, mint azt az Európai Közösség országai teszik. A szocialista nagyköveti egyeztetők után mentek is ilyen jellegű távirati javaslatok az egyes fővárosokba, de nem sok eredménnyel. Megjegyzem, ez a kérdés nemcsak a szocialista nagykövet között volt beszéd-téma, hanem az EK nagykövetekkel való beszélgetések során is felmerült, mert ők is értetlenkedve fogadták, hogy nem volt határozottabb, vagy az övékéhez hasonló elítélő és határozottságú a szocialista állásfoglalás.

Mindemellett, ez a háború a magyar felfogás, és azt hiszem az európai mentalitás szempontjából kissé különös volt számunkra. Néhány személyesen átélt tapasztalat:

Újabb külügyminiszterhelyettesi konzultációra kiérkezik a magyar fél, de iráni vendéglátója nem érkezett vissza külföldi útjáról. (Ez nem ügy, előfordulhat.) Helyette egy ranggal felette álló személy, a külügyi államtitkár látja el a vendéglátó feladatát és folytatja le az első megbeszélést a magyar külügyminiszterhelyettessel. (Különben is, már

régi ismerősök.) Az iráni külügyi államtitkár szokás szerint szól az iráni belpolitikai helyzetről is és ismerteti, hogy az imám – Khomeini ajatollah – döntései és megnyilatkozásai nem kérdőjelezhetők meg. Így, ha az adott időszakban az imám nem látja annak értelmét, hogy az egyetlen engedélyezett politikai párt, a Köztársasági Párt működjék, akkor döntésével felfüggeszti annak működését. Ezt a döntést a lakosság, a társadalom el kell, hogy fogadja. Ha az imám azt mondja, hogy az emberek menjenek a frontra harcolni, akkor mennek a frontra. Miközben ezt mondta, felállt, oda ment a páncélszekrényéhez, kivett egy hatalmas pisztolyt, amit letett a kávézó asztalra, mondván, hogy íme itt az egyik fegyvere, mert felkészült, hogy bármikor a frontra induljon. Gépkocsijában pedig egy kalasnyikov van. Ezt csak azért nem mutatja meg, mert külön le kellene menni a parkolóba. A megbeszélés légkörét nem rontotta el, hogy a pisztolyt végig az asztalon hevert.

Többször szóltam a bombázásokról, amit ki kell egészítenem, mert Magyarországon sokan emlékeznek még a második világháború során lezajlott szőnyeg-bombázásokra, illetve a televízióban látták az afgán tálibok hadállási ellen 2001. novemberében-decemberében végrehajtott nagy amerikai bombatámadásokat. A Teheránban átélt iraki bomba-támadások nem ilyen jellegűek, illetve hatékonyságúak voltak. Egy-egy Teherán ellen iraki légitámadás nemcsak bennünk nem váltott ki különösebb izgalmat, de a helyi lakosság körében sem. Többször láttam, amikor légiriadó során a perzsa lakosok ugyanolyan nyugalommal gyalogoltak, bandukoltak az utcán, vagy száguldottak gépkocsival tovább, mintha mi sem történt volna. Igen emlékezetes volt az eset, amikor Khamenei, akkori köztársasági elnök az Azadi emlékműnél óriási tömeg előtt beszédet mondott és légiriadó kezdődött: az égen megjelent két iraki harci gép, de nagy magasságban húzták csak a csíkot. Az elnöknek a szempillája sem rebbent, mondta tovább beszédét, s a tömeg meg sem mozdult. Igaz az is, hogy az iráni légelhárítás tüzelése olyan volt, hogy az iraki gépek nem kockáztatták, hogy alacsonyabbra leereszkedjenek.

Más volt a rakétaháború: sokkal kiszámíthatatlanabb és ezáltal a lakosságot sokkal kiszolgáltatottabb helyzetbe hozta. Ezáltal sem sikerült azonban a perzsa lakosságot fellázítani Khomeini ajatollah ellen. A Szaddam Husszein által indított rakétaháború pedig részben ezt a célt tervezte szolgálni, azon túlmenően, hogy voltak külpolitikai megfontolások mögötte: az akkor éppen javuló szovjet-iráni kapcsolatok további fejlődését gátolni. Ezért a szovjet gyártmányú Scud-B típusú rakétákat vetette be Irán ellen.

Meg kell mondanom, hogy az iráni hatóságok igyekeztek felkészülni a hatékony védekezésre, még akkor is, ha a beszerzett riasztó rendszer sokszor nem működött, vagy csak későn kapcsolt be. A rakétaháború 52 napja során pánikot gyakorlatilag nem tapasztaltam. A víz, az áram, a gáz, a helyi telefon szolgáltatás mindvégig zavartalan maradt, illetve a fennakadások nem voltak nagyobbak, mint normális esetben. A kenyér, a hús, a zöldség ellátás mindvégig kifogástalan maradt, jóllehet az egyéb termékeket árusító nagy üzletek egy része zárva volt és a főváros kihaltnak látszott. Kétségtelen tény, hogy a lakosság egy része megrémült és vidékre utazott, ami viszont egybeesett olyan vallási ünnepekkel, amikor a perzsa lakosság tömegesen utazik más városokba , a rokonokhoz, barátokhoz. Feleségemmel számos alkalommal körbejártuk azt a nagy kiterjedésű várost, csak azért, hogy lássuk, mi van a lakossággal, miként viselkedik. Sokan nagyon megdöbbentek, hogy miért nem mentünk el. Bennünket a szokott barátsággal fogadtak és nyíltan elmondták véleményüket a háborúról, a fejleményekről.

Az 1988. február 28-április 20 közötti rakétaháború során Teherán különböző pontjain 158 rakéta becsapódást észleltek – 7 rakéta nem robbant fel. Az egyes becsa-

pódásokat követően a hatóságok, a mentőosztagok 30-40 másodperc múltán a helyszínre érkeztek. Az iszlám gárdisták és a rendőrség azonnal lezárták a csapást szenvedett körzetet, a mentők és a tűzoltók pedig azonnal megkezdték a mentést. A becsapódást követő 20-30 perc múlva az élet úgy ment tovább, mintha nem is lett volna robbanás: a gyerekek, a fiatalok fociztak, a felnőttek a szokásos süteményes dobozzal a kezükben siettek. (Néha döbbenetes volt látni és ezekről úgy írok, hogy személyesen láttam nem egyszer, hanem sokszor ezeket a jelenségeket. Voltak természetesen borzalmas látványok is, mint minden háborúban. Valahogy gyorsan túl tudták tenni magukat a szörnyűségeken.)

Természetesen pontos adatot soha nem sikerült beszerezni, hogy hány rakétát lőttek ki Iránra. Az egyik NATO nagykövettől és katonai attaséjától kaptam a 165 Teheránra kilőtt iraki rakéta számát. Ez megfelelhet a valóságnak, mivel az ausztráliai Nurrangar-ban működő amerikai-ausztrál csúcstechnológiát képező támaszponton a DSP („Defense Support Programme") műholdak jelei alapján 266 iraki Scud-B rakéta indítását regisztrálták. A Nurrangar-i támaszpontnak ez az adata reálisnak tünteti fel a 158 teheráni becsapódást. (A DSP műhold egy-egy megadott térségben infravörös teleszkóppal figyeli, hol csap ki az indított rakéta lángcsóvája. Az így nyert adatot a műhold továbbítja Ausztráliába. Az 1991. januári Öböl-háború során is így továbbították az indított iraki Scud-B rakétákról az adatokat, majd Ausztráliából visszaküldték a Szaud-Arábia-i amerikai támaszpontra, amely kiadta a jelzéseket a Patriot rakéta-elhárító rakéta indítására. Az Irak és az Ausztrália közötti, majd a visszaút egy percet vett igénybe. Így az Öböl-háború idején az Irakból Izrael ellen kilőtt iraki rakéták 5 perces útjából valójában 4 perc megmaradt a Patriot rakéták indításához. Ezek a DSP műholdak akkor 5 kilométeres pontossággal adták meg a rakéta indítás helyszínét, amit bombázók vagy cirkáló rakéták viszonylag rövid időn belül már támadhattak.) Megjegyzem, ebben az időszakban csak a Dzsamaran környékén észleltem olyan jelenséget, hogy mintha rakéta-elhárító rakétát lőttek volna ki, de ennek konkrét eredményét, mármint rakéta szétlövését a levegőben és ezzel járó hirtelen nagy fellobbanást soha nem láttam.

Azt hiszem időszerű leszögezni, hogy a Teherán elleni iraki légitámadásoknak, illetve rakéta-támadásoknak nem volt sok értelme. Ezek egyetlen stratégiai, de még taktikai célpont kilövését sem érték el. Nagyobb központban elhelyezett katonai objektumok, minisztériumok, parlament, elnöki hivatal közül egyetlen egyet sem, ugyanígy fő közlekedési csomópontot nem találtak el. A bombák és a rakéták találati pontatlansága egyértelművé tette, hogy gyakorlatilag célzás nélkül, vaktában lőtték ki azokat, elsősorban a lélektani hadviselés érdekében.

A perzsák nem igen vádolhatók azzal, hogy az európai viccek iránt túlzott fogékonyságot tanúsítanak. Persze, ez fordítva annyiban igaz, hogy a perzsa viccek nagy része számunkra semmitmondó. Mégis adódott olyan perzsa vicc a rakéta-támadások kapcsán, amit élvezhetőnek vélek ma is: miután az Iránra kilőtt Scud-B rakéták nyomán sem omlott össze az iráni rendszer, Szaddam, Husszein gyorsan Moszkvába utazott és panaszkodott Gorbacsovnak, hogy a Szovjetunió rossz rakétákat adott el Iraknak. Gorbacsov ezt megkérdőjelezte, mondván, hogy a teheráni szovjet nagykövetségtől kapott biztos jelentések szerint az iraki hadsereg rakétákkal folyamatosan lövi az iráni fővárost. Több rakéta a szovjet nagykövetség közvetlen szomszédságában csapódott be. Szaddam erre úgy válaszolt, hogy ez igaz, de a szovjet gyártmányú rakéták többsége beteg, mert kilövés után egyenesen valamelyik teheráni kórházba megy. Tény, hogy az iraki rakéták több katonai és rendőrségi kórházat romboltak le, de eltaláltak néhány iskolát és árvaházat is.

A fentiek leírása és elolvasása, azt hiszem, kissé egyszerűbb, mintsem átélni és végig dolgozni ezt az időszakot. Iránból , s konkrétan Teheránból a magyar kolónia nem evakuált, eltérően számos más ott működő diplomáciai missziótól, amelyek a munkatársak egy részét haza küldték. (Volt olyan nyugati nagykövet kollégám, aki a nem kívánt munkatársának a gyenge, háborús viszonyoknak nem megfelelő idegállapotára hivatkozva kérte nem visszaküldeni a beosztottat!?) A kolónia biztonságos elhelyezését úgy oldottuk meg, hogy a fővárostól északra fekvő hegyek mögötti falvakban házakat béreltünk és ott tartózkodtak azok a személyek, akiknek nem volt konkrét dolguk a fővárosban. A nagykövetségen megerősített ügyeleti szolgálat volt. A „menedékházból" csak az a személy és akkor jöhetett be a fővárosba (20 perces autózás), amikor konkrét feladatot kellett az iráni félnél elvégeznie. Így magyar állampolgárnak a rakéta-támadások kapcsán személyes bántódása, sérülése nem volt. Ez a megoldás pénzügyileg olcsóbb volt, mint az esetleges haza utaztatás, evakuálás, például 1985-ben.

Gondolom, felesleges részletezni, hogy mennyi munka utánjárás volt abban, amíg a menedékházakat megtaláltuk, ki tudtuk bérelni. A helyzetet nem könnyítette a hazai megítélés sem, ami nagyon ellentmondásos lett. A magyar sajtó eltúlozta a nem könnyű helyzetet, amikor „rakéta-záporról" írt. A korábbi bombázásokhoz viszonyítva a rakéta támadások nyomán a kiszolgáltatottság és a veszélyeztetettség magasabb szintre emelkedett, de azért ez a helyzet nem azt jelentette, hogy valóban rakéta-záporban lettünk volna. (Úgy-e bombánál látni, hogy milyen irányban fog leesni és becsapódni, míg ez a rakétánál teljesen kiszámíthatatlan, mint számos esetben szabad szemmel is láttam.) A KÜM-ben is volt olyan jóindulatú kolléga, aki a menedékház bérlését úgy akarta beállítani, hogy arra nincs semmi szükség, az csak hétvégi luxus ház, ahová a munkatársnak a hétvégeken üdülni és bulizni járnak majd. (Azaz nincs is ott semmiféle veszély!) Amíg nem vált szükségessé, a munkatársak egyetlen napot nem töltöttek kint, ezért a szerződéseket felmondatták egy időre. Viszont ezt Szaddam Husszein nem tudta és újra indította a támadást, s ekkor kapkodva kellett új épületet keresni, s mint szokásos, most már drágábban.

Volt olyan nap, hogy felelősségre akartak vonni, hogy miért, kinek a felhatalmazása alapján rendeltem el a magyar kolónia evakuálását. Miután ez tisztázódott, akkor azért akartak felelősségre vonni, hogy miért nem költöztettem el a követséget, illetve javasoltam az evakuálást a KÜM vezetésének, amely elrendelte volna azt. Minden esetben aláhúzták, hogy valamennyi kint lévő személy, munkatárs, hozzátartozó személyi biztonságáért, sértetlenségéért a nagykövet a felelős. Ami igaz is, csak hagyni kéne dolgozni!

Szóval, egészen jól, amolyan „magyarosan" mentek a dolgok. Az nyilvánvaló volt, hogy az olyan magyar előírások, miszerint összetartást kell elrendelni a veszély miatt esetenként megfelelhetnek az igényeknek, de nem bomba-és rakéta támadások esetében. Összevonni mindenkit az épületbe, amit eltalál egy bomba vagy rakéta és annyi. Szétszórni az embereket minél jobban, vagy kivonni a bomba és a rakéta hatóköréből – ez lett a megoldás. Az iraki rakéták a hegyek mögé már nem tudtak behatolni, mert így is „kannibalizált" eszközök voltak: kevesebb robbanó töltet helyett több hajtóanyag, hogy az iraki-iráni határtól el tudjon repülni Teheránig. Ezért mentek ki a kolónia tagjai abba az övezetbe, ahová a rakéták már nem voltak képesek eljutni. Csak a robbanások hangja volt hallható.

Végül az illetékes külügyminiszterhelyettes – a sokadik herce-hurca után – közölte, hogy a „hajó kapitánya dönt" a fedélzeten, avagy a helyszínen, s a döntéseket tiszteletben kell tartani. Különösen, amikor a döntések helyesnek bizonyultak, hiszen senkinek nem esett bántódása, senki még csak meg sem sérült.

Pedig az élet produkálta a maga furcsaságait: a menedékházban tartózkodó családok 2 gyermeke – akikről még azt sem mondhatnám, hogy vásott, rossz gyerkőcök lettek volna – egy elhagyott réten, vagy telken talált döglött rókával játszadoztak. Mint kiderült, az óvatosság indokolt volt, hiszen a dög veszett állat teteme volt. Tehát, nincs más út hátra, mint gyorsan be velük a főváros közepébe, a Pasteaur intézetbe – védőoltásra. Nyilvánvaló, hogy amíg a város közepére tartottak ismét jött a rakéta támadás és az izgalom, hogy a gyerekek, meg szüleik rendben vannak-e, miként élték át a támadást. A nagykövetség épületének tetejéről jól láttuk, hogy az egyik rakéta becsapódásának az iránya a Pasteaur-intézet körül volt és nem tévedtünk. Szerencsére nem esett bajuk, mert az irány megállapításunk ugyan nagyjából jó volt, de a távolságot nem tudtuk pontosan bemérni és a becsapódás eléggé messze volt az intézettől, ahol éppen tartózkodtak.

A rakéta-támadások időszakában egyik újonnan érkezett, u.n. harmadik világbeli diplomata kolléga bemutatkozó látogatásra felkeresett. Pont akkor csapódott be közelünkben egy rakéta, amikor a nagykövetség épületének negyedik emeletén a dolgozószobában fogadtam. A nagykövetség akkor viszonylag közel volt a pazdar minisztériumhoz, ami részben állandó céltábla volt, másrészt mellette számos nagyteljesítményű antennatorony állt – kisebbek, mint a lakihegyi adó, de azért szép nagy méretűek. Nos, feltehetően ezek képezték a célpontot, és ha nem is volt találat, a becsapódást követően a robbanás alaposan megrázta a nagykövetség épületét, különösen az udvarra néző üvegfalat. Ez ugyan meglehetősen vastag síküvegből készült, de részben tolóajtókból állt, azaz nem voltak 100 %-os szilárdsággal rögzítve. (Lehet, hogy ez volt a szerencse és ez a kis mozgás gátolta meg, hogy betörjenek, mint a nagyköveti lakás fogadó részének hasonló üvegfala, ami a becsapódást követően először homorított egyet, majd domborított és végül egyszerűen összerogyott.) A robbanás az első pillanatban förtelmes nagy csattanással járt, majd ezt erőteljes morgás, zúgás követte, s közben csörgött-hörgött minden: az üvegfalak, a vitrin tolóablakai, a poharak a tálcán, a bútorok, stb. A robbanás pillanatában és fentiek hatására diplomata kollégám, aki 165-170 magas lehetett, nagy riadtan és ijedten felugrott, de beleakadt a fotel karfájába, s az ugrással azt rántotta magával. Így a székkel együtt akkorát esett, amilyen hosszú volt. Remegett az ijedtségtől és a szégyentől. Elmondta, életében nem bomba, vagy rakéta robbanását, de még egy vadászpuska durranását sem hallotta. Kérte, hogy ne haragudjak amiért annyira megijedt és annyira fél. Megnyugtattam és lekísértem az alagsorba, amelyet korábban már igyekeztünk kellően megerősíteni, homok-zsákokkal is körbe venni, s ahol az éjszakai ügyeletesek is – viszonylag nagyobb biztonságban – tartózkodhattak. A nagykövetség munkatársainak egy része is ott tartózkodott már.

A helyszín, a viszonylag nyugodt légkör hatására diplomata kollégám többé-kevésbé megnyugodott. Amikor a rakéta riadót lefújták, visszatértünk az emeleti dolgozó szobába és tovább folytattuk a beszélgetést.

Szerénytelenség lenne, ha nem tenném hozzá, hogy a kollégával való jó személyes kapcsolathoz nem kis mértékben hozzájárult, hogy élete első rakéta robbanását, vagy támadását nálunk élte át. Egyáltalán nem felejtette el, hogy milyen bánásmódban volt része, bár soha nem céloztam arra, hogy mit élt át és mi történt nálunk. Azaz, igyekeztem nem visszaélni a helyzettel.

Meg kell jegyeznem, hogy a magyar kolónia, amivel a kezdetben olyan sok gondbaj volt, az igazi a bajban „kissé" összeforrt: már egészen más volt, mint a kezdetben. Hiába, bajban tudja meg az ember, hogy ki barát és kire számíthat. Persze voltak akik bátrabban viselkedtek, közöttük számos nő, akik sokkal karakánabb voltak a férjüknél,

vagy a férfi munkatársaknál (akik között volt a hisztizéshez közel álló – pontosabban csaknem az íróasztal alá bújó -, hogy azonnal osszam ki a gázálarcokat és a vegyvédelmi csomagokat, stb. Elfelejtették, hogy a fogadó ország hatóságai felelősek elsősorban az ott működő diplomaták életéért.) Voltak, mint fenti megjegyzésből is kitűnik, akik gyengébben vették az akadályt, de őket sem lehet megszólni, hiszen az ember nem egyformán reagál veszélyhelyzetekben. Más kérdés, hogy utána miként akar nagyszájú lenni. Erre érdekes módon Márky Kálmán kollégám tett utalást „Egy kezdő diplomata komolytalan feljegyzései" című könyvében. Tény, hogy úgy éltünk: egy rádió állandóan bekapcsolva és ráhangolva a központi adóra, amely veszélyes helyzetben egyből megszakította a műsorát és adta, hogy „tavadzso germez" – azaz vörös riadó. A baj akkor volt, amikor a rakéták előbb robbantak, mintsem elhangzott a riasztás.

És ha volt riasztás, az mit számított? Mentünk a kereskedelmi tanácsossal az egyik miniszterhez, a megbeszélt időpontra. Már csaknem oda értünk, amikor a rádióban felhangzott a riasztás. Magyar gépkocsivezető kollégám hátrafordult és megkérdezte, „főnök, most mi legyen, forduljunk vissza, vagy menjek tovább?" Mondtam, hogy menjen tovább. A miniszternek, aki a hivatalában vár, nem mondhatjuk, hogy berezeltünk és ezért visszafordultunk. Rendben megérkeztünk és minden rendben volt: bár amikor a tiszta üvegfalú 70 emeletes épület 20. vagy a 30. emeletéről lenéztem és láttam alattunk a mélységet, úgy belém vágott, hogy rakétatalálat és robbanása esetén mekkorát lehet onnan esni? Szerencsére nem volt találat és robbanás sem, s a megbeszélést rendben lefolytattuk.

Az igazság az, hogy úgy éltünk: össze volt készítve egy kis batyu, amit érdemes vinni, ha váratlanul menni és rohanni kell. Össze volt készítve néhány adag tartós élelmiszer , gyógyszer, ivóvíz, továbbá néhány kanna üzemanyag. Számomra ez nem volt új, mert már annak idején Indonéziában rászoktunk arra a gyakorlatra, hogy készüljünk fel a „40 napos ostromra", mert kiszámíthatatlanná válhat a következő néhány hét ellátottsága. Szerencsénkre, Iránban ez nem következett be.

Aranyosak voltak perzsa és más helyi alkalmazottaink. Az egyik férfi, aki már sok tragédiát élt át Iránban és többek-között ilyen okok miatt nem maradt egyetlen hozzátartozója (földrengésben mindenkijét elvesztette) mindenes volt nálunk. Bűbáj egyéniség volt, s bár írni-olvasni nem tudott, felettébb jól tájékozott és művelt volt. Nos egyik alkalommal a magas földszinti verandán a virágokat locsolta a slaggal a kezében, amikor jött hirtelen a sziréna visítása, majd a rakéta robbanása a közelben. Mire megrémült és beugrott a hálószobába, kezében a slaggal. A hálószobában nejem éppen rakodott – a tiszta ruhákat rakta a fiókokba, és hasonló dolgokkal volt elfoglalva. Látta a perzsa férfi rémületét, hallotta, ahogy figyelmeztetni kívánja őt, hogy asszonyom rakéta támadás van. Mire mondja neki, hogy tudom, de mit csinálsz benn a szobában a slaggal, amiből jön a víz. Valóban asszonyom, mondta a férfi, de rakéta támadás van és folytatta tovább a locsolást a szobában.

Ha nem is részleteztem az iráni-iraki háború értékelését, annyit azért megemlítek, hogy Teheránban az a hír, pontosabban értékelés forgott diplomaták között közszájon már 1985-89 között, hogy ha Szaddam Husszein nem támadja meg 1980-ban Iránt, akkor Kuwait lett volna a célpont és Irak rövid időn belül ezt a kis országot támadja meg. Gondolom, az 1991. évi Öböl-háború eseményei alátámasztják ennek az értékelésnek a megalapozottságát. Azt pedig nem tartom valószínűnek, hogy részletezni kellene, hány darab jelentés készült a háború eseményei, a harci cselekmények, a légi- és a rakéta támadások, a magyar kolónia helyzete kapcsán, mindamellett, hogy egyéb rutin ügyeink is zajlottak, mint ápolni és keresni a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésének a le-

hetőségeit és módozatait, igyekezni minél hatékonyabban eljárni, hogy gazdasági-kereskedelmi érdekeink hatékony képviseletet nyerjenek és főleg a kintlévőségek minél előbb és minél teljesebb értékben haza kerüljenek, stb. Meg kell említenem, hogy több tíz-és százmilliónyi dollárokról van szó. (Más kérdés, hogy utólag felmerült bennem, miután ezek az összegek hazakerültek, hogy vajon hová lettek?)

Szóval nem unatkoztunk és szerencsére a hadi eseményeket túléltük. Természetesen Teherán és Irán, s az ottani helyzet is azt támasztja alá, hogy egy-egy ország politikája nem a levegőben lóg, hanem hossza, szélessége, mélysége van és pontosan ugyanúgy beágyazódik a térségbe, mint akár Magyarország Közép-Európába, az pedig Európába. Nos, kiutazik Teheránba az egyik illetékes, pontosan bizonyos kintlévőségek, illetve a barterről a szabad-devizás elszámolásra való áttérés, vagy visszatérés ügyében. Megbeszélt időpontban látogatás az Iráni Központi Bank általunk jól ismert vezetőjénél, aki nagyon barátságos. Azonban egyetlen szót sem hajlandó beszélni a jelzett témakörről, mert őt csak egy dolog érdekli: mi a magyar vélemény Gorbacsov glasznoszty és peresztrojka politikájáról. Iráni részről ugyanis úgy látják, hogy Gorbacsov elsősorban időt kíván nyerni, hogy gazdasági-pénzügyi téren megkíséreljen felzárkózni a fejlett Nyugathoz, de elsősorban az Egyesült Államokhoz. Meg kell mondanom, hogy iráni részről igen reálisan felmérték a helyzetet, s nagyon is jól számítottak arra, hogy a világban végbemenő folyamatok közül el kell kerülni azt, amivel ez a gazdag ország csak másodrendű és rangú technológiához juthat hozzá, nem kis pénzért. Mert ugye, világos volt, hogy melyik ország, vagy ország csoport a másik pólus. A beszélgetés végig e téma körül forgott és a magyar partnert nem kímélték!

Teherán kapcsán említést kell tennem arról is, hogy számos alkalommal jártam a Dzsamaránban, abban a mecsetben, ahol Khomeini ajatollah élt és dolgozott. Ez nem volt messze a mi lakásunktól sem, mindössze közepes sétányira. Viszont nem olyan hely volt, ahová egyszerűen be lehetett sétálni, mert nagyon őrizték, előtte egy kilométernyire már katonai ellenőrző pont volt, amit több másik követett. Bent pedig nagyon, sima egyszerű volt minden, semmi flanc, semmi csicsa. Állítom, hogy a turista katalógusokban látható mecsetek fényképei sokkal dekoratívabbak és vonzóbbak, mint a Dzsamaran épülete és környéke volt.

Gondolom, az sem érdemel sok magyarázatot, hogy Irán első embere Khomeini volt. Őt nemcsak a legfőbb vallási, hanem a legteljesebb politikai és minden egyéb vezetőnek tekintették. (Itt csak hivatkoznék arra, hogy úgy tapasztaltam, a muzulmán papok, pontosabban mullahok általánosabb érvényű és szélesebb körű vezetői egy-egy közösségnek, mint Európában, vagy az u.n. európai kultúra értelmében.) Ezért minden mozdulatát, gondolatát nagy figyelemmel kísérték és tévedhetetlennek vélték: ha ő úgy dönt, hogy menni kell a háborúba, akkor gondolkodás nélkül és azonnal megyek, mondta a külügyi államtitkár!

Sok hírt, híradást szenteltek Khomeini személyének. A magam részéről kissé gusztustalannak tartom, amit számos vezető politikus személye kapcsán átéltem, amikor az illető politikus viszonylag fiatal életéveiben elkezdték feltenni a kérdést, hogy mi lesz majd utána. Ezt először J. Nehru, a független India első miniszterelnökének személye kapcsán láttam, hallottam az 50-es években „After Nehru what?" formában. Majd következett az „After Sukarno what?" kérdés. Folytatódott Titóval, az „ After Tito what?"- ami nem volt alaptalan, csak éppen nem időszerű.

Szóval Khomeini élete kapcsán is állandó téma volt egészségi állapota, hogy van, meddig bírja, hiszen már nem volt fiatal ember. Fogadásokon, vacsorákon sokszor cinikus megjegyzéseket tettem: a nagykövet kollégáknak inkább katonai egyenruhában

lenne célszerű megjelenni, hiszen az egyik fő téma a hadi helyzet, azaz háborús események menete, másrészt orvosi köpenyben, hiszen a másik fő téma az imám egészsége.

Végül bekövetkezett az, ami minden emberrel megtörténik – szegény-gazdag, híres, vagy névtelen, jó, vagy rossz, rendes, vagy becstelen, stb. Megjelent az első hivatalos hír, hogy az imam megbetegedett. (Ha azt mondom, hogy én ekkor már tudtam, akkor semmit újat nem árulok el. Azt viszont most sem mondom meg, hogy honnan tudtam, mert az illetők még élnek és ma is ott élnek.) Jött a másik hír, hogy rosszabbul van, majd megjelent a gyászhír.

És itt meg kell állni, mert ezek a napok legalább olyan nehezek voltak, mint a leghevesebb bombázások, vagy rakéta-támadások időszaka. A nagykövetség akkori épületéhez közeli óriási téren készítették el a hűtött, üveg ravatalt. Nagyon gyorsan történt meg a felravatalozás is. És itt kezdődött valami, ami a magyar és azt hiszen az európai gondolkodás-módtól meglehetősen távoli: jöttek a gyászolók, nem csak Teherán legkülönbözőbb kerületeiből, nem csak a környező településekről és falvakból, városokból, hanem az ország egész területéről, a másik nagy városokból Nem jöttek, hanem özönlöttek! Buszon, autóval, vonattal, bármivel, de jöttek-özönlöttek a milliók. A televízió közvetítette a szertartás, mármint a búcsúztatás és a temetési menet eseményeit és én is csak ennyi láthattam. Ugyanis két, vagy három napig nem tudtam bemenni a nagykövetség épületébe. A szokott és jól ismert út dugig volt emberekkel, azokon lehetetlen volt haladni. Én, mondva, hogy ismerem jól a főváros, majd a stratégiai úton körbe megyek, azaz északról megkerülöm a várost le délnek, s onnan majd felmegyek a nagykövetség épületéhez és be a hivatalba. Egy pontig eljutottam, de ott aztán gyorsan visszafordultam, mert láttam, hogy a tömeg olyannyira ellepte az utcát és annyira hömpölyög, hogy ha közel megyek csak baleset lehet a vége. Ennek pedig beláthatatlanok most a következményei. Gyorsan haza, amíg lehet – telefonon tartottam a kapcsolatot a hivatallal.

Még nem ért véget a dolog, mert jött a temetési menet, amit csak televíziós adásokban láttam, mégis felejthetetlen volt. Jól emlékszem, a nyugati sajtó kommentárokra, hogy amikor tűzoltó fecskendőkkel locsolták a tömeget, s ezt úgy szerették volna beállítani, mint a diktatúra, az elnyomás eszközét. Pedig csak arról volt szó, hogy a melegben igyekeztek hűteni a felhevült tömeget. Gondolom belátják, hogy 35-40 Celsius fok körül már öt ember is sok hőt termel, hát még 5,000, vagy 5 millió egy tömegben, egy szűk utcában, vagy téren?

Látszott, hogy ez a tömeg normális eszközökkel egyszerűen feltartóztathatatlan és megállíthatatlan. Ami még ennél is jobban megfogott, hogy az emberek mozgásából, viselkedéséből látható volt: hitték és hisznek az imámnak, aki a forradalmat a világ egyik legjobban felszerelt katonai és elnyomó rendszerével szemben győzelemre vitte és a sah uralmát immár véglegesen megdöntötte. Ez fejeződött ki mozdulatokban és az arcokra írt érzelmekben, amelyekből egyértelmű volt, hogy gyászolták vezetőjüket. Lehet, hogy ez a vezető mások szemében nem volt jó és szalonképes, elfogadható, de az ő vezetőjük volt. Emellett a nincstelen tömegek a forradalom után sok mindent kaptak a korábbi évtizedekhez, évszázadokhoz képest, amit a sah rendszere, a fehér forradalom meghirdetett célja ellenére sem tudott biztosítani.

További személyes megfigyelés és tapasztalat mind a háborúval, mind az imám személyével kapcsolatban:

Az iráni-iraki háborút számos perzsa ismerősöm mélyen és messzemenően elítélte. Úgy vélte, az részben az imám hatalmi törekvéseivel állott összefüggésben és csak szenvedést, kínt hozott az iráni népnek. Ugyanakkor, különösen azok után, hogy Szaddam Husszein megkísérelte elérni a légi, majd rakétatámadásokkal, hogy a perzsa lakosság

fellázadjon az imám vezetése és rendszere ellen, no meg elkezdte alkalmazni a vegyi fegyvereket. ezek az ismerősök elkezdték feszegetni: mi a fene megy már végbe, ezt a háborút Iránnak már meg kellett volna nyernie. Mi az, hogy még nem verték szét az iraki hadsereget. Olyan hangokat kezdtek el hallatni, hogy ők mint perzsák azért magukénak érzik ezt a háborút. Annak illusztrálására, hogy ez így van egy-két személyes példa: európai stílus szerint rendkívül elegáns, angolul remekül beszélő, szép nő keres fel a nagykövetségen. (Rosszmájúaknak – nagyjából velem egykorú.) Csak a nagykövettel kíván és hajlandó beszélni. A sah rendszerében az uralkodó ház egyik legfőbb vezetőjének volt a titkárnője. Azért keresett fel, hogy megérdeklődje, van-e valami munka a magyar nagykövetségen. Közöltem vele, hogy sajnos nincs, de egyben megkérdeztem, miért kíván dolgozni, amikor kinézetéből látható, hogy nincs a mindennapi munkára ráutalva. Megerősítette az elmúlt napokig/hetekig így volt, de az Egyesült Államokból váratlanul hazatért a fia, aki az iszlám forradalom győzelme után, a megtorlásoktól, túlkapásoktól félve elhagyta Iránt és az USA-ban telepedett le. Most viszont váratlanul hazatért, mert az iráni-iraki háború kimenetele nem olyan, amilyennek látni szeretné és mivel úgy tekinti, hogy az Irak elleni harc az ő háborúja is, ezért belépett az iráni hadseregbe, kiment harcolni a frontra. Munkával keresett bizonyos riál többletre azért lenne szüksége, hogy fiát pénzügyileg támogatni tudja, mondta.

Egyik Nyugaton végzett orvos ismerősöm – aki mindig a lehető legélesebb elítélés hangján beszélt arról, hogy Iránnak miért kell háborút viselni Irak ellen és úgy vélekedett, hogy ez a háború Khomeini rögeszméjének szüleménye, s csak felesleges vérontást, szenvedést okoz a perzsa népnek – egyik nap eltünt. Kerestem másnap is, következő nap is, de hiába. Nehezen megtaláltam egyik nap a feleségét, akinek elpanaszoltam, hogy férjét már napok óta keresem, hová lett, miért nem hív vissza? A világ legtermészetesebb hangján válaszolt, hogy férjét ne keressem, mert kiment három hónapra a frontra. Rendben nem kerestem. Miután visszajött, ismét beszéltünk személyesen.

Kérdésemre, hogy ő miért ment ki a frontra harcolni, és vett részt abban a háborúban, ami miatt olyan sokszor és annyira élesen elítélte az iráni kormányt, Khomeinit, a doktor a világ legtermészetesebb hangján válaszolta, hogy véleménye nem változott, de ez az ő háborúja is Irak ellen és ennek következtében úgy érezte, ki kell mennie rövid időre a harctérre.

Megjegyzem, olyan év nem volt, hogy a doktor ne utazott volna legálisan az USA-ba, vagy valamelyik iparilag fejlett nyugat-európai országba, ahol szakmai tudományos kongresszuson, szemináriumon, tanácskozáson vett részt. Ehhez a külföldi fizetőeszközöket is legálisan szerezte be!

Döbbenetes volt számomra, ahogy egyik közeli perzsa ismerősöm reagált Khomeini imám halálhírére. Előtte évekig szidta nekem és előttem Khomeini-t és kijelentette, a főváros északi részéből tánclépésekben lejt le a város közepébe, ahol a Khomeiniről elnevezett tér volt. (A tér a forradalom előtt a sah nevét viselte.) A halálhír bejelentése után, közöltem vele, hogy már elővettem a videokamerát, mert az e világ legtermészetesebb dolga, hogy őt le szeretném filmezni, ahogy tánclépésekkel lejt le a város közepére. Hát az én barátom arca elkomorult és közölte, szó sem lehet tánclépésekről. Valójában ő szintén gyászolja Khomeini imámot, mert bizonyos fokig az ő imámja is volt. (Mondjam, hogy döbbenetem óriási volt?!)

Teheránban volt más nagyon érdekes személyes tapasztalatom és munkám is. Szomszédságba kerültem az osztrák kereskedelmi tanácsossal: a magyar nagykövetség akkori hivatali épülete és az osztrák kereskedelmi képviselet egymás mellett voltak. Az

osztrák kereskedelmi képviselet vezetőjének a nevéből azonnal kitűnik, hogy magyar. Viszonylag rövid időn belül megismerkedtünk és elmondta problémáját: gyerek volt 1956-ban, amikor szülei elhagyták Magyarországot. Bécsben nőtt fel. Fiatal egyetemista volt, amikor a 60-as években munkát vállalt az ösztöndíj kiegészítése érdekében. Pechjére ezt a munkát a Szabad Európa bízta rá és fizette neki és abból állt, hogy Ausztriába látogatott turistáknak köztük magyaroknak adott át kérdőíveket: mi tetszett, mit láttak, mi hogyan van, stb. Erről a munkáról tudomást szereztek az illetékes magyar hatóságok is, s ennek nyomán kitiltották Magyarországról, azaz nem utazhatott be soha többet. Azaz, nem láthatta azt a helyet, ahol született, nem láthatta a rokonait.

Volna-e mód megkísérelni, hogy a magyar hatóságok ezt a számára igen kedvezőtlen döntésüket megváltoztassák és lehetővé tenni, hogy beutazhasson Magyarországra. Ígéretet persze csak arra tehet az ember, hogy megvizsgálja a kérést és eljár az érdekében. Ez megtörtént és a magyar hatóságok megváltoztatták a döntést, minek eredményeként beutazhatott Magyarországra.

Röviddel ezt követően elkerült Teheránból, egy harmadik országba küldték. Az élet viszont tartogat meglepetéseket, mert néhány évvel később viszont Budapestre helyezték kereskedelmi tanácsosnak és itt találkoztunk ismét.

A nők helyzete kapcsán két érdekes eseményről be kell számolnom:

Magyar parlamenti küldöttség érkezett Iránba, s természetesen először Teheránba, de azt követően vidéken meglátogatta a legérdekesebb helyek némelyikét. Mint az szokásos, a program egyeztetését a nagykövetség végezte az iráni parlamenttel és a külügyminisztériummal. Így jól ismertem, hogy mely városokban fog a küldöttség látogatást tenni: köztük volt Siráz és Eszfahán. Ezek csodálatosan szép tájakat, műemlékeket, építészeti remekeket mondhatnak magukénak, amiket korábban már láttam. Feleségem viszont nem látta. Ezért felvetettem az iráni külügyminisztériumban, lehetővé tudnák-e tenni, hogy ezekbe a városokba a küldöttség kíséretében nejem is elutazzon. Ennek minden költségét természetesen én fizetem. (Tudtam már ugyanis, hogy a küldöttséggel olyan helyekre is bejuthat, ahová egyszerű turistaként, még velem együtt sem tud bemenni.) Az iráni válasz az volt, hogy megvizsgálják a kérést.

Túl sokáig nem vizsgálták, hanem azt csak mondták, igen. Viszont mindent úgy készítettek elő, mintha feleségem is tagja lett volna a kíséretnek. Ehhez megszervezték a repülőn oda-vissza a helyet, a szállodai szobát, amelyben én laktam, „kicsit nagyobbra", azaz pazar lakosztályra cserélték. Sőt még a kormányzó hivatalos ebédjén is részt vett. Ez külön érdekes volt: az ültetés a szokott protokolláris rendnek felelt meg, de az asztal végén volt egy külön teríték a feleségem részére. Sőt, nemcsak részt vett az ebéden, hanem a kormányzótól ajándékot is kapott.

Nos, eddig nem volt gond. Viszont a parlamenti küldöttség látogatásáról több fénykép megjelent az iráni újságokban, amelyeken nejem – annak ellenére, hogy ez alkalommal csadort és nem rupust viselt – felismerhető volt. Nos, több sem kellett a teheráni DT-ben a kollégáknak: micsoda eljárás, a magyar nagykövet felesége ilyen rendezvényeken részt vehet, a többi miért nem, stb. Válasz: kérjétek és nem fognak elzárkózni, mondtam, miután erre kis biztatást is kaptam az iráni külügyes kollégáktól.

Elült a parlamenti küldöttség látogatásával kapcsolatos fent említett visszhang, amikor sor került Grósz Károly, akkori magyar miniszterelnöknek hivatalos látogatására, amellyel viszonzásra került Muszavi iráni miniszterelnök 1986. évi magyarországi útja. (Arra most nem térek ki, hogy mennyi előkészítő munka előzte meg a miniszterelnöki látogatást, hány alkalommal kellett felelnem olyan közvetlen és közvetett kérdésekre,

hogy biztonsága rendben lesz-e (háborús események, terror akciók, stb.) A pikáns részletekhez tartozik, hogy amikor Grósz Károly Teheránba érkezett nem csak miniszterelnök volt, hanem az MSZMP első embere is, s ő volt az első ilyen rangú kommunista vezető, aki az iráni iszlám forradalom győzelme után hivatalos látogatásra Iránba utazott. Külön téma, hogy amikor Ceausescu román vezető Iránban tartózkodott, otthon megdöntötték hatalmát és uralmát, azaz nem teljesen okvetetlenkedés, hogy mennyire szilárd az a rendszer, ahová ellátogat egy vezető, vagy ahonnan fogadnak egy vezetőt.)

Alig 3-4 nappal Grósz Károly Teheránba érkezése előtt a nagyköveti rezidenciához közel az egyik iráni házba betörtek és a tolvajok motorral akartak a „szajréval" menekülni. Ők nem tudták, hogy a magyar miniszterelnök ellátogat Iránba és főleg arról nem volt tudomásuk, mint ahogy nekem is csak úgy megközelítőlegesen, hogy az iráni hatóságok kellően biztosítják és már biztosították a környéket: motorbringa indul a két betörővel, de két házzal odébb, pontosan előttünk hirtelen megjelenik valaki, s máris tüzel mielőtt bármit mondott volna. Tolvajoknak nincs semmi esélyük a menekülésre, mert ijedtükben leestek a motorról. A pisztoly kivetette a lövedék üres hüvelyét, de hozzánk be, a kapu alá. Azóta is őrzöm emlékként.

De nem ez a lényeg: miniszterelnöki látogatáskor a repülőtéren meghívottként jelen van a diplomáciai testület, azaz a nagykövetek felsorakoznak a DT rangsor szerint. A két miniszterelnök – a protokollfőnök és a küldő ország nagykövete jelenlétében – ellép a nagykövetek előtt és bemutatás után kezet fognak. Miután miniszterelnöki látogatás nagyon ritkán adódik, kértem az iráni külügyminisztérium, illetve a miniszterelnöki hivatal illetékes munkatársait, hogy feleségem érkezéskor és búcsúztatáskor jelen lehessen a repülőtéren. Hát én erre is igenlő választ kaptam. A DT-ben a nagykövet kollégák pedig csaknem szívbajt a sárga írígységtől, főleg az elutazáskor lezajlott búcsúztatás miatt. Még Grósz kíséretének egyes tagjai is ugratni akarták a nejemet, hogy mennyire jól sikerült a látogatás, milyen símán lezajlott minden, amiben a nagykövet feleségének fontos a szerepe és vigyázzon, amikor a repülőgép már felszállt, nehogy az iráni miniszterelnöktől puszit kapjon ezért. Nos, egy dolog a vicc, más dolog a valóság: alig néhány perccel később már fel is szállt a magyar repülőgép, Muszavi miniszterelnök – mögötte én is – térünk vissza a váróterem előtti térre, ahol ott vannak a nagykövet kollégák (a teljes DT), a magyar kolónia képviselői. Muszavi miniszterelnök egyesen odamegy a feleségemhez (aki most rupusban van) és megköszöni nejemnek, hogy a kolónia élén mennyit dolgozott ő is azért, hogy a miniszterelnöki látogatás olyan remek légkörben menjen le, ahogy az megtörtént.

Ha azt mondom, hogy a nejem egyenesen megdöbbent, akkor talán nem eléggé plasztikusan, nem eléggé szókimondóan fogalmaztam. Az persze nyilvánvaló, hogy Iránban, a miniszterelnöktől nőnek ilyen elismerő szavakat kapni, ilyen nyilvános közönség előtt, hát bizony az nem mindennapi. És főleg a nyilvános közönség, azaz a DT, azaz a nagykövet kollégák döbbenete, hiszen Irán elsősorban úgy ismert, hogy ott a nőket mennyire lebecsülik, mennyire semmibe veszik.

Ausztráliában volt egy olyan nézet a hatóságok körében és a DT-én belül, hogy két nagykövet működik ott, akik „bezzegnek", pontosabban, akik bezzeg mindenütt ott vannak, ahová meghívják őket. Ez kicsit hasonló volt Iránban: a DT kollégák szerint „bezzegtem", mert a feleségem ott lehetett ilyen helyeken.

Annyit azért elmondanék röviden ezek kapcsán: itthon, az egyik vezető – Péter János, volt külügyminiszter, az Országgyűlés alelnöke, aki a KÜM-ből jól ismert – megkérdezte, miként van az, hogy míg más országok nagykövetei alig jutnak be az iráni hivatalokba, nekem viszonylag gyorsan sikerül intézkednem és eljutnom olyan helyekre, ahová sokan mások nem, vagy alig jutnak be. Válaszom egyszerű volt: van bizonyos szakmai alázat, amit jó nem elfelejteni u.n. fejlődő országokban és nem a bőr színére hagyatkozni, vagy az 1000 éves magyar történelemre, amikor esetleg 3000, vagy akár 5000 éves történelmi háttérrel állok szemben. Korántsem biztos, hogy a 3000, vagy 5000 távlatából olyannyira „hülye" az a partnerem, aki esetleg nemet mond, inkább saját országának érdekeit igyekszik érvényesíteni és nekem az a feladatom, hogy megértsem, miért jár így el, milyen érdekek alapján foglal így állást. Illetve ennek következtében miként tudom a saját érdekeinket úgy összhangba hozni a partner által kifejtett érvekkel, hogy modus vivendi-t találhassak. Ezen nem vitáztunk különösebben.

A nők helyzete Iránban: hát nem könnyű, de hát hány országot soroljak még fel, ahol szintén nem könnyű. Megkérdeztem számos iráni férfit, jó ismerősöket ezzel kapcsolatos véleményükről: a válasz esetenként döbbenetes volt. A perzsa nők ugyanúgy a család belügyminiszterei, pénzügyminiszterei, miniszterelnökei, mint bármely más országban. Vannak igenis nagy eltérések más országokhoz képest – minden irányban. Hiszen Iránban nők dolgozhatnak és megjelenhetnek – igaz csadorban, vagy rupusban – közhivatalokban, nyilvános helyeken (üzleti eladóként) gépkocsit vezettek. Ez nem mondható el számos más muzulmán országról (Szaudi Arábia, egyes sejkségek, stb.) A csador nem is olyan régen, legalább annyira hozzá tartozott a perzsa nők életéhez, mint az utcai ruha az európai nők életéhez. (Az egyik magyar útikönyv író fogalmazta Londonban megjelent könyvében, hogy a perzsa nő csador nélkül úgy érezné magát az utcán, mint egy angol nő, ha csak egyetlen nyaklánc lenne az, amit visel, séta közben a Piccadailyn.) A muzulmán indonéz nők lényegesen könnyebben élnek, viszont a maláj nőket a kettő közé sorolnám, bár ismerem az egyik maláj miniszter asszonyt. Tény, hogy 1982.-ben a perzsa nők másként öltöztek az iráni külügy-és más minisztériumokban és nagyobb számban voltak jelen, mint 1985 után. Mondjuk, a magyar nők helyzetét sem tartom minden szempontból olyan könnyűnek és irigylésre méltónak, különösen azok után, hogy annyi évet töltöttem például Ausztráliában. Hány férfi ugrik, hogy kinyissak a gépkocsi ajtaját a beszállni készülő nő előtt, vagy veszi el a csomagját, hogy elhelyezze a csomagtartóban? (Leginkább addig tart az udvariasság, hogy felnyitja a csomagtartó tetejét!)

Az egyik üzlet kirakatában igen mutatós, minőségi textíliákat látunk feleségemmel – kötött pulóverek, sálak, blúzok, stb. Menjünk be és nézzük körül, hiszen ezek nyugat-európai színvonalú termékek. Hátha találunk olyan dolgokat is, amik megtetszenek és talán vásárolunk. Bemegyünk. A tulaj alaposan végignéz minket, megmustrál. Bevallom, én is. Jobb szeretem a szép nőket nézni, de be kell vallanom, ő nagyon jóképű, perzsa férfi volt. Körbenézünk és vásárolunk is egy-két dolgot. (Ma is megvan az egyik kötött kardigánom, amit akkor vettünk.) Teszek egy megjegyzést, hogy szépek az árui, kik veszik ezeket, hiszen nem olcsók és nagyon európai színvonalúak, nagyon is európai igényeknek megfelelőek.

Ezek szépek?! Talán, meglehet – mondja. Ha szépeket és igényes, a legújabb európai divat ízlésének megfelelő darabokat akarnak látni, akkor fáradjanak fel a emeleti galériára. Felmegyünk. Hát ott tényleg szebbnél-szebb és divatosnál-divatosabb női ruhák tömkelege – ez Párizsból Dior, ez Londonból Vogue, ez Rómából Gucci és így tovább. A hosszú és rövid női estélyi és koktél ruhák dekoltázsa – hát mit mondjak? – a legigényesebb európai férfi szem kíváncsiságát is kielégíti, ha megfelelő női alakra kerül.

Az áru, a választék első osztályú, príma. De hát egy olyan országban vagyunk, amely éppen háborút visel, amelynek a fővárosát és más városait bombázzák, rakétákkal lő-

vik, ahol számos terror cselekményre sor került, ahol a nők helyzete olyan, amilyen. Hát ki vásárol ilyen helyen, ilyen körülmények közepette hasonló női ruhákat? – kérdezzük. Az eladó-tulajdonos nevet és mondja, hát a mullahok (papok) és a gazdag perzsák feleségeiknek. Mert az egy kérdés, hogy a nők és főleg a bájaik az utcán nem láthatók. Viszont otthon el kell bájolniok a férjeiket, akik pedig vásárolják feleségeiknek az ilyen szép, divatos és drága ruhákat, az ékszerekhez hasonlóan, hogy a nejek páváskodjanak nekik, de csak nekik. De egyedül nekik, otthon a zárt falak, a magas tégla/kő kerítés mögött. (Egyből eszembe jutott, hogy a szép házak mind nagy kő/tégla kerítéssel vannak körülvéve és még véletlenül sem lehet oda belátni. A csodálatos kovácsolt kapukat is úgy helyezik el, hogy azokon átnézhet az ember, de semmi érdemit nem láthat, főleg élő személyt nem, legfeljebb „szolgát", azaz helyi alkalmazottat, de nem a ház lakóit, s főleg nem a ház asszonyát.)

Szóval, ez is hozzátartozik a perzsa nők életéhez és megítéléséhez. Nyilvánvaló, hogy a nagy társadalmi és anyagi-pénzügyi különbségek meghatározzák, hogy kik veszik a drága, mélyen dekoltált estélyi ruhákat feleségeiknek. Azt meg nem firtattam, mert hiábavaló lett volna, hogy milyen úton, módon kerültek be ezek a ruhák Iránba, melyik vámhivatal járt el, kezelte azokat. Úgy jártam volna, mint azokban az üzletekben, amelyekben a legújabb és legfinomabb francia és egyéb kölniket és parfümöket árulták, s amelyekről senki nem tudta, milyen úton, módon kerültek be az iráni piacra. Viszont ezeket férfiak használták nagy-nagy előszeretettel. A szakállas, marcona kinézetű pazdarok bizony élvezték a Givenchy szétáradó illatát.

Meglehetősen nehéz egy-egy témát szétválasztani és egymástól elkülönítve tárgyalni, mert minden-mindennel és mindig összefügg. Már nagyon készültünk haza, hiszen a negyedik év vége gyorsan közeledett, már megvolt a kijelölt utód is. Viszont még nem láttam Irán egyetlen szent városát, amit úgy hívnak, hogy Masad. (Fent van észak-keleten, közel az afgán határhoz.) Az iszlám vallásnak hét szent városa van – a legismertebb Mekka és Medina – és ezek közül egy van Iránban: Masad. (Ezt a várost addig egy dologról ismertem: Irán legjobb cseresznyéjét nevezik Masad-i cseresznyének, s állítólag e városból és környékéről származik.) Megkértem az útvonal engedélyt, hogy elutazzunk Masadba, először gépkocsival, amit jóindulatú „főnököm" a KÜM-ben megfúrt és néhány száz kilométer után visszarendelt Teheránba. Ez persze nem zavart abban, hogy – már a Teheránban megrendezett búcsúfogadás után – repülővel elutazzak Masad-ba nejemmel és megnézzem ezt a híres várost, valamint környékét.

Rendben megérkeztünk és gépkocsival bejártuk a várost és környékét. Csodálatos természeti szépségek és fantasztikusan nagy múltú helyek: Harun-al-Rasid síremléke, a perzsa birodalom 2500. évfordulóján emelt emlékmű, stb. Bent a város szent részében is volt nagy érdekesség: olyan rész, ahová nő nem léphet be. Hát ez nejemnek nem volt különösebben ínyére és nem mulasztotta el kifejteni ezzel kapcsolatos nézeteit két kísérőnknek. (Két fantasztikusan jópofa, kedves perzsa fiatalember, egyiküket magunk között úgy neveztük, hogy a „hadnagy úr".) A fiúk erre gyorsan szereztek egy csadort nejem részére, és megkérték, hogy a rupust ezzel váltsa fel és nyomás máris mentünk be a legbelső szentélybe. Ott egy főpap várt minket és rendkívül kedvesen megmutogatta és elmagyarázta a leglényegesebb dolgokat. Mondanám, vagy leírnám, de attól tartok, szavakkal nem tudom kellően kifejezni, hogy ezekben termekben a perzsa történelemnek és a muzulmán vallásnak micsoda remekműveit tekinthettük meg: régi Korán és egyéb könyvek, szent tárgyak. Arról nem is merek szólni, micsoda perzsa szőnyegek nyelték el lépéseink zaját!

Óriási élmény volt a látogatás Masad-ban! Ez egybeesett olyan fejleményekkel, hogy ott ért a hír, hogy az afgán-iráni határon (déli szakaszon, hiszen mi fent voltunk északon) az iráni vámosok elkaptak egy teherautót, amely 10 tonna aranyat akart ócskavas alá rejtve átcsempészni a határon, indiai úticéllal. Ismeretes, hogy az arany ára Indiában mindig is magasabb volt a világpiacinál és így a csempészek jót kerestek volna ezen a tételen. A 10 tonna nekem soknak tűnt. Amikor az egyik iráni pénzügyes főnököt megkérdeztem súlyról, ő vállat vont és nevetve megerősítette a hírt, mondván, hogy ez a mennyiség nem olyan nagy durranás. (Irán és a külvilág aranyforgalma meglehetősen nagy, hiszen sok aranyat visznek be feldolgozás céljából: a világhírű Cartier és más ékszerek megjelenésük után azonnal kaphatók az iráni piacon. Bennem felmerült, hogy esetleg ott is készülnek és ezért kaphatók ott olyan gyorsan?)

Még egy személyes élmény, vidéki kirándulásról: legnagyobb lányom, majd középső lányom is jártak már nálunk Teheránban és eljött az idő, hogy a legkisebb is tiszteletét tegye. Ő nem hajóval tervezte az utat a Káspi-tengeren keresztül, hanem egyenesen vonattal. Úgy azonban, hogy csak a szovjet-iráni határig jönnek vonattal, s Dzsulfában, a határállomáson várom kocsival. Így Dzsulfából gépkocsival együtt megyünk Teheránba (kb. 5-6 órás utazás) és ennyivel is hosszabb időt lehetünk együtt. (Ezeket a gyerek-látogatásokat mindig ki kellett „dekázni", hogy olyankor valósuljanak meg, amikor lehetőleg nincsenek légitámadások, bombázások.) Jött a telefon: elindultak, ekkor és ekkor érkeznek Dzsulfába, ahová mi szintén elmentünk. Közben láttuk Tabriz városát, ahol csodálatosan szép, keleti mesébe illő szállodában aludtunk meg. Tabriztól már nincs messze Dzsulfa, de hóviharban ez kissé másként mutatkozik meg. Jó, elismerem, nappal mentünk, tehát valahogy kibírtuk, és rendben megérkeztünk Dzsulfába.

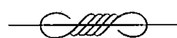
Eljött az adott időpont, de a vonat nem érkezett be. A vasutasok inkább vonogatták a vállukat, mintsem konkrét időpontot mondtak volna: hát ez megint késik, ez bizony nem szokatlan. Késő délután van, a vonatnak még mindig nincs híre, jó lesz szállodát keresni és foglalni, hátha ott kell tölteni az éjszakát. Az útikalauz szerint itt kell lenni az egyik szállodának ebben a nagy épületben. Megvan az épület, nagy is, csak éppen néhány éve valamilyen katonai parancsnokság működik ott. Jó menjünk a másik szállodába, azt is jelzi az útikalauz. Megvan ez az épület is, de ott másik intézmény működik, s több szálloda soha nem volt Dzsulfában. Vissza a vasútállomásra, ahol az állomásfőnök közli: nem tudja mikor érkezik át a vonat, mert már ott áll a híd másik végénél, de még szovjet területen. – Arról nem kapott hírt, mikor indítják át, arról sem rendelkezik tudomással, hogy miért álldogál ott. Azt viszont tudja, hogy szálloda nincs Dzsulfában, kivéve azt az egy szobát, ami a vasútállomás emeletén van, s amit részünkre kiüríttetett. Ha akarunk ott alhatunk, ha csak nem akarunk visszatérni Tabrizba. Maradtunk és beköltöztünk az emeleti egy szobába, amihez tartozott fürdőszoba és WC. Lent a földszinten pedig volt egy nagy étterem/kantin, ahol az iráni vasutasokkal együtt étkezhettünk. Ha valaki azt hiszi, hogy degradáló volt egy nagykövetnek ott étkezni, az nagyon téved: ezek a vasutasok rendkívül kedvesek, barátságosan voltak, különösen amikor megtudták, hogy magyarok vagyunk (Dzsulfa nem csak a múltból kötötte össze a perzsákat és magyarokat, hanem a jelenből is, hiszen sok száz és ezer Magyarországról árút szállító vasúti kocsit kezeltek le Dzsulfában, azaz ott jól ismert volt „Madzsarisztán" neve.) Ételeik pedig igen ízletesek voltak.

Nos, elmúlt az éjszaka, ami fura volt azért is, mert a magyar gépkocsivezető kollégának is abban a szobában kellett aludnia, amelyben nejemmel elszállásoltak minket. Gyorsan átsegítettük őt az aggályokon, s míg kint tombolt a hóvihar, jól kipihentük magunkat. Eljött a reggel, csak a vonat nem. Továbbra is ott állt, jóformán látótávolság-

ba, a határ másik oldalán, egy híd túlsó végén. Ez olyasmi volt, mintha a Gellérthegy tövében állna a vonat, mi pedig az Erzsébet híd pesti hídfőjénél, valahol a Petőfi Sándor utca sarka körül várnánk a vonatra. Már elköltöttünk egy ízletes ebédet is a kantinban, de vonat még mindig nem jött. Azután délután három órakor, pontosan 24 órás késsel hirtelen berobbant. Útlevél kezelés, vám ügyek – pillanatok alatt rendben, irány a gépkocsi és indíts Teheránba, hiszen hosszú az út és jobb minél többet megtenni világosban, amikor szakad a hó.

Elindultunk, haladtunk és belementünk a nagy pusztaságba. Mondja a gépkocsivezető: főnök, én megyek és úgy érzem egyenesen, hiszen nem ittam semmit, csak azt nem tudom, van-e még út a kocsi kerekei alatt. Olyan sűrű volt a hóesés és olyan nagy hó esett már, hogy az útnak nem volt semmi nyoma. Szerencsére jó úton haladtunk, mert a nagy semmiségben egyszer csak fény mutatkozott: elértünk egy benzinkúthoz, teázóhoz, amit nem kerültünk ki. Ittunk egy jó teát, felmelegedtünk és bemértük az út irányát, s elindultunk tovább. Rendben visszatérünk Teheránba – de azért még sokáig emlegettük ezt az utazást is. Ez a lányom szintén felejthetetlen élményekhez jutott Iránban.

Múltak a napok, hetek és eljött a haza indulás napja. Ezt persze megint megelőzte, hogy össze kellett csomagolni, vámkezeltetni a kivitelhez, majd kamionnal haza küldeni a holmikat. (Kivéve a repülővel magunkkal hozott tárgyainkat, illetve az utazáshoz szükséges holmikat: ruhaneműk, cipők, stb. Indulás előtt néhány nappal nejem még eltörte az egyik csuklóját, ami nem könnyítette meg az uti-holmik összeállítását – nem tudott fogni, cippzárt húzni, stb.) A kiviteli engedély Iránban nem volt mindig egyszerű. A KÜM-től kellett megkérni, úgy, hogy pontos listát kellett beadni, melyik ládában, dobozban mi van. Ennek az volt a magyarázata, hogy igen sok volt a „csempészáru". Diplomaták sem voltak restek, hogy feketén átváltott riálból perzsa szőnyeget, vagy kaviárt vegyenek és vigyenek ki Iránból, amit Nyugat-Európában nagy haszonnal értékesítettek. Volt tudomásom olyan esetről, amikor az iráni vámosok a repülőtéren 80 kg. kaviárt foglaltak le, ami megadott címre ment volna Svájcba. Ugyanígy volt, amikor 2 bőrönd perzsa szőnyeget koboztak el a repülőtéren, amit két diplomata tervezett nyugat-európai kereskedőnek szállítani. Ezért volt a nagy ellenőrzés, ami azért párosult bizonyos politikai felhanggal, mindamellett, hogy megközelítőlegesen tudták, vagy sejtették, milyenek a nyugati diplomaták, illetve a szocialista országok diplomatáinak a fizetései. Részben ennek függvénye volt a csempészet, illetve a ellenőrzés foka. Nagy derültséget váltott ki, amikor velünk egy időben az egyik kisebb nyugat-európai ország nagykövete is beadta a kiviteli engedély kérelmet, de már hosszabb ideje húzódozott az ügy. Majd hirtelen megkapta az engedélyt. Nagy nevetve mondta el, azzal érvelt, ha nem kapja meg egy-két napon belül, gépkocsijába úgy ül be, hogy nem csak országának zászlaja lesz azon, hanem, fején a gázálarc, testén a vegyvédelmi ruha – amikkel olyan pánikot fog kelteni, hogy mindenki összeszalad. Állítólag ennek az érvnek a hatására azonnal kiadták a kiviteli engedélyt. Tudomásom volt viszont másik nyugat-európai nagykövet kiviteli engedély-kérelméről, ami hónapokkal elutazása után sem került kiadásra és becsomagolt tárgyai ott álltak glédában a nagykövetségen. Szóval, négy év elteltével ismét elindultunk haza.



Életem újabb szakasza lezárult. Megint töprenghettem azon, milyen mérleget készíthetek az 1985-89 közötti évekről, amelyek olyan gyorsan elszaladtak. Nyilván azért, mert eseménydús időszak volt: háború bombázásokkal, rakéta támadásokkal, robbantásokkal és hasonló nyalánkságokkal, miközben aktív kapcsolat-építési és kereskedelmi érdekek érvényesítését elősegítő mindennapi munka. És micsoda remek embereket ismertem meg, akikkel együtt dolgozhattam mind magyar kollégáim, mind a perzsa partnerek körében.

Úgy éreztem és érzem ma is, hogy taktikám egy része bevált Iránban is: úgy dolgozni, hogy előtte felmérjem - amennyire lehet – a perzsa lelki világ rejtelmeit, azaz megkíséreljem megismerni pszihológiájukat – vajon ők mit gondolnak, mit tennének a helyemben, s én mit tennék, ha a perzsa gondolkodásmód szerint járnék el. Tudom, furcsa ezt így megemészteni, de valójában ez volt az, ami Indiában, Indonéziában és Ausztráliában már bevált. Ezért mertem megkockáztatni e módszert Iránban is, ahol kezdettől tapasztaltam a magyarok iránti szimpátiát.

Részben megmagyarázhatatlan jelenség maradt, hogy miért szeretik a perzsák a magyarokat. Vannak tézisek, amelyek szerint az ősmagyar korban, a vándorlások során a magyarok kapcsolatba kerültek különböző iráni törzsekkel, akiket a történelmi források szkítáknak, majd a III. századtól szarmatáknak neveznek. (Állítólag ebben az időszakban kerültek olyan szavak a magyar nyelvbe, mint tehén, tej, nemez, hús, szekér, vászon, ing, kard, stb.) A szkíta ághoz tartoztak az alánok (a későbbi oszétek), akik a hagyomány szerint állítólag Árpád vezér testőrségét alkották. (Ebből a korból olyan szavak kerültek a magyar nyelvbe, mint asszony, híd, vér, stb.) E nézet szerint, az alánok leszármazottai a jászok, a Jászságban.

A honfoglalás előtt a perzsa Szaszanida birodalom (i.e. 4.-8. század) ötvösművészete állítólag erősen hatott a magyar törzsek fémművészetére. A korai magyar kor leggazdagabb aranykincs-lelete – a 21 darab arany edényből álló – Nagyszentmiklós-i kincs többségében a perzsa stílus jegyeit viseli magán.

Az sem közömbös, hogy a magyar-perzsa diplomáciai kapcsolatok története visszanyúlik a 17. századra, amikor Kakas István követként indult el Perzsiába, hogy II. Rudolf császár megbízásából megkíséreljen I. Abbasz perzsa sahhal török ellenes szövetséget létrehozni az oszmán birodalom ellen. Igaz, hogy útközben, a Káspi-tenger iráni oldalán meghalt, mert nem volt sem iható vizük, sem boruk és a feladatról kíséretének tagja, illetve titkára tárgyalt. Kakas István neve így is híressé vált a történelmi jellegű küldetés miatt.

Ugyan nem diplomáciai feladattal, de Kőrösi Csoma Sándor is Perzsián keresztül utazott, és tartózkodott az akkori Teheránban, amikor elindult a magyarok eredetét megtalálni Ázsiában. (Sajnos arra nem maradt időm és energiám Teheránban, hogy megkíséreljem megtalálni azt a házat, amelyben tartózkodott. Annak ellenére, hogy az egyik iráni minisztérium szóbeli érdeklődésemre nem zárkózott el az elől, hogy együttesen megkíséreljünk erőfeszítéseket tenni ennek megtalálására.)

Hozzá kell tennem, hogy a lovak szeretete mindkét országban csak apró jelentőségű dolog. A lovakon vándorló magyar törzsek, valahol az Etelközben a szomszédai voltak a perzsa törzseknek. Viszont nem kis jelentőségű tényező az is, amit sokszor el-

mondtak nekem: a magyarok soha nem támadták meg a perzsákat, nem akarták gyarmatosítani őket. A modern világból – azaz az 1970-90 közötti évekből – pedig azt emelték ki, hogy a magyarok a szocialista közösségen belül olyan lázadó útkeresők, mint az iszlám világában a síita perzsák.

A mai kor szelleméhez szorosan hozzátartozik, hogy Irán természeti adottságai – olaj, földgáz tartalékainak, valamint felvevő piacának – nagysága következtében számunkra hosszú ideig kiemelt terület volt gazdasági és külkereskedelmi szempontok alapján. Számításaim szerint, 1979-89 között az 1,362 millió amerikai dollár értékű magyar összexportból 1,2 milliárd dollár volt a közvetlen hányad, azaz a kimondottan magyar termékek kiszállítása Iránba. Az 1,207 millió amerikai dollár értékű teljes importunkból csak 45,9 millió amerikai dollár volt a beszerzés, illetve import hazai felhasználásra, az 1,1 milliárd dollár értékben vásárolt iráni olaj és csekély néhány más termék mind reexportra kerültek. A gazdasági együttműködés számos lehetősége nem került kellően kihasználásra (mezőgazdasági, élelmiszeripari együttműködés, atomenergetikai lehetőségek, stb.). 1989.-ben a barter-kliring rendszerről áttértünk a szabad devizás elszámolásra, s Irán készpénzben kifizette a kliring számlán felgyülemlett 65,3 millió dollárértékű magyar követelést és annak 3,2 millió dollárt kitevő kamatait. (Magyar részről korábban az MNB fizetett ki hasonló módón iráni követelést.)

Ezek a számok is mutatják, hogy komoly dolgokról volt szó. Bennem azonban felmerült egy kérdés, főleg a hazai belpolitikai fejlemények nyomán: ha annyit hajtottunk Teheránban és ilyen nagy pénzek kerültek haza, akkor azok hová lettek, miként kerültek felhasználásra, illetve a rendszerváltozás nyomán miért esett vissza és miért nem növekedett a kétoldalú kereskedelmi forgalom a mindig is szabad piaci gazdálkodást folytató Iránnal, miután Magyarország is teljesen áttért a szabad piaci gazdálkodásra?

Mindamellett, a magyar-perzsa gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok és együttműködés nem új keletű és nem az iráni iszlám forradalom utáni időszakban kezdődött. Ennek már bőven voltak nyomai a sah uralkodásának az idején is. A tényszerű nyomok több esetben egyszerűen eltűntek: senkit nem érdekelt, hogy dokumentálásra kerüljenek. Így történt az, hogy Iránban csak hallottam arról, hogy az iráni vasutak kiépítésében – bármennyire is rövid a hálózat – a magyar ipar milyen széleskörűen részt vett. Az összes váltó, jelző rendszer állítólag magyar gyártmányú volt – ahogy ezt perzsa vasutasok mondták nekem. Itthon senki nem tudta ezt megerősíteni, mert a szóba jöhető vállalatok már régen megszűntek. Óvatosan kellett ugyanakkor fogadni ezeket a közléseket, mert mint a masadi példám mutatta az érzelmek nem azonosak a tényekkel: amikor Masad-ban jártam, többször elmentem egy hőerőmű előtt és mellett. Tudtam az erőmű építéséről, mert dolgozott ott számos magyar munkás, akik hivatalos ügyekben levelezéssel tartották a kapcsolatot a magyar nagykövetséggel. Mindemellett az erőmű felépítése nyugat-német vállalkozás volt, csak ebbe magyar cégek beszállítottak és szerelőket küldtek ki bizonyos munkák elvégzésére. Ezt értelmezték helyi perzsa lakosok úgy és beszéltek nekem erről olyanformán, hogy a Magyarország által épített hőerőmű?!

Jó eset volt az egyik vidéki mintafarm ügye. A sah testőrsége részére kezdett kiépíteni egy mintafarmot Irán északi részében a forradalom előtti rendszer. Ebben döntő hányad magyar vállalkozás, konkrétan beszállítás volt a jellemző. A forradalom elsöpörte a sah rendszerét, testőrségével együtt. A mintafarm kiépítésének folyamata megszakadt. Néhány évvel a forradalom győzelme után, amikor már elkezdődött a gazdasági konszolidáció és az új vezetés egyik politikai-gazdasági céljául tűzte ki, hogy Iránt önellátóvá teszi mezőgazdasági, élelmiszeripar termékekből, felmerült, hogy hol tart a minta-farm felépítésének az ügye. Hát ott volt már sok minden, de nem kerültek befejezésre, azaz a termelés nem indult meg. Nekem a helyszínen azt mondták, hogy a forradalom győzelme után a helyi lakosoknak szükségük volt különféle anyagokra, mint csövek, szerelvények, építő-ipari anyagokra, stb. A lakosok kéréseikkel-igényükkel felkeresték a helyi vezetőt, aki leginkább a helyi pap, illetve a komité elnöke volt. Nos, ők nem voltak szűkmarkúak. Mondták a kérőnek, hogy nézd csak, itt van a cső, vigyed, itt van a szerelvény, vigyed, stb. Igen ám, de amikor a kormány-hatóságok elkezdték rendbe rakatni a dolgokat, hogy a mintafarm üzemeltetése azaz a termelés megkezdődjék, kiderült, hogy hiányzik ez is, az is. Így nem lehet befejezni a farm építését. Nálunk érdeklődtek, hogy miért nem szállítjuk le a hiányzó tárgyakat. Bármennyire is hihetetlen, az illetékes magyar vállalatnak akkor még volt pontos kimutatása, hogy a szerződésben foglaltaknak megfelelően annak idején mindent pontosan leszállítottak, illetve a berendezések hiánytalanul átvételre kerültek. Úgy tudom – mert már nemsokkal később eljöttem Iránból – hogy újakat nem tudtak szállítani, hiszen azoknak a termékeknek a gyártását befejezték.

Na, mindegy, volt min elmélkednem. Beleértve azt is, hogy soha olyan sokat nem álltam puska és pisztoly csöve előtt, mint Iránban, ahol egyszer sem állt szándékukban bántani. Az előzőekből világos, hogy rendkívüli helyzet volt, amelyben robbantottak, lőttek, bombáztak és hasonló jelenségek nap mint nap előfordultak. Említettem, hogy a bangladesi nagykövet kocsiját is ellopták, megtöltötték robbanószerrel és bumm. Hát ezekután nem csodálkoztam, hogy a diplomata kocsikat is megállították és ellenőrizték, hogy tényleg az a személy utazik-e abban, aki arra jogosult. Én pedig mennyit utaztam nappal és éjjel? Sokat kellett éjjelente kimennem a repülőtérre – volt úgy, hogy egyik éjjel küldöttség indult Budapestre, hajnalban pedig másik érkezett vissza. Ez is úgy volt, mint az öltözködés: a perzsa férfiak nem viselhettek nyakkendőt, de ha én bementem volt a külügybe, vagy másik minisztériumba nyakkendő nélkül, megnézhettem volna magam. Nos, mindegy mikor, hány órakor indul, vagy érkezik a küldöttség a nagykövet pedig legyen kint a repülőtéren: éjjelente, akár kétszer is. Így gyakran megtett a kocsi 200 km-t, mert ennyi volt a távolság kétszer kimenni a repülőtérre és vissza.

Miért nem maradtam kint a repülőtéren? Mert nem lehetett. A biztonsági emberek megkértek, hogy ne maradjak ott, mert ha bármi történik (bombázás, rakéta, stb.) nem biztos, hogy testi épségemet garantálni tudják. Nos, akkor irány haza, otthon senkit nem ébresztünk fel. A gépkocsivezetővel elfogyasztunk egy kávét, és megyünk vissza. Gyakran nem kettesben csináltuk ezt, hanem bővítettük a társaságot, mert – gazdasági-kereskedelmi küldöttségről lévén szó – jött a kereskedelmi tanácsos is. A viccet azért nem hagytuk el. Ugrattam a feleségem, hogy egyedül hagyom otthon – tényleg teljesen egyedül volt a nagyköveti rezidencián, ami méreteit tekintve bárminek, csak kicsinek nem volt nevezhető – és rendes viselkedést várok el tőle, különben az első forduló után nem jövök haza, hanem elmegyek az egyik sztriptíz bárba. Nejem erre azzal válaszolt, hogy rendben, csak ne igyak túl sokat!

Gondolom, nem kell magyarázkodnom, hogy nem csak teljes alkohol-tilalom volt érvényben Iránban az iszlám forradalom győzelme és elvei következtében, de a női és a férfi test mutogatása már sokkal korábbról tilos volt, hiszen a rendkívül híres és magas színvonalú perzsa miniatűr művészetnek ez volt az alapja. Ezért miniatürizálták az emberi alak ábrázolását a festményekben, a szőnyegekben, a faragásokban.)

Szám szerint nem tudnám megmondani, hányszor állítottak meg különböző helyeken váratlanul felállított ellenőrző posztokon. A parancsnok látta a kocsin a magyar zászlót, a diplomatarendszámot, és a sötétben csak elemlámpa fényével tudta ellenőrizni. El-

kérte a perzsa nyelvű diplomata személyi igazolványt, megnézte a fényképet és mentünk továbbá. Amit viszont én láttam, (mert nézni is kell), hogy miként biztosította őt 3-4 katona csőre töltött géppisztollyal, és azokat is miként vette félkörbe a 6-8 főnyi háttér biztosító. Ahhoz, hogy ez a jelenet többé-kevésbé hasonlóan lejátszódjék nem kellett éjszakának lenni: mentünk síelni, a diplomáciai jelzésű kocsi tetején sílécek, stb jól látható-an. Útközben őrjárat (katonai, pazdar – mikor, mi és hol) megállít, ha Teherán térségét 50 kilométernél távolabbra hagytuk el. A parancsnok kéri az igazolványt, az útvonal engedélyt, mögött néhány lépéssel 3-4 fegyveres, s mögöttük a háttér biztosítók.

Mindezekben az esetekben egy dolog használt: udvariasan, de határozottan megmondani, hogy kivel állanak szemben, azaz a magyar nagykövet utazik a kocsiban a feleségével, vagy bárkivel. Ha ez perzsa nyelven történt a siker máris biztosított volt. Azért térek ki erre, mert több jó esetem is volt: jött az egyik magyar miniszter hivatalos tárgyalásokra. Kérdezi, van-e megbízható ékszerész ismerősöm, mert éppen felesége születésnapjára érkezünk haza. Valamit venne neki, inkább figyelmességből, mintsem nagyra nyitott pénztárcából és főleg valami jellegzetes perzsa tárgyat. Mondtam, hogy van ékszerész ismerősöm, akinek az áraiban is megbízom, s gazdag választéka van türkizzel díszített gyűrűkből, függőkből stb. amiket szépnek tartok, s elfogadható áron kaphatók.

Ó ez nagyon jó, ide ugorjunk be, ha lehet, mondja a miniszter. Percek múlva ott haladtunk el az üzlet előtt, s nem volt gond megállni. Csak egy baj volt: nem volt időm szólni a velünk utazó, helyi biztonságiaknak, hogy bemegyünk az egyik szép nagy üzletbe. Ebben ők nem akadályoztak minket, de mielőtt beléphettünk volna, ők csőre töltött uzikkal, vagy skorpiókkal (mindegy, hogy melyik, lényeg, hogy kis méretűek voltak és szemvillanásnyi idő alatt előkerültek) előttünk beugrottak, félkörben állást foglaltak és biztosították a magyar minisztert. Az üzletben mindössze két perzsa női vásárló volt, azok gyorsan elvonultak a távolabbi pulthoz. Mondjam azt, hogy a perzsa tulaj volt sárga, zöld és kék és piros a másodperc töredékei alatt, de amikor engem meglátott, tudta, hogy minden rendben van. (Ezt később, már a miniszter elutazása után nekem szó szerint így el is mondta.) Vásárlás sikeres, megyünk tovább, mintha mi sem történt volna.

Miért bízott bennem ez a perzsa ékszerész: hát talán azért mert soha nem éltem vissza a bizalmával. A perzsa ékszerész olyan bizalmi kapcsolat, mint a nőgyógyász, a gyóntató pap, vagy a családi ügyvéd. Ha a szőnyeges felajánlja, hogy a kedves vevő vigye haza és otthon próbálja ki a szőnyeget, lépkedjen rajta, akkor az ékszerész felkínálja, hogy vigye csak haza ezt a „kis készletet", ami mindössze egy nyaklánc, egy karkötő, két-három gyűrű, egy-két függő, s ki tudja súlyra mennyi. Az természetes, hogy minimum 22 karátos, de inkább 24-es! És van, aki ezt hazaviszi, majd két-három hét, vagy hónap múlva visszaadja, avagy kifizeti. Nos, én nem tettem, de azt is megmondtam, hogy miért. Ezt pedig ő nagyon elfogadhatónak tartotta. Sőt, bevitt még a páncél szobájába is (Hol volt a nagykövetségi biztonsági szoba ahhoz képest?) No, és miket mutatott meg nejemnek és nekem: akkor láttam életemben először és azt hiszen utoljára akkora gyémántot, illetve brilliánst, mint egy mai ötforintos, vagy egy megtermett férfi nagyujjának a körme. Volt ott persze kisebb is, hiszen két darab, 40×20-as fekete bársonnyal borított tálcán más sem volt csak ilyen „vacakok". Szédítően szépek voltak az egyéb arany ékszerek is. Mutatott olyan készletet is, ami állítólag a cári hagyatékból származott.

Ez az emberi kapcsolat táplálkozott olyan tényezőből is, hogy az ékszerész egyik közeli családtagjának – ha jól emlékszem nővérének – olyan operációra volt szüksége, amit a világon egyedül egy angol orvos vállalt és végez Londonban. De hát olyan időszakot éltünk éppen át, amikor az angol-iráni kapcsolatok még a mélypontnál is lejjebb álltak: az angol nagykövetség bezárva, érdekképviselet működik a svéd nagykövetségen belül. És éppen akkortájt verték meg súlyosan a svéd érdekképviseleten dolgozó egyik angol diplomatát nyílt utcán, felesége és gyerekei előtt. Mindezt a nyugat-német nagykövet jelenlétében, aki kocsijával – s abban egy német személyi biztosító, amögött a hivatalos iráni biztosítókat szállító kocsi – mögöttük haladt. (Korábban említettem, hogy az előző NSZK nagykövet ellen merényletet követtek el, s ezért utódjának az iráni fél állandó személyi biztosítást adott.) Utóbbiak kérték az NSZK nagykövetet, nehogy beavatkozzon, mert ők sem tudnak segíteni.

Nos, ilyen fejlemények közepette és légkörben kér meg az ékszerész, hogy segítenék-e neki angol vízumot szerezni a nővérének. A segítség azért kellene, mert ha odamennek a svéd nagykövetségen belül működő angol érdek-képviseletre akkor órákat, vagy inkább napokat kell sorba állni, azzal a térddel, ami komoly operációra szorul. Ahhoz kellene segítség, hogy a beteg térdű testvér viszonylag rövidebb várakozás után bejuthasson.

Kényes ügy vízumba beavatkozni, de ez is megoldható: beszélek az angol illetékessel és elmondom, hogy miről van szó. Azt, hogy adnak-e vízumot vagy sem, az ő dolguk abba nem avatkozom bele. Én, mint magyar nagykövet csak annyit támogatnék a kérésből, hogy rövidebb várokozás után bejuthasson, s rossz térdével ne kelljen sokat sorban állnia. Ó, adja meg a nevét, címét és mondja meg neki ezt a nevet és telefonszámot, hogy engem hívjon – így az angol munkatárs. Ennyi volt. (A megvert angol diplomatáról annyit, hogy az angol stábból a legkedvesebb, legszimpatikusabb egyén volt. Róla mondta az érdekképviselet vezetője, hogy miért pont őt, amikor tudott volna javasolni legalább két másik személyt, akik igazán megérdemelnének egy „jó ruhát"!)

Szóval az emlékek, élmények, tapasztalatok tömkelege. Mert hiába okoskodtak egyes magyarok, akik már nem is voltak Magyarországon, hogy „azok a hülye perzsák" így meg úgy, végül is ez egy nagy kultúra, több mint 3000 éves történelemmel, múlttal, tapasztalattal. Az sem mellékes, hogy az iszlám forradalom után kialakult hatalmi struktúra vezetőinek egy jelentős része a „nagy sátán", vagy a gyűlölt nyugat országaiban végzett és szerzett diplomát. Ezt több külügyminisztériumi vezető és több kormány tag személye mutatta. (Az egyik ilyen személy a külföldi egyetemen megismert magyar matematika professzora révén kedvelte és tartotta nagy becsben a magyarokat.)

Hozzáteszem, bármennyire is nagy volt az imperialista-ellenesség, a „nagy sátán" elítélése politikailag – kulturális téren, műszaki téren az amerikai, az angol a francia, a nyugat-német, összességében a nyugati civilizáció mélyen gyökeredzett az iráni társadalomban. A Ford, a Singer, a Hoover és hasonló termékek, Mariln Monroe vagy más színészek neve, ismerősen csengett. Csak ki kellett menni a teheráni nagy bazárba, néhány szót kellett váltani a helyiekkel és mindez kiderült.

Ha ezt párhuzamba állítanám a szocialista országok ismertségével, – a kultúrát, a művészetet, a műszaki jellemzőket is beleértve, hát azt hiszem a haditechnika egyes ágaiból eltekintve – azonnal láthatóvá válna a nagy eltérés, vagy lemaradás. Bár talán nem túlzás azt állítani, hogy Iránban azért jobban ismerik például Magyarországot, mint fordítva. És akkor ott a nagy perzsa, ősi kultúra, millió és egy megnyilvánulásával, amit néha csaknem száját tátva bámul az ember. Az Eszfahán-i építészeti remekek, amelyek több évszázad viharát állták már ki. Perszepolisz a maga remekeivel, vagy Pasargadea a sziklákba faragott sírokkal. Kétségtelen tény, hogy ezeket a csodákat az iszlám forradalom után egy ideig nem akarták mutogatni a világnak, sőt egyesek még

tönkre is akarták tenni, le akarták rombolni azokat (akárcsak a kínai kulturális forradalom során történt számos remekművel.) Majd jött a változás, a nyitás és a világ ismét látni kezdte e remek-műveket.

Nos, ennek a nyitásnak a kezdeténél voltam még Teheránban, majd jártam ott ismét 1992.-ben. Változatlanul nagy élvezettel néztem meg Darius síremlékét, amelynél a perzsa birodalom fennállásának 2500. évfordulóján rendezett ünnepségen a sah kijelentette, hogy nyugodj és aludj békében, én itt vagyok és őrködök. Néhány hónappal később pedig elkergették a páva trónról!

Nagyon érdekes volt azt látnom, hogy bármennyire is elítélték a nyugati diplomata kollégák az iráni politikát, amit részben értettem, hiszen fantasztikusan nagy érdek-ellentétekről és veszteségekről volt szó, mégis ezek az emberek, kiküldetésük végén, olyan savanyúan hagyták el Iránt, hogy az párját ritkította. Nyíltan megmondták, minden baj, gond, zavar ellenére soká, vagy soha nem lesz olyan jó dolguk mint Teheránban volt. És akkor még jött a bizonyos fokú enyhülést hozó változás, az enyhe nyitás, ami a szabadabb mozgást, légkört jelentette.

Mi pedig közben hazaértünk 1989. végén, a nagy átalakulások végére és a teljes rendszer változás kezdetére. Ekkor kezdett érthetővé válni, hogy miért is akadozott olyan sokat és gyakran a kereskedelmi, gazdasági ügyek intézése, amit többször úgy jellemeztek kint járt magyar középvezetők, hogy egyesek egyenesen szabotálni kívánják a magyar-iráni kapcsolatokban az előrehaladást. Egy konkrét példa: gazdasági vegyes-bizottság Budapesten megtartott üléséről az iráni miniszter visszaérkezik Teheránba. A repülőtéren természetesen várom, s megállapodunk, hivatalos úton, a külügyminisztérium protokoll osztályánál kérek hozzá látogatást, hogy átbeszéljük az általa sikeresnek minősített ülés kimenetelét, és a kölcsönösen meghatározott feladatok végrehajtásának a módozatait. Rövid időn belül fogad és ismét kifejti, hogy az ülés eredményes volt. Számára nagyon fontos volt, hogy mivel rossznak ígérkezik a mezőgazdasági év, különösen a búza hozama, sikerült megállapodni, hogy kieső búza mennyiségének a pótlására Magyarországról vásárolnak 300 ezer tonna búzát. Persze más kérdésekben is voltak jó megállapodások, a perspektíva biztató.

Mit tesz a nagykövet hasonló esetben: jelenti haza, hogy mit mondott a visszatért miniszter, aki a vegyes-bizottság iráni társelnöke. Főleg az volt érdekes, hogy eredményesnek tartotta az ülést. Alig szárad meg a tinta a távirati jelentés kéziratán, amikor már kapom a letolást, hogy szó sem volt semmiféle megállapodásról a 300 ezer tonna búza szállításáról (!?). Most akkor ki nem mond igazat? Mert a miniszter a következő találkozásunkon megint arról beszél, várja a magyar ajánlatot, hogy mikor kerül kiszállításra a magyar búza? Már itthon vagyok, amikor számomra kiderül az igazság, hogy a vacillálás oka állítólag az volt, kell-e búzát szállítani a szovjet piacra, illetve milyen és mennyi lesz a hazai termés, belefér-e a szovjet kötelezettség mellé az iráníaknak kilátásba helyezett 300 ezer tonna búza. Mondanom sem kell, hogy hasonló helyzetekben csakis a nagykövet a hülye.

Furcsa volt itthon azt érezni, hogy az állami apparátus mennyire esik szét a változások nyomán. Már kint Teheránban is voltak hasonló észleléseink, de konkrét bizonyossággal nem rendelkeztünk. Pedig élt és szerintem ma is él az a mondás, hogy ha a KÜM akar valamit, mert azt szükségesnek, hasznosnak tartja, akkor azt meg tudja valósítani és végre tudja hajtani.1990. elejétől itthon már személyesen is láttam, tapasztaltam, hogy a feltörekvő új elit külsőségekben csaknem olyan, mint az elhanyagolt iráni pazdaránok, a szakállal, a viselkedésükkel, a modorukkal. (Ebből léptek át a Boss öltönyökbe és a szakáll nélküli megjelenésbe.) Azt is tapasztaltam, – hogy „megnyerő" külsejük mellett – mennyire légből kapott politikai érvelésekkel igyekeztek boldogulni. Pontosan olyan szélsőséges nézetekkel, vádakkal és ábrándokkal mint, amilyeneket a szélsőbalos elvtársak hirdettek és hangoztattak: Magyarország külföldi eladósodásának egyik oka Irán jelentős tartozása, azaz a nagy magyar kintlévőségek Iránban. Hogy ez mennyire így volt, bizonyította az egyik helyettes államtitkár állásfoglalása, aki még Teheráni tartózkodásom vége felé dörgedelmes táviratban tolt le, hogy az iráni be nem hajtott magyar kintlévőségek is okozzák a magyar eladósodást. Ezt a táviratot nem értettem, és a kereskedelmi tanácsossal együttműködésben nem volt nagy ügy megcáfolni és bizonyítani, hogy az iráni piacon végzett magyar kereskedelmi tevékenység menynyire hasznos volt – dollár milliókban – Magyarországnak. A helyettes államtitkár távirati válaszában úgy reagált, hogy valóban igaz, Irán volt a kivételes reláció, én pedig az egyik kivételes nagykövet, aki hasznot hozó tevékenységet végzett. Amikor haza értem, illetve 1990. elején ismét munkába álltam, a helyettes államtitkár nem győzött magyarázkodni, és arról győzködni, hogy amit válaszként megírt, hogy a reláció és én mint nagykövet az egyik kivétel voltam a megítélés tekintetében és a letolás csak úgy általánosságban ment ki minden fejlődő országban működő misszióvezetőnek, s Teheránt és engem csak belekevert. Ez a helyettes államtitkár régi külügyes volt, de nem tudott ellenállni a nyomásnak és arra, nem pedig a tényekre alapozva nyilatkozott meg.

Mint minden egyes hazatérés után, egy ideig eltartott, amíg helyet találtak számomra. Volt szó arról, hogy ismét a régi főosztály élére kerülök, de az akkori főov. – mint nekem a helyettes államtitkár mondta – nem akart külföldre menni, nem tudván, hogy mi lesz majd a későbbi sorsa. (Akinek Ausztrália nem volt eléggé perspektívikus reláció!) Több variáció és kombináció felmerült, de nagy lelkesedést nem tapasztaltam és valószínűleg nem is mutattam. Ez volt az a korszak, amikor láttam, hogy értékes embereket politikai-ideológiai nézeteik miatt és egyáltalán nem szakmai hozzáállás, hozzáértés következtében vakvágányra , vagy parkoló sávba állítottak. Több – viszonylag fiatal, azaz 60 alatti, vagy körüli – nagykövet kolléga (Nagy Lajos, Léderer Róbert szívrohamban, váratlanul elhunyt. Nagy Lajos a Külügyi Akadémián osztálytársam volt, őt is érettségi után vették fel, majd spanyol szakos lett.) Azt persze akkor senki nem vizsgálta, hogy ezek a váratlan halál esetek mennyiben voltak következményei a rendszerváltozás utáni személyi cseréknek, változtatásoknak, illetve az ezzel kapcsolatos módszereknek.

Azt az új vezetés nem mondta ki nyíltan, hogy politikai okok miatt nem felelnek meg! Ezért állítólag az előző külügyi vezetést is felelős volt, legalábbis az olyan „hírek" vagy pletykák miatt, hogy milyen személyzeti listák készültek és kerültek átadásra, stb. Közben folyt a gusztustalan nyilvános vita a magyar sajtóban a külügy és a külker viszonyáról. Ez úgy nézett ki, mint amit irányítanak és ami abban végződött, hogy mind a külügyminiszter, mind a külkereskedelmi miniszter levelet írtak Antal József miniszterelnöknek, s mint két kisiskolás árulkodtak egymásra. (A leveleket olvastam és nagyon kiábrándítónak találtam azokat.)

A KÜM irányítása pedig időközben teljesen átkerült a miniszterelnökhöz, annak a hivatalához, mondván, hogy az átkosban is a pártközpont határozta meg a külpolitika irányát, módszereit és a nyugat-európai demokráciákban is így működik a diplomácia. Ez volt az újkori magyar diplomácia „szégyenlős korszaka" – részben azért mert olyan nagyfokú volt a szakmai bizonytalanság. Először csak arról volt szó, hogy a külpolitikában mindössze bizonyos, kisebb változtatások lesznek – egyszerűen nem merték kimondani, hogy rendszer változás történt és merőben új alapokra kerül a külpolitika és a diplomácia. Új volt az, amennyiben az atlanti kapcsolatok fejlesztésének szükségessége kiemelésre került, illetve amennyiben az Európához tartozás hangsúlyt kapott.

Ez számomra nagyon nem volt új. Hiszen hányszor kaptam amiatt, hogy Magyarország számára Ázsia nem olyan fontos mint Európa, aminek a szívében helyezkedünk el, illetve, hogy az a térség amivel én foglalkoztam külkereskedelem szempontjából csaknem elhanyagolható, hiszen számunkra az NSZK képezi azt a központot, amely a külkereskedelmi forgalom javát és zömét adja. És ez valóban így volt igaz! Kár lenne tagadni, hogy a magyar gazdaságban-külkereskedelemben és a műszaki-technológiai fejlettségben, színvonalban mekkora volt a német hányad, pontosabban az NSZK részesedése.

Ez a nézet mindössze azt felejtette el, hogy Ázsia – ahonnan a magyarok származnak – mit jelent ma is a világgazdaságban (nyersanyagok, energiahordozók, pénzügyi források, stb. tekintetében.) A nyugat-európai országok pontosan a 90-es évek elejétől egyre inkább hangsúlyozták, hogy az új évszázad Ázsia és Óceánia korszaka lesz. Ez még nem teljesedett be, de gyakorlatilag még csak 2002-ben járunk. A nyersanyagok, az energiahordozók pedig zömmel még mindig abban a térségben vannak, részben kiaknázatlanul.

S közben jöttek az új emberek a Külügybe. Áramlottak, özönlöttek, hiszen megnyílt a Kánaán, ha egyszer bekerültem a KÜM-be – gondolták és remélték sokan. Megjelentek, hogy ők azért jöttek, mert küldték, és ide, vagy oda fognak kikerülni, kimenni. Felvételre kerültek nagy számban külföldön élő, vagy élt magyarok. Közöttük számos magasan képzett személy, még ismerős is egyetemi évekből. Jó nyelvtudással, a körülöttünk lévő világ mélyreható és alapos ismeretével, de akik ugyanúgy nem értettek a diplomáciához, mint sokan mások, akik akkor kerültek be a KÜM-be. Volt olyan régi ismerősöm, akinek a jó szándékához, a tisztességéhez nem férhetett semmi kétség. De ez nem volt elég ahhoz, hogy az egyik arab ország, amelynek uralkodó családja hercegét külföldön ő tanította, ezért felvegye Magyarországgal a diplomáciai kapcsolatokat és őt fogadja első magyar nagykövetként.

Számos olyan személy is bekerült külföldön hirtelen a külügybe akiknek a révén a „pia fogyasztás" viszont megnőtt, mint ezt hallottam és magam is tapasztaltam. Volt olyan új diplomata munkatárs, aki már reggel tökrészegen ment be a hivatalba. Állítólag az új külügyminiszter patronálta őt. Az állás és kinevezési ígéretek meggondolatlanul mentek: a Fülöpszigeteken élő, 1956-ban Sopronból egy egész osztállyal elment tanárnak, aki jónevű régésszé képezte magát Nyugat-Európában, majd tudományos munkát ment végezni Manilába, azt ígérték, hogy majd ő lesz a magyar nagykövet a Brunei szultánátusban. Ő pedig ezt mennyire komolyan vette és mennyire hitt abban, hogy erre sor fog kerülni!

Itthon pedig ment a botrány, hiszen „Luxemburg grófja" nem csak az operett színházban létezik, hanem van olyan kis ország, amelyben magyar nagykövetnek működnie kell – s amikor a magasan kvalifikált, de nem a diplomáciai pályára kész jelölt bevallja, hogy gőze sincs mi az a Luxemburg, akkor kinevezését leveszik a napirendről. Az egyik általam is jól ismert országba olyan személyt terveznek nagykövetnek kiküldeni, akiről ott az a vélemény, hogy ha a relációban volt is valaha bármi gond, baj, akkor az csak neki és a hozzá hasonló beállítottságú személyeknek tulajdonítható. (Utóbbiakról az a véleményük, Magyarország csak nyert, hogy Ausztráliába távoztak.)

Botrány-botrány hátán: európai országok belügyi államtitkárainak konferenciája Budapesten. Miután hazatértek a magyar nagykövetek felkeresik őket. Volt olyan államtitkár, aki szóvá tette, hogy a bosszú, vagy megtorlás légkörét vélte fellelni Budapesten. Pedig Spanyolországban Franco diktatúrája után milyen jól megoldható volt az átmenet a diktatúrából a demokrácia talajára. Ausztráliában az egyik MDF-es vezetőt oktatja ki az egyik multimilliomos, itthon jól ismert magyar, hogy mi a demokrácia és az átmenetet miként kellene és célszerű megoldani.

NSZK-beli üzleti partnerek, ismerősök kétségbe vonják azt a magyar döntést, vagy magatartást, hogy érdemes-e minden kapcsolatot, érintkezést felszámolni a szovjet piacon, ahol a magyar szakemberek minden tekintetben jól otthon vannak, s ahol a magyar műszaki színvonal jól magalapozott – járműipar a több ezer Ikarusz busszal, amelyekhez egy idő multán majd alkatrészekre lesz szükség, – a ahol a magyar szakemberek jó ismeretségi körrel, és nem utolsó sorban jó nyelvtudással rendelkeznek. A KÜM vezetése veszi a lapot, de a KKM ellentmondt, hiszen a két miniszter közötti viszony olyan, hogy mint kisiskolások mennek panaszkodni a tanító bácsihoz, a miniszterelnökhöz. A fő érv azonban az, hogy a szovjet, majd orosz piac nem fizetőképes. Majd az lesz, mondják a nyugat-német üzletember ismerőseim, akik tovább feszegették ezt a témát

Közben a kormány egyes tagjai ügyesen „javítják" hazánk nemzetközi tekintélyét: Svájcban nemzetközi környezetvédelmi konferencia, amelyen részt vesz az akkori magyar miniszter is. Svájcban a partner-miniszternő. A konferencián részt vesz az egyik ismert nyugat-európai női politikus, aki számos alkalommal járt már Magyarországon és sokat segít a rendszer változás átmeneti időszakában a problémák áthidalásában. Mindkét nő kész tovább segíteni és ezért a konferencia záró díszvacsoráján meg szeretnék tisztelni a magyar minisztert: a házigazda svájci miniszterasszony és a nyugat-európai vezető politikus nő közé, a fő vendég helyére tervezik ültetni a magyar minisztert, aki nem megy el a vacsorára. Sőt, még azt sem teszi meg, hogy a diplomáciai szokásokkal összhangban és a legelemibb udvariassági szabályoknak megfelelően lemondaná tervezett részvételét, hogy fáj a hasa, vagy a feje. Természetes, hogy a vendéglátó ország kormányának ez a nagyfokú udvariatlanság nem tetszik, s protokollfőnök mindezt szóvá teszi a magyar nagykövetnek. A miniszter a magyar nagykövetet is lóvá tette, mert magához rendelte, de erre az általa kezdeményezett megbeszélésre sem ment el. A nagykövet ezt erőteljesen nehezményezte, jelentette haza! No, és mi van akkor? Semmi. A probléma az, hogy ez a társaság nem a 4 elemit végzett „suszterekből" állt, akikkel az 50-es évek elején még néha találkoztam, hanem magasan kvalifikált, a magyar adófizetők pénzén egyetemet végzett de végtelenül nagyképű személyek. A párizsi magyar nagykövetnek a magyar sajtóban ekkortájt megjelent nyilatkozata, hogy ki a főnöke, vagy ki nem, eléggé jól mutatta ezt.

A hazai belpolitikai arénában pedig a miniszterelnök nagy számban küld ki leveleket feleségeknek -nyilván saját pénzéből fizetve a postaköltségeket, – hogy az MDF-es kormány mennyire megbecsüli a nőket. Persze, azok akik ezt esetleg elhitték, nem tudták, hogy a kormány minisztere milyen nagyfokú tisztelettel és nagyrabecsüléssel élt a svájci miniszter asszony és Lalumiere asszony iránt.

A Külügyminisztériumban közben eldőlt, hogy mi lesz a munkaköröm: az előzetes elképzelésektől és közlésektől eltérően, főosztályvezetői rangban és besorolásban, a területileg illetékes miniszterhelyettes tanácsadója. Azaz, olyan térségbeli ügyekkel foglalkozom majd, amelyek Ázsia-Afrika.Latin-Amerika egészét érintik, nem pedig az egyes országokkal kapcsolatos ügyeket.

Elsők között volt egy olyan feladat, mint munkabizottsággal kidolgozni Magyarország külpolitika céljait és diplomáciai feladatait Afrika, Ázsia-Óceánia és Latin-Amerika térségében. Ennek első változata 1990. márciusában megállapította, hogy az emberiség 3/4-e él a térség 130 országában, amelyek birtokolják és kitermelik a világ energiahordozói és nyersanyag tartalékainak a többségét. Így a világgazdaság szerves részét képezik, fizetőképes felvevő piacok, s az iparilag fejlett országok gazdasági, politikai tö-

rekvéseinek kiemelt területei. Az elmaradottság és a társadalmi feszültségek következtében a háborús tűzfészkek és a nagyhatalmi összecsapások színteréül szolgált térségekben a világpolitika változásai nyomán a konfrontációt az együttműködési törekvések váltották fel.

A felmérés azt is leszögezte, hogy Magyarország a II. világháborút követően létesített hivatalos kapcsolatokat e térségek országainak a többségével. Ezeknek az országoknak a hivatalos körei és közvéleménye szimpátiával és elismeréssel fogadta a magyar reform-politikát, a nyitott külpolitikát és mindezt magasszintű látogatásokkal, diplomáciai képviseleteik budapesti létesítésével fejezték ki. Rendezetlen ügyek nem terhelték ezekkel az országokkal fennálló kapcsolatainkat, amelyeknek racionális és a korábbi ideológiáktól mentes fejlesztése elősegíti Magyarország mielőbbi felzárkózását Európához, illetve lemaradásának a behozását. Megállapította továbbá, hogy a magyar nemzeti érdekek indokolják a hazai pártérdekek és ideológiák felett álló, kiegyensúlyozott és differenciált, a kölcsönös érdekeken alapuló kapcsolat-rendszer fenntartását, illetve hosszabb távlatú és céltudatos fejlesztését e térségek országaival.

Azt hiszem, a fenti megfogalmazásban számos megállapítás „túl sok" volt. Hiszen akkor már az MDF-es diplomáciai komiszárok kiküldésének az előkészületei folytak és a pártérdekek feletti megfogalmazás kissé túlzottnak tűnhetett. Ezért tovább kellett dolgozni az anyagon. Az 1990. májusában elkészült anyagban már nem volt szó arról, ami a legutóbbi bekezdésben szerepel. Bár próbálkoztunk azzal, hogy bemutassuk: e három földrész országaival a magyar külkereskedelem a 80-as években 3,8 milliárd dollár aktívumot termelt ki, illetve, hogy ezekben az térségekben több mint félmillió magyar él, akikre – helyi befolyásuk révén – minden tekintetben számíthatunk államközi kapcsolataink fejlesztésében. Végül az anyag elkészült, de azt hiszem, nem került felhasználásra.

Közben tovább kellett munkálkodni olyan dolgokon, mint a külföldi ösztöndíjas politika: Korábban elég nagyszámban ajánlottunk fel felsőoktatási képzésre kormány ösztöndíjakat, amiket a térségek kormányai továbbra is elvártak, Most már megideologizálták, hogy a demokratikus, szabadon választott magyar kormánytól még jobban elvárják, hogy ösztöndíjakat ajánljon fel, mint az előzőtől., stb. Volt aztán segélypolitika, ami bizonyos fokig ideológia és politika mentes, hiszen árvízkárosultakról, földrengések áldozatairól volt szó.

Döbbenetes volt számomra, hogy a légkör mennyire megfagyott a Külügyminisztériumban, a bizalmatlanságnak olyan légköre uralkodott el, amit először és utoljára a Rákosi korszakban, az 50-es évek első felében tapasztaltam, mint kezdő munkatárs. Volt egy-két új munkatárs, aki igényt tartott bizonyos fokú tanácsra, hogy mit, miért, hogyan kell csinálni, de az alapállást a bizalmatlanság jellemezte. Bár az akkori miniszter ezt igyekezett cáfolni, úgy beállítani, hogy a munkatársakra támaszkodik, szakértelem alapján, hozzáértés szerint, de ez mind porhintés volt. A magyar sajtóból ismert, hogy micsoda „diplomata értekezletek" voltak, ahol a miniszter magyarázta a bizonyítványt és végül azzal érvelt, hogy bármit is mond és csinál az apparátus, őt a rokon miniszterelnök megvédi. (Ezt az értekezletet is lejegyzeteltem szó szerint.) A munka ennek ellenére nem állt és állhatott le, mert a Külügyminisztériumot nem lehet leírni. Ezt Marosán György is megkísérelte állítólag, amikor valamikor 1956. után úgy nyilatkozott, hogy legszívesebben megszüntetné a külügyet.

Az 1990. évi rendszerváltozást követő években az Európa Tanács „Kelet-Nyugat-.Dél Programja", kimondottan a Kelet és Közép-Európai országok rendszerváltozásainak kihatásaival volt hivatva törődni. Az Európa Tanács országai rájöttek, hogy Kelet-Európa országai számos olyan nemzetközi segélyprogramot bonyolítottak le, amelyek

ha volt is bizonyos, vagy valamiféle ideológiai töltetük, elsősorban tudományos, műszaki segítséget jelentettek Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országainak. Ilyen program volt, amit a magyar TESCO (Nemzetközi Tudományos Együttműködési Iroda) bonyolított a három földrész országaival kapcsolatban: közép-és felső-iskolai műszaki oktatással, azaz, technikusok, szerelők képzésével a magyar szakiskolákban. Az 1990. évi rendszerváltozás nyomán a kormány egyik napról a másikra leállította e program állami költségvetési kiutalásait, a külföldi tanulók és hallgatók itt maradtak ösztöndíj, megélhetés nélkül. S egyben megszűnt a tanításukhoz szükséges pénzügyi fedezet. Mit lehet tenni? Haza kell küldeni ezeket a diákokat. Nos, ha 2-3 személyt, vagy akár 5-10 személy haza küldenek, mert isznak, csempésznek, nőznek, stb. senki nem figyel oda. De azért haza küldeni több mint 140 diákot, tanulót, mert megszűnt az állami ösztöndíjuk, hát ez már politikai botrány.

A politikai botrányt pedig el kell kerülni, hiszen ezekre a tanult emberekre nagy szükség van és lesz hazájukban. Ha ezek az emberek egyszerre hazamennek és otthon elmondják, hogy mi történt, annak kellemetlen az optikája, főleg miután már hallani azokat a hangokat, hogy a Kelet-Európai rendszer-változásokra már megint a szegény, fejlődő országok fizetnek rá, stb. Ezen valahogy segíteni kellene, gondolták az Európa Tanácsban és meghirdették az említett programot. Elsőnek Hollandia jelentkezett és ajánlotta fel segítségét: a három térség országainak biztosított segélyprogramjának egy részét Magyarországon keresztül folyósította. Így jelentős összeget fordított arra, hogy a több mint 140 tanuló be tudja fejezni a magyarországi tanulmányait és csak azután térjen haza. De akkor haza és nem másik, például valamelyik nyugat-európai országba menjenek! Ha azt mondom, hogy ez nem volt kimondottam olcsó mulatság, azt hiszem nem túloztam.

Másik hasonló intézmény a VITUKI volt. Nemzetközi hírnevű hydrológiai továbbképző tanfolyamai voltak. Ezeken magasan kvalifikált mérnökök, biológusok, meteorológusok vettek részt a három térség országaiból elsősorban, de nem egy esetben fejlett országokból is. Míg az első kategória magyar vagy más ösztöndíjjal, a második kategória megfizette a tandíjat. Nos, a rendszerváltozás után itt is megszűnt a költségvetési kiutalás és úgy nézett ki, hogy a posztgradualis tanfolyamok véget értek. Erre mondták holland partnereink, hogy ez nagy hiba és vétek lenne, s ezért a saját segélyprogramjuk erre vonatkozó részéből egy bizonyos hányadot átirányítottak Magyarországra, a VITUKI-nak, amely így folytatni tudta a továbbképző programokat. Magam is jártam egyik-másik foglalkozásra és tapasztaltam a tanfolyam célszerűségét és hasznosságát. Az egyik indonéz mérnöknek az volt a vizsgafeladata, hogy dolgozza ki Bali szigetének szennyvíz elvezető csatorna-rendszerét. Örömömre szolgált amikor találkoztam a tanfolyam perzsa résztvevőivel.

Többször jártam Hollandiában e program kapcsán, illetve kalauzoltam Budapesten holland külügyes kollégákat, akik jöttek ellenőrizni a program végrehajtását: örömmel láttam, hogy ellenőrizték minden egyes gulden útirányát, azaz, hogy jó helyre kerüljön. Az ellenőrzés oka volt valószínűleg az is, hogy számos magyar vállalat nyújtotta a kezét és kérte a holland segélyt, amit a holland külügyes partnerek nem tartottak indokoltnak. Annak alátámasztására, hogy Hollandia mennyire komolyan vette a külföldi segélyprogramokat, elég hivatkozni arra, hogy külügyminisztériumukon belül önálló miniszter vezetésével több mint ezer főt foglalkoztató külön részleg intézte ezeket az ügyeket. Ma már mellékes, hogy akkor mekkora volt a segélyekre szánt költségvetési keretük. Elég úgy megfogalmazni, hogy arányban állt a külügyminisztériumon belüli önálló részleg méretével.

Mongólia azt kérte, hogy állategészségügyi gyógyszereket kaphasson Magyarországról. A holland segélyprogram kiutalásából Magyarországon vásárolták meg és küldték ki Mongóliába, ahol ezeket a gyógyszereket ismerték. Vietnám viszont azt kérte, és ragaszkodott ahhoz, hogy tuberkulózis elleni antibiotikumot Magyarországról (pontosabban Debrecenből) kaphasson. A holland partnerek számára ez először kissé furcsának tűnt, mert ebben az időszakban a penicillin és más antibiotikumok Európában már kevéssé voltak használatban. Mivel Vietnámban ezekben a magyar gyógyszerekben bíztak és hittek, ezért teljesítették a kérést és a segélyprogramból biztosították a gyógyszerek beszerzését, kiküldését.

Vietnám nagyobb lélegzetű üggyel is szerepelt a segélyprogramban, mert az egyik magyar tudományos intézmény Dél-Vietnámban édesvízi haltenyésztő telep létesítésére kapott megbízatást. Annak illusztrálására, hogy ez is komoly fajsúlyú ügy volt, elég megemlíteni, hogy a telep létesítésével kapcsolatos költségvetési előirányzat 2,8 millió amerikai dollárt tett ki. Azoknak a magyar intézményeknek, amelyek a rendszerváltozást követő átalakulás időszakában gyakran komoly költségvetési, pénzügyi problémákkal kerültek szembe az ilyen összegek mentőövet jelentettek.

Közben nem állt le a politikai munka sem, hiszen a világ ügyei zajlottak, s főleg az említett térségben. A feszültség egyre inkább nőtt az arab térségben és várható volt, hogy Szaddam Husszein megvalósítja azt a tételt, ami Iránban fogalmazódott meg, hogy ha nem támadja meg Iránt, akkor majd Kuvait-ot fogja lerohanni. Az iráni-iraki háború már régen véget ért és érződött, várható volt, hogy valami történni fog a térségben. Egyik éjjel, fél három körül szólt a telefon: kapcsold be a televiziót, a CNN-t vagy a Sky News-t, mert mindkettő közvetíti, hogy kitört a háború, Szaddam Husszein megtámadta és lerohanta Kuvait-ot. Valóban, a képek a nappaliba hozták a csata jeleneteit. Mondjam, mennyiben könnyebb volt itthon a nappaliban, a televízió képernyőjén nézni a háborút, mint Teheránban Szaddam Husszein rakéta támadásait elviselni.

A háborút és Husszein politikáját csak elítélni tudtam. Régóta az volt a véleményem, mint humorosan próbáltam megfogalmazni, hogy „nála már jobbakat is akasztottak". A háború lezajlott. Sajnáltam, hogy Colin Powell parancsnok nem kapott jóváhagyást arra, hogy bevonuljon Bagdadba és véget vessen Szaddam Husszein uralmának. Még az sem vigasztalt, hogy az amerikai elnök döntése mögött az Irak, Irán közötti egyensúly fenntartásának a szándéka húzódott meg. A háború kimenetelét követően írtam egy értékelő feljegyzést, amelyben vázoltam, hogy az amerikai katonai győzelem nem lett teljes és félő, hogy így a nemzetközi terrorizmus újra támadhat. Illetve bizonyos káros és veszélyes környezeti kihatásokra hívtam fel a figyelmet. Az akkori külügyminiszter úgy véleményezte, hogy túl borúlátóan ítélem meg a helyzetet. Gondolom, 2001. szeptember 11. után elgondolkozhat fentieken.

Igen nagy élmény volt 1992.-ben kiutazni ismét Manilába és a Fülöp-szigeteken képviselni Magyarországot. A Manilában működő magyar nagykövetségen akkor ugyanis csak a nagykövet és felesége tartózkodott. A nagykövetnek esedékes volt a hazai szabadsága, s a hivatalt nem lehetett bezárni. A megoldás annak látszott, hogy utazzak ki helyettesíteni. Az ötletnek nagyon örültem, de azt kértem, hogy nejem is jöhessen velem, amit a KÜM vezetése lehetővé tett. Nos, ez is felejthetetlen időszak volt, mert részben számos olyan ismerőssel találkoztam, akiket jó volt látni és akik szintén örültek annak, hogy minket láttak. Az első fogadás, amin részt vettem a svájci nemzeti ünnep volt, ahol felismertem Macapagal volt köztársasági elnököt. Elkezdtünk beszélgetni. Feleségem véletlenül Macapagalné mellett állt, aki megkérdezte nejemet, ki az a férfi, akivel az elnök beszélget, mert én ismerem azt az embert. Feleségem csak annyit válaszolt, hogy a látott

személy a férje, a magyar nagykövetség vezetője. Nos, ez elég volt. Macapagalné, aki már nem volt éppen fiatal, odaugrott, elkapott és viharos üdvözlésben részesített. Természetes, hogy Macapagal ex-elnököt hivatalosan is felkerestem, mert ebben az időszakban Ramos akkori elnök már számos alkalommal kért tőle tanácsot, azaz számított rá, eltérően Marcos korábbi elnöktől. Abban, hogy miként bántak vele, és velünk, elég megemlítenem, hogy Macapagal és neje meghívtak vacsorára. „Szerény" összejövetel volt, mert voltunk vagy negyvenen, köztük 6-8 különféle államtitkár. (Akiket jól megjegyeztem, a külügyi, a belügyi, az idegenforgalmi, kereskedelmi államtitkárok és miniszterhelyettesek voltak.) Természetesen volt pohárköszöntő is. A magam részéről elmondtam, hogy számos alkalommal jártam Manilában, több államelnök időszakában, ami többféle politikai és gazdasági irányvonalat jelentett. Örömömnek adtam kifejezést, hogy aktív része se lehettem a magyar-filippín diplomáciai kapcsolatok megteremtésének, s olyan személyekkel hozott össze sorsom, mint idősebb Romulo, volt külügyminiszter, hogy számos más eseménynek voltam kezdeményezője, résztvevője. Abban viszont, hogy most melyik elnöküket miként ítélik meg, számomra igen nehéz lenne állást foglalni. Hivatkoztam arra, hogy Magyarországon szintén rendszer változás történt, amit Manilában nyilván nem tudtak olyan mélységben követni.

Az egyik miniszterhelyettes is mondott pohárköszöntőt és kifejtette, majd a történelem értékeli és teszi helyre azt a kérdést, hogy az általam személyesen ismert három filippín elnök működése milyen volt, mit értek el és tettek országukért. A lényeg az, hogy a földrajzilag olyan távoli országok közelebb kerültek egymáshoz, mint a mi esetünk is mutatja.

Macapagal ex-elnök és neje, valamint leányuk, aki ma látja el a Fülöp-szigetek köztársasági elnökének a feladatait más alkalommal is vendégül láttak. Ebből most is csak azt a következtetést tudom levonni, hogy érdemes volt kedvesnek lenni hozzájuk, amikor Magyarországon jártak. És nyilván nem haraggal, gyűlölettel gondoltak ránk a későbbiek során.

Meg kell mondanom, hogy felemelő érzés volt, ahogy 1974. majd 1984 után 1992.-ben ismét fogadtak. Mert a folyamat csak elkezdődött. Felkerestem számos más ismerőst, mint Shahani asszonyt, a szenátus elnökét, aki Ramos akkori elnök húga volt, s akivel Canberra-ban egy időben együtt voltunk nagykövetek, majd ő lett rövid ideig budapesti nagykövet. Ő nagyon érdekes írásos anyagot adott át, amelyben taglalta, hogy a Kelet-és Közép-Európa-i átalakulások és rendszerváltozások mennyiben segítették elő a Fülöpszigetek demokratikus átalakulását. Be kell vallanom, ez az értékelés itthon senkit nem érdekelt az MDF-es vezetés köréből. Úgy voltak ezzel, mint a Rákosi korszakban: nem mi csináltuk, csak rossz, vagy érdektelen lehet.

Idősebb Romuló külügyminiszterrel már nem találkozhattam, mert időközben elhunyt, özvegyét viszont felkerestem. Ő is meleg szívvel gondolt vissza a Budapesten eltöltött napokra. A külügyminiszter neve ekkor is Romuló volt, s ő nem volt más, mint az ifjabb Romuló, aki nem vette rossz néven, amikor édesapjára hivatkoztam. Időközben elhunyt az a Gil Puyat nevű szenátor, a szenátus elnöke, aki elsőnek járt Magyarországon és akivel az elvi megállapodás létrejött a diplomáciai kapcsolatok felvételéről. Róla egy utcát neveztek el.

A politika persze Manilában is zajlott: sor került az ASEAN csúcs-értekezletére, aminek a jelentőségét kiemelte az a tény, hogy az Európai Unió is képviseltette magát. Az Európai Unió tagállamainak külügyminiszterei mindannyian megjelentek. Érdekes volt látni, hogy a két földrajzilag egymástól igen távoli integráció tagjai miként közelednek egymáshoz, miként dolgozzák ki az egyre szorosabb együttműködés módozatait. Jóllehet, volt számos vitás kérdés is, különösen az emberi jogok tekintetében, de ezeket igyekeztek úgy tárgyalni, olyan formában kezelni, hogy a vélemények határozott kifej-

tése ne gátolhassa az általános előrehaladást. Finoman szólva, a fejlett európai demokráciák is megkapták a magukét az emberi jogok ügyében és nem csak a gyarmatosítással kapcsolatos multbeli tevékenység miatt.

Számomra nagy élmény volt, hogy számos olyan személlyel találkozhattam az ASEAN csúcsértekezleten, akik korábbi jó ismerősök voltak. Kiemelem Alex Alatas indonéz külügyminiszter személyét, akivel utoljára 1984-ben Dzsakartában találkoztunk. Voltak más ismerősök a többi ázsiai országból, de természetesen a házigazda filippínók között volt a legtöbb ismerős.(Az amerikai nagykövetség fogadásán és nem az ASEAN csúcsértekezletén történt, hogy sorban álltunk az egyik asztalnál és előttünk egy olyan házaspár várt sorára, akik közül a feleség helyi volt, a férj pedig spanyol. Miután vettek az ételből-italból és megfordultak, akkor néztünk döbbenten egymásra: Canberra-ban voltunk együtt és utoljára 1979-ben láttuk egymást, a mi búcsúfogadásunkon.)

A Fülöp-szigeteken különös dolgok is megtörténhetnek akár az Európai Unió tagországainak külügyminisztereivel, akár a megfigyelőként résztvevő ausztrál és az új-zélandi külügyminiszterekkel: fel kell lépni a záróvacsorán, a kulturális programban, amelyben a filippínó külügyminiszter munkatársaival a zenekart alkotja. És milyen jól játszanak remek számokat. Nagy a sikerük. Az angol külügyminiszter fantasztikus, mert a keménykalapban, esernyővel a hóna alatt olyan számot énekel- munkatársai adják a vokál kórust – hogy a vacsoravendégek (500-600 fő) gurulnak a nevetéstől. Bajban van az ausztrál külügyminiszter, meg az új-zélandi is, hiszen ők úgy saját nemzeti jellegzetességüknek megfelelően érkeztek, egy-két munkatárssal, külképviseletük is kis létszámú. De azért a jó hangulat kedvéért ők is kitesznek magukért. A nagylélekszámú környező országok külügyminisztereinek helyzete könnyű – külképviseleteik létszáma olyan, s azok gyakorlata is, hogy nem gond egy-egy indonéz, maláj, vagy egyéb ének, tánc előadása.

Fantasztikus este, csodás élményekkel, emlékekkel. Diplomáciai téren kudarc. Az a magyar elképzelés, hogy a visegrádi hármak és az ASEAN dolgozzanak ki valamiféle együttműködési megállapodást nem, talál egyetértő fogadtatásra. Miután az ASEAN-nak már van együttműködési megállapodása az Európai Unióval, amelynek a visegrádi hármak is szeretnének és tervezik mielőbb tagjai lenni, ezért nincs értelme az ilyen megközelítésnek – közlik. Erről ennyit.

Óriási, naponta 6-8 órás áramszünetek Manilában. Bármennyire is meglepő, ebben a több ezer szigetből álló országban, az elektromos művek áramfejlesztőinek nem áll rendelkezésre elegendő édes víz a generátorok hűtésére. Ezért vannak a nagy áramkimaradások. Hát akkor miért van a Heller-Forgó léghűtő-rendszer, amely kiválóan bevált Iránban, Törökországban. Megkísérelek néhány bátortalan lépést tenni, hogy hátha sikerülne felkelteni az érintett filippínó intézmények érdeklődését. Ez nagy üzlet lehetne, 80 millió dollárról tesz említést az egyik helyi partner. Közben a magyar EGI-t eladják, az egyik német versenytárs veszi meg, s az nem érdekelt a Heller-Forgó rendszer terjesztésében – mondják nekem hazaérkezésem után – és az üzletből nem lett semmi.

A kirándulás a Fülöp-szigeteken pontosan 3 hónapig tartott, azaz rövid volt, de szakmailag igen élvezetes és tanulságos. Utána itthon ismét a szokott dolgok. A segélyprogramok – bár volt folytatás – kezdtek akadozni. Tulajdonképpen az történt, hogy egyes programpontok végükhöz közeledtek és a donor országok kezdték azt az álláspontot elfoglalni, hogy már több évvel vagyunk a rendszerváltozás után, jó lenne, ha Magyarország is saját lábra állna. Még holland kollégák is kezdtek olyan nézeteket hangoztatni, hogy egyre több koldus kezd megjelenni a holland városok utcáin, tehát jó lenne figyelmet fordítani az ilyen jellegű hazai ügyekre, az adófizetőik pénzéből.

Belgiumban az illetékes külügyminiszterhelyettessel, valamint a flandriai államtitkárral történt megbeszélés több volt mint biztató. Röviddel az első megbeszélés után ők jöttek Budapestre és aláírásra került egy átfogóbb együttműködési megállapodás, ami viszont elsősorban kétoldalú volt, s kevés hangsúlyt kapott az olyan jellegű együttműködés, mint amit a Kelet-Nyugat-Dél Program irányzott elő. Végül is az a nézet kerekedett felül, hogy ha a magyar gazdaság jól teljesít, akkor nincs szükség segélyprogramra. Továbbá, az a nézet kerekedett felül Magyarországon is, hogy a szabad versenyen alapuló gazdaságban azokkal az árukkal kereskedünk Ázsia, Afrika, Latin-Amerika országaiban, amelyek versenyképes áron értékesíthetők.

Korábban soha nem jártam Amerikában, az Egyesült Államokban, és Kanadában, ahová futárút keretében jutottam el. Nagyon érdekes volt, mert láttam azt az országot, amelyről olyan sokat beszéltünk. Találkoztam ismét olyan személyekkel, akik régi ismerősök voltak, mint például Ausztria nagykövete, akivel Canberra-ban voltunk együtt és nagy vadászatokat csaptunk. Találkoztam olyan magyar diplomatákkal, akik elsősorban az MDF színeit igyekeztek csak képviselni. Mennyire érdekes volt látni, hogy mekkora eltérések voltak az MDF kormány által behozott emberek között is – akivel korábban Bécsben találkoztam hivatalos rendezvényen mennyivel hátrányosabb helyzetben volt, mint az a személy, akinek a vacsoráján Washingtonban résztvettem. Utóbbi ügyes, szellemes volt, csak behatárolta mozgását azáltal, hogy „kissé" mint MDF komiszár működött.

Gondolom, nem szükséges részletezni, micsoda élmény volt látni New York-ot, a felhőkarcolóival, az ENSZ palotát, amelynek a falán ott vannak azoknak a magyar diplomatáknak a fényképei, akik a Közgyűlés elnökének, vagy más hasonló tisztségviselőinek a szerepét betöltötték, bármennyire is rosszul eshetett az MDF kormánynak tudomásul venni ezt.

Viszont az idő múlott és eljött 1994. szeptember 1. Nyugdíjazásom napja. Pontosan 43 évet töltöttem a Külügyminisztérium állományában, s mindezt egy főosztályon és az ahhoz tartozó külképviseleteken. Ez hosszú időnek is tekinthető, főleg munkaviszonyban. Úgy éltem, hogy élveztem a munkámat, mert azt láttam, hogy volt értelme annak, amit tettem. Semmit nem bántam meg a 43 évből, bár esetleg voltak dolgok amiket talán jobban, ügyesebben is megcsinálhattam volna. Ki tudja?

A demokratikus kormány részéről azt sem mondták, hogy fapapucs, amikor megkaptam a nyugdíjazásról szóló papírt. Olyan nagyon nem izgatott és ma sem izgat. Életem valahogy úgy alakult, hogy akik igyekeztek nekem ártani, azok sokkal rosszabbul végezték. Szoktam is mondogatni, hogy 43 évet előbb meg kell tudni élni, azután lehet szó arról, hogy ennyi időt egy minisztériumban, s annak is egy főosztályán ledolgozzon valaki. Amikor bekerültem a Külügyminisztériumba és szóba került, hogy kicsi az épület, meg renoválásra szorul, meg nem elég modern, stb, akkor az idősebb kollégák azzal „vigasztaltak", hogy ne izgulj koma, Te innen fogsz nyugdíjba menni. Mennyire igazuk lett!

Több mint 40 éves külügyi-diplomáciai pályafutásom során vezérfonalként vonult végig előttem, hogy a magyar nemzeti érdekek képviselete azt is jelenti, hogy a diplomácia eszközeinek hatékonyan elő kell segíteni az ország gazdasági-kereskedelmi érdekeinek az érvényesítését és az ezzel összefüggő feladatoknak a megvalósítását. Mindig is ellene voltam annak, hogy a külügyi és a külgazdasági kapcsolatok és az ezeket az ügyeket intéző minisztériumok, hatóságok éles elválasztásra, vagy netán szembeállításra kerüljenek. Ez a megfogalmazás korántsem túlzás. Számos alkalommal találkoztam ugyanis meglehetősen képtelen, vagy egyenesen balga nézetekkel és véleményekkel. Olyanokkal, hogy a külügyesek csak elreprezentálják azt a pénzt, amit a külkeresek kitermelnek. És, aki a külkereskedelemben dolgozik az csak vigéc.

Pedig azt láttam számos – nálunk sokkal fejlettebb és gazdagabb -ország esetében, hogy ezeket az ügyeket, a nemzeti érdekeknek megfelelően gyakorlatilag egy kézben tartják és intézik, s ezért a külügy és a kereskedelmi-ipari tárca egy hatékony szervezetet képez. Megvalósul az, amit magamban és nyíltan is mindig úgy fogalmaztam meg, hogy ezek az ügyek azt jelentik, hogy egy cégen belül, különböző íróasztaloknál ülünk és dolgozunk.

Nyilvánvaló, hogy a társadalmi össztermékét nem a külgazdasági kapcsolatok állítják elő, hanem az ipar és a mezőgazdaság. A külgazdasági kapcsolatokon át ezek „csak" realizálódnak. Ugyanígy igaz az is, hogy a történelemben nem ismeretlen, hogy a külkereskedelmi árú-csere forgalom diplomáciai kapcsolatok nélkül is bonyolódott. Viszont az is tény, hogy a külgazdasági érdekek realizálását a diplomáciai eszközei egyre hatékonyabban elősegítik. Így alakult ki az u.n. gazdasági diplomácia, aminek a bevezetését és gyakorlását „csak" olyan országoknál tapasztaltam közvetlenül és hivatali munkám nyomán első kézből, mint Japán, Ausztrália, India.

1967-71. közötti Sydney-i főkonzuli működésem során, a kereskedelmi konzullal együtt közös feladatunk volt elősegíteni a kereskedelmi forgalom növelését, az újabb lehetőségek feltárását, hogy a forgalom 3:1 aránya számunkra kedvezőbbé váljék. Ekkor írtuk alá az első magyar-ausztrál kereskedelmi megállapodást is. Így nem meglepő, hogy kiemelt feladatunk volt a gazdasági-kereskedelmi ügyekkel való hatékony foglalkozás. A sydney magyar főkonzulátus megnyitása gyakorlatilag egybeesett azzal, hogy feltárták Ausztrália mérhetetlen természeti erőforrásait és gazdagságát – vasérc, szén, urán, színesfémek. Erre az időszakra esett Ausztrália fantasztikus bauxit készleteinek feltárása.

Hidegháború ide vagy oda, az ausztrál alumíniumipari szakemberek tudatában voltak annak, hogy Magyarország milyen nyersanyag, műszaki és tudás-anyag hátérrel rendelkezik az alumíniumipar területén. Több alkalommal megkerestek minket, hogy érdemi megbeszéléseket kívánnak folytatni a magyar kollégákkal: a magyar szaktudást üzleti alapon szeretnék igénybe venni és hasznosítani a timföld feldolgozás és az alumínium ipar megteremtéséhez, fejlesztéséhez. A COMALCO és a svájci ALUSWISS több delegációt küldött Magyarországra.

Az ausztrál megkereséseket támogatólag küldtük haza jelentéseinkkel, rámutatva, hogy Ausztrália bauxit készletei milyen hatalmasak, illetve, hogy Ausztrália műszaki fejlettsége alapján az alumíniumipari együttműködés kialakítása ezzel az országgal milyen kiváló referenciát jelenthet az iparilag fejlett országok körében. Azt is hangsúlyoztuk, hogy mivel a magyar és az ausztrál alumíniumipar között óriási mennyiségi és méretbeli eltérésekről van szó, így csak magyar szellemi exportról lehet szó. (Láttam fényképeken ausztrál teherautókat- dömpereket, amelyeket a külszíni bauxit bányában exkavátor rakott meg. A szállító-eszköz akkora volt, hogy a kereke mellett álló gépkocsivezető nem érte el a tengely magasságát. Pedig azokról az ausztrál fiúkról sok minden el lehet mondani, hogy szeretik a sört, a lányokat, a stéket, a szörföt, de azt nem, hogy alacsony termetűek lennének.) A budapesti válaszok mindig semmitmondóak voltak. A COMALCO és az ALUSWISS delegációk pedig rendszerint üres kézzel távoztak Budapestről.

Egy idő után eljutottunk oda, hogy nagy mennyiségben vásároltunk alumínium ingot-ot Ausztráliból, mert az akkor aláírt magyar-szovjet timföld egyezmény értelmében export kötelezettségünk volt a Szovjetuniónak. Ekkor felmerült a 3-as vagy 4-es együttműködés lehetősége – COMALCO, ALUSWISS, HUNGALU és az illetékes szovjet vállalat. Ezt az együttműködést nem a politika és a diplomácia, hanem szakmai szinten lehetett és kellett volna megcsinálni. A diplomácia és a politikai csak javasolhatott és kezdeményezett, de hiába, mert érdemi válasz erre sem érkezett.

Végül, azzal zárták le az ügyet, hogy a magyar alumíniumipar lekötötte a teljes kapacitását Jugoszláviában és Guineában és már nincs lehetősége a COMALCO-ALUSWISS megkereséssel és javaslattal érdemben foglalkozni, illetve az ausztrál féllel a javasolt együttműködést megvalósítani.

Ha valaki veszi a fáradtságot és megnézi, hogy az ausztrál timföld-gyártás és alumíniumipar az ezt követő 20 évben hová jutott, micsoda teljesítményt ért el, azonnal látni fogja, hogy mennyire balga és szűklátókörű volt az a hazai hozzáállás és a magyar gazdaság mit vesztett. Vigasztal, hogy a svájci ALUSWISS-nak nyilván megérte az üggyel érdemben foglalkozni. Igaz, Svájc sokkal nagyobb és szegényebb ország /!/. Szóval, ez a hajó elment!

A TNT nevű nagy nemzetközi szállítmányozási cég, – amelyet Ábeles Péter nevű honfitársunk alapított meg, majd irányított – Sydney-i főkonzuli működésem során előállt javaslatával. (A javaslat ismertetése előtt néhány szót a TNT-ről, ahogy megéltem: Sydneyben ismert volt, hogy Ábeles Péter elzárkózott a magyarok elől. Sokan azzal vádolták, hogy azért, mert ő ekkor már multimilliomos volt, bár csak 1948 körül hagyta el Magyarországot. Miután hallottam, hogy elzárkózott és azt is mondták, hogy ennek politikai okai voltak, ezért nem kerestem meg. Gondoltam, majd jön ő, ha lesz valami ügye velünk. Lett is: vált és új házasságához a magyar törvények szerint is el kellett válnia. Tehát jött: udvarias fogadtatás, ügyének gyors és hatékony elintézése. Annyi idő azért maradt, hogy elmondja, a TNT-nek háromszor annyi kamionja forgalmazott és fuvarozott Ausztráliában számítógépes programok alapján (azaz, üresjárat nélkül) mint a Hungarokamionnak, Európában számítógépes program nélkül, sok üresjárattal. Gurultak kamionjai Dél-Kelet-Ázsiában, valamint az Egyesült Államok nyugati partvidékén. Emellett, az Ansett Airlines 36 utasszállítógépet működtetett Ausztráliában, számos – kimondottan éjszakai szállítmányozást bonyolító – teherszállító repülőgép mellett. Végül elmondta, hogy a TNT-nek hány teherhajója van, amelyek Ausztrália körül járják a tengert, de visznek árut Japánba és a Szovjetunió kelet partjaihoz is.)

Az áruforgalom Európába történő gyorsabb, hatékonyabb bonyolításához új utakat és módozatokat keresnek. Javasolták Csepel szigetén berendezni egy nagy nemzetközi vámudvart, s ideszállítanák Ausztráliából az árut és terítenék Európában. A szállítás út-

ja: TNT hajóval Vlagyivosztokba (Nahodká-ba), onnan a szibériai expresszel, majd magyar vasúton Csepelre, onnan vasúton, repülővel teríteni Európában. Magyarországtól rendelnek és vennének mindehhez mindent: teljes kikötői berendezéseket – darukkal, vontatókkal, s mindenestől – amivel az árut a vlagyivosztoki kikötőben fogadni, átrakni tudják a szibériai expresszre, amely zárt konténerekben szállítja azt Magyarországra. A konténereket szintén Magyarországról rendelik és vásárolják meg, s előzetes számításaik szerint 2.000 darabra lenne szükségük.

Gondolom, a fenti számokból világos, hogy több millió dolláros üzletről volt szó, csak a konkrét megrendelések miatt, nem beszélve a folyamatos együttműködésből származó nyereségről.

Megindult az ausztrál gépezet. Jöttek a üzletemberek Magyarországra és visszatértek nem kis kiábrándultsággal. A budapesti tárgyalások alig hoztak valami eredményt, bár a kereskedelmi konzul és jó magam is igyekeztünk hozzájárulni ahhoz, hogy a kiválasztott magyar partnerek tudjanak arról, miért is keresi fel őket az ausztrál üzletember. Közben befejeződött ausztráliai főkonzuli működésem és végleg hazatértem. A Budapestre látogató üzletemberek pedig felkerestek a Külügyminisztériumban, ahol főosztályvezető-helyettesként dolgoztam: a vállamon elsírták bánatukat. Emlékezetes maradt Rocky György, a TNT egyik tulajdonos-helyettes vezetőjének, Ábeles Péter jobbkezének a látogatása. Részben azt kérte, intézzem el, hogy a magyar kormány hívja vissza az akkori főkonzult, mert ő nem a magyar érdekeket képviseli Ausztráliában. Kitért arra is, hogy az előzetes egyeztetések alapján a TNT javaslata miatt járt számos minisztériumban és intézményben – nagyon változó eredménnyel: még ahol mutattak is érdeklődést, azt nagyon mérsékeltnek találta. Olyan szakmai hely is volt, ahol nemcsak érdeklődést nem mutattak, hanem a magyar partner szállítmányozási kérdésekben nagy szakmai tájékozatlanságról tett tanúbizonyságot. (az illető hölgyről nemcsak úgy nyilatkozott, hogy a MASPED vezetőjeként halvány gőze sem volt a szállítmányozásról, de olyan csúnya és buta, hogy macának sem jó. Hát, hogy nem mentek Ti így tönkre – kérdezte, mire a válasz a pesti vicc volt: ez bizonyítja a szocializmus életképességét!)

Rocky György volt az egyik üzletember, aki korábban még felkeresett Sydney-ben. Bemutatkozásként átadta névjegyét, amire ráírta cége bankjának nevét és számlájának számát is, mondván, ha bankinformációt kívánnék beszerezni, akkor legyen egyszerűbb eljárni. Ez a cég multimilliomos kategóriába tartozott már akkor – jól lehet, Magyarországon csak lényegesen később jelent meg és kezdte meg működését. A cég vezetői sem a szegény ember kategóriájába tartoztak. Így ő azonnal a lényegre tört és magától ajánlotta fel, honnan szerezzek be – ha szükségesnek tartom – bankinformációt. A gyenge pénzű magyar honfitárs, aki üzleti ügyben kért tőlem tanácsot, megsértődött, amikor az iránt érdeklődtem, hogy melyik a bankja, mi a bankszámla száma, illetve amikor közöltem vele, hogy összegyűjtött 30.000 ausztrál dollárjával nem érdemes kizárólag magyar filmeket bemutató mozit nyitni és működtetni. Érveim: vámmentesen importált magyar filmeket a főkonzulátustól nem kaphat, az országba vámmentesen bevitt filmet nem lehet úgy bemutatni, hogy belépődíjat szednek; akármennyi is a bevétele, a multiplex-mozik, amelyek Ausztráliában akkor már működtek, üzletileg megölik.

Mindezt nem hitte el, sértődötten elment. Egy év múlva visszajött, hogy miért is nem hallgatott rám – az összespórolt 30.000 dollár is elúszott.

Sydney főkonzuli működésem során megkeresett az egyik magyar ismerősöm – jó nevű üzletember –, aki beruházóként és építési vállalkozóként működött, s akit amerikai üzleti partnere „biztatott fel", hogy érdeklődjön nálam: Carter elnök volt iskola-társa és jó barátja, aki hallott a Budapesten felépült Intercontinental Szállodáról, annak megfelelő színvonalú és eredményes üzleti működtetéséről. Ezért szeretné tudni, újabb szálloda építés iránt volna-e érdeklődés, mert ő a Sheraton szállodaláncban érdekelt. Vállalná, hogy Budapesten felépíttet és működtet egy Sheraton szállodát, s ehhez kéri közölni, kivel, hol tárgyalhatna. A szokásos szervezési kérdéseket vetette fel. Természetesen távirat haza, választ kérve. Válasz jön – dörgedelem formájában – hogy tájékoztattam-e a kereskedelmi konzult a megkeresésről. Közöltem, hogy természetesen és várom az érdemi választ. Az viszont nem jött, még sürgetések után sem.

Az élet persze ment tovább. Itthon is foglalkoztam üzleti ügyekkel, hiszen a gazdasági mechanizmus 1968. évi bevezetését követően a magyar diplomáciai szolgálatnak is egyik fontos elemévé vált a gazdasági-kereskedelmi érdekek képviseletének és realizálásának elősegítése a diplomácia eszközeivel. Szóval sok minden volt napirenden, mint a jó búcsúban. Indiai üzletemberek azt javasolták, hogy az indiai személygépkocsi gyártáshoz a magyar ipar járuljon hozzá szélvédő és más sekurit üvegből készült termékekkel. Természetesen, termékkel, azaz gépkocsival gondolták kiegyenlíteni a magyar szállításokat. Az elképzelésből akkor üzlet nem lett.

Tucatnyi rémtörténetet írhatnék, hogy Japán részéről hányszor, milyen formában került napirendre a személygépkocsi gyártás, konkrétabban összeszerelés ügye. Ajánlatot tette autósztráda építésre is. Ezekből semmi nem lett. Viszonylag jól ment a számítógép fejlesztése terén kialakult együttműködés, amit az sem zavarhatott meg, hogy a szoftver fejlesztéssel kapcsolatos egyik nemzetközi tudományos konferenciára a magyar szakembereknek nem akartak beutazási engedélyt adni. Többször szóltam a nagykövetnek, hivatalosan is felvetve az ügyet: miután a magyar szakértelem igen jelentős mértékben elősegítette a japán számítógépgyártást – hiszen a szoftver jelentős hányada Magyarországról származott – a vízum megtagadása kellemetlen kihatásokkal járna.

Végül meglett a beutazási engedély és a szakembereink kiutaztak. Mondanom sem kell, hogy a szakembereket személyesen soha nem láttam. Az viszont sokkal kellemetlenebb volt, amikor amerikai részről tettek panaszt, hogy a COCOM-listás számítógépeket, amelyek Japánon keresztül jutottak be az országba, melyik hivatalban, hányas számú irodákban működtetik. Hát, ez ciki volt, de szerencsére nem nekem kellett eljárni.

Számos alkalommal kellett foglalkoznom Japánból felvett magyar állami kölcsönök és hitelek ügyével is, elsősorban annak kapcsán, hogy Magyarországot az adósok melyik kategóriájába sorolják Japánban. Mondanom sem kell, a cél az volt, hogy jobb besorolást kíséreljünk meg elérni Magyarország részére. Volt amikor ez sikerült!

Ausztráliai nagyköveti működésem során is volt szerencsém több sikertelen üzlet ügyhöz: A főkonzuli működés idejéből személyesen jól ismert Don Dunstan, Dél-Ausztrália főminiszterének államtitkára megkeresett: főnöke utasítására tárgyalni kíván velünk. A megbeszélés célja előkészíteni a tartományi miniszterelnök magyarországi utazását, mert több száz darab, városok közötti közlekedést lebonyolító, középméretű Ikarusz buszt terveznek rendelni és vásárolni. Hát bizony ez nagy hal: távirat haza az érdeklődésről, választ kérve egy meghatározott napra, amikor az államtitkár Adelaide-ből Canberrába utazik, hogy személyesen tárgyaljunk az ügyről, az utazás előkészítéséről. Az eddigi lépésekről természetesen egyeztettem a sydney kereskedelmi konzul asszonynyal, akivel abban is megállapodtunk, hogy azon a napon ő szintén Canberrába jön.

Ők megérkeztek, csak válasz nem jött Budapestről. Az „illetékes elvtársak" elszámították magukat, ugyanis a 10 óránYi nyári időeltolódást nem vették figyelembe. Ha egyáltalán ez volt a valós ok. De mindegy lett volna, ha csak a normális 9 órás időeltoló-

dást számolják, hiszen a kért nap helyett a válasz Budapestről csak következő nap reggelén érkezett meg. És micsoda mellébeszélés volt ez a válasz! Érthető, hiszen akkor Ausztrália ügyeit a Külügyminisztériumban az ázsiai szocialista országokkal foglalkozó főosztályon intézték, ahol a nem szocialista Ausztráliában nem láttak perspektívát!

Persze, hogy az üzletből nem lett semmi. Szerencsére nagy sértődés nem volt, amit abból mértem fel, hogy Dunstan-nal még számos alkalommal találkoztam és vállalta a magyar kiállítás megnyitását is Adelaide-ben.

Változott az idő, múltak az évek, de nem csökkentek az ausztrál kezdeményezések: az ausztrál kormány hivatalosan meghívta a Pártközpont hatáskörébe tartozott vezetőképző igazgatóját hivatalos látogatásra Ausztráliába. Az igazgató megérkezett Ausztráliába és nagy örömömre szolgált, hogy elkísérhettem több nagyvárosban. Az egyik ilyen nagy város Adelaide volt, Dél-Ausztrália fővárosa. Ott többek között azt a gyárat látogattuk meg, amely a csöpögtető öntözéshez használatos berendezéseket gyártotta. Természetesen elmondták, hogy a rendszer hatékony működtetéséhez milyen műszaki berendezések szükségesek, amelyeket a gyárban állítottak elő.Különösen érdekes volt azt végighallgatni, hogy az igazgató ausztráliai meghívásának mi volt a valódi oka: Magyarország jó politikai kapcsolatokkal rendelkezik az arab országokkal, amivel Ausztrália nem büszkélkedhet. Viszont, Magyarország, amelynek szintén vannak bizonyos és jó tapasztalatai vízgazdálkodási téren, még nem rendelkezik azokkal a jól bevált műszaki újdonságokkal, amelyeket ez a gyár állít elő. Például, a csöpögtető öntözéshez használt automata rendszerek és öntöző-fejek. Tudják, hogy műanyag csöveket Magyarország is állít elő jó minőségben.

Javasolták, hogy közösen lépjünk fel a száraz Közel-és Közép-keleti országokban, mint az arab országok, Irán, stb. és törekedjünk a modern öntöző rendszerek értékesítésére. Ehhez Ausztrália adja a könnyebben és így olcsón szállítható modern műszaki berendezéseket, Magyarország pedig az egyéb berendezéseket, valamint a viszonylag nehezebb csőrendszereket, amelyek a földrajzi elhelyezkedés következtében Magyarországról lényegesen olcsóbban szállíthatók, mint Ausztráliából. Mindez ausztrál ötlet, elképzelés, javaslat. Üljünk le és tárgyaljunk ezekről. Mint nagykövet – mondanom sem kell – lelkesen támogattam azt, hogy legalább beszéljünk, tárgyaljunk erről az ausztrál felvetésről. Azt sem kell mondanom, hogy soha nem kaptam választ a fentiekkel kapcsolatos elgondolásra, javaslatomra. Így az ausztrál fél sem, ami számomra azóta sem jelent vigaszt.

Új-Zélandról tettem már említést a szőnyeg-gyártási együttműködésre irányuló megkeresésük kapcsán. Hallgattam eddig több más kezdeményezésről, amelyeket itt és most célszerű említeni.

Közelgett a moszkvai olimpia, ami ötleteket adott új-zélandi üzletembereknek, köztük az egyik magyar ismerősnek. A moszkvai olimpia mackó- emblémájával díszített, közösen gyártott pamut pólóingeket hozzunk forgalomba. Kiszámították, hány ezer sportoló vesz részt a moszkvai olimpián Nyugatról (iparilag fejlett országokból, dollárban fizetők), Keletről (a volt szocialista országokból, rubelben fizetők), Délről (az u.n. harmadik világból vegyes pénzben fizető vásárlók). Mindezt úgy is, hogy hány látogató-turista, néző vesz majd részt a különféle eseményeken. Összességében, hány ezer pólót kell gyártatni, hogy az igényeket reálisan ki lehessen elégíteni, mégpedig a valóban fizetőképes vásárlók igényei szerint.

Nyilvánvaló, hogy ezt a nagykövet nem döntheti el. Tehát haza kell küldeni az új-zélandi számításokat, kérve, hogy a megfelelő minisztériumoknak juttassák el az elképzelést és az érdemi válaszát vagy a nagykövetség útján, vagy egyesen a javaslatot tevőnek küldjék meg. Mondanom sem kell, hogy sem a nagykövetség, sem a javaslatot tevő nem kapott választ. Ugyanígy járt az új-zélandi üzletemberek másik csoportja is. Ők is hallottak a fejlett magyar alumíniumiparról, a szocialista országokban megindított lakásépítési programokról. Ezért javasolták, közösen kezdjünk gyártani egy új-zélandi találmány és eljárás szerinti tetőfedő elemet, amihez a magyar ipar a nagyon vékony alumínium lemezt szállítaná, illetve adná. A teljesen biztos víz-és hőszigetelő tetőfedő elemek az építkezést is meggyorsítják, mert a kis méretű cserép, vagy pala helyett egy-egy négyzetméter nagyságú elemet lehet beépíteni. Mellékelték a filmet is, hogy a javasolt tetőfedő elem miként néz ki az USA-ban hóban-fagyban, illetve a trópusi nagy esőzuhatagban. A magyar illetékeseket ez sem hatotta meg, legalább annyira, hogy azt mondták volna, bocsánat uraim, az ügy nem keltette fel érdekelődésünket.

Így került a magyar diplomáciai szolgálat nagy keresztútra: a gazdasági vezetés elvárta, hogy a diplomácia sajátos eszközeivel hatékony támogatást nyújtson a gazdasági-kereskedelmi érdekek érvényesítéséhez. Ha ez sikerült, akkor „herdálta" a pénzt, mert a magyar ipari, mezőgazdasági háttér nem gazdaságosan termelt – és a diplomáciai szolgálat a ráfizetéssel termelt áruk exportját segítette elő.

Ha nem sikerült hatékonyan támogatni az érdekek érvényesítését, és az üzlet nem jött össze, akkor a nagykövet volt hülye, és akkor az volt a baj, hogy a remek alkalom elszalasztódott.

És amikor mindezt kérdésként és problémaként felvetettem, bátorkodtam érdeklődni, hogy mi is a valódi helyzet, hát akkor az volt a baj. Tanácsolták, ne azt firtassam, hogy mikor, hogyan gazdaságos az ügylet, hanem hajtsam végre az utasítást. Az igaz, hogy nem a diplomáciai szolgálat tagjainak, akár a nagykövetnek a feladata megállapítani, hogy tényleg mikor gazdaságos egy-egy ügylet – ez vállalati hatáskör. Viszont, ha nem gazdaságos, akkor miért a diplomáciai szolgálatot nyúzzák, hogy az ügylet jöjjön létre és ha megtörtént, miért a diplomáciai szolgálatra kívánják ráhúzni a vizes lepedőt, mert nem gazdaságos az üzlet, hanem az állami támogatás révén ráfizetéses.

Azt reméltem, hogy az 1990. évi rendszerváltozás után javulni fog a hozzáállás és eredményesebben vesszük az akadályokat. Sajnos – megint – csalódtam: akkor nyugatnémet üzletember felvetette, nem érti, hogy Magyarország miért vonul ki olyan látványosan a szovjet piacról, ahol a magyar buszok, élelmiszeripari termékek, mint konzervek továbbá gyógyszerek, gyógyászati eszközök és számos más termék annyira bent van. Kár feladni ezeket a pozíciókat, mondta. Még akkor sem érdemes, ha vannak átmeneti, ideiglenes problémák, nehézségek, érvelt. Mivel hivatalos vacsorán hangzott mindez el, beszámoltam ezekről a helyettes államtitkárnak, aki utasított, hogy a Külkereskedelmi Minisztériumnak továbbítsam az NSZK üzletember véleményét. Ezt megtettem és egyszerű választ kaptam: az orosz piacnak nincs pénze, nem szállítunk. Gondolom, a Stadler-ügy után nincs értelme mással érvelni, hogy az akasztói vállalkozónak mennyire megérte szállítani és neki milyen jól fizettek az oroszok, az ukránok.

Ugyanez a helyettes államtitkár a rendszerváltozás után fogadott egy szingapúri delegációt, amely felajánlotta, Szingapúr minden segítséget megad ahhoz, hogy Magyarország Kelet-és Közép Európa bankárközpontja lehessen, svájci szinten. Ehhez a számítógépes parkot, azaz a hardvert, valamint a szoftvert egyaránt biztosítják, s a gépek megfelelő kezelését, használatát betanítják akár itt, akár náluk. Mindezt a magyar bankárok egyszerűen „zsebre teszik", hiszen kiváló szakemberek, s csak a technikát kell megfelelő szintre hozni ehhez.

Elhangzott az ajánlat, válasz semmi. A magyar helyettes államtitkár készült viszontlátogatásra Szingapúrba. Tudta, hogy nagyon jól ismerem ezt a helyet, sokszor jártam ott, számos személyes jó ismerősöm van. Felkért, segítsek a felkészülésben, s többek között abban, hogy mit válaszolhat a fenti szingapúri ajánlatra. Felhívtam a bankár szövetségtől az egyik vezető beosztású személyt, aki a Külügyminisztériumból került oda. Válasza megdöbbentett – részben semmire nem emlékezett a szingapúri ajánlatból, másrészt feltette azt a kérdést: egyáltalán kell ez nekünk, jó ez nekünk?



Kényes témák (Fizetés, öltözködés, alkohol)

A külföldön dolgozó diplomaták jóval magasabb fizetés kapnak, mint a hazai átlag és mint a külügyminisztériumban dolgozó kollégáik is. Sőt, egyes országokban a külügyminisztérium munkatársait a hazai köztisztviselői fizetési lista közepe táján, vagy annál lejjebb találják. A Magyar Külügyminisztérium esetében ez pontosan így volt, mert az a faramuci nézet dívott, hogy a legközelebbi kihelyezése során, külföldön majd ismét „megszedi magát". Ez nagyon balga és irigy hozzáállás, hiszen a diplomata munkatárs nem azért kapja a magasabb fizetést, hogy megszedje magát, hanem azért, hogy kellő színvonalon és méltósággal tudja képviselni országát.

A középszerű magyar fizetések is sok irigységre adtak okot. Ennek ellenére találkoztam olyan esettel is, amikor nagyköveti megbízatásra kiszemelt és felkért személy – a 60-as években – nem vállalta el ezt a munkát. Feleségével együtt ketten forintban itthon többet kerestek, mint amennyi külföldön a nagyköveti fizetés lett volna. Arról nem is szólva, hogy hazatértük után eredeti szakmai munkájuk már nem lett volna a régi: ugyanis gyógyszeripari kutató mérnökök voltak, s már a 60-as években sem engedhették meg maguknak a 4-5 év kisesést. Hát akkor mi lehet ma?

Még az Akadémia hallgatója voltam, amikor Germanusz Gyula és Rásonyi László professzorok több alkalommal is kifejtették, és személyes tapasztalataikkal alátámasztották azt a nézetüket, hogy a hazainál lényegesen magasabb lesz a fizetésem külszolgálat során, de lényegesen több és más jellegű kiadásokkal. Valójában ez sem fog elegendőnek bizonyulni, mert mindig lesz újabb és újabb kiadás. Ezzel szemben itthon, a meglehetősen szűkösebb keretek között is megélek, és viszonylag jól vagyok. /Ha hiszik, ha nem, diplomás emberként, két állami nyelvvizsgával a tarsolyomban a havi fizetésem az 50-es évek elején alig volt több 1.300 forintnál. Sok ismerősöm nem hitte el, hogy egy olyan elegáns helyen, mint a Külügyminisztériumban ennyire alacsony legyen egy kezdő diplomata munkatárs fizetése./ Germanusz és Rásonyi professzorok külön felhívták a figyelmem több tényezőre: megfelelő megjelenésre, azaz öltözködésre, továbbá az alkohol, valamint az anyagiasság veszélyeire. Utóbbit röviden elintézem: becsülete és tisztessége az embernek csak egy van, akár sok, akár kevés a pénze. A becsületet nem szabad kockáztatni és eljátszani.

Mindemellett magam szereztem sajnos „gazdag" tapasztalatokat, amelyekből csak röviden az egyik: „menő-manó" Budapestről kiérkezik a 60-as években abba az országba, ahol éppen szolgálatot teljesítettem. Meglehetősen feltűnően előadja, hogy neki már megvan a családi háza, nyugati kocsija, balatoni nyaralója és most is éppen azon fáradozik, hogy grundoljon valamit. Lekicsinylően szól azokról, akiknek még lakásuk sincs és a havi fizetéséért gürcölnek. Szóval, ő maga a szerénység mintaképe. Furcsa volt, de hát istenem, mennyire tökéletlen volt a teremtés!? Ez azt követően bizonyosodott be, amikor hazaért. Ferihegyen a vámosok felkérték, vegye le a külországban varratot szép új bőrkabátját, majd a zakóját. Ezeknek a béléseit felvágták és – Teremtőm! – mit találtak ott: válogatott szép és drága férfi-női karórákat, részben nemes fémből. Úgy emlékszem, voltak közöttük szép és drága karkötők is. „Menő-manó-„t ugyanis azzal a feladattal utaztatták ki, hogy látogassa körbe a fontosabb üzleti partnereket és vállalata „jó

szándékának" kifejezéseképpen adja át a különböző személyeknek az egyes ajándéktárgyakat. (Azaz, akkori kifejezéssel élve az „alkotmányos költség", ma kenőpénznek nevezett jutalék előlegét rója le.)

Feltételezem, hogy valaki már szagot fogott, amikor kiutaztatták, és tételesen felírták, hogy ki melyik számú órát kapja. Így amikor a kabátból előkerültek a drága órák és egyebek, túl sok vitára, avagy félreértés tisztázására nem volt ok, de lehetőség sem. „Több év" lett az ügyből, aminek az volt a lényege, hogy ott nem élvezhette a nagy nyugati kocsit, a családi házat, és a többit, amelyek a bírósági végzésben is szerepeltek

Ha valaki azt hiszi, hogy ez mindennapos jelenség volt, nagyon téved. Soha nem fogom elfelejteni, amikor az Ikarus képviselője Indonéziában feldúltan felkeresett, és megmutatta, hogy annak a személynek, aki a 350 magyar autóbusz vásárlását indonéz részről intézte, vállalata karácsonyi ajándékba küldött egy kulcstartót, amelyben volt rövid centiméter és kis elemlámpa. Tanácsot kért, hogy ezt átadja-e, mert tart attól, hogy kiröhögik. Nagy választási lehetőség nem volt, amit később megerősített, amikor elmondta, hogy az illető a Mercedeséktől egy kocsit kapott karácsonyi ajándékba- s attól kezdve az indonéz cég Mercedes buszokat vásárolt.

Szóval, amiket a professzorok elmondtak az öltözködésről és megjelenésről, korántsem voltak alaptalanok, mint ezt később magam is láthattam. Azt hiszem teljesen mindegy, hogy trópuson, vagy mérsékelt égövi éghajlaton, avagy zord időjárású országban teljesít szolgálatot egy diplomata. Trópuson ugyan könnyebb szövetből készült ruhát viselhet, de naponta esetleg kettőt is szükséges felvenni, nem szólva az ingekről, amikből kettő-három könnyen elfogy. Mérsékelt égövön, vagy zordabb időjárás mellett, más-más öltözékre lesz szükség, beleértve esetleg egy-egy jóval drágább ruhadarabot, mint például egy szép bundát, avagy a jó minőségű téli kabátot, városi bundát, és hasonlókat. Azt hiszem messze nem arról van szó, hogy „a ruha teszi az embert" – de az tény, hogy a megfelelő megjelenés a diplomaták esetében igen fontos. Mind abban az értelemben, hogy a fogadó országban azok a személyek, akik kapcsolatba kerülnek egy-egy diplomatával első látásra olyan benyomást szerezzenek, hogy kiegyensúlyozott személlyel találkoztak, akinek a megjelenése is tükrözi a szilárd hátországot és a szilárd jellemet.

Az öltözködés terén is fontosak az arányok, valamint a koordináltság, mind a stílusban, mind a színekben. Az európai hagyományos stílusok - személyes tapasztalataim szerint - a világban mindenütt elfogadhatóak. Korántsem arról van szó, hogy egy diplomatának csak a legszebb, legdrágább holmikat kell és szabad viselnie. Viszont amit visel, nyújtson olyan képet, amivel bizalmat ébreszt maga iránt. Láttam olyan diplomatát, aki a világ legdrágább cuccait viselte és jóformán nyílt nevetség tárgyává tette magát. Hadd ne nevezzem meg, hogy mely országból származott. Mindössze annyit árulnék el róla, hogy országa sokáig volt az egyik európai ország gyarmata. Az illető személy a függetlenné válás után hirtelen diplomáciai pályára került és „kiöltözött" – színek és stílusok olyan kavalkádját állította elő, amivel a diplomata kollégákat egyenesen megdöbbentette. Persze nem szóltak neki, csak a háta mögött nevették ki. A fogadó ország polgárai nem sokat törődtek vele, illetve kinézetével, mert nem európai viseletben jártak.

Hogy mennyire figyelő szemek lesik azt, hogy ki mit visel? Soha nem fogom elfelejteni, amikor két nyugat-európai kis ország nagyköveteinek feleségei egymáson „köszörülték" nyelvüket: „milyen szép ez a kis kosztümje drágám" – mondja az egyik feleség a másiknak, majd hozzáteszi – „és mennyire jól áll magának, s hogy mennyire tud vigyázni rá!" Nos, vajon hány alkalommal látta a másik nagykövet feleségét viselni az adott ruhadarabot. És ha ők egy táborba tartoztak, azaz NATO országok nagyköveteinek a feleségeiként figyelték egymást, akkor mennyire figyelhették, hogy a szocialista nagykövetek feleségei mit és hogyan viseltek? Őket pedig nem volt nehéz megfigyelni, mert egy-egy diplomáciai rendezvényen – kevés kivételtől eltekintve leginkább a szovjet nagykövet felesége köré csoportosulva álldogáltak és nyelvi problémák miatt maguk között is alig beszélgettek.

Volt olyan nézet, amely a formaruhákat, majd a nemzeti viseletet, továbbá diplomata egyenruhát igyekezett előtérbe állítani, azaz, hogy a diplomaták zsakettben, országaik jellegzetes viseletében, illetve egyenruhában jelenjenek meg. Az sem igaz, hogy ez teljesen lekerült volna a napirendről, mint ahogy az sem igaz, hogy általánossá válhatott volna. Számos ország diplomatái viselik a megszokott európai stílusú öltönyöket, s alkalmanként nemzeti viseletüket: gondoljunk például indiai diplomatákra, legyen az nő vagy férfi. Hány alkalommal láttam, hogy Krishna Menon a híres indiai diplomata az ENSZ-ben hivatalos felszólaláskor nemzeti viseletben volt, majd az esti fogadáson öltönyben jelent meg. A szovjet diplomácia meghonosította a diplomata egyenruhát, de ezt leginkább egy-egy hivatalos alkalommal viselték, máskor öltönyben jelentek meg. Angol diplomaták esetében több helyen és alkalommal láttam, hogy míg a nagykövet és a beosztottak zöme öltönyt viselt, a skót származású munkatársak skót szoknyában jelentek meg. Gyors változásokra került sor az elmúlt 50 év során az öltözködés tekintetében is. 1956-ban Indiában, ebben a meleg trópusi országban a megbízólevél átadásakor zsakett volt az előírt viselet. Néhány évvel később ezt megváltoztatták és a sima sötétkék öltöny lett a megfelelő forma ruha erre az alkalomra. A meglehetősen „laza" Ausztráliában és Új-Zélandon még a 70-es évek közepén is zsakettet viseltem a megbízólevél átadásakor.

Mindkét országban kedvelték a laza öltözéket és számos rendezvény meghívója az öltözködést illetően úgy szólt, hogy „sportos viselet", vagy „nem hivatalos öltözék". (Rossz májam nem engedi meg elhallgatni, hogy ez menyivel költségesebb volt, mint a szmoking – egy-egy szép sportos ingért nem egyszer 40-50 dollárt fizettem.) Sokszor gondoltam arra, amit az említett professzorok mondtak és a lelkemre kötöttek, különösen amiatt hogy, a magyar diplomata fizetések meglehetősen kedvezőtlenek voltak Ázsiában. Mondván, hogy ott alacsonyabb az ár-és az életszínvonal, azaz bizonyos értelemben sokkal kevesebbet kell és lehet költeni, mint az iparilag fejlett országokban. Középszerű szinten mozoghattunk, ami az öltözködést és általában a megélhetésünket illette. Az is igaz, hogy ebből a fizetésből viszont meg tudtuk engedni, hogy legyen több helyi alkalmazottunk, akiknek a munkabére összehasonlíthatatlanul alacsonyabb volt, mint a hasonló munkaerőé valahol Nyugat-Európában. Míg nyugat-európai fővárosokban egy-egy diplomáciai rendezvény – leginkább vacsora – után a magyar feleségeknek kellett elmosogatni, addig az ázsiai országok jó részében ezt elvégezték a helyi alkalmazottak, akiket általában meg tudtuk fizetni.

Ami meglehetősen elszomorító volt az ázsiai országokban biztosított fizetésekkel kapcsolatos hazai felfogásban és gyakorlatban: a legutóbbi külszolgálat után külföldön vásárolt nyugati gépkocsi általában azért került eladásra, hogy abból kipótolja az elhasználódott ruhaneműt és újabb kihelyezés előtt az eladott gépkocsi árából ismét felöltözzön. Mert volt ugyan u.n. beruházási összeg, ami arra volt elegendő – legalábbis saját esetemben – hogy varrassak egy öltönyt és két kismama ruhát. Utána, újabb kihelyezés előtt már csak kiegészítés járt – mindössze néhány ezer forint. Az sem volt elhanyagolható szempont, hogy mindezért a „nagy pénzért" mekkora irigységet kellett elviselni, főleg a nőknek. /Kétségtelen, hogy a külföldi fizetés lényegesen magasabb volt a

hazainál, de nem volt összehasonlítható a nyugati diplomaták fizetésével, még akkor sem, ha sokkal meghaladta a többi szocialista ország diplomatáinak a fizetését. Pedig mi sem dolgoztunk sokkal rosszabbul, mint a nyugati diplomaták. Igaz annyival jobban sem, mint számos más szocialista ország diplomatái./ Viszont itthon a dolgozó feleségek sok esetben azért nem kaptak a Külügyminisztériumon kívüli munkahelyeiken rendes fizetést, mert a férjük úgyis jól fizetett diplomata, s ezért a feleségnek nem kell annyit fizetni, vagy a fizetésüket emelni, mint a többi női munkatársnak. Az nem számított, hogy milyen munkát végeztek, és tudtak végezni több országban szerzett gazdag és jól hasznosítható tapasztalataik alapján.

Az anomáliák kapcsán még nem ejtettem szót arról, hogy mennyire kedvezőtlen volt a szocialista országokban dolgozó magyar diplomaták fizetése, hiszen ezek szocialista pénzek voltak. Ez is bizonyos feszültség forrása volt, hiszen ha volt is rubele, forintja tekintélyes mennyiségben, azért nem kapott nyugati gépkocsit, rádiót, televíziót. Annak érdekében, hogy ezek a munkatársak is hozzájussanak hasonló fogyasztási cikkekhez, a nyugati relációkban dolgozók illetményéből egyre növekvő mértékű hányadot kezdtek levonni, hogy ebből is elősegítsék javítani a szocialista országokban működő magyar diplomaták fizetésének kemény deviza hányadát.

Hogy mekkora viták voltak? Leírhatatlan. A legjobb az volt, amikor az egyik kolléga felszólalt, hogy túl nagy ügy kerekedik a fizetések deviza hányadáról, a nyugati értékű vásárlóerőről. Azért is értelmetlen ez a vita, mert a nem túl távoli jövőben úgyis a klíring rubel lesz az általános fizetőeszköz. Azt hiszem, ez nem teljesen vált be!

Külföldön a diplomaták egymás között nem szokták a fizetéseket megbeszélni, mert ez „belügy". Amikor Indiába kihelyeztek, kezdő fizetésem a feleségem után járó pótlékkal együtt 2.200 rúpia volt. Amikor befejezem a delhi magyar követségen teljesített szolgálatot, és feleség, valamint két gyerek után járt a családi pótlék, fizetésem már „felszaladt" az 1.400 rúpia csillagászati magasságú összegére. Igaz, ehhez a rúpia összeghez kaptam itthon havi 600 forint körüli kiegészítést. A kettő messze nem állt arányban.

Az illetmények tekintetében két másik jellegzetes problémát abban láttam, hogy a nagyköveti fizetések részben nagyon elmaradtak más országok nagyköveteinek fizetéseitől, s nem csak az iparilag fejlett nyugat-európai országokról van szó, hanem az ázsiai, afrikai, latin-amerikai országok tekintetében is ezt tapasztaltam. Másrészt igen jelentős volt a magyar diplomáciai szolgálatban biztosított illetmények különbözősége a nagykövetek és a munkatársak között. A nagyköveti illetmény után következő fizetés mindösszesze 60 százaléknyi összeget ért el. Jellemzésül: amikor Indonéziában, a dzsakartai nagykövetségen, mint III. titkár dolgoztam, havi fizetésem 60 angol font volt. (Igaz részesültem olyan juttatásban, mint lakás, ami után akkor már nem vontak le olyan nagy összeget, mint korábban Indiában.) Az egyik ázsiai ország budapesti külképviseletének adminisztratív munkatársának havi fizetése ugyanebben az időszakban 280 angol font volt, lényegében hasonló juttatásokkal, mint, amikben én részesültem.

Persze, aki hivatásának tekinti ezt a pályát, az nemcsak a pénzért dolgozik. (Hát hogy nézne ki a mai magyar egészségügy, ha az orvosok és ápolók csak a pénzért dolgoznának!?) Szóval, nem feltétlenül szükséges sem a vámszabályokat megsérteni és feketézni, amit olyan sokszor láttam. Főleg annak kapcsán, hogy az illetők végül is, előbb-utóbb, de rendre lebuktak! (És ennek milyen politikai kihatásai voltak: az egyik kis latin-amerikai ország képviselője az ENSZ-ben igen nagy hangon, magas C-vel érvelt 1957-ben a Kádár kormány ellen. Nagykövete az egyik ázsiai országból gépkocsival átutazott a szomszédos országba. Ebben nem lett volna semmi rendkívüli, ha a határnál gépkocsijában nem találtak volna kiépített rekeszeket, s azokban több kiló aranyat, amit át szeretett volna csempészni a határon. Az meglehetősen ritka, hogy nagykövetek gépkocsiját annyira alapos vámvizsgálatnak vessék alá, hogy rekeszeket keressenek, azaz nyilván valaki előre jelezte, hogy lesz mit és hol keresni. Megtalálták, amit kerestek. Állítom, hogy annak az országnak a kormánya, ahol ez a nagykövet szolgálatot teljesített és ahonnan az aranyat akarta kicsempészni, azért is foglalt mérsékeltebben állást az ENSZ-ben a magyar kérdés kapcsán, mert ilyen eset történt vele és sértve érezte magát a csempészés miatt. A fizetés kiegészítésének ez a módja nem igen válik be, előbb-utóbb még a kis stiklik is kiderülnek.

A diplomaták aktív társadalmi életet élnek, igen gyakran járnak fogadásokra, vacsorákra, ebédekre és más társadalmi összejövetelekre (kiállítások, filmfesztiválok megnyitása, hangversenyek). Szóval ezekre az eseményekre megfelelően fel kell tudni öltözködni – például a női estélyi, vagy koktél-ruhához nem illik a „lóetető zabos táska" vagy retikül. Ezeken a rendezvényeken ráadásul még italt is felszolgálnak. Ez persze lehet hűsítő és alkohol egyaránt.

Már ebből kezd kialakulni egy olyan kép, hogy inni kell! Mert ugye egy-egy ebéden vacsorán van aperatív (egy-két pohár rövid ital, whisky), a leveshez víz vagy sör, az előételhez fehér bor, a sülthöz vörösbor, a desszerthez-pohárköszöntőhöz pezsgő, a kávéhoz konyak – hát ez bizony egész hosszú lista. És ezt mind végig kell inni!?

Tegyük hozzá, hogy a külszolgálat során a diplomatákat vám-és adókedvezmény illeti meg, azaz a rendesnél lényegesen olcsóbb áron jutnak hozzá az italhoz. Abból a fizetésből, amely azért csak-csak jóval magasabb a hazai átlagnál. Hát szóval, gyakran van ebéd, vacsora, ahol italt is felszolgálnak, meg az ital meglehetősen jó, vagy akár egészen olcsó áron beszerezhető, ... hát akkor igyunk. Mert az ital az bizony munkaeszköz.

Meg egy nagy frászt! Avagy akár egy dupla frászt!

Az ital nem munkaeszköz, s korántsem kötelező fogyasztani! Ezt a leghatározottabban állítom nem csak „elvi alapon", mert ezt tanították – utalok Germanusz és Rásonyi professzorok szavaira, hanem mert több száz, vagy ezer ebéden vacsorán, fogadáson, koktélon és hasonlókon vettek részt. S ezeken mindig volt ital. Sok sok és igen finom, ízletes ital – alkoholos és üdítő egyaránt. Soha egyetlen egy alkalommal sem csavarták hátra a kezem – amikor már nem kértem alkoholos italt, hanem csak egy pohár ásványvizet – hogy nekem még néhány pohár bort, whiskyt, vagy sört meg kell innom. Soha fegyvert nem fogtak rám, hogy még igyak alkoholos italt, hanem udvariasan felszolgáltak hűsítőt, ásványvizet. Azt hiszem, „menetközben" kiderült, hogy bizony szívesen elfogyasztok egy-egy pohár bort, vagy akár pezsgőt is, Romuló filippín külügyminiszter szökőkútjából, de ettől még nem kell az embernek alkoholistává válnia. (Bár engem is megvádoltak egyszer írásban, hogy szeretek italozni – s aki ezt elkövette az alkoholtól már régen az árnyékvilágba került.)

(Erről jut eszembe: mi a különbség a diplomaták és a lovak között? Részben semmi, mert mindkét kategória állva eszik. Viszont, igen is van egy nagyon nagy különbség: a ló tudja, mikor kell az ivást abba hagyni!)

Azok a diplomaták, akik az italhoz fordultak egyszerűen pótcselekvést végeztek :valamilyen kudarcukat, sikertelenségüket, tehetetlenségüket igyekeztek leplezni, vagy elfojtani. Volt olyan kollégám, aki igen tehetségesnek ígérkezett, s az alkohol miatt lett öngyilkos. Valamint jó eset volt a manilai kirándulás az alkoholista kollégával, aki szintén igen tehetséges volt és sokat ígérő diplomata munkatársként kezdte el életét. Valahol ő is megroggyant, majd az alkohol végzett vele. Miután minden ember más, így nehéz receptet találni. Könnyebb azoknál az egyéneknél, akik arra való hivatkozással akar-

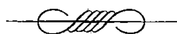
tak az alkoholizmusba menekülni, hogy nehéz számukra ez a szakma és frusztráltságukat igyekeztek a pohár gyakori emelgetésével áthidalni.

Cinikus vagyok, amikor azt írom, hogy a kérdés az, mi van a pohárban? Milyen jó és találó a kérdés angolul, hogy „kérsz egy italt? Igen, egy pohár narancslét" – hangzik a válasz. Senki nem lepődik meg, hogy nem konyakot, whisky-t és hasonlókat. Mert a narancslé is ital, akárcsak az ásványvíz, egy szelet citromkarikával.

Szóval, a diplomáciai munkában az ital, az alkohol egyáltalán nem munkaeszköz, mint ahogy az élet számos más területén sem az. A feszültségnek nem oldószere – s ezt azért merem így leírni, mert számos esetben találkoztam olyan nézettel, amely ennek szerette volna a túlzott alkoholfogyasztást beállítani.

Meg kell mondanom, nagyon is egyetértettem azzal az intézkedéssel, amely megtiltotta, hogy a Külügyminisztériumba ital bevihető legyen, és ott fogyasztásra kerülhessen. Mert úgy kezdődött, hogy a külföldi vendégeket – a kávé, vagy tea mellett – megkínálták. Megkínáltam magam is, valami magyaros itallal: barack, vagy szilvapálinka. Ez bevett gyakorlat volt, csak „elterjedt" – szó sem volt külföldi vendégekről. Szokás volt, külföldi kihelyezéskor, hogy indulás előtt az utazó kolléga búcsúzott az itthon maradt kollégáktól – ehhez vitt, vagy a büfében vásárolt italt. (Egyszer magam is megjártam: annyira elbúcsúztam, hogy már nem is voltam a helyszínen, ahol az egyik kolléga és kollegina tovább maradtak és alaposan leitták magukat. Miután én már hazamentem, hiszen néhány órával később már a repülőn ültem, senki sem szólt elmarasztalóan, hiszen arról nem tehettem, hogy a megmaradt italnak annyira nem tudtak ellen állni. Őket állítólag nagyon letolták.)

Azt hiszem menet közben számos példát adtam arról, hogy nemcsak szocialista, hanem, nyugati, valamint fejlődő ország diplomatái mennyire el tudták engedni magukat az itallal, ami – ismét hangsúlyozom – nem munka-eszköz. Bármennyire is szeretnék egyesek esetleg így beállítani, ez nemcsak téves, hanem rosszindulatú és ártalmas beállítása a dolgoknak. Azt is hangsúlyozom, nemcsak hogy nem munkaeszköz, hanem semmi köze nincs ahhoz a kifejezéshez, amit úgy neveznek, hogy reprezentáció. Azért térek ki erre is, mert találkoztam olyan megközelítéssel is: reprezentálnod kell, amihez jól kell bírni az italt. Az igaz, hogy egy diplomatának mindig, minden körülmények közepette reprezentálnia kell, de nem azzal, hogy hány pohár bort, sört, vagy egyebeket tud legurítani. Azzal kell reprezentálni, hogy úgy él, dolgozik, úgy néz ki és a minden napok során úgy viselkedik, hogy ezek révén is kedvező képet nyújt országáról, népéről.



Ausztráliai főkonzuli és nagyköveti működésem során hivatali tevékenységünk egyik fontos eleme volt a vízum kiadás. Elsősorban a főkonzulátus, de később a nagykövetség is nagyszámban adott ki beutazási engedélyeket, felét magyar, vagy magyar származású személyeknek. Volt aki félt hazautazni, hogy vajon kiengedik-e majd, miután 1947-48. körül, vagy 1956.-ban „illegálisan" hagyta el az országot. (Sokat derültünk azon, amikor az egyik kérdőívnek arra a kérdésére, hogy mikor, milyen körülmények között hagyta el Magyarországot azt a választ írták, hogy „1956. novemberében, sűrű ködös hajnalon".) Volt aki örömmel jött haza, majd tért vissza Ausztráliába, mert látta, hogy az óhaza milyen általuk is kedvezőnek ítélt változásokon ment keresztül, még akkor is ha maradtak fenntartásaik a politikai rendszert illetően. Volt, aki lógó orral tért vissza, mert „az idő eljárt" és a várva várt régi partner már nem az volt, akit emlékeiben esetleg istenített. Volt, aki azért tért vissza lógó orral, mert a kommunisták még mindig hatalmon voltak és az ország ügyei nem is mentek rosszul. Sőt, voltak olyanok is, akik azért tértek vissza lógó orral, mert itthon valami zűrös ügybe keveredtek. Ezekről esetenként külön is megemlékeztem.

A vízumozást általában nem magam végeztem, hanem az egyik munkatársat bíztam meg ezzel a munkával. Kikötésem az volt, hogy engem csak akkor keressen meg vízum ügyében, ha gond merül fel, vagy fontos személyiségről van szó. Ha egy évben 8-10 ezer vízumot kiadtunk, akkor legfeljebb 100-200 esetről volt közvetlen tudomásom.

Hát ez így volt egy bizonyos Vajda Tibor, az egyik sydney fogorvos és felesége beutazási ügyében is. A 60-as évek végén, 70-es évek legelején adtunk ki részükre vízumot. Akkor még semmi érdemlegeset nem tudtunk róluk. Amikor magam is haza jöttem szabadságra „elővettek", hogy mit tudok az illetőről. Mondtam, hogy semmit, mert a főkonzulátus munkatársai nem jártak hozzá, de úgy tudtam, hogy a kereskedelmi osztály dolgozói sem. (Mindössze két család volt, tehát nem volt nagy ügy tudni, hogy kinek van jó fogorvosa, akihez érdemes járni, ki mit tapasztalt, kezelésben, árban, stb.) Nos, gyorsan tájékoztattak, hogy itthon „valaki", vagy „ valakik" felismerték, mint az ÁVH volt munkatársát és bejelentették, hogy igényt tartanak a szolgálataira. Magyarán, be akarták szervezni. Vajda Tibor - mint ausztrál állampolgár - viszont tiltakozott ez ellen és gyorsan küldött Kádár Jánosnak egy táviratot, amiben sérelmezte és elutasította az eljárást és a szándékot. (Vajda Tibor ekkor kettős állampolgár volt!)

Miután a Kádár Jánosnak küldött távirat után gyorsan elhagyta Magyarországot és visszatért Sydney-be, azt az utasítást kaptam, hogy hagyjam az ügyet elaludni, és nehogy eszünkbe jusson változtatni azon a gyakorlaton, hogy másik fogorvoshoz járunk. Magam is visszautaztam Sydney-be, majd végleg hazatértem és azt hittem, hogy részemről az ügy befejezést nyert.

Hosszú évekkel később, közvetlenül canberrai nagykövet működésem befejezése után magánlátogatásra Belgrádba utaztam családommal, feleségem bátyjához, aki a nagykövetség tanácsosa volt. Belgrádban találkoztam egy magyar személlyel, aki először csak úgy általánosságban érdeklődött az ausztráliai magyarok iránt, majd konkrétan rákérdezett Vajda Tibor fogorvos személyére. Ez először meglepő volt számomra,

de a kérdező további szavai nyilvánvalóvá tették, honnan ismeri őt: együtt dolgoztak a ÁVH-nál. Megerősítette, hogy Vajda Tibor akkor az ÁVH őrnagya volt, majd 1956-ban elhagyta az országot, s az óta csak egyszer látogatott Budapestre. Ez botrányosan végződött, mondta, és ismertette velem mindazt, amit korábbról tudtam, mint például a Kádár Jánosnak küldött táviratot. (Addig azt hittem, hogy amit a Pártközpontban velem annak idején közöltek, az bizalmas volt!)

Az évek múltak, Ausztrália után több országban dolgoztam még, amikor 1993.-ben a Külügyminisztériumban a kezembe került a „The Sydney Morning Herald" március 27-i száma, amely terjedelmes tudósításban ismertette, hogy egy bizonyos Bárdy Magda, korábban Somogyi Istvánné, Sydney-ben felismerte Vajda Tibort, az ÁVH egykori munkatársát, aki az előző férje letartóztatásában, brutális kínzásában és halálában döntő szerepet játszott. Vajda Tibor Somogyi Istvánné 1951. évi letartóztatásában és kínzásában is közreműködött, amit az említett cikk részletesen leírt. (Számos ellentmondás is van a cikkben: Somogyiné ellen az volt a vád, hogy nem jelentette, édesanyja ruhacsomagot küldött Ausztriába disszidált fiának. Akkoriban az ellátás Magyarországon nem olyan volt, hogy ruhacsomagot lett volna érdemes küldeni Ausztriába. A Fő utcába vitték, az „ÁVO központjába" – nem az Andrássy út 60-ba? Vajda nevét sehol nem találták az egyetemi nyilvántartásokban, hogy végzett és kvalifikált fogorvos lett volna. Mindössze fogtechnikusi végzettséget szerzett. Akkor miként lehetett fogorvos Ausztráliában, ahol még az egyetemi végzettségű orvosoknak is ismét szigorúan vizsgázniuk kellett ahhoz, hogy praktizálhassanak. Hány ilyen magyar orvost ismertem, akik 1948. körül kerültek ki és csak nagyon hosszú évek után jutottak oda, hogy végzettségük szerinti hivatásukat gyakorolhassák, amiről nem keveset panaszkodtak nekem.)

Attól tartok, hogy a cikkben leírt rémségek zöme sajnos igaz. A cikk hivatkozik egy bizonyos Kubinyi Ferenc és Egressy András nevű magyar történészekre, akik Vajdát már alezredesként említik, de akit meg nem engedett vallatási módszerei miatt 1953-ban letartóztattak. 1956. októberében szabadult, s azonnal távozott. Sydneyben Bárdyék és Vajda viszonylag közel laktak egymáshoz. Amikor Bárdy Magda személyesen felkereste, tagadta, hogy azonos lenne azzal a Vajda Tiborral, aki az ÁVH-nál dolgozott. Fénykép alapján Farkas Vladimir viszont azonosította.

Az üggyel később foglalkozott a magyar televízió Panoráma műsora is, bemutatva az egyik amerikai tévés forgatócsoport filmjét. A film megszólaltatta nemcsak Bárdy Magdát, Kubinyit, hanem Vajdát is. Arról, amit fentiek elején írtam, hogy járt Magyarországon és Kádárnak táviratozott, a film készítői nem tudtak. Viszont a filmben elhangzott egy magyar férfi név, amitől én lepődtem meg: az illető az egyik magyar nagykövetség kereskedelmi tanácsosa volt egy időben. Akkoriban bármit elhittem volna róla, csak azt nem, hogy embereket kínzott. A filmet látva jutott eszembe, hogy az egyik nagykövetem az egyik alkalommal nagyon érdeklődött tőlem, hogy tapasztaltam-e tanácsos viselkedésében valami furcsát. Ugyanis zsidó volt és felmerült, hogy a második világháborús meghurcoltatások, szenvedések, kínzások nyomán esetleg most kívánna bosszút állni. Megmutatta azt a levelet, ami arra utasította, hogy vizsgálja meg ezt az ügyet s az utasítást tartalmazó levelet elolvasás után megsemmisíti és jelentését is csak egy példányban, azaz másolat nélkül készítheti.

És ekkor esett le a tantusz – pestiesen szólva – hogy az akkori érdeklődés esetleg egészen mást takart: őt is elbocsátották és esetleg ezért kíván-e bosszút állni?

A jelentésírás művészete

A diplomáciai munka egyik legfontosabb tartalmi eleme és formai része a jelentésírás. A külképviseletek a jelentésekben, a külügyminisztérium területi főosztályai pedig a feljegyzésekben adnak képet a fogadó, illetve a külügyminisztériumi munkában a referált ország belső, valamint gazdasági- és pénzügyi helyzetéről, külpolitikai törekvéseiről, az államközi kapcsolatok fejlesztésére irányuló készségéről. A küldő állam külügyminisztériuma és az érintett más intézmények a külképviseleti jelentések, illetve a feljegyzések alapján nyernek megbízható képet a fogadó, illetve a referált országról. Továbbá a jelentések alapján mérhető le az egyes külképviseletek, de valójában a külügyminisztérium területi referaturái munkájának a színvonala is. A külképviseleti jelentések és ennek külügyminisztériumi értékelése és feldolgozása, valamint megfelelő továbbítása a küldő ország érintett kormányhatóságainak adja az alapját annak, hogy a kormány érdemi döntéseket hozhasson az egyes országokkal kapcsolatosan.

Mindemellett, a fogadó országról szóló jelentések nem a boszorkány-konyhában készülnek, és nem kotyvasztják, hanem – ha valóban érdemi jelentések és feljegyzések – akkor tudományos igényességgel kerülnek összeállításra, megírásra. Számos alkalommal szembesültem olyan kérdés felvetéssel, hogy „Te jó isten, hát Te a Külügyminisztériumban szigorúan titkos jelentéseket, feljegyzéseket olvastál és írtál, s a követségeken is ilyen jelentéseket és papírokat kezeltél, fogdostál?" Hogy van ez?

A konzuli kapcsolatokról szóló 19. századi bécsi konvenció, majd a diplomáciai kapcsolatokról szóló 20. századi bécsi konvenció egyaránt kimondják, hogy a külképviseletek joga – és kötelessége – a legálisan elérhető információk alapján beszámolni a küldő állam kormányának a fogadó ország helyzetének az alakulásáról. A legálisan elérhető információ pedig azt jelenti, hogy a külképviselet vezetője, valamint diplomata munkatársai elmennek a különböző kormányhatóságok képviselőihez, a média munkatársaihoz, kulturális vezetéshez és bárkihez, akire szükség van, értelmes kérdéseket tesznek fel. Az értelmes kérdésekre pedig általában értelmes válaszokat adnak. Ha nem, akkor más formában megismételhető a kérdés, hogy a válasz ne legyen kikerülhető. A több helyen feltett kérdésre kapott válaszokból pedig már kialakul valami kerekdedebb kép. A kérdéseket feltehetik a média képviselőinek is, s mint a magyarországi gyakorlat is mutatja az újságírók általában jól informáltak: Budapesten is tudott volt 2000. októbere óta, hogy van magnó felvétel Torgyán Atillával kapcsolatban, bár a botrány csak 2001. januárjában robbant ki.

Azt kívántam ezzel érzékeltetni, hogy az értelmesen előadott kérdések megfogalmazásában nem kis szerepe lehet a fogadó ország sajtójában megjelent tudósításoknak. Sokszor kell a sorok között olvasni, de gyakran elég csak jól elolvasni az újságokat. A globalizáció korában, amikor információ dömping van, egyre inkább azt a gond és egyre inkább azt kell mérlegelni, hogy melyik hír (az újságban), szóbeli közlés, értesülés, értékelés (ami pl. valamelyik minisztériumi munkatárstól, vagy újság vezércikkéből származik) autentikus, és igazán megbízható.

Szóval ezeket a híreket, közléseket, értesüléseket és értékeléseket kell és illik gyűjteni, valamint ellenőrizni. Ezek után lehet jelentésben, feljegyzésben feldolgozni, azaz

megfogalmazni. (Szóltam már arról, hogy voltak életemben olyan jelentések, amelyeket másfél, vagy egy évig készítettem, mert a részanyagokat addigra sikerült összegyűjtenem, rendszerbe szednem, majd megfogalmaznom.) Külképviseleten azért kezelik bizalmasan ezeket a jelentéseket, mert egyetlen nagykövetség számára sem lenne kellemes, ha kiderülne, hogy a fogadó ország helyzetéről, kormányának politikájáról alkotott érték-ítélete elmarasztaló. Ezért van az, hogy a külképviseletek ezeket a jelentéseiket titkos, vagy szigorúan titkos minősítéssel ellátva küldik meg külügyminisztériumuknak.

Voltam olyan helyzetben, amikor a magyar kormány egyik minisztere jelenlétemben „teremtette le" az egyik „baráti" ország budapesti nagykövetét kormányának minisztere előtt: miért jelent valótlanságokat Magyarországról. Ő mint magyar miniszter, aki rendszeresen olvasta a jelentéseimet, soha nem olvasott annyi valótlanságot és elmarasztaló véleményt tartalmazó jelentést az ő országukról, mint amit a szóban forgó nagykövet jelentett, és aminek alapján kormányának minisztere most nehezményező észrevételeit kifejtette. Mondanom sem kell, hogy a nagykövet, de minisztere is padlóra került. Pedig én is írtam bírálóan és elmarasztalóan az országról, ahol a kormány másik tagja kifejtette nekem: a bírálatot és az észrevételeket attól függően fogadják el, hogy milyen csomagolásban kapják. Magyarországot úgy tekintik, mint amely észrevételeit nem ellenséges csomagolásban adja elő.

Felmerülhet a kérdés, miért nem célszerű, hogy a nagykövetség politikai jelentésének a fogadó országot esetleg elmarasztaló, bíráló jelentésének tartalma nyilvánosságot kapjon. Nagyon egyszerű a magyarázat: a fogadó ország hatóságainak megvan minden eszköze arra, hogy a nagykövetség működését lehetetlenné tegye. Kipellengérezi például a sajtóban nyilvánosságra hozott jelentés részleteit és a külképviselet ellen olyan közhangulatot teremt, amelyben nem lehet nyugodtan dolgozni. Másutt említettem, milyen lehetetlen helyzetbe hozta az ausztrál sajtó a canberrai amerikai nagykövetséget, és annak több munkatársát, amikor nyilvánosságra hozta, hogy titokban telepített CIA emberek dolgoznak a nagykövetségen. Említettem azt is, hogy a sah idejében az iráni kormánynak miért kellett hazarendelnie, canberrai nagykövetét, ráadásul a sah közvetlen rokonát, amikor az ausztrál sajtó hangulatot keltett ellene - igaz látszólag nőügyekben, ami azonban csak a kifogás volt.

Bevallom, számos esetben írtam erőteljes elmarasztaló jelentéseket azokról az országokról, amelyekben szolgálatot teljesítettem. Indiáról, például megírtam többek-között, hogy az angol gyarmati uralom idejében sokkal kevesebb ember halt éhen, mint néhány évvel a függetlenség kivívása után. Indonéziáról azt merészeltem írni 1963-ban, hogy a gazdasági helyzet romlása miatt Szukarno elnök hatalma inog és várhatóan meg fog bukni, ha az egyre romló gazdasági helyzetben rizs helyett csak forradalmi verseket kíván népének adatni. Ausztráliában is írtam olyan jelentéseket, amelyeknek az ausztrál kormányhatóságok egyes tagjai talán nem örültek volna. (Például a bennszülött lakossággal szembeni akkori bánásmódról, vagy a magyar emigráció szélsőséges csoportosulásairól.) Bár ez is kétséges, hiszen ha tapasztaltam valahol mérhetetlen öniróniát, akkor az elsősorban Ausztrália volt. Közismert, hogy a perzsa embernek milyen nagy lelke van, ami azonban azt is jelenti, hogy nagyon könnyen megsérthető. Ez pedig a politikában is fennáll. Amikor az iráni iszlám forradalom kitörése után Teheránban a forradalmárok elfoglalták az amerikai nagykövetséget és nagy számban ejtettek túszokat, akkor a magyar kormánynak is állást kellett foglalnia, hiszen a kérdés az ENSZ BT napirendjére került.

Iráni részről elfogadták a magyar álláspontot, s ami érdekes volt, az amerikai és az iparilag fejlett országok kormányai is. Nyilvánvalóan nem lehet egyetérteni diplomáci-

ai misszió elfoglalásával, túszok ejtésével, bármennyire indokolt esetleg a harcos imperialista ellenesség.

A politikai jelentések másik formája az, amit a nagykövetek távirati úton küldenek haza. Ezek elsősorban rövid értesülések, értékelések a fogadó ország helyzetének időszerű állásáról. Az értesülések származhatnak bizalmas személyes közlésekből, amit a nagykövet, vagy diplomata munkatársa a fogadó ország kormányhatóságainak képviselőitől, politikai pártok vezetőitől, újságíróktól, más országok diplomatáitól, azaz kollégáktól kaphat. A nagykövetek az ilyen bizalmas közléseket leginkább rejtjelezett táviratokban jelentik haza. Ennek magyarázata nagyon egyszerű: egy-egy bizalmas közlésért a fejét is vehetnék annak, aki a nagykövetnek a tájékoztatást adta. Itt kezdem érinteni a diplomáciai munka „ars poetica"-ját, hiszen olyan személyekkel kell tartanom a folyamatos érintkezést, akik a számomra értékes, bizalmas információkat merik adni, annak tudatában, hogy soha nem derült ki az informátor személye. Azaz, nem fognak lebukni amiatt, hogy bizalmas azaz titkos információt adtak ki.

Korunkban, a globalizáció és az információ dömping időszakában jelentős szerepe van a nyílt információnak is. Gondolok a sajtóra és a médiára. Akik olvassák a magyar napilapokat és van módjuk rendszeresen nézni a Napkelte műsorát, azok számára világos, hogy a megjelentetett sajtó tudósítások, vezércikkek és értékelések, vagy a Napkeltében elhangzó kijelentésekből mennyire pontos kép alakítható ki a jelenlegi hazai társadalmi viszonyokról, problémákról, a kormány tevékenységéről, az ellenzék szerepéről. Meggyőződésem, hogy 2001. elején a dél-amerikai országok budapesti nagykövetségei, amelyeknek az országaiban az akkor még miniszter Torgyán József éppen hivatalos látogatáson tartózkodott nem voltak restek: gyors nyílt távirati jelentésekben beszámoltak külügyminisztériumaiknak arról, hogy az FVM- miniszter a sajtó hasábjain Magyarországon támadások kereszttüzébe került. Az pedig, hogy milyen jövőt, kilátásokat tartanak valószínűnek a miniszter részére, azt rejtjel táviratban jelentették haza.

A jelentésírás terén végzett saját munkámból fontosnak tartottam a naponta készített „sajtó-szemlét", ami tükrét adta annak, hogy a fogadó ország napilapjait milyen fő kérések foglalkoztatják. Ezt naponta egy órányi munkával készítettem, hiszen a technika „kicsit" más szinten állt. A magyar külügyi szolgálatban számítógép akkor még nem volt. A távközlési összeköttetést az 50-es, de még a 60-as években is rövidhullámú rádióadók biztosították. Ausztráliában azért kezdtünk a főkonzulátuson 1967-ben, majd a nagykövetségen 1975-ben telexgépet működtetni, mert az ausztrál kormány általában nem adott engedélyt konzuli, vagy diplomáciai képviseletnek rádió-adó-vevő működtetésére, hanem ragaszkodott a helyi postai szolgáltatások térítés ellenében történő igénybe vételére.

Ebben állítólag a postás szakszervezet álláspontja is határozottan érvényesült. Nyilvánvaló, hogy a távközlési technológia rendkívül gyors fejlődése nyomán ezek az összeköttetési formák már lényegesen megváltoztak és a fax-szal, e-mail, internet formájában összekapcsolt számítógépes rendszerek, – hogy csak a mindennapoknál maradjunk, és ne beszéljünk a szupertechnológiákról, mint műholdas összeköttetés és ehhez hasonlók a nagy- és a középszintű hatalmak esetében – egészen más és lényegesen gyorsabb távközlési forgalmat tesznek lehetővé. Teheránban svéd nagykövet szomszédom mind irodájában, mind lakásában olyan telefonnal rendelkezett, amelyen közvetlenül fel tudta hívni Stockholmban a külügyminisztériumot, ráadásul bármelyik mellékállomást. Az iráni-iraki háború idején rendkívül nehézkes volt a nemzetközi vonalakon kapcsolatban lépni bármelyik fővárossal, s akkor ez a műhold összeköttetésen alapuló közvetlen telefon kapcsolat nagyon megkönnyítette a munkájukat.

A jelentésírás művészetnek bizonyult, bár számos olyan gyenge pontja is volt, amelyeket akkor, és szerintem azóta sehol sem sikerült teljesen kiküszöbölni. Az egyik ilyen probléma, hogy a jelentések írói sok esetben elfelejtenek „fogalmazás-gátló" tablettát bevenni. Így készültek a 10, 20, esetenként 30-40 oldalas jelentések, amelyek Ádámnál és Évánál kezdték a helyzet leírását, elemzését. Hány ilyen nagyköveti jelentést láttam? Hány olyan utasítást láttam, amely meghatározta egy-egy jelentés terjedelmét? Politikai értékelés helyett ezekben „csak" a lényeg veszett el a jelentés terjedelme miatt. Ezért igyekeztem jelentéseimben rövidre fogni mondanivalómat, a lényeget kidomborítva, arra emlékezve, amit G.B. Shaw fogalmazott meg egyik levelében, amikor panaszkodott: hogy levele hosszúra sikeredett, mert nem volt ideje rövidet írni.

Bebizonyosodott, hogy a 3-4 oldal terjedelmű jelentés elfogadható. Ha a téma megkívánta, ezt a terjedelmet a jelentés egyes megállapításait alátámasztó mellékletekkel ki lehetett egészíteni. Úgy gondoltam, hogy az ausztráliai magyarság helyzetét tárgyaló 4 oldal terjedelmű jelentés megállapításait kellően alátámasztja, ha a melléklet tartalmazza az Ausztráliában működő, több mint száz magyar szervezet felsorolását, rövid jellemzésüket és értékelésüket, vagy grafikon mutatja be az ott élő magyar közösség területi eloszlását.

Életemnek sok kínos pillanata is volt, amikor mások jelentéseit olvastam és főnökeim elvárták, hogy értékeljem azokat. Diplomatához nem méltó módon röhögtem, amikor az egyik nagykövet találkozott valahol indonéz kollégájával és a jelentésében a neve helyett indonéz nyelven írott rangját írta le. Ez nem lett volna annyira nevetséges és röhejes, ha nem a munkásmozgalmi múltja miatt pökhendi, nagyképű nagykövet járt volna így el. (Ő mindent tud!) Kellemetlen volt az is, amikor egy-egy nagykövet olyan rejtjel jelentést küldött, ami egyenesen nyílt táviratba kívánkozott. Például egy-egy táviratí jelentést küldött, ami egyenesen nyílt táviratba kívánkozott. Például egy-egy újságcikk! Ez persze akkor derült ki, amikor 1-2 nappal a távirat után a szóban forgó napilap is megérkezett és a két szöveget csak össze kellett hasonlítani. Mint említettem, fontos a fogadó ország sajtóját figyelemmel kísérni és következtetni az ott végbemenő politikai, gazdasági, társadalmi folyamatokra. Ezt azonban nem szabad túlzottan és egyoldalúan elfogadni, mert nyilvánvaló, hogy a sajtó egy része a mindenkori kormány állásfoglalása szerint csak arról ír, hogy minden milyen nagyon szép és jó. Az ellenzéki sajtó pedig csakis a rosszat látja. Ugyanakkor az a jelentés, amely csak a helyi és a nemzetközi sajtó véleménye alapján igyekszik feldolgozni és bemutatni egy-egy ország helyzetét, politikáját végtelenül „papír-ízű" lesz. Sok olyan jelentést láttam és kellett elbírálnom, amelynek a valósághoz nem igen volt köze.

Egy rejtjel táviratnak nagyon fontos feladata, hogy tömören foglalja össze a témát, és adja meg a politikai értékelést vagy vázolja a szükséges operatív intézkedést. Lényeges, hogy a távirat ne „tévirat" legyen. Ugyanis a táviratok, s különösen a rejtjelezett táviratok egy nap alatt a legmagasabb szintre jutnak el: államfő, kormányfő, szakminiszterek, akik a nemzetközi politikai élet kiemelkedő eseményeiről, fejleményeiről, a fogadó országgal, vagy nemzetközi szervezettel, mint ENSZ-el kapcsolatos ügyekről első kézből kapnak megbízható tájékoztatást, továbbá javaslatot, hogy a magyar politika és ennek diplomáciai eszköztára milyen lépéseket tegyen a magyar érdekek érvényesítésére.

Nos, itt van egy lényeges pont: megbízható tájékoztatást, értékelést kell kapni. Így lehet gyorsan a mennybe menni, vagy nagyot bukni. Mert a külügyi apparátus is szűri a táviratokat és igyekszik ellenőrizni, hogy csak a valóban érdemi ügyek jussanak el a legmagasabb szintre. „Baki" viszont így is előfordulhat és akkor gyorsan száll a pokolba az, aki rossz, pontatlan és félreérthető vagy magyarázható táviratot küldött!

Az egyik budapesti nagykövet nyáron, bejelentkezett, hogy azonnal fogadja őt a külügyminiszter-helyettes, mert nem tűr halasztást a téma, amit elő kíván vezetni. A miniszterhelyettes – mint a területileg illetékes főosztály vezetőjét – telefonon felhívott, hogy a nagykövet mit akar tőle péntek délután négy órakor. Közöltem, a nagykövet kéréséről csak annyit tudok, hogy a protokoll főosztály nálam is jelezte azt. A miniszterhelyettes kötélnek állt és fogadta a nagykövetet, akit előadta: teljesen, azaz 100 százalékig megbízható forrástól azt a tájékoztatást kapta, hogy a magyar miniszterelnök a következő hét elején le fog mondani. Kérdése, igaz-e a hír, mert neki ezt azonnal jelentenie kell kormányának, hiszen már hosszabb ideje napirenden van a magyar miniszterelnök látogatása országukba.

A miniszterhelyettes azt válaszolta, hogy péntek délután négy óra után, alig fél öt előtt már nem áll módjában bárkivel is érdemben beszélni e témában a hosszú hétvége előtt. Azt ígérheti, azonnal elkezd érdeklődni, bár tudja, hogy választ péntek délután már nem fog kapni. Hétfő reggel viszont felhívja majd a nagykövetet.

A választ a nagykövet úgy-ahogy elfogadta, de jelezte, az információt jelenti haza. A miniszterhelyettes erről nem tudta „lebeszélni". Szóval, pénteken este hat körül végeztünk a miniszterhelyettessel együtt, mert én sem indulhattam addig haza, amíg a látogatás, illetve a megbeszélés le nem zajlott.

Eljött a hétfő reggel, mégpedig úgy, hogy előtte szokás szerint vasárnap este a Magyar Rádió és Televízió rövid gyors híreket adott és közölte, hogy a nagykövet országának miniszterelnöke váratlanul lemondott. Hétfő reggel nyolckor már benn kellett lennem a hivatalban, mert természetesen kaptam egy telefonhívást, hogy tekintettel az új fejleményre időben jelenjek meg. Még nem hivattuk be a nagykövetet, amikor a rendőrségtől miniszterhelyettesi szinten olyan telefontájékoztatást adtak, hogy a nagykövet egyik diplomatája szombat este a Balatonnál – miután felesége és gyerekei a szállodában már lefeküdtek – „nem teljesen józanon" szétverte a bárt, annak vendégeivel és több rendőrrel együtt. Végül úgy fékezték meg, hogy egy teljes rohamkocsi állományát kellett bevetni ellene, s a rendőrök is csak gáz spray-el tudták elkábítani, s megfékezni.

Szóval, a nagykövetnek mindezen hírek alapján kellett ismét megjelenni hétfő délelőtt a miniszterhelyettesnél. A kisebb gond a diplomata verekedése volt, mert őt addigra már hazaküldte. Felültette az első repülőre, s így a diplomáciai bonyodalomnak vége lett, mielőtt elkezdődhetett volna. Nagyobb gond volt a miniszterelnök lemondása, hiszen ő kezdte taglalni e témát, s végül az ő miniszterelnöke mondott le. Túlzás ezek után azt állítani, hogy a 100 százalékos biztonságú információkat is többször szükséges és kell ellenőrizni? Egy nap alatt is megfordulhat a világ.

Létezik egy olyan típusú jelentés, ami az „adminisztratív jelentés" megjelölést érdemelte ki. Erről általában meg szoktak feledkezni, pedig fontos műfaj: ezek u.n. hivatali titkot tartalmaznak és a futárpostában „csak" egy viasz-pecsét alá kerülnek. A külképviseletek működésével összefüggő valamennyi témát tartalmazhatják, azaz költségvetési ügyek, kulturális tevékenységet bemutató összefoglalók, s bármi egyéb, ami nem képez államtitkot. Mert az nem államtitok például, hogy egy bizonyos kiállítás, mikor hol nyílt meg, hányan látták, a szakértők és a nagyközönség miként fogadta. És számos más témát is említhetek ennek kapcsán: zenekar, táncegyüttes, énekművész vendégszereplése hogyan zajlott le, miként fogadták. Ezt a műfajt sokan elfelejtették, mert nem került olyan gyorsan a főnökség látókörébe.

A jelentésírás kapcsán érdemes hangsúlyozni, hogy ezen a területen is egyre jobban kibontakozott a globalizáció, jól lehet, a 60-as években még nem így hívták ezt. Inkább

arról beszéltünk, hogy bolygónk a tudományos-műszaki világforradalom következtében milyen gyorsan és mennyire zsugorodik és gyakorlatilag az élet számos, vagy minden jelensége egyre inkább és mennyire nemzetközivé válik. Hát, ez bizony tükröződött a jelentésírás területén is. Mert kissé vulgárisan azt mondogattuk, hogy egy-egy ország külpolitikája több dimenzióval rendelkezik, van hossza, szélessége, mélysége, magassága. Konkréten, rendelkezik nemzeti érdekekkel, ezek érvényesítésének a szándékával. Így vizsgálatot érdemel, hogy ezek a nemzeti érdekek egybeesnek-e a szomszéd államok érdekeivel, avagy netán ütköznek-e, mennyiben és miért. Azaz, egy konkrét országtól máris eljutottunk egy térség helyzetének vizsgálatához. Itt pedig jön máris a következő kérdés, hogy ennek a térségnek az érdekei találkoznak-e, és miért a szomszédos térség érdekeivel. Mert korunk egyre inkább abba az irányba haladt a nukleáris hadviselés lehetősége, a világűrkutatás, az interkontinentális rakéták következtében, hogy mind kevesebb eshetőség maradt főleg a kis országok számára, hogy a világhelyzet alakulását ne vegyék messzemenően figyelembe saját belső nemzeti céljaik és programjaik kidolgozásakor és megvalósításakor.

A külképviseleti munkának pedig figyelemmel kell követnie ezeket a tendenciákat, hogy azok alapos felmérésével támpontot nyújtson külügyminisztériumának és kormányának az ilyen jellegű munkákhoz. Kérdéses, hogy ez mennyiben sikerült és esetenként akár a legjobb jelentések is mennyiben kerültek érdemben felhasználásra. Azt hiszem nem túlzás az állítás, hogy az ilyen jellegű munkák színvonalas elvégzéséhez számos ország külügyminisztériumában önálló részleget létesítenek, vagy a külügy mellett külön tudományos intézetben kísérelik meg az ilyen kérdéseket feldolgozni, azaz a feladatokat megoldani. Magyarul, igyekeznek választ, s méghozzá reális és elfogadható, netán időtálló választ, magyarázatot találni a felmerülő kérdésekre. Ez emlékeztet arra, hogy 1982-83. körül az ASEAN öt tagországának külügyminisztériumait kerestük fel a szokásos külügyi konzultációra. A megbeszéléseken Szingapúrban érzékeltették, hogy a világhelyzet alakulása nyomán kétségeik vannak, hogy a Szovjetunió, mint az egyik szuperhatalom meddig fog létezni. Hát ez belekerült – igaz javított kiadásban – a szóbeli beszámolóba is. További sorsáról nem volt tudomásom.

1990-92 körül olvastam egy vaskos külügyi tanulmányt, amely a 2000.-2010. utáni időszak legfőbb tendenciáit igyekezett vázolni – ebben a Szovjetunió továbbra is szuperhatalom, amely gazdaságilag megerősödve került ki a nemzetközi fegyverkezési versenyből!

Azt sem hallgatom el, hogy a sok-sok felmérés, mérlegelés, tanulmány és előtanulmány ellenére, amelyeket az iparilag fejlett országok külügyminisztériumai, hírszerző hivatalai, nemzetközi politikai kutató intézetei, napi és hetilapjai készítettek, számos nyugati diplomata kolléga nyíltan megfogalmazta: soha, még legmerészebb álmukban sem merték volna azt remélni és gondolni, hogy a Szovjetunió, az egyik szuperhatalom ilyen gyorsan össze fog omlani, és a gyors rendszerváltozás húzza magával a szocialista közösség országait is.

Ugyanezt a nézetet fejtették ki a nemzetközi kommunista mozgalom egy jelentős részéről, aláhúzva, hogy az 1956. évi magyarországi tragédia kihatásai a megosztottság elmélyítésére bizonyos fokig előre vetítették ezt a tendenciát.

Ezek a nyugati diplomata kollégák, köztük számos amerikai, nyugat-német azt is elmondták: a kommunizmus és a Szovjetunió legnagyobb, legvadabb ellenségeinek jelentős része még aggodalmát is kifejezésre juttatta. Kérdésük az volt, mennyiben rejt veszélyeket a túlságosan gyors összeomlás – például mi lesz a nem kellő ellenőrzés alatt maradó atomfegyverekkel, hogyan alakul a világ sora, mert a bipoláris rendszer után

esetleg tripoláris konstellációval lehet számolni. Mindez 1990-91. körül volt, s akkor Kína és India helyzete mennyivel gyengébb volt a mainál!

Eddig leginkább külügyi jelentőmunkáról írtam. Ez is igyekszik összegyűjteni minden elérhető információt. Így került a nemzetközi sajtóból a kezembe az iráni iszlám forradalom kitörése után az a CIA jelentés, amely 1978-ban értékelte az iráni belpolitikai helyzetet. Lényege az volt, hogy vannak bizonyos elégedetlenkedő körök csoportok Iránban, de a sah helyzete szilárd és jól felfegyverezett hadseregével és titkos szolgálataival el tud bánni a vele szembe helyezkedőkkel. Meg kell mondanom, hogy a CIA iráni tevékenységének egy része nem volt teljesen ismeretlen előttem, de a fentiek képezték szerintem a legnagyobb mellényúlást.

Az általam említett tendencia saját munkámban azt jelentette, hogy nem csak az adott ország politikájának néhány jellegzetességéről kellett jelentést készítenem, hanem túl kellett néznem a határokon. Delhiből esetenként be kellett nézni Moszkvába, vagy Washingtonba, Pekingbe, Dzsakartából Canberraba. (Így lehettem aztán első magyar főkonzul Sydneyben, majd később az első nagykövet Canberraban.) Dzsakartából számos alkalommal kellett „átnézni" Delhibe, mert Szukarno indonéz elnök nagyon szerette volna, hogy az el nem kötelezett mozgalom első emberének szerepét átvegye Nehru indiai miniszterelnöktől, majd később Titótól. Ausztráliából pedig az Egyesült Államok, valamint Anglia megítélését illetően voltak írásbeli „házi feladatok". (Ennek az időnek egyik részében ugyanis dr. Házi Vencel volt a felügyelő miniszterhelyettesem.)

Azt, hogy egy-egy konzuli vagy diplomáciai képviselet mikor, milyen témában készít jelentést, részben a hivatal vezetője határozhatja meg, hiszen ez fakultatív feladat. Ámde, ehhez támpontot adnak a hivatal vezetőjének a működését meghatározó Irányelvek, vagy bárminek is nevezik most. Ugyanakkor a felügyelő, illetve irányító főosztály, s a felügyelő miniszterhelyettes folyamatosan küldözgette és küldözgeti a legújabb „kívánságlistát". Ebben általában kiemelkedő helyet foglaltak el olyan világpolitikai kérdések, hogy a fogadó ország kormánya és társadalma miként ítéli meg például a szovjet-amerikai csúcstalálkozó kimenetelét, az milyen hatással járhat a nemzetközi élet további alakulására. Mondanom sem kell, hogy a vietnámi háború befejezésével összefüggő kérdések, például a vietnámi nemzetközi ellenőrző bizottságban a magyar szerepvállalás nemzetközi a visszhangja, vagy a háború végének a kihatásai a térség, illetve a világ helyzetére kiemelt fontosságú témát képeztek. A nemzetközi gazdasági ügyek kapcsán csak egy példát ragadok ki: a G-7 legutóbbi ülése milyen változásokat eredményezhet a világgazdasági helyzet alakulásában.

A kívánságlistán előkelő helyen szerepelt a magyar pártkongresszusok vagy fontos belpolitikai fejlemények visszhangjának a felmérése. A nagyon távoli magyar külképviseletek esetében ezek a kérdések nagy izgalmat nem okoztak: India, Indonézia, Ausztrália számára Magyarország földrajzilag nagyon távoli ahhoz, hogy az MSZMP kongresszusáról a sajtó érdemben írjon, vagy kormányzati tényezők behatóan foglalkozzanak a témával. A helyi kommunista pártok lapjai is csak akkor és annyit tudtak írni erről, amennyi anyagot a magyar külképviselet adott ehhez. A helyi Külügyminisztériumban legjobb esetben a magyar referens tudott egyáltalán arról, hogy Magyarországon pártkongresszus volt. Ha csak, nem volt valami kiemelkedően fontos döntés, határozat, avagy botrány. Érdemes ilyen példát is említeni: 1968. kapcsán Magyarországról emlegették Ausztráliában, hogy az új gazdasági mechanizmus jegyében a szocialista piacgazdaság kerül előtérbe. Kérdésként hozzátették, hogy milyen a szocialista piacgazdaság, hiszen Ausztráliában a tőkés piacgazdaságot ismerik.

Mindemellett kiemelték, hogy „piac-gazdaság". Lényegesen nagyobb hangsúlyt kapott 1968.-ban mind a kormánytényezők előtt, mind a sajtó hasábjain, hogy Magyarország is részese lett a csehszlovákiai „elvtársi segítség-nyújtási" akciónak. Azt csak később kezdték firtatni, hogy ez mennyiben volt önkéntes végrehajtott döntés, s ez mennyiben volt a Szovjetunió Vietnámja, vagy Kambodzsája.

Meggyőződésem, hogy az 1990. évi rendszerváltás után sem nőtt meg ezekben az országokban az érdeklődés, például a Fidesz kongresszusai, vagy Csurka István MDF-en belüli egykori tevékenysége iránt.

Túlzás nélkül állíthatom, hogy a 43 év során látott jelentések többsége- még ha nagy részük ideológiailag elkötelezett is volt – tükrözte a nemzetközi élet legfőbb tendenciáit. Egyesek úgy fogalmaztak, hogy Oroszország, vagy a Szovjetunió már csak a múlt, és Kína a jövő, bár ez nem elfogadható megállapítás: a mai Oroszország – korántsem ellenőrzés alatt tartott – nukleáris fegyverzet tartalékával, sokkal nagyobb gond ma, mint az, hogy a gyors gazdasági-katonai fejlődés útjára lépett Kína milyen irányba halad és milyen szerepet fog betölteni a nemzetközi élet porondján. És ma még senki nem beszél arról, hogy a nukleáris fegyverrel rendelkező, s rövidesen egy milliárd feletti lakosságot magáénak mondó India merre tart? Ezek a kérdések a mai jelentések és felmérések témakörébe tartoznak.

Továbbá az volt a benyomásom, hogy a tiszteletbeli konzuloktól a külügyminisztériumok alapjában véve nem igen vártak politikai jelentéseket, elemzéseket. Ezeket inkább hivatásos diplomatáitól várták és várják el ma is.

Meglehetősen nehéz volt mindig pontosan ráérezni arra, hogy a külügyminisztérium által megadott állandóbb érvényű, vagy időnként küldött „kívánságlistából", avagy a saját kútfőből merített témák közül melyek voltak igazán és lelkesen fogadottak – akár hosszabb jelentésben, akár táviratban kerültek feldolgozásra.

Ausztráliából fontos volt „áttekintgetni" Washingtonba, hiszen a szoros szövetségi viszonyban álló, gazdaságilag fontos két partnerország kapcsolat rendszeréből sok minden kitűnik. Főleg, ha az ember kérdez és arra választ is kap, ami Ausztráliában nagyon is bevett gyakorlatnak bizonyult. A 70-es évek vége felé a nemzetközi gazdasági és politikai életben nem kevés bonyodalmat okozott az olaj, valamint az arab terrorizmus. Mindezek erőteljesen foglalkoztatták az amerikai politikai- gazdasági vezetést. Feladatom az volt, hogy minderről érdeklődjem meg az ausztrál vezetés véleményét, állásfoglalását. Megtettem, s a válasz, illetve a jelentésem haza az volt: az ausztrál vezetés úgy tudja, az amerikai politikai és gazdasági vezetés eltökélte, minden fegyvert bevet az „olaj-fegyver ellen". Ha túl gyors eredményt nem is várhat, mégis arra számít, 10 év alatt eléri, hogy az arab és más olajtermelő országok ne tudják olajjal zsarolni, és sarokba szorítani – se mennyiséggel, se árral, vagy bármi egyébbel. Bár az elgondolás kimenetele ma már nyilvánvaló, és az eredmény kézzel fogható, azt hiszem, akkor senki nem hitte el a jelentés tartalmát.

Izgalmas négy évet éltem át 1985-89. között Teheránban, az iráni-iraki háború időszakában. Háborús viszonyok közepette elvárják a nagykövetségtől, és személy szerint a nagykövettől, hogy folyamatosan figyelemmel kövesse a hadi eseményeket, és megbízhatóan jelentsen azok kimeneteléről. Ez különösen igaz volt egy olyan magyar diplomáciai misszió esetében, ahol katonai attasé nem volt. (Magad uram, ha szolgád nincsen – gondolhatná valaki. De ez nem így van: azok a nyugati nagykövetek, akiknek a misszióján katonai attasé is volt, nagyon alaposan és behatóan tanulmányozva a hadviselés akkor és ott alkalmazott módszereit, (nyugatnémet, japán, olasz) szintén részletesen jelentettek kormányaiknak, de politikai síkon. Ugyanez a jelenség volt tapasztalható a szocialista missziónál is – szovjet, román.)

A magam szerény eszközeivel gyűjtöttem az információkat, értékeléseket és ezek alapján jelentettem haza, hogy mi történt a frontokon, mi a helyzet a hátországban és egyéb kérdésekről, amelyekről úgy véltem, vagy a „ kívánságlista" alapján biztosan tudtam, hogy érdeklődésre tart számot otthon. Amikor hazajöttem szabadságra, akkor derült ki, hogy is-is. Senkit nem izgatott és érdekelt, hogy az iráni haderő, hol, mikor, milyen erővel mér csapást az iraki hadseregre, milyen ellenállással, veszteségi kockázattal számol – mindaddig, amíg ez ezer, kétezer kilométerre van Teheréntól, valahol a Perzsa-öböl egyik mellékhajlatában, vagy Horramshar környékén. Az erről szóló táviratokat elolvasták, bólintottak, ásítottak és legfeljebb annyit mondtak, hogy ügyes, ha mindezt megtudta.

Hanem amikor elolvasták azt a rejtjel táviratot, amely beszámolt arról, hogy a legutóbbi kereskedelmi fegyverrakomány, illetve szállítmány rendben megérkezett és a hajót, vagy repülőgépet rekord idő alatt kirakodták és a jármű a megbeszélt idő előtt biztonságban elhagyta a kikötőt, vagy repülőteret – hát ez a jelentés ez igen! Ez nagy elismerést szerzett. Pedig micsoda különbség van a kettő között! Amíg a harci helyzetre vonatkozó megbízható információt és értékelést véres verejtékkel lehetett és kellett összegyűjteni, az informátornak garantálva, hogy a tőle kapott katonai adatok és információk nem fognak illetéktelen kezekbe kerülni, addig a szállítmányra vonatkozó tájékoztatást egy viszonylag alacsonyabb beosztású katonatiszt közölte, esetenként csak telefonon.

Itthon az illetékes elvtárs megfogalmazta: amíg a háború tőletek több száz kilométerre zajlik és ti a nagykövetségen, kereskedelmi kirendeltségen biztonságban vagytok, addig minket elsősorban az izgat, hogy a hasonló szállítmányok célba érkezzenek, a szállítmányt kísérő magyar személyzet is mielőbb kikerüljön a veszélyeztetett zónából. Ahol mind fizikai biztonságuk veszélyben van, de maga a kereskedelmi tranzakció is, hiszen az amerikaiak mindent megtesznek, hogy hasonló szállítmányok célba érkezését meggátolják. (Ők viszont szállítanak – lásd Iran-gate ügyet.)

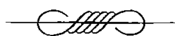
Az egyik jelentésem Iránból arról szólt, hogy az 1989. évi rakéta-háború miként zajlott le. (Részleteit a megfelelő fejezetben ismertetem.) A jelentésnek volt melléklete is: egy cipődoboznyi fémrepesz, égett műanyagtörmelék és hasonló anyagok, amiket a kertünkben szedtem össze, illetve, amit a munkatársak saját lakásaik környékén és kertjeikben gyűjtöttek össze. Ezek az Irak által Teheránra kilőtt Scud-B típusú rakétákból felrobbanásuk után szerte hullott maradványok voltak.

A magyar honvédség állítólag örült ezeknek a maradványoknak és alapos vizsgálatnak vetették alá azokat. Ezek egy részét nekem is elmondták, hát bizony nem tartottam különösebben szívderítő ismertetésnek: micsoda nagy a robbanás szívóhatása és menynyire roncsolja, tépi szét az emberi belső szerveket.

A jelentéseket az egyik főosztály a területileg illetékes főosztállyal egyeztetve elküldte az érintett magyar kormányhatóságoknak, tájékoztatásul, vagy felhasználásra. Ez jelentette a nagykövetségi jelentések érdemi felhasználását, azaz minél több követségi jelentést köröztettek, annál jobbnak volt tekinthető e misszió jelentőmunkája. Hová küldték a jelentéseket? A témáktól függően a Mezőgazdasági-és Élelmiszeripari, az Ipari, vagy bármely más minisztériumnak, a Statisztikai Hivatalnak, a Parlament vezetőinek, a különféle társadalmi szervezeteknek, s mindenekelőtt a Pártközpontnak, amely valamennyi titkos jelentésből automatikusan kapott egy példányt.

Arra a kérdésre nem tudnék válaszolni, hogy külügyi, illetve diplomáciai működésem során a magyar külképviseleteken, illetve a minisztérium területi főosztályán hány jelentést, valamint feljegyzést készítettem, politikai témákban, továbbá ügyviteli kérdé-

sekben. A szám több ezret érhetett el. A politikai jelentések szükségességét és célszerűségét nem lehet és nem szabad merkantilista szemlélet alapján elbírálni. Azaz, nem csak a számszerűség szabja meg, hogy egy-egy diplomáciai vagy konzuli képviselet hány jelentést készítsen. A jelentések esetleg mégsem jól hasznosíthatók, mert nem volt szerencsés és időszerű a témák kiválasztása, esetleg nem megfelelő az előadás, mai szóval élve a prezentáció formája. Így a jelentésekre is igaz, hogy nem elég csak jónak lenni, azokat olyan formánban kell elkészíteni, hogy jól „eladhatók" legyenek.



Diplomáciai rangok és kinevezések

A külügyi, illetve a diplomáciai tevékenység tekintetében úgy érzem, hogy az egyik elérhető legmagasabb csúcsot jelenti a nagyköveti kinevezés. Korántsem tartom véletlennek, hogy a nyugati gyakorlatban – amely, akárhogy is nézem, a legrégebbi és a legtöbb tapasztalattal rendelkezik – ha egyszer valaki nagykövet lett, akár politikai kinevezéssel és nem hivatásos diplomataként, avagy úgy, hogy végigjárta szamárlétrát és ennek a tetejére jutva kapott nagyköveti kinevezést, ez a személy élete végéig viseli ezt a rangot. A kérdés úgy merül fel, hogy mi ennek a rangnak az igazi értéke, ha valaki hivatásos diplomataként lett nagykövet és ebben a rangban többször is ellátta diplomáciai képviselet vezetőjének a feladatkörét. A nagyköveti kinevezés gyakorlatilag két forrásból táplálkozik:

1/A. politikai kinevezések, amikor valakit azért neveznek ki nagykövetnek egy országba, mert politikai hangsúlyt kívánnak adni annak a ténynek, hogy a küldő állam a szóban forgó országgal fennálló kapcsolatoknak milyen fontosságot tulajdonít. Erre számos példa volt a magyar gyakorlatban is: több magyar minisztert, államtitkárt neveztek ki nagykövetnek különböző országokba. Példának említhetem saját tapasztalatomból, amikor a magyar kormány Bíró József volt külkereskedelmi minisztert Angliába küldte nagykövetnek, hogy a magyar-angol gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok, és együttműködés jelentőségét kidomborítsa. Dr. Réczei László, az igazságügyi miniszter első helyettesese, nemzetközi hírű jogász professzor Indiába történt nagyköveti kinevezésének szintén voltak politikai motivációi. Fordított példákat is említhetek: indonéz részről Sarino Mangunpranoto, volt kulturális miniszter nagyköveti kinevezése Magyarországra azt volt hivatva bemutatni, hogy az indonéz kormány milyen jelentőséget tulajdonít a Magyarországgal fennálló kapcsolatoknak.

A politikai kinevezések kategóriájába tartozik az is, amikor valakinek a szolgálatait, érdemeit kívánják nagyköveti kinevezéssel honorálni. A legismertebb ebből a szempontból az amerikai gyakorlat, amely az elnökválasztások fő szervezőit, a választási harcban az elnök legnagyobb, legodaadóbb támogatóit jutalmazza egy-egy nagykövet poszttal.

S nemcsak az operettekben (Csárdáskirálynő) fordul elő, hogy az uralkodó azért küldi a herceget Madridba nagykövetnek, mert útban van, amikor a feleségének csapják a szelet.

Nos, Magyarországon is számos személy azért kapott nagyköveti kinevezést, hogy itthon – politikailag – ne legyen útban. A kinevezés azt a célt szolgálta, hogy az illető ne legyen itthon, ne tudjon aktívan részt venni a politikai életben, illetve hatékonyan belefolyni annak alakításába. Így nevezte ki követnek 1956-ban a magyar párt-és állami vezetés Tamás Aladárt, az Írószövetség akkori főtitkárát és küldte Indiába, hogy távol tudják. A 70-es években az ausztrál külügyminiszter mindössze 3-4 hónapos működés után így lett londoni főbiztos: olyan nyilatkozatot tett, amivel felbőszítette Ausztrália szomszédait, és ezért gyorsan leváltották, s kinevezték főbiztosnak Angliába. (Azt feszegette, hogy Ausztrália legyen a térség csendőre. Ez az időpont pedig már nem igen felelt meg annak az elképzelésnek, hogy bárki a csendőr szerepére áhítozzék a térségben. Ekkor már erőteljes kibontakozásnak indult az európai béke-és biztonsági konferencia gondolata, ami kihatott a világ más térségeire is.)

Nehogy azt gondolja valaki, hogy a magyar gyakorlatban a rendszerváltozás után, a demokrácia beköszöntével a káros gyakorlat megváltozott volna: Antal József miniszterelnök korántsem véletlenül küldte Vatikánba nagykövetnek a Kereszténydemokrata Néppárt vezető emberét. Célja a kinevezéssel az volt, hogy a koalícióban az illető ne tudjon érdemben hozzászólni az ország ügyeihez, azaz, ne zavarja Antal József, az első szabadon választott miniszterelnök demokratikus koncepcióit. Erről maga az érintett nagykövet nyilatkozott a magyar sajtóban!

2./ A hivatásos állományból történő kinevezések. Számos ország külügyi vezetése törekszik arra, hogy saját külügyminisztériumi munkatársaiból neveljen ki diplomatákat, akik jól el tudják látni a hivatalvezetői feladatokat, azaz képesek arra, hogy nagykövetként is jól működjenek, és színvonalasan képviseljék hazájukat. Nyilvánvaló, hogy azok a diplomata munkatársak, akik sikeresen megmászták a ranglétra számos fokát, sokkal gyakorlatiasabban állnak hozzá a feladatokhoz és lényegesen simulékonyabban intézik, mint az „ejtőernyősök", vagy a mély vízbe dobottak, legyenek bármilyen jó irodalmárok, történészek, újságírók, vagy műszaki szakemberek, üzletemberek. Több magyar nagykövet, vagy hivatalvezető épp annak köszönhette diplomáciai megbízatását, mert másutt – alkalmatlanságuk miatt – már megbuktak.

Saját személyes tapasztalatomból tudom, hogy a magyar külügyi vezetés mennyi harcot vívott azért, hogy saját személyi állományából minél több fiatal munkatárs nagykövetí kinevezését „kitapossa", esetleg a Fehér Ház szándékaival szemben, amelyek sokszor arra irányultak, hogy másutt kikopott, alkalmatlannak bizonyult személyek diplomata vagy nagyköveti állásokhoz jussanak. És milyen hosszú lenne ez a lista! Természetesen ellenpéldákat is tudnék felsorolni azokról a kollégákról, akik nagykövetként az „átkosban" is mindig az ország nemzeti érdekeit és népünket képviselték hűen és nagy odaadással, avagy akik akkor diplomata munkatársak voltak és a rendszerváltás után „nőtték" ki magukat nagykövetté.

Mindig nagy pontatlanságot tapasztaltam a magyar közéletben abban a tekintetben, hogy melyek a diplomáciai rangok, és mit takarnak. Az írott sajtóban is tetten érhető volt ez, nem beszélve filmek rendkívül pontatlan fordításairól, valamint egyes személyekkel folytatott beszélgetéseimről. Megkísérlem érthetőbbé tenni ezt a kérdést, mégpedig fentről lefelé. Előre bocsátom, hogy ez több évszázados, történelmi tapasztalatokon alapuló gyakorlat, ami konkrétan előírt rangsor és nem demokrácia kérdése, lett légyen az polgári demokrácia, avagy szocialista demokrácia, avagy akár bármiféle diktatúra.

A diplomáciai képviseletek vezetőinek rangjai:

- Főbiztos – High Commissioner – ami teljesen azonos a nagyköveti ranggal, de csak a Brit Nemzetközösség országaiban és között honosították meg. Ezzel is kifejezésre kívánták juttatni, hogy mennyire szoros, különleges kapcsolatok, együttműködés alakult ki és működik a Nemzetközösség tagországai között. Az angol diplomáciai képviselet neve Ausztrália, India, Kanada fővárosaiban – hogy néhány nemzetközösségi országot említsek – Főbiztosi Hivatal – High Commission – s ennek a vezetője a főbiztos. Ugyanígy van ez fordítva is: az ausztrál, az indiai, a kanadai diplomáciai képviselet neve Angliában, azaz Londonban szintén főbiztosi hivatal, aminek a vezetője a főbiztos.
- Rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, amit röviden csak nagykövetként emlegetünk. Mára már ez a legelterjedtebb forma. Ennek az általánossá válása részben összefügg azzal is, hogy földgömbünk milyen gyorsasággal zsugorodik. Szándékosan nem használom a globalizáció kifejezést, mert a nagykövet kifejezés általánossá válásának folyamata már a globalizáció előtt megkezdődött, a nemzetközi kapcsolatok és együttműködés intenzitásának elmélyülése függvényeként. A nagykövet kizárólag nagykövetséget vezethet.
- Rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, amit a köztudatban röviden csak követként emlegetünk. Az 1950-60-as évekig talán ez volt a legelterjedtebb misszióvezetői rang. A nagyköveti és a főbiztosi rangú misszióvezető azok között az országok között volt elfogadott általános gyakorlat, amelyeknek a kapcsolatai és együttműködése hatékony és szoros volt. Azok között az országok között, amelyek csak „beszélő viszonyban" voltak egymással – hiszen a követi szinten fenntartott diplomáciai kapcsolatok gyakorlatilag ezt jelentették – diplomáciai képviseleteik élére követet nevezhettek csak ki. Az mindig kormányközi megállapodás témája, hogy két ország felveszi-e a diplomáciai kapcsolatokat és milyen szinten. Ha pedig abban állapodtak meg, hogy ez követi szinten történik, akkor követség fog működni és ennek élére nem nagykövet, hanem csak követ küldhető.

És fordítva is: ha nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat létesültek, akkor a diplomáciai képviselet élére csak nagykövet küldhető. (Ha netán követet küldenének, ez kifejezésre juttatná a küldő ország valamiféle rosszallását, mindamellett, hogy a fogadó ország is „csak" ideiglenes ügyvivőként engedné működni, követi rangjának nyilvántartása mellett.)

Manapság a diplomáciai képviseletek élén nagyon ritka a rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. Amikor 1956-ban, Indiában életemben először külképviseleten dolgozni kezdtem, akkor Új-Delhiben a diplomáciai missziók nagy része, talán többsége még követség volt. Az Indiát követő időszakról szóló részben pedig leírtam, hogy az akkori magyar kormány miként tudta elérni, hogy a követi szintű diplomáciai kapcsolatokat sikerüljön 1960-ban nagyköveti szintre emelni.

A misszióvezetőknek van több közös tulajdonságuk: elsősorban az, hogy végső kinevezésükhöz és működésük megkezdéséhez a fogadó ország előzetes egyetértése szükséges. Ezt az egyetértést, azaz azt, hogy a kijelölt személyt a fogadó ország el, vagy befogadja az úgy nevezett „agreement" megkérése, illetve megadása biztosítja. Ezért van az, hogy a nagykövet, a főbiztos, vagy a követ végső és hivatalosan bejelentett kinevezését az államfő csak azt követően teszi meg, ha a fogadó országból az „agreement" már megérkezett. Így a kijelölt misszióvezető kinevezését követően már elutazhat állomáshelyére.

A misszióvezetők közös tulajdonsága, hogy az államfő személyes képviselői: hivatalosan az államfő a fogadó ország államfőjéhez delegálja nagykövetét, főbiztosát, vagy követét, hogy őt és országát képviselje. Ez a jellegzetesség nem kis problémát és vitát okozott a szocialista gyakorlatban, hiszen meglehetősen élesen szemben állt azzal a törekvéssel, hogy az egyén csak arctalan pártkatona legyen. Magam akkor kerültem szembe ezzel a nézettel, amikor nagykövetnek kineveztek, és utána úgy fogalmaztam, hogy az ausztrál főkormányzó mellé akkreditált nagykövetként fogok működni. Ezt több kollléga ellenezte. Mondván, nem lehetek az ausztrál főkormányzó mellé akkreditált nagykövet, hiszen szocialista országból küldött nagykövet nem az államfő személyes képviselője, hanem a párt megbízottja. Különben is, Ausztráliában, ami csak domínium, nem az ausztrál főkormányzó az államfő, hanem az angol királynő. Ebből csak annyi igaz, hogy jogilag az angol királynő ma is az ausztrál államfő. Viszont az ausztrál főkormányzó teljes egészében államfőként jár el. Szóval, volt zavar és mellébeszélés, de ez nem változtathatott a tényen: a nagykövet, a főbiztos, és a követ az államfő személyes képviselője.

Ezért aztán a fogadó országban a misszióvezető első kötelme, hogy mielőbb átadja a saját államfője által aláírt megbízó levelét a fogadó ország államfőjének. Hivatali működését csak ezt követően kezdheti meg, azaz a fogadó ország különböző hatóságaival, intézményeivel ezek után létesíthet hivatalos kapcsolatot. Kivétel a külügyminisztérium, ahol a megbízólevél átadását megelőző napon, vagy napokban hivatalosan is eljár, hiszen a fogadó országba érkezésekor a külügy részéről várják, másrészt a megbízólevél átadásának módját is meg kell beszélni. Viszont a megbízólevél átadása előtt felkeresheti a DT-én belüli kollégákat, a többi ország misszió vezetőjét.

A diplomáciai misszióvezetők további közös tulajdonsága, hogy a küldő országból mindig csak egy nagykövet, csak egy főbiztos, vagy csak egy követ tartózkodhat a fogadó országban. Érdekes esetnek voltam a tanúja Indiában az 50-es években: az addigi olasz nagykövet már mindenkitől elbúcsúzott és az indiai külügyminisztérium protokoll osztályával közösen kitűzött napra tervezte repülővel történő végleges elutazását az indiai fővárosból. Ezt a napot jó előre kitűzték és Rómával is egyeztették, mert az utód hajóval már útnak indult Indiába. A hajó Bombay-ba úgy érkezett, hogy addigra a korábbi nagykövetnek repülővel már el kellett utaznia a fővárosból.

A hajóval a kijelölt nagykövet megérkezett Bombay-ba, ahol nagy meglepetés várta: kikötés után kiszállni engedték, de azonnal elhelyezték az egyik luxus szállodában és nem engedték az előzetes útitervnek megfelelően vonattal Új Delhi-be utazni. Az történt, hogy az előző olasz nagykövet a fővárosból nem tudott elutazni, mert váratlanul rosszul lett és vakbél-gyulladással hirtelen meg kellett operálni. A műtét után jobban lett, de a kórházat néhány napig nem hagyhatta el. Így a Bombay-ba megérkezett kijelölt új nagykövet nem hagyhatta el a szállodát, amíg elődje nem utazott el a fővárosból.

A misszióvezetők számára nagy élmény a megbízó-levél átadása. Ez korábban ünnepélyes esemény, nagy ceremónia volt. Valamit vesztett az ünnepélyességéből, mert a modern idők követelményeivel összhangban bizonyos egyszerűsítésre került sor. Ennek ellenére ma is van ünnepélyes jellege, hiszen a kijelölt misszióvezető most találkozik először a fogadó ország államfőjével, és ezzel kezdi meg hivatali működését.

A diplomáciai tevékenység néhány alapszabálya nem változik akár bipoláris a világ, akár sok pólusú: elszigetelődik az a misszióvezető, aki elhanyagolja például a bemutatkozó látogatásokat. Különösen fontos, hogy a megbízólevél átadását követően bemutatkozó látogatásokat tegyen a fogadó ország különféle hatóságainál, intézményeinél. Természetesen azok a minisztériumok, hatóságok és társadalmi intézmények élveznek elsőbbséget, amelyekkel a két ország együttműködése gyakorlati lebonyolítást nyer. A magam részéről minden országban alapvetően fontosnak tekintettem, hogy a diplomáciai testületen belül a misszióvezető kollégákkal jó kapcsolatban álljak, de a hangsúly a fogadó ország különféle hatóságaival való jó és eredményes személyes kapcsolatokon volt. Úgy fogalmaztam magamnak, hogy a fogadó országban és nem a diplomáciai testület mellett működök.

A nagykövetek, főbiztosok és követek igen szigorú rendben foglalják el helyüket a Diplomáciai Testületen belül, illetve a fogadó ország protokolláris eljárásában. Az egyes nagykövetek, illetve a főbiztosok, valamint a követek megbízó-leveleik átadásának időpontjától számítva sorolnak be a fogadó ország protokolláris rendjébe. Magyarul ez azt jelenti, hogy hivatalos rendezvények a nagyköveteket, főbiztosokat úgy állítják sorba, ahogy a megbízólevél átadásának időpontja azt lehetővé és szükségessé teszi. A követek ugyanilyen elbírálás alapján utánuk következnek.

Ez nagyon szigorú rendszer, amit a misszióvezetők és a fogadó ország protokollja egyaránt igen komolyan vesznek. E rendszer alapján kerül meghatározásra, hogy az

egyes fontos diplomáciai rendezvényeken a misszióvezetők milyen sorrendben foglalnak helyet, azaz, hol állnak, vagy ülnek. Indonéziában voltam szemtanúja, amikor az egyik kulturális rendezvényen az egyiptomi nagykövetet nem arra a székre ültették, ami a megbízólevél átadásának időpontja szerint őt illette volna. Amikor észlelte, hogy az őt és a feleségét megillető székre egy másik nagykövetet és feleségét ültetik tüntetően és nagy hangzavart keltve felállt és nejével együtt elhagyta a rendezvényt.

A legrégebbi nagykövet, aki legrégebben adta át a megbízólevelét vállalja a diplomáciai testület doayen-jének feladatait, ami azt jelenti, hogy bizonyos értelemben, a „vezetőjük": az összes nagykövet nevében ő járhat el a fogadó ország hatóságainál a testület nevében, de a kollégák egyetértése alapján.

Az államfő személyes képviselőjének tevékenységét a diplomáciai misszióra beosztott munkatársak segítik. A munkatársak alapvetően két kategóriába sorolhatók:

1./ a diplomata munkatársak:

Többször mondtam, úgy lettem nagykövet, hogy segéd attaséként kezdtem, és végigjártam a diplomáciai szamárlétrát, amíg kineveztek nagykövetnek. Hogy ez mennyire pontatlan megfogalmazás? Igaz, hogy a szamárlétra több fokát megmásztam, de nem valamennyit. Ahhoz egy emberélet ugyanis kevés.

A diplomáciai rangok sorrendje, fentről lefelé:

- követ-tanácsos,
- tanácsos, aminek két fokozata van: I. osztályú, vagy II. osztályú,
- első titkár,
- másod titkár,
- harmad titkár,
- attasé.

Ezek a rangok fontos sorrendet alkotnak és gyakran csaknem „kaszt" jellegű besorolást, vagy akár beskatulyázást jelentenek, ami azért a titulusok mögötti egyén személyiségét is jellemzi. Szóval, a gyakorlatban alapszabály, hogy a misszióvezető a másik misszióvezetővel tart kapcsolatot és azzal tárgyal. A II. titkár az azonos, vagy hasonló beosztású partnerével, az attasé a másik diplomáciai misszió attaséjával. A fogadó ország hatóságai is gondosan ügyelnek arra, hogy a diplomáciai missziók vezetőit és munkatárait milyen szinten fogadják, és milyen szinten engedik mozogni. Ebben nagyon sokat számít, a két ország kapcsolatainak a jellege: ha a viszony baráti, akkor a diplomaták jobb légkörben és kissé magasabb szinten is mozoghatnak.

Példaként megemlítem, hogy volt olyan eset, amikor az egyik nagykövet kollégától érdeklődtem egy bizonyos ügyben és javasoltam, hogy az adott kérdést az egyik munkatársam megbeszélhesse az ő munkatársával. Nagykövet kollégám ez elől mereven elzárkózott, viszont a legnagyobb készséggel állt személyesen a rendelkezésemre, hogy az adott kérdést, a legbizalmasabb részleteivel együtt ketten beszéljük át. Magyarul arra kész volt, hogy ő adjon nekem személyesen tájékoztatást minden részletről, de elzárkózott az elől, hogy ez munkatársaink között történjék.

Indonéziában éltem át, hogy a magasabb rangú diplomata vonakodik szóba állni az alacsonyabb beosztásúval. Indonéziában III. titkári rangban szolgáltam és az egyik szo-

cialista országbeli nagykövet csak akkor állt szóba velem, ha szeretett volna megtudni egy-egy adott kérdésben valamit. Őt nem zavarta az sem, hogy több esetben ideiglenes ügyvivőként is eljártam és akkor „szólított le", hogy mondja, mit szól ehhez, mit a véleménye, mi rejlik e mögött. A jelenségre a diplomáciai testületen belül a nyugati kollégák is felfigyeltek és megkíséreltek ugratni, hogy ez a „baráti" nagykövet csak akkor áll szóba veled, ha kérdezni akar. Főnökeim is tudtak erről, de azt az utasítást kaptam, hogy saját belátásom szerint adjak tájékoztatást neki. (Kissé nyersebben fogalmazták meg az utasítást!) Az adott helyzetben tisztában voltam a dolgok állásával és ma is úgy vélem, én jártam jobban, hogy nem elsősorban csak a protokolláris összefüggésekre koncentráltam.

A diplomata munkatársak rangjai egyáltalán nem tükrözik a munkaköröket. Nagy és gazdag országok diplomáciai képviseletein több tanácsos, számos titkár és sok attasé dolgozhat. A magyar külképviseleteken – eltekintve a frekventált, fontos helyektől, mint a szomszéd, vagy a kiemelt nyugat-európai fővárosok – a létszám mindig alacsony: a misszióvezető mellet egy, maximum két diplomata, valamint két nem diplomata munkatársból áll a külképviselet. Állítom, hogy ebben a tekintetben a kérdés lényege nem az, hogy hány munkatárs segíti a misszióvezető munkáját, hanem az, hogy milyen színvonalon tudnak mozogni és dolgozni. Kis létszámú külképviselet is végezhet hatékony, eredményes munkát, s esetenként nagy létszámú misszión is elkallódhatnak fontos ügyek.

Az nem titok, hogy az egyes munkatársak belpolitikai, külpolitikai, vagy gazdaságpolitikai kérdéseket referálnak, netán sajtó-és kulturális ügyekkel foglalkoznak: ezekről a témákról rendszeresen jelentenek haza, azaz kormányuknak, valamint intézik az általuk referált szakterületeken felmerülő operatív ügyeket. Nyilvánvaló, hogy a sajtó- és kulturális kérdésekkel foglalkozó munkatársnak több operatív ügyet kell intéznie, mint a belpolitikai témákkal foglalkozó kollégának. Abban sincs semmiféle titok, hogy kis létszámmal működő külképviseleten a munkatársak több témakörrel kénytelenek foglalkozni: ha kicsiny is a létszám, a fogadó országnak akkor is van bel- és külpolitikája, van gazdasági helyzete és gazdaságpolitikája, van kulturális politikája. Ezekkel pedig foglalkozni kell ilyen vagy olyan módon, több-kevesebb intenzitással.

És az sem titok, hogy a külképviseleteken valamelyik munkatársnak foglakoznia kell a misszió biztonságának ügyeivel. Pontosabban, meg kell szerveznie, hogy a misszióra se nyílt, se rejtett behatolásra ne kerülhessen sor, azaz, az állam és a hivatali titot megfelelő védettséget nyerjen. (Lehet, hogy furcsának tűnik, az a megfogalmazás, hogy „nyílt, vagy rejtett behatolás", de mindkettő létezik: nyílt a behatolás, amikor látszólag köztörvényes betörést hajtanak végre, de nem rabolni akarnak, hanem az állam, vagy rejtjel titkot megszerezni. Ebben az esetben az állam és rejtjel titok megszerzésére irányuló szándékot köztörvényes betöréssel kísérelik meg palástolni. A rejtett betolásnál nincs látható nyoma annak, hogy ott jártak, ezt legfeljebb beépített mechanizmusok – például rejtett számláló készülék, biztonsági kamera – regisztrálják észrevétlenül.) Számos alkalommal voltam olyan helyzetben, amikor a fogadó ország hatóságai egyszerűen megkérdezték, hogy ki a biztonsági tiszt, akivel egy adott kérdésben együttműködhetnek.

A diplomáciai missziókon külön megjelölést kapnak az egyes szakterületeken működő munkatársak. Általában szakattaséknak szokták nevezni ezeket a munkatársakat, akiknek a kiküldése egy-egy relációban a küldő ország érdeklődésének és érdekeinek megfelelően történik. A kiküldés ténye azonban mindig a fogadó ország hatóságaival egyeztetve történhet, azaz a kiküldés szándéka egybe kell, hogy essen a fogadó ország

állásfoglalásával, netán még az érdekeivel is. Ezeknek a kérdéseknek a rendezése pedig ismételten a külügyminisztériumok és a diplomáciai képviseletek feladata.

A katonai attasék a honvédelmi, a mezőgazdasági attasék a földművelésügyi, a munkaügyi attasék a foglalkoztatási – és munkaügyi minisztériumból kerülnek kiküldésre. Természetesen csak akkor küldhetőek ki egy-egy országba, azaz helyezhetők ki az abban az országban működő diplomáciai képviseletre, ha ezzel a fogadó ország kormánya is egyetért. Magyarországnak – kis ország lévén – nincs külön haditengerészeti, vagy légügyi attaséja, akik a nagy, gazdag országok esetében a haditengerészet, vagy légierő tisztjei, de leginkább főtisztjei. A magyar katonai attasék mindig képviselik a magyar flotillát, és a légierőt is. Találkoztam olyan kisebb európai tengeri ország katonai attaséjával, aki a haditengerészet tisztje volt, de ő is valamennyi fegyvernem képviseletében járt el.

Külön kell szólni a konzuli rangokról, amelyek mind formailag, mind tartalmilag eltérnek a diplomáciai rangoktól. Szóltam arról, hogy a diplomáciai képviselet vezetője az államfő személyes képviselője a fogadó országban. A konzuli képviselő viszont a kormányát képviseli mind a fogadó országban élő saját honfitársai, mind a fogadó ország állampolgárai előtt. A miniszterelnök, vagyis a kormány nevezi ki. Eltérően a diplomatáktól, a konzulok más értelemben tárgyalnak a fogadó ország kormányának képviselőivel, és elsősorban a helyi hatóságokkal intéznek ügyeket. A konzuli képviselő nem intézi a kormányközi kapcsolatokat, hanem eljár a fogadó országban élő saját állampolgárainak konzuli érdekvédelme ügyében, valamint segíti a fogadó ország állampolgárait a saját országával kapcsolatos ügyeik intézésében.

A konzuli képviseletek tevékenységének fontossága a 20. században ismét megnőtt. Jellemző, hogy a görög városállamok követszerű küldötteit, majd a római birodalom konzuljait követően csak 1455-ben jött lére az első hivatalosan létesített nagykövetség Genovában és 1815-ben fogadta el a Bécsi Kongresszus a diplomáciai konvenciót, ami a diplomáciai tevékenységet gyakorlatilag hivatásnak nyilvánította. Majd a Bécsi Konvenció 1963-ban fogadta el a konzuli szerződést, ami ezt a munkakört és az ezzel kapcsolatos rangokat, feladatokat kodifikálta, jól lehet, azok már sokkal korábbi időszaktól érvényesültek. A Bécsi Konvenció 9. Cikkelye határozza meg a konzuli rangokat, amelyek az alábbiak:

- főkonzulok,
- konzulok
- alkonzulok,
- konzuli ügynökök.

A főkonzulok kinevezése a küldő állam döntése. Jogi formája a „pátens" kiadása részére. Ezt a pátens-t a fogadó ország külügyminisztériumában adja át, illetve fogadják a főkonzultól, s ennek alapján adják ki részére az „exequatur"-t. amit magyarul működési engedély. A Bécsi Konvenció leszögezi, hogy a konzuli képviselet vezetője az exequatur elnyerése előtt nem kezdheti meg működését. Ezt azonban nem mindig tekintik 100 százalékos előírásnak: Ausztráliába 1967 decemberében érkeztem és még abban a hónapban benyújtottam a konzuli pátenst, amire 1968. február 21.-i keltezéssel adta ki a főkormányzó II Erzsébet királynő nevében az exequaturt. Közben nyugodtan végeztem mindennapi főkonzuli munkámat. Igaz, hogy akkor Ausztrália még nem írta alá a Bécsi Konvenciót.

Az exequatur kapcsán le kell szögeznem, hogy nagy országok esetében ennek különös jelentősége van: meghatározza ugyanis a főkonzuli működésének a földrajzi területét. Ez lehet az ország egésze, mint a magam esetében is volt Ausztráliában főkonzuli megbízatásomkor. Ez a működési terület később módosult, amikor a magyar nagykövetség megkezdte működését Canberra-ban, mert ezt követően a Sydney magyar főkonzulnak a továbbiakban már nem volt a működési területe az A.C.T., azaz az Australian Capital Territory, amelyen belül a főváros elhelyezkedik.

A diplomáciai misszió vezetője nem feltétlenül láthat el konzuli, főkonzuli feladatokat. Volt az életemben olyan precedens, amikor a magyar nagykövetnek el kellett volna járnia konzuli ügyben. Mivel ennek a jogi háttere nem került előzetesen rendezésre, azaz nem volt exequatur-a, a fogadó ország nem járult hozzá, hogy konzuli ügyben eljárhasson. A nagykövet korábban átadta megbízólevelét, és diplomáciai ügyekben eljárhatott, de a konzuli működéshez utólag meg kellett kérni részére az exequatur-t. (Utána már mehetett a börtönbe meglátogatni a letartóztatott magyar honfitársat.)

Manapság egyre többet hallani és olvasni arról, hogy Magyarország is csatlakozott azon országokhoz, amelyek elismerik a tiszteletbeli főkonzul, konzul tisztségét. A tiszteletbeli konzul fogalma nagyon hosszú múltra nyúlik vissza. A tb. konzult nem a küldő, hanem leginkább a fogadó ország állampolgára, még akkor is, ha távolba szakadt hazánk fia. Feladatköre lényegesen eltér nemcsak a diplomáciai misszió tevékenységétől, de még a hivatásos konzuli intézmény tevékenységétől is. (Gondoljunk arra, hogy melyik ország bízza az államtitkot, vagy rejtjel titkot más, vagy harmadik ország állampolgárára!?) Leginkább a kereskedelmi kapcsolatok ápolása képezi feladatait, esetleg még olyan kulturális tevékenység, amely az idegenforgalom számára jelent propagandát. Számos tiszteletbeli főkonzullal, konzullal álltam hivatali kapcsolatban Ausztráliában, de más országban is és tőlük tudom, hogy mi volt a fő tevékenységi körük: az üzlet, amiben ők maguk is bőven érdekeltek voltak. Arról nem is beszélek, hogy Ausztráliában volt olyan magyar ismerősöm, aki nem kis pénzt áldozott először arra, hogy tiszteletbeli konzuli lehessen egy harmadik országban. Majd az volt a fő tevékenysége, hogy a befektetett pénzét mielőbb, minél nagyobb haszonnal visszaszerezze.

A diplomáciai és a konzuli rangok ismertetésénél kicsit elidőztem, de úgy érzem, hogy érdemes erre a kérdésre kitérni, hiszen sok minden változott ezen a területen az elmúlt néhány évszázadban. Talán még nem is olyan nagyon régen az attasé és a konzul volt a közhangulatban vagy a közvélemény előtt az „atyaúristen". Még indiai éveim során is, főleg vidéken az attasé volt a „valaki". A nagykövet még elment, bár néha elég nehezen. Volt olyan tapasztalatom is, hogy egy magyar honfitárs az istennek sem akarta a nagykövettel beszélni, ő csakis a konzulhoz ragaszkodott, mert azt a rangot ismerte. Más kérdés, hogy a téma, amit előadott, valójában a konzul illetékességébe tartozott. Az, hogy nagykövetségi tanácsos nagyon sok esetben nem hatott a környezetre, mert kinek ad tanácsot? Van tényleg valaki, aki meghallgatja a tanácsait, érveltek egyesek, jóllehet, a második legmagasabb diplomáciai rangról van szó. Hát akkor mi lesz szegény titkárokkal?

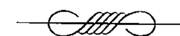
A nagykövetek a főkonzulok, a katonai attasék, a sajtóattasék, a DT-én belül általában havonta, hathetente összejönnek, megbeszélik közös ügyeik egy-egy ebéd, vacsora keretében.

Mint minden az életben, a diplomáciai rangok sem abszolutizálhatók: találkoztam magas ranggal, kistudású diplomatával és fordítva. Az okos és dörzsölt nagykövetek soha nem csak a rangot nézték, hanem a tudást. Ezért nem estek kétségbe, ha alacsonyabb diplomáciai rangú személlyel álltak szóba, főleg, ha tudták, hogy az alacsonyabb

rangú személy nem kaphat magasabb diplomáciai rangot, hiszen más szolgálatnál már minimum őrnagyi, vagy ezredesi a rangja van.

Míg a diplomáciai misszió vezetőjének – nagykövet, főbiztos, követ – távollétében a hivatalt ideiglenes ügyvivő vezeti, a főkonzul távollétében ez a feladat a konzulra hárul.

Szóval, kissé pontosítanom kell, amit számos esetben elmondtam, hogy végig jártam a diplomáciai rangok szamárlétráját, amíg nagykövet lettem. Ez annyiban nem pontos kijelentés részemről, hogy bár valóban a létra legaljáról indultam, számos diplomáciai és konzuli rangom volt, amíg nagykövet lettem. Ugyanakkor számos diplomáciai rang „kimaradt" az életemből: a másodtitkár, az első titkár, a miniszteri tanácsos, a követi. Őszintén bevallom: ezek különösebben nem is hiányoztak.



Utószó helyett, néhány gondolat a diplomácia lényegéről

„Könnyedén, de nem könnyelműen.
Komolyan, de nem tragikusan."

Egyik kedves nagykövet kollégám és elhunyt barátom szólásai közül

A diplomácia általában misztikus és titokzatos tevékenységnek tekintett műfaj. A diplomaták titokzatos, gonosz alakok, akik igen veszélyes dolgokat terveznek, végeznek, ezek érdekében mindenféle összeesküvéseket terveznek és hajtanak végre. S mindezt csillogó álcával, magas rangokkal, törvények felettiséggel, mentességekkel, s nem utolsó sorban bőséges pénzügyi háttérrel végezhetik.

Ha az ember visszagondol 16., 17. és 18. századbeli olvasmányaira, akkor esetleg talál hasonlóságot. A 19. századtól inkább az kerül előtérbe, hogy a diplomaták is emberek. Még akkor is, ha a köztisztviselői kar egyik különleges ágazatához tartoznak, a maguk jellegzetes képzettségével. A diplomácia pedig minden független ország politikai életének normális része. Igaz, hogy a nagykövetek változatlanul élveznek számos előjogot azokban az országokban, amelyekre akkreditálásuk szól: Nagyméltóságú Úrnak (Excellenciádnak) szólítják őket, van vámmentességük, és területen kívüliségük, amit a fogadó ország állampolgárai nem élvezhetnek. Az is igaz, hogy öltözékük, főleg ma már, nem azonos a korábbi századok merev, formális egyenruháival, amik korunkban leginkább az operettekben láthatók.

A titokzatosság fogalma is sokat enyhült. Mindemellett, a diplomáciai munkában továbbra is sok a hivatali és az államtitok, a rejtjel titokról nem is beszélve. És ha már sok a titok, akkor az mágnesként vonzza a más országok titkosszolgálatait is, amelyek szeretnék megszerezni, megismerni ezeket a titkokat. A magyar sajtó és a magyar könyvkiadás sem szűkölködött számos olyan történetet megismertetni a közvéleménnyel, amelyek kiemelkedő esetek voltak. Gondolok itt a Cicero-ügyre (az angol nagykövet páncéljából inasa lopja ki a titkos anyagokat és adja el a német nagykövetnek). Maradhatunk a közelmúltnál is, amikor Angliában a Profumo-botrány rengette meg a kormány helyzetét. A magyar diplomácia sem volt mentes kisebb-nagyobb politikai botrányoktól. Gondoljunk csak vissza a 60-as évek első felére, amikor magyar diplomaták, valójában hírszerző tisztek Londonban, vagy Washingtonban dolgozó diplomatáknak álcázva – egyik napról a másikra - eltűnnek és a Budapestre sebtében hazahozott gyereklány érvel, hogy az „én apukám nem áruló!". Jó, ez a hidegháború fénykorában volt, ami a mi helyzetünket nagyban behatárolta. A diplomácia történetének és történelmének a feldolgozása nem célom, erre sokkal hivatottabb személyek, történészek vannak. Annyit azonban magam is megtanultam, hogy az ókori, majd azt követő későbbi diplomácia esetlegességétől eltérően, valójában a 15. századtól kezdett el kialakulni az a tevékenység, amit valóban diplomáciaként értelmezünk. Ez a fordulópont akkor következett be, amikor Európában az államiság kialakult és megszilárdult. Valójában itt találkozunk azzal a fogalommal, hogy a diplomácia az államok közötti nemzetközi kapcsolatok folyamatos ápolásának az eszköze. Használhatnék fennköltebb szavakat és kifejezéseket, de azt hiszem a lényeget jobban kifejezi az egyszerűbb megfogalmazás. Hiszen az ókorban is voltak esetek, amikor az uralkodók követeket küldtek egymáshoz. (Ezt a rómaiak is gyakran megtették, bár a „consul" akkortájt nem egészen azt a feladatot látta el, mint egy mai konzul. Ennek kapcsán itt és most jobb nem emlegetni „Caligula lovát" (azaz a konzulnak kinevezett szeretett, kedvenc lovat). Az európai államok megalakulása és megszilárdulása után már nem volt elég egy-egy alkalomra és esetre követet küldeni, hanem szükségessé vált állandóan követi képviselőt tartani a másik uralkodó udvarában: ő ott, a helyszínen és azonnal ellensúlyozhatja a vetélytárs, vagy versenytárs, avagy akár ellenséges harmadik-negyedik ország szintén ott dolgozó követének a tevékenységét, kijelentéseit. Netán még hatástalaníthatja is ármánykodásait, cselszövéseit. Ebben az időszakban, amikor Spanyolország, Franciaország, Anglia, az olasz köztársaságok (Velence és Genova) éles harcban és versenyben álltak egymással, a nagykövetek nemcsak jelentettek saját uralkodóiknak, hanem aktívan bekapcsolódhattak a fogadó országban folyó belső harcokba, lázadókat pénzeltek, az ellenzéket támogatták. Minden olyan tevékenységet kifejtettek, amiről úgy gondolták, hogy segítheti saját országuk érdekeinek a védelmét és zavarhatják másokat ugyanebben az értelemben. (Káros lenne azt hinni, hogy egynémely nagykövet ma nem teszi meg ugyanezt, bár a helyzet annyiban más, hogy ma már kodifikált nemzetközi megállapodás tiltja a fogadó ország belügyeibe való beavatkozást.)

Ennek a kornak a diplomáciai gyakorlatában meghatározó jellegű volt, hogy az európai uralkodó házakat meglehetősen szoros családi kötelékek fűzték össze. Így kissé nagyvonalúan kijelenthető, hogy a nagy családon belüli diplomáciai tevékenység zajlott le, igen kézenfekvő hasonlatosságokkal. Ezt az időnkénti és helyenkénti kisebb háborúk sem forgatták fel, s különösen akkor nem, ha az egymással harcba készülő és szemben álló két hadsereg főparancsnokai – például két unokatestvér – kiállt a csatatér közepére és kiadták parancsot az első lövésre!

Lényegesen változott a helyzet Oroszország színre lépésével, de különösen a francia forradalom nyomán az új Franciaország megjelenésével. Utóbbi semmibe vette az uralkodó házak dinasztikus érdekeit, nyíltan támogatta más országok forradalmait és a diplomácia addigi érintkezési szabályait felrúgta. Ezeket a kellemetlen jelenségeket volt hivatva helyre hozni az 1815. évi Bécsi Egyezmény, amely a történelem során először kodifikálta a nemzetközi kapcsolatok érintkezési gyakorlatát, amit azóta nevezünk protokollnak. Az európai államok mellett ekkor már Törökország is tagja lett az új rendszernek.

Egyáltalán nem túlzás azt állítani, hogy a Bécsi Egyezmény kidolgozása és az első világháború között eltelt 100 év a klasszikus diplomácia nagy időszaka volt. Olyan államférfiak tevékenysége és diplomáciai működése fémjelezte ezt az időszakot, mint Talleyrand, Chateaubriand, Metternich, Bismarck, Canning, Palmerstone, akiket nemcsak diplomáciai manőverezési készségük tett naggyá és híressé. Ők az akkori külpolitika aktív kidolgozói és alakítói voltak és egyben koruk történelmének formálóivá is váltak. Ebben az időszakban az európai államok kapcsolatrendszere az általánosan elfogadott nemzetközi jogon alapult és a légkört a békés diplomácia jellemezte. Voltak háborúk ekkor is, amelyeket a diplomáciai manőverek szándékosan idéztek elő, de ezek soha nem torkollottak totális háborúba. Ennek jó példája volt az 1865. évi osztrák-német háború, amelynek korlátozott célja volt. S amint e célt elérte, Bismark azon-

nal visszatért a diplomáciához, amellyel véget vetett a fegyveres harcoknak és olyan békés viszonyokat teremtett, amelyek a két német ajkú ország közötti közeledés alapját képezhették.

S ebben az időszakban ez a jellegű diplomáciai tevékenység elsősorban Európára volt jellemző. Amerika ekkor még nem igen mutatkozott a nemzetközi porondon. Ázsia pedig úgy tűnt, hogy kívül esik a nemzetközi jog hatáskörén és a 19. században inkább az európai diplomácia határozta meg sorsát. Mint Sziám, a mai Thaiföld esetében a Párizsban kidolgozott angol-francia konvenció. Afganisztán és Perzsia – az angol-orosz versengés és hatalmi harc két fontos terepe – számos alkalommal veszélyeztette a békét, de diplomáciai úton mégis sikerült hellyel-közzel bizonyos megoldást találni. Burma, a mai Mianmar azáltal vesztette el függetlenségét, és vált angol gyarmattá, hogy Angliának bizonyos francia előretörést kellett ellensúlyoznia. Az ázsiai országok ekkor még nem a nemzetek közösségének a tagjai, hanem az európai országok diplomáciájának voltak a céltáblái.

Afrikában is az európai gyarmatosító, majd gyarmattartó országok diplomáciai tevékenysége volt az, amely a politikai események fő irányát meghatározta. Hivatali tevékenységemben Latin-Amerikai viszonylag távol állt tőlem, de erről a földrészről is úgy tudom, hogy elsősorban az európai országok diplomáciája határolta be az ilyen jellegű tevékenységet, legyen az spanyol, vagy portugál indíttatású.

A 19. század beköszöntéig a diplomáciai tevékenység elsősorban Európára szűkült le, illetve innen sugárzott ki a világ más tájékaira. A Távol-Kelet eseményei azonban csak tükrözték az Európában lezajló, vagy onnan irányított diplomáciai folyamatokat. A 18. század végére azonban megváltozott a helyzet. Japán kezdett benyomulni a nemzetek közösségének soraiba. Az Egyesült Államok egyre nagyobb érdeklődést kezdett tanúsítani a Csendes-óceán térsége iránt, bár Európával kapcsolatos magatartását változatlanul az izoláció jellemezte. Sem Bismarck, sem Salisbury – a 19. század második felének kiemelkedő diplomatái – sem merték volna elképzelni azt a nagy változást, ami az első világháborút követően a diplomácia terén bekövetkezett.

Az oroszországi forradalom magával hozta az „új diplomáciát" – aminek lényege az volt, hogy Lenin és munkatársai nyilvánosságra hozták az összes addigi titkos okmányt, s így súlyos csapást mértek a diplomácia titkosságára és a diplomáciai tárgyalások bizalmas jellegére. Ez a lépés ugyanis érintette a tárgyalóasztal túloldalán ülőket is, akik enyhén szólva idegesek lettek. Az sem volt közömbös, hogy a szovjet diplomácia egyenrangú partnerként létesített hivatalos kapcsolatokat és kezdett el kezelni olyan országokat, mint Afganisztán és Perzsia, amelyeket a nyugati országok még nem tartottak jogosultnak, hogy a nemzetközi jog előnyeit rájuk kiterjesszék.

A másik fontos tényező az volt, hogy az Egyesült Államok immár világhatalomként jelent meg a színen. Mellette felsorakoztak Latin-Amerika térségének országai, mint a nemzetközi élet új résztvevői.

A harmadik fontos tényező még inkább csak tendencia volt: Japánt befogadták, mint egy nagy országot. Kína a sok belső problémája ellenére megjelent a nemzetközi színen, mint olyan tényező, amelyet egyre komolyabban kell venni. Sziám, Perzsia, Afganisztán a Népszövetség tagjai lettek.

A diplomácia már nem volt Európa monopóliuma. Az új diplomáciai szisztéma látszólag a korábbi 400 éves európai gyakorlat folytatása volt. Mindemellett, az első, de különösen a második világháborút követően ez a látszat is megtört, főleg miután a világ „két táborra" szakadt: a két táborban két diplomáciai gyakorlat látszott kialakulni: az egyik a táboron belüli érintkezésre, a másik a külvilág irányába. Gondoljunk csak arra, az iparilag fejlett országok maguk között milyen diplomáciai érintkezést és gyakorlatot valósítottak meg, ami szervezeti formában – sok-sok változás után – Európában végül is az Európai Unióhoz vezetett.

A másik oldalon azok az országok, amelyek nem fogadták el a kapitalizmust, a gyarmatosítást, a szabad vállalkozást és az egyéni vállalkozást, a szocialista tábort, majd közösséget alkották. Ezek az országok bizonyos fokig eltérő módon tekintettek a régi típusú diplomácia módszereire, gyakorlatára és rendszerére.

A két tábor számos esetben arra is törekedett, hogy a másik fél megsemmisítését érje el. Ennek számos példáját láthattuk magunk is. Gondoljunk csak Vietnámra, Koreára, Iránra az egyik oldalról, vagy akár Afganisztánra és másutt a szocializmus határainak a kiterjesztését célzó manőverekre.

A felsorolás nem lenne teljes, ha nem említeném az u.n. harmadik világot, amely a „két tábor" mögött a maga módján és diplomáciájával aktívan jelen volt a nemzetközi életben és igyekezett a hagyományos diplomácia módszereivel érvényesíteni Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országainak érdekeit. Elég hivatkozni az el nem kötelezett mozgalomra.

Új jelenségként értelmezhetjük, hogy a titkosság fátylának a fellebbentése mellett a propaganda eszközeinek a hasznosítása is megjelent a színen. Ez megnyilvánult a sajtó tudósításainak felhasználásában, de a parlamenti beszédek nyilvánosságra hozatalában egyaránt. Woodrow Wilson diplomáciája és főleg 14 pontja volt az egyik legeklatánsabb példa erre, hiszen ő nemcsak az USA tömegihez, hanem szövetségeseinek, valamint ellenségeinek lakosságához is igyekezett fordulni, még akkor is, ha a szenátus nem hagyta jóvá eljárását. Trockij a Bresztlitovszki béketárgyalások során a győztesek feje fölött fordult a világ proletárjaihoz és ezt követően a kommunista diplomácia nem kis sikereket ért el abban a tekintetben, hogy a kormányok feje felett miként forduljon közvetlenül a tömegekhez akár a munkásosztály szolidaritása, akár a béke ügyére hivatkozva.

Téves lenne azt hinni, hogy a kommunista diplomácia, vagy a Szovjetunió fedezte fel és vezette be azt a gyakorlatot, hogy a propaganda eszközét más országban hasznosítsák. Az iszlám amikor nagyságának a csúcsán állott és hívőinek polgári lojalitását már akkor is meghaladta a vallási meggyőződés – szintén igyekezett hasznosítani ezt a módszert. Ugyanígy a római katolikus egyház, amikor politikai hatalma teljében felhasználta a propagandát a nagyhatalmú monarchiák elleni harcában, akár külföldön is. (Például a pápaság, az angol Erzsébet korában.)

Míg korábban a diplomácia kormányok közötti kapcsolatok ügyét alkotta, az új időkben kialakult bizonyos fokú „népi diplomácia". Bár ezt többen úgy próbálták beállítani, mint a kommunista diplomácia taktikáját, pedig ezt a másik oldal is alkalmazta. Az amerikai „béke-hadtest" bevetése – elsősorban az ázsiai és az afrikai és latin-amerikai országokban, azaz – az u.n. harmadik világban, szintén ezt a politikai célt szolgálta. Az Amerika Hangja, de a Szabad Európa Rádió sem szolgált más célokat, mint hatni egy-egy ország lakosságára, befolyásolva a tömeg hangulatot.

A diplomácia nyelvezete is változott. A hagyományos időszakban ez a nyelvezet igyekezett határozottan, de a legudvariasabb formában kifejezni álláspontját. Az a kifejezés, hogy „kormánya aggodalommal", vagy „kormánya nagy aggodalommal" tekintett egy ügyre, azt jelentette, hogy a szóban forgó kormány határozott lépéseket kíván foganatosítani az ügy miatt. Ha olyan kifejezés hangzott el, hogy „kormánya arra kényszerül, hogy felülvizsgálja eddigi álláspontját", azt jelentette, hogy az „eddigi barátság, ellenségeskedéssé fog átalakulni". Ha a nagykövet „kifejezte fenntartásait" akkor azt juttatta kifejezésre, hogy kormánya határozottan nem ért egyet. Ha viszont úgy nyilatko-

zott, hogy kormány fenntartja magának a jogot arra, hogy belátása szerint cselekedjék, akkor bejelentette azt a fenyegetést, hogy kormánya mindent elkövet a szóban forgó helyzet kialakulásának meggátolása érdekében.

A diplomácia nyelvezete általában olyan, hogy érdemes elgondolkozni a szavakon, amik nem mindig azt fejezik ki aminek értelmük látszik. A teljes nézetazonosságról szóló kommüniké esetleg azt jelenti, hogy a felek teljes nézetazonossága a vélemények eltérésében rejlik. Az ellenséges propaganda szólamok esetleg olyan diplomáciai manővereket rejtenek maguk mögött, amelyek lényegesen jobb megértést készítenek elő. Estenként csípős, durva kirohanások szolgálhatnak kimondottan belpolitikai indítékokat, amiről előre tájékoztatják azt az országot, amelyet a szóban forgó nyilatkozat célba vesz.

Magyar tapasztalatok is vannak arról, hogy a hangzatos megfogalmazások mennyire irreális hátteret takartak a megbonthatatlan magyar-szovjet barátságról, Tito volt jugoszláv elnökről, először a Kominform oszlopos tagjáról, majd az imperialista árulóról és „láncos kutyáról". A szocialista tábor, a NATO, az Arab Liga egysége, stb. mind olyan fogalmak, amikről senki nem tudta és tudja pontosan felmérni a valós helyzetet, amit a mindennapi érdekek határoznak meg.

Az új diplomácia nyelvezete sokkal élesebben, nyíltabban fejezi ki magát, hiszen nemcsak a vele szemben álló félhez szól, hanem saját országának, vagy a nemzetközi közösség, avagy akár a szemben álló ország közvéleményét van hivatva megszólítani. Különösen élessé válik a nyelvezet a nemzetközi szervezetekben, s különösen az ENSZben, ahol az álláspont határozottságának, vagy hatékonyságának a kifejezésére még a cipő is lekerül, hogy legyen mivel verni az asztalt.

Valójában mi a diplomácia célja? Miért tart fenn valamennyi független állam egy olyan költséges és meglehetősen nagy létszámú intézményt, mint külügyminisztériumot és a hozzá tartozó külképviseleteket, mint konzuli és diplomáciai missziókat, nevezzék azokat konzulátusoknak, követségeknek, főkonzulátusoknak, nagykövetségeknek, vagy főbiztosi hivataloknak. Miért jó Magyarországnak, hogy nagyon távoli földrészeken, vagy azok messzi országaiban, mint Ausztráliában, avagy Latin-Amerikában például Peruban, illetve Argentínában magyar külképviselet működik?

Diplomáciai kapcsolatok létesítésének és fenntartásának az a célja, hogy két ország között „beszélő viszony" alakuljon ki és a diplomáciai kapcsolatok révén az országok érdekei képviseletet, és biztosítást nyerjenek. Ez egyértelműen politikai cél. A diplomáciai kapcsolatok fenntartásában így benne foglaltatik az ország biztonságának a garantálása. Emellett a gazdasági, kereskedelmi érdekek érvényesítésének elősegítése is fontos feladata. Az állampolgárok érdekeinek a védelme legalább olyan súlyú feladat. A modern diplomácia feladatai közé tartozik továbbá a kultúra bemutatása, illetve egyes felfogások szerint annak bemutatása is, hogy egy-egy országban milyen életforma uralkodik.

Egyes nézetek szerint, a diplomácia alapvető feladata az volt és maradt, hogy biztosítsa, megvédje egy-egy ország területi, politikai és gazdasági integritását. Egy állam biztonságát nemcsak katonai megszállás fenyegetheti, mint a múltban ezt számos eset mutatta, hanem a gazdasági behatolás is. Ez rendkívül erőteljes, akár stratégiai súlyú külső politikai befolyást is eredményezhet egy-egy országban. A diplomácia célja és feladata előre jelezni az ilyen szándékokat és szövetségeseket keresni és találni ennek meghiúsítására, vagy ellensúlyozására.

Ezt a nézetet a viszonylag klasszikus megközelítések közé sorolnám, pedig eredete az 1950-es évekre vezethető vissza. Az eltelt 40-50 év és a globalizáció felgyorsulása e nézet egyes vonatkozásait „kissé" időszerűtlenné tette. Amikor ez a nézet megfogalmazást nyert,

akkor a külpolitika és annak törekvései még szoros összefüggésben állottak a földrajzi elhelyezkedéssel. Ma sem közömbös, hogy egy-egy ország hol, melyik földrészen van, mely országokkal határos, milyen térségbeli integrációk tagja, stb. Nyilvánvaló, hogy Magyarország elsődleges érdeke az Európai Unióhoz való tartozás, azaz a mielőbbi csatlakozás ehhez az integrációhoz és nem a távoli, a délkelet-ázsiai országok által létrehozott és igen sikeresen működtetett ASEAN-hoz, bármennyire sikeres integráció is az utóbbi.

Miként igyekszik a diplomácia biztosítani az ország érdekeit? Egy-egy ország külpolitikája arra irányul, hogy erősítse kapcsolatait és szélesítse együttműködését azokkal az országokkal, amelyekkel baráti, vagy szívélyes a viszonya, s igyekszik semlegesíteni azoknak az országoknak a külpolitikai tevékenységét, amelyek ellenségesek, vagy barátságtalanok vele szemben. Most sem lehet eleget hangsúlyozni, hogy az országok közötti baráti kapcsolatok és szívélyes viszony mindig konkrét érdekeken alapszik. Így volt ez akkor is, amikor „a magyar-szovjet barátság megbonthatatlan" volt, mert a jelszó mögött számos valós érdek húzódott meg. Az 1990. évi rendszerváltozás utáni külpolitikai változtatás szintén meghatározott érdekeket követ, legyen az akár az új típusú magyar-amerikai kapcsolat rendszer, avagy a korántsem felhőtlen viszony Romániával.

Célszerűtlen fejtegetni, hogy a háborúkat mindig is úgy tekintették, mint a politika folytatásának azt az eszközét, amit akkor vesznek elő, amikor más módszerek csődöt mondtak. Ehelyett inkább arra fektetem a hangsúlyt, hogy azt részletezzem, a külpolitika és a diplomácia mennyiben folytatása a belpolitikának. Mert kétségtelen tény, egy ország diplomáciájának a hatékonysága és sikeressége nagyban függ attól, hogy milyen az ország a belső ereje. Mert ha egy ország krónikus polgárháborútól szenved, vagy pénzügyileg tönkre ment, bármennyire is sikeres a diplomáciája a gyakorlati módszerekben mégis, hatékonysága, eredményessége a nullával lesz egyenlő. Az állandó kormányváltozások, a politikai kapkodás nem fogja segíteni, hogy külföldi partnerei megbízzanak benne. Nagyköveteinek kijelentéseit nem fogják komolyan venni, hanem fenntartásokkal élnek majd azokkal szemben, eljárását óvatosan, hidegen fogadják, s ha kifejezésre juttatja saját, vagy kormányának tiltakozását, annak nem lesz komoly súlya. Azaz, a külpolitikának tükröznie kell egy ország belső erejét és stabilitását.

Az 1990. évi magyarországi rendszerváltozáskor magam is láttam, hogy több állomáshelyen lehetetlen helyzetbe jutottak a magyar nagykövetek: az új kormány ugyanis gyorsan megjelentette a listát, hogy mely nagyköveteket fogja visszahívni. Nyilvánvaló, hogy a Budapesten működő külföldi nagykövetségek ezt jelentették haza és így kormányuk/külügyminisztériumuk tudta, hogy az adott magyar nagykövetben az új kormány nem bízik, meg akar szabadulni tőle. Ezekután nyilvánvaló volt, hogy nem úgy tárgyaltak vele, mint akivel a kétoldalú kapcsolatokat lehet építeni, s ebben lehet rá számítani.

Az elmúlt 40-50 év során a diplomáciában létjogosultságot szerzett az u.n. gazdasági, vagy kereskedelmi diplomácia. Ennek is számos megnyilvánulásával találkozhattunk. Célja: elősegíteni egy-egy ország kereskedelmi érdekeinek a képviseletét, például új piacokat feltárni és megnyitni, vagy függőben lévő kereskedelmi ügyletek megnyugtató rendezését elérni. A hidegháború korszakában a gazdasági-kereskedelmi diplomácia hatáskörébe tartozott az embargó politikával kapcsolatos ügyek intézése. A gazdasági diplomácia célja volt továbbá a második világháború után gyarmati sorból függetlenné vált országok gazdasági struktúrájának kialakításában való aktív részvétel, ami politikai jellegű és természetű tevékenység is volt: a kapitalista útra való rávezetés, szemben a szocialista úttal, illetve ezeknek az országoknak a nem-kapitalista útkeresésével. A magam részéről ebbe a kategóriába sorolom az u.n. élelmiszer diplomáciát is, amit erős gazda-

sági helyzete következtében elsősorban az Egyesült Államok volt képes megvalósítani: jelentős élelmiszer szállítmányokat juttatni számos ázsiai, afrikai országba, ami a tömeghangulatot nem kis mértékben befolyásolhatta.

Egyes nézetek szerint egy dolog nem szabad, hogy a diplomácia célja legyen: mások felett erkölcsi ítéletet hozni, vagy megkísérelni másoknak igazságot szolgáltatni. E nézet hangsúlyozza, hogy a világ országaiban különböző rendszerek vannak, eltérő gazdasági, társadalmi és szociális berendezkedéssel. Vannak monarchiák, köztársaságok, demokráciák, diktatúrák, régi és új kommunista államok, s ezek mind azt vallják magukról, hogy jogilag megalapozottak, s hatékonyan működnek saját területükön. Sőt, még azt is állítják magukról, hogy az ő rendszerük a legjobb. Kína változatlanul népköztársaság. Anglia alkotmányos monarchiaként működik, mint demokrácia. Szaúd-Arábia is monarchia. A hasonlóság ellenére sem lehetne Szaúd-Arábiáról azt állítani, hogy demokrácia, amit ő nem is vindikál magának. Hosszú felsorolást készíthetnék, de minek. Az alapvető megállapítás így is vitathatatlan: függetlenül a belső, alkotmányos rendtől, amíg szilárd kormányok működnek szükség van az államok közötti diplomáciai kapcsolatokra.

Mindamellett, hogy a diplomácia fő célja az egyes államok érdekeinek a képviselete és védelme, az is kétségtelen, hogy a diplomácia az „adok-kapok" elv szerint zajlik. Ez nagyon is természetes annak alapján, hogy a kapcsolatok, a szövetségek mindig érdekeket fejeznek ki, illetve szolgálnak. Számos esetben ehhez sorolják a jó szándékot is, amit a magam részéről szintén az érdek – szépen, vagy szebben csomagolt – formái egyikének tekintek.

Gyakran említett példa: a múltból jól ismert „hagyományos" francia-német ellentétek rendezése és megszüntetése, ami türelmes és hosszantartó diplomácia munka eredményeként vált lehetővé. Ez a munka teremtette meg azt a lélektani légkört, amelyben a két nép felszámolhatta a több évszázados ellenségeskedést, háborúskodást.

Én azért azt sem felejteném el, hogy az Európai Unióban kicsúcsosodott érdekek türelmes és következetes kimunkálása milyen nagy mértékben segített „feledtetni" a hosszú ideig tartott ellenségeskedést. A sok-sok diplomáciai erőfeszítés ellenére sem sikerült még megtalálni az érdekek azonosságát Törökország és Görögország között Ciprus, vagy a hajdan egységes India kettéosztását követően az India és Pakisztán között Kashmir ügyében folyó vita esetében.

Mindez nem kisebbíti azt a tényt, hogy a diplomácia megteremtheti a jóindulatnak azt a légkörét, amelyben számos kényes, vitás ügyben az eredményesnek ígérkező tárgyalások egyáltalán megkezdhetők.

Számos esetben találkoztam olyan nézettel, hogy a módszerek mellékesek, nincs jelentőségük. Az a fontos, hogy az álláspontot keményen, ridegen és mereven, állandóan ismételgetve kell-kifejteni, amíg a partner, az ellenfél be nem adja a derekát. Korábban már hivatkoztam arra, hogy a külpolitikában és a diplomáciában mindig érdekek állnak szemben egymással. Az elgondolás, hogy a diplomáciai trükkök majd eredményre vezetnek nagyon is balga és rövidlátó. Előfordulhat, hogy egy-egy trükk beválik, de ez kezdetleges módszer, s csak rövidlejáratú eredményekkel kecsegtet. A szemközt ülő partner, vagy ellenfél, vagy akárhogyan is hívjuk, legalább olyan jól képzett és dörzsölt, s igyekszik legalább olyan jól képviselni országa érdekeit mint én. Előfordulhat, hogy egy csel, vagy trükk bejön. Egyszer. Másodszor már nem, mert résen lesz.

Így marad a régi, bevált módszer: megkísérelni az érdekeket egymáshoz közelíteni és igazítani. Ez pedig a diplomácia lényege: adni és kapni. Valamit adni kell, hogy bármit elérjek, azaz kapjak: jövőbeni támogatás ígérete, bizonyos tervezett akciók irányának, mélységének módosítására ígéret, vagy baráti gesztusra ajánlat, stb.

Felmerül, hogy mi is az erkölcs és etika a diplomáciában és mennyire érvényes az a nézet, hogy a jó diplomáciához a legjobb politika a becsületesség, illetve, hogy a nagykövet becsületes, egyenes ember, akit azért küldenek a fogadó országba, hogy ott saját hazája érdekében hazudozzon. Én inkább úgy fogalmazok, hogy a nagykövet feladata megkísérelni megtalálni az érdekek egybeesését minél jobban közelíteni az eltérő érdekeket, azaz kompromisszumra jutni. S ezért nincs helye a banalitásoknak, az általánosságoknak, a semmitmondó lefetyelésnek. Könnyű például két szomszédos ország parlamentjeinek nyilatkozatokat közzétenni arról, hogy mennyire kívánatos a fegyverzetek csökkentése és a leszerelés hatékony megvalósítása. (Hány példát említsek: India-Pakisztán, Irán-Irak, Görög-és Törökország, stb.) Mindezt a diplomáciának kell konkrét megállapodások formájába önteni, ami nem kevés tárgyalást, megbeszélést jelent, a fogalmak és kölcsönös célok pontos meghatározásával, majd írásba foglalásával. (Így a hazudozásnak sem adhatok prioritást a diplomáciai munkában. Persze, nem szabad összetéveszteni a linkséget és megbízhatatlanságot, avagy a szavahihetőség hiányát azzal, amit a diplomáciában hazudozásnak lehetne nevezni. Már csak azért sem, mert – mint saját tapasztalatból tudom – egy diplomata állítását egyáltalán nem olyan nehéz ellenőrizni – hányszor megtették ezt Ausztráliában és a külügyminisztériumi kollégák nyíltan meg is mondták! Számomra igen kedvező volt, hogy állításaimat mindig megerősítették.)

A hosszadalmas tárgyalások, megbeszélések után jön a következő fázis, amikor a szóbeli megállapodást írásba kell foglalni. Minden szónak külön jelentése, értelmezése van. Pedig végül is az írás az, ami kötelező erejű. Nos, ezért is kell annyira megrágni, hogy mit és miként foglalunk írásba.

Ha az érdekeket nem sikerül összeegyeztetni, és a kapcsolatok nem úgy alakulnak, mint azt a felek elképzelték, akkor számos módja van az elégedetlenséget kifejezésre juttatni: például a diplomáciai misszió vezetőjét /nagykövet, főbiztos/ jelentéstételre, vagy szabadságra haza rendelni. Számos esetet felsorolhatok a régmúltból, vagy a közelmúltból: amikor Khomeini ajatollah Iránban kiadta a fatwat (gyakorlatilag a halálos ítéletet S.Rushdie író ellen a „Sátáni versek" című könyve miatt, akkor az Európai Unió országainak kormányai tiltakozásul haza rendelték nagyköveteiket Teheránból. (Más kérdés, hogy az olasz nagykövet elmondta, alig várja, hogy első alkalommal visszatérjen, hiszen számára fontosabbak a dollár milliárdokat kitevő üzleti ügyek, mint a könyv írója, vagy az ellene fatwa-t kiadó ajatollah állásfoglalása.)

A diplomáciai misszió vezetésének alacsonyabb szinten tartása, – hosszabb ideig ideiglenes ügyvivő áll az élén – jól kifejezi egy ország kormányának elégedetlenségét. Teheránban – még a két Németország fennállásának az időszakában – az NSZK nagykövete ellen terrorista akciót kíséreltek meg: több oldalról motorkerékpárokról géppisztoly tűz alá vették. Az akció sikertelen volt, a páncélozott Mercedesben a nagykövetnek nem esett baja. Az NSZK kormánya azonnal hazarendelte őt és hosszabb ideig nem küldött újabb nagykövetet a misszió élére, bár az iráni kormány nem győzte hangsúlyozni, hogy az akcióhoz nem volt köze, az iráni kormánnyal szembenálló terroristák hajtották végre azt. Ha elhitte ezt az NSZK kormány, ha nem, nagykövetet nem küldött, hiszen a fogadó ország kormányának kötelessége biztosítani a diplomáciai missziók tagjainak testi épségét.

Erőteljesebb tiltakozás a diplomáciai kapcsolatok megszakítása, ami ma már egyre ritkább: a nyolc évig tartó iráni-iraki háború során és ellenére sem került sor a diplomáciai kapcsolatok formális megszakítására a két ország között.

Hangsúlyozom, nem feltétlenül szükséges erőszakhoz folyamodni – például hadat üzenni – az elégedetlenség kinyilvánításához. Számos más módszer is van: szankciók

bevezetése, kereskedelmi korlátozások érvényesítése. Erre is volt és van számos példa, hiszem még emlékezetes az embargo politika, amit a volt szocialista országok ellen vezettek be a nyugati országok, vagy amit az USA kormánya ma is alkalmaz Kuba ellen, vagy a kereskedelmi korlátozás Irak ellen az Öböl-háború óta. Külön említem a Kína ellen alkalmazott amerikai megszigorító intézkedéseket, amelyeknek a szigora – a feszültség függvényeként – változó volt.

Végül, ha nincs eredmény a diplomáciai erőfeszítések nyomán, a felek háborúhoz folyamodtak és folyamodhatnak. Azt a megfogalmazást is használták, hogy amikor a diplomácia békés eszközei kudarcot vallottak, akkor katonai erővel kísérelik meg elérni a kitűzött célt. A diplomáciai azonban ekkor sem áll le, jóllehet, a felek nem igen teszik közzé, hogy az ellenséggel tárgyalások folynak. Pedig milyen hosszú ideig eltart, amíg sikerül egy fegyverszünetben megállapodni, mint a koreai vagy a vietnámi háború példája mutatta.

2001. szeptember 11.után, újfajta háború kezdődött, s a fegyveres harcok, a katonai eszközök széleskörű alkalmazásával párhuzamosan micsoda aktivitással zajlik a diplomáciai élet. Részben az O. Bin Laden és a nemzetközi terrorizmus erői elleni koalíció kialakítása, akció egységének erősítése érdekében, de az afgán talibokkal és más erőkkel való tárgyalások révén a helyszíni ütőképesség kialakítása is jelentős témává vált, még akkor is, ha a talib vezetés Bin Laden-t nem volt hajlandó kiadni. És a sor még nem ért véget, mert nem kevés diplomáciai erőfeszítéssel fog együtt járni a következmények megszüntetése, felszámolása. A Sanghajban lezajlott APEC konferencia Bush amerikai elnök részvételével, valamint Putyin orosz elnökkel a tárgyalások szintén jól mutatják, hogy milyen széleskörű diplomáciai tevékenység folyik a világ térképén nem túlságosan nagy helyet elfoglaló, rendkívül szegény Afganisztán miatt.

A diplomáciai manőverezések arra is irányulnak, hogy megkíséreljék az ellenség ellenállását diplomáciai eszközökkel gyengíteni, megtörni és elfogadtatni a vereséget. Ezek a manőverek nem mindig a kívánt eredményt hozzák. Gondolták volna annak idején a német politikusok, amikor zavart és káoszt kívántak Oroszországban teremteni, azáltal, hogy német területeken, zárt vasúti kocsiban haza utaztatták Lenint és társait, hogy micsoda erőket engedtek szabadon. Azt hitték, bölcsen és ravaszul jártak el, csak éppen a következményeket nem látták előre, hogy Lenin milyen eredménnyel fog tevékenykedni Oroszországban. Márpedig, a nemzetközi politikai és diplomáciai életben a várható következmények előzetes bemérése, és számításba vétele a legnehezebb dolog. Viszont az egyik legszükségesebb feladat. Az 1990. évi rendszerváltozás után több magyar polgári kormánynak bőven lett volna és volt oka elgondolkozni ezen.

Az első világháborút követően a diplomáciának kialakult egy különleges ágazata, mégpedig a nemzetközi szervezetekkel kapcsolatos tevékenység. Ez indult a Népszövetséggel, ami, mint köztudott, kudarcba fulladt. A második világháborút követően pedig megindult az ENSZ diplomácia, illetve a szakosodott szervezeteinek – UNESCO, WHO, FAO, UNDP, stb. -, majd a nem kormányzati szervezetek tevékenységével kapcsolatos diplomáciai ténykedés. Ezt a nemzetközi szervezetekkel összefüggő diplomáciai tevékenységet gazdagította az elmúlt 20-25 évben a regionális integrációs szervezetek tevékenységével összefüggő munka – például amíg a Shumann tervből, a Közös Piacból, majd az Európai Közösségből végül megszületett az Európai Unió. Az sem volt gyors folyamat, amíg Ázsiában a Maphilindo-ból kialakult az 5 országot tömörítő, de mára már 10 tagból álló ASEAN. A Latin-Amerikában folyó hasonló jellegű átalakulásról még nem is szóltam, ami – gondolom – nem homályosítja el, hogy mekkora munkát, energiát igényel az ilyen jellegű tevékenység. Márpedig ez a diplomáciai tevékenység nem a közgyűléseken, nem a tárgyaló termekben történik, ahol a hangzatos beszédek elhangzanak – hol a magas „C", hol a visszafogottság hangnemében. Mindezt a folyosói diplomáciai tevékenység, a lobbizás, az előzetes egyeztetés előzi meg, valamint készíti elő. Ezek azok az érdemi lépések, tárgyalások, amire alapulhatnak a közgyűlési felszólalások, a folyosókon már eldöntött ügyekben elhangzó „heves viták", illetve megtörténik a határozathozatal, azaz a szavazás.

Ami igen veszélyes a diplomáciai munkában: ha egy-egy diplomata túlságosan becsvágyó, és a felmerülő új ügyeket intézve meg akarja váltani a világot. Ez nem azt jelenti, hogy „egy pontig" nem szabad lelkesnek lenni. A legnehezebb azt az bizonyos pontot megtalálni és onnan már a hideg logikát használni. Ugyanígy veszélyes az akadémikus megközelítés, ami elhomályosíthatja annak felismerését, hogy a diplomáciában minden ügy, minden napirendre kerülő kérdésben érdek, mégpedig hatalmi érdek húzódik meg. A nem megfontolt megközelítés ekkor is veszélyeztetheti az érdemi munkát. Úgy is fogalmazhatnék, hogy „a józan paraszti ész" sem árt a fennkölt diplomáciai megfogalmazások, esetenként udvarias frázisok közepette.

Talleyrand ezek miatt a veszélyek miatt mondta, hogy jobb ha egy diplomata nem túlzottan becsvágyó, azaz nem törekszik túl látványos eredményekre.

Arról még nem is szóltam, hogy a fogadó országban a diplomaták, s főleg a hivatalvezetők többek között egy viszonylag szűk szakmai körben is mozognak. Ez pedig a Diplomáciai Testület, amelyben pontosan meghatározott helyet foglalnak el: ki mikor adta át a megbízólevelét. Ez a Testület olyan amelytől elszakadni nem lehet és nem szabad, de nem megengedhető, hogy a nagykövet ehhez hozzá nőjön. A nagykövet a fogadó országban működik, nem a Diplomáciai Testület mellett. Láttam olyan esetet, amikor nagykövet jóformán nem ismerte a fogadó ország hatóságait, mert annyira csak a DT berkein belül mozgott. Jobb, ha egy nagykövetet, vagy a feleségét a Diplomáciai Testület nem vesz a szájára.

Számos országban végzett munkám során volt alkalmam látni, hogy miként él, dolgozik és működik a Diplomáciai Testület. Volt olyan eset, hogy a DT nagyon lagymatag volt, a missziók és vezetőik egymással alig törődtek. Ez nem a hidegháború miatt volt, hanem annak volt következménye, hogy a DT igen nagy volt, s a fogadó ország nyugodt és kiegyensúlyozott politikai élete viszonylag kevés izgalmat okozott és nem sok munkát adott a képviseleteknek. Még a nehezebb időkben, amikor a nemzetközi feszültség a diplomáciai érintkezést is hátráltatta, a DT-én belül akkor is volt bizonyos szolidaritás. Amikor a nyugat-német nagykövetséggel nem, vagy alig volt hivatalos érintkezésünk, de a posta tévedésből rendszeresen a magyar követségnek kézbesítette a nekik szóló szám-rejtjel táviratait, az NSZK misszió gyorsan küldött minden alkalommal az anyagért. (A magyar követség távirati címe DIPLOMAG, az NSZK-é DIPLOGERMA volt, s ezt keverték össze.) A kínai kultúrális forradalom idején történt, hogy az egyik nyugati ország naykövetét szocialista misszió menekítette.

A Diplomáciai Testület működéséről is vannak ellentmondásos vélemények: tevékenysége csak a szorosan vett protokolláris kérdésekre terjedhet ki – területen kívüliség, vám-mentesség, előjogok, stb. Avagy politikai kérdésekkel is foglalkozhat. Nyilvánvaló, hogy a fogadó ország belpolitikai életébe a Testület politikai értelemben nem avatkozhat be – bár a történelem során erre is volt példa.

Azt viszont senki nem gátolhatja meg, hogy a Testület tagjai egymás között behatóan tárgyalják és megvitassák a fogadó ország politikai életével, így belpolitikai helyzetével összefüggésben is a különböző időszerű kérdéseket és azokról határozott véle-

ményt alkossanak. Ezekben a kérdésekben jóformán „hírbörze" működik, főleg ha olyan sok gondot és problémát tömörítő térségről van szó, mint a Közép-kelet, ahol minden kis hírnek lehet komoly értéke. (Irak, Irán, Afganisztán, stb.)

Részben a társadalmi és társasági összejövetelek és rendezvények képezik annak a tévhitnek, vagy téves megközelítésnek az alapját, hogy a diplomaták élete milyen csillogó. A hivatalos és nem hivatalos társadalmi kapcsolatok, rendezvények fontosak a diplomaták életében és tevékenységében: e csillogással együtt járó életvitel lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a diplomaták lazább, kötetlenebb körülmények közepette, enyhébb légkörben jobban megismerjék azokat, a személyeket, akikkel hivatalos érintkezést kell lebonyolítani, ügyeket kell intézni. Olyan események, rendezvények során érintkezhetnek kötetlen formában és folytathatnak nem kötelező erejű beszélgetéseket, amelyek előkészíthetik a hivatalos megbeszéléseket, amelyeken már minden szónak súlya, következménye lehet. Ezek a rendezvények arra is kiváló lehetőséget nyújthatnak, hogy a diplomaták, de főleg a nagykövetek közelebbről megismerjék a fogadó országnak azokat a vezetőit, akikkel a hivatalos ügyeket intézni kell.

A normális diplomáciai munkában a nyugodt és kiegyensúlyozott, türelmes munka és légkör, a szimpátiát teremtő ügyintézés az igazán célra vezető. A fogadó ország külügyminisztériuma és más – esetleg nagyon is illetékes – hatóságai árgus szemekkel és fülekkel figyelik, hogy mi egy-egy nagykövet és diplomata munkatársainak a célja és feladata: ki akarják-e játszani a fogadó ország kormányát és hatóságait? Mert egy dolog a küldő ország érdekeit határozottan és következetesen képviselni, de ez nem zárja ki, hogy ennek során egyben tekintettel legyen a fogadó ország érdekeire, megértést tanúsítva esetleges gondjaik, nehézségeik iránt.

Machiavelli, akit többször a modern diplomácia szülőjének, vagy megteremtőjének is neveztek, egyik alkalommal a következő tanácsot adta: ha jót teszel, tedd azt több lépcsőben, lassan adagolva, de ha gonoszságot követsz el, végezd el hirtelen. Mert ha valamelyik állam érdeke ellen cselekszel, gyors operációhoz hasonlóan hajtsad végre, mert egy ideig ugyan fájdalmas lesz, de azt követően nem okoz majd problémákat.

Ha ezt lassú részletekben hajtanád végre, akkor bizony a kapcsolatok hosszú időre megsínylik tettedet. Ennek az ellenkezője igaz, ha jót cselekszel: a lassan, rendszeres időközökben adagolt jó tettek sokkal hosszabb ideig fejtenek ki kedvező hatást az államközi kapcsolatokra és a közönség ezt hosszabb ideig nem felejti el.

És fordítva is nagyon igaz: a kapkodó diplomácia eleve kudarcra van ítélve, s a nem jól időzített diplomáciai akciók pedig a várttal szemben ellentétes kimenetellel végződhetnek. Az idő jelentős tényező a diplomáciában. Főleg akkor fontos tudni, hogy miként lehet időt nyerni, amikor az embernek nem volt módja, lehetősége valamilyen ügyben előre felkészülni. Azt hiszen, ez az egyik legérdekesebb, vagy legizgalmasabb oldala a diplomácia művészetének.

Ha egy diplomatának olyan országban kell szolgálnia, amelyben a légkör nem igazán baráti, vagy barátságos hasznos a mértéktartó magatartás és a hűvös, valamint egyértelmű nyelvezet. Magyarán: póker-arc, a teljes protokoll-szabályzat pontos betartása és betartatása, valamint a diplomácia nyelvezete minden udvariassági formulával.

Különösen érvényes ez a keleti országokra, ahol a nyelvezet kifinomult, telítve az udvariassági formulák gazdag tárházának minden rezgésével. Ezekben az országokban nem minden esetben jön be a német vagy az angol nyelv hűvös és pontos megfogalmazása. Ráadásul, ha párosul filozófiai-ideológiai, vagy politikai motivációval!? Könnyen megfogalmazták éppen ezért: ilyen magatartással és nyelvezettel menjen Tel-Avivba tárgyalni, s ne ebbe a muzulmán országba jöjjön.

Meglehetősem óvatosnak kell lenni azon az állomáshelyen, ahová a hivatalos látogatók tömkelege érkezik otthonról. Az ő tárgyalásaik vegyes eredménnyel zárulnak: van aki igen jól fejezi be, van olyan, akinek nem sikeres a működése. Utóbbi be akar „olvasni", hogy ezek miatt a hülyék miatt nem sikerült, mondd meg nekik, hogy milyenek, mekkora barmok, stb. Kudarcát úgy szeretné enyhíteni, hogy a nagykövet, vagy a mellé beosztott munkatárs „olvasson be" a fogadó országbeli partnerének, jóformán helyette vesszen vele össze. Ő persze dolga végezetlenül haza utazik, de a nagykövet és a diplomata munkatárs tovább dolgozik abban az országban és ott máskor is találkozni fog azzal a személlyel, vezetővel, akinek be kellett volna olvasni. Olyan is előfordulhat, hogy ugyanahhoz a személyhez el kell kísérni majd egy újabb személyt, aki szintén otthonról jött hivatalos ügyekben tárgyalni. Gondolom, nem szükséges fejtegetni, mennyire badar ötlet megkísérelni rávenni a nagykövetet ilyen „beolvasásokra."

A diplomácia nemcsak külföldön zajlik, hanem itthon is. Azaz, itthon szintén célszerű figyelembe venni, hogy melyik külföldi képviseletről kivel, miről, milyen hangnemben tárgyalunk. (Azt hiszem, eléggé faragatlannak fogják velem együtt tartani azt a személyt, aki a vallási okokból alkoholt nem fogyasztó iráni miniszternek és kísérete tagjainak úgy mutatja be az élelmiszerekkel és italokkal foglalkozó külkereskedelmi vállalatát, hogy elsősorban és jóformán kizárólagosan a szeszes italokról beszél. Ha úgy fogalmazok, hogy nem volt díjnyertes akció, akkor egyáltalán nem túloztam, még akkor sem, ha a magyar tárgyaló küldöttség számos tagja nem tartotta szimpatikusnak a muzulmán vallás szeszes-ital fogyasztással kapcsolatos előírásait.)

Számos esetben tapasztaltam, hogy a hazai közeg mennyire nem fogékony a diplomácia iránt. S mennyire nincs tudatában, hogy a külügyi szolgálat mennyire széleskörű és hány féle módon és formában nyújthat segítséget hazai intézményeknek vagy külföldön bajba került honfitársainknak. Ugyanakkor – a nemzetközi szakirodalommal összhangban – állítom, hogy a külföldön szolgálatot teljesítő diplomata munkatársaknak, de különösen a nagyköveteknek olykor nincs nagyobb ellenfelük vagy akár ellenségük, mint saját külügyminisztériumuk és kollégáik.

Van az éremnek persze másik oldala, ha hivatásosokból álló külügyminisztériumra és diplomata állományra gondolok: sehol a világon nincs annyi hülye, mint a Külügyminisztériumban. Az állomány kisebb része időközönként kikerül külképviseletekre, míg a többsége otthon marad. Nos, a külföldre kikerültek szerint az otthon maradottak, akik nem válaszolnak jelentéseikre, felvetéseikre és javaslataikra, és nem intézik úgy ügyeiket, mint ahogy azt a külképviseleteken dolgozók elvárják tőlük, stb, azok mind hülyék. Az élet viszont olyan, hogy akik most nem kerültek ki, azok két, három, legfeljebb négy-öt év múlva szintén kikerülnek külföldre és a kör lassan bezárul: azaz mindenki bekerül a Központba, az otthon dolgozó hülyék kategóriájába.

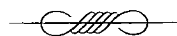
Pedig mennyire igazságtalan ez a nézet és felfogás! A külügyi állománynak csak egy kisebb hányada fogható fel bizonyítottan hülyének, még akkor is, ha ezeknek egy része csak tetteti ezt, hogy megkísérelje ezzel is fedni és álcázni valódi munkáját és tevékenységét. Avagy másik része tényleg nem ért semmihez, s csak azért van ott, mert jobb ha nem rontja másutt a levegőt és jobb lesz, ha hosszabb időre külföldre „távolítják" és amíg ez bekövetkezik, addig csak a száját járatja és a légkört rontja. Mert az biztos, hogy ez a társaság a legokosabb, legdörzsöltebb, legműveltebb, legmegbízhatóbb és minden egyéb, csak éppen nem ért semmihez.

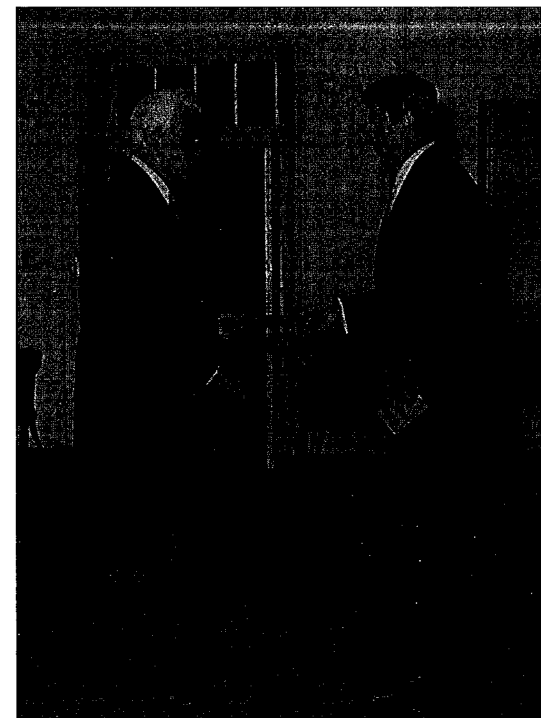
Ha igaz az a mondás, hogy a sikeres férfi mögött keresd a nőt, akkor ez különösen érvényes mindazokra, akik a diplomácia terén működnek. Lehetetlen megtalálni a kel-

lő hangsúlyt annak bemutatására, hogy mennyire fontos a nők és elsősorban a feleségek helye és szerepe ebben a tekintetben. Ez sem ideológia kérdése, mert elég hivatkozni a régebbi nyugati szakirodalomra, amiből kiderül, hogy függetlenül egy külképviselet létszámától, a feleségek magatartása erőteljesen befolyásolhatja a légkört, a nyugodt munka menetét. És mennyire így van ez kisebb létszámú, viszonylag elszigeteltebb körülmények közepette működő képviselet esetében. Példa: Ausztráliában könnyű a feleségeknek kikapcsolódni, kimehetnek bármikor könnyen és bátran az utcákra, sétálni, vásárolni, stb. Mennyivel nehezebb ez nem teljesen békés, félig, vagy teljesen háborús körülmények közepette, mondjuk 40 °C fok körüli hőségben!?

Egyik kedves, jó kollégám mondása volt, hogy a feleségek egyik legalapvetőbb feladata külképviseleteken: otthon olyan légkört kialakítani, hogy a férj ne remegő gyomorral érkezzen be reggel a munkahelyére, ahol dühét, frusztráltságát a kollégákra viszi részben át. Emellett hányszor láttam és élveztem azt a helyzetet, amikor az ügyes, talpraesett feleség kisegítette a férjét egy-egy bonyolultabb helyzetben, egy-egy feleségesen élessé vált vitában.

A teljesség igénye nélkül lényegében így telt el életemnek ez a negyvenhárom éve, amiben feleségem és családom mindig szilárd hátteret biztosítottak.





Megbízólevél átadása Sir John Carr, Ausztrália főkormányzójának (1975).



Rajenda Prasad indiai köztársasági elnökkel (1956).



K.P.S. Meron, első indiai nagykövet aláírja a látogató könyvet megbízólevelének átadása után.



A szerző Fock Jenő magyar miniszterelnököt kíséri tolmácsként Burmában, mezítláb.

Indira Gandhi kísérőtolmácsaként Fock Jenő miniszterelnökkel és C. Muthamma indiai nagykövetnővel.



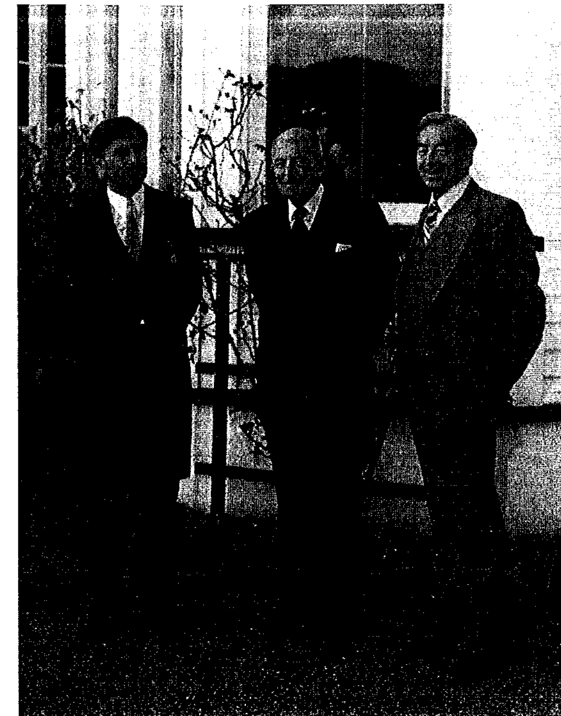


Ne Win burmai elnök mellett kísétő tolmácsként, Fock Jenő magyar miniszterelnöknél a magyar parlamentben.

Sir Robert Askin N.S.W. miniszterelnökkel a sydney-i nemzetközi vásár megnyitóján.



Megbízólevél átadása Új-Zélandon: a főkormányzóval és az egyik miniszterrel.

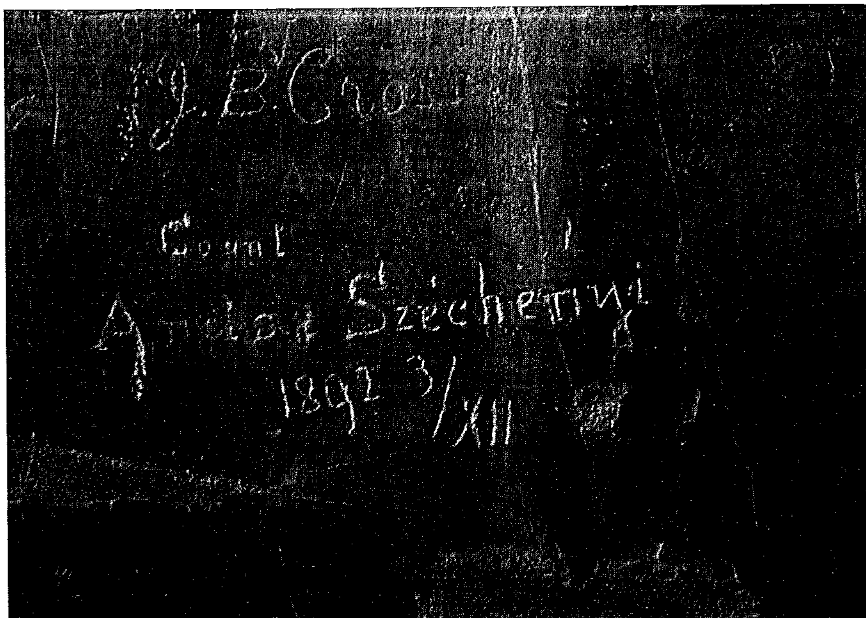




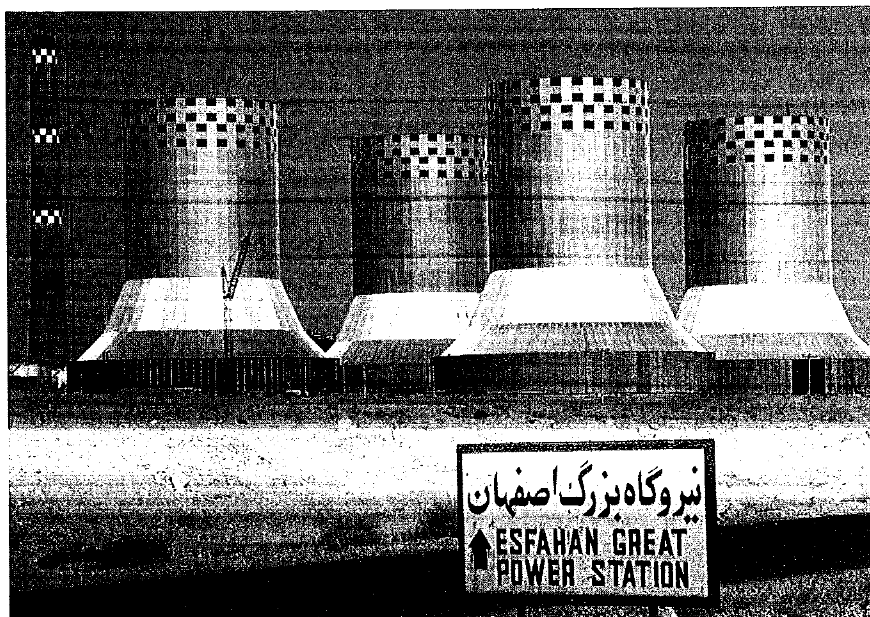
A szerzőtől jobbra: Arroyo asszony (ma a Fülöp-szigeteki Köztársaság elnöke), Macapagal asszony, és Macapagal (korábbi köztársasági elnök), valamint a szerző felesége.



L. Shahani asszonynál a Fülöp-szigeteki Köztársaság külügyminisztériumában.



Iránban, Perszepoliszban: Széchenyi Andor gróf írásnyoma.



Az iszfaháni erőmű Heller-Forgó típusú hűtőtornyai, amelyeket az EGI és a Transelektro építettek.

Budapest,199o.január lo.

Bényi József ur részére,
külügyminiszterh.

Külügyminisztérium

Budapest

Tisztelt Miniszterhelyettes Ur!

Ezuton fejezem ki köszönetem azért a tevékenységért, amellyel dr.Kázmér Zsigmond előző teheráni nagykövetünk hatékonyan segitette az EGI iráni munkáját, azaz az iráni energia fejlesztési programba való minél szélesebb körü bekapcsolódásunkat.

A közelmultban lezajlott teheráni tárgyalásaink megerősitették, hogy az iráni energia fejlesztési program reális és sokrétü lehetőségeket nyujt Intézetünk és a magyar gazdaság számára. E lehetőségek hasznositása mind konkrét vállalati érdekeket segit elő, mind pedig hozzájárul hazánk tekintélyének és elismertségének elmélyitésére Iránban.

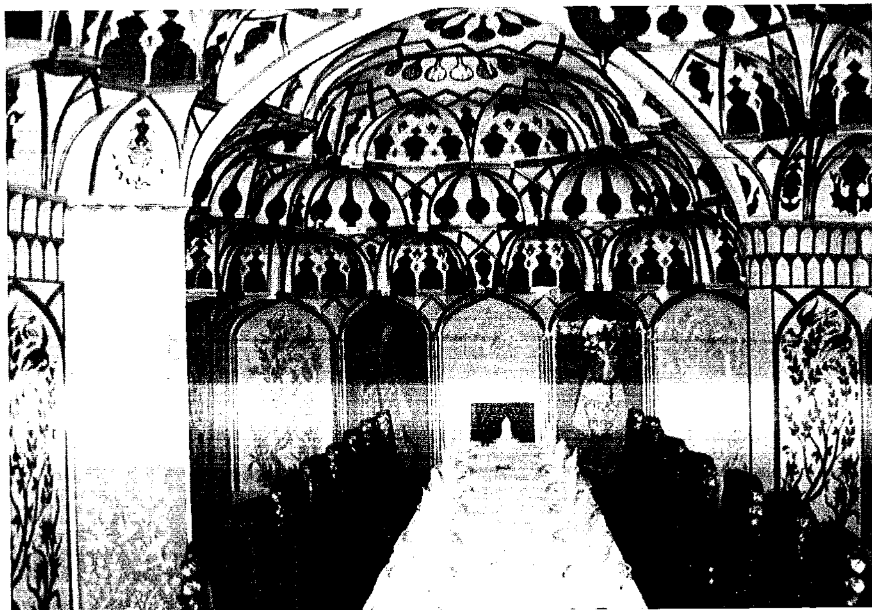
Tisztelettel

Papp István

Papp István, az EGI igazgatójának köszönő levele.



Iránban, az egyik mecset látképe.



Perzsa díszítő elemek Iszafahán (Irán) egyik szállodájában.

VÍZGAZDÁLKODÁSI TUDOMÁNYOS
KUTATÓKÖZPONT
(VITUKI)
Főigazgató

Dr. Tomaj Dénes
Helyettes Államtitkár Urnak
Külügyminisztérium

Budapest
Bem rkp. 47.
1027

Budapest, 1991. julius 30.

Tisztelt Helyettes Államtitkár Ur!

Őszinte köszönetemet szeretném kifejezni azért a hathatós támogatásért, amelyet a Külügyminisztérium Dr. Kázmér Zsigmond Főtanácsos Ur személyén keresztül a VITUKI Nemzetközi Hidrológiai Továbbképző Tanfolyamainak szervezése terén nyujtott és nyujt ma is. Ezt a támogatást - az információ-terjesztést, illetve a résztvevők toborozását, azok kiválasztását, utazásuk, illetve itteni problémáik megoldásának elősegitését - rendkivül nagyra becsüljük és kérjük továbbra is szives támogatásukat.

Ugyancsak rendkivül nagyra becsüljük azt a segitséget is, amelyet a Magyar Köztársaság hollandiai nagykövetsége a Holland Királyság által a fenti tanfolyamra jelentkezők számára nyujtott ösztöndijak ügyében volt szives adni.

Nagyrabecsüléssel és őszinte tisztelettel

Dr. Starosolszky Ödön
főigazgató

Dr Starosolszky Ödön, a VITUKI főigazgatójának köszönő levele.

KÜLKERESKEDELMI VÁLLALAT
Budapest

Levélcím: 1474 Budapest, Pf. 125.
MNB. 235-12210 Telefon: 338-305, 340-149

Ügyintéző: ....
Ikt. szám: .Pü-.5653/1986.......

Budapest, 1986. december 23.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége
Kereskedelmi Tanácsosi Hivatala
Kereskedelmi Tanácsos elvtárs részére

Teherán

Tárgy: Kiszállításra vonatkozó információ

Kedves [redacted] Elvtárs!

Hivatkozással 1986. 09. 25.-i levelének fénymásolatban mellékelt részletezésére tájékoztatom, hogy az ott felsoroltak az alábbiak szerint kerültek beszerzésre:

Megnevezés:	Mennyiség:	Egységár:	Összesen:
Tokaji Aszu	12 üveg	92,-Ft	1.104,-Ft
Tokaji Szomorodni	12 üveg	61,-Ft	732,-Ft
Egri Viz /pálinka/	12 üveg	122,-Ft	1.464,-Ft
Rum	5 üveg	277,-Ft	1.385,-Ft
Rum	1 üveg	304,-Ft	304,-Ft
Ó Barack	6 üveg	288,-Ft	1.728,-Ft
Whisky	24 üveg	520,-Ft	12.480,-Ft
Francia konyak /ferdenyakú/	12 üveg	800,-Ft	9.600,-Ft
Gin	12 üveg	480,-Ft	5.760,-Ft
Campari	12 üveg	710,-Ft	8.520,-Ft
Kávé /2 kg/	20 csomag	44,10 Ft	882,-Ft
Ropi	30 csomag	4,-Ft	120,-Ft
Fogkrém	12 db	39,90 Ft	478,80 Ft
Téliszalámi	3 rúd		900,40 Ft
		Összesen:	45.458,20 Ft

Az áruk 1986. 12. 03.-án járattal, 182-10737451 sz. fuvarlevéllel kerültek kiszállításra.

./.

Számla a könyvben említett italszállításról.

A GUTENBERG-GALAXIS TITKA A KÖNYV, AMI ATTÓL SIKERES, HOGY ÉRDEKES VAGY FONTOS.

MINERVA KIADÓ

Magyarország egyik legnagyobb múltú kiadóját, a MINERVÁT 1955-ben alapították. Az elmúlt évtizedekben az olvasókhoz eljutott közel ezerféle mű, esszé, magas példányszámban és kifogástalan minőségben kivitelezett játék, számtalan karácsonyi és húsvéti leporelló helyezi a MINERVÁT nemcsak az egyik legrégibb, hanem a legismertebb magyar kiadók sorába.

A sisakos MINERVA fejjel jelzett ismeretterjesztő sorozatok népszerűsége – például a *Bibliai kislexikon* vagy a *Képes diáklexikon* – vetekedett a kézimunka- és szakácskönyvek sikerével. Ez utóbbiakból néhány több kiadást is megért, mint például a *Minerva nagy szakácskönyve,* de magas példányszámban fogyott el a *Családi hidegkonyha* és a *Régi idők szakácskönyve,* vagy Váncza Józseftől *A mi süteményes könyvünk,* és Vízvári Mariskától a *Száz specialitás.*

Szinte valamennyi gyerekkorosztály megismerte a MINERVA KIADÓ könyveit – köztük Csukás István felejthetetlen remekét, a *Süsü, a sárkányt* –, és a közel harmincféle társasjáték – közte a legnépszerűbb *Gazdálkodj okosan!* – valamelyikét. Az *Ablak a világra* sorozat a tudnivalók és a gyönyörű illusztrációk tárházát nyújtotta a kicsinyeknek azzal a céllal, hogy felébressze kíváncsiságukat a világ mind több jelensége iránt.

Ugyancsak jelentős munka volt *A nagy francia forradalom kisenciklopédiája,* vagy Nemeskürty István és Liptay Katalin műve: *A magyar művelődés századai,* valamint az ötkötetes ismeretterjesztő enciklopédia, *A kultúra világa,* amely több kiadást is megért. A *Minerva családi könyvek* sorozata húsz kötettel látott napvilágot. A nagyközönség számára a kiadóhoz kapcsolódik dr. Czeizel Endre *Születésünk titkai,* valamint *Sors és tehetség* című műve, a két kötetes *Bölcsességek könyve,* és Dale Carnegie menedzserkönyvének, a népszerű *Sikerkalauznak* a megjelentetése.

***

MINERVA az itáliai népek ősi vallásában az értelmes belátás védőszelleme volt. Miután az itáliaiak megismerkedtek a görög Athena alakjával s megtudták, hogy ő is az ész munkájának istenasszonya, MINERVA alakja is átment azon a változáson, amelyen a legtöbb itáliai istenség. Lassanként a görög istennő szinte valamennyi tulajdonságát ráruházták az itáliai istennőre. Végül az antik és a modern nyelvhasználatban MINERVA azonos értelmet nyert Athenával.



KÁZMÉR ZSIGMOND

EXCELLENCIÁM INNEN ÉS TÚL...

MINERVA

B 181421 ...mér Zsigmond – Excellenciám innen és túl

lmas beszámolót tart kezében az olvasó. Hogyan készítették fel a lomata jelölteket az 50-es évek elején a külszolgálatra, milyen sinlós vagy éppen botrányos helyzetek adódtak a munka során, hon születtek a diplomáciai – gyakran rejtjeles – jelentések? A szerző úti- és politikai élmények mellett kitér arra is, hogy milyen csapdái etnek az alkoholfogyasztásnak, az alkalmi hölgyismerősöknek, de ashatunk a diplomáciai rangokról és kinevezésekről éppúgy, mint gyarország elszalasztott üzleti lehetőségeiről.

iplomácia általában misztikus és titokzatos tevékenységnek tekintett alkozás. A diplomaták titokzatos, gonosz – de legalább is furcsa – kok, akik igen veszélyes dolgokat végeznek, melyek érdekében minféle összeesküvést terveznek és hajtanak végre. Mindezt csillogó sővel, magas ranggal, s nem utolsó sorban hatalmas pénzügyi hátel teszik.

on igaz-e mindez őexcellenciájára, azaz magára a szerzőre: Kázmér gmondra, aki a Rákosi-rendszerben lépett diplomáciai pályára, ám gozott a Kádár-féle puha diktatúrában csakúgy, mint Antall József iszterelnöksége idején. Válaszul álljon itt az a szlogen, amit ő fogalott meg: „Én nem rendszereket, hanem az országot szolgáltam..."



ISBN 963 86237 2 1



2200.